Carl Gustav Jung

OTOBİYOGRAFİ

ANILAR, DÜŞLER, DÜŞÜNCELER

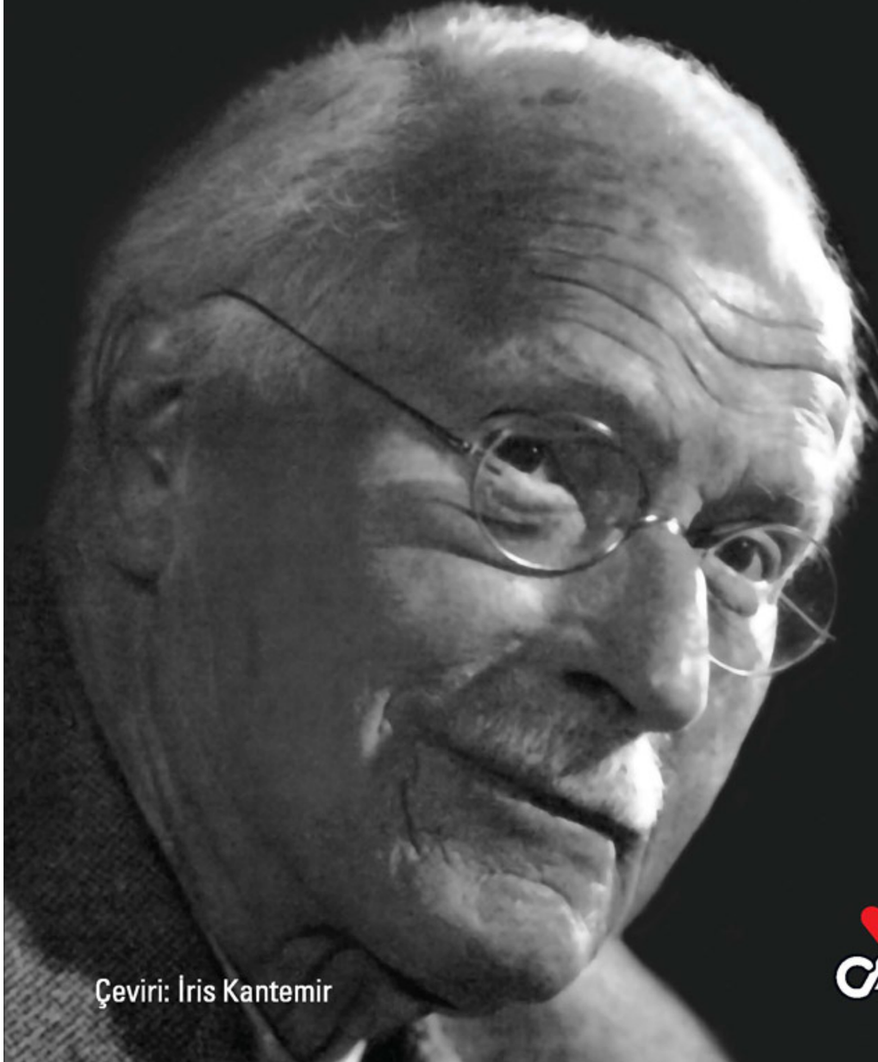
Çeviri: İris Kantemir

Carl Gustav Jung

OTOBİYOGRAFİ

ANILAR, DÜŞLER, DÜŞÜNCELER

Çeviri: İris Kantemir

Erinnerungen, Träume, Gedanken, Carl Gustav Jung

1. basım: 2001
6. basım: Temmuz 2013, İstanbul
E-kitap 1. sürüm Şubat 2014, İstanbul
Temmuz 2013 tarihli 6. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

ISBN 9789750720154

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

CARL GUSTAV JUNG

ANILAR, DÜŞLER, DÜŞÜNCELER

OTOBİYOGRAFİ

Almanca aslından çeviren

İris Kantemir

CARL GUSTAV JUNG, 1875'te İsviçre'nin Kesswil kentinde doğdu. Filoloji uzmanı bir papazın oğluydu. Düş gücü zengin bir çocuktu; insan davranışlarını çözümlemek amacıyla çevresini gözlemleme alışkanlığını küçük yaşlarda edindi. Basel ve Zürich üniversitelerinde tıp öğrenimi gördü. Akıl hastalıkları konusundaki çalışmaların öncülerinden Eugen Bleuler'in yönettiği Burghölzli Akıl Hastanesi'ndeki araştırmaları Jung'a psikiyatri alanında uluslararası bir ün kazandırdığı gibi, onu pek çok konuda Freud'la ortak görüşlere vardırdı. Freud'un yakın çalışma arkadaşı olan Jung, aynı zamanda psikanaliz hareketinde önemli bir yer edindi ve Freud'un mirasçısı olarak görülmeye başladı. Ne var ki, ikisi arasındaki görüş ayrılıkları, özellikle de kişilik konusunda Freud'un cinselliğe verdiği belirleyici role, Jung'un katılmaması bu işbirliğini sona erdirdi. Freud'un çoğu düşüncesine karşı savlar içeren *Wandlungen und Symbole der Libido* (Libidonun Simgeleri ve Değişimleri) (1912), bu gelişmede bir dönüm noktası oldu. Daha sonra yayımlanan *Psikolojik Tipler*'de, Jung, içedönüklük ve dışadönüklük kavramlarını geliştirdi. Çocukluğu ve ilkgençliğindeki çarpıcı, alışılmadık ölçüde yoğun rüyalarıyla fantezilerini incelemeye girişti. Dinin psikolojisi üstüne çalışmalarını 1940'larda yayımladığı *Psikoloji ve Din*, *Psikoloji ve Simya* adlı kitaplarında topladı. 1961'de İsviçre'nin Küsnacht kentinde öldü.

İRİS KANTEMİR, Ankara'da doğdu. TED Ankara Koleji ve DTCF İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra uzun bir süre Almanya'da kaldı. Yurda döndükten sonra ODTÜ, Kadıköy Maarif Koleji ve Boğaziçi Üniversitesi'nde ders verdi. 1990 yılında emekli oldu. *Cumhuriyet Kitap*'ta yazıları yayımlandı. Hermann Hesse'nin *Bozkır Kurdu* ve *Masallar*'ını, Thomas Mann'ın *Seçilen* ve *Büyülü Dağ*'ını, Amy Tan'ın *Mutfak Tanrısı*'nı, Carson McCullers'ın *Düğünün Bir Üyesi*'ni, Juli Zeh'nin *Kartallar* ve *Melekler*'ini, Ketil Norstad'ın *Erling'in Düşüşü*'nü Türkçeye kazandırdı.

Önsöz

“Kendi ruhuna bir teleskopla baktı. Düzensiz gibi görülenleri gördü ve güzel yıldız kümeleri gibi gösterdi ve bilincine dünyaların içinde gizli dünyalar kattı.”

COLERIDGE, *Defterler*

Bu kitabın oluşmasındaki ilk adım, 1956 yılında, Eronos Konferansı sırasında atılmıştı. Yayımcı Kurt Wolff, Zürich’ten gelen arkadaşlarıyla konuşurken New York’taki Pantheon Kitabevi’nin, C.G. Jung’un özgeçmişini yayımlamasını çok arzu ettiğini söylediğinde Jung’un çalışma arkadaşlarından Dr. Jolande Jacobi bu işi benim yapmamı önermiş.

Bu işin hiç de kolay olmadığını hepimiz biliyorduk, çünkü Jung, özel yaşamını ortaya sermeyi sevmeyen bir insandı. Bunu herkes bilirdi. Karar vermesi, kuşkuları nedeniyle çok uzun sürdü ama kararını verdikten sonra her hafta bir öğleden sonrasını bana ayırdı. Günlük programının yoğunluğu ve çabuk yorulduğu düşünülürse (o zamanlar seksen yaşını geçmişti) bu, oldukça uzun bir zaman sayılır.

1957 baharında çalışmaya başladık. Kitabın bir biyografi değil de, Jung’un anlattığı bir özgeçmiş olması önerilmişti. Bu öneri kitabın biçimini oluşturdu. İlk günlerde, yalnızca sorular soruyor ve Jung’un anlattıklarını not ediyordum. Bir süre sonra, başlangıçtaki çekingenliği yok oldu ve işe sarıldı. Giderek artan bir ilgiyle kendisini, düşlerini, kişiliğinin gelişmesini ve düşüncelerini anlatır oldu.

Yıl sonunda, olumlu tutumumuz önemli bir adım atılmasına neden oldu. Uzun bir içsel çalkantıdan sonra uzun bir süredir gizli kalmış çocukluk imgeleri su yüzüne çıkmaya başladı; onların, yaşlılığında yazdığı kitaplarla bağlantısı olduğunu hissediyor ama tam bir bağlantı kuramıyordu. Bir sabah bana, çocukluk anılarını ayrı anlatmak istediğini söyledi. O güne dek, ilk anılarıyla ilintili birçok şey anlatmıştı ama öyküsünde kopukluklar vardı.

Beklenmedik kararı çok işe yaradı, çünkü yazarken ne denli gergin olduğunu biliyordum. İçinden geldiğine emin olmasaydı böyle bir işe kalkışmazdı. Bu, özgeçmişini anlatmasının iç dünyasında onaylandığını kanıtlıyordu.

Bu gelişmeden sonra, şöyle dediğini yazmışım:

Benim kitaplarımın her biri kaderin isteğidir. Yazma işleminde beklenmedik şeyler olur, önceden kendime bir yol saptayıp yazamam. Bu özgeçmiş de, baştan düşündüğümden çok farklı bir yere yöneldi. İlk anılarımı yazmak zorundayım, çünkü onları bir gün bile ihmal etsem hoş olmayan fiziksel belirtiler başlıyor. Çalışmaya başlar başlamaz bunlar yok oluyorlar ve zihnim berraklaşıyor

Nisan 1958'de, Jung, çocukluk, okul yılları ve üniversitedeki yaşantısıyla ilgili üç bölümü bitirdi. İlk önce bunları, "Yaşamımdaki İlk Döneme Ait Olaylar" başlığı altında topladı. Bu bölüm, 1900 yılında üniversiteden mezun olduğu döneme kadardı.

Jung'un kitaba başka katkıları da oldu. Ocak 1959'da, Bollingen'de kalırken her sabah, artık ortaya çıkmaya başlayan kitabımızı okuyordu. "Ölümden Sonra Yaşam" bölümüne geldiğinde bana, "İçimde bir şey oldu. Bir şeyler değişti. Bunu yazmam gerekiyor," dedi. Böylece, en derin ve belki de en kapsamlı inançlarını içeren "Son Dönem Düşünceleri" oluştu.

Aynı yılın yazında, Bollingen'de, Kenya ve Uganda'yla ilgili bölümleri yazdı. Pueblo yerlileriyle ilgili bölüm, yerlilerin psikolojisini ele aldığı henüz bitmemiş bir yazısından alıntıdır.

Sigmund Freud ve Bilinçdışı'yla ilgili bölümlerin tamamlanması için Jung'un ilk kez içsel deneyimlerinden söz ettiği 1925 yılında yapılan bir seminerden bölümler ekledim.

Psikolojik Çalışmalar'la ilgili bölüm, Jung'un, 1956 yılında Burghölzli'deki Zürich Akıl Hastanesi'nde genç meslektaşlarıyla yaptığı sohbetlerden alınmıştır. O dönemde, torunlarından biri orada psikiyatrist olarak çalışıyordu. Konuşmalar Jung'un Küsnacht'taki evinde yapılmıştır.

Jung, kitabı okuyup bitirdiğinde onayladı. Bazı bölümlerinde düzeltmeler ve eklemeler yapmıştı. Konuşmalarımı kasete çekmiştim. Bazı bölümleri çıkardı, bazılarını da genişletti.

Kitabın tümü sohbet ve akla o anda gelenlerin anlatımından oluşmuştur. Bölümler Jung'un dışsal yaşamına çok az ışık tutuyor. Kitabın özü, ruhun çok derin bir gerçek olduğuna inanan bir insanın zihin dünyasını ve deneyimlerini içeriyor. Jung'dan, dışsal olaylarla ilgili belirli bir bilgi istediğimde, hiçbir zaman yanıt alamadım. Aklında yalnızca, yaşamının ruhsal özü kalmıştı ve onları anlatmaya değer buluyordu. Metnin düzenlenmesini zorlaştıran bu engellerdi. 1957 yılında, gençlik anılarını yazmasını isteyen bir mektuba verdiği yanıt şöyle:

Haklısınız. Yaşlanınca hem içsel hem de dışsal bağlamda gerilere, gençliğimizin anılarına dönüyoruz. Aşağı yukarı otuz yıl önce, öğrencilerim bana bilinçdışıyla ilgili düşüncelerime nasıl vardığımı sormuşlardı. Bunu bir seminer vererek yanıtladım. Son yıllarda, özgeçmişimi de anlatmam gerektiğini belirten birçok istek aldım. Böyle bir şey yapmayı hiç aklım almıyordu, çünkü çoğu özgeçmişlerde bir sürü kendini aldatmaca ve düpedüz yalanla karşılaşmıştım. İnsanın kendini betimlemesinin olanaksızlığını bildiğim için böyle bir şeye kalkışmaya hiç niyetim yoktu.

Bir süre önce, özgeçmişimle ilgili bilgi istendi. Bazı sorulara yanıt verirken belleğimde saklanmış bazı nesnel sorunsalların daha yakından irdelenmeyi beklediklerini anladım. Bu nedenle düşündüm ve başka sorunsallara geçmeden yaşamımın başlangıcını nesnel bir biçimde ele alıp düşünmeye karar verdim. Bu öylesine zor ve farklı bir iş oldu ki, kendime yaşadığım sürece sonuçlarının yayımlanmayacağı sözünü vermek zorunda kaldım. Duygusal yoğunluğu önlemek ve huzurlu olabilmek için böyle bir karar vermem gerekiyordu. Canlı kalan tüm anıların huzursuzluk ve tutku yaratan duygusal deneyimler olduklarını anladım. Bu, tam nesnel olunabilecek bir durumdu! Mektubunuz, doğal olarak tam böyle bir işe girişeceğim zaman geldi.

Yaşamımdaki dışsal olayların tümü rastlantıdır. Bana her zaman böyle olmuştur. Bu, kaderin bir marifeti. Yalnız içimdekilerin bir niteliği ve kalıcı bir değeri oldu. Sonuçta, dışsal olayların tümü silikleşti. Belki de zaten 'dış' olaylar o kadar da önemli değillerdi ya da içsel gelişmemin aşamalarıyla örtüştükleri oranda önemliydiler. Yaşamımın dış göstergelerinin büyük bir bölümü bu nedenle yok oldular ya da tüm enerjimi onlara verdiğim için tükendiler. Doğru dürüst bir özgeçmiş aslında onlardan oluşmalı. İnsanın tanıdığı kişiler, gezileri, yaşadığı serüvenler, karıştığı olaylar,

kaderin darbeleri vb. Oysa birkaç olay dışında, bunlar benim için bir hayal dünyasına dönüştü ve neredeyse hiç anımsamıyorum. Hayal gücümü harekete geçirmedikleri gibi onları yeniden yapılaştırmaya da niyetim yok.

Tersine, "içsel" deneyimlerimle ilgili anılarım daha da canlandı ve renklendi. Bu, ortaya bir betimleme sorunu çıkartıyor. En azından şu anda, bununla başa çıkabileceğimi sanmıyorum. Bu nedenle, isteğinize ne yazık ki, elimde olmadan olumsuz yanıt vermek zorundayım...

Bu mektup, Jung'un tutumunu gösteriyor. Daha önce, "böyle bir işe girişeceğini" söylemiş olmasına karşın, mektup ret yanıtıyla sona eriyor. Öldüğü güne dek kabul ve ret arasındaki uzlaşmazlık asla tam olarak giderilemedi. Hiçbir zaman kuşkuculuktan ve gelecekteki okurlarından kaçmaktan vazgeçmedi. Bu anıları bilimsel bir çalışma olarak görmediği gibi, bir kitap olduğunu bile kabul etmiyordu. Kitaptan her zaman, "Aniela Jaffé'nin projesi," diye söz ediyor, katkıda bulunduğunu söylüyordu.

Jung her zaman, yakın arkadaşları ve akrabalarından olduğu kadar toplumun tanıdığı insanlardan da söz etmekten kaçınmıştır. "Birçok ünlü insanla, bilimadamlarıyla, siyasetçilerle, kâşiflerle, sanatçılarla, yazarlarla, prenslerle ve işadamlarıyla tanıştım, ama doğruyu söylemek gerekirse çok azı üzerimde önemli bir etki yaptı. Karşılaşmalarımız, okyanusta karşılaşan ve bayraklarını karşılıklı indiren gemilere benziyordu. Bu insanların çoğunun yanıtlayamayacağım ya da yanıtlamamam gereken soruları oluyordu. Bu nedenlerden dolayı o insanlar dünyanın gözünde ne kadar ünlü olurlarsa olsunlar belleğimden silinmişler. Karşılaşmalarımızın bir işlevi yoktu, bu nedenle unutuldular ve bir yere varmadılar. Hâlâ canlı olan bazı anılardan da söz edemem, çünkü onlar yalnız benim değil, başkalarının en içsel yaşamlarıyla da ilintili. Sonsuza dek kapanmış kapıları toplumun önünde açamam."

Jung'un da dediği gibi, özgeçmişinde yer alan içsel deneyimleri ve zengin düşünce ürünleri, dış olayların eksikliğinin yerini dolduruyor. Özellikle de, bu kitaptaki dinle ilgili düşünceler onun bıraktığı bir vasiyetnamedir.

Jung, değişik açılardan dinsel sorunsallarla karşı karşıya kalmıştır. Çocukluk imgeleri onu dinsel gerçeklerle yüz yüze getirmiş ve yaşamının sonuna dek de izlemiştir. Ruha ve onun belirtilerine bitip tükenmeyen bir merakla sarılmış, bilimsel çalışmalarının kaynağını öğrenmeyi amaçlamıştır. Bunlar kadar önemli olan, doktor olmasının verdiği bilinçtir. Jung, kendini her şeyden önce bir doktor ve bir psikiyatrist olarak niteliyordu ve ruhsal bir hastalığın tedavisinde, hastanın dinsel görüşünün çok önemli olduğunu biliyordu. Bu gözlemi onun, ruhun ansızın dinsel içerikli yanı, "doğası dinsel imgeler" ürettiğini keşfetmesiyle örtüşür. Ayrıca, birçok nevrozun nedeninin, özellikle yaşamın ikinci yarısında ruhun bu ana niteliğinin göz ardı edilmesinden kaynaklandığını ortaya çıkarmıştır.

Jung'un din kavramı, birçok açıdan geleneksel Hıristiyanlıktan farklıdır. Özellikle de, kötülüğe ve Tanrı'nın tümüyle iyi ve şefkatli oluşuna farklı bir yaklaşımı vardır. Dogmatik Hıristiyanlık açısından Jung "dışta kalmış" bir kişidir. Dünyaca ünlü olmasına karşın yazılarının oluşturduğu tepki nedeniyle bu dışlanmadan kurtulamamıştır. Buna üzülüyordu Jung. Kitabın birçok yerinde bir araştırmacı olarak dinle ilgili düşüncelerinin doğru dürüst anlaşılamamasının verdiği düş kırıklığından söz ediyor. Bir kez, "Ortaçağ'da olsaydık, beni yakarlardı," dedi. Ancak ölümünden sonra din adamları, onun, yüzyılın din tarihinde önemli bir yeri olduğunu giderek daha çok vurgulamaya başladılar.

Jung, Hıristiyanlığa bağlılığını açıklıyor ve kitaplarının en önemlilerinde Hıristiyanlığın din sorunsallarını irdeliyordu. Yaklaşımı psikolojik açıdandır ve bu açıyla dinsel yaklaşım arasındaki

bağlantıyı vurgulamıştır. Bu bağlamda Hıristiyanlıkta yalnız inançla yetinmeyip bu konuda düşünmek ve anlamak gerekliliğinden, altını çizerek söz ediyordu. Dini, yaşamın ana öğelerinden biri varsayıyordu. 1952'de, genç bir rahibe, "Tüm düşüncelerim, güneşin çevresinde dolaşan gezegenler gibi Tanrı'yı merkez alıyor. Bu çekim gücünü yadsırsam en büyük günahı işlemiş olurum," diye yazmıştı.

Birçok kitabı olmasına karşın Tanrı'dan ve onunla ilgili deneyimlerinden yalnızca bu kitapta söz etmiştir. Gençliğinde Kilise'ye başkaldırdığını anlatırken bir kez, "O zaman Tanrı'nın kaçınılmaz bir deneyim olduğunun farkına vardım," dedi. Bilimsel yazılarında Tanrı'dan çok ender söz eder, özenle, "insan ruhundaki Tanrı imgesi" terimini kullanır. Bu bir çelişki değildir. Birincisi, kendi öznel deneyimlerinin dili, ikincisi de, bir bilimadamının nesnel dilidir. İlkinde düşünceleri tutkular, yoğun duygular ve sezgiyle etkilenmiş bir birey uzun ve zengin yaşamını anlatır; ikincisinde de ortaya kanıtlar koymadan konuşmamayı bilinçli olarak yapan bir bilimadamıdır. Jung, bir bilimadamı olarak deneyselliğe önem verir. Bu kitapta dinsel deneyimlerinden söz etmesinin nedeni okuyanların görüş açısını anlayabileceklerini düşünmesindendir. Öznel ifadelerini ancak benzer deneyimlerden geçmiş olanlar ya da başka bir deyişle, ruhlarında Tanrı imgesinin benzeri ya da eşi olanlar kabul edebilirler.

Jung, özgeçmişi hazırlandığı sürece olumlu ve aktifti ama kitabının yayımlanması yaklaştığında uzun bir süre eleştirel ve olumsuz bir tutum takındı. Bu da anlaşılabilecek bir şey. Toplumun tepkisinden çekiniyordu. Bunun nedeni, içtenlikle açıkladığı dinsel deneyimler ve düşünceleri ve kısa bir süre önce yayımladığı, *Antwortauf Hiob*[1] adlı yapıtının neden olduğu düşmanca tepkilerin henüz dinmemiş olmasıydı. Anlaşılamama ya da yanlış anlamalar ona çok acı veriyordu. "Bu malzemeyi bir ömür boyu korudum. Hiçbir zaman dünyaya açıklamak istemedim. Buna da saldırırlarsa, öbür kitaplarımdan çok daha fazla etkilenirim. Eleştiri oklarının beni vurmaması ve onlara direnebilmem için bu dünyadan daha ne kadar uzaklaşmam gerektiğini bilemiyorum. İnsanların anlamadığı şeylerden söz etmenin ve yanlış anlaşılmanın verdiği yalnızlıktan yeterince acı çektim. 'Eyub'a Yanıt' bu denli gürültü kopardığına göre anılarım daha da beter tepki alacak. Bu özgeçmiş, bilimden edindiğim bilgilerin ışığında yaşamımın öyküsü. İkisi bir bütün. Dolayısıyla, bilimsel düşüncelerimi bilmeyen ya da anlamayanlar çok zorlanacak. Yaşamım bir anlamda, yazdıklarımın özünü oluşturuyor, yazdıklarım yaşamımın özünü değil. Kişiliğim ve yazma biçimim bir bütün. Tüm düşüncelerim ve çabalarım aynı zamanda 'ben'im. Bu nedenle, özgeçmişim 'ben'in yalnızca küçük bir parçası."

Kitabı hazırlanırken, Jung da bir değişim ve nesnelleşme sürecinden geçiyordu. Bölümler ilerledikçe sanki giderek kendisinden uzaklaşıyor ve kendine, yaşamının anlamına ve çalışmalarına uzaktan bakabiliyordu. "Kendime yaşamımın değerini sorsam, kendimi ancak çağların ölçüleriyle değerlendirirsem, 'Evet, bir anlamı var,' diyebilirim. Günümüzün ölçülerini kullanırsam hiçbir anlamı yok." Okurun da göreceği gibi, bu sözlerle ifade ettiği bireysellikten soyutlanma ve tarihsel sürekliliğe olan inancı kitap boyunca daha da güçlü ortaya çıkacak.

"Yapıtların Oluşumu" bölümü, Jung'un en önemli yapıtlarının içerdiği özün çok küçük bir parçasıdır. Başka türlü de olamaz, çünkü Jung, aşağı yukarı yirmi ciltlik bir çalışmayı ortaya koymuştur. Üstelik, Jung, hiçbir zaman ne konuşmalarında ne de yazılarında düşüncelerini özet halinde vermeye gerek duydu. Bunu yapması istendiğinde her zamanki kesin tutumuyla, "Bunu yapmam olanaksız. Konuları irdelerken ayrıntılarına o denli emek verdikten sonra yazılarımın bir özetini yayımlamanın bir anlamını göremiyorum. Tüm kanıtları çıkarmam ve sınıflandırıcı ifadelere

kaçmam gerekir; bu da, çıkardığım sonuçların anlaşılmasını kolaylaştırmaz. Daha önce ağızlara sakız olmuş şeyler bana göre değil," demiştir.

Bu nedenle okur, o bölümü geniş kapsamlı olarak değerlendirmemeli, belirli bir zamanda geriye dönük olarak verilen bir yanıt olarak almalıdır.

Yayıncının isteğine uyarak kitaba eklediğim açıklamaların, Jung'un çalışmalarını ve terminolojisini bilmeyen okurlara yardımcı olacağını umarım. Tanımların bazılarını, sözlüğü derleyen Kurt von Sury'nın izniyle, "Psikoloji ve Sınırları Sözlüğü"nden aldım ve Jung'dan alıntılar ekledim. Bu alıntılar yalnızca bir fikir vermek içindir; çünkü Jung mutlak bir tanımın yapılamayacağı kanısındaydı. Ruhsal gerçeklerle iç içe olan tanımlanması olanaksız öğelerin gizemli ve şaşırtıcı kalmalarının daha akıllıca olduğunu düşünüyordu.

Bu kitabı hazırlamamda bana birçok kişi yardım etti. Eleştirilerini ve önerilerini benden esirgemediler. Tümüne teşekkür borçluyum. Burada yalnızca, bu kitabın oluşturulmasını öneren Helen ve Kurt Wolff'a, çalışmalarım boyunca bana yardım eden Marianne ve Walther Niehus Jung'a ve sabırla bana önerilerde bulunan R.F.C. Hull'a teşekkür etmek istiyorum.

ANIELA JAFFÉ
Aralık 1961

1. (Alm.) Eyub'a Yanıt. (Y.N.)

İç konuşma

Yaşamım, bilinçdışının kendini gerçekleştirdiği öykülerden biridir. Bilinçdışında var olan her şey dışa çıkıp varlığını göstermeye çalışır. Kişilikse, evreler geçirerek bilinçdışı durumundan kurtulup bir bütün (alt türlerin sonsuzluğu) olarak kendi deneyiminden geçmek ister. Kendimi bilimsel bir sorunsal olarak algılayamayacağıma göre, içimde oluşan bu gelişme sürecini izleyebilmek için bilim dilinden yararlanmam olanaksız.

İçsel dünyamızda kendimizi nasıl değerlendirdiğimiz ve insanın, *sub specie aeternitatis*[2] olarak nasıl göründüğü yalnızca, mitler yoluyla ifade edilebilir. Mitler daha bireyseldir ve yaşamı bilime oranla daha kesin ifade ederler, çünkü bilim, bir bireyin yaşamının öznel çeşitliliğini doğru dürüst gösteremeyecek denli genel ölçüler kullanır.

Bu nedenle, seksen üç yaşımda, kendi mitimi anlatmaya çalışacağım. Yapabileceğim, yalnızca yalın ifadeler kullanabilmek, yalnızca “öyküler anlatabilmek.” Bu öykülerin doğru ya da yanlış olmaları önemli değil. Önemli olan, bunların gerçekten “benim” öyküm ve “benim” gerçeğim mi, oldukları sorusu.

Özgeçmiş yazabilmek çok zor bir iş, çünkü kendimizi değerlendirirken bize yardımcı olabilecek ne nesnel bir temelimiz ne de standartlarımız var. Gerçek bir karşılaştırma yapabilme olanağımız da yok. Birçok açıdan, başkaları gibi olmadığımı biliyorum, ama aslında nasıl olduğumu bilemiyorum. İnsan kendini başka hiçbir yaratıkla karşılaştıramaz; o, ne bir maymun ne bir inek ne de bir ağaçtır. Ben bir insanım. Ama bunun anlamı ne? Her bir varlık gibi ben de ölümsüz Tanrı’dan kopmuş olmama karşın kendimi ne bir hayvanla ne bir bitkiyle ne de bir taşla karşılaştırabilirim. Yalnızca mitlere dayanan bir varlık insana oranla daha sınırsızdır. Öyleyse bir insan, nasıl olur da kendisiyle ilgili kesin yargılara varabilir?

Biz denetleyemediğimiz ya da yalnızca bir bölümünü yönlendirebildiğimiz ruhsal bir süreciz. Bunun sonucunda da kendimizle ya da yaşamımızla ilgili kesin bir karara varamıyoruz. Öyle olmasaydı bu durumla ilgili her şeyi bilirdik. Oysa yalnızca bilir gibi yapıyoruz. Bu ruhsal sürecin özünde nasıl oluştuğunu da bilmiyoruz. Bir yaşamöyküsü anımsadığımız kadarıyla bir yerde ve belirli bir noktada başlıyor. Aslında o anda bile aşırı karmaşık. Yaşamın bize neler getireceğini de bilmiyoruz. Bu nedenle, öykümüzün başlangıcı yok; amacı da ancak aşağı yukarı tahmin edilebiliyor.

İnsan yaşamı belirgin olmayan bir deneyim. Yalnızca sayısal açıdan ele alındığında bile olağanüstü bir oluşum. Öylesine uçup gidici ve öylesine yetersiz ki herhangi bir şeyin var olabilmesi ve de gelişebilmesi gerçekten bir mucize. Bu gerçek, beni çok önceleri, henüz bir tıp öğrencisi olduğum zamanlarda öylesine etkilemişti ki zamanı gelmeden yitip gitmemem bile bana bir mucize gibi gelmişti.

Yaşam bana hep kök gövdeden beslenen bir bitkiyi anımsatır. Yaşamın kök gövdesinde saklandığı ve görünmez olduğu doğrudur. Toprağın üzerinde görünense yalnızca tek bir yaz dayanır; sonra da solar gider. Kısa ömürlü bir görüntü bu. Yaşamların ve medeniyetlerin sonu gelmeyen oluşumlarını ve yok olup gidişlerini düşündüğümüzde mutlak bir hiçliğin etkisinden kurtulamayız. Buna karşın ben, hiçbir zaman sonsuz akışın altında yaşayan ve sürekliliği olan bir şeyin var olduğu duygusunu yitirmedim. Gördüğümüz geçici bir tomurcuktur. Kök gövdeyse kalıcıdır.

Sonuç olarak bence, yaşamımla ilgili anlatmaya değer şeyler yalnızca geçici olmayan dünyanın geçici dünyada ortaya çıktığı anlardır. Bu nedenle, en çok içsel deneyimlerimden söz edeceğim. Bunlar gördüğüm düşleri ve imgeleri de kapsıyorlar ve benim bilimsel çalışmalarımın *prima materia*'sını[3] oluşturuyorlar. Üzerinde çalışılması gereken taşın billurlaşabilmek için içinden çıktığı, akıp giden yakıcı lavlardır bunlar.

Diğer tüm geziler, insanlar ve çevrem bu içsel olayların yanında ikincil kalır. Birçok kişi bizim zamanımızın öykülerine ortak oldu ve bunları yazdı.

Okuyucu ne olup bittiğini merak ediyorsa en iyisi onların yazdıklarını okusun ya da bu olayları ona aktaracak birini bulsun. Yaşamımın dışsal gerçeklerinin çoğu belleğimden silindi ya da onları hayal meyal anımsayabiliyorum. Oysa öbür gerçek olan, bilinçdışıyla mücadelem belleğime bir daha hiç unutulmamacasına kazındı. Onlarda her zaman zenginlik ve doyum buldum. Gerisi hep arka planda kaldı.

İnsanlara gelince; adları ilk günden beri kader kitabımda varsa, belleğime bir daha hiç silinmemecesine yazıldılar ve onlarla her karşılaşma aynı zamanda belleğimi yenilemek oldu.

İçsel deneyimler, yoluma çıkan dışsal olaylara damgalarını bastılar ve ne gençliğimde ne de daha sonraları değerlerini yitirdiler. Yaşamın sorunlarına ve karmaşıklığına içinizden bir yanıt gelmezse, bu olayların sonuçta çok da fazla bir anlamı olmadığını çok önceleri sezdim. Dış dünya, içsel olanın yerini alamaz. Bu nedenle, dışsal olaylar açısından yaşamım zengin değil. Onlarla ilgili söyleyecek fazla bir sözüm de yok; anlatsam boş ve içeriksiz oldukları duygusuna kapılırım. Kendimi yalnızca içimde olup bitenlerle anlayabilirim. Yaşamamı benzersiz kılanlar onlar ve özgeçmişim de onlarla ilgili.

2. (Lat.) Sonsuzluğun kisvesi altında. (Y.N.)

3. (Lat.) Birincil madde. (Y.N.)

Çocukluk dönemi

Doğumumdan (1875) altı ay sonra annemle babam, Konstanz Gölü'nün kenarındaki Kesswill'den, Ren Nehri'nin şelalelerinin olduğu yerin yamacındaki Laufen Sarayı'na ait rahip evine taşınmışlar.

İlk anılarım iki ya da üç yaşıma ait. Rahip evini, bahçeyi, çamaşırhaneyi, kiliseyi, sarayı, şelaleleri, Wörth Köşkü'nü ve zangocun avlusunu anımsıyorum. Bu anılar, bir sis denizinde her biri tek başına ve belli ki birbiriyle bağlantısız yüzen adacıklardan başka bir şey değiller.

Hayal meyal olsa da, yaşamımın belki de ilk anısı su yüzüne çıkıyor. Bir ağacın gölgesinde, bir çocuk arabasında yatıyorum. Güzel bir yaz günü; gökyüzü masmavi ve güneşin altın rengi ışınları yeşil yaprakların arasından süzülüyor. Arabanın gölgeliği açık bırakılmış. Kısa bir süre önce uyanmış ve günün güzelliğini algılamışım. Kendimi anlatılamayacak denli iyi hissediyorum. Güneşin yaprakların ve ağacın tomurcuklarının arasından nasıl pırıl pırıl parladığını görüyorum.

Başka bir anı: Evin batı bölümündeki yemek odamızda bir mama sandalyesinin üzerine tünemişim. İçine ekmek doğranmış ılık sütü kaşıklıyorum. Sütün hoş bir tadı ve kendine özgü bir kokusu var. Süt kokusunu ilk kez o zaman duyumsadım. Daha doğrusu o anda koklamanın bilincine vardım. Bu anı da artık çok gerilerde kaldı.

Bir tane daha: Güzel bir yaz gecesi. Teyzelerimden biri, “Sana bir şey göstereceğim,” diyerek beni evin önünden geçen Dachsen yoluna çıkarıyor. Alp Dağları uzakta, günbatımının gözalıcı kırmızısında parlıyor. Akşamüstü Alpler çok belirgindi. Teyzemin İsviçre lehçesiyle, “Oraya bak! Dağların tümü kızıl renkte,” dediğini hâlâ duyar gibiyim. İlk kez Alpler'e bilinçli baktım. Sonra da ertesi gün, köyün çocuklarının Zürich yakınındaki Uetliberg'e gezmeye götürüleceklerini söyledi. Ben de oraya gitmeyi

öylesine istedim ki. Benim yaşımdakilerin katılamayacaklarını öğrenmek beni çok üzdü. Yapılacak bir şey yoktu. O günden sonra Uetliberg ve Zürich'i karla kaplı ışıltılı dağlara yakın, ulaşılması olanaksız bir düşler ülkesi olarak görmeye başladım.

Daha sonraki bir anı belirginleşiyor: Annem beni Konstanz Gölü'nün kenarında sarayı olan arkadaşlarını ziyarete götürüyor. Beni suyun kenarından ayıramıyorlar. Güneş suyun üzerinde ışıldıyor ve geçen geminin kıyıya vuran dalgaları suyun dibindeki kumu küçük dalgacıklara dönüştürüyor. Göl uçsuz bucaksız. Suyun bu kadar büyük bir yer kaplaması bana anlaşılmaz bir zevk veriyor ve hiçbir şeyle karşılaştıramayacağım denli görkemli geliyor. O anda, göl kenarında yaşamam gerektiğine ve insanın su olmadan var olamayacağına karar veriyorum.

Başka bir anı: tanımadığım insanlar, koşuşturma, heyecan. Hizmetçi koşarak geliyor ve, "Balıkçılar bir ceset bulmuşlar. Şelaleden aşağıya sürüklenmiş. Çamaşırhaneye koymak istiyorlar," diyor. Babam da, "Olur olur," diye yanıt veriyor. Hemen cesedi görmek istiyorum. Annem beni sertçe çekiyor ve bahçeye çıkmama izin, vermiyor. Adamlar gidince çamaşırhaneye gitmek için gizlice bahçeye çıkıyorum ama çamaşırhanenin kapısı kilitlenmiş. Evin arkasına dolanıyorum. Orada yamaçtan aşağıya dökülen suların aktığı açık bir oluk vardı. Oradan kan ve suyun sızdığını görüyorum. Bu çok ilgimi çekiyor. O zamanlar henüz dört yaşında bile değilim.

C.G. Jung’un annesi
Emilie Preiswerk Jung.
(Basel Üniversitesi arşivi)

Bir resim daha: Ateşim var, huzursuzum, uyuyamıyorum. Babam beni kollarına almış, öğrencilik yıllarının şarkılarını söyleyerek odada dolaştırıyor. Çok hoşuma giden ve beni rahatlatan birini özellikle anımsıyorum. *“Alles schweige, jeder neige...”*[4] gibi bir şeydi başlangıcı. Babamın gecenin sessizliğinde duyulan sesini bugüne dek unutmadım.

Annemin bana daha sonraları söylediğine göre tüm bedenimi egzama sarmış. Evliliklerinin üzerine kara bulutların çökmeye başladığını sezinlemek beni huzursuz ediyordu. Sanırım hastalığım, 1878 yılında annemle babamın geçici bir süre için ayrılmalarıyla bağlantılıydı. Annem Basel’de bir hastanede birkaç ay kaldı ve büyük bir olasılıkla, hastalanmasının nedeni evliliğinin getirdiği zorluklardı. O sırada bana

annemden aşağı yukarı yirmi yaş büyük bir teyzem baktı. Annemin yokluğunu çok zor kaldırabildim. O günden sonra da, “sevgi” sözcüğünü hep kuşkuyla karşıladım. Uzun bir süre “kadın” sözcüğü de bana, doğal saydığım “güvenilmez”i çağrıştırdı. Buna karşın “baba” sözcüğü de “güvenilir”i ve güçsüzlüğü. Böyle bir olumsuzluktan yola çıktım. Daha sonraları, bu ilk izlenimler tersine döndü. Erkek arkadaşlarıma güvendim ve hayal kırıklığına uğradım. Kadınlara güvenmedim ama hayal kırıklığına da uğramadım.

Annemin yokluğunda bana hizmetçimiz baktı. Beni kucağına alıp başımı omzuna koyuşunu hâlâ anımsıyorum. Annemden oldukça farklıydı. Saçları siyahtı, teni de koyu. Bugün bile saçının çizgisini, koyu tenli boynunu ve kulağını görür gibiyim. Tüm bunları, bana hem çok yabancı hem de çok yakınmış gibi algılardım. O bana, ailemden çok bana yakınmış ve her nasılsa, çözemediğim bazı gizemlerle ilgisi varmış gibi gelirdi. Bu tür kızlar daha sonraları *anima*’mın bir parçası oldular. İlettiği uzaklık duygusuna karşın onu hep tanıdığım duygusuna kapılmam bu türün bir özelliğidir. Bu izlenim daha sonraları benim için kadınlığın tüm özünü simgeleyen bir sembole dönüştü.

Annemle babamın ayrıldığı dönemle ilgili bir anım daha var: Masmavi bir güz gününde, sarışın mavi gözlü, çok hoş bir genç kız beni Ren Nehri’nin kenarındaki altın renkli akça ve kestane ağaçlarının altında gezdiriyor. Wörth Köşkü’nün yakınında, şelalelerin olduğu yerde dolaşıyoruz. Yeşilliklerin arasından güneş ışıldıyor. Yeri sarı yapraklar kaplamış. Daha sonraları bu kız benim üvey annem oldu. Babama hayrandı. O günden sonra onu yeniden gördüğümde yirmi bir yaşındaydım.

Bunlar benim dış dünyayla ilgili anılarım. Bundan sonrakiler daha güçlü, daha baskın olanlar. Bazılarını çok iyi anımsayamıyorum. Örneğin, merdivenden aşağıya yuvarlanmam var. Bir de düşüp sobanın bacağına çarpmam. Kanı, acıyı ve bir doktorun başımdaki yarığı dikmesini anımsıyorum. Yara izi lise son sınıfa kadar kaldı. Annem bana Neuhausen’e giderken Ren Nehri’nin şelaleleri üzerindeki köprüde olanları anlatmıştı. Durup dururken düşmüşüm ve bir bacağım korkulukların altına kaymış. Aşağıya düşmeme ramak kalmışken hizmetçi yakalayıp çekmiş. Bilinçsizce

yapılan bu davranışların nedeni intihar dürtüsü ya da bu dünyadaki yaşama ölümcül bir direnme olabilir.

O zamanlar geceleri ne olduklarını çözemediğim korkularım olurdu. Evin içinde bir şeylerin yürüdüğünü duyardım. Ren şelalelerinin boğuk sesi hiç kesilmezdi. Dört bir yanım tehlikeyle dolu olurdu. Boğulanlar olur, bir ceset kayaların üzerinden aşağıya düşerdi. Yakındaki mezarlıkta zangoç bir çukur kazar, altüst edilmiş kahverengi toprak yığınları oluşurdu. Redingot giymiş, upuzun şapkalı, parlatılmış siyah ayakkabılı, siyahlar içinde ciddi adamlar kara bir kutu getirirlerdi. Babam da rahip cüppesini giyer, orada hazır bulunur, konuşurken sesi yankılanırdı. Kadınlar ağlarlardı. O deliğe birinin gömüldüğünü söylerlerdi bana. Daha önceleri orada burada karşılaştığım insanlar ansızın yok olurlardı. Sonra da onların gömüldüğünü ya da Hz. İsa'nın onları yanına çağırdığını söylerlerdi.

Annem bana, her gece söylemek zorunda olduğum bir dua öğretmişti. Gecenin getirdiği, ne olduğunu tam bilemediğim güvensizliklerden biraz kurtulup rahatlamamı sağladığı için bu duayı seve seve okurdum:

Aç iki kanadını da
Sevincimin kaynağı İsa,
Sar bu civcivi kanatlarınla.
Şeytan onu yutmaya kalkarsa,
Bırak, şarkı söylesin melek:
Bu çocuk zarar görmesin, diye.

Hz. İsa, saraydaki Herr Wegenstein gibi güçlü, zengin ve iyi biriydi. Geceleri çocuklara göz kulak oluyordu. Kuşlar gibi kanatları olması biraz akıl karıştırıyordu ama fazla kafa yormaya da gerek yoktu. Düşünmeye değer daha önemli bir nokta, civcivlere benzetilen çocukları İsa'nın neden acı bir ilacı almak zorunda kalırcasına istemeye istemeye "yanına almasıydı". İşte bunu anlayabilmek olanaksızdı. Oysa Şeytan'ın civcivleri sevdiğini ve onları yemesini önlemek gerektiğini hemen anlamıştım. Demek ki Hz. İsa tatlarından pek hoşlanmasa da, Şeytan kapmasın diye onları yiyordu. Savım, bu noktaya kadar beni rahatlatmasına rahatlatıyordu

ama şimdi de Hz. İsa'nın başka insanları da aldığını duyuyordum. Onları alması demek de topraktaki bir çukura koyması demekti.

Bu uğursuz benzetme çok kötü bir sonuç verdi. Hz. İsa'ya pek güvenmemeye başladım. Huzur veren, iyilik dolu kocaman bir kuş olmaktan çıkıp kara kutuyla uğraşan ve somurtan siyah ayakkabılı, silindir şapkalı, frak giymiş kara adamlarla özdeşleşir oldu.

Bunları düşünmekten, sonunda bile bile ilk baygınlığımı geçirdim. Sıcak bir yaz günü her zamanki gibi evin önündeki yolda oturmuş, tek başıma kumda oynuyordum. Yol evin önünden geçtikten sonra yukarıya doğru kıvrılır ve tepelere doğru gözden kaybolurdu. Evden yolun yalnızca bir bölümünü görebilirdiniz. Yukarıya doğru baktığımda koruluktan aşağıya, olağanüstü geniş bir şapka takmış, uzun siyah giysiler içinde birinin inmekte olduğunu gördüm. Kadın giysileri giymiş bir erkeği anımsatıyordu. Ağır ağır yaklaşıyordu. Yerlere dek inen siyah giysilere bürünmüş bir adam olduğunu gördüğümde korkuya kapıldım. Onu tanıyınca da korkum dehşete dönüştü. "Bu bir Cizvit'ti!" Kısa bir süre önce babamla, onu ziyarete gelen bir meslektaşının, Cizvitlerin gizli kapaklı işler peşinde olduklarını konuştuklarını duymuş, babamın yarı kızgın yarı korkulu ses tonundan Cizvitlerin babamı bile ürkütecek denli tehlikeli olduklarını anlamıştım. Kuşkusuz Cizvit'in ne demek olduğunu bilmiyordum ama "İsa" sözcüğünü dualardan biliyordum.

Carl Gustav Jung. Bebeklik fotoğrafı.

Yokuştan inen adamın kılık değiştirip kadın giysilerine büründüğünü düşündüm. Büyük bir olasılıkla niyeti kötüydü. Dehşet içinde apar topar eve koşup merdivenleri hızla çıktım ve tavan arasının en karanlık köşesinde bir kirişin altına gizlendim. Orada ne kadar kaldığımı anımsamıyorum ama sanırım ancak uzunca bir süre sonra cesaretimi toplayıp aşağıya inebildim. Başımı yavaşça pencereden uzatıp baktığımda gördüğüm siyahlı adam yok olmuştu. Günlerce korku yüzünden evden dışarı çıkamadım. Yolda yeniden oynamaya başladığımda bile korunun olduğu tepeden biri gelecek diye hep tetikteydim. Kuşkusuz zamanla, siyahlı adamın zararsız bir Katolik rahipten başka bir şey olmadığını anladım.

Aşağı yukarı aynı zamanlarda –sözünü ettiğim deneyimden önce miydi sonra mıydı, tam anımsayamıyorum– tüm yaşamım boyunca kafamı kurcalayacak olan ve doğru dürüst anımsadığım ilk düşümü gördüm.

Papaz konutu, Laufen Sarayı’na yakın tek başına bir binaydı ve zangocun avlusuyla konutun arasında uzanan geniş bir çayır vardı. Düşümde bu çayırdayım. Birdenbire yerde, daha önce görmediğim, duvarları taştan dikdörtgen biçiminde karanlık bir çukur keşfettim ve merak içinde yanına koşup içine baktığımda aşağıya inen taş bir merdiven gördüm. Korkmama karşın, dikkatle merdivenden indim. Dipte kemerli bir kapı vardı. Yeşil bir perdeyle kapatılmıştı. Çok görkemli, üzeri işlemeli, büyük, ağır bir perdeydi bu. Arkasında ne olduğunu merak ettim ve perdeyi açtım. Loş ışıkta önümde aşağı yukarı on metre boyunda dört köşe bir oda belirdi. Kubbe biçimindeki tavan taştandı, yer de taşla kaplanmıştı. Girişten üzerinde olağanüstü bir görünümü olan altın bir tahtın bulunduğu alçak bir platforma kadar kırmızı bir halı serilmişti. Emin değilim ama galiba tahtın üzerinde kırmızı bir yastık vardı. Masallardaki kral tahtları gibi gerçekten muhteşem bir tahttı! Tahtın üzerinde bir şey olduğunu gördüm. Tavana dek yükselen dev gibi bir şey. İlk önce elli ya da altmış santimetre genişliğinde, beş ya da altı metre yüksekliğinde bir ağaç gövdesi olduğunu sandım. Garip bir dokusu vardı: İnsan derisinden yapılmaydı ve çıplaktı. Tepesinde yüzü ve saçları olmayan bir başı anımsatan yuvarlak bir şey, başın üzerinde de yukarıya doğru bakan devinimsiz tek bir göz görünüyordu.

Odanın penceresi yoktu ve hiçbir yerde ışık olmamasına karşın oda oldukça aydınlıktı. Başın üzeri daha da iyi görülebiliyordu. Bu şey hiç kımıldamıyordu ama bende her an tahttan inip bir solucan gibi kıvrıla kıvrıla bana doğru sürünebileceği duygusunu uyandırdı. Korkudan taş kesilmiştim. O anda ansızın dışardan ve yukardan annemin sesini duydum. Annem, “İyice bak ona! İşte insan yiyici bu!” diye bağırıyordu. Bu, korkumu daha da artırdı. O anda ter içinde uyandım. Bunu izleyen geceler aynı düş yinelenir diye uyuyup kalmaktan korkar oldum.

Bu düş yıllarca aklımdan çıkmadı. Ancak çok sonraları, bunun bir fallus olduğunu anlayabildim. Ayinlere özgü bir fallus olduğunu da aradan neredeyse yirmi yıl geçtikten sonra. Hiçbir zaman da annemin, “İşte insanı yiyen *budur,*” mu, yoksa, “Bu bir *insan yiyicidir,*” mi dediğini çözemedim. Eğer ilkini kastettiyse küçük çocukları yutanın İsa ya da Cizvitler olmadığını, onları yutanın fallus olduğunu, ikicisiyse, fallusun genelde

“insan yiyicinin” simgesi olduğunu, yani İsa’nın karanlık yönünün, Cizvitlerin ve fallusun aynı anlama geldiklerini kastetmişti.

Fallusun soyut anlamı, tahta kendi kendini itifallik (*iti*: Yunancada dik anlamında) bir biçimde çıkarmış olmasıyla önem kazanıyordu. Çayırdaki çukur da büyük bir olasılıkla bir mezarı simgeliyordu. Mezar, yeşil perdesi ve çayırı simgeleyen bir yer altı tapınağıydı ya da başka bir deyişle, üzeri yeşilliklerle kaplı yeryüzünün gizemiydi. Halı kan kırmızısıydı. Kubbe nereden çıkmıştı? Schaffhausen’in tepesindeki Munot Mezarlığı’na gitmiş miydim? Hiç sanmam. Hiç kimse üç yaşındaki bir çocuğu oraya götürmez. Bu nedenle, bir çağrışım olamaz. Ayrıca yapısal açıdan tam olan fallusun kaynağı da belli değildi. Yalnızca, üzerinde bir ışığın olduğu *orificium urethrae*’nin göz olarak görünmesi fallus sözcüğünün etimolojik anlamına (falos, parlak, parıldayan) işaret ediyor.

Bu düşteki fallusun her koşulda, “adının konulmaması gereken” bir yeraltı tanrısı olduğu anlaşılıyor. Gençliğim boyunca da bu düşüncemi değiştirmedim. Ne zaman biri bana ısrarla İsa’dan anlayışla söz etse bu düşünce yinelendi ve ben hiç aramadan bana kendiliğinden gelen bu ürkütücü açıklamayı, İsa’nın bu yeraltı taydaşını sık sık düşündüğüm için İsa bana, hiçbir zaman ne sevilebilir ne kabul edilebilir ne de gerçekçi geldi. Cizvitlerin “kılık değiştirmesi” eğitimimde yer alan Hıristiyanlık öğretisiyle çakıştı ve çoğu zaman bunun, yas tutanların ciddi ya da üzüntülü bir yüz takındıkları ama içlerinden kıs kıs güldükleri ve de hiç de üzgün olmadıkları bir cenaze törenine benzer çok ciddi oynanan bir aldatmaca olduğunu düşündüm. Hz. İsa, benim için bir tür ölüm tanrısı olarak kaldı. Gecenin getirdiği korkuları dağıttığı için yardımsever olduğu doğru olmasına doğruydu ama kendisi çarmıha gerilmiş, pek de tekin olmayan kanlı bir cesetti. Her zaman övgüler yağdırılan sevgisinden ve iyiliğinden kuşkulanır olmuştum. Ondan, “Sevgili İsa” diye söz edenlerin daha çok siyah redingotlar ve pırıl pırıl boyalı siyah ayakkabılar giymeleri bana cenaze törenlerini anımsatıyordu. Bu kişiler babamın ve tümü de din adamı olan altı dayımla iki amcamın meslektaşlarıydı. Yıllarca korkularımın kaynağı oldular. Ayrıca, Cizvitleri anımsattıkları için arada sırada beni korkutan Katolik rahiplere değinmeme gerek yok sanırım. Cizvitler babamı

bile kızdırıp öfkelendiriyorlardı. Daha sonraki yıllarda, Kilise'ye kabul edilecek yaşa gelene dek, İsa'ya karşı benden beklenen olumlu düşünceyi elde edebilmek için kendimi çok zorladım ama ona duyduğum gizli kuşkuyu hiçbir zaman yenemedim.

Deneyimde önemli olan, o yaşlardaki her çocukta bulunan "kara adam" korkusu değildi. Çocuk zihnimin bir türlü kurtulamadığı, "Bir Cizvit'tir," düşüncesiydi. Bu nedenle, önemli olan, düşün simgesel kurgusu ve "bir insan yiyicidir" olarak ortaya çıkan şaşırtıcı yorumuydu. Çocuk dünyasının insan yiyen hayaleti değildi bu. Gerçekten insan yiyici buydu ve yeraltında altın bir tahtta oturuyordu. Çocuk bilincimde ilk önceleri tahtta oturan bir kral vardı, daha sonra da çok uzaklarda, masmavi gökyüzünün çok daha yükseklerinde, çok daha güzel ve çok daha altın pırıltılı bir tahtta, altın taçları ve beyaz giysileri içinde oturan Tanrı ve İsa. Oysa ağaçlık tepelerden aşağıya doğru inen geniş şapkalı, kara kadın giysili Cizvit de aynı İsa'dan çıkmaydı. Başka bir tehlikenin yaklaşmadığından emin olmak için sık sık oraya bakmam gerekiyordu. Düşümde, yeraltına inmiş ve orada altın tahtın üzerinde çok farklı bir şey bulmuştum. İnsan değildi bu. Yer altına aitti. Gözünü yukarıya dikmişti ve insan etiyle besleniyordu. Aşai Rabbani ayininin simgesel anlamının altında yatan ana motifin, insan eti yeme olduğunu ancak yıllar sonra, dinsel törenlerle ilgili bir kitapta okuduğumda gözlerime inanamadım ve her iki deneyimde de bilince çıkmaya çalışan düşüncenin hiç de çocuksu olmadığını, tam tersine, olgun, hatta olağanüstü olgun olduğunu anladım. İçimde konuşan kimdi? Bunları kimin aklı planlıyordu? Ne tür bir doğaüstü güç işbaşındaydı? Çocuk saflığının alışılagelmiş bilinirliğine zarar verebilecek çok rahatsız edici bir düşünceyi önlemek için kalın kafalıların, "kara adam", "insan yiyen", "rastlantıdır" ve "geçmişi yorumlama" gibi sözcüklere sığınacaklarını biliyorum. Ah, bu sağlıklı düşünen, iyi ve üretken insanlar! Onları her zaman, bir gün sonra kuruyacağından habersiz, güneşin ısıttığı çok sığ bir yağmur birikintisinde güle oynaya kuyruklarını sallayan kurbağa larvalarına benzetirim.

İçimde konuşan kimdi? Bilgimi çok aşan sorunlara kim değindi? Kim Aşağısı'nı ve Yukarısı'nı bir araya getirdi ve yaşamımın yarısını fırtınalı bir tutkuymuşçasına dolduracak şeylerin temelini attı? Bunu yapan, aynı anda,

hem Yukarı'dan hem de Aşağı'dan gelen bu yabancı konuktan başka kim olabilir?

Çocukluk dönemime ait bu düş beni yeryüzünün gizemlerine itti. Ondan sonra, sanki yeryüzünün içine gömüldüm ve oradan çıkabilmem yıllar aldı. Bugün bunların olmasındaki amacın karanlığa, olabildiğince aydınlık getirebilmek olduğunu biliyorum. Karanlıklar ülkesine girebilme izniydi bu ve ruhsal yaşamımın bilinçdışına açılışı o dönemde başladı.

1879 yılında, Basel yakınındaki Klein-Hüningen'e taşınmamızı artık anımsayamıyorum ama ondan birkaç yıl sonra olan bir şeyi hiç unutmadım. Bir akşam babam beni kucağına alıp batıya bakan verandaya çıkardı ve yeşilin en görkemli haliyle ışıldayan gökyüzünü gösterdi. Bu olay, Krakatoa'nın 1883'teki patlamasından hemen sonra oldu.

Başka bir gün de babam beni dışarı çıkarıp doğu ufkunda ışıldayan büyük bir kuyrukluyıldızı gösterdi.

Bir kez de, çok büyük bir sel olmuştu. Wiese Nehri, baraj duvarını ve yukarılardaki bir köprüyü yıktı. On dört kişi boğuldu ve selin sarı renkli suları cesetleri Ren Nehri'ne sürükledi ve sular çekildiğinde cesetlerden bazıları kuma gömülü kaldı. Olayı öğrendiğimde oraya gitmemi önleyemediler. Gerçekten de bir ceset buldum. Orta yaşlı bir adamdı. Üzerinde siyah bir redingot vardı. Büyük bir olasılıkla kiliseden çıkar çıkmaz sürüklenmiş, sonra da yarı yarıya kuma gömülmüştü. Yüzünü kolu örtüyordu. Bir domuzun kesildiğini görmek de, bu olay gibi beni çok etkiledi... Annemin dehşet içinde kalmasına aldırmadan bu işlemi baştan sona izledim. Annemin ürkütücü bulmasına karşın, domuzun öldürülmesi de, ölü adam da ilgimi çekiyordu.

Sanatla ilgili ilk adımlarım da Klein-Hüningen'deki o yıllara ait. Annemle babamın oturduğu ev, on sekizinci yüzyıldan kalma bir rahip eviydi. Bu evde eşyaları henüz sağlam ve duvarlarında eski resimler asılı karanlık bir oda vardı. Özellikle, Davud ve Golyat'ın betimlendiği bir İtalyan tablosunu anımsıyorum. Aslı Louvre'da olan bu resmin kopyası

Guido Reni'nin atölyesinde yapılmıştı. Bizim aileye nasıl geldiği konusunda bilgim yok. Şimdi oğlumun evinde asılı olan eski bir tablo daha vardı. Bu da on dokuzuncu yüzyılın başlarında yapılmış bir Basel manzarasıydı. Sık sık gizlice, gözden ırak bu odaya girer, saatlerce tablolardaki güzellikleri izlerdim. Bildiğim tek güzellik bunlardı.

Aşağı yukarı o günlerde –henüz çok küçüktüm, altı yaşından fazla olamam– teyzelerimden biri beni Basel'e götürüp müzedeki doldurulmuş hayvanları gösterdi. Müzede uzun süre kaldık, çünkü her şeyi dikkatle incelemek istiyordum. Saat dörtte, müzenin kapanmakta olduğunu belirten zil çaldı. Teyzem gitmemiz için ısrar ediyordu ama ben bir türlü camekân önünden ayrılamıyordum. Bu arada kapı kilitlendiğinden yan bir merdivene ulaşmak için antikaların durduğu bir salondan geçmek zorunda kaldık. Beklenmedik bir anda kendimi olağanüstü heykellerin önünde buldum. O güne dek, böylesine güzel şeyler görmediğim için büyülenmişçesine gözlerimi olabildiğince açtım. Bakmaya doyamıyordum. Teyzem bir yandan, “Utanmaz çocuk, gözlerini yum, utanmaz çocuk, gözlerini yum!” diye bağırıyor, bir yandan da hep ondan bir adım geride kalan elimi tutup çekmeye çalışıyordu. Ancak o zaman heykellerin çıplak olduğunu, önlerinde de incir yaprakları olduğunu ayrımsadım. O âna kadar bunu fark etmemiştim. Güzel sanatlarla ilk karşılaşmam işte böyle oldu. Teyzem, pornografik bir galeriden geçmek zorunda bırakılmışçasına yerin dibine geçmişti.

Altı yaşındayken annemle babam beni Arlesheim'a gezmeye götürdüler. O gün annemin üzerinde hiç unutamadığım bir giysi vardı. Üzerinde küçük hilal desenleri olan siyah bir kumaştan yapılma giysi, anımsayabildiğim tek giysisi. Annemin ilk aklımda kalan görüntüsü, üzerinde o giysisi olan narin bir kadındır. Ondan sonra onu hep daha yaşlı ve şişman haliyle anımsıyorum.

Bir kilisenin önündeyiz. Annem, “Bu bir Katolik Kilisesi,” diyor. Korkuyla karışık bir merakla yavaşça annemden ayrılıp açık kapıdan içeriye göz atıyorum. Bir basamağa takılıp çenemi bir demir parçasına çarpana dek görebildiğim yalnızca donatılmış mihrabın (Paskalya zamanıydı) üzerindeki büyük mumlar. Annemle babam beni kaldırdıklarında çenemdeki yaradan

kan fışkırdığını anımsıyorum. O anda, garip şeyler düşünüyordum: Bir yandan çığlıklarım kiliseye gelenlerin dikkatini çektiği için utanıyordum, öte yandan da, yasak bir şey yapmışım gibi geliyordu: Cizvitler –yeşil perde– insan yiyenin gizemi... Demek ki Cizvitlerle ilgisi olan Katolik Kilisesi buydu. Düşüp böyle bağırmam da onların yüzündendi.

Bu olaydan sonra yıllarca beni kemiren kan görüntüsünden, düşmeden ve Cizvitlerden korkmadan bir Katolik Kilisesi'ne adım atamadım. Kilisede böyle bir atmosfer vardı ama büyülenmekten de kendimi alıkoyamıyordum. Katolik bir rahibin yakınında olmak da beni rahatsız ediyordu. Eğer daha fazla rahatsız olabilecek halim kalmışsa kuşkusuz. Ancak on üç yaşında ilk kez, Viyana'daki St. Stephanos Katedrali'nde, *Mater Ecclesia*'yı o baskıları duyumsamadan izleyebildim.

Altı yaşını doldurduğumda okula başladım. Babam da bana Latince dersleri vermeye başladı. Okula başlamadan okumayı öğrendiğim ve öbür çocuklardan önde olduğum için dersler kolay geliyor, okulda zorlanmıyordum. Okumayı bilmediğim zamanlarda bir gün, annemi, içinde egzotik dinlerin, özellikle de Hinduizmin resimlerle betimlendiği eski bir çocuk kitabı olan *Orbis Pictus*'u[5] bana okuması için zorladığımı anımsıyorum. Brahma'nın, Vişnu'nun ve Şiva'nın resimleri benim için bitip tükenmeyen bir ilgi kaynağıydı. Annem sonradan bana, sürekli resimlere baktığımı söylemişti. Onlara her bakışımda, bana gelen ve hiç kimseye söylemediğim "açıklama"yla bağlantılı olduklarını düşünürdüm. Bu, hiçbir zaman ihanet etmemem gereken bir gizdi. Annem de bu düşüncemi bilmeden destekliyordu. Çoktanrılı dinlerden söz ederken sesindeki gizli aşağılamayı kaçırmamıştım. "Açıklama"dan söz ettiğimde bunu dehşet içinde yadsıyacağını bildiğim için kırılmak istemiyordum.

Çocuksu olmayan bu duygular, bir yandan çok duyarlı ve kırılgan olmamla, öte yandan da –ki en önemlisi bu– gençlik çağımın ilk yıllarında çok yalnız olmamla bağlantılı (kız kardeşim benden dokuz yıl sonra doğdu). Tek başıma kendime özgü oyunlar oynardım. Ne yazık ki, ne oynadığımı anımsayamıyorum. Aklımda kalan tek şey, rahatsız edilmek istememem. Oyunlara dalar, izlenmeye ya da karışılmaya dayanamazdım. Oyunlarla ilgili ilk belirgin anım, yedi ya da sekiz yaşıma ait. Tuğlalarla oynamaya

bayılır, kuleler kurar, sonra da onları zelzele oldu diye var gücümle yıkardım. Sekiz ve on bir yaşları arasında, durmadan savaş sahneleri, bombardımanlar, fetihler ve deniz harekâtı resimleri çizdim. Daha sonraları da, bütün bir defteri mürekkep lekeleriyle doldurur, onları hayallerle süsleyip yorumlayarak eğlenirdim. Okulu sevmemin nedenlerinden biri, orada, çok uzun bir süre yoksun kaldığım oyun arkadaşları bulabilmemdi.

Okulda başka bir şey daha keşfettim. Bunu anlatmadan önce gecelerin giderek kasvetli bir hale dönüştüğünü söylemem gerekir. Geceleri anlaşılmaz ve ürkütücü şeyler oluyordu. Annemle babam ayrı yatıyorlardı. Ben babamın odasında uyuyordum. Annemin odasının kapısından korku veren etkiler sızmaya başlamıştı. Annem geceleri garip ve gizemliydi. Bir gece onu belli belirsiz bir ışıkta, bir hayalet gibi odasından çıkarken gördüm. Başı gövdesinden ayrılmıştı. Küçük bir ay parçası gibi bedeninin önünde havada sallanıyordu. Ardından hemen bir baş daha çıktı ve o da bedeninden ayrıldı. Bu, altı-yedi kez yinelendi. Anksiyeteden kaynaklanan düşlerde bazen küçük, bazen de büyük nesneler görüyordum. Örneğin, çok uzakta küçücük bir top görmüştüm. Bu top giderek yaklaşıyor, yaklaştıkça da canavara benzer boğucu bir nesneye dönüşüyordu. Ya da üzerinde kuşların olduğu telgraf telleri görüyordum. Bu teller kalınlaştıkça korkum da sonunda beni uyandıracak kadar artıyordu.

Bu düşler ergenlik çağına girişin belirtileridir. Oysa henüz yedi yaşlarımdayken böyle bir belirti ortaya çıkmıştı. O günlerde, gerçek olmayan krup hastalığına tutulmuş gibiydim. Boğulur gibi oluyordum. Bir gece, nöbetlerden birinde, yatağın ayakucundaydım. Başım karyolanın demirlerinin üzerine arkaya doğru eğikti. Babam beni koltuk altlarımdan kavramıştı. Başımın üzerinde dolunay büyüklüğünde kocaman bir daire gördüm. İçinde, meleklere benzettiğim altın rengi figürler dans ediyordu. Bu imge yineleniyor ve her yinelenişinde boğulma korkumu geçiriyordu. Oysa boğulma duygusu anksiyeteye bağlı düşlerimde yeniden ortaya çıktı. Bunu psikolojik bir nedene bağlıyorum, çünkü evin ortamı boğucu olmaya başlamıştı.

Noel günü dışında kiliseye gitmekten hiç hoşlanmıyordum. “Bugün Tanrı’nın yarattığı gündür” adlı ilahi, kuşkusuz akşamları da Noel ağacı çok

hoşuma gidiyordu. İstekli kutladığım tek Hıristiyan bayramı Noel'di. Öbürlerinin tümü benim için bir şey ifade etmiyordu. Yılbaşı gecesi de Noel gibi çekiciydi ama gene de ikinci derecede kalıyordu. Noel öncesi pazar günlerinin, nedense, gelecek olan Noel'le bağdaşmayan bir yönü vardı. Geceyle, fırtınayla, rüzgârla ve evin karanlık olmasıyla bağlantılıydı bu. Fısıldayan bir şey vardı. Garip bir şeyler oluyordu.

Şimdi, kasabalı okul arkadaşlarımla ilişkilerim sırasında keşfettiğim bir şeye değinmek istiyorum. Beni kendime karşı yabancılaştırdıklarını fark ettim. Onlarla beraber olduğum zamanlarda evde yalnız olduğumdan farklı davranıyordum. Onların kavgalarına katılıyor ya da evde yalnızken her türlü muzırlığı yapabileceğimi bilmeme karşın, aklımın ucundan bile geçmeyen tatsızlıklar çıkarıyordum. Bendeki bu değişikliğe, beni yanlış yönlendiren ve olduğumdan farklı davranmaya iten okul arkadaşlarımın neden olduğunu sanıyordum. Annemle babamın yanı sıra, başkalarının da olduğu bu daha geniş dünya belki tam olarak kuşku uyandırmıyordu ama çok da güvenilir sayılmazdı. Garip bir biçimde düşmancaydı. “Yeşil yaprakların arasından altın rengi gün ışığı”nın süzüldüğü aydınlık gündüzün güzelliğinin giderek bilincine varıyordum ama bunun yanı sıra, içindeki yanıtı olmayan ürkütücü soruların oyuncağı haline geldiğim kaçınılmaz bir gölgeler ülkesinin varlığını da sezinliyordum. Kuşkusuz, geceleri ettiğim dualar, günü doğru dürüst bitirmemi sağlayan ve beni koruyan dinsel törenlerdi. Geceye ve uykuya rahat geçişimi sağlıyorlardı ama ertesi sabah yeniden, beni bekleyen bir tehlikeyle burun buruna geliyordum. Benliğim parçalanmış gibi geliyordu. Bundan korkuyordum. İç dünyamın güvenliği tehdit altındaydı.

Bu dönemde (yedi-dokuz yaş arası) ateşle oynamayı da çok sevdiğimi anımsıyorum. Bahçemizde iri taşlardan yapılma bir duvar vardı. Taşların arasında ilginç oyuklar oluşmuştu. Başka çocukların yardımıyla o oyuklardan birinde küçük bir ateş yakar, bu ateşin sonsuza dek yanması bizim ortak çabamıza bağlı olduğu için gerekli odunu sağlamaya çalışırdık. Benim dışımda hiç kimsenin bu ateşi besleme yetkisi yoktu. İsteyen başka

bir oyukta ateş yakabilirdi. Öbür ateşler sıradan oldukları için beni ilgilendirmiyorlardı. Yalnızca benim ateşim canlıydı. Kutsal bir niteliği olduğundan kuşku duymuyordum.

Duvarın önündeki yamaçta, dışa doğru çıkmış bir taş vardı. Bu benim taşımdı. Çoğu zaman o taşın üzerine oturur ve zihnimde aşağı yukarı şöyle gelişen bir oyun başlatırdım: "Ben bu taşın üzerinde oturuyorum. O da benim altımda." Taş da, "Ben" diyebildiği ve düşünebildiği için, "Ben bu yamaçta yatıyorum. O da üzerimde oturuyor," derdi. Ondan sonraki soru şuydu: "Taşın üzerinde ben mi oturuyorum, yoksa onun üzerinde oturduğu taş ben miyim?" Bu soru beni her zaman şaşırtırdı. Ayağa kalkar, kimin ne olduğunu düşünmeye çalışırdım. Soru tümüyle yanıtsız kalır, kararsızlığımı garip ve büyüleyici bir karanlık duygusu sarardı. Önemli olan, bu taşın benimle gizemli bir bağı olmasıydı. Taşın bana sunduğu şaşırtmacayı düşünerek üzerinde saatlerce oturabilirdim.

Otuz yıl sonra, yeniden o yamaçta durduğumda evli, çocuk sahibi, evi ve dünyada bir yeri olan, zihni düşüncelerle ve planlarla dolu bir adamdım ama orada bir kez daha gizemli anlamları olan ateşler yakan ve taşın üzerine oturup, "Ben o muyum, yoksa o mu ben?" gibi yanıtsız sorular soran küçük çocuğa dönüştüm. Ansızın aklıma, başka bir dünyada ve zamanda kalmışçasına, bana yabancı gelen Zürich'teki yaşamım geldi. Ürkütücüydü bu. İçine gömülü olduğum çocukluk dünyamsa ölümsüzdü. Oysa beni ondan ayırmışlardı ve bu nedenle, durmamacasına ilerleyen ve giderek beni uzaklara sürükleyen bir zamanın içine yuvarlanmıştım. Geleceğim elimden kayıp gitmesin diye, kendimi oradan zorlukla çekip koparabildim. O ânı hiç unutamadım, çünkü çocukluğumda saklı sonsuzluğu bir şimşek gibi bir anlığına aydınlatmıştı. Bunun anlamı kısa bir süre sonra, on yaşına geldiğimde ortaya çıktı. Kendimle olan bağdaşmazlığım ve dış dünyaya karşı duyduğum güvensizlik, beni o zamanlar hiç anlayamadığım bir şey yapmaya itti. İlkokul öğrencilerinin çoğunun kullandığı, içinde cetveli ve de minik bir kilidi olan parlak sarı, sıradan bir kalem kutum vardı. Cetvelin ucuna, oyarak, redingotu, silindir şapkası ve parlak siyah botları olan aşağı yukarı altı santimetre boyunda bir adamcık çizmiştim. Oyuklarını siyah mürekkeple doldurup cetvelden

ayırdım, sonra da kalem kutusunun içine hazırladığım küçük bir yatağın üzerine yatırdım. Bir parça yünden bir palto bile yaptım. Ren Nehri'nin kenarından aldığım ve uzun bir süre pantolonumun cebinde dolaştırdığım, üst ve alt yüzeyleri ayrıymış gibi gözüksün diye suluboyayla boyadığım siyaha çalan, düzgün, uzunca bir taşı da kutuya yerleştirdim. Bu, "onun" taşıydı. Bunların tümü çok büyük bir gizdi. Kutuyu gizlice, çıkılması yasak (yasaktı, çünkü yer tahtalarını kurtlar yemişti ve hepsi çürüktü) tavan arasına götürdüm ve yaptığım işten çok memnun kalarak kirişlerden birinin üzerine koydum. Hiç kimse bunu görmemeliydi! Kimse onu orada bulamazdı. Hiç kimse gizimi keşfedip mahvedemeyecekti. Kendimi güvende hissediyordum. İç çatışmalarımın neden olduğu işkenceler dinmişti. Bütün zor durumlarda, yanlış bir şey yaptığımda, duygularım incindiğinde ve babamın gerginliği ya da annemin hastalıklı hali bana baskı yapmaya başladığında, özenle sarıp sarmalayıp yatırdığım minik adamı ve güzel renkleri olan taşı düşünürdüm. Ara sıra –genelde birkaç haftada bir– kimsenin beni görmeyeceğinden emin olduğum zamanlarda gizlice tavan arasına çıkar, kirişin üzerine tırmanır, minik adamıma ve taşına bakardım. Gizli bir dil uydurmuştum. Yukarıya her çıkışımda daha önce okulda üzerine bu dilde bir şeyler yazdığım bir kâğıt parçasını kutuya bırakırdım. Her kâğıdın eklenişi ciddi bir tören havasında olurdu. Ne yazık ki, minik adama hangi mesajı vermeye çalıştığımı artık anımsayamıyorum. Yalnızca "mektuplarım"ın onun için hazırlanmış bir kitaplık işlevi olduğunu biliyorum. Emin değilim ama sanırım bu kâğıtlarda özellikle beğendiğim deyimler yazılıydı.

Yaptıklarımın anlamı ya da bunları nasıl açıklayabileceğim hiç umurumda değildi. Yeni kazandığım güven duygusu ve kimsenin bilmediği ve ulaşamayacağı bir şeyin varlığının verdiği doyum yeterliydi. Bu, hiçbir zaman ihanet edilmemesi gerekli bir gizdi, çünkü yaşamımın güven içinde olması buna bağlıydı. Nedenini kendime hiç sormadım. Öyle olması gerekiyordu.

Bir gize sahip olmak kişiliğimin oluşmasında çok büyük rol oynadı. Gençliğe adım attığım yılların en önemli etkeni olarak görüyorum onu. Kimseye ne fallusu düşümde gördüğümden ne de Cizvit'ten söz ettim.

Onlar da suskun kalmamın gerektiği gizemli dünyanın parçalarıydı. Taşı olan küçük tahta adam, bilinçdışı ve çocuksu da olsa, bir gizin oluşumuna biçim vermede ilk adımdı. Sürekli bunu düşünüyor ve gizi çözmem gerektiğini sezinliyordum. Oysa neyi ifade etmek istediğimi bilmiyordum. Gizemin ne olduğunu ve nerede bulunduğunu gösterecek ve bana bir ipucu verebilecek bir şey (büyük bir olasılıkla doğada) bulma umudundaydım. O dönemde, bitkilere, hayvanlara ve taşlara olan ilgim arttı. Sürekli gizemli bir şeyler arıyordum. Bilinç bağlamında, Hıristiyan dinine bağlı sayılırdım ama her zaman biraz kuşkulu bir biçimde: “Ama o kadar da kesin değil,” ya da “Öyleyse yerin altındaki bu şey de ne?” diye düşünerek. Dinsel öğretiler bana pompalandığında ve bana, “Güzel ve iyi olan budur,” denildiğinde, kendi kendime, “Evet ama, insanların bilmediği başka bir şey, hem de çok gizli bir şey var,” diye düşünürdüm.

Çocukluk dönemimin doruğu olan tahtadan oyulma minik adam, o dönemin de sonu oldu. Bir yıl sürdü bu. Sonra bu olay otuz beş yaşıma gelene dek bir daha aklıma gelmedi. Sonra bu anı parçası, çocukluk anılarımın arasından sıyrılıp belirgin bir biçimde ortaya çıktı. *Wandlungen und Symbole des Libido*[6] adlı kitabımın ön çalışmalarını yaparken Arlesheim yakınındaki gömüler ve Avustralya yerlilerinin Churingas’larını yani ruh taşlarını gizledikleri yerlerle ilgili bir yazıyı okurken birdenbire, öyle bir taşın kopyasını hiçbir yerde görmediğim halde zihnimde onun neredeyse tam bir tanımının olduğunu keşfettim. Sözü edilen, alt ve üst bölümleri farklı renklere boyanmış yassı bir taştı. Hiç resmini görmememe karşın, bunu bir yerlerden anımsıyordum. Bu imge sonunda, sarı kalem kutusu ve minik adamla birleşti. Küçük adam sarılıp sarmalanmış bir eskiçağ tanrısıydı; Asklepios anıtlarındaki betimlemelerde görülen ve bir parşömene yazılı bir yazıyı ona okuyan bir Telesphoros’tu. İşte ilk kez o zaman, insanların bireysel ruhlarına, hiçbir gelenekle bağlantısı olmayan eski ruhsal öğelerin girmiş olabileceğini düşündüm. Babamın kitaplığında – çok sonra doğru dürüst inceleyebildiğim– böyle bir bilgiyi içerebilecek tek bir kitap bile yoktu. Ayrıca, babamın da bu konuda bir şey bildiğini gösteren bir kanıtla hiç karşılaşmamıştım.

1920 yılında, İngiltere'deyken çocukluğumdaki olay aklıma bile gelmeden ince dallardan iki figür daha yaptım. Bunlardan birini büyülterek taşın üzerine çaktırdım. Hâlâ Küsnacht'taki bahçemde. Bu uğraşlarım sırasında bilinçdışı, bu figüre bir ad verdirtti. *Atmavictu*, yani "yaşam soluğu" adını uygun bulmuştu. Çocuk düşlerimin cinsel teması şimdi de "yaşam soluğu", yani yaratıcı bir dürtü biçiminde gelişip ortaya çıkıyordu. Sonuçta küçük adam, sarılı olarak bir *kista*'ya gizlenmiş ve yaşam gücüyle donatılmış –uzunca siyah taş– bir "kabir"di. Ama bu bağlantıları çok daha ileri yıllarda görebildim. Çocukken bu dinsel töreni, Afrika yerlilerinde de gördüğüm gibi, ne yaptığımın bilincinde olmadan yapmıştım. Onlar da eylemin gerçekleşmesinden çok uzun bir süre sonra ne yaptıkları üzerine kafa yormaya başlarlar.

4. (Alm.) Her şey susar, herkes sona yaklaşır... (Y.N.)

5. Duyulur Dünyanın Resmi. Jan Ámos Komenský'nin 1658'de yazdığı ve iki yüzyıl boyunca Avrupa'da kullanılan kitap. (Y.N.)

6. (Alm.) Libidonun Simgeleri ve Değişimleri. (Y.N.)

Okul yılları

I

On bir yaşına basmam başka bir açıdan da önemli oldu. O yıl, Basel'deki liseye yollandım. Böylece kasabadaki arkadaşlarımdan koparılıp görkemli büyük evlerde oturan, olağanüstü güzel atların çektiği arabalarda dolaşan ve pürüzsüz Almanca ve Fransızca konuşan, babamdan çok daha güçlü kişilerin oluşturduğu "büyük dünya"nın bir parçası oldum. Bu kişilerin harçlıkları ve kibarlıkları bol, iyi giyimli oğulları artık benim sınıf arkadaşlarımdı. Büyük bir şaşkınlık ve göstermediğim gizli bir kıskançlıkla onların Alpler'de geçirdikleri tatillerini dinliyordum. Zürich'in çevresindeki ışıl ışıl parlayan o karlı tepelere gitmişler, daha da kötüsü denizi bile görmüşlerdi. Onlara, alev alev yanan karla kaplı dağların erişilmez görkeminden ve düşünü bile kuramayacağım uzak denizlerden gelmiş, başka dünyanın insanları gözüyle bakıyordum. İşte o zaman ilk kez, ne denli yoksul olduğumuzun, babamın yoksul bir taşra rahibi olduğunun, benim de ayakkabıları delik olduğu için ıslak çorapla sınıfta altı saat oturmak zorunda kalan, ondan da yoksul oğlu olduğumun bilincine vardım. Annemle babama farklı bir gözle bakmaya başladım. Sıkıntılarını ve üzüntülerini anlar olmuştum. Babama üzülüyordum. Anneme de nedense daha az. Bana her zaman babamdan daha güçlü gelmiştir. Gene de, babamın arada sırada patlak veren öfke nöbetleri sırasında hep annemi tutuyordum. Taraf tutma yapıma uymuyordu. Çelişkilerden kurtulabilmek için annesini ve babasını ister istemez yargılamak zorunda kalan güçlü bir arabulucu rolünü üstlendim. Bu durum göğsümü kabartmasına kabarttı ama dengesiz özgüvenimi bir yandan çoğaltırken bir yandan da azalttı.

Carl Gustav Jung, yalnız ama düş gücü zengin bir çocuktu.

Ben dokuz yaşındayken annem bir kız çocuk doğurdu. Babam gergindi ama çok da mutluydu. “Bu akşam sana bir kız kardeş geldi,” dediğinde iyice şaşırdım çünkü hiçbir şeyin farkında değildim. Annemin sık sık uzanmak istemesinde bence bir gariplik yoktu. Yatmasını da bağışlanmaz bir zaaf olarak nitelendiriyordum. Babam beni annemin yatağının başucuna götürdü. Annem bana doğru, buruşuk kırmızı yüzlü bir yaşlıyı anımsatan, gözleri kapalı bir yaratık uzattığında büyük bir düş kırıklığına uğradım. “Gözleri, bir köpek yavrusununkiler gibi kördür herhalde,” diye düşündüm. Yaratığın sırtında birkaç tane uzun kızıl kıl vardı. Bunları bana gösterdiler. Acaba aslında maymun mu olacaktı? Dehşete düşmüştüm. Ne hissetmem gerektiğini bilmiyordum. Yeni doğan bebekler hep böyle mi olurdu? Bebeği leyleğin getirmiş olduğunu ağızlarında gevelediler. Öyleyse, bir batında

doğan kedi ve köpek yavruları nasıl geliyordu? Batındaki yavrular tamamlanana dek leylek kaç kez gidip gelmek zorunda kalıyordu? Ya inekler? Leyleğin birkaç tane buzağıyı gagasında nasıl taşıdığına akıl erdiremiyordum. Üstelik köylüler buzağının doğduğunu söylüyorlardı. Leylekten söz etmemişlerdi. Öyleyse, bu da bana sık sık yutturulmaya çalışılan palavralardan biriydi. Annemin bir kez daha bilmemem gereken bir şey yaptığına karar verdim.

Ortaya ansızın bir kız kardeşin çıkışı merakımı ve gözlemlerimi bileyen belirsiz bir güvensizlik duygusuna neden oldu ve annemin doğumdan sonraki garip tepkileri bu olayda pişman olunacak bir şeyler olduğuyla ilgili kuşkularımı körükledi. Bunun dışında, bu olay beni fazla rahatsız etmiyordu. Yalnızca, on iki yaşındayken başımdan geçen bir olayın etkisinin artmasına neden olmuş olabilir. Davet edildiğim bir yere giderken annemin uyarılarda bulunmak gibi can sıkıcı bir huyu vardı. Bu gibi durumlarda, en iyi giysilerimi seçer, ayakkabılarımı parlatır, yaptığım işten gurur duyar ve herkesin ortasına çıkmayı önemserdim. Oysa annemin arkamdan bağırdığı küçük düşürücü uyarıları sokaktakilerin duyması beni yerin dibine geçirirdi. “Annenin babanın saygılarını iletmeyi ve burnunu silmeyi unutma! Mendilin var mı? Ellerini yıkadın mı?” vb. Kendime olan hayranlığımdan ve burnumun büyüklüğünden, olduğunca kusursuz bir izlenim yaratmaya çalışırken, aşağılık kompleksime eşlik eden kendini önemseme duygularımın dünyanın gözü önüne serilmesi bana karşı yapılan büyük bir haksızlık gibi gelirdi. Bu olayların benim için büyük önemi vardı. Davet edildiğim eve giderken hafta içinde pazar giysilerimi giydiğimde olduğu gibi çok gururlanır, kendimi önemli hissederdim, ama konuk olacağım ev görünür görünmez durum tümüyle değişir, orada oturanların büyüklüğü ve gücü beni ezmeye başlardı. Onlardan korkar, değersizliğim beni yerin altına saklanmaya iterdi. Bu duygular içinde zili çalar, içerden gelen zil sesi çanlar çalıyormuşçasına kulaklarımda çınlardı. Kendimi, yolunu kaybetmiş bir köpek gibi ufalmış ve ürkek hissederdim. Annem bana uyarılarını tam yapma olanağı bulmuşsa durum daha da kötüleşirdi. O zaman zilin sesi kulağımda, “Ellerim de, ayakkabılarım da kirli. Mendilim yok. Yakam da kirden simsiyah,” diye uğuldardı. Kendimi savunmak için

annemin babamın selamlarını inadına iletmez, gereksiz bir utangaçlık ve dikkafalılık sergilerdim. Durum çok kötüleşirse, tavan arasındaki gizli hazinemi düşünürdüm. Bu beni kendime getirirdi. Ne yapacağımı bilemediğim zamanlarda, siyah taşın ve redingotlu ve silindir şapkalı küçük adamın oluşturduğu hiç açıklanmayacak gizin sahibi “öteki” olduğumu aklıma getirirdim.

Büyüme çağındayken Hz. İsa’yla (ya da kara cüppeli Cizvit’ le) ne bir mezarın başında duran siyah redingotlu ve silindir şapkalı adamların, ne de çayırdaki çukurun bir bağlantısı olduğu aklıma geldi. Fallusun yeraltı tapınağının ve kalem kutumdaki küçük adamın da onunla bir ilgisi olabileceğini düşünemedim. Dik duran tanrı öncelikli gizimdi. Ondan sonra da küçük adam geliyordu. Sanırım, belirgin olmasa da ruh taşıyla, aynı zamanda ben olan taşın bir ilgisi olduğunu sezinliyordum.

Seksen üç yaşında anılarımı yazmaya başladığım bugüne dek, ilk anılarım arasındaki bağlantıları çözebilmiş değilim. Bilinçsiz bir gelişme yolundaki duraklar gibiler. Tek bir kök gövdeden çıkan ayrı ayrı filizleri andırıyorlar. O sırada, Hz. İsa’ya karşı olumlu bir tutum takınabilmem giderek zorlaştı ve bu nedenle, on bir yaşımdan itibaren Tanrı kavramı ilgimi çekmeye başladı. Tanrı’ya dua etmeye başladım. Çelişkili olmadığı için bu dua daha doyurucuydu. Tanrı, kuşkum yüzünden karmaşık bir hale gelmiyordu. Üstelik, kara cüppeli biri değildi. Resimlerinde görüldüğü gibi, insanların içli dışlı olduğu, parlak giysiler içindeki İsa da değildi. Duyduğuma göre, tam olarak saptanması olanaksız, eşi olmayan bir kavramdı. Çok güçlü, yaşlı bir adam gibi bir şey olduğuna kuşku yoktu. “O’nu ne gözünün önüne getirmelisin ne de O’nu başka bir şeyle karşılaştırmalısın,” buyruğu doğrusu çok hoşuma gidiyordu. Demek ki, “giz” olmayan Hz. İsa gibi, onunla içli dışlı olamıyordun. Zihnimde, tavan arasındaki gizimle bir benzerliği olduğu düşüncesi oluşmaya başladı...

Okul beni sıkmaya başlamıştı çünkü yeğ tuttuğum savaş resimleri çizmek ve ateşle oynamak için hiç zamanım kalmıyordu. Din dersleri anlatılamayacak denli sıkıcıydı. Matematikten de ödüm kopuyordu.

Öğretmene göre cebir çok doğal, sıradan bir şeydi. Oysa ben, sayıların bile ne olduğunu doğru dürüst anlayamıyordum. Ne çiçek ne hayvan ne de fosildiler. Sayma sonucunda ortaya çıkan niteliklerdi yalnızca. Üstelik de bu nitelikler, artık duyulabilen seslere dönüşüp harf olmuşlardı. Garip olan da, sınıf arkadaşlarımın bunlarla başa çıkabilmeleri ve onları hiç de yadırgamamalarıydı. Kimse bana sayıların ne olduğunu açıklayamadı. Daha doğrusu ben soruyu doğru dürüst soramadım. Zor durumda olduğumu kimsenin anlamaması beni dehşete düşürüyordu. Öğretmenin, bana garip gelen bu nitelikleri, seslere dönüştürme işlemini açıklamak için elinden geleni yaptığını itiraf etmeliyim. Sonunda anlayabildiğim, sayısız niteliğin kısa formüllerle ifade edilebilmesi için bir tür kısaltmalar sistemine gerek duyulduğu oldu ama bu da beni hiç ilgilendirmiyordu. Bu işin tümüyle keyfî olduğunu düşünüyordum. Sayıları seslerle ifade etmenin ne anlamı vardı? Pekâlâ a ardıç ağacıyla, b begonyayla, x de bir soru işaretiyle ifade edilebilirdi. A, b, c, x ve y’nin elle tutulur bir yönleri yoktu ve bir ardıç ağacı bana sayıların özünü ne kadar anlatabiliyorsa, onlar da o kadar anlatabiliyorlardı. Beni en çok işin içinden çıkamadığım denklemler bunaltıyordu: a=b’ye ve b=c’ye, o halde a=c’ye. Tanıma göre a, b’den farklıydı; öyleyse bırakın c’yi bir yana, b’ye nasıl olup da eşit olabiliyordu? Eşitlik söz konusu olduğunda hep a=a’ya, b=b’ye vb. deniyordu. Bunu anlıyordum ama, a=b bence büyük bir yalan ya da bir üçkâğıttı. Öğretmen, yaptığı paralel çizgilerin tanımına ters düşerek bu çizgilerin sonsuzda birleştiklerini varsaydığında da sinirleniyordum. Bence bu yalnızca cahilleri kandırabilecek aptalca bir numaraydı ve bu nedenle hiç üstüme almıyordum. Zihinsel ahlakımın bu keyfî tutarsızlıklarla savaşması ömür boyu matematiği anlamamı engelledi. İyice yaşlanana dek sınıf arkadaşlarım gibi karşı çıkmadan, a=b denklemini ya da güneş=ay, köpek=kedi’yi kabul edebilseydim matematik beni ömür boyu kandırabilirdi ama bugün, seksen üç yaşımda, acaba ne kadar kandırabilirdi diye kuşkuya düşüyorum. Yaşamım boyunca, doğru dürüst hesap yapabilmeme karşın, nasıl olup da matematikle bir türlü bağdaşamadığım sorusuna yanıt bulamadım. Ahlaksal açıdan matematikten neden kuşku duyduğumu da hiç anlayamadım.

Denklemlerde, ancak harflerin yerine belirli sayısal değerler koyarak işlemin doğruluğunu hesaplayabiliyordum. Matematikte ilerledikçe, anlamlarını kavrayamadığım cebir formüllerini, belirli harf bileşimlerinin tahtanın neresinde olduklarına dikkat ederek yazıp ezberliyor ve böyle idare ediyordum. Sonra öğretmen arada sırada, “Şimdi buraya şunu koyuyoruz,” deyip tahtaya birkaç harf karaladığında kafam iyice karışıyordu. Bu harfleri nereden çıkarttığı ve neden oraya koyduğu konusunda en ufak bir fikrim yoktu. Görebildiğim tek neden, onu tatmin edecek bir sonuca ulaştırabilecek işlemi sürdürebilmek için bunları koyduğuydu. Bir türlü anlayamamama öylesine kızıyordum ki soru sormaya bile cesaret edemiyordum.

Matematik dersleri işkenceye dönüşmüştü. Öbür derslerse kolay geliyordu. Görsel hafızam güçlü olduğu için matematikte de idare edip iyi notlar almayı uzun bir süre başardım. Başarısız olma korkusu ve çevremdeki dünyanın karşısındaki küçüklüğüm bende hem nefret hem de suskun bir umutsuzluk yarattı ve okul yaşamımı mahvetti. Üstelik, hiç yeteneğim olmadığı gerekçesiyle resim derslerinden muaf tutulmuştum. Daha çok boş zamanımın olması işime geliyordu ama bu da başka bir yenilgiydi. Oysa başarısının ruh halime bağlı olduğunun farkına varamadığım biraz resim yeteneğim vardı. Yalnızca, düş gücümü canlandıran şeyler çizebiliyordum. Benden istenen, görmeyen gözlerle bakan Yunan tanrılarını kopya etmemdi. Bunu beceremeyince öğretmen –sanırım– daha doğaya dönük bir şeye gereksinim olduğuna karar verdi ve önüme bir keçi başı koydu. Bu ödevin daha da başarısız olması, resim derslerimin sonu oldu.

On iki yaşına girdiğim yıl kaderim değişti. Yazın ilk günlerinde, bir gün, katedralin olduğu meydanda durmuş, evine benimle aynı yoldan gidip gelen bir okul arkadaşımı bekliyordum. Saat öğlen on ikiydi. Sabah dersleri bitmişti. Ansızın çocuklardan biri bana omuz atınca kendimi yerde buldum. Başım kaldırımın kenarına öylesine hızlı çarptı ki nerdeyse bilincimi yitirdim ve yarım saat kadar kendimi toparlayamadım. Başımı çarptığım

anda zihnimden şimşek hızıyla, “Artık okula gitmen gerekmeyecek,” düşüncesi geçmişti. Bana çarpan çocuktan intikam almak için, yarı baygın olmama karşın orada gerektiğinden birkaç dakika daha fazla kıpırdamadan yattığımı anımsıyorum. Sonra insanlar beni kaldırıp yakında oturan bekâr ve yaşlı iki teyzenin evine taşıdılar.

O günden sonra, okula geri dönmem gerektiği söylendiğinde ya da annemle babam ödev yapmam için zorladıklarında düşüp bayılmaya başladım. Altı aydan uzun bir süre okuldan uzak kaldım. Bu benim için bayramdı. Özgürdüm. Saatlerce hayallere dalabiliyor, istediğim yere, ormana ya da su kenarına gidebiliyor, resim yapabiliyordum. Savaş resimleri, şiddetle çarpışanlar, hücuma uğramış ya da yakılıp yıkılmış eski kaleler ve sayfalarca karikatür çizmeyi sürdürüyordum. Bugün bile, uykuya dalmadan önce, onlara benzer karikatürler gözümün önüne gelir. Sürekli değişen ve sırıtan yüzlerdir bunlar. Aralarında, tanıdığım ve bir süre önce ölen insanların yüzleri de olur. Her şeyden önemlisi gizemin dünyasına da dalabilmiş olmamdı. Bu dünya, ağaçları, suları, bataklıkları, taşları ve babamın kütüphanesini kapsıyordu. Giderek dünyadan kopuyordum ve vicdanım ara sıra beni biraz rahatsız ediyordu. Zamanımı orada burada dolaşarak, onu bunu toplayarak, okuyarak ve oynayarak öldürüyordum. Bunlar beni mutlu etmiyordu. İçimden bir ses belirgin olmasa da bir şeylerden kaçtığımı söylüyordu.

Bu durumun nasıl oluştuğunu hiç düşünmüyordum. Yalnızca, sürekli doktorlara danışan annemin ve babamın kaygı duymalarına üzülüyordum. Doktorlar kafalarını kaşıyor ve beni, tatilimi geçirmek üzere apar topar Winterthur’daki akrabalarımın yanına yolluyorlardı. Bu kentin bana sonsuz zevk veren bir istasyonu vardı. Eve döndüğümde eski durumumda bir değişiklik olmuyordu. Doktorlardan biri sara hastalığım olduğu kanısındaydı. Sara nöbetlerinin nasıl olduğunu bildiğim için bu saçmalığa içimden gülüyordum. Annemle babamın kaygıları daha da artmıştı. Bir gün babamın arkadaşlarından biri onu görmeye geldi. Hiç bitmeyen merakım yüzünden, sık bir çalılığın arkasına saklanmıştım. Konuğun, “Oğlun nasıl?” diye sorduğunu duydum. Babam, “Sorma, bu çok tatsız bir durum. Doktorlar ne olduğunu anlayamıyorlar. Sara diyorlar. İyileşmeyecek bir

hastalığı varsa bu bir felaket olur. Elimde ne varsa tükendi. Zaten fazla bir şeyim yoktu. Çalışamayacak durumda olursa ne yapar bu çocuk?” diye dert yandı.

Yıldırım çarpmışa döndüm. Gerçek başıma bir balyoz gibi indi. Ansızın, “Demek ki çalışmam gerekli,” diye düşündüm. O anda aklı başında bir çocuğa dönüştüm. Sessizce oradan uzaklaşıp babamın kütüphanesine gittim. Latince gramer kitabımı çıkarıp istekle çalışmaya koyuldum. On dakika geçmeden çok şiddetli bir nöbete yakalandım. Neredeyse sandalyeden düşüyordum ama birkaç dakika sonra kendimi daha iyi hissetmeye başlayınca çalışmamı sürdürdüm. Kendi kendime, “Lanet olsun, bayılmayacağım işte,” diyor, çalışmamı sürdürüyordum. İkinci bir nöbet bu kez on beş dakika sonra geldi. O da birincisi gibi kısa sürede geçti. “Şimdi direnmelisin,” dedim kendi kendime. Yarım saat sonra bir nöbet daha geldi. İnatla çalışmayı sürdürüyordum. Bir saat kadar çalıştıktan sonra nöbetlerin üstesinden geldiğimi sezinledim ve birdenbire kendimi, son birkaç aydır hissetmediğim kadar iyi hissettim. Nöbetler de gerçekten bir daha gelmedi. O günden sonra her gün gramer ve öbür dersleri çalışmaya başladım ve birkaç hafta sonra okula geri döndüm. Orada bile bir daha nöbet gelmedi. Numara yapmanın sonu gelmişti. Nevrozun ne olduğunu işte böyle öğrendim.

Nöbetlerin nasıl oluştuklarını yavaş yavaş anımsamaya başladığımda, bu utanç verici numaraları benim planladığım ortaya çıktı. Bu nedenle, beni iten okul arkadaşıma hiçbir zaman gerçekten kızmamıştım. O beni itmeye mecbur kalmış denebilir; ondan sonrasıysa benim şeytanca uydurduğum bir senaryodan öte bir şey değildi. Bir daha böyle bir şeye kalkışmayacağımı biliyordum. Kendime kızıyor ve utanıyordum. Kendimi aldattığımın ve kendi gözümde küçük düştüğümün bilincindeydim Başka kimsenin bu işte bir suçu yoktu; kaçan bendim. O günden sonra annemle babamın benim için kaygılanmalarına ya da bana acır gibi konuşmalarına dayanamaz oldum.

Nevrozum da bir gize dönüşmüştü ama bu kez utanç verici bir giz, bir yenilgiydi; ama bana her işi zamanında yapma ve çalışkanlık aşılamıştı. O günler sorumluluk yüklenmeyi öğrenmeye başladığım günlerdir. Bir işe yarayacaksam bunu ilk önce kendi iyiliğim için yapmam gerekiyordu,

göstermelik değil. Ders çalışmak için düzenli olarak sabah beşte kalkmaya başladım. Bazen de, gece üçten sabah yedide okula gidene dek çalışıyordum.

Tutkuya dönüşen yalnız kalma isteğim ve yalnızlıktan çok zevk almam yolumu şaşırmama neden olmuştu. Doğa bana mucizelerle dolu geliyordu; onun içine dalmak istiyordum. Her bir taş, her bir bitki ve doğanın her bir parçası canlı ve anlatılmayacak denli olağanüstüydü gözümde. O zamanlar doğaya gömülmüştüm, daha doğrusu insanların dünyasından tümüyle uzaklaşıp doğanın özüne emekleyerek girmeye çalışmıştım.

O zamana denk düşen önemli bir anım daha var. Bir gün, yaşadığımız Klein-Hüningen'den Basel'deki okula gitmek için kullandığım uzun yolda yürürken, bir an için çok yoğun bir bulutun içinden çıkmışım gibi bir duyguya kapıldım ve o anda "kendimi" bulduğumu anladım. Arkamda sanki sisten bir duvar vardı ve o duvarın arkasındaki gerçek ben değildim. Ancak o anda, "kendim" olabilmiştim. O andan önce de vardım ama olaylar rasgele başıma geliyordu. Oysa artık ben, "ben" olmuştum. Benliğime kavuşmuş, varlığımı bulmuştum. Daha önce benden bazı şeylerin yapılması istenirdi, oysa artık ben istiyordum. Bu deneyim bana çok yeni ve çok önemli geldi. Demek ki içimde bir "yetki" vardı. O günlerde ve daha önce bayılma nevrozuna tutulduğum aylarda tavan arasındaki hazinem aklımın ucundan bile geçmemişti. Anımsasaydım, büyük bir olasılıkla yetki duygumla, hazinemin bana verdiği değerli olma duygusunun benzerliklerini görebilirdim. Oysa böyle olmamış, kalem kutusu tümüyle belleğimden silinmişti.

O günlerden birinde, tatili geçirmek üzere Luzern Gölü'nün kenarında evi olan bir aile dostumuza davet edilmiştik. Evin gölün üzerinde olması ve bir kayıkhaneyle bir teknenin olması beni çok sevindirdi. Evin sahibi oğlunu ve beni, dikkatli olmamız konusunda iyice uyardıktan sonra tekneyi kullanmamıza izin verdi. Ne yazık ki, bir Weidling'in nasıl kullanılacağını biliyordum. Kullanmak için ayakta durmak gerekiyordu. Bizim de derme çatma, altı düz bir sandalımız vardı. Ona binip olmadık numaralar yapmaya

kalkardık. O gün tekneye binince, hemen idareyi ele alıp tek kürekle gölde açılmaya başladım. Bu davranışım evhamlı ev sahibine yetti. Bizi ıslık çalarak geri çağırdı ve beni çok fena azarladı. Yerin dibine geçtim ama bize yapmayın dediği şeyi yapmıştım; azarlamakta haklıydı. Öte yandan, bu cahil şişko ayının "bana" hakaret etmesine de çok öfkelenmiştim. İçimdeki "ben" ergindi, önemliydi ve yetkindi, yeri olan onurlu biriydi, çekinilecek saygın bir yaşlı adamdı. Düşündüklerim gerçekle öylesine çelişkiliydi ki öfkem sırasında birdenbire duraksadım ve kendime, "Tanrı aşkına sen de kim oluyorsun?" sorusunu sormak zorunda kaldım. "Sanki çok önemliymişsin gibi tepki gösteriyorsun. Adam bal gibi haklı. Henüz on iki yaşında bile olmayan bir öğrencisin. O bir baba ve güç sahibi zengin bir adam. İki güzel evin ve bir sürü güzel atın sahibi," diye düşündüm.

O anda, aslında iki ayrı insan olduğumun bilincine varmak beni allak bullak etti. Bunlardan biri cebiri sökemeyen ve kendine güveni olmayan bir öğrenci, öbürü de hafife alınamayacak denli önemli ve büyük, yetki sahibi bir adamdı. Onu yaratan kadar güçlü ve etkindi. On sekizinci yüzyılda yaşamıştı. Tokalı ayakkabılar giyen, beyaz bir peruk takan ve *kalesche*; yüksek içbükey arka tekerlekleri arasındaki yaylara deri kemerlerle bağlanmış, bir atlı arabada dolaşan yaşlı bir adamdı.

Bu düşünce, garip bir deneyim sonucunda oluşmuştu. Klein-Hüningen'de otururken bir gün Kara Ormanlar'dan gelen çok eski yeşil bir atlı araba bizim kapının önünden geçmişti. Sanki on sekizinci yüzyıldan çıkmış, tam bir antikaydı. Onu gördüğümde büyük bir heyecanla, "Tamam bu işte! Benim zamanımdan geliyor," diye düşünmüştüm. Benim kullandığım arabanın aynısı olduğu için tanımıştım onu sanki. Sonra biri benden bir şey çalmış ya da beni aldatıp sevdiğim geçmişimi elimden almış gibi garip bir *sentiment, écoeurant*'a (akıp giden duygulanımlara) kapılmıştım. Atların çektiği araba o zamandan kalma bir yadigârdı. İç dünyamda nelerin olup bittiğini ya da beni neyin bu denli etkilediğini bilemiyorum. Güçlü bir özlem, bir nostalji ya da tanıdık geldiği için içimden, "Evet, işte tam böyleydi! İşte tam böyleydi!" diye onaylayan bir ses olabilir.

On sekizinci yüzyıla dönük başka bir deneyimim daha var. Teyzelerimden birinin evinde, o yüzyıldan kalma iki tane boyalı pişmiş toprak biblo görmüştüm. Bunlardan biri on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru Basel'in tanınmış kişilerinden biri olan yaşlı doktor Stückelberger, öbürü de onun hastalarından biri olan genç bir kızdı. Gözlerini kapatmış, dilini çıkartmıştı. Söylentiye göre yaşlı Stückelberger bir gün Ren Köprüsü'nden geçerken, onu rahat bırakmadığı için bıkıp usandığı hastalarından biri yanında bitmiş ve gene hastalığıyla ilgili bir şeyler gevelemiş. Yaşlı Stückelberger de, "Tamam tamam, hastasın anladık. Ağzını aç. Gözlerini kapa," demiş ve hasta dediğini yapar yapmaz, çevredekiler gülmekten kırılırken, onu öylece orada bırakıp sıvışmış.

Doktorun biblosundaki tokalı ayakkabıların nedense benim olduklarını düşünüyordum. Bu ayakkabıları giymiş olduğuma kuşkum yoktu. Buna inanmam beni çok heyecanlandırıyordu, "Bunlar benim ayakkabılarım," diyordum. Ayakkabıları hâlâ ayağımda hissedebiliyor ama bu çılgın inancın nedenini çözemiyordum. Nasıl oluyordu da on sekizinci yüzyıla ait olabiliyordum! O günlerde tarihi sık sık, 1886 yerine 1786 diye atardım ve her attığımda da anlaşılmaz bir nostalji sarardı beni.

Tekneyi kaçırıp hak ettiğim azarı yediğimden beri ayrı ayrı izlenimlerin üzerinde düşünmeye başladım ve sonunda bunlar tek bir imgeye dönüştü: Aynı anda iki ayrı zamanda yaşıyordum ve iki ayrı insandım. Kafam karmakarışıktı ve sürekli bunu düşünmekten kendimi alıkoyamıyordum ama sonuçta, büyük bir düş kırıklığına uğrasam da, azarı hak eden küçük bir öğrenciden başka bir şey olmadığım ve yaşıma göre davranmam gerektiği gerçeği ağır bastı. Öbür kişilik büyük bir olasılıkla saçmalıktan başka bir şey değildi. Annemle babamın ve akrabalarımızın, büyükbabamla ilgili anlattıklarından etkilendiğimi sandım. Oysa bu da tümüyle doğru olamazdı; çünkü o 1795'te doğmuştu, dolayısıyla on dokuzuncu yüzyılda yaşamıştı. Üstelik ben doğmadan çok önce ölmüştü. Onunla özdeşleşmiş olamazdım. Bu düşüncelerin ara sıra, belirsiz sezinlemeler ve düşler biçiminde ortaya çıktıklarını belirtmem gerekir. O zamanlar Goethe'yle olan efsanevi akrabalığım konusunda bir şey bilip bilmediğimi anımsayamıyorum ama sanmam, çünkü bunu ilk kez yabancılardan

duyduğumu biliyorum. Üstelik, büyükbabamın Goethe'nin öz oğlu[7] olduğuyla ilgili tatsız söylentilerin süregeldiğini de eklemek zorundayım.

Matematik ve resimdeki başarısızlığıma bir üçüncüsü eklenmişti: Baştan beri jimnastik dersinden nefret ediyor, başkalarının bana nasıl hareket etmem gerektiğini söylemelerine dayanamıyordum. Okula bir şeyler öğrenmeye gidiyordum, yararsız ve anlamsız akrobasi numaraları yapmak için değil. Ayrıca, daha önce geçirdiğim kazalar nedeniyle, bedensel hareketlere karşı, çok sonraları yenebildiğim bir çekingenliğim vardı. Bu çekingenlik dünyayla ve onun getirebilecekleriyle bağlantılıydı. Dünya, kuşkusuz bana güzel ve istenen bir yer olarak görünüyordu ama anlaşılamayan görünmez tehlikelerle dolu olduğu da su götürmezdi. Bu nedenle her zaman, baştan neye ve kime emanet edildiğimi bilmek istiyordum. Acaba buna annemin beni birkaç ay terk etmesi mi neden olmuştu? Doktorun bayılma nöbetlerim nedeniyle jimnastik derslerine girmemi yasaklaması çok işime geldi. Böylece hem bir yükten hem de yeni bir başarısızlıktan kurtulmuş oluyordum.

Aynı yıl (1887) bir gün, öğlen okuldan çıkıp katedralin olduğu meydana gittim. Işıl ışıl bir gündü. Gökyüzü masmaviydi ve katedralin yeni parlatılmış damına güneş yansıyordu. Görüntünün güzelliği beni öylesine etkiledi ki, "Dünya da Kilise de güzel ve bu güzelliklerin tümünü Tanrı yarattı. O çok uzaklarda mavi göğün içinde altın bir tahtta oturuyor ve..." Bundan sonra bir kopukluk oldu. Boğulur gibi oldum. Elim ayağım tutmaz olmuştu. Yalnızca zihnimden, "Sakın düşünmeyi sürdürme. Aklına çok kötü bir şey gelecek. Düşünemeyeceğin denli kötü bir şey. Yaklaşmaman gerekli ona. Neden mi? Çünkü günahların en büyüğünü işlemiş olacaksın. En büyük günah hangisidir? Cinayet mi? Hayır, o değil. En büyük ve en bağışlanmaz günah Kutsal Ruh'a karşı işlenendir. Sonsuza dek Cehennem'de yanarsın. Bu denli düşkün oldukları tek oğullarının sonsuza dek lanetlenmesi anneni babanı perişan eder. Bunu onlara yapmamalısın. Düşünmemen gerekli," diye geçiyordu!

Bunu söylemek yapmaktan daha kolaydı. Eve oldukça uzak yolda, başka şeyler düşünmek için kendimi zorladım ama o çok sevdiğim güzel katedrali ve tahtta oturan Tanrı'yı düşünmekten kendimi alıkoyamıyordum. Sonra da düşüncelerim güçlü bir elektrik cereyanına kapılmışçasına dağılıyorlardı. Sürekli kendime, "Bunu düşünme, sakın bunu düşünme," diye telkinde bulunuyordum. Eve vardığımda allak bullaktım. Annem farkına vardı ve, "Ne oldu? Yoksa okulda mı bir şey oldu?" diye sordu. Onu yalana başvurmadan bir sorun olmadığına inandırabildim. Gerçekten de okulda bir şey olmamıştı. Anneme gerginliğimin gerçek nedenini söylemenin beni rahatlatacağını düşünüyordum. Oysa buna olanak yoktu çünkü ona söyleyebilmek için düşündüklerimin sonunu getirmem gerekiyordu. Zavallı annem hiçbir şeyden kuşkulanmıyordu ve korkunç bir günah işleyip Cehennem'de yanma tehlikesiyle karşı karşıya olduğumu bilmiyordu. İtiraf etmekten vazgeçip olabildiğince sakinleşmeye çalıştım.

O gece, henüz çözemediğim yasak düşünce beni sık sık rahatsız ettiği için doğru dürüst uyuyamadım. Umarsızca, onu zihnimden silmeye çalışıyordum. O geceyi izleyen iki gün tam bir karabasandı. Sonunda annem hasta olduğuma karar verdi. İtiraf etmemekte direniyordum çünkü annemi ve babamı çok üzeceğimden korkuyordum.

Üçüncü gece, işkence öylesine dayanılmaz bir hal aldı ki artık ne yapacağımı bilemez oldum. Huzursuz bir uykudan uyandığımda gene katedrali ve Tanrı'yı düşünürken buldum kendimi. Üstelik düşünmeyi sürdürmek üzereydim. Direncim giderek azalıyordu. Korkudan ter içinde kalmıştım. Uykumu dağıtabilmek için yatağın içinde oturdum. "İş ciddileşiyor," diye düşündüm. "İşte gene geliyor. Gelmeden "düşünmeliyim". Bilmediğim bir şeyi neden düşüneyim? Bunu kesinlikle istemiyorum Tanrım! Böyle düşünmemi kim istiyor? Kim beni bilmediğim ve bilmek istemediğim bir şeyi düşünmeye zorluyor? Bu ürkünç istek nereden geliyor ve neden ben? Bu güzel dünya için Yaratıcı'ya övgüler yağdırıp bu paha biçilmez armağanı verdiği için ona minnet duyduğum bir anda neden böylesine anlaşılmaz bir kötülük düşünmem gerekiyor? Ne olduğunu bilmiyorum gerçekten ama uzak durmam gerektiğini biliyorum, yoksa beni ansızın yakalayacak. Bunu ben istemedim, elimde de değil. Kötü

bir düş gibi geldi. Böyle şeyler nereden çıkıyor? Ben bir şey yapmadan neden bunlar oluyor? Ben kendimi yaratmadım ki! Tanrı'nın beni yarattığı gibi doğdum. Annemle babamın beni biçimlendirdiği gibi. Yoksa annemle babam mı böyle bir şeyin olmasını istedi? Böyle bir şeyi istemiş olamazlar. Böylesine ürkünç bir şey akıllarının ucundan bile geçmemiştir."

Bu düşünceyi tümüyle saçma buldum. Yalnızca resimlerinden tanıdığım büyükbabamı ve büyükannemi düşündüm. Onları suçlayamayacak kadar onurlu ve iyi yürekli görünüyorlardı. Geçmişte yaşayan tanımadığım atalarımı izleye izleye sonunda Âdem'le Havva'ya kadar geriye gittim ve son noktaya geldim: Âdem'le Havva ilk insanlardı. Anneleri ve babaları yoktu ve onları oldukları gibi yaratan Tanrı tarafından doğrudan doğruya bilinçli yaratılmışlardı. Tanrı onları nasıl yarattıysa öyle olmuşlardı çünkü başka seçenekleri olmamıştı. Dolayısıyla, nasıl farklı olabileceklerini bilmiyorlardı. Tanrı yalnızca kusursuzu yarattığı için onlar da kusursuz yaratıklardı. Oysa Tanrı'nın istemediği ilk günahı işlemişlerdi. Nasıl olmuştu bu? Tanrı onların içine bunu yapma olasılığını vermeseydi bunu yapamazlardı. Onlardan önce, onları günaha itsin diye yılanı yaratmasından da belliydi bu. Her şeye kadir olan Tanrı, ilk anne ve baba günah işlesin, diye yapmıştı bunu. Öyleyse, onların günah işlemelerini öngören Tanrı'nın kendisiydi.

Böyle düşünmek beni işkencelerin en büyüğünden kurtardı çünkü artık beni bu duruma sokanın Tanrı'nın kendisi olduğunu anlamıştım ama günah işlememi isteyip istemediğine karar veremiyordum. Aydınlanmak için dua etmeyi artık düşünmüyordum çünkü bu durumu beni isteğim dışında yaratan ve bana yardım etmeyen Tanrı'nın kendisiydi. Onun neyi istediğini ben bulup çıkarmalı ve tek başıma işin içinden çıkabilmeliydim. Bu noktada başka bir sav ortaya çıktı: "Tanrı neyi istiyordu? Harekete geçmemi mi yoksa geçmememi mi? Tanrı'nın ne yapmamı istediğini anlamalı ve doğru yolu bulmalıydım." Geleneksel ahlaka göre günah işlemenin tartışılacak bir yanı olmadığını kuşkusuz biliyordum. O güne dek buna uymuştum ama artık uyamayacağımı biliyordum. Düzensiz uykularım ve ruhsal huzursuzluğum direncimi öylesine azaltmıştı ki düşünmemeye çalışmak içimi düğüm düğüm ediyordu. Bu böyle süremezdi ama Tanrı'nın isteğinin

ve niyetinin ne olduğunu bilmeden de boyun eğmem olanaksızdı. Bunun nedeni de, umarsız sorunun mimarının o olduğuna artık kuşkumun kalmamasıydı. Garip olan, bir an bile Şeytan'ın bana oyun oynayabileceğini düşünmeyişimdi. O zamanlar zihinsel dünyamda Şeytan'ın hemen hemen hiç yeri yoktu ve onu hep Tanrı'ya oranla çok daha güçsüz bulurdum. O sisten çıktığım ve kendi benliğimi bilinçli algıladığım andan itibaren Tanrı'nın tekliği, yüceliği ve insanüstü oluşu düş gücümü rahat bırakmaz olmuştu. Sonuç olarak, Tanrı'nın beni karara varmak için sınadığından ve her şeyin, benim O'nu doğru anlamama bağlı olduğundan hiç kuşkum kalmamıştı. Sonunda direnemeyeceğimin bilincindeydim ama ruhumun sonsuza dek kurtuluşu tehlikede olduğu için neler olduğunu doğru dürüst anlamadan böyle bir duruma düşmek istemiyordum.

"Tanrı uzun süre dayanamayacağımı biliyor ve bu bağışlanmaz günahı işlemek üzere olmama karşın yardım etmiyor. Her şeye kadir olduğu için üzerimden bu zorunluluğu kolayca kaldırabilir ama belli ki bunu yapmayacak. Sonsuza dek lanetleneceğimden korktuğumdan ahlak değerlerime, dinime ve hatta O'nun buyruklarına ters düşen hiçbir şeyi yapmamak için tüm gücümle direnmeye çalışıyorum ama acaba beni sınamak için mi bana bu zor görevi veriyor? İnancımın ve aklımın ölüm ve Cehennem korkusuna kapılmış oldukları bu durumda bile O'nun isteğine boyun eğme yetimin olup olmadığını görmeyi istiyor olabilir mi? Gerçek yanıt bu olabilir ama bunlar yalnızca benim düşüncelerim. Yanılmış olabilirim. Mantığıma bu denli güvenemem. Bir kez daha baştan alarak düşünmeliyim!"

Birçok kez yeniden düşünüyor ama hep aynı sonuca varıyordum. "Tanrı'nın yürekli olmamı göstermemi istediği kesin," diye düşünüyordum. "Bu doğruysa ve bu deneyimi baştan sona yaşayabilirsem beni kutsar ve aydınlatır."

Sonunda, tüm cesaretimi kendimi cehennem ateşine atarcasına topladım ve düşünceyi engellemedim. Gözümün önünde katedral ve mavi gökyüzü canlandı. Tanrı, dünyadan yüksekte, altın tahtında oturuyor ve tahtın altından düşen çok büyük bir dışkı ışıldayan yepyeni damın üzerine düşüp onu paramparça ediyor ve katedralin duvarlarını yıkıyordu.

Demek ki buymuş! İnanılmaz rahatladım. Beklediğim lanet yerine, kutsanmış gibi oldum. O güne dek duyumsamadığım bir huzur sardı beni ve mutluluktan ve minnetten ağlamaya başladım. Tanrı'nın karşı çıkılmaz gücüne boyun eğince, O'nun iyiliği ve bilgeliği bana gösterilmişti. Sanki aydınlanmış gibiydim. Daha önceleri anlayamadığım şeyleri anladım. "Babam işte bunu anlayamadı," diye düşündüm. Tanrı'nın isteğini sorgulamamış, derin inancı nedeniyle ve belirli nedenleri öne sürerek buna karşı çıkmış ve dolayısıyla, O'nun, her yarayı saran ve insanın her şeyi anlamasına neden olan mucizevi lütfunu hiçbir zaman elde edememişti. Rehber olarak İncil'in buyruklarını kabullenmiş, Tanrı'ya İncil'in reçete gibi sunduğu biçimde inanmış, ona atalarının öğrettiğiyle yetinmişti. İncil'den ve Kilise'den üstün ve o anda da canlı olan, her şeye kadir ve özgür Tanrı'yı hiç tanımamış ve O' nun kendi özgürlüğüne insanı da katmak istediğini ve çekinmeden O'nun buyruklarına uyabilmesi için insanı kendi düşüncelerini ve inandıklarını yadsımasına zorladığını anlayamamıştı. Tanrı insanın yürekliliğini sınarken ne denli kutsal olurlarsa olsunlar geleneklerden etkilenmeyi yadsır ve her şeye kadir olduğu için bu cesaret sınavlarının sonucunda ortaya bir kötülük çıkmamasını sağlar. Tanrı'nın isteğini yerine getirirseniz doğru yolda olduğunuza güvenebilirsiniz.

Âdem'le Havva'yı, düşünmek istemediklerini düşünmek zorunda bırakacak biçimde yaratmıştı. Onların söz dinler olup olmadıklarını anlamak için yapmıştı bunu. Dinle ilgili geleneksel nedenler yüzünden yadsımam gerekli olan bir şeyi yapmamı istemiş olabilirdi. Onun isteğine uyduğum için benden lütfunu esirgememişti ve ancak o deneyimden sonra Tanrı'nın lütfunun ne olduğunu öğrenebilmiştim. İnsanın kendini tümüyle Tanrı'nın iradesine bırakması gerekiyordu. Önemli olan O'nun iradesine uymaktı ve bu sağlanamazsa, her şey anlamını yitiriyordu. Gerçek sorumluluğum da o anda, O'nun lütfuna erdikten sonra başladı. Ama katedralini neden kirletmişti? Bana göre bu, ürkütücü bir düşünceydi ve bu düşünce belirgin olmasa da, başka bir düşünceye yol açtı: Belki de Tanrı ürkünçtü. Karanlık ve ürkütücü bir giz yaşamıştım. Sonuçta bu düşünce bütün yaşamıma gölge düşürdü. Aşırı düşünür oldum.

Bu deneyimin başka bir etkisi de aşağılık duygumu körüklemesi oldu. Bir şeytan ya da bir eşeğim ben ve sonsuza dek yitik olmaya mahkûmum, diye düşünmeye başladım ama sonra İncil'i karıştırmaya başlayıp Ferisilerin ve vergi toplayanların nasıl aşağılandıklarını ve asıl seçkinlerin itilip kakılanlar olduğunu okuyunca rahatladım. Güvenilmez ev sahibinin övülmesi ve kararsız Petrus'a kilisenin üzerine inşa edildiği taşın verilmesi üzerimde kalıcı bir etki yarattı.

Aşağılık duygum arttıkça Tanrı'nın lütfunu anlamam zorlaşıyordu. Zaten hiçbir zaman kendime güvenememiştim. Annem bana bir gün, "Sen her zaman iyi bir çocuk oldun," dediğinde ne demek istediğini anlayamadım. Ben mi iyi bir çocuktum? Bu da yeni çıkmıştı. Oysa ben kendimi hep bozulmuş, değersiz biri olarak görmeye alışmıştım.

Katedralle ilgili deneyimimden sonra, en sonunda, büyük gizin bir parçasıyla bağlantısı olan bir şeye sahip olmuştum. Sanki her zaman gökyüzünden düşen taşlardan söz edercesine ve artık cebimde de onlardan biri varmışçasına. Aslında utanç verici bir deneyimdi. Ayrıcalığı olmasına karşın kötü, kötü olduğu kadar da karanlık bir duruma düşmüştüm. Bazen bir şey söylememek için kendimi zor tutuyordum. Olanları anlatmak için değil, yalnızca, bende kimsenin bilmediği bir gariplik olduğuna değinmek için. Başkalarının da bu tür deneyimlerden geçip geçmediklerini bilmek istiyordum. İnsanların hiçbirinde böyle bir durumun izine bile rastlamamıştım. Sonuç olarak dışlandım mı, seçildim mi, lanetlendim mi, yoksa kutsandım mı, çözemedim.

Ne deneyimimden ne yeraltı mabedindeki fallusla ilgili düşten ne de oyma küçük adamımdan açık açık söz etmek aklımın ucundan geçiyordu. Aslına bakarsanız, fallusla ilgili düşten altmış beş yaşına gelene dek kimseye söz etmedim. Öbür deneyimlerimden karıma söz etmiş olabilirim. O da uzun yıllar sonra. Bu gibi konularda çocukluğumdan kalan çok katı bir tabunun etkisi vardı üzerimde. Arkadaşlarımla bunları konuşamazdım.

Tüm gençliğim bu gizle değerlendirebilir. Bu durum beni dayanılmaz bir yalnızlığa itmişti. O yıllardaki tek başarım bunlardan kimseye söz etmemekte direnebilmemdir. Böylece, dünyayla ilişkim baştan saptanmış oldu: Bugün de o zamanki gibi yalnızım çünkü bazı şeyleri biliyorum ve

başkalarının bilmediği ve genelde bilmek istemediği şeylere değinmek zorunda kalıyorum.

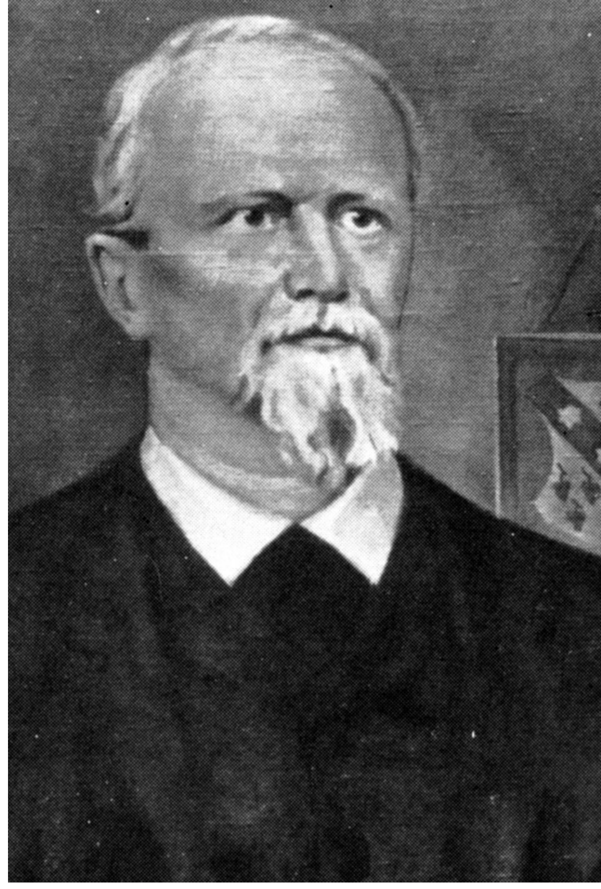
Annemin ailesinde altı rahip var. Babamın tarafında da hem babam rahipti hem de iki amcam. Bu nedenle birçok dinsel tartışmaya, sohbete ve vaaza kulak misafiri oldum. Bu tür konuşmaları her duyuşumda, "İyi hoş da, gizden neden hiç söz edilmiyor? Giz aynı zamanda lütuf. Hiçbirinizin bundan haberi yok. Tanrı'nın beni, lütfunu anlayabilmem için yanlış yapmaya ve doğru sayılmayan şeyleri düşünmeye zorladığını bilmiyorsunuz," diye düşünürdüm. Konuşulanların hiçbiri, böyle bir şeye değinmiyordu. "Tanrı aşkına, bunları bilen birileri olmalı, gerçek bir yerlerde olmalı," derdim kendi kendime. Babamın kütüphanesine dalıp Tanrı, İsa ve Kutsal Ruh Üçlemesi (Teslis) ve ruh ve de bilinçle ilgili ne varsa yutar gibi okuyordum ama bir damla bile ilerleyemiyordum. Sürekli, "Bunlar da bilmiyor," diye düşünüyordum. Babamın Luther İncili'ne bile baktım ama ne yazık ki Eyub'un geleneksel "öğretici" yorumu bu kitaba olan ilgimin sönmesine neden oldu. Aslında, onda teselli bulabilirdim. Özellikle de dokuzuncu bölümde, "Sabrın otuyla yıkansam (...) Beni yine pisliğe batırırsın," sözlerinde.

Annem sonradan bana, o günlerde sık sık bunalıma girdiğimi söyledi. Aslında bunalımda değildim, yalnızca gizi derin derin düşünmekten kendimi alıkoyamıyordum. Böyle zamanlarda, taşın üzerinde oturmak bana garip bir biçimde güven ve huzur veriyor, her nasılsa kuşkularımdan arınmamı sağlıyordu. Ne zaman taş olduğumu düşünsem çelişki kayboluyordu. "Taş, çelişkiler içinde değil, iletişim kurmak için çaba göstermiyor ve yüzyıllardır böyle ve sonsuza dek de böyle kalacak. Oysa ben, her türlü duygunun etkisinde kalan geçici bir olguyum," diye düşünüyordum. "Bir alev gibi bir parlıyor bir sönüyor bu duygular." Duygularımın sonucuydum; içimdeki "öteki" de zamanla kısıtlı olmadığı için yok olmayan taştı.

II

O zamanlar babamın söylediği her şeye karşı büyük bir kuşku uyanırdı içimde. Ne zaman Tanrı'nın inayetiyle ilgili vaazda bulunsa, kendi deneyimim aklıma geliyordu. Söyledikleri, bunları yalnızca dolaylı olarak dinlemiş ve pek de duyduklarına inanmamış birinin konuşması gibi cansız ve yüzeyseldi. Ona yardım etmek istiyordum ama bunu nasıl yapabileceğimi bilmiyordum. Üstelik, kendi deneyimimi ona anlatamayacak ya da düşüncelerine karışamayacak denli utangaçtım. Hem daha çok küçük olduğumu düşünüyor, hem de "ikinci kişiliğim"in bende oluşturduğu yetkiyi ortaya çıkarmaktan korkuyordum.

Daha sonraları, on sekiz yaşıma geldiğimde, babamla uzun sohbetlerimiz oldu. Belli etmeden, onun, inayetin mucizesini anlamasına yardımcı olmaya çalışarak, duyduğu vicdan azabını azaltmayı umuyordum. Tanrı'nın iradesine uyarsa, her şeyin yoluna gireceğine güvenim sonsuzdu. Oysa konuşmalarımız her zaman ortada kalıyordu. Sinirleniyor ve canı sıkılıyordu. "Saçma!" diyordu. "Sen hep düşünmek istiyorsun. Oysa insan düşünmemeli, inanmalı." Ben de içimden, "İnsan deneyimden geçmeli ve anlamalı," diye düşünür ama, "Bana bu inancı ver öyleyse," derdim. Bunun üzerine omuz silker ve sesini çıkarmazdı.

C.G. Jung'un babası Johann Paul Achilles Jung.
Filoloji uzmanı bir papaz.
(Basel Üniversitesi arşivi)

Arkadaş edinmeye başlamıştım. Bunların çoğu basit ailelerden gelen çekingen çocuklardı. Okuldaki notlarım düzeliyordu. Daha sonraki yıllarda sınıfın en iyisi olmayı bile başardım. Benim kadar başarılı olmayan sınıf arkadaşlarımın beni kıskandıklarını ve her olanakta bana yetişmeye çalıştıklarını görmek canımı sıkıyor, işin tadını kaçırıyordu. Her tür rekabetten nefret ediyordum. Bir oyun çok çekişmeli geçmeye başladığında oyunu bırakırdım. Sonraları, sınıf ikinciliğinde kaldım. Bu daha zevkliydi. İstemeden yarışa girip zaten can sıkıcı olan okulu daha beter bir hale getirmenin anlamı yoktu. Minnetle andığım bazı öğretmenlerimin bana özel bir güvenleri vardı. Sevecenlikle anımsadığım öğretmen Latincecidir. Bir üniversite hocasıydı ve çok zeki bir adamdı. Babam öğrettiği için altı yaşından beri Latince biliyordum. Bu nedenle, beni sınıfta oturtacağına,

sınıf egzersiz yaparken, ona kitap almam için üniversitenin kütüphanesine yollar, ben de dönüşü olabildiğince erteleyerek orada kitaplara gömülü otururdum.

Öğretmenlerin çoğu benim aptal ve sinsi olduğumu düşünürdü. Okulda bir olay olduğunda ilk akla gelen ben olurdum, ne zaman bir kavga çıksa benim kışkırttığım varsayılırdı. Aslında kavgalara bir kez katıldım ve o gün bazı okul arkadaşlarımın beni pek sevmediklerini anladım. Bunlardan yedisi bir yere saklanıp ben geçerken üzerime saldırdılar. Artık iri yapılıydım, gücüm kuvvetim yerine gelmişti. On beşime girmiştim ve arada sırada öfkeden kendimi kaybettiğim oluyordu. Bir kez, gözlerim karardı; çocuklardan birini iki kolundan yakalayıp havada çevirmeye başladım. Bacakları birkaç tanesine çarpıp onları yere serdi. Öğretmenlerin bu olaydan haberleri oldu. Bana haksız gelen bir ceza aldığımızı hayal meyal anımsıyorum. O günden sonra, cesaret edemedikleri için bana sataşan olmadı.

Düşmanlarım olabileceğini ve çoğu zaman haksız yere suçlanabileceğimi düşünememiştim ama bunu anlayabiliyordum. Bana yapılan en ufak bir suçlama beni kızdırıyordu ama kendimi suçlamaktan da vazgeçemiyordum. Kendimle ilgili o denli az şey biliyordum ki! Bildiklerim de çelişkiliydi. Bu nedenle, tüm suçlamaları yadsımaya gönlüm elvermiyordu. Aslında, vicdanım hiç rahat değildi çünkü yaptığım ve yapabileceğim yanlışların bilincindeydim. Bu nedenle, bu konuda aşırı duyarlıydım ve çoğu zaman da söyledikleri yanlış değildi. Suçlandığım şeyleri yapmış değildim ama pekâlâ yapabileceğimi biliyordum. Bir konuda suçlandığımda kendimi nasıl savunacağımla ilgili listeler bile yapmıştım. Gerçekten bir şey yaptığımda suçlanmam, aslında beni rahatlatıyordu çünkü hiç olmazsa suçluluk duygum boşa gitmiş olmuyordu.

Güvensizlik duygumu, özgüvenim tammış gibi gösteriş yaparak örtmeye çalışıyordum. Daha doğrusu, bu zayıf yön ben bir şey yapmadan kendini telafi ediyordu. Yani, kendimi bir yandan suçlu bulurken bir yandan da masum olmayı diliyordum. Arka planda çok derin bir yerlerde iki ayrı kişi olduğumu hiç unutmuyordum. Bunlardan biri ailenin okula giden, daha az zeki, dikkatli, çalışkan ve doğru dürüst oğluydu. Öbürü de ergin, aslında

yaşlı, kuşkucu, kimseye güvenemeyen ve insanların dünyasına uzak olandı. Kendini doğaya, yeryüzüne, güneşe, aya, havaya ve tüm canlı yaratıklara daha yakın duyumsayan biriydi. Her şeyden çok da, geceye, düşlere ve "Tanrı"nın doğrudan doğruya onun içine işlediği her şeye yakındı. Tanrı sözcüğünü tırnak içine aldım; çünkü bana, beni de, doğayı da her ne kadar kendini ifade etmek için yaratmış olmasına karşın, bunları tanrısal saymıyor gibi geliyordu. Hiçbir şey beni, yalnızca insanın, Tanrı'nın sureti olduğuna inandıramazdı. Bana göre, ulu dağlar, nehirler, göller, ağaçlar, çiçekler ve hayvanlar, gülünç giysileri, kötülükleri, bayağılıkları, vurdumduymazlıkları, yalanları ve her şeyden çok da iğrenç bencillikleri olan insanlardan çok daha fazla Tanrı'nın özünü gösteriyordu. İnsanların bu niteliklerini kendimden, yani 1890 yılında öğrenci olan, bir numaralı kişiliğimden çok iyi biliyordum. Onun bu dünyasının yanında, bir mabet gibi her girenin değiştiği ve ansızın tüm kozmosun görüntüsüyle sarsılıp kendini unutarak şaşkınlık ve hayranlık duymazlık edemeyeceği başka bir dünya daha vardı. Tanrı'yı gizli ve öznel ama aynı zamanda insanötesi bir giz gibi algılayan "öteki" işte bu dünyada yaşıyordu. Bu dünyada insanı Tanrı'dan hiçbir şey ayıramıyor ve sanki insan zihni, Tanrı'yla aynı anda yukarılardan yaradılışa bakıyordu.

O zamanlar, burada tek tek tanımlamaya çalıştığım şeyi ifade edebilecek kadar bilincinde değildim ama onu çok güçlü algılayabiliyor ve hissedebiliyordum. Bu durumda olduğum zamanlarda, kendim için değerli olduğumu ve gerçek benliğimin bu olduğunu anlıyordum. Yalnız kalır kalmaz bu duruma geçebiliyor ve "öteki"nin, yani, iki numaralı kişiliğimin huzurunu ve yalnızlığını arıyordum.

Bir numaralı ve iki numaralı kişiliklerimin, yaşamım boyunca kendi içlerinde ve de karşılıklı sürdürdükleri oyunların günlük tıpta kullanılan "bölünmüşlük" ya da kopuklukla ilgisi yok. Tam tersine, bu herkeste olan bir durumdur. Yaşamımda iki numaralı kişiliğim benim için her zaman ön planda oldu ve ondan bana ulaşmak isteyen her şeye her zaman açık olmaya çalıştım. İkinci kişilik tipiktir ama çok az kişi onu ayrımsayabilir çünkü çoğu kişinin bilinci, bunun onların bir parçası olduğunu anlayacak kadar gelişmemiştir.

Kilise benim gözümde giderek dayanılmaz bir yere dönüştü. Orada insanlar yüksek sesle Tanrı, Tanrı'nın amaçları ve de tutumu üzerine, neredeyse utanmadan diyebileceğim bir cüretle vaaz veriyorlardı. İnsanlara bazı duygulara sahip olmaları gerektiği aklı veriliyor ve bu gize inanmaları isteniyordu. Oysa ben, tek bir sözcükle bile ihanet edilmemesi gereken bu gizin içsel dünyamızda derin ve tartışılmaz bir yeri olduğuna inanıyor ve bundan rahipler dahil, hiç kimsenin haberi olmadığının gün gibi ortada olduğu sonucunu çıkarabiliyordum. Öyle olmasaydı hiç kimse uluorta Tanrı'nın gizeminden söz etmeye cüret edemez ve ifadesi olanaksız bu duyumsamaları ucuz bir duygusallıkla bayağılaştıramazdı. Ayrıca, deneyimimden, Tanrı'nın inayetine yalnızca O'nun iradesini tümüyle yerine getirenlerin sahip olabileceğini biliyordum. Bu nedenle, Tanrı'ya ulaşmak için izledikleri yolun yanlış olduğuna hiç kuşkum yoktu. Aslında vaaz edilen buydu ama açıklamanın Tanrı'nın iradesini apaçık ortaya koyduğu varsayımıyla. Oysa bana göre bu irade, en belirsiz ve en bilinmeyendi ve Tanrı'nın ne istediğini her gün araştırmak bir insanın göreviydi. Bunu ben yapmıyordum ama ivedi bir neden ortaya çıkar çıkmaz yapacağıma da hiç kuşkum yoktu. Zamanımın büyük bir bölümünü bir numaralı kişiliğim alıyordu. Çoğu zaman bana, dinsel yargılar, hiç beklenmedik bir zamanda oluşan ve insanı şaşkına çeviren Tanrı'nın iradesinin yerine, insanlar Tanrı'nın iradesini anlama zahmetinden kurtulsun, diye konmuş gibi geliyordu. Giderek öylesine kuşkucu olmaya başladım ki babamın ve öbür rahiplerin vaazlarından çok utanır oldum. Çevremdeki herkes dinsel terimleri ve onların neden olduğu önemli belirsizliği olağan karşılıyor gibiydi. Hiç irdelemeden örneğin, Tanrı'nın her şeyi bildiği için doğal olarak insanoğlunun tüm tarihini de daha önceden bildiği ya da günah işlemeleri için insanları yaratmasına karşın, onlara günah işlemeyi yasakladığı ve üstelik onları, sonsuza dek Cehennem ateşinde yanmakla cezalandırdığı gibi çelişkileri yutuyorlardı.

İlginç olan, Şeytan'ın uzun bir süre düşüncelerimde yer almaması. Şeytan gözümde, güçlü bir adamın kötü niyetli ama bağlı köpeğinden başka bir şey değildi. Bana göre, bazen ürkütücü olabileceğini çok iyi bildiğim Tanrı'dan başka hiç kimse dünyadan sorumlu değildi. Babam duygusal

vaazlarında ne zaman “iyi” Tanrı’dan söz edip insanlara olan sevgisini övse ve onları karşılığında O’nu sevmeye yüreklendirse kuşkularım ve huzursuzluğum artıyordu. “Ne dediğini biliyor mu acaba? Kendi oğlunu, yani beni, İshak gibi bıçağın altına yatırır mı?” ya da, “İsa’yı onu çarmıha gerecek haksız bir mahkemeye teslim eder mi?” diye düşünürdüm. Hayır, bunu yapamazdı. İncil’de de yazdığı gibi, Tanrı’nın, sırasında ürkütücü olabilen iradesine, bazı durumlarda boyun eğemezdi. Böylece, başka şeylerin yanı sıra, insanların insanlar yerine Tanrı’ya boyun eğmesini yüreklendirmek için söylenenlerin düşünmeden söylendiğine karar verdim. Tanrı’nın iradesini bilmediğimiz apaçık ortadaydı. Bilseydik, bana yaptığı gibi, ürkütücü gücünü savunmasız insanlar üzerinde deneyen çok güçlü Tanrı’dan yalnızca korktuğumuz için bile olsa bu ana sorunu kutsal bir huşu içinde değerlendirirdik. Tanrı’nın iradesini biliyor gibi görünen biri, bana yaptığını daha önceden bilebilir miydi? Yeni Ahit’te böyle bir duruma değinilmiyordu. Eski Ahit, özellikle de “Eyub’un Kitabı”, bu bağlamda beni aydınlatabilirdi ama ben o zamanlar bu kitabı doğru dürüst bilmiyordum. Ayrıca, Hıristiyanlığa kabul edilmem için yapılacak törenle ilgili bana verilen bilgiler arasında da böyle bir şey yoktu. Tanrı korkusundan söz ediliyordu kuşkusuz, ama bu artık geçmişte kalmış (Yahudilik), uzun bir süredir onun yerini, Hıristiyanların verdiği mesaj olan Tanrı’nın sevgisi ve iyiliği almıştı.

Çocukluk deneyimimin neyi simgelediği düşüncesi ve imgenin ürkünçlüğü beni çok rahatsız ediyordu. Kendime, “Böyle konuşan kim? Kim bir fallusu bu denli çıplak, üstelik de bir tapınakta gösterebilecek terbiyesizliği yapabilir? Kim Tanrı’nın hiç utanmadan kendi Kilisesi’ni mahvettiğini düşünmeme neden oluyor?” diye soruyordum. Sonunda, bunu Şeytan’ın yapıp yapmadığını sorgular oldum. Böyle konuşanın ya da davrananın Tanrı ya da Şeytan olduğuna hiç kuşkum yoktu. Bu düşünceleri ve imgeleri kendi kendime yaratmadığımı biliyordum.

Bunlar yaşamımın çok ciddi deneyimleriydi. Daha sonra, zihnimde bir şimşek çaktı, “Sorumluluğu benim yüklenmem gerekli çünkü kaderim

benim elimde," diye düşündüm. Yanıtını bulmak zorunda olduğum bir sorunla karşılaşmıştım. Peki, sorunu çıkartan kimdi? Bu soruya yanıt veren çıkmıyordu. Yanıtı kendi içimde bulmam gerektiğini, Tanrı'nın önünde yalnız olduğumu ve bana bu ürkütücü şeyleri soranın da Tanrı'dan başka biri olmadığını biliyordum. Baştan beri kader denen şeyi sezinliyordum. Yaşamımı biçimlendiren kaderdi ve ben ona uymak zorundaydım. Bu bana güven verdi. Hiçbir zaman kendime kanıtlayamadım bunu ama o bana kendini kanıtladı. Bu güven benden kaynaklanmıyordu, o beni sahiplenmişti. Hiç kimse beni, Tanrı'nın iradesi yerine kendi isteğimi yerine getirdiğime inandıramazdı. Bu düşünce, bana kendi yolumda gidebilmem için güç verdi. Çoğu kez, önemli konular söz konusu olduğunda insanlarla değil de bir tek Tanrı'yla berabermişim gibi bir duyguya kapılıyordum. Artık yalnız olmadığım "orada", zamanın dışına çıkabiliyor ve yüzyıllara ait oluyordum. Beni yanıtlayan, doğumumdan önce de ve de her zaman var olan Tanrı'ydı. Bir yandan kanlı bir mücadeleye dönüşen, öte yandan da olağanüstü bir haz veren "öteki"yle konuşmalarım yaşadığım en yoğun deneyimlerdi.

Doğal olarak bunları hiç kimseyle konuşamıyordum. Annem dışında bu konuları açabileceğim birini de tanımıyordum. Annemle düşüncelerimiz aynı çizgide gibiydi ama kısa sürede, benimle konuşurken yetersiz kalacağını anladım. Bana karşı tutumunda, her şeyden çok, bana duyduğu hayranlık belirgindi. Bu da benim açımdan olumlu bir şey değildi. Bu nedenle, düşüncelerimi kendime sakladım. Böyle olması da daha hoşuma gidiyordu. Tek başına oynuyor, hayal kuruyor ve ormanda dolaşıyordum. Yalnızca bana ait gizli bir dünyam vardı.

Annem iyi bir anneydi. Bir hayvanda olabilecek içgüdüsel bir sıcaklığı, dostluğu ve uyumluluğu vardı. Her şeyi can kulağıyla dinlemeye hazır, konuşmayı seven şişman bir kadındı. Konuşması kuş cıvıltısını andırırdı. Zevkliydi ve yüzeysel değildi. Edebiyatta yeteneği de vardı ama bu yetenek hiçbir zaman su yüzüne çıkmadı ve her zaman, iyi yürekli, konuksever ve çok iyi bir mizah yeteneği olan şişman ve yaşlı bir kadın görüntüsünün altında gizli kaldı. Bir insanın sahip olması gerektiği varsayılan tüm geleneksel düşünceler onda da vardı ama ara sıra bilinçdışı kişiliği ansızın

ortaya çıkar, hiç umulmayan bir güçlülük sergilerdi. Kuşkusuz, hiç ödün vermeyen, karanlık ve dayatıcı bir kişilikti bu. İki ayrı kişiliği olduğuna kuşkum yoktu; bunlardan biri zararsız ve insancıldı, öbürüyse ürkütücü. Bu "öteki" kişiliği arada sırada su yüzüne çıkardı ama her çıkışı beklenmedik bir anda olur ve insanı korkuturdu. Böyle anlarda, kendi kendine konuşur izlenimi verirdi ama aslında bana hitap eder ve genelde söyledikleri öylesine içime işlerdi ki ağzımı açamazdım.

Anımsadığım kadarıyla, böyle bir durum ilk kez, ben altı yaşındayken oldu. O sırada komşularımız, üç çocukları olan varlıklı insanlardı. En büyük çocukları benim yaşımda bir oğlandı. İki de kızları vardı. Kentliydiler. Özellikle pazar günleri, çocuklara, bana çok gülünç gelen rugan ayakkabılar, kısa beyaz eldivenler ve dantel külotlar giydirirlerdi. Çocuklar hafta içinde bile her zaman ayna gibi parlar, saçlarının bir teli bile oynamazdı. Çok da kibardılar. Pantolonları yıpranmış, ayakkabıları delik, elleri kirli, kaba saba çocuğa yaklaşmamaya da özen gösterirlerdi. Annemin beni sürekli onlarla karşılaştırması ve bitip tükenmeyen öğütleri beni canımdan bezdirmişti. "Şu çocuklara bak!" derdi, "ne kadar da iyi yetişmişler. Çok da kibarlar. Sen adam olmazsın." Bu tür sözler utanmama neden oluyordu. Bu nedenle, çocuklardan birine bir gözdağı vermeye karar verdim. Yaptım da. Annesi küplere bindi ve koşup anneme şiddete yönelik davranışımı onaylamadığını duygusal sözcükler kullanarak anlattı. Annem de, arada gözyaşlarına boğularak bana, o güne dek ondan duyduğum en uzun diskuru çekti. Oysa ben, suçluluk duymak bir yana, hayatımdan çok memnundum çünkü bana o yabancılara köyümüze ait olmadıklarını herhangi bir biçimde anımsatmışım gibi geliyordu. Annemin bu denli sinirlenmesinden etkilendiğim için eski piyanomuzun arkasında duran masama gidip tahta bloklarımla oynamaya koyuldum. Odada bir süre çıt çıkmadı. Annem her zaman oturduğu pencerenin kenarındaki yerine gitmiş, örgü örmeye başlamıştı. Sonra bir şeyler mırıldandığını duydum. Ara sıra kulağıma çalınan sözcüklerden, olayı düşündüğünü anladım ama şimdi farklı bir değerlendirme yapıyordu. Ansızın yüksek sesle, "Kuşkusuz, o bir batında doğanları baştan beri sahiplenmenin bir yararı yok," dedi. Süslü püslü şebeklerden söz ettiğini hemen anladım. En sevdiği kardeşi avcıydı,

köpek besler ve her zaman, köpek yetiştirmekten, piç köpeklerden, safkan köpeklerden ve bir batında doğan köpek yavrularından söz ederdi. Annemin de, o iğrenç çocukları beş para etmez köpek yavruları olarak gördüğünü ve bu nedenle beni azarlamasının çok ciddiye alınmaması gerektiğini anladım ama o yaşta bile, sessiz kalıp, zafer kazanmışçasına ortaya atılıp, "Gördün mü? Sen de benim gibi düşünüyormuşsun," dememem gerektiğini anlayabiliyordum. Böyle bir şey yapsam, hemen, "Terbiyesiz çocuk! Nasıl olur da anneni numara yapmakla suçlarsın!" diye beni yadsıyacağını da. Bundan, şimdi anımsayamadığım böyle başka olayların da olmuş olabileceği sonucunu çıkarıyorum.

Bu olayı anlatmamın nedeni, giderek artan dinle ilgili kuşkularımın yanı sıra, annemin ikili kişiliğine ışık tutan başka bir olayın daha olması. Bir gün sofrada bazı ilahilerin çok sıkıcı olduğu ve bazı değişikliklerin yapılmasının iyi olacağı konuşuluyordu. O sırada annem, "Ah, canımın içi, sen benim lanetlenmiş[8] kutsanmamsın," diye mırıldandı. Her zaman yaptığım gibi duymazlıktan geldim ama zafer kazanmışçasına sevinçle bağırmamak için kendimi zor tuttum.

Annemin iki kişiliği arasında çok büyük farklar vardı. Bu nedenle, çocukken düşlerimde onunla uğraşırdım. Gündüzleri sevecen bir anneydi, geceleriyse ürkütücü. Öyle olduğunda, ayı ininde yaşayan, hem bir rahibe hem de garip bir hayvan olan bir kâhini anımsatırdı. Çok eskilere dönük ve acımasız; doğa ve gerçek kadar acımasız. Öyle anlarda benim "doğal zihin"[9] dediğim olguyu yaşardı.

Kendimde de, bu arkaik yapıdan izler buluyorum. Üstelik her zaman hoş bir şey olmasa da bunun bir parçası olarak insanları ve her şeyi oldukları gibi görme yeteneğim var. Görmek istemediğim zamanlar aydınlığı örtüp kendimi sonsuza dek aldatabilirim ama gene de işin gerçek yüzünü her zaman bilerek. Bir süre aldatılabilen ama sonunda koklaya koklaya bir şeyi bulup çıkarabilen bir köpeğe benzerim. Bu "gerçeği görebilme" yeteneği içgüdüsel ya da başkalarıyla *participation mystique*

denen birleşmenin sonucudur. Bireysel olmayan bir algılamayla gören "gözlerin arkasındaki gözler"dir bunlar sanki.

Bunu çok sonraları, bana garip şeyler olmaya başladığında anladım. Örneğin, bir kez tanımadığım bir adamın yaşamöyküsünü anlattım. Karımın bir arkadaşının düğünündeydik. Ne gelini ne de ailesinden kimseyi tanıyordum. Yemekte, bana avukat diye tanıştırılan uzun sakallı hoş bir bey vardı. Suçlu psikolojisiyle ilgili hararetli bir konuşmaya dalmıştık. Bir sorusunu daha iyi yanıtlayabilmek için tüm ayrıntılarını kattığım bir öykü uydurdum. Öyküyü anlatırken, adamın yüzündeki ifadenin değiştiğini ve masaya sessizlik çöktüğünü fark ettim ve ne yapacağımı bilemediğim için sustum. Neyse ki, sıra tatlıya gelmiş olduğu için kısa bir süre sonra masadan kalkıp otelin lobisine gidebildim ve orada, bir köşeye çekilip olanları düşünmeye çalıştım. O sırada, konuklardan biri yanıma geldi ve, "Böyle bir patavatsızlığı nasıl yaparsın!" diye beni kınadı. "Patavatsızlık mı?" diye sordum. "Evet, o anlattığın neydi öyle?" dedi. "Tümünü uydurdum," dedim.

Karşımda oturan adamın öyküsünü tüm ayrıntısına dek anlattığımı öğrendiğimde hem çok şaşırdım hem de dehşete düştüm. O anda anlattıklarımın tek bir sözcüğünü bile anımsayamıyordum. Bugüne dek de, bir daha anımsayamadım. Heinrich Zschokke[10], *Eine Selbstschau*'da[11] buna benzer bir olay anlatır: Bir handa hırsızlık olayını içsel gözüyle gördüğü için kimsenin tanımadığı bir gencin hırsız olduğunu anlamış.

Yaşamım boyunca sık sık bilmemin olanaksız olduğu bir şeyi ansızın bilmişimdir. Bu bilgiler bana sanki kendi düşüncemmişçesine gelir. Anneme de böyle olurdu. Ne söylediğinin bilincinde olmazdı. Sanki mutlak yetkisi olan bir ses tıpatıp gerçeğe uyan şeyleri ona söyletirdi.

Annem yaşıma göre zihinsel açıdan çok ileri olduğumu düşündüğü için benimle her zaman bir yetişkinle konuşur gibi konuşurdu. Beni sırdaşı gördüğü ve babama söyleyemediği sorunlarını bana anlattığı belliydi. Beni çok kaygılandıran, babamla ilgili bir konuyu bana açtığında on bir yaşındaydım. Uzun bir süre ne yapacağımı bilemedim. Sonunda, çok etkin bir insan olduğunu duyduğum babamın arkadaşlarından birine danışmaya karar verdim. Anneme haber vermeden bir gün okul çıkışı kente inip

adamın evine gittim. Kapıyı açan hizmetçi evde olmadığını söyledi. Canım çok sıkıldı ama çaresiz eve döndüm. Neyse ki, evde değilmiş çünkü bir süre sonra annem o konuya bir kez daha değindi, ama çok daha değişik ve ılımlı bir yaklaşımla. Böylece, konu önemini yitirmiş oldu. Bu beni çok etkiledi. “Amma da aptalmışsın! Aptalca ciddiyetin yüzünden neredeyse bir felakete neden oluyordun,” diye düşündüm. O günden sonra, annemin söylediği her şeyin ancak yarısını ciddiye almaya karar verdim. Bu da düşündüklerimi ona açmamı engelledi.

Oysa arada sırada ikinci kişiliği ansızın ortaya çıktığında söyledikleri öylesine doğru ve isabetli oluyordu ki çok sarsılıyordum. Annem o durumunu sürdürebilseydi olağanüstü bir sırdaş edinebilirdim.

Babamla durum farklıydı. Dinle ilgili açmazlarımı ona anlatıp önerilerini almak isterdim ama bulunduğu mevkiye saygısından, bana vermek zorunda kalacağı yanıtları zaten bildiğimi düşünüyordum. Varsayımlarım da kısa bir süre sonra doğrulandı. Hıristiyanlığa kabul edilme törenim için sahip olmam gerekli bilgileri bana babam veriyordu ve sıkıntıdan patlıyordum. Bir gün, Hz. İsa’yla ilgili verilen duygu yüklü, sıkıcı ve genelde çok da anlaşılamayan bilgilerin arasında işe yarar bir şeyler bulur muyum diye İlmihal’i karıştırırken, “Tanrı, İsa ve Kutsal Ruh” üçlemesinden söz edilen yeri buldum. O bölüm ilgimi çekti çünkü aynı zamanda üçlü olan bir bütünden söz ediliyordu. Çelişkinin yarattığı sorun ilgimi öylesine artırdı ki bu sorunsala geleceğimiz ânı iple çeker oldum. Oysa sırası geldiğinde babam, “Burasını atlıyoruz çünkü bundan hiçbir şey anlamıyorum,” dedi. Babamın dürüstlüğüne hayran kaldım ama büyük bir düş kırıklığını da önleyemedim. “Bak işte! Bu konuda hiçbir şey bilmiyorlar, sorgulamak zahmetine de girmiyorlar. Bu durumda onlara gizimi nasıl açarım?” diye düşündüm.

Düşünmeye yatkın birkaç okul arkadaşımı yokladım ama boşuna. Yanıt alamadığım gibi beni uyaran bir tepkisizlikle de karşılaştım.

Çok sıkılmama karşın, babamın tutumuna benzer bir tutumla, anlamadan inanmaya çaba göstererek son umudum olan Hıristiyanlığa kabul edilme törenine hazırlanmayı sürdürdüm. Bu tören benim gözümde bundan, yani, 1890-30=1860 yıl önce ölen Hz. İsa’yı anma amacıyla yenen

bir yemekten öte bir şey değildi. “Alın, bunu yiyin! Bu benim bedenimdir,” gibi sözler etmişti. Demek ki, törensel ekmeği onun aslında insan etinden oluşan bedeni niyetine yiyecek, aslında kan olan şarabı da içecektik. Bunun onu kendimizin bir parçasına dönüştürmek anlamına geldiğini anlayabiliyordum ama bu bana öylesine olanakdışı geliyordu ki! Gene de, babamın çok değer verdiği törende çok büyük bir gizem olduğundan ve benim de ancak törene katılmakla bu gizemin bir parçası olabileceğimden kuşku duymuyordum.

Geleneğe göre, kilisenin bakımıyla ilgilenen komisyonun bir üyesi manevi babam oldu. Sessiz, yaşlı bir adamdı. Sevimliydi de. Tekerlek yapardı. Sık sık atölyesine gider, becerisini büyük bir hayranlıkla izlerdim. Redingot ve silindir şapka giymiş olduğu için görünümü çok ciddileşmiş olarak geldi ve beni kiliseye götürdü. Babam her zamanki rahip giysisi içinde mihrabın arkasında durmuş, dualar okuyordu. Mihrabın üzerini kaplayan örtünün üzerine küçük ekmek parçacıklarıyla dolu tepsiler konmuştu. Ekmeklerin, genelde yavan ve iyi kabarmamış ekmek yaptığı bilinen fırınımızdan geldiğini görebiliyordum. Kurşun ve kalay alaşımından yapılma bir sürahiden, gene bu alaşımdan yapılma bir çanağa şarap döküldü. Babam bir parça ekmek yedi, hangi meyhaneden alındığını bildiğim şaraptan bir yudum içti ve çanağı yaşlılardan birine verdi. Hepsi donuk ve ciddi duruyordu. Bana çok da ilgili görünmediler. Heyecan içinde onları izliyordum ama yaşlıların içinden sıra dışı bir şeyler geçtiğini ne görebildim ne de varsayabildim. Vaftiz ve cenaze törenleri gibi kilisede olan olaylardan daha değişik bir yönü yoktu bu törenin. Gördüğüm, orada geleneklere uygun bir törenin doğru bir biçimde uygulanmasıydı. Babam da, en çok her şeyin kurala uygun olmasını önemsiyor gibi geldi bana. Uygun sözcüklerin vurgulanarak söylenmesi ya da okunması da kuralın bir parçasıydı. Diğer anma törenlerinde her zaman vurgulanmasına karşın, bu törende İsa öleli 1860 yıl olduğu üzerinde durulmadı. Ne hüzün ne de sevinç vardı törende. Anılan kişinin olağanüstü önemi düşünüldüğünde, bu kutlama çok yavan kalıyordu. Hele dinle ilgisi olmayan kutlamalarla karşılaştırılacak hiçbir yönü yoktu.

Derken sıra bana geldi. Ekmek yedim. Tahmin ettiğim gibi çok tatsızdı. Şaraptan bir yudum içtim. Sulu ve biraz da ekşiydi. En iyi cinsten olmadığına kuşku yoktu. Sonunda, sıra en son duaya geldi. İnsanlar hüzünlenmiş mi, yoksa sevinmiş mi olduklarını belli etmeden dışarı çıktılar. Yalnızca yüzlerinde, “İyi, bu da oldu bitti işte” der gibi bir ifade vardı. Babamla eve yürüdük. O zamanla bir redingota dönüşeceğini çok iyi bildiğim siyah yeni bir takım elbise ve yeni bir fötr şapka giymiştim. Ceketin arkasında iki küçük kuyruk, kuyrukların arasında da ergin bir erkek olmanın bir simgesi olduğunu düşündüğüm mendilimi koyabileceğim gizli bir cep vardı. Sosyal açıdan yükseldiğimi ve açıkça söylenmese de erkekler topluluğuna kabul edildiğimi varsayıyordum. O günkü pazar yemeği de her zamankinden daha iyiydi, yeni giysilerimi sırtımdan çıkarmadan akşama kadar dolaşma iznim de vardı. Bunlara karşın, içim boştu ve ne düşünmem gerektiğini bilemiyordum.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra, aslında hiçbir şey olmadığını anlayabildim. Dinsel katılımın son noktasına ulaşmış ve ne olduklarını tam bilmediğim bir şeylerin olacağını sanmıştım. Oysa hiçbir şey olmamıştı. Tanrı’nın bana ateşten ya da dünya dışı ışıktan oluşan duyulmamış şeyler yapabileceğini biliyordum ama o törende tanrısal hiçbir şey yoktu; en azından benim açımdan. Onunla ilgili sözler söylenmişti ama sözde kalmıştı. Başkalarının arasında, Tanrı’nın özünü oluşturduğunu varsaydığım ne o büyük umarsızlığı ve o coşkulu sevinci ne de insanı saran inayeti yaşamış, bütünleşmiş bir topluluk olduğunu gösteren en ufak bir belirti bile görememiştim. Ama kiminle? İsa’yla mı? İyi de o 1860 yıl önce ölen bir insandı yalnızca. Bir insan neden onunla bütünleşsin ki? Ona Tanrı’nın oğlu deniyordu. Demek ki, Yunan kahramanları gibi bir yarı tanrıydı. O sıradan bir insan, onunla nasıl bütünleşebilirdi ki? Buna Hıristiyan dini deniyordu ama benim yaşadıklarımdaki Tanrı’yla bunun hiçbir ilgisi yoktu. Öte yandan, insan İsa’nın Tanrı’yla bir bağlantısı olmuştu. Tanrı’nın iyi ve sevecen bir baba olduğunu öğrettikten sonra Getsemani’de çarmıha gerilirken acı çektiğine göre, o da Tanrı’nın ürkünçlüğünü görmüş olmalıydı. Bunu anlayabiliyordum ama tatsız ekmek ve ekşi şarapla yapılan bu acınası tören de neyin nesiydi? Giderek bu dine kabul edilme töreninin

benim için felaket bir deneyim olduğunu düşünmeye başladım. Boş gelmişti; daha da kötüsü tam bir kayıp olmuştu. Bir kez daha böyle bir törene katılamayacağımı anlamıştım. “Dine benzer bir yanı yok bunun,” diye düşündüm. “Tanrı yok orada. Kilise benim gideceğim bir yer değil. Orada yaşam yok, ölüm var.”

Babam için yüreğim sızlıyordu. Birdenbire mesleğindeki ve yaşamındaki dramı anlamıştım. Varlığını kabul edemediği bir ölümle savaşıyordu. Onunla benim aramda bir uçurum açılmıştı; kapanması da olanaksızdı çünkü sonsuza dek sürecekti bu. Verici bir insan olan ve birçok şeyi benim kararıma bırakıp beni hiçbir şey yapmaya zorlamayan sevgili babamı ilahî bir inayetin varlığını kavrayabilmek için gerekli olan umarsızlığa ve başkaldırıya itmem olanaksızdı. Bunu ancak Tanrı yapabilirdi. Bunu yapmaya hakkım yoktu çünkü bu insanca olmazdı. “Tanrı insan değildir,” diye düşünüyordum. “Büyüklüğü insan olmamasında yatar. Aynı anda hem iyi hem de ürkünçtür ve bu nedenle herkes doğal olarak bu büyük tehlikeden kendini korumaya çalışır. İnsanlar yalnızca onun sevgisine ve iyiliğine sığınırlar çünkü onun akıl çelici ve yok edici yönüne kurban düşeceklerinden korkarlar. Bunu İsa da fark ettiği için, bizi özenmekten koru, demiştir.”

Anladığım kadarıyla, Kilise’yle ve insanlarla olan bağım kopmuştu. Bana yaşamımın en büyük yenilgisine uğramışım gibi geliyordu. Evrenle olan tek anlamlı ilişkimi oluşturduğunu düşündüğüm dinsel görüş paramparça olmuştu. Artık genel inanca katılamazdım. Kendimi ifade edebilme olasılığım olmayan bir durumla karşı karşıya, kimselere açamayacağım gizimle de baş başa kalmıştım. Ürkünçtü bu; daha da kötüsü, şeytanca bir alaydı; bayağı ve gülünçtü.

Düşünmeye koyuldum: Tanrı’yı nasıl algılamak gerekliydi? Ne Tanrı kavramını ve katedrali ne de üç yaşında gördüğüm düşü ben uydurmuştum. İkisi de, benimkinden daha güçlü bir iradenin yaptırımlarıydı. Bundan doğa mı sorumluydu? Oysa doğa, Yaratıcı’nın iradesinin sonucundan başka bir şey değildi. Şeytan’ı suçlamanın da bir anlamı yoktu, çünkü o da Tanrı tarafından yaratılmıştı. Yalnızca Tanrı gerçekti; yok edici bir ateş ama aynı zamanda, tanımlanamaz bir inayetti o.

Dine kabul edilme töreninin başarısızlığına ne demeli? Bu benim mi suçumdu? Ona çok ciddi hazırlanmış, aydınlacağımı ve inayete mazhar olacağımı sanmıştım. Oysa hiçbir şey olmamıştı. Orada Tanrı yoktu. Üstelik de Tanrı uğruna babamın ve de herkesin inancından kopmuştum. Onlar Hıristiyanlığı temsil ettikleri sürece ben dışta kalacak biriydim. Bu düşünce beni, üniversiteye başlayana dek yaşamımı karartacak denli üzdü.

III

Bana o zamanlar etkileyici gelen, babamın oldukça mütevazı kütüphanesinde Tanrı'yla ilgili bilgi bulabilmek için kitapları karıştırmaya başladım. Aradığımı bulamadım. Bağımsız düşünen bir yazar arıyordum, oysa bilinen geleneksel kavramlarla karşılaşıyordum. Sonunda Biedermann'ın 1869'da yayımlanmış olan, *Christliche Dogmatik*[12] adlı kitabı geçti elime. Yazar bağımsız düşünebilen ve kendi görüşlerini ortaya koyabilen biriydi. Ondan, dinin, "insanın Tanrı'yla kişisel iletişimini oluşturmaya yarayan ruhsal bir davranış" olduğunu öğrendim. Oysa ben böyle düşünmüyordum. Din bana göre, Tanrı'nın bana yaptırttığı bir şeydi. Onun harekete geçmesiydi. Benden daha güçlü olduğu için de boyun eğmem gerekiyordu. Dinimde Tanrı'yla insancıl bir ilişki yoktu. Zaten bu denli az tanınan bir şeye nasıl değinebilirdiniz? O'nunla bir bağ kurabilmem için onunla ilgili daha çok bilgi edinmem gerekiyordu. Biedermann'ın kitabındaki "Tanrı'nın Doğası" başlıklı bölümde, Tanrı'nın kendini ancak insan egosuyla, tüm kozmosu içine alan tek ve dünyaüstü bir ego arasında bir benzeşme yaptıktan sonra algılanabilecek bir kişilik olarak gösterdiği yazıyordu.

İncil'i bildiğim kadarıyla bu tanım doğruydu. Tanrı'nın da bir kişiliği vardı ve ben nasıl ruhumun ve fiziksel benliğimin oluşturduğu egoysam, o da evrenin egosuydu. Ama bundan sonra, aşılmaz bir engelle karşılaşıyordum. Kişilik karakteri gösterir, yani karakter belirlidir ve belirgin tanımlamalar gerektirir. Eğer Tanrı her şeyse, nasıl olur da belirli bir karaktere sahip olabilir? Buna karşın, karakteri olduğunu varsayarsak,

öznel ve kısıtlı bir dünyası olan bir egoya sahip olması gerekir. Ayrıca, ne tür bir karakteri ya da kişiliği var? Her şey bu sorunun yanıtına bağlıydı çünkü bunu yanıtlayamıyorsak O'nunla iletişim kuramazdık.

Tanrı'yı ancak kendi egomla karşılaştırarak düşlemeye var gücümle direniyordum. Böyle bir şey bana tam anlamıyla dine küfür sayılmasa bile, en azından haddini bilmezlik gibi geliyordu. Aslında, egomu kavrayabilmem bile yeterince zordu. Birincisi, bir numaralı ve iki numaralı, iki ayrı yönü olduğunun bilincindeydim. İkincisi, her iki yönü de çok sınırlıydı. Her türlü kendi kendini kandırmaya, yanlışa, ruh haline ve duyguya açıktı. Şiddetli arzulara ve günaha da. Başarılardan çok yenilgiler yaşamıştı, çocuksuydu, kendini beğenmişliği vardı, sevgiye gereksinme duyuyordu ve hırslıydı. Duruma göre haksız davranabiliyor, duyarlı, tembel ya da sorumsuz vb. olabiliyordu. Ne yazık ki, başkalarında görüp hayran kaldığım ve kıskandığım birçok erdeme sahip değildi. Tanrı'nın yapısını düşleyebilmek için yapacağımız benzetmede böyle bir şeyi mi kullanacaktık?

Tanrı'nın başka hangi nitelikleri olduğunu büyük bir ilgiyle araştırdım ve dine kabul edilme töreni için bana verilen bilgilerden farklı bir şey bulamadım. 172. maddede, "Tanrı'nın, sıradan olmayan doğası, şunlarla ifade ediliyordu: 1) Olumsuz: İnsanlara görünmeyişi vs. 2) Olumlu: Gökyüzünde olması vs." Bu bir felaketti çünkü ilk aklıma gelen, Tanrı'nın doğrudan ya da dolaylı (Şeytan yoluyla) irademe, dine küfretmek sayılabilecek bir imgeyi baskıyla yerleştirdiği oldu.

Madde 183'ten, "Tanrı'nın ahlak dünyasının sıra dışı olmasının nedeni"nin, O'nun adil olmakla kalmayıp kutsal varlığının bir ifadesi olan adaletinden kaynaklandığını öğrendim. Bu bölümde, bana o denli sıkıntı veren Tanrı'nın karanlık yüzüyle ilgili bir şeylerden, kinciliğinden, tehlikeli öfkesinden, her şeye kadir oluşuyla yarattığı ve gene, her şeye kadir oluşu nedeniyle insanların zaaflarını bilmesi gerektiğinden ve yaptığı deneylerin sonuçlarını önceden bilmesine karşın insanların yolunu şaşırtmaktan zevk almasından ya da denemeye kalktığı yaratıklara karşı sergilediği anlaşılmaz tutumdan söz edilmesini umuyordum. Tanrı'nın gerçek kişiliği tam anlamıyla nasıldı? Böyle davranan bir insanın kişiliğini nasıl tanımlardık?

Bu sorunun yanıtını sonuna dek düşünmeye cesaret edemedim. Bu bölümden sonra şunları okudum: “Tanrı kendine yeterli olmasına ve kendisi dışında hiçbir şeye gereksinme duymamasına karşın, dünyayı “kendi memnuniyetinden” yaratmış ve doğal dünyayı iyiliğiyle doldurmuştur. Ahlak dünyasını da sevgisiyle doldurmayı arzu etmektedir.”

İlk önce, şaşırtıcı gelen “memnuniyet” sözcüğüne takıldım. Neden ya da kimden memnundu? Yapıtına bakıp “İyi” dediğine göre dünyadan memnundu. Ama, işte benim anlamadığım da buydu. Dünyanın ölçülemez güzelliklerle dolu olduğuna kuşku yok ama öte yandan da korkunç. Kalabalık olmayan, tekdüze yaşanan taşranın küçük bir köyünde, “yaşlılık, hastalık ve ölüm” başka yerlere oranla ayrıntılarıyla çok daha açık gözler önüne serilir. Henüz on altı yaşında bile değildim ama insan ve hayvan gerçeğiyle ilgili birçok olaya tanık olmuş, okulda ve evde, dünyadaki acılar ve bozulmayla ilgili bir sürü şey duymuştum. Tanrı olsa olsa Cennet’ten memnun kalmış olabilirdi ama oraya zehirli yılan Şeytan’ı yerleştirerek Cennet’in görkeminin çok uzun sürmemesine de özen göstermişti. Yaptığından memnun kalmış olabilir miydi? Biedermann’ ın bunu demek istemediğine kuşkum yoktu; yalnızca dini öğretinin özelliği olan aldırmazlıkla, saçmaladığının bilincinde olmadan bir şeyler geveleyip duruyordu. İnsanın ve hayvanın suçu olmadan çektiği acılardan ürkütücü bir memnuniyet duyduğunu sanmıyordum ama bana, Tanrı’nın, bir yaratığın öbürünü yuttuğu ve yaşamın yalnızca ölmek için doğmak demek olduğu bir çelişkiler dünyasını yaratmayı amaçladığını düşünmek de pek mantık dışı gelmiyordu. Doğanın yasalarının “olağanüstü uyum”ları, ürkütücü bir gayretle evcilleştirilmiş bir kaos gibi geliyordu bana; yörüngeleri önceden saptanmış “sonsuz” yıldızlı gökyüzü de düzeni ve anlamı olmayan bir rastlantılar birikimi. Sözü edilen yıldız kümelerini doğru dürüst gören olmamıştı. Keyfi oluşumlardı.

Tanrı’nın doğal dünyayı iyiliğiyle doldurmasını anlayamıyordum. En azından bundan çok ciddi kuşku duyuyordum. Anlaşılan, bu da mantık yürütülmemesi, yalnızca inanılması gereken noktalardan biriydi. Tanrı en yüce iyilikse O’nun yarattığı bu dünya, neden bu denli kusurlu, bu denli acınası ve bozuktu? “Büyük bir olasılıkla Şeytan onu böyle zehirlemiş ve

bir karmaşaya sürüklemiş," diye düşünüyordum. İyi de Şeytan da Tanrı'nın bir yaratığıydı. Şeytanla ilgili şeyler okumalıydım. Çok önemli olduğu anlaşılıyordu. Bu yakıcı sorunu çözmek için yeniden Biedermann'ın Hıristiyanlık dogmalarıyla ilgili kitabına başvurdum. Acı çekmenin, kusurlu olmanın ve kötülüğün nedenleri nelerdi? Hiçbir şey bulamadım. Bu iş orada bitti. Anlaşılan bu dogmalar, güzel sözlerden başka bir şey değildiler. Daha da kötüsü, tek amacı gerçeği bulandırmak olan bir aldatmaca ve eşi benzeri olmayan bir aptallık örneğiydiler. Düş kırıklığına uğramıştım. Öfkelenmiştim bile. Babama bir kez daha acıdım; bu üçkâğıda kurban oldu diye.

Oysa başka yerlerde ve başka zamanlarda, benim gibi gerçeği arayan, mantıklı düşünebilen, kendilerini ve başkalarını kandırmak istemeyen ve dünyanın acı gerçeğini yadsımayan birileri olmuştu kuşkusuz. İşte tam o günlerde, annem, daha doğrusu annemin iki numaralı kişiliği durup dururken, "Bir ara, Goethe'nin *Faust*'unu okumalısın," dedi. Goethe'nin bütün yapıtları vardı bizde. *Faust*'u seçip okumaya başladım. Ruhuma mucizevi bir merhem gibi geldi. "Sonunda, Şeytan'ı ciddiye alan birini buldum," diye düşündüm. Üstelik, Tanrı'nın dünyayı kusursuz yapmak isteyen planına karşı olan biriyle ölümüne bir antlaşma yapıyor. Faust'un tutumuna üzüldüm, çünkü bence o denli tek yönlü olmamalı ve çabucak kanmamalıydı. Daha zekice ve daha namuslu davranabilirdi. Ruhu üzerine aldırmadan kumar oynarken ne kadar da çocuksu davranmıştı! Faust'un biraz palavracı olduğuna kuşku yoktu. Trajedinin ağırlığının ve öneminin Mephisto'nun üzerinde yoğunlaştığını düşünüyordum. Faust'un ruhunun Cehennem'e gitmesi beni hiç üzmezdi. Hak etmişti çünkü. Sonunda Mephisto'nun "aldatılmış Şeytan" olması hiç hoşuma gitmedi. Her şey olabilirdi ama aptal olamazdı. Ayrıca, küçük aptal meleklerin onu kandırabilmesi de hiç mantıklı gelmiyordu. Mephisto çok farklı bir bağlamda kandırılmış, o kişiliksiz geveze Faust, dalaveresini öbür dünyaya da taşıdığı için söz verilen haklarını alamamıştı. Gerçi saflığı orada ortaya çıkıyordu ama bence, aslında büyük gizemlerin derinliğine inme hakkını kazanmaya değer bir şey de yapmamıştı. Ben olsam, ona, biraz cehennem ateşini tattırırdım. Bence ana sorun, beni çok etkileyen Mephisto'ydu. Çok

belirgin olmasa da annelere özgü gizemle bir bağlantısı olduğunu sezinliyordum. Uzun lafın kısası, Mephisto ve sondaki, aydınlanmaya başlama bölümü, bilinç dünyamı ucundan kenarından etkileyen gizem dolu, olağanüstü bir deneyim olarak kaldı.

Sonunda, kötülüğü ve onun evrensel gücünü görebilen insanların olduğunun kanıtını bulmuş, daha da önemlisi, insanları karanlıktan ve acıdan kurtarmada oynadığı gizemli rolü keşfetmiştim. Bu bağlamda, Goethe gözüme bir peygamber gibi gözüktü ama Mephisto'yu basit bir üçkâğıtla başından savmasını da bağışlayamıyordum. Teoride kalıyordu; ciddiyetten uzaktı ve sorumsuzcaydı. Goethe de, kötülüğü zararsız göstermek için kullanılan kurnaz yöntemlere tutsak olmuştu.

Trajediyi okurken, bir tür filozof olan Faust'un felsefeyle uğraşmaktan vazgeçmesine karşın, bir açıdan gerçeğe açık olabilmeyi öğrenmiş olduğunu anladım. O güne dek felsefeyle ilgili hiçbir şey duymamıştım. Yeni bir umut kapısı açıldı. "Bu sorunsalları irdelemiş filozoflar vardır, büyük bir olasılıkla. Benim adıma bunlara ışık tutmuş olabilirler," diye düşündüm.

Babamın kitaplığında filozoflar olmadığı için –düşündükleri için tehlikeli olabilirler– Krug'un *Allgemeines Handwörterbuch des philosophischen Wissenschaften*'ın[13] ikinci basımıyla (1932) yetinmek zorunda kaldım. Hemen Tanrı bölümüne baktım. Tanrı sözcüğünün etimolojik yapısıyla başlaması pek hoşuma gitmedi. Tartışılmaz "iyi" sözcüğünden geliyordu ve *Ens summum* ya da *Perfectissimum* demek oluyordu. "Ne Tanrı'nın ne de Tanrı düşüncesinin varlığı kanıtlanır," diye sürüyordu. "Tanrı düşüncesi, aktif olmasa da, potansiyel olarak insanlarda olabilir ama bu denli zor bir düşünceye ulaşabilmemiz için zihinsel gücümüzün belirli bir oranda gelişmiş olması gerekir."

Bu açıklama beni çok şaşırttı. "Bu filozofların nesi var?" diye sordum kendime. Oradan buradan duyduklarıyla yetinmişler. Din bilimiyle uğraşanlar, Tanrı'yla ilgili çelişkili şeyler söyleseler de, en azından, O'nun varlığından kuşku duymuyorlar. Bu Krug denen adam kendisini öylesine kaptırmış ve öyle ifadeler kullanıyor ki, Tanrı'nın var olduğuna yeterince inanmış olduğunu göstermek istediği gün gibi ortada. Bunu doğrudan

söylese olmaz mı? Tanrı düşüncesini kendimizin ortaya çıkardığımızı ve bunu yapabilmemiz için de belirli bir aşamaya gelmiş olmamız gerektiğini sanki ilk kez, o düşünmüş gibi numara yapıyor. Bildiğim kadarıyla, ormanda çıplak dolaşan yerlilerin kafasında bile böyle bir kavram vardır ama onlar hiçbir zaman oturup da Tanrı düşüncesini oluşturan filozoflar olmadılar. Ben de bunu kendiliğimden oluşturmadım. Kuşkusuz, Tanrı'nın varlığı kanıtlanamaz. Örneğin, Avustralya yünü yiyen bir güve, başka güvelere, Avustralya'nın varlığını nasıl kanıtlar? Tanrı'nın varlığı, bizim kanıtlarımıza dayanmaz.

Tanrı'nın var olduğuna ben nasıl emin oldum? O'nunla ilgili bir sürü şey söylediler bana ama ben hiçbirine inanmadım. Tanrı düşüncesi böyle gelişmedi bende. Aslında bir düşünce bile değildi çünkü üzerinde düşünülmemişti. Düşlenen, sonra da üzerinde kafa yora yora inanılan bir şey değildi. Örneğin, Teslis kavramından hep kuşku duydum ve hiçbir zaman tam olarak inanmadım, oysa bu inanç bana Tanrı kavramından daha sık kabul ettirilmeye çalışıldı. Tanrı çoğu zaman ikincil kaldı. Tanrı'yı neden baştan varsaymıştım? Varlığı başımıza düşen bir tuğla kadar gerçek olmasına karşın, filozoflar her zaman bunu neden bir düşünce ya da keyfi bir varsayım gibi göstermeye çalıştılar?

O zaman işte, Tanrı'nın, en azından benim açımdan, tartışılmaz en önemli deneyim olduğuna karar verdim. Katedralle ilgili o ürkünç imgeyi ben uydurmamıştım ki! Tam tersine, acımasızca, bunun üzerinde düşünmeye zorlanmıştım. Sonra da, o tanımlanması zor inayeti duyumsamıştım. Olanlar denetimimde değildi. Bu filozoflarda bir gariplik olduğuna karar verdim. Tanrı'nın üzerinde tartışılabilecek bir varsayım olduğu gibi garip bir görüşleri vardı. Ayrıca, Tanrı'nın karanlık eylemleriyle ilgili ne bir görüş ne de bir açıklama bulabilmem, beni düş kırıklığına uğrattı. Din bilimciler açısından oldukça zor olan bir sorunsal olduğu için bu karanlığa özellikle filozofların ilgi duyması ve irdelemesi gerektiğini düşünüyordum. Görünüşte, filozofların bu konuyu duymamış bile olmaları beni daha da sarstı.

Bu nedenle, ondan sonra gelen ve ilgimi çeken Şeytan'la ilgili bölüme atladım. Orada, Şeytan'ı özünde kötü olarak alırsak, bilinen çelişkilere, yani

ikileme düşeceğimiz yazıyordu. O nedenle, Şeytan'ın özünde iyi olarak yaratıldığını ama gururu nedeniyle bozulduğunu varsaymamızın daha iyi olacağı öneriliyordu. Yazarın, kötülükle ilgili bu varsayımı açıklarken, hiç olmazsa onu gurura bağlaması hoşuma gitti. Yazının geri kalan bölümünde, kötülüğün kaynağının "açıklanmamış ve açıklanamaz" olduğu anlatılıyordu. Bundan da, yazarın da, din bilimciler gibi, bu konuda kafa yormaya niyeti olmadığı sonucunu çıkardım. Kötülük ve kaynağıyla ilgili bölüm hiç de aydınlatıcı olmadı.

Burada anlattıklarım, uzun süre kesintilere uğrayarak birkaç yıl boyunca düşüncelerimin nasıl geliştiğinin bir özeti. Tümüyle ikinci kişiliğim yaptı bunu. Bu nedenle de, hiç kimseye söz etmedim bunlardan. Araştırmalarım için babamın kitaplığını kullandım. Gizlice yapıyordum bunu. İzin almamıştım. Birinci kişiliğim ortaya çıktıkça, gizlenmeden Gerstäcker'in bütün romanlarını ve İngiliz klasiklerinin Almanca çevirilerini okuyordum. Alman edebiyatına da merak sardım. Okulun, anlaşılmayacak bir yönü olmayan noktaları gereksiz açıklamalarla berbat ettiği Alman klasikleri dışında kalan klasikleri de okudum. Tiyatro, şiir, tarih ve daha sonraları da doğabilimle ilgili elime ne geçerse okudum. Okumak yalnızca ilginç gelmiyor, aynı zamanda, ikinci kişiliğimin kafasını sürekli meşgul eden ve beni giderek karamsarlığa iten konulardan uzak durmamı sağlıyordu. Dinsel sorular söz konusu olduğunda bütün kapılar yüzüme kapanıyor, arada bir kapı açılır gibi olduğunda, arkasında beni yeni bir düş kırıklığı bekliyordu. İnsanların tümüyle farklı dertleri vardı. Emin olduğum şeylerde tek başıma kalmıştım. Her şeyden çok biriyle konuşmak istiyor ama hiçbir noktada iletişim kuramıyor, tam tersine, başkalarında bir yabancılaşma ve bir güvensizlik duyumsamam beni iyice suskunlaştırıyor, bu da beni karamsarlığa itiyordu. Ne düşüneceğimi bilemiyordum. Neden hiç kimse benimkilere benzeyen deneyimlerden geçmedi diye şaşırıyordum. Bilim kitaplarında neden bu konuda hiçbir şey yok? Böyle deneyimlerden bir tek ben mi geçtim? Neden bir tek ben olayım? Duygularıma büyük baskı yapmalarına karşın, bana göre, Tanrı'nın aydınlığı ve karanlığı apaçık anlaşılan gerçeklerdi. Bu nedenle, deli olup olmadığım hiç aklıma gelmedi.

İtildiğim yalnızlığın tehlikeli olduğunu düşünüyordum. Başkalarından soyutlanmak demekti bu. Çoğu zaman beni, haksız olarak bir günah keçisiymişim gibi değerlendiriyorlardı. Bu durum bana daha da kötü geliyordu. Üstelik, okulda yalnızlığımı artıran bir olay da olmuştu. Konular ve özellikle de Almanca gramer ve cümle yapısı beni çok ilgilendirmediği için, Almanca dersinde orta bir öğrenciydim. Sıkılıyordum ve çalışmıyordum. Kompozisyon konuları bana yavan ve aptalca geliyor; yazdıklarım da bunu yadsımıyordu. Ya çalakalem bir şeyler yazıyor ya da zor zahmet bir şeyler karalayabiliyordum. Orta karar notlarla idare ediyordum. Değişik yönlerden üzerime baskı yapan o kahrolasıca yalnızlıktan ve farklı olmaktan ne olursa olsun kurtulmak istediğim için genelde göze batmamak işime geliyordu. Aptallıkları ve cehaletleri beni çok kızdırsa da, daha çok, benim gibi, nereden geldikleri belli olmayan ve pek parlak sayılmayan yoksul aile çocuklarına yakınlık duyuyordum. Aslında, nedeni, çok istediğim bir şeye sahip olmalarıydı. Basitlikleri bende bir gariplik olduğunu fark etmemelerini sağlıyordu. “Garip” oluşum bende, giderek, farkında olmadan itici yönlerim olduğu ve bu nedenle, öğrencilerin ve öğretmenlerin benden kaçtığı gibi tatsız, daha da doğrusu rahatsız edici bir düşünce oluşturmuştu.

Zihnimde bunu evirip çevirirken aşağıda anlatacağım olayla başıma yumruk yemiş gibi oldum: Nasıl olduysa beni ilgilendiren bir konuda bir kompozisyon yazmamız istendi. Coşkuyla işe koyuldum ve özenle yazılmış ve başarılı varsaydığım bir yazı yazdım. Beni çok ortaya çıkaracağı için en yüksek notu istemiyordum ama en azından en yüksek notlardan birini alacağımı umuyordum.

Öğretmenimiz kompozisyonları başarı sırasına göre sınıfta değerlendirirdi. İlk önce, sınıfın birincisi olana döndü. Bu da doğaldı. Onunkini öbür öğrencilerin kompozisyonları izledi. Sıramın gelmesini bekliyordum ama boşuna. “Bu zayıf öğrencilerinkinden daha da kötü olamaz yazdıklarım. Nasıl olur? Acaba, *hors concours* (yarışın dışında) muyum?” diye düşünüyordum. Bu öbürlerinden iyice ayrı olmak ve çok kötü bir biçimde ilgi çekmek demek olurdu.

Bütün kompozisyonlar bittiğinde, öğretmen, “Bir kompozisyon daha var. O da Jung’un,” dedi. “Tümünden iyi. Onu ilk okumam gerekirdi ama ne yazık ki sahtekârlık yapmış. Bunları nereden çektin? Gerçeği itiraf et.”

Öfke ve dehşetle ayağa fırladım. “Kopya çekmedim. İyi bir kompozisyon yazabilmek için çok uğraştım,” diye haykırdım ama öğretmen, “Yalan söylüyorsun! Böyle bir kompozisyonu dünyada sen yazamazsın. Kimseyi kandıramazsın. Şimdi söyle bakalım. Bunu nereden buldun?” diye bağırdı.

Boş yere suçsuz olduğumu kanıtlamaya çalıştım ama öğretmen inadından vazgeçmedi. Tehdit edercesine, “Bak, nereden kopya çektiğini bilsem, okuldan atılırsın,” dedi ve sırtını döndü. Sınıf arkadaşlarım bana garip bakışlar fırlatıyorlardı. Dehşet içinde, “Ya, demek böyle!” diye düşündüklerini anladım. Karşı çıkmalarıma kimse aldırmadı.

O andan sonra, mimlendiğimi ve garip varsayılmamamdan kurtulmaya yarayacak tüm yolların kapandığını anladım. Yüreğimden yaralandığım ve gururum çok kötü kırıldığı için öğretmenden intikam almaya yemin ettim. Elime bir fırsat geçseydi orman kanunlarını aratmayacak bir şeyler de olabilirdi. Kompozisyonu bir yerlerden çekmediğimi ona nasıl kanıtlayabilirdim acaba?

Günlerce, zihnimde sürekli buna yanıt aradım, ama hep buna gücümün yetmeyeceği sonucuna varıyordum. Bana yalancı ve hırsız damgasını vuran saçma sapan, kör bir talihin oyununa kurban gitmiştim. O güne dek anlayamadığım bazı şeyleri anladım, örneğin, okuldaki durumumu öğrenmek isteyen babama, öğretmenlerden birinin neden, “Orta bir öğrenci, ama çok gayret ediyor,” demesini de. Oldukça aptal ve yüzeysel buluyorlardı beni. Buna aldırmıyordum aslında. Kızdığım, kopya çekebileceğimi düşünerek moralimi sıfıra indirmeleriydi.

Öfkem ve üzüntüm denetlenemeyecek bir duruma geldi. Sonra, daha önceleri birkaç kez kendimde fark ettiğim bir şey oldu. Gürültülü bir yerin üzerine ses geçirmez bir kapı kapanmışçasına, ansızın içimde bir sessizlik oldu. Bir sorunun yanıtını merak ediyordum ama artık soğukkanlılıkla. Kendime, “Ne oluyor? Gerginsin anladık ama öğretmen aslında senin yapını anlayamayan aptalın biri. Daha doğrusu, onu, senden de az

anlayabiliyor. Bu nedenle, o da senin kadar başkalarına güvenmiyor. Sen kendine ve başkalarına güvenmiyorsun ve bu nedenle, zayıf, basit ve kolayca anlaşılan insanların tarafını tutuyorsun. İnsan anlamadığı zaman telaşlanır," dedim.

Bunları düşününce, ansızın, *sine ira et studio*, o yasak düşünceye dalmak istemediğim zamanlarda, zorla düşünmeye itildiğim birbiri ardına gelen düşüncelerle, bu düşüncenin benzeştiğini fark ettim. O zamanlar henüz, birinci ve ikinci kişiliklerim arasında bir ayrım olabileceğini düşünemiyordum. İkinci kişiliğimin dünyasını da, kişisel dünyamın bir parçası görmeme karşın, çok derinlerde, arka planda bir yerlerde, benden başka bir şeyin de bu işle bir bağlantısı olduğu duygusu beni hiçbir zaman bırakmadı. Sanki bana, sonsuz evrenin ve büyük yıldız dünyasının soluğu dokunmuş ya da çok uzun süre önce ölen ama zamana bağlı olmadığı için bugün de, çok uzak gelecekte de var olacak bir ruh görünmeden odaya girmişti. Bu tür dönüm noktaları, bir numenin başının üzerindeki ışık saçan halelere benzerler.

O zamanlar, kuşkusuz, kendimi böyle ifade edebilmem olanaksızdı. Bilinç durumumda o zamanlar olmayan bir şeyi varmış gibi göstermek amacında değilim. Amacım o zamanki duygularımı anlatabilmek ve şu andaki bilgimin yardımıyla, o yarı karanlık dünyaya ışık tutabilmek.

Bir süre önce anlattığım olaydan birkaç ay sonra, okul arkadaşlarım bana "Abraham Baba" takma adını uygun gördüler. Birinci kişiliğimin bunu saçma ve gülünç bulmasına ve nedenini hiç anlayamamasına karşın, çok derinlerde bu takma adın, nedense çok uygun olduğunu sezinliyordum. Derinlere değinen her şey bana acı veriyordu çünkü kent yaşantısıyla ilgili şeyler okudukça ve kent yaşantısını daha iyi tanıdıkça, artık gerçek olarak algıladıklarımın, taşrada birlikte büyüdüğüm dünyaya bakış açısından çok farklı bir düzene ait oldukları izlenimim de artıyordu. Nehirler, korular, gündüzleri üzerinde bulutların ve rüzgârın dolaştığı, güneşin parladığı, geceleri de onu saran karanlıkta tam anlaşılamayan şeylerin olduğu küçük bir köyün insanları ve hayvanları arasında büyümüştüm. Haritada görünen bir yer değildi yalnızca. Tanrı'nın dünyasıydı. Onu öyle düzenlemiş ve ona gizemli anlamlar yüklemişti. Oysa insanların bunun bilincinde

olmadıklarına kuşku yoktu. Hayvanlar bile nedense bunu algılayabilecek duygularını yitirmişlerdi. Bunun kanıtı, örneğin, ineklerin hüzünlü ve yitik gözlerinde, atların ürkek bakışlarında ve umarsızca insanlardan ayrılamayan köpeklerin sadakatinde görülebilir. Evleri ve ambarları mesken seçen ve avlanma alanları olarak kullanan kedilerin özgüvenle attıkları adımlarında bile. İnsanlar da hayvanlar gibiydi ve onlar kadar bilinçsiz görünüyorlardı. İşe yarayan bir şeyler varsa, onlardan nasıl yararlanabilirim diye yere ya da ağaçların tepelerine gözlerini dikiyorlar, hayvanlar gibi sürüler oluşturuyorlar, çiftlere ayrılıyorlar ve savaşıyorlardı. Ne bütünleşmiş bir kozmosta ne de Tanrı'nın dünyasında, her şeyin, aslında doğmuş ve de aslında ölmüş olduğu bir sonsuzlukta yaşadıklarını göremiyorlardı.

Bize çok yakın oldukları ve bizim bilmezliğimizi paylaştıkları için bizim gibi ruhları olan tüm sıcakkanlı hayvanları çok seviyor ve birbirimizi içgüdüsel yollarla anladığımızı düşünüyordum. Konuşmak, keskinleşmiş bir bilinç ve bilim dışında, onlarla var olmanın temel öğelerini, sevinci ve acıyı, sevgiyi ve nefreti, açlığı ve susuzluğu, korkuyu ve güveni paylaşıyoruz. Alışılmış anlamda bilime hayranlık duymama karşın, onun bizi Tanrı'nın dünyasına yabancılaştırdığını ve bunun sonucunda, hayvanlarda olmayan bir bozulmaya yol açtığını düşünüyordum. Hayvanlar sevecen ve sadıktılar, değişken değillerdi. Onlara güvenebilirdiniz. İnsanlara gelince; onlara her zamankinden daha az güveniyordum.

Böcekleri hayvandan saymıyordum. Sürüngenler de, benim için, böceklerin aşağı yukarı bir üst düzeyinde ortalarda bir yerdelerdi. Bu gruba giren yaratıklar, gözlenen ve biriktirilen değişik nesneler gibiydiler. Bize yabancıydılar ve insanlığa uzaktılar. Kişisellikle ilgisi olmayan yaşamların göstergesiydiler ve insanlardan çok bitkilere yakındılar.

Tanrı'nın dünyasının yeryüzündeki göstergesi, doğrudan doğruya ondan gelen ve bir tür iletişimi sağlayabilen bitkiler dünyasıyla başlıyordu. Sanki, kendisini kimsenin görmediğini varsayan Yaratıcı'nın omzunun üzerinden bakarak, O'nun oyuncaklar ve süslemeler yapışını izliyordunuz. Buna karşın, insanlar ve doğru dürüst hayvanlar Tanrı'nın bağımsızlığını elde etmiş parçalarıydı. Bu nedenle hareket edebiliyor ve meskenlerini seçebiliyorlardı. Oysa bitkiler iyi durumda da, kötü durumda da olsalar

yerlerinden kımıldayamıyorlardı. Kendilerine özgü amaçları olmadan ve hiç sapma göstermeden, Tanrı'nın dünyasının güzelliğini ve düşüncelerini ifade ediyorlardı. Ağaçlar gizem doluydu ve bence, yaşamın anlaşılması olanaksız anlamının nesnelleşmesiydiler. Bu nedenle, insanın bu anlamı ve onun şaşırtıcı işlemlerini en yakından duyumsadığı yerler ormanlardı.

Bu izlenimim, gotik katedralleri görmemle pekişti. Kozmosun sonsuzluğu, anlam ve anlamsızlık kaosu, bireysel olmayan bir amaç ve mekanik yasalar, onlarda taşla sarılmıştı. Taş, varoluşun kendisi olmakla kalmıyor, onun dibi olmayan gizemini de içeriyordu. Ruhun somutlaşmış biçimiydi. Taşı, tam bilinçli olmasa da, kendime o denli yakın hissetmemin nedeni, hem canlı hem de ölü maddenin ilahî yapısını özümsemiş olmasıydı.

Daha önce de değindiğim gibi, duygularımı ve sezgilerimi o zamanlar doğru dürüst ifadeye gücüm yetmiyordu çünkü tümü iki numaralı kişiliğimde oluşuyordu ve algılayabilen işlevsel egom hareketsizdi. Yüzyıllara ait olan "yaşlı adam"ın dünyasının içine çekilmişti. İlginç olan, yaşlı adamı ve etkisini düşünmeden yaşamamdı. Varlığı ortaya çıktığı zamanlarda, bir numaralı kişiliğim tümüyle yok olurcasına geri plana çekiliyor, bir numaralı kişiliğimle giderek özdeşleşen egom sahnede yerini aldığında da, yaşlı adam, o da aklıma gelirse, uzak ve gerçekle ilgisi olmayan bir düşe dönüşüyordu.

On altı ve on sekiz yaşlarım arasında, içinde bulunduğum ikilemin üzerindeki bulutlar yavaş yavaş dağılmaya başladı ve içine düştüğüm karamsar ruh hallerim azaldı. Bir numaralı kişiliğim giderek daha belirgin bir biçimde ortaya çıkıyor, okul ve kent yaşamı zamanımı dolduruyordu. Bilgimin artması da giderek sezgisel yargılarımı etkiledi ya da bastırdı. Bilinçli olarak kısıtladığım soruların peşinden, sistematik bir biçimde gitmeye başladım. Felsefe tarihine kısa bir giriş okumuş ve bu alanda düşünülenlerin tümüyle ilgili, çok genel de olsa, biraz bilgi edinmiştim. Sezgilerimin tarihsel yandaşlarının olması beni çok rahatlattı. Özellikle, Pithagoras, Herakleitos, Empedokles ve Platon'un düşünceleri çok ilgimi çekti. Savlarını, biraz fazla uzun savunmasına karşın, Sokrates'inkiler. Düşünceleri akademikti; bir resim galerisindeki resimler gibi güzel ama

biraz yabancıydılar. Tümüyle anlamasam da, yalnızca Meister Eckhart'ta bir yaşam soluğu bulabildim. Skolastik Hıristiyan Düşünce beni hiç etkilemedi, Aziz Tommaso'nun Aristo entelektüalizmini de bir çöl kadar kuru buldum. "Tümü, mantık oyunları yaparak, aslında kendilerinde olmayan ve de bilmedikleri bir şeyleri zorla ortaya koymaya çalışıyorlar, bir inancı kendilerine kanıtlamak istiyorlar, oysa bu bir deneyim sorunudur," diye düşünüyordum. Onları, fil diye bir hayvan olduğunu yalnızca duyup böyle bir hayvanın var olduğunu ve gerçekte yapısının da söyledikleri gibi olduğunu mantıksal dayatmalarla kanıtlamaya kalkan insanlara benzetiyordum. On sekizinci yüzyılın eleştirel felsefesi ilk önceleri belli nedenlerden hoşuma gitmedi. On dokuzuncu yüzyıla gelince, Hegel'in kendini beğenmiş ve akıcılıktan uzak dilini itici buldum ve ona hiç güvenemedim. Sözcüklerden kurduğu dört duvar arasında tutsak kalıp abartılı el kol hareketleriyle meramını anlatmaya çalışıyor gibi geldi.

Araştırdıklarım arasında bulduğum hazine Schopenhauer'di. Öbürlerinin farkına bile varmadıkları, vardıklarında da tümü kapsayan bir uyum ve anlaşılırlıkla çözümleyiverdikleri, bizi gözle görülür bir biçimde alev alev saran dünyadaki acılardan, karmaşadan, ihtirastan ve kötülükten söz eden ilk oydu. Sonunda, evrenin temelinde her şeyin iyiliğe yönelik olmadığını görebilecek yüreklilikte bir düşünür çıkmıştı. Ne Yaratıcı'nın tümüyle iyi ve bilge âleminden ne de evrenin uyumundan söz ediyor, sözü dolandırmadan insanlık tarihinin izlediği acı dolu yolun ve doğanın acımasızlığının altında temel bir hatanın yattığını söylüyordu. Bu hata dünyayı yaratan iradenin körlüğüydü. Söyledikleri benim daha önceki gözlemlerimi haklı çıkarıyordu. Can çekişen hastalıklı balıklar, perişan tilkiler, donmuş ya da aç kuşlar ve çiçeklerle bezenmiş tarlalarda gizli, acımasız trajediler görmüştüm. Karıncalar işkence yapa yapa solucanları öldürüyor, böcekler birbirini lime lime ediyordu. İnsanlarla ilgili deneyimlerim de beni, insanın özünde iyi ve temiz olduğuna inandıramamıştı. Kendimi, bir hayvandan ancak yavaş yavaş ayırabildiğimi anlayabilecek kadar tanıyordum.

Schopenhauer'in karanlık dünya tablosuna tümüyle katılıyordum ama önerdiği çözüme değil. "İrade" sözcüğüyle aslında Tanrı'ya, yani

Yaratıcı'ya gönderme yaptığına kuşkum yoktu ve O'nun kör olduğunu söylüyordu. Deneyimim bana, Tanrı'nın bunları kendisine küfür diye almadığını, tersine, insanın parlak yönleri kadar karanlık ve tanrıtanımaz yönlerini de ortaya çıkarması için onu yüreklendirebildiğini göstermişti. Bu nedenle, Schopenhauer'in bakış açısı beni hiç rahatsız etmedi. Gerçeklerin haklı çıkardığı bir yargı diye aldım bunu ama kuramında zihnin, iradeyi tersine çevirmek için bir imge olarak karşısına çıkmasının yeterli olacağını belirtmesi, beni iyice düş kırıklığına uğrattı. İrade kör olduğuna göre bu imgeyi nasıl görebilecekti? Gördüğünü varsaysak bile, imge, tümüyle iradesinin emeğini göstereceğine göre, tersine hareket etmesi için onu nasıl ikna edebilecektik? Ayrıca zihin neydi? Bir ayna değildi; insan ruhunun bir işleviydi. Bir çocuğun, güneşin kamaşacağını umut ederek ona doğru küçücük bir ayna parçası tutması gibi bir işlev görüyordu. Schopenhauer'in bu denli yetersiz bir yanıtla tatmin olmasına çok şaşırmıştım.

Bu nedenle, onu daha iyi irdelemek zorunda hissettim kendimi. Kant'a olan yakınlığı beni giderek etkiledi. Kant'ı okumaya başladım. Özellikle de, *Arı Usun Eleştirisi* adlı kitabı derin düşüncelere dalmama neden oldu. Emeklerim boşa çıkmadı. Schopenhauer'in düşünce sistemindeki kusuru buldum. Daha doğrusu, öyle varsaydım. Metafiziksel bir ifadeyi bir varsayıma dönüştürmek gibi bağışlanamaz bir günah işlemiş ve bir sürü özellikler yakıştırmıştı. Bunları Kant'ın bilgi kuramından çıkardım. Böylece, daha da aydınlanmış oldum. Eğer bu olasıysa Schopenhauer'in karamsar dünya görüşü de olasıydı.

Felsefede gelişmem on yedi yaşımdan tıp eğitimime başlayana dek sürdü ve dünyaya ve yaşama karşı tutumumu çok değiştirdi. Çekingen, içedönük ve kuşkucuydum. Zayıftım ve yüzüm solgundu. Pek sağlıklı olmadığım kesindi ama sonra, her şeye karşı büyük bir açlık duymaya başladım. Ne istediğimi biliyor ve onun arkasından gidiyordum. Daha dışadönük olduğum için insanlarla daha rahat iletişim kurabilmeye başladım. Yoksulluğun özürlü olmak demek olmadığını ve acıyı getiren ana neden olmakla uzaktan yakından bir ilgisi olmadığını ve zengin çocuklarının da, yoksullara ve iyi durumda olmayan çocuklara oranla daha çok avantaja sahip olmadıklarını anladım. Mutluluğun ya da mutsuzluğun,

cep harçlığının oranıyla bir bağlantısı olmadığını, çok daha derin nedenleri olduğunu da. Geçmişe oranla çok daha fazla ve çok daha iyi arkadaşlıklar kurar oldum. Ayaklarım yere daha iyi basmaya başladı. Düşüncelerimi açıkça söyleyebilecek yürekliliği bile buluyordum. Oysa bunun, pişman olunacak bir yanılgı olduğunu anlamam uzun sürmedi çünkü yalnızca, utandırma ve alayla değil, aynı zamanda düşmanca bir terslemeyle karşılaşıyordum. Şaşkınlık ve üzüntü içinde, bazı insanların beni yüksekten atan palavracı biri olarak değerlendirdiklerini anladım. Geçmişteki kadar etkili olmasa da, üçkâğıtçı olduğum suçlaması yinelendi. İlgimi çeken bir kompozisyon konusu yüzünden oldu bu gene. Yazıma büyük özen göstermiş, ifademin parlak olması için uğraşmıştım. Sonuç tam bir felaketti. Öğretmen, “Bu da Jung’un kompozisyonu,” dedi. “Düşünceler çok iyi ama öylesine baştan savma yazılmış ki! Hiç özen göstermediği belli. Sana bir şey söyleyeyim Jung. Yaşamın boyunca böyle kolaya kaçarak idare edemezsin. Yaşam ciddiyet, sorumluluk, çok çalışma ve çaba gerektirir. D.nin kâğıdına bak. Senin kadar parlak düşünceleri belki yok ama dürüst ve çok uğraşmış. Sorumluluğunun bilincinde. Yaşamda başarı ancak böyle elde edilir.”

Duygularım daha önceki olaydaki kadar zedelenmedi. Ne de olsa öğretmen, söylediklerine karşın, yazdıklarımdan etkilenmişti. Ayrıca, beni bir yerlerden çalmakla suçlamıyordu. Kınamasına karşı çıktım ama beni, “*Ars Poetica*, en iyi şiirin, yaratma çabasının hiç belli olmadığı şiir olduğunu söyler. Senin yazında böyle bir şey olduğuna beni inandıramazsın. Hiç uğraşmadan, üstünkörü bir şeyler yazmışsın,” deyip başından savdı. Yazımda birkaç iyi nokta olduğunu biliyordum ama öğretmen onlara değinmek zahmetine katlanmadı.

Bu olay beni oldukça üzdü ama daha da kötüsü sınıf arkadaşlarımın kuşkularıydı. Beni eski yalnızlığıma ve karamsarlığıma itmekle tehdit ediyorlardı. Suçlamalarını haklı çıkaracak ne yaptığımı düşünmekten başım çatlıyordu. Belli etmemeye çalışarak sordum soruşturdum ve ara sıra bilme olanağım olmayan şeylere değindiğim ya da yorumlarda bulunduğum için zihinlerinde bir soru işareti uyandırdığımı keşfettim. Örneğin, okulda henüz görmediğimiz paleontolojiyi ya da Kant’ı ve Schopenhauer’i biliyormuş

numarası yapıyormuşum. Bu şaşırtıcı keşifler bana, tüm yakıcı soruların günlük yaşantıyla ilgisi olmadığını ve benim büyük gizim gibi konuşulmaması daha doğru olan Tanrı'nın dünyasıyla ilgili olduğunu öğretti.

O günden sonra "gizli" konulardan okul arkadaşlarıma hiç söz etmez oldum. Yetişkinler arasında da beni kendini öven bir sahtekâr olarak görme tehlikesini göze almadan konuşabileceğim biri yoktu. En acı veren de, içsel dünyamın parçalanıp dünyamın ikiye bölünmesinden duyduğum çaresizlikti. Beni hiçbir özelliği olmayan günlük yaşantımdan koparıp Tanrı'nın kısıtlamasız dünyasına iten olaylar art arda geliyordu.

"Tanrı'nın dünyası" diye nitelemem bazılarına duygusallık gibi gelebilir. Bana hiç öyle gelmiyordu. "Tanrı'nın dünyası" insanüstü olan her şeyi içeriyordu: göz kamaştırıcı ışık, boşluğun karanlığı, sonsuz evrenin ve zamanın duyarsız aldırmazlığı ve mantığa sığmayan rastlantılar dünyasının gizemli garipliği; tümünü. "Tanrı" benim için her şeydi ama eğitici değildi.

IV

Yaşım ilerledikçe, annem, babam ve başkaları bana ne olmak istediğimi daha sık sormaya başladılar. Düşüncelerim beni değişik yollara çekiyordu, bu nedenle, ben de kesin bilmiyordum. Bir yandan gerçeklere dayanan bilimi çok çekici buluyor, öbür yandan, karşılaştırmalı dinle ilgili her şey beni büyülüyordu. Temel bilimler arasında zooloji, paleontoloji ve jeoloji, sosyal bilimlerde de, Yunan ve Roma, Mısır ve tarihöncesi arkeoloji, gözdelerimdi. Değişik alanlardaki seçimlerimin, ikili kişiliğimle yakın bağlantısı olduğunun bilincinde değildim o zamanlar. Temel bilimlerin somut verilere dayanmaları ve geçmişleri ilgilendiriyordu beni. Karşılaştırmalı dinde de, felsefeyi de içeren, ruhsal sorunsallar. Birincilerde anlam öğesini göz önünde bulundurmuyordum, ikincilerde de deneyselliklerini. Bilimle ilgili olanlar, önemli bir bağlamda, birinci kişiliğimin gereksinmelerini karşılıyor, insancıl ve tarihsel olanlar da ikinci kişiliğimin öğrenmesine yardımcı oluyorlardı.

İkisi arasında parçalandığım için uzun bir süre neye karar vereceğimi bilemedim. Anne tarafından aile büyüğümüz olan büyük dayım, Basel’deki St. Alban’ın başrahibiydi. Beni sürekli din eğitimine ittiğinin farkına varmıştım. Hepsi din adamı olan oğullarıyla yemekte yaptığı bir sohbeti can kulağıyla dinlemiş olmam gözünden kaçmamıştı. Üniversitenin baş döndürücü yüksek bilgisiyle bağlantıları olduğu için, onların, babamdan daha çok şey bilen din adamları olup olup olmadıklarını merak ediyordum. Bana, yapılan bu tür sohbetlerde hiç de gerçek deneyimlere değiniliyor gibi gelmiyordu. En azından, benim deneyimlerime. İncil’de anlatılan olaylarla ilgili doktrinleri tartışıyorlardı yalnızca. İnanması zor sayısız mucizenin gerçekleşmiş olduğu varsayımı beni çok rahatsız ediyordu.

Lisedeyken, her perşembe günü, sözünü ettiğim amcanın evinde yemek yememe izin verilirdi. Ona, yalnızca yemek nedeniyle değil, aynı zamanda, sofrada kaçırılmaz bir fırsat olarak gördüğüm olgun, zeki ve entelektüel bir sohbete tanık olabilmemi sağladığı için minnettardım. Bizde bu tür entelektüel sohbetler yapılmazdı. Bu nedenle, böyle konuşmaların olduğunu görmem benim için olağanüstü bir deneyim oluyordu. Ara sıra babamla ciddi konularda konuşmaya kalktığımda, her zaman beni şaşırtan bir sabırsızlıkla ve gergin bir savunmayla karşılaşıyordum. Zavallı babamın, içindeki kuşkular onu yiyip bitirdiği için düşünmeye cesaret edemediğini ancak birkaç yıl sonra anladım. Kendinden kaçtığı için körü körüne bir inancı inatla sürdürüyordu. İnancı, uğraş vererek elde etmek istiyor, ürperti veren bir gayretle çabalıyor ve bu nedenle inanç ona bir inayet olarak kendiliğinden gelmiyordu.

Kuzenlerim ve dayım, kilise adamlarının dogmalarını ve doktrinlerini sakin bir biçimde tartışabiliyorlardı. Modern din bilimcilerin düşüncelerini de. Kuşku gerektirmeyen bir dünya düzeninde kendilerini güvende hissediyor gibiydiler. Bu dünyada Nietzsche’ nin yeri yoktu. Jakob Burckhardt da arada sırada diş bilenircesine bir iltifata mazhar olabiliyordu. Burckhardt “liberal”di. Özgür düşüncede aşırıya kaçıyordu. Sonsuz düzene biraz aykırı kaçtığını anlıyordum. Amcamın din bilime ne denli uzak olduğumdan haberi olmadığından emindim. Onu düş kırıklığına uğratmak beni çok üzerdi. Başıma gelecekleri bildiğim için sorunlarımı ona açma

cüretini gösteremezdim. Kendimi savunmam olanaksızdı. Üstelik birinci kişiliğim dizginleri hızla ele geçirmişti ve zayıf da olsa, bilimle ilgili bilgim, zamanın bilimsel maddeciliğiyle yoğrulmuştu ve bu durumu yalnızca tarihsel kanıtlar ve görünüşe göre çevremde kimsenin anlamadığı Kant’ın *Arı Usun Eleştirisi* adlı yapıtı zorlukla engelleyebiliyordu. Din bilimci dayım ve kuzenlerim Kant’ tan övgüyle söz ederlerdi ama prensiplerini hiçbir zaman kendilerine uygulamaya kalkmazlar, yalnızca karşı düşünceleri zayıflatmak için kullanırlardı. Bu konuda da ağzımı açmazdım.

Sonunda, dayım ve ailesiyle sofraya oturmak beni giderek rahatsız etmeye başladı. İyice yerleşmiş suçluluk duygum yüzünden perşembe günleri kâbusa dönüşmeye başladı. Arada sırada ortaya çıksalar bile, zihni kamçılayan düşüncelere aç olmama karşın bu toplumsal ve ruhsal açıdan güvenli dünyaya giderek uzak düşüyordum. Dürüst davranmadığım için utanç duyuyor, “Sen bir üçkâğıtçısın, sana karşı iyi niyet besleyenleri aldatıyorsun. Bu insanların toplumsal ve entelektüel bir kesinlik içinde yaşamaları, yoksulluğu bilmemeleri ve dinlerinin aynı zamanda para kazandıkları meslekleri olması onların suçu değil. Bu insanların, Tanrı’nın bir insanı, huzurlu ruhsal dünyasından koparıp O’na karşı gelmeye mahkûm edebileceklerinden haberleri yok. Hiçbir biçimde bunu onlara açıklayamam. Bu ayıbı yüklenmeli ve buna dayanmayı öğrenmeliyim,” diyerek kendi kendime itiraflarda bulunuyordum. Oysa o güne dek bunu başaramamıştım.

Ahlaksal çelişkinin verdiği huzursuzluk arttıkça, ikinci kişiliğimden giderek daha çok kuşkulanmaya ve ondan hoşlanmamaya başladığım gerçeğini kendimden saklayamaz oldum. İkinci kişiliğimi yok etmeye çalıştım ama bu da olmadı. Okulda ya da arkadaşlarımla olduğum zaman yok oluyordu. Fen derslerini çalışırken de. Evde ya da kırlarda, kendimle baş başa kalır kalmaz Schopenhauer ve Kant var güçleriyle geri dönüyorlar, beraberlerinde de “Tanrı’nın dünyası”nın görkemini getiriyorlardı. Bilim bilgim de bu düşüncenin bir parçasıydı ve kanaviçeyi canlı renkler ve desenlerle dolduruyordu. Böyle durumlarda, birinci kişiliğim ve meslek seçimiyle ilgili kaygılarım gözden kayboluyorlar ve sanki XIX. yüzyılın son on yılı içinde olmuş, önemsiz olaylara dönüşüyorlardı. Yüzyıllara

yaptığım keşif gezilerinden baş ağrılarıyla dönüyordum. Ben, daha doğrusu birinci kişiliğim burada ve bu çağda yaşıyordu ve er ya da geç hangi mesleği sürdürmek niyetinde olduğunu belirlemesi gerekiyordu.

Birçok kez, babam beni karşısına alıp konuştu. İstediğim mesleği seçmede özgür olduğumu ama ona sorarsam din bilimden uzak durmamı öğütleyeceğini söyledi. Üstüne basa basa, “Ne olursan ol, din adamı olma!” dedi. Böylece aramızda sessiz bir anlaşma yapılmış oldu. Buna göre, bazı şeyler yorumlanmadan söylenebiliyor ya da yapılabiliyordu. Kiliseye gitmekten olabildiğince kaçındığımı ya da din toplantılarına katılmadığımı yüzüme vurmuyordu artık. Kiliseden ne kadar uzaksam, kendimi o kadar rahat hissediyordum. Cemaat toplantılarını hiç özlemiyordum. Özlediğim, orgun sesiydi. Bu tür toplantıların benim için bir anlamı yoktu. Bence, dünya işleriyle ilgili insanların oluşturduğu topluluklar, alışkanlık nedeniyle düzenli kiliseye gidenlerinkinden çok daha gerçek topluluklara benziyorlardı. Belki daha az erdemliydiler ama bu hoş insanların duyguları daha doğaldı. Daha uyumlu ve daha neşeliydiler; içten ve sıcaktılar.

Babamı din adamı olmayı kesinlikle düşünmediğime ikna etmeyi başarmıştım ama hâlâ sosyal bilimlerle fen bilimleri arasında bocalayıp duruyordum. İkisi de benim için aynı oranda çekiciydi. İkinci kişiliğimin *pied-á-terre*’i (ayakları yere basma) yoktu. O ortaya çıktığı anlarda, kendimi bin gözlü evrenin gözlerinden biri gibi hissedebiliyor ve andan ve mekândan kopup yükselebiliyordum ama yeryüzündeki bir çakıl taşı kadar bile hareket etme yeteneğimin olmadığını da biliyordum. Birinci bu edilgenliğe isyan ediyor, hareket edip bir şeyler yapmayı arzuluyordu ama o süreçte çözümü olmayan bir çelişkinin ortasında sıkışıp kalmıştı. Anlaşılan, ne olacağını görmem için beklemem gerekiyordu. Ne olacağımı soranlara yanıtım hazırdı. Aslında Asur ve Mısır arkeolojisini düşünerek, “Filolog,” diyordum. Bir yandan da, özellikle annem ve kız kardeşimle birlikte geçirdiğim tatiller sırasında, boş zamanlarımda fen ve felsefe çalışmayı sürdürüyordum. Anneme koşup, “Çok sıkılıyorum. Ne yapacağımı bilemiyorum,” diye dert yandığım günler geride kalmıştı. Hoşça vakit geçirdiğim tatiller yılın en iyi zamanları oluyordu. Üstelik, babam, her yıl yaz tatilini Sachseln’de geçirdiği için evde olmuyordu.

Yalnızca bir kez, tek başıma tatile çıkma olanağı doğdu. On dört yaşındayken, süregelen iştahsızlığıma ve inişli çıkışlı sağlığıma iyi gelir diye kür önermişlerdi. Entlebuch'a gittim. İlk kez, yetişkin yabancıların arasında kalmıştım. Beni Katolik rahibin evine yerleştirdiler. Benim için hem bir karabasan hem de büyüleyici bir maceraydı bu. Rahibi doğru dürüst görmüyordum bile. Eve bakan kadın da terslemeye yatkın biriydi ama fazla korkulacak bir yanı da yoktu. Sorun da çıkmadı. İyileşme dönemlerini geçirenler için kurulmuş, otel ve sanatoryum karışımı o yeri işleten bir taşra doktorunun denetimi altındaydım. Karma bir topluluktuk. Çiftçiler, küçük memurlar, tüccarlar ve içlerinde en büyük onura ermiş, yani doktora yapmış bir kimyagerin de bulunduğu, Basel'den gelme birkaç iyi yetişmiş insan vardı. Babam da doktora yapmıştı ama yalnızca bir dilbilimciydi. Kimyagerse benim için büyüleyici bir yenilikti. Karşımda bir bilimadamı duruyordu ve taşların gizemini anlayabilmesi olasıydı. Genç sayılabilecek biriydi ve bana kroke oynamayı öğretti ama (varsayılan) derin bilgisinden koklatmadı bile. Ben de ona bir şey soramayacak kadar utangaç, özgüvensiz ve cahildim. Ona, o güne dek tanık olduğum doğanın gizemlerine ya da hiç olmazsa bazılarına ulaşmış, ilk kanlı canlı insan olduğu için saygı duyuyordum. Benimle aynı sofrada oturuyor, aynı yemeği yiyor, ara sıra birkaç sözcük bile paylaşıyordu. Kendimi yetişkinlerin daha üst düzeydeki dünyasına geçmiş gibi hissediyordum. Daha üst düzeyde bir yer edinmem, orada kalanlar için düzenlenen gezilere katılmama izin verildiğinde daha da pekişti! Bu gezilerden birinde, içki yapılan bir yeri gezdik. Yapılan içkilerin tadına bakmamızı önerdiler. Bu durum tam da, "Al sana, yaklaşıyor başımıza iş açacak biri, / Çünkü bu içeçeğin adı içki"[14] dizelerinin gerçeğe dönüşmesine uygundu. Değişik içkilerle dolu kadehler beni öylesine esinlendirdiler ki, tümüyle hiç beklenmedik yeni bir bilinç sürecine girdim. Ne içerisi ne dışarısı, ne ben ne başkaları, ne 1 no ve 2 no, ne özlem ne de çekingenlik kalmış; yeryüzü ve gökyüzü, dünya ve onun içinde sürünen, uçan, dönen, yükselen ya da düşen ne varsa bir bütüne dönüşmüştü. Zafer kazanmışçasına, utanç verici muhteşem bir sarhoşluk vurmuştu beni. Bir mutluluk denizinde boğuluyor gibiydim ama dalgalar öylesine kabarıyordu ki, sallanan sokaklar ve gidip gelen evler ve sokaklar arasında gözlerimle,

ellerimle ve ayaklarımla gördüğüm nesnelere tutunmak zorunda kalıyordum. “Harika ama bu kadarı da fazla!” diye düşünüyordum. Deneyimim çok kötü sonuçlandı, ama belleğimde, aptallığım yüzünden berbat ettiğim bir keşif ve güzelliği ve anlamı kavrama olarak yer etti.

Kalma sürem dolunca babam beni almaya geldi. Ne büyük bir mutluluk! Birlikte Lozan’a gittik ve oradan bir gemiye bindik. Böyle bir şeyi ilk kez görüyordum. Makinelerinin nasıl çalıştığını daha doğru dürüst göremeden Vitznau’ya vardığımızı söylediler. Köyün üzerine kule gibi eğilen bir dağ gördüm. Babam, bu dağın adının Rigi olduğunu ve yukarıya dişli bir trenin çıktığını söyledi. Küçük bir istasyona gittik. Orada, kazanı neredeyse diklemesine duran dünyanın en garip lokomotifi duruyordu. İçindeki oturma yerleri bile eğriydi. Babam elime bir bilet tutuşturdu ve “Tek başına doruğa çıkabilirsin. Ben burada kalacağım. İki kişi çok pahalıya çıkar. Dikkat et, bir yerini kırma,” dedi.

Sevinçten dilim tutuldu. O güne dek, gördüğüm dağlardan daha da yüksek bu yüce dağın dibinde duruyordum. Uzaklarda kalmış çocukluğumun alev alev yanan doruklarına çok uzak değildim artık. Neredeyse yetişkin bir erkeğe dönüşmüştüm. O gezi için kendime bambu bir baston ve bir İngiliz jokey kepi satın almıştım. Bir dünya gezginine de bunlar yakışırdı. Şimdi de bu yüce dağa tırmanacaktım! Dağ mı daha büyüktü, yoksa ben mi? Bilemiyordum. Olağanüstü lokomotif puf diye güçlü bir ses çıkarttıktan sonra beni, ince havanın içinde, gıcırdaya gıcırdaya, aklın almayacağı uzaklıklara bakabileceğim doruğa çıkardı. “Evet, işte benim dünyam burası,” diye düşündüm. “Gerçek dünya, gizem! Ne öğretmenler ne okul ne de yanıtsız kalan sorular var burada. İnsan burada, hiçbir şey sormadan var olabiliyor.” Çevrede çok derin yarlar olduğu için patikalardan ayrılmamaya özen gösterdim. Orada hafife alınacak hiçbir şey yoktu. Tanrı’nın eviydi orası. O’nun fiziksel varlığını hissedebiliyor, saygılı ve sessiz olunması gerektiğini algılayabiliyordum. Babamın bana verdiği en değerli ve en güzel armağan buydu.

Öylesine derinden etkilenmiştim ki, ondan sonra Tanrı’nın evinde olup bitenler belleğimde hiç yer etmemiş. 1 no da kendi başına o geziye katılmıştı. Onun etkilendikleri beni bir ömür boyu izledi. Bugün bile

kendimi erginliğe varmış ve bağımsız, başımda siyah bir şapka, elimde parlak bir baston, Lozan Gölü'nün kenarındaki olağanüstü şık otellerden birinin terasında ya da Vitznau'nun güzel bahçelerinden birinde, üzerine güneş ışınları serpiştirilmiş bir tentenin altındaki masalardan birinde oturduğumu, bir yandan altın sarısı tereyağı ve değişik reçellerle kruvasan yerken, bir yandan da, uzun yaz günü boyunca yapacağım gezileri düşündüğümü, kahvem bitince de hiç telaşa kapılmadan düzgün adımlarla ağır ağır beni Gotthard'a ve dorukları ışıldayan buzullarla kaplı dev dağların eteklerine götürecek buharlı bir gemiye doğru yürüdüğümü düşlerim.

Bu fantezi yıllar boyu, çok çalışmaktan bitap düştüğüm ve dinlenmek için bir yer aradığımda her zaman ortaya çıktı. Gerçek yaşamdaysa bu lüksü, kendime birçok kez söz vermeme karşın hiçbir zaman gerçekleştiremedim.

Bilinçli yapılmış o ilk yolculuğumdan bir ya da iki yıl sonra bir gezi daha yaptım. Sachseln'de tatil yapan babamı ziyaret etmeme izin verilmişti. Oradaki Katolik rahiple dostluk kurduğunu öğrenmem beni etkileyen bir haber oldu. Benim gözümde bu olağanüstü bir cüretti. Gizliden gizliye babamın yürekliliğine hayran kaldım. Oradayken, Flüeli münzevi hücresini ve aziz mertebesine ulaşmış Peder Klaus'tan geriye kalanları ziyaret ettiğimde, Katoliklerin onun aziz mertebesine ulaştığını nereden bildiklerini merak etmeye başladım. Belki de, çevrede dolaşmayı sürdürüyor ve insanlara aziz olduğunu kendisi söylüyordu. Olduğu gibi kalmış o yerler beni çok etkiledi. Tanrı'ya adanmış öyle bir yaşam olabileceğini bırakın anlamayı, gözümün önüne bile getiremiyordum. Yanlarında yanıtlayamadığım bir soruyu da getiren o düşüncelerden ürperdim. Babamı sevmemin nedeni, kusurları ve yetersizliğiydi. Azizin ailesi bir azizi koca ve baba olarak nasıl kaldırabiliyordu? “Sahi, bir azizle nasıl yaşanır?” diye düşündüm. Anlaşılan, o da, bunun olanaksızlığını anlamış ve münzevi olmuştu. Münzevi hücresi evinden çok uzakta değildi. Bir evde aileyi barındırıp biraz uzakta, içinde bir yazı masası olan bir kulübede bir yığın kitap arasında, ocakta kestane kebap yapıp, sacayağının üzerinde çorba

pişirmenin hiç de fena bir fikir olmadığına karar verdim. Kutsal sayılan bir aziz olacağıma göre, kiliseye gitmem de gerekmezdi. Özel şapelim olurdu.

Bu düşünceler içinde, münzevi hücresinden yukarıya doğru tırmandım. Aşağıya inmeye karar verdiğimde, solumda genç bir kızın narin bedeni belirdi. Yöresel giysiler vardı üzerinde. Yüzü çok hoştu. Beni dost gözlerle selamladı. Dünyanın en doğal şeyiymişçesine vadiye birlikte indik. Aşağı yukarı benimle yaşıttı. Kuzenlerimden başka kız tanımadığım için utanıyor, ne diyeceğimi bilemiyordum. Tatil için birkaç günlüğüne geldiğimi, Basel'de bir lisede öğrenci olduğumu ve üniversiteye gitmek istediğimi söyleyebildim. Konuşurken garip bir kadercilik sardı beni. "Şu anda ortaya çıktı ve birbirimize aitmişçesine birlikte yürümeye koyulduk," diye düşündüm. Yan gözle ona baktığımda yüzünde utangaçlık ve hayranlık karışımı bir ifade görmem beni utandırdı ama yüreğime de işledi. "Kader olabilir mi bu?" diyordum kendime. "Onunla karşılaşmam rastlantı mı? Bir köylü kızı. Olur mu acaba? Katolik. Babasının babamın dostu rahip olması olası. Kim olduğumu bilmiyor. Onunla Schopenhauer ve "iradenin yadsınması" üzerine konuşabileceğimi sanmam. Hiç de art niyetli gözükmüyor. Belki de, babası kara cüppelerin ardına saklanan Cizvitlerden değildir. Babamın Protestan bir rahip olduğunu ona söyleyemem. Bu onu korkutabilir ya da alınmasına neden olabilir. Ona felsefi konulardan ya da her ne kadar Goethe onu çok basit biri yapmışsa da Faust'tan daha önemli olan Şeytan'dan söz etmem de olanaksız. Hâlâ uzaktaki masumlar ülkesinde yaşıyor, oysa ben kendimi gerçeğe ve yaratılmanın görkemine ve acımasızlığına kaptırdım. Bunu duymaya dayanabilir mi? Aramızda aşılmaz bir duvar var. İletişim yok; olamaz da."

Yüreğimde hüzün, içime kapandım ve daha zararsız konulara yöneldim. Sachseln'e mi gidiyordu? Hava ne güzeldi, değil mi? Vb.

Dıştan bakıldığında, bu karşılaşma tümüyle anlamsızdı ama benim dünyamda çok yoğun yaşanmıştı. Öylesine yoğundu ki, günlerce aklımdan çıkmaması bir yana, kuytu bir yerlerde kalmış bir türbe gibi ömür boyu belleğimden silinmedi. O zamanlar yaşamın hâlâ tek ve birbirinden kopuk deneyimler içerdiği çocukluk dönemimdeydim. Klaus Kardeş'ten güzel kıza uzanan kader ağları kimin umurundaydı ki!

Yaşamımın o dönemi çelişkili düşüncelerle doluydu. Herhangi bir nedenle Schopenhauer ve Hıristiyanlık örtüşmüyordu. 1 ve 2 no'nun baskısından ve karamsarlığından kurtulmak istiyordu. Bunalımda olan 2 no değildi; 1 no, 2 no aklına geldiğinde karamsarlaşıyordu. Tam o sıralarda, o karşıtların çatışması sonucunda, yaşamımın ilk düzenli fantezisi ortaya çıktı. Bu fantezi bölüm bölüm ortaya çıktı ve anımsadığım kadarıyla, kaynağı da beni derinden sarsan bir deneyimdir.

Kuzeybatıdan esen rüzgârın Ren Nehri'ni dalgalandırdığı günlerden bir gün, okula gitmek için nehrin kenarından yürüyordum. Gözüm ansızın arkasını fırtınaya vermiş çok büyük, yelkenli bir gemiye ilişti. Bu benim için yepyeni bir deneyimdi. Ren'in üzerinde yelkenli bir gemi! Düş gücüm kanatlandı. "Bu hızla akan bir nehir yerine, tüm Alsace bir göl olsaydı, yelkenli teknelerimiz ve buharlı büyük gemilerimiz olurdu," diye düşündüm. O zaman Basel bir liman kenti olur, biz de deniz kenarında gibi yaşardık. Her şey çok farklı olurdu çünkü başka bir zamanda ve başka bir dünyada yaşıyor olurduk. Ne okul ne de okula gitmek için taban tepmek kalırdı. Bir yetişkin olarak yaşamımı istediğim gibi düzenlerdim. Gölün içinde bir kaya tepe yükselir, karaya ince bir kara parçasıyla bağlanırdı. Bu yolu geniş bir kanal keser, kanalın üzerinde kulelerle çevrili bir kale kapısına varan tahta bir köprü olur ve o kapı çevredeki yamaçlara yaslanan küçük bir ortaçağ kentine açılırdı. Kaya tepenin üzerinde de, yüksek bir gözetleme kulesi olan sağlam bir kale olurdu. Benim evim de işte orasıydı. İçinde güzel salonlar ya da görkemli sayılabilecek hiçbir şey yoktu. Ahşapla kaplı küçük odalar çok sadeydi. Evimde, öğrenmeye değer her şeyi bulabileceğim olağanüstü çekici bir kitaplık kurardım. Ayrıca bir silah koleksiyonu, kalenin burçlarında ağır toplar, kalede de silahlı elli askerden oluşan bir bölük. Küçük kentin birkaç yüz sakini, bir vali ve bir ihtiyar heyetince yönetilir, ben de yalnızca arada sırada toplantılarda görünerek arabuluculuk yapar, danışılan ve düzeni koruyan biri olurdum. Kentin karaya bakan yönünde bir liman olurdu. Bu limanda birkaç tane küçük topu olan teknem demirli dururdu.

Bu düzenin var olma nedeni ve sinir sisteminin özü, kulenin yalnızca benim bildiğim gizinde saklıydı. Bu gizi düşünmek beni derinden sarsmıştı;

çünkü kulenin içinde topların olduğu yerden, kubbe biçimindeki tavana doğru, bakırdan yapılma bir sütun ya da kol kalınlığında ağır bir kablo uzanıyordu ve tepesi, bir ağacın tacı ya da daha doğrusu, saçak biçimindeki köklerinin ters dönüp yukarıya doğru bakması gibi çok zarif ince dallara ayrılmıştı ve bu dallar, havadan ne olduğu algılanamayan bir şeyi emip bakır kablonun iletisiyle mahzene yolluyorlardı. Mahzende gene ne olduğu bilinmeyen bir aygıtım ya da bir tür laboratuvarım vardı ve ben bakır köklerin havadan topladıkları gizemli maddeden altın yapıyordum. O gizemli maddenin ne, ne olduğunu düşlüyor ne de düşlemek istiyordum. Düş gücüm dönüştürme eyleminin nasıl olduğunu da merak etmiyordu. Biraz huzursuzdu ama ne olup bittiğini öğrenmekten bilinçli olarak kaçınıyordu. İşin içyüzünü kurcalayarak havadan ne tür bir maddenin özümsendiğini öğrenmekle ilgili bir tür içsel yasak konmuştu. Bu nedenle, o konuda suskunluk vardı. Goethe'nin anneler için dediği gibi:

"Onlardan söz etmeye yürekli insanlar bile çekinir."

Kuşkusuz benim gözümde "ruh", sözü edilemeyecek denli kutsaldı ama özünde onu, arıtılmış havadan daha farklı bir şey olarak görmüyordum. Köklerin havadan emerek bakır gövdeye ilettikleri bir tür ruhsal özdü ve mahzende altın sikkelere dönüştüğünde görülebiliyordu. Bu bana nasıl geldiğini bilmediğim ve yetişkinler kadar kendimden de saklamam gerektiğine inandığım, doğanın çok saygıdeğer ve çok önemli bir giziydi. Sihirbazlık değildi.

Okuldan eve o can sıkıcı uzun gidiş gelişlerim çok hoş bir biçimde kısaldı. Artık okuldan çıkar çıkmaz yapısal değişikliklerin ve danışma toplantılarının yapıldığı, kötülük yapanların cezalandırıldığı, anlaşmazlıkların uzlaştırıldığı ve top atışlarının yapıldığı kalede oluyordum. İki direkli teknem hazırlanır, yelken açıp ılık bir meltemin önünde limandan ağır ağır çıkar, kayayı döner dönmez de şiddetli bir kuzeybatı rüzgârının ortasına dalardı. Sonra kendimi ansızın, yalnızca birkaç dakika geçmişçesine, evimizin kapısının önünde bulur, beni eve getiren rahat bir arabadan inercesine fantezilerimden sıyrılırdım. Çok zevk aldığım bu uğraş, bıkana dek birkaç ay sürdü. Fanteziyi gülünç ve saçma bulmaya başlamıştım. Düş kurmaktan vazgeçip çamur harç kullanarak küçük

taşlardan özenli kaleler ve ustaca yerleştirilmiş alanlar yapmaya başladım. Örnek olarak o zamanlar henüz sapasağlam duran Hüningen Kalesi'ni alıyordum. Vauban'ın, bulabildiğim bütün istihkâm planlarını inceleyerek kısa sürede tüm teknik özelliklerini öğrendim. Vauban'dan sonra modern istihkâm yöntemlerini incelemeye koyuldum ve elimdeki kısıtlı olanaklarla, değişik tiplerinin modellerini yapmaya çalıştım. Bu uğraş iki yıl kadar tüm boş zamanımı aldı. O dönemde, 2 no'yu feda etme pahasına, doğayı öğrenmeye ve somut şeylere karşı ilgim arttı.

Gerçekle ilgili bilgim çok az olduğu sürece, onu düşünmenin bir anlamı olmadığını düşünüyordum. Herkesin fantezileri olabilirdi ama gerçek farklı bir şeydi. Annem ve babam, yutarcasına okuduğum bir bilim dergisine abone olmama izin verdiler. Yakındaki Jura Dağı'na çıkıp ne kadar fosil, mineral, böcek, mamut ve insan kemiği bulduysam topladım. Mamut kemiklerini Ren'in çevresindeki düzlüklerde, insan kemiklerini de Hüningen yakınlarındaki, 1811 yılından kalma bir toplu mezarda buldum. Bitkiler de ilgimi çekiyordu ama bilimsel bağlamda değil. Koparılmamaları ve kurutulmamaları benim için duygusal açıdan önemliydi. Büyürken ve çiçek açarken gizemli anlamları olan canlılardı onlar. Tanrı'nın tasarımlarından biriydiler. Onlara saygı dolu bir hayretle bakılmalı ve felsefi açıdan değerlendirilmelilerdi. Bir doğabilimcinin onlarla ilgili sözleri ilginç olabilirdi ama bence işin özü bu değildi. Oysa bu özün ne olduğunu bulamıyordum. Örneğin bitkilerin Hıristiyan diniyle ya da Tanrı'nın iradesini yansıtmakla ilgisi neydi? Bunları düşünemiyordum bile. Görünüşe bakılırsa, karışılmaması gerekli saflığın yüceliğinin bir parçasıydılar. Bunun tersine, böcekler, doğal özelliklerinden uzaklaşmış bitkiler, çiçekler ve meyvelerdi. Değiştikleri için, bacakları ya da ayakları üzerinde, kendilerine özgü bir biçimde hareket ediyor ya da sürünüyor, taç yapraklarına benzeyen kanatlarıyla orada burada uçarak bitkilerden besleniyorlardı. Bu yasadışı faaliyetleri nedeniyle de toplu halde yok edilmeye mahkûm olmuşlardı. Özellikle de, ağustosböcekleri ve tırtıllar cezalandırmak için yapılan keşif gezilerinin hedefi oluyorlardı. Benim "tüm canlılara duyduğum yakınlık" aslında yalnızca sıcakkanlı hayvanları kapsıyordu. Soğukkanlı sürüngenler arasında yalnızca kurbağaları severdim; o da, insanlara benzedikleri için.

7. Jung bu söylentiyle ilgili olarak şöyle demiştir: “Büyükbabamın babasının karısı Sophie Ziegler’in ve kız kardeşinin, Mannheim Tiyatrosu’yla ilgisi varmış. Birçok yazarla da arkadaşmışlar. Sophie Ziegler’in Goethe’den gayri meşru bir çocuğu olmuş. Büyükbabam o çocukmuş. O zamanlar buna kesin gözüyle bakılıyormuş. Büyükbabam, anılarında bundan söz etmiyor. Goethe’yi yalnızca bir kez, o da arkadan gördüğünü yazmış! Sophie Ziegler Jung, Goethe’nin yeğeninin çok yakın arkadaşıymış. Sık sık büyükbabamı ziyarete gelirdi. Franz Liszt de. Daha sonra bu yeğen büyük bir olasılıkla Jung ailesiyle olan yakınlığı nedeniyle Basel’e yerleşti. Büyükbabamla ilgili olayın kayıtlarına hiçbir yerde rastlanmadı. Goethe o zamanlar Weimar’da değilmiş.” Jung bu söylentiden alaycı bir biçimde söz eder ama rahatsız edici de bulurdu. *Faust*’a olan düşkünlüğü de içsel bir gerçekten kaynaklanmış olabilir. (A.J.)

8. Dil sürçmesi.

9. “Doğal zihin” bir şeyi olduğu gibi patavatsızca söylemektir. Bunun doğal olan bir kaynağı vardır; kitaplardan alınan düşünceleri içermez. Doğal bir kaynaktan çıkar ve doğanın kendine özgü bilgeliğini beraberinde getirir.

10.Johann Heinrich Daniel Zschokke (1771-1848): Tarihsel romanlar yazan ve İsviçre tarihini araştıran bir yazar.

11. (Alm.) Kendine Bakış. (Ç.N.)

12. (Alm.) Dogmatik Hıristiyanlık. (Ç.N.)

13. (Alm.) Felsefe Bilimleri Genel Sözlüğü. (Y.N.)

14. Wilhelm Busch, *Die Jobsiade*. (Y.N.)

Üniversite yılları

Bilime duyduğum ilgiye karşın, arada sırada felsefe kitaplarına döndüğüm de oluyordu. Meslek seçimi zamanı sinir bozacak kadar yaklaşmıştı. Liseyi bitirmeyi iple çekiyordum. Kuşkusuz, üniversiteye gidip doğabilim okuyacak ve gerçek bir şeyler öğrenecektim ama kendime bu sözü verir vermez kuşkularım yineleniyordu. Acaba, tarih ve felsefeye daha mı yatkındım? Mısır ve Babil'le ilgili her şeye aşırı merakım olduğu aklıma gelince de, en çok arkeolog olmayı istediğimi düşünüyordum. Oysa Basel'den başka yerde okuyacak param yoktu, orada da bunu öğretecek kimse. Bu nedenle, bu tasarıdan vazgeçmem gerekti. Uzun bir süre, bir türlü karar veremedim. Kararı sürekli erteliyordum. Babam çok kaygılanıyordu. Bir kez, "Bu çocuk akla gelen her şeyle ilgileniyor ama ne istediğini bilmiyor," dedi. Haklı olduğunu kabul etmek zorunda kaldım. Mezuniyet yaklaştığı için hangi fakülteye kayıt olmak istediğimizi bildirmek zorundaydık. Bilimi seçtim ama sınıf arkadaşlarıma fen ya da sosyal bilimler mi olduğunu söylemeyip onları merakta bıraktım.

Kararımı birdenbire vermemin bir gerekçesi vardı. Birkaç hafta önce 1 ve 2 no, karar vermede birbirleriyle çatışırken, iki düş görmüştüm. İlkinde, Ren Nehri'nin kenarında uzanan karanlık ormandaydım. Orada bir höyük buldum. Bir gömü yeriydi. Kazmaya başladıktan bir süre sonra, tarihöncesi hayvanlarının kemikleriyle karşılaşınca çok şaşırdım. Çok ilgimi çektiler. O anda ne yapacağımı biliyordum artık. Üzerinde yaşadığımız dünyayı, çevremdeki şeyleri ve doğayı öğrenmem gerekiyordu.

Ardından ikinci düş geldi. İçinde su yolları olan bir ormandaydım yeniden. Ormanın en karanlık yerinde, çevresi otlarla ve çalılarla kaplı, daire biçiminde bir su birikintisi gördüm. Çok garip, muhteşem bir yaratık, suyun içine yarı yarıya gömülü yatıyordu. Sayısız küçük hücrelerden ya da

kol biçiminde organlardan oluşmuş yuvarlak bir hayvandı bu. Saydam renkleri ışıl ışıl parlıyordu. Aşağı yukarı bir metre çapında dev bir *Radiolarian* (ışın saçan). Bu olağanüstü hayvanın bu gizli yerde, duru derin suda hiç rahatsız edilmeden yatması bana anlatılamayacak kadar olağanüstü geldi. Öylesine yoğun bir öğrenme merakıyla sarsıldım ki, yürek çarpıntıları içinde uyandım. Bu iki düş, beni kararsızlıktan kurtardı ve bilime karar vermeme neden oldu.

Zamanın ve içinde bulunduğum ortamın, insanı çalışıp geçimini sağlamaya zorladığını anlamıştım. Ne olursa olsun, bir meslek sahibi olmam gerekiyordu. Sınıf arkadaşlarımın tümünün, bu zorunluluğun peşinde koşmaları ve bundan başka bir şey düşünemez olmaları beni çok etkiliyordu. Bir türlü karar veremeyip kendime bir yön çizemediğim için kendimde bir gariplik olduğunu düşünüyordum. Almanca hocamın çalışkanlığa ve sorumluluğu bilmeye örnek gösterdiği D. adlı arkadaşım bile, çoktan din bilimini seçmişti. Oturup bu işi daha ciddi düşünmem gerektiğini anladım. Zooloji eğitimi yapsam öğretmen ya da ola ola hayvanat bahçesinde bir görevli olabilirdim. Hayvanat bahçesinde çalışmayı öğretmenliğe yeğ tutardım ama hırslı olmamama karşın, bu işte gelecek olmadığını görebiliyordum.

Böyle bir çıkmazdayken aklıma tıp okuyabileceğim geldi. Babamın büyükbabası doktordu. Onunla ilgili pek çok şey duyduğum için bunun hiç aklıma gelmemesi garipti ama, “Sakın taklit etme!” prensibine bağlı kaldığım için tıp mesleğine direniyordum. “Hiç olmazsa fen dersleriyle başlıyor,” diyordum kendime. O bağlamda istediğim bir şeyi yapmış olacaktım. Üstelik tıp çok geniş bir konu olduğu için ilerde, değişik bir konuda ihtisas yapma olanağım da vardı. Fen bilimlerini tercih etmesine etmiştim ama geçimimi nasıl sağlayacaktım? Başka bir yerde eğitim görmek için param yoktu. Dolayısıyla, bilimsel bir kariyer yapma umudum da. Olsa olsa, bilimde bir amatör olabilirdim. Okul arkadaşlarım ve bu konularla ilgili kişilerce, örneğin öğretmenlerce, sevilmeyen bir yapıda olduğum için arzumu destekleyecek bir koruyucu bulma olanağım da yoktu. Böylece, tıp eğitimine karar vermeme bu durumu kabul etme zorunluluğu

da eşlik etti. Hiç olmazsa geri dönülmez kararı sonunda verebildiğim için rahatlamıştım.

Can sıkıcı soru ön plana çıkmıştı: Para nereden bulunacaktı? Babam ancak bir bölümünü karşılayabiliyordu. Burs alabilmem için Basel Üniversitesi'ne başvurdu ve beni çok utandırdı, çünkü bütün dünyanın yoksul olduğumuzu anladığını sanıyor, üstelik, çok üst düzeydeki önemsenecek kişilerin tümünün bana karşı olduğunu düşünüyor ve onlardan anlayış beklemiyordum. Babamın karmaşık bir yapısı olmayan iyi bir insan olarak tanınmasının etkili olacağını ama benim ondan çok farklı olduğumu sezinliyordum. Aslında, kendimle ilgili iki farklı görüşüm vardı. 1 no'nun gözüyle baktığımda kendimi, pek de sevimli olmayan, orta karar yetenekli fakat hırslı bir genç olarak görüyordum. Saf meraklar ve çocuksu düş kırıklıkları arasında gidip gelen disiplinsiz biri. Özünde de, münzevilik ve tutuculuk. Öte yandan 2 no, 1 no'yu, zor başa çıkılabilen ve takdir edilmeyen ahlaksal bir görev olarak görüyordu. Haylazlık nöbetleri, hüzün, bunalım ve kimsenin değer vermediği yararsız düşüncelere ve şeylere merak gibi değişik kusurlar arasında, karmaşık da olsa, ona bir yolunu bulup bir ders vermesi gerekiyordu. Ayrıca, ona göre, düşsel arkadaşlıklara yatkındı. Önyargılı ve yetersizdi. Kafası felsefi konularda bulanıktı. Aptaldı da. (Matematik!) Başka insanları anlayamıyordu. Ne dürüst bir Hıristiyan ne de başka bir şeydi. 2 no'nun tanımlanabilecek bir kişiliği yoktu. Doğuşu, yaşamı ve ölümü, tümü bir bütündü. Yaşamın tüm yüzlerini gösteren bir *Vita peracta*'ydı o. Kendine acımaksızın, ne olduğunu değerlendirebiliyor ve arzu etmesine karşın, 1 no'nun yoğun karanlık ortamından sıyrılıp kendini ifade edemiyordu. Egemen olduğunda, 1 no'nun içinde saklı oluyor ve onun denetimi altına giriyordu. Tersi olduğunda da, 1 no, 2 no'yu içsel karanlığın bölgesi sayıyor, bunu bilen 2 no, anlaşılabilir bir biçimde kendisini ifade etmeye kalkarsa, ifade ettiklerinin, dünyanın kenarından atılan bir taş gibi sessizce, sonsuz geceye düşeceğini biliyordu. Oysa 2 no, bir kral sarayının geniş salonlarındaki yüksek pencereler açıldığında içeriye dolan gün ışığında yıkanan bir manzaranın olduğu gibi aydınlıktı. Çevresiyle gerçek iletişimin kesiştiği noktalara sahip olmayan 1 no'nun tutarsız kalesinin tersine, anlamı ve tarihsel tutarlılığı vardı. 2 no,

Goethe'nin, büyük bir olasılıkla, onu derinden etkileyen geçmişin mirasıyla kimliğini yarattığı Faust gibi, kendini gizliden gizliye ortaçağla uyum içinde görüyordu. Goethe için de 2 no'lu kişilik bir gerçekti. Bu da benim en büyük avuntum oluyordu. *Faust*'un, Kutsal Kitap'taki çok sevdiğim "Aziz Yuhanna" kitabından çok daha anlamlı olduğuna karar vermem beni oldukça şaşırttı. *Faust*'ta, doğrudan duygularıma seslenen bir şey vardı. Oysa Aziz Yuhanna'nın İsası bana garip geliyordu. Kutsal Kitap'ın öbür kitaplarındaki Kurtarıcı da daha garip. Buna karşın, Faust, 2 no'nun canlanmasıydı. Onun Goethe'nin kendi zamanına verdiği yanıt olduğuna kuşkum kalmamıştı.

Bu sezgi, beni rahatlamakla kalmıyor, özgüvenimi ve insan topluluğuna ait olduğum duygusunu da pekiştiriyordu. Artık zalim doğanın bir kaprisi sonucunda oluşmuş ve öbür insanlardan ayrılmış garip bir yaratık değildim. Büyük Goethe, benim manevi babam ve koruyucumdu.

O sıralarda beni hem ürküten hem de yüreklendiren bir düş gördüm. Bir gece, neresi olduğu belli olmayan bir yerde çok şiddetli bir rüzgârla boğuşarak ilerlemeye çalışıyordum. Her yerde yoğun sis kümeleri uçuşuyordu. Elimde, her an sönmeye hazır bir ışığı sımsıkı tutuyordum. Her şey bu ışığı yanar tutmama bağlıydı. Ansızın, izlendiğim duygusuna kapıldım. Arkama baktığımda, dev bir karaltı gördüm. Ne denli tehlikede olsam da geceye ve rüzgâra karşı küçük ışığımın sönmesine izin vermemem gerektiğinin bilincindeydim. Uyandığımda, karaltının, sisin içinde savrulan ruhumun bölünmüş bir parçası olan gölgem olduğunu anladım. Taşıdığım zayıf ışıkta belirmişti ve bu ışık, sahip olduğum tek ışık olan bilincimdi. Kavrayabilme yetim tek ve en değerli hazinemdi. Karanlığın güçlerine oranla, her zaman yetersiz ve kırılgan kalacaktı fakat gene de bir ışıktı, benim ışığımdı.

O düş beni çok aydınlattı. Artık 1 no'nun ışığın taşıyıcısı olduğunu, 2 no'nun da onu bir gölge gibi izlediğini biliyordum. Görevim ışığı korumak ve kuşkusuz, farklı bir türde yasak bir ışık dünyası olan *Vita peracta*'ya dönüp bakmamaktı. İnsanı arka planda kalan şeylerin yüzeylerinden öte

hiçbir şey göremediği bir dünyanın sonsuz karanlığına itmeye çalışan bir fırtınaya karşı ilerlemek zorundaydım. Çalışmaya, para kazanmaya, sorumluluklara, başa gelen dertlere, kusurlara, yanlışlara, boyun eğmelere ve yenilgilere doğru ilerlememi sağlayacak olan, 1 no'lu kişiliğimdi. Bana karşı esen fırtına, durmamacasına geçmişe doğru akan ve sürekli arkamda soluğunu hissettiren zamandı, tüm canlıları büyük bir güçle emen. Biz de ilerlemeyi sürdürerek bir süre için ondan kaçabiliriz. Geçmiş ürkünç bir gerçektir ve varlığını sürdürürken tatmin edici bir yanıt bulup canını kurtaramayan herkesi yakalar.

Böylece, dünya görüşüm doksan derecelik bir dönüş daha yaptı. Yolumun, kaçınılmaz bir biçimde, dış dünyanın üç boyutluluğunun kısıtlamalarına ve karanlığına yöneldiğinin bilincine vardım. Bence, bir zamanlar Âdem de Cennet'i böyle düşündüğü için terk etmişti. Cennet bahçesi onun gözünde bir düşe dönüşmüş ve ışığı ancak alınteriyle sürmek zorunda olduğu taşlı bir tarlada bulabileceğini anlamıştı.

"Böyle bir düş nereden kaynaklanır?" diye sordum kendime. O güne dek, o tür düşleri Tanrı'nın yolladığını varsayardım. *Somnia a Deo missa.*[15] Oysa şimdi, onları belirlemek için öylesine ölçüp biçmiştim ki kuşkular yakamı bırakmıyordu. Örneğin, sezgilerimin uzun bir süredir olgunlaşma sürecinde oldukları ve sonunda ansızın bir düşle ortaya çıktıkları söylenebilir. Gerçekten de böyledir belki. Bu açıklama yalnızca bir tanımlamadır. En önemli soru, bu olgunun nedeni ve neden bilinç düzeyine çıktığıydı. Bu gelişmeyi sağlayacak bilinçli bir girişimde bulunmamıştım. Tam tersine, öbür yöne eğilimim vardı. Demek ki, perde arkasında bir şeyler oluyordu. Kuşkusuz benden daha zeki bir şey, bir zekâ faaliyetteydi. Bilincin ışığında, içsel ışık âleminin dev bir gölge gibi ortaya çıktığı düşüncesi sıra dışı bir düşünceydi. Bunu durup dururken akıl etmiş olmam olanaksızdı. Birdenbire, o güne dek açıklayamadığım birçok şeyi anlamıştım. Özellikle de, içsel dünyayı anımsatan herhangi bir şeye değindiğimde insanların yüzünde beliren o soğuk sıkılganlık ve yabancılaşma ifadesini.

2 no'yu geride bırakmam gerektiğine kuşku yoktu fakat içimdeki varlığını da kesinlikle yadsımamam ya da geçersiz saymamam gerekiyordu.

Bunu yapamazsam içsel bir körlüğe düşer, düşlerimin kaynaklarını açıklama olasılığımı yitirirdim. 2 no'nun, düşlerin yaratılmasıyla bağlantısı olduğunu ve bu iş için gereken üstün zekâya sahip olduğunu kabul etmem zor değildi. Kendimi giderek 1 no'yla eş tutmaya başladım ve zamanla, 1 no'nun, sözünü ettiğim nedenlerle, kendimi eşit sayamadığım çok daha geniş kapsamlı 2 no'nun bir parçasından öte bir şey olmadığı ortaya çıktı. 1 no hayalîydi ve karanlıklar dünyasına karşı durabilen bir güçtü. Geçmişe baktığımda, bu gerçeğin varlığını o zamanlar duygularım sayesinde bildiğimi, fakat düşümden önce bunu gerçekten bilinçli düşünmediğimi çok iyi anlıyorum.

Her neyse 2 no'yla benim aramda bir bölünme oldu ve ben, 1 no için ondan ayrıldım. 2 no'dan kopmam, ona bağımsız bir kişilik kazandırdı. Onu, belirli bir kişilikle, yani bir hayaletle bağdaştırıp nitelendiremiyordum. Oysa taşra kökenli olduğum için bu olasılığın bana garip gelmemesi gerekirdi. Kırsal kesim insanları, koşullara göre, bu tür şeylerin varlığına ya da yokluğuna inanırlar. Bu hayaletle ilgili tek belirginlik, onun tarihsel niteliği ve zamana uzantısı, daha doğrusu zamansızlığıydı. Kuşkusuz onu, o zamanlar kendime, ne bu kadar çok sözcükle açıklayabilmiştim ne de uzamsal varlığıyla ilgili kesin bir görüşe varabilmiştim; fakat sürekli, varoluşumun arka planında, hiçbir zaman kesinlikle nitelendirilemeyen fakat varlığı da yadsınamayan bir öğe olarak rol oynadı.

İnsanoğlu dünyaya gelirken beraberinde, bedensel ve ruhsal açıdan kendine özgü bir mizaç eğilimini de getirir ve kişiliği nedeniyle, tanıştığı aile ortamına ve ailenin ruhuna uyum sağlar. Oysa aile ruhu büyük bir oranda, zaman ruhunca biçimlendirilmiştir ve bu durum çoğu zaman bilinmez. Aile ruhuyla bir *consensus omnius*[16] oluşturabilen birey, kendini bu dünyada güven içinde hisseder. Tersine, çoğuna karşı çıkıyorsa ve kendi içinde çelişkiliyse dünyaya karşı güvensiz demektir. Çocuklar yetişkinlerin söylediklerine, çevrelerinin etkisinin ne olduğu bilinmeyen havasına oranla daha az tepki verir. Çocuk bilinçsizce o havaya uyar ve böylece telafi edici bir uyum içine girmiş olur. Çok küçük yaşlarda bile aklıma takılan "dinle

ilgili" garip sorular, aile çevreme karşı geliştirdiğim ani tepkiler olarak değerlendirilebilirler. Babamın, daha sonra su yüzüne çıkmasını engelleyemediği inançla ilgili kuşkularının, doğal olarak, uzun bir kuluçka dönemi olmuştu. İçsel dünyada ya da genelde dünyayla ilgili düşüncelerde olan böyle bir devrim gölgelerini ileriye yansıtmış, gölgeler uzadıkça babamın bilinci de onların gücüne karşı umarsızca direnmeye çalışmıştı. Babamın huzursuz olmasının nedeninin, doğal olarak bana da yansıyan, o kaçma çabaları olduğu anlaşılıyor.

Annem, toprağın derinlerine görünmez köklerle bağlı olduğu için bu tür etkilerin ondan geldiğine hiçbir zaman inanmadım. Bildiğim tek şey, bu köklerin kaynağının Hıristiyanlık inancına olan bağlılığıyla ilgisi olmadıklarıydı. Bence, görünüşteki Hıristiyan inancına ve onun geleneksel savlarına olan bağlılığının tersine, bu köklerin her nasılsa, hayvanlarla, ağaçlarla, dağlarla, ovalarla ve akarsuyla ilintileri vardı. Bu arka plan benim tutumumla o denli uyumluydu ki bana hiçbir rahatsızlık vermiyor, tam tersine, özgüven ve basılan toprağın sağlam olduğu duygusunu veriyordu. Bu kaynağın ne denli "pagan" olduğunu anlayamamıştım. Babamdan gelen gelenekle, bilinçdışımın yaratılması için uyardığı garip, telafi edici ürünler arasında o günlerde başlayan çelişkide bana en büyük desteği veren annemin 2 no'lu kişiliğiydi.

Geriye baktığımda, çocukluktaki gelişmemin gelecekteki olaylara nasıl gönderme yaptığını, babamın dinsel açıdan çöküşüne ve aniden oluşmamış olan ve gölgeleri çok önceden zamanımıza yansımış olan, insanı sarsan günümüz dünyasının durumuna uyum sağlayabilmem için beni nasıl hazırladığını görebiliyorum. Biz insanlar, her ne kadar özel yaşamlarımız varsa da, büyük bir oranda, yaşadığı yıllar yüzyıllarla sayılan ortak bir ruhun temsilcileri, kurbanları ve geliştiricileriyiz. Çoğu zaman, dünya sahnesinde sesi çıkmadan rol alanlardan biri olduğumuzun farkına bile varmadan, bir ömür boyu, kendi kafamıza göre yaşadığımızı varsayabiliriz. Farkında olmasak da, bilinçdışı olduklarında bizi daha da çok etkileyen bazı gerçekler vardır. En azından benliğimizin bir parçası yüzyıllarda yaşar. Bu parçaya ben, bana kolaylık olsun diye 2 no adını verdim. Bunun yalnızca bana özgü bir merak olmadığına, insanın içselliğine ısrarla girmeye çalışan

ve neredeyse iki bin yıldır ciddi bir biçimde ona yüzeysel bilinç bilgisini ve onun gerektirdiği kişiliği aktarmaya çalışan Batı dini bir kanıttır: *“Non foras ire, in interiore homine habitat veritas!*” (Dışarıda arama; gerçek, insanın içindedir.)

1892-1894 yılları arasında babamla oldukça ateşli tartışmalarımız oldu. Göttingen’de Ortadoğu dilleri eğitimi yapmıştı. Tezi “Ezgilerin Ezgisi”ni de Arapçasından irdeleyerek hazırlamıştı. Parlak dönemi mezuniyetiyle sona ermiş, o günden sonra dil yeteneğini unutmuştu. Bir taşra rahibi olarak, duygusal bir idealizme ve öğrenciliğinin parlak döneminin anılarına kapılmış, o yıllardan kalma uzun piposunu içmeyi sürdürmüş ve evliliğinin hiç de umut ettiği gibi olmadığını keşfetmişti. Birçok iyilik (gereğinden fazla) yapıyor, bu da onun çoğu zaman gergin olmasına neden oluyordu. Annem de babam da aralarında çok öfkeli ağız kavgalarının patlak vermesine neden olan adanmış yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlardı. Bu zorluklar sonradan, doğal olarak babamın inancını sarstı.

O günlerde, gerginliği ve yaşamından memnuniyetsizliği artmıştı. Durumu beni kaygılandırıyor, annem de onu heyecanlandıracak her şeyden ve tartışmadan kaçınıyordu. Davranışının çok akıllıca olduğunu kabul etmeme karşın, ben de bazen kendime hâkim olamıyordum. Öfke nöbetleri tuttuğunda sessiz kalmayı yeğliyor, sakin anlarında iç dünyasını ve kendisiyle ilgili görüşlerini anlayabilmek için onunla sohbet etmeye çalışıyordum. Onu özel bir sorunun yiyip bitirdiği belliydi. Bunun, inancıyla ilgili olduğundan kuşkulanıyordum. Birkaç ipucu, dinle ilgili kuşkularımı doğruladı. Bana göre, gerekli deneyimden geçmemesinin doğal sonucuydu bu. Konuşma çabalarım sırasında, her soruma dinle ilgili her zamanki kalıplaşmış ve coşkusuz yanıtlar vermesinden ya da karşı çıkma dürtülerimi körükleyen boyun eğercesine omuz silkmesinden, böyle bir deneyimden geçmediğini anladım. Hırçınlaşıp sırası gelmişken durumunu neden değerlendirmediğine aklım ermiyordu. Sorduğum hassas soruların onu üzmesine karşın, tüm deneyimlerin en belirgin olanı olan Tanrı deneyiminden geçmemiş olmasını neredeyse olanaksız bulduğum için

yapıcı bir konuşmanın yararı olacağını umuyordum. Tanrı'yı tanımanın kanıtlanamayacağını anlayacak kadar kuramları biliyordum fakat bildiğim başka bir şey de, bunun, günbatımının güzelliği ve gecenin ürkünçlüğü gibi kanıtlara gerek olmayan bir şey olduğuydu. Kaderin ona oynadığı oyuna daha iyi dayanabilmesine yardım edebilmeyi umduğum için çok acemice de olsa, apaçık ortada olan bu gerçekleri ona göstermeye çalışıyordum. Birileriyle kavga etmesi gerektiği için ailesiyle ve kendisiyle kavga ediyordu. Neden her şeyin karanlık yaratıcısı ve dünyadaki acıların tek sorumlusu Tanrı'yla yapmıyordu bunu? Tanrı ona cevap olarak, bana istenmeden yolladığı ve tüm hayatımı kapsayacak gizemli ve olabildiğince derin düşlerinden birini yollamış olmalıydı. Nedenlerini bilmiyordum fakat öyle olmuştu. Kendi varlığına göz atabilmeme bile izin vermişti. Bu, babama da kesinlikle açıklamaya cüret edemeyeceğim bir gizdi. Tanrı'yla dolaysız bir deneyimi anlama yeteneği olsaydı, ona bunu açıklayabilirdim. Oysa sürekli işin duygusal yönünden sakındığım ve sorunu, hiç de psikolojik bir yaklaşım olmayan, tümüyle entelektüel bir açıdan ele aldığım için onunla yaptığım konuşmalarda hiçbir zaman bu aşamaya gelemediğim gibi, soruna yaklaşamadım bile. Her kez benim bu yaklaşımım bir boğaya kırmızı göstermeye benziyor, hiç çözemediğim gergin tepkilere yol açıyordu. Son derece mantıklı bir düşüncenin, bu denli duygusal bir tepkiyle karşılanmasına akıl sır erdiremiyordum.

Sonuçta, bu verimsiz tartışmalar beni de babamı da çileden çıkardığı için her ikimiz de, kendimize özgü aşağılık duygularının yükü altında ezilerek bu konuşmalardan vazgeçtik. Din bilim birbirimize yabancılaşmamıza neden olmuştu. Bir kez daha ölümcül bir yenilgi aldığım, fakat bu yenilgide yalnız olmadığım belliydi. Çaresiz, kaderine razı olduğunu az da olsa sezinleyebiliyordum. Yalnızdı. Konuşabileceği dostu yoktu. En azından tanıdıklarımız arasında kurtarıcı sözcükleri söyleyebilecek birini ben bilmiyordum. Bir kez dua ettiğini duydum. İnancını yitirmemek için umarsızca çabalıyordu. Kilisenin ve onun dinle ilgili düşüncelerinin içinde ne denli umarsızca sıkışıp kaldığını anlamam beni hem çok sarstı hem de öfkelendirdi. Tanrı'ya dolaysız ulaştıktan sonra inancını yitirip O'nu terk etmeye varabilecek tüm yollar kapanmıştı.

Sonuçta, daha önceki deneyimimin en derin anlamını bulup çıkarabilmiştim: Tanrı'nın kendisi din bilimi ve bunun üzerine inşa edilmiş olan Kilise'yi yadsıyordu fakat öte yandan da gene kendisi, bir sürü şeye göz yumduğu gibi bu din bilime de göz yumuyordu. Bu tür gelişmelerden insanların sorumlu olduğu varsayımı bence gülünçtü. İnsan neydi ki? "Tümü, köpek yavruları gibi aptal ve kör doğuyor ve Tanrı'nın öbür yaratıkları gibi yalnızca içinde el yordamıyla dolaştıkları karanlığı hiçbir zaman yeterince aydınlatamayan iyice solgun bir ışığa sahipler," diye düşünüyordum. Din bilimcilerin hiçbirinin "karanlıkta parlayan ışığı" gözleriyle görmediklerine hiç kuşkum yoktu. Görmüş olsalardı, umarsızca inanmanın ötesinde yapılabilecek hiçbir şey olmadığı için bana oldukça yetersiz gelen "din bilimsel din"i öğretemezlerdi. Babam yiğitçe bu işe soyunmuş ve yenik düşmüştü. Psikiyatristlerin maddeciliğine karşı bile kendini koruyamamıştı. Maddecilik de, din bilim gibi inanılması gerekli bir şeydi fakat karşıt bağlamda. İkisinin de bilgi kuramı, eleştiri ve deneyim açısından yeterli olmadıklarına her zamankinden daha çok inanıyordum.

Babam büyük bir olasılıkla, psikiyatristlerin, beyinde, zihnin olması gerektiği yerde hava gibi bir şey değil de bir madde olduğunu keşfetmelerinden ve bunu kanıtlamış olmalarından çok etkilenmişti. Bu inancı öğütlerinden anlaşılıyordu. Tıp eğitimi görürsem maddeci olmaktan sakınmalıydım. Materyalistlerin de din bilimciler kadar tanımlarına güvendiklerini bildiğim için bu uyarıdan hiçbir şeye inanmamam gerektiği anlamını çıkarıyordum. Zavallı babam, yağmurdan kaçarken doluya tutuluyordu. Kutsanan bu inancın, babama bu ölümcül oyunu oynamış olduğunu düşünüyordum. Yalnız ona da değil. Tanıdığım birçok iyi okumuş ciddi insana da aynı oyunu oynamıştı. Bence, inancın en büyük günahı deneyime izin vermemesiydi. Din bilimciler, Tanrı'nın bazı şeyleri bilinçli ayarladığını ve bazı şeylere izin verdiğini nereden biliyorlardı? Psikiyatristler de, maddenin insan zihninin niteliklerine sahip olduğunu nasıl anlamışlardı? Benim için maddeciliğin ağına düşme tehlikesi yoktu. Oysa babam, bu tehlikeye kesinlikle açıktı. Anlaşılan biri ona "telkin"le ilgili bir şeyler fısıldamıştı çünkü onu, Bernheim'ın telkin üzerine yazdığı kitabı Sigmund Freud'un çevirisinden okurken gördüm. Bu önemli bir

sapmaydı çünkü o güne dek, babamın roman, arada sırada da gezi kitapları dışında bir şey okuduğuna tanık olmamıştım. Tüm “zeki” ve ilginç kitaplar tabuydu. Fakat okuduğu psikiyatriyle ilgili kitaplar ona mutluluk getirmedi. Karamsar ruh hali giderek artmaya ve onu daha sık yoklamaya başladı. Hastalık hastalığı da. Doktoru hiçbir şey bulamamasına karşın, yıllardır karın şikâyetleri vardı. Şimdi de “karnında taşlar” varmış duygusundan yakınıyordu. Uzun bir süre, bunları ciddiye almadık fakat sonunda, 1895 yılının sonlarına doğru, doktoru kuşkulanmaya başladı.

O yılın ilkbaharında Basel Üniversitesi’nde eğitime başlamıştım. Yaşamımın tek can sıkıcı dönemi (lise yıllarım) sonunda bitmişti, *universitas litterarum*’un ve akademik özgürlüğün altın kapıları ardına dek açılmıştı. Artık, doğanın gerçeklerini tanıyabilecek, hiç olmazsa ana yönlerini kavrayabilecektim. İnsan anatomisi ve fizyolojisiyle ilgili ne varsa öğrenecek, hastalıkları bilecektim. Ayrıca, babamın üyesi olduğu, özel renkleri olan Zofinger Kardeşlik Topluluğu’na da alınmıştım. Üniversitedeki ilk yılımda, babam, Markgrafen bölgesindeki şarap üreten köylerden birine bu kardeşlik topluluğunun gezisi sırasında uğradı. Orada yaptığı hazırlıksız konuşmada öğrencilik yıllarının neşeli ruhu geri dönmüştü sanki. Çok sevinmiştim. Mezuniyetiyle yaşamının canlılığını yitirmiş olduğu düşüncesi zihnimde bir şimşek gibi çaktı ve kulaklarımda bir öğrenci şarkısı yankılandı:

Yere baka baka,
Darkafalıların ülkesine geri döndüler.
O jerum, jerum, jerum,
O quae mutatio rerum![17]

Sözcükler yüreğime işledi. Bir zamanlar o da, benim şimdi olduğum gibi, yeni başlamış hevesli bir öğrenciydi; dünya şimdi benim önümde açıldığı gibi, onun da önünde açılmıştı ve bilginin sonsuz hazineleri şimdi benim önüme serildikleri gibi, onun da önüne serilmişlerdi. Onun için her şey nasıl olmuş da canlılığını yitirmiş, acıya ve hoşnutsuzluğa dönüşmüştü? O yaz akşamı şarabın etkisiyle yaptığı konuşma, olması gerektiği gibi

olduğu o döneme ait anılarını yaşayabilme olanağının sonuncusuydu. O günden sonra, çok geçmeden durumu ağırlaştı. 1895 güzünün sonuna doğru yatalak oldu. 1896'da da vefat etti.

Bir gün ders bittikten sonra, durumunu öğrenmek için eve gelmiştim. Annem, "Hep aynı, çok halsiz," dedi. Anneme bir şeyler fısıldadı. Annem gözleriyle heyecan içinde olduğunu anlatan bir uyarıda bulunarak, "Devlet sınavından geçip geçmediğini soruyor," dedi. Yalan söylemem gerektiğini anladım. "Evet, çok iyi gitti," diye yanıtladım. Rahatlayıp gözlerini kapadı. Bir süre sonra, bir kez daha onu görmek için odaya girdiğimde yalnızdı. Annem yan odada bir şeyler yapıyordu. Gırtlağından hırıltılı sesler geliyordu. Yatağının başucunda büyülenmiş gibi duruyor, can çekişmesini izliyordum. Hiç ölmek üzere olan bir insan görmemiştim. Ansızın soluk almaz oldu. Soluk almasını bekliyordum fakat almadı. Annem aklıma geldi. Yan odaya girdiğimde pencerenin kenarına oturmuş örgü örüyordu. "Ölüyor," diyebildim. Birlikte yatağın başucuna gittiğimizde öldüğünü anladı ve şaşırmışçasına, "Ne kadar da çabuk olup bitti her şey," dedi.

Ondan sonraki günler acı doluydu. Çok az şey kaldı o günlerden aklımda. Annem bir kez bana ya da havaya "ikinci" sesiyle, "Senin için uygun zamanda öldü," dedi. Bu sözlerin, "Anlaşamıyordunuz; o sana engel olabilirdi," anlamına geldiği ortadaydı. Bence, bu görüşü 2 no'lu kişiliğine daha uygun düşüyordu.

"Senin için" demesi bana büyük bir darbe oldu. Geçmişin bir parçasının bir daha geri gelmemek üzere sona erdiğini düşündüm. Oysa aynı zamanda içimde erkeklik ve özgürlük duyguları kabardı. Babamın ölümünden sonra onun odasına taşındım ve aile reisliğini üstlendim. Örneğin, anneme haftalık masrafların parasını ben veriyordum çünkü annem, ne tasarruf etmeyi ne de parayı idare etmeyi bilirdi.

Ölümünden altı hafta sonra, babamı düşümde gördüm. Ansızın önüme çıktı ve bana tatilden geri döneceğini söyledi. İyileşmiş ve artık eve dönüyormuş. Odasına taşındığımı öğrenince kızacağını düşündüm. Oysa hiç de öyle olmadı! Öldüğünü düşündüğüm için utandım. İki gün sonra düş yinelendi. Babam iyileşmişti, eve dönüyordu. Bir kez daha öldüğünü düşündüğüm için kendime kızdım. Sonradan kendime, babamı neden

düşlerimde gördüğümü ve neden o denli gerçek göründüğünü sordum. Unutulmaz bir deneyim oldu bu, çünkü yaşamımda ilk kez, ölümden sonra yaşam olup olmadığını sormama neden oldu.

Babamın ölümüyle, eğitimimi sürdürme sorunları baş gösterdi. Annemin bazı akrabaları, para kazanabilmek için olabildiğince çabuk, bir işyerinde çalışmak üzere iş aramaya başlamam gerektiği görüşüne varmışlardı. Annemin maddi durumu yetersiz olduğu için en küçük erkek kardeşi ona yardım etmeyi önerdi. Baba tarafından bir amcamız da bana yardım etti. Öğrenimim bittiğinde, ona üç bin frank borçlanmıştım. Geri kalan parayı da araştırma görevlisi olarak ve de yaşlı bir teyzenin antika koleksiyonunu satmasına yardım ederek kazanıyordum. Onları tek tek iyi bir fiyata satıyor ve her satıştan bayağı iyi bir yüzde alıyordum.

Yoksulluk yıllarını kaçırmış olmak istemem. İnsan küçük şeylerin değerini bilmeyi öğreniyor. Bugün bile bana o zaman armağan edilen bir kutu puroyu hatırlıyorum. Kendimi krallar gibi hissetmiştim. Bir tek pazar günleri içmeye karar verdiğim için yıl boyunca tükenmemişlerdi.

Öğrencilik yıllarım güzeldi. Entelektüel açıdan çok canlıydı her şey. Arkadaşlıklar da iyiydi. Zofinger topluluğunda din ve psikoloji konusunda birçok konuşma yaptım. Yalnızca tıp konularını kapsamayan ateşli tartışmalar yapıyorduk. Schopenhauer’i ve Kant’ı tartışıyor, Cicero’nun bütün hoş üsluplarını biliyor, din bilim ve felsefeyle ilgileniyorduk. Klasik bir eğitimle, duyarlı bir geleneğin ruhunu bir arada götürüyorduk denebilir.

Albert Oeri, en yakın arkadaşlarımdan biriydi ve bu arkadaşlık 1950 yılındaki ölümüne dek sürdü. Aslında bizim yirmi yaşlarındaki arkadaşlığımız, geçen yüzyılın yetmişli yıllarında babalarımızın dostluğuyla daha da pekişmişti fakat kader daha sonraki yıllarda onları ayırdı, oysa Oeri’yle benim yalnızca birlikteliğimize izin vermekle kalmadı, son güne dek, birbirimize sadık kalmamızı da sağladı.

Oeri’yle Zofinger’de tanışmıştım. Esprili ve rahat bir insandı. Az bulunur cinsten bir anlatma yeteneği vardı. Beni en etkileyen yönü, aramızda yaşamış ve çalışmış olan ve biz Basel’li öğrencilerin çok saydığı büyük Jakob Burckhardt’ın ikinci kuşak yeğeni olmasıydı. Oeri, yüzünün bazı hatları, hareketleri ve konuşmasıyla onu andırıyordu. Burckhardt gibi,

arada sırada sokakta karşılaştığım Bachofen’le ilgili bazı bilgileri de arkadaşlarımdan alırdım. Beni Bachofen’in dış görünüşünden çok tarihi ele alış biçimi, siyasal yargılarının inanılmaz olgunluğu ve mizah gücüyle fena vurduğu çağının kişiliklerini anlamadaki şaşmazlığı gibi yorumsal yeteneği ilgilendiriyordu. Kuşkuculuğu, en etkileyici perdelerin ardındaki umursamazlığı ve sığlığı bile kaçırmazdı.

Birliğimizdeki üçüncü kişi, ne yazık ki genç yaşta ölen Andreas Vischer’di. Uzun yıllar Anadolu’da Urfa’daki bir hastaneyi yönetmişti. Bazen Adler’de bir süre sohbet eder, Hirzen’de de güneşin ve dönüp dolaşan ayın altında akla gelen ne var ne yoksa, yani, her şey uzun sohbetlerimizin odağı olurdu. Bu tartışmalar, öğrencilik yıllarımın en unutulmaz ışıltılı anlarıdır.

İşlerimiz nedeniyle başka yerlere taşınmak zorunda kaldığımız için on yıl kadar görüşemedik. Yaşamımızın en parlak günleri bizim gibi kafadarları birbirine nasıl yakınlaştırdıysa, kader de daha sık beraber olmamızı sağladı. Otuz beş yaşına geldiğimizde, birlikte unutulmaz bir tekne gezisi yaptık. Tekne benimdi; denizimiz de Zürich Gölü. Teknede, o sıralarda yanımda çalışan üç doktor arkadaşım vardı. Dört gün süren gezimizde serin rüzgârın önünde Walenstadt’a kadar gidip döndük. Oeri, *Odysseia*’nın çevirisini yanına almıştı. Bize gölün göz kamaştırıcı parlaklığının ve gümüş sislerle örtülü kıyılarının ortasında Kirke ve Nekyia maceralarını okudu. Aklım, Homeros’un betimlemelerini dinlerken, *pelagu*s *mundi*’nin üzerindeki büyük yaşam yolculuğumda, yani beni kaygılandıran geleceğimdeydi. O güne dek, kesin karar veremeyen Oeri, kısa bir süre sonra evlendi. Ben de kaderin cilvesiyle, Odysseus’un Nekyia’sı gibi karanlık Hades’e indim. Sonra savaş yılları geldi. Onu çok az görür oldum. Koyu sohbetlerimiz olmuyordu artık fakat bana yönelttiği sorulardan, içimizden birbirimizle konuştuğumuzu anlıyordum. Dostum zekiydi ve beni, kendi yöntemlerini kullanarak iyi tanımıştı. Suskun anlayışı ve sağlam sadakati benim için çok önemliydi. İkimiz de gölgelerin ileriye doğru uzayacağını bildiğimiz için yaşamının son yıllarında sık sık buluştuk.

Öğrencilik yıllarımda beni dinsel sorunsallara yönelten çok neden vardı. Eve döndüğümde, babamın kilisesinin din bilimci başrahibiyle zevkli sohbetler yapma olanağım oluyordu. Olgulara ve okumaya karşı duyduğu, beni bile gölgede bırakan merakı ona bir ayrıcalık veriyordu. Ondan, Kilise'nin önemli kişileri ve doğum tarihiyle ilgili çok şey öğrendim. Bana Protestan Kilisesi'nin bilmediğim yönlerini gösterdi. O günlerde, Ritschl'ın dinsel görüşü çok revaçtaydı. Onun tarihi değerlendirmesi, en çok da tren benzetmesi beni rahatsız ediyordu. Topluluktaki din bilim öğrencileriyle yaptığım konuşmalardan tümünün, İsa'nın yaşamının getirdiği tarihsel etkiler kuramını beğendiklerini anlıyordum. Bu görüş bence hem zayıf hem de cansızdı. Ayrıca, İsa'yı öne çıkarıp onu, Tanrı ve insan arasındaki trajedinin tek ve kesin gerekçesi olarak gösterme eğilimi de benim kolay kabul edebileceğim bir şey değildi. Bence bu görüş, onu oluşturan Kutsal Ruh'un, onun ölümünden sonra yerine geçeceği görüşünü savunan İsa'ya da tersti.

Kutsal Ruh'un, anlaşılması olanaksız Tanrı'nın bir göstergesi olduğuna inanıyordum. Kutsal Ruh'un eylemleri yüce olmakla kalmıyor, aynı zamanda dine kabul sırasında bana öğretilen Tanrı'nın Hıristiyanlık açısından algılanışıyla bilinçsizce özdeşleştirdiğim Yehova'nın eylemlerinin belirgin özelliği olan garip ve tartışılır nitelikleri de taşıyordu. (O zamanlar, gerçek Şeytan'ın Hıristiyanlıkla doğduğunu bilmiyordum.) Bence İsa'nın yalnızca bir insan olduğuna kuşku yok. Öyle olmasa, Kutsal Ruh'un dediklerini yineleyen bir araç olmaktan öte gidemez. İnsan olduğu için de durumu tartışılabilir. Geleneksel dinsel görüşe tümüyle ters düşen bu düşünce, doğal olarak tam bir anlayışsızlıkla karşılandı. Bu durumdan duyduğum düş kırıklığı beni kendi kabuğuma çekilmeye ve aldırmazlığa itti ve dinsel konularda yalnızca deneyimin önemli olduğu kanımı güçlendirdi. O günlerde *Candide*'i okuyordum. Oradan doğabilimle ilgili bir alıntı yaparsam: *"Tout cela est bien dit- mais il faut cultiver notre jardin."*[18]

Üniversitedeki ilk yıllarımda, bilimin inanılmaz çoklukta bilgiye ulaşmak için kapıları açtığını fakat gerçek sezgilere çok az katkıda bulunabildiğini anladım. Katkıda bulunsa bile, bu her zaman özel bir nitelikte oluyordu. Felsefe kitaplarından, bu durumun ruhun varlığına bağlı

olduğunu biliyordum. Ruh olmasaydı ne bilgi ne de sezgi olurdu. Tartışmaya bile gerek kalmadan ruhun varlığı kabul ediliyordu ve örneğin, C.G. Carus gibileri bu konuya değindiğinde, bu, gerçek bir bilgi sayılmıyordu. Yalnızca, değişik yorumlara açık felsefi bir yaklaşım oluyordu. Bu ilginç saptamamı doğru dürüst çözemedim. İkinci yarıyılda, çok önemli sonuçlara yol açacak başka bir şey keşfettim. Sınıf arkadaşlarımdan birinin babasının kütüphanesinde, yetmişli yıllarda basılmış, ruhsal olaylarla ilgili bir kitapçık buldum. Konu ispritizmanın başlangıcıydı ve bir din adamınca kaleme alınmıştı. Kitapta anlatılan olayların, küçük yaşlardan beri taşrada birçok kez duyduğum öykülerden özünde farklı olmadıklarını görmek kuşkularımın kaybolmasına neden oldu. Eldeki materyal kuşkusuz gerçekti fakat fizik bağlamında, ruhların gerçek olup olmadıkları konusunda beni tatmin edebilecek kesin bir yanıt yoktu. Kesin olan tek şey, zamana bağlı olmaksızın aynı öykülerin dünyanın neresinde olursa olsun sürekli yinelendiğiydi. Bunun bir nedeni olmalıydı. Aynı din kavramının başlangıçta her yerde egemen olduğunu düşünme olasılığı olmadığına göre, insan ruhunun öznel de olsa, nesnel bir davranışla bağlantısı olması gerekirdi, fakat son derece önemli bir soru olan, “insan ruhunun nesnelliği”ne filozofların dediğinden öte bir yanıt bulamadım.

Garip ve kuşku uyandırıcı olmalarına karşın, nesnel ruhsal olayları ilk kez ispritizmacılardan duydum. Zoellner ve Crookes gibileri beni etkiledikleri için, bu konuda o zamanlar elime ne geçtiyse okudum. Kuşkusuz, arkadaşlarıma bundan söz ediyordum fakat onlar söylediklerimi ya şaşkınlık ve inanmama ya da kaygılı bir savunmayla karşılıyorlardı. Onların, hortlaklar ya da masanın oynaması diye bir şey olmadığına ve bunların aldatmaca olduğuna tartışmasız inanmaları fakat aynı zamanda, telaşla savunmaya geçmeleri bana garip gelmişti. Bildirilen olayların güvenilirliğinden ben de emin değildim fakat hortlaklar neden kesinlikle yok sayılıyorlardı? Bir şeyin olanaksız olduğuna nasıl karar verebiliyorduk? En önemli nokta da şuydu: Neden kaygı duyuluyordu? Olasılıklar bence çok ilginç ve çekiciydiler ve yaşamıma yeni bir boyut getirdiler; dünya, derinlik ve geçmiş kazandı. Örneğin, “düşlerin hortlaklarla bir ilgisi var mıydı?” Kant’ın, *Träume eines Geistersehers*’i (Ruh Görenlerin Düşleri)

tam zamanında okudum, ardından da, bu konuları felsefi ve ruhbilimsel açıdan değerlendiren Karl Duprel'i keşfettim. Eschenmayer'i, Passavant'ı, Justinus Kerner ve Görres'i ve Swedenborg'un yedi cildini didik didik ettim.

Annemin 2 no'su dışında hiç kimse, benim bu coşkumu anlayışla karşılamıyordu. O güne dek insanların geleneksel görüşlerinin taştan yapılma duvarına çarpmıştım; oysa şimdi karşımda, geleneksel olmayanı kabul etme yeteneğinden yoksun önyargılı insanların çelik kapısı duruyordu. En yakın arkadaşlarım bile böyleydi. Onlara göre, bu ilgi alanım din bilime olan düşkünlüğümden de beterdi. Zorlaya zorlaya dünyanın sınırına varmıştım. Coşkuyla ilgilendiğim konular, başkalarınca boş, bulanık ve hatta korkulacak şeyler olarak algılanıyordu.

Korkulan neydi? Bu soruya yanıt bulamıyordum. O zamanı, mekânı ve nedenselliği kısıtlayan sınırları aşan olaylar olabileceği olasılığı ne ilk kez duyuluyordu ne de dünyayı sarsacak nitelikteydi. Hayvanların fırtınaları ve depremleri önceden sezebildikleri bilinen bir gerçekti. Birinin ölümünü haber veren düşler, ölüm ânında duran saatler, kritik bir anda tuzla buz olan camlar olmuştu. Çocukluğumun dünyasında bunlar olağan sayılırdı. Oysa şimdi, bunlardan sanki benden başka kimsenin haberi yoktu. Ciddi ciddi ne tür bir dünyaya çattığımı düşünmeye başladım. Anlaşılan kentsel dünyanın ne dağlardan, ormanlardan, nehirlerden ve hayvanlardan oluşan gerçek dünyadan, yani kırsal dünyadan ne de Tanrı'nın düşüncelerinden (bitkiler ve kristaller) haberi vardı. Bu düşünce beni rahatlatıp özsaygımı yeniledi. Tüm öğrenme zenginliğine karşın, kentsel dünyanın zihinsel açıdan oldukça kısıtlı olduğunun bilincine varmıştım. Bu sezgi tehlikeli oldu çünkü beni kendini beğenmişlik nöbetlerine, yersiz eleştirilere ve saldırganlığa yöneltti. İnsanlar benden hoşlanmamaya başladılar. Haklıydılar da. Bunun sonucunda, bütün eski kuşkular, aşağılık duyguları ve bunalımlar yinelendi. Çözümlemeye kararlı olduğum kısır bir döngüydü bu. Garip biri olduğumla ilgili namımı beğenip oturacağıma, dünyanın dışında kalmamaya karar verdim.

İlk deneme dersimi verdikten sonra anatomi bölümüne araştırma görevlisi oldum. Ondan sonraki dönemde, beni histoloji kursunun başına

getirdiler. Bu beni çok mutlu etmişti. En çok evrim kuramı ve karşılaştırmalı anatomi ilgimi çekiyordu. Neovitalistik doktrinlerle tanışmam da o zamana denk düşer. Genel anlamda, morfolojik bakış açısı beni çok heyecanlandırıyor, tersine fizyoloji hiç ilgimi çekmiyordu. Bu bilim dalını bu denli itici bulmamın nedeni hayvanların yalnızca içlerini göstermek için canlı canlı kesilmesiydi. Sıcakkanlı hayvanların beynin emriyle makine gibi davranan yaratıklar olmadıkları, bizim akrabalarımız oldukları düşüncesini kafamdan atamıyordum. Bu nedenle, bu tür derslerden olabildiğince kaçıyordum. Hayvanlar üzerinde deneylerin gerekli olduğunu bilmeme karşın, bu kesip biçmeleri son derece iğrenç ve barbarca buluyordum. Her şeyden çok da, gereksiz olduklarına inanıyordum. İşlemi kuramsal açıdan anlattıklarında, bunları gözümün önüne getirecek yeterli düş gücüm zaten vardı. Hayvanlara duyduğum yakınlık, Schopenhauer'in felsefesinde var olan Budist yaklaşımlarla ilgili değildi. Zihnin ilkel devinimlerinin derinlerdeki temelinden, yani hayvanlarla bilinçdışı özdeşleşmeden kaynaklanıyordu. Kuşkusuz o zamanlar, bu son derece önemli psikolojik gerçekten haberim yoktu. Fizyoloji bana öylesine itici geliyordu ki, sınav sonuçlarım her zaman öbür derslere oranla düşük oluyor, paçayı zor kurtarıyordum.

Kliniklerde geçen dönemler öylesine yoğundu ki, dağda bayırda dolaşmaya zaman kalmıyordu. Kant'ı ancak pazar günleri irdeleyebiliyor, Eduard von Hartmann'ı adeta yutuyordum. Nietzsche uzun bir süredir programımdaydı fakat henüz hazır olmadığımı sezinlediğim için başlamakta kararsızdım. O günlerde çok tartışılıyordu ve yaklaşımlar çoğunlukla olumsuzdu. Çok yetenekli felsefe öğrencileri arasında yapılan Nietzsche tartışmalarından da üst düzeydeki entelektüellerin ona çok olumsuz baktıklarını anlayabiliyordum. Kuşkusuz, en büyük otorite Burckhardt'tı ve onunla ilgili birçok eleştiri çevrede duyuluyordu. Üstelik, üniversiteden onu şahsen tanıyan kişiler hiç de hoş olmayan şeyler söylüyorlardı. Oysa çoğu, Nietzsche'den tek kelime bile okumamışlardı. Söylenenler genelde davranışlarıyla ilgiliydi. Örneğin, kendine beyefendi süsü vermesi, piyanoyu çalış tarzı ve üslubundaki abartılar konuşuluyordu çoğunlukla. Özellikleri, o günlerde Basel'in iyi insanlarının sinirine dokunuyordu.

Doğal olarak, bu söylentiler benim Nietzsche'yi okumamı erteleyemezdi. Tersine, daha da kışkırtıyorlardı. Beni alıkoyan, onun gibi olmaktan gizli gizli korkmamdı. Onun da çevreden kopmasına neden olan bir "giz"i vardı. Kim bilir, belki de içsel deneyimlerden geçmiş, bir şeyleri sezmiş ve bunları açıklamak gafletinde bulunmuş ve kimsenin kendisini anlamadığını keşfetmişti. Değişik kişiliği olan egzantrik biri olduğu ya da insanlarca öyle görüldüğü su götürmez bir gerçekti. Ben kesinlikle öyle olmak istemiyordum. Benim de garip biri olduğum düşüncesinin oluşmasından korkuyordum. Bir sürü kalın kitabı olan *–si parva componere magnis licet–* [19] bir profesördü. Akıl almaz bir düzeye ulaşmasına karşın, o da benim gibi bir rahibin oğluydu. Denize dek uzanan büyük Alman ülkesinde doğmuştu. Benim gibi sınırdaki küçük bir kasabanın alçakgönüllü cemaatinden çıkma bir İsviçreli değildi. Almancası kusursuzdu. Latin ve Grek dillerini bilmekle kalmıyor, büyük bir olasılıkla Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca da biliyordu. Bense doğru dürüst yalnızca Waggis-Basel lehçesini biliyordum. Sahip olduğu görkemli nitelikler ona egzantrik olma hakkını verirdi. Benimse ona ne oranda benzeyebileceğimi düşünmem bile doğru olmazdı.

Bu kaygılar benim, çok merak ettiğim için onun kitaplarını okumaya karar vermemi önleyemediler. Elime geçirdiğim ilk yapıtı, *Unzeitgemäßen Betrachtungen*'di[20]. Bu kitap beni çok heyecanlandırdı. Onun üzerine, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ü okudum. Goethe' nin *Faust*'u denli etkileyici bir deneyim oldu benim için. Zerdüşt, Nietzsche'nin Faust'u ve 2 no'lu kişiliğiydi ve dağla pireyi karşılaştırmak gibi olsa da, benim 2 numaram, Zerdüşt'ün yerini tutuyordu. Zerdüşt, ürkütücü ve maraziydi. Benim 2 numaram da mı öyleydi? Bu düşüncenin bana verdiği dehşeti uzun bir süre itiraf etmemeye çalıştım fakat ikide bir, durup dururken ortaya çıkıp soğuk terler dökmeme neden olduğu için sonunda beni kendimle yüzleşmek zorunda bıraktı. Nietzsche 2 no'lu kişiliği, yaşamının sonuna doğru, orta yaşı geride bıraktığında keşfetmişti. Oysa ben, çocukluğumdan beri biliyordum. Nietzsche ad verilmemesi gerekli olan bu şeyden, yani *arrheton*'dan, doğalmışçasına, biraz bilinçsizce ve fazla dikkat etmeden söz ediyordu. Bu durumun sorunlara yol açacağını zamanında sezinlemiştim. Nietzsche öylesine parlak biriydi ki, neler olabileceğini hiç hesaba

katmadan henüz gençken bir profesör olarak Basel'e gelmişti. Üstün zekâsıyla, bir şeylerin eksik olduğunu zamanında fark etmesi gerekirdi. Ürkütücü yanılgısı, 2 no'yu, hiç kuşku duymadan, böyle şeylerden hiç haberi olmayan ve hiç anlayamayacak bir dünyaya korkusuzca salıvermesiydi. Çocukça bir umutla, güçlü heyecanlarını paylaşabilecek ve tüm değer yargılarının ötesine geçtiğini kavrayabilecek insanlar arıyordu. Oysa düşündüğünden şaşmayan iyi eğitim görmüş insanlar buldu. İşin trajikomik yönüyse, onun da onlardan biri olmasıydı. Öbürleri gibi o da, söze dökülemeyecek gizeme balıklama atıldığında kendini anlayamadı ve Tanrı'nın terk ettiği coşkusuz bir topluluğa, bu deneyiminin övgülerini yağdırdı. Sözcüklerin bombardımanı, mecazların üst üste yığılması ve bir ilahiyi dinlercesine kendinden geçmeleri, tümü, birbirleriyle bağlantısı olmayan gerçekler uğruna ruhunu satmış bir dünyanın kendisine kulak vermesini sağlamak içindi ve kendi deyimiyle "ip cambazı", başa çıkamayacağı denli derin bir uçuruma yuvarlandı. Bu dünyanın acemisiydi ve saplantıları olduğu için ancak çok dikkatli davranılarak başa çıkılabilen bir insana benziyordu. Tanıdıklarım ve arkadaşlarım arasında Nietzsche'nin düşüncelerini onayladıklarını açıkça söyleyen yalnızca iki kişi biliyorum. İkisi de eşcinseldi. Biri sonunda intihar etti, öbürü de anlaşılamamış bir dâhi olarak yitti gitti. Öbür arkadaşlarımsa, zaten bağışıklıkları olduğu için Zerdüşt konusunda hiç şaşkınlığa uğramadılar.

Faust bana bir kapıyı açtıysa, Zerdüşt de başka bir kapıyı kapattı ve bu kapı uzun süre kapalı kaldı. İki ineğinin de büyü yüzünden aynı yulara girişini gören yaşlı köylüye dönmüştüm.

İnsanların bildiği şeylerden söz etmedikçe bir yere varılamayağını anlamıştım. Zayıf bir insan, karşısındakilere bilmedikleri bir konuyu anlatmanın ne denli büyük bir hakaret olduğunu anlayamaz. Bu insanlar, böyle bir şeyi yalnızca yazarlar, gazeteciler ve ozanlar yaparsa hoş görebilirler. Yeni bir düşüncenin ya da eskisine oranla değişik olan bir yaklaşımın ancak gerçeklerle iletilebileceğinin farkına varmıştım. Gerçekler kalıcıdır, silip atılamazlar ve er geç biri onlarla karşılaşır ve ne bulduğunun bilincine varır. Daha iyi bir şeylerin gereksinmesi nedeniyle konuştuğumu ve sahip olmadığım kanıtları ortaya koymamam gerektiğini biliyordum.

Elimde somut hiçbir şey yoktu. Giderek deneyimin gerekliliğine inanıyor, filozofları deneyimi göz önünde bulundurmadan çene yordukları için suçluyordum. Kanıtlarla yanıt verecekleri yerde susuyorlardı. Bu bağlamda, tümü sulandırılmış din bilimcilere benziyorlardı. Bana, öyle ya da böyle, elmas vadisinden geçip hiç kimseyi, kendim de dahil olmak üzere, aldığım örneklerin çakıl taşlarından öte şeyler olduklarına inandıramazmışım gibi geliyordu.

Bunlar 1898 yılında, tıp adamı olarak mesleğimi daha ciddi bir biçimde düşünmeye başladığım döneme rastlıyor. Kısa bir süre sonra, ihtisas yapmak gerektiğine karar verdim. Ya cerrah ya da dahiliyeci olacaktım. Anatomide özel bir eğitimim olduğu ve patolojiyi tercih ettiğim için cerrahiye daha yatkındım ve büyük bir olasılıkla parasal sorunlarım olmasaydı cerrah olurdum. Baştan beri, okuyabilmek için borçlanmak zorunda kalmam beni çok üzüyordu. Bitirme sınavları biter bitmez ekmek paramı çıkarmak zorunda olduğumu biliyor ve bir kliniğe oranla daha kolay, maaş alabileceğim bir asistanlık bulabileceğim taşra hastanelerinden birinde çalışmayı umut ediyordum. Üstelik, kliniklerde iş bulabilmek genelde klinik şefinin desteği ve sana duyduğu kişisel ilgiye bağlıydı. Popülaritemin tartışılabilirliği ve insanlarla sık sık yabancılaşma yaşadığım için bu konuda şansın bana güleceğini düşünmeye bile cesaretim yoktu. Bu nedenle yerel bir hastanede mütevazı bir işe çoktan razıydım. Ondan sonrası, çok çalışmama, yeteneklerime ve becerime bağlıydı.

Oysa o yaz tatilinde, kader beni çok etkileyecek bir oyun oynadı. Bir gün odamda ders çalışıyordum. Kapı aralıktı. Annemin örgü ördüğü yandaki yemek odasında, babamın büyükannesinin çeyizinden kalma yuvarlak bir ceviz masa vardı. O tarihlerde, aşağı yukarı yetmiş yıllık olmalıydı. Annem, masadan aşağı yukarı bir metre ötede, pencerenin kenarında oturuyordu. Kardeşim okuldaydı. Hizmetçi de mutfakta. Ansızın silah sesine benzer bir ses duydum. Yerimden fırlayıp patlama sesinin geldiği yan odaya koştum. Annemi neye uğradığını şaşırmış, koltukta oturur buldum. Örgüsü yere düşmüştü. “Ne, ne oldu?” diye kekeleyerek sordu. “Gürültü tam yanımda oldu.” Masaya bakıyordu. Baktığımda ne olduğunu gördüm. Masa ortasından kenarına doğru çatlamıştı. Ek yerlerinden

birinden değil de, tahtanın tam ortasından. Şaşırıp kaldım. Böyle bir şey nasıl oluyordu? Yetmiş yıldır kuruyan ağaç, oranın iklimsel özelliği olan oldukça nemli havada nasıl çatlamıştı? Soğuk ve kuru bir kış gününde, ancak yanan bir sobanın yanında dursaydı bu olabilirdi. Böyle bir patlamanın nedeni neydi? “Bazen çok garip kazalar olabiliyor,” diye düşündüm. Annem karanlık bir ifadeyle başını salladı. 2 no’lu sesiyle, “Bunun bir anlamı var,” dedi. İstemediğim halde etkilendim. Söyleyecek bir şey bulamamam beni rahatsız etti.

Aşağı yukarı iki hafta sonra, bir akşam altı sularında eve döndüğümde annemi, on dört yaşındaki kız kardeşimi ve hizmetçiyi çok gergin buldum. Bir saat önce kulakları sağır edici ikinci bir patlama olmuş, bu kez ses masadan değil de, on dokuzuncu yüzyılın başlarından kalma ağır büfenin olduğu yerden gelmiş. Büfede çatlak bulamayınca oradaki her şeye baktım. Büfeyi açınca, bir ekmek sepeti, yanında da ekmek bıçağını gördüm. Bıçak birçok yerinden bölünmüştü. Bıçağın sapı dört köşe ekmek sepetinin bir köşesinde duruyordu. Öbür köşelerinde de bıçağın parçaları. Bıçak en son saat dörtte, çay zamanında kullanılmış, sonra yerine konmuş ve bir daha hiç kimse büfeyi açmamış.

Ertesi sabah, kırık bıçağı kentin en iyi bıçakçılarından birine götürdüm. Bıçağı büyüteçle inceledikten sonra, başını salladı ve, “Bıçak kusurlu değil. Çeliği çok iyi. Biri bunu kasten kırmış. Örneğin, bıçak çekmeceye sıkıştırıla sıkıştırıla parçalara ayrılabilir ya da çok yüksek bir yerden taşın üzerine atılırsa böyle olur. Böyle bir şey patlamaz. Biri sizinle dalga geçmiş,” dedi.

Gürültü olduğunda annemle kardeşim odadaymışlar. İkisi de yerlerinden sıçramış. Odaya girdiğimde annemin 2 no’su bana anlamlı baktı. Bense, söyleyecek bir şey bulamadım. Şaşkına dönmüş ve itiraf etmeliyim ki çok etkilenmiştim. Olayı hiçbir biçimde açıklayamamam beni daha da çok rahatsız etti. Bıçak ve masa nasıl ve niçin parçalanmıştı? Yalnızca bir rastlantı olduğu varsayımı mantıklı sayılamazdı. Ren Nehri’nin sularının durup dururken ters yöne akmaya başlaması olasılığı hemen hemen hiç yoktu. Başka varsayımlar da çürüktü. Öyleyse neydi bu?

Birkaç hafta sonra, masa seansları yapan ve bu işte on beş yaşlarında medyum bir kızı kullanan akrabalarım olduğunu öğrendim. Seansa

katılanlar, uyurgezer gibi dolaşabilen ve ruhsal olaylar yaratan bu medyumla beni tanıştırmayı düşünüyorlarmış. Bunu duyduğumda, evimizde olan garip olayların medyumla herhangi bir biçimde ilgisi olabileceği aklıma geldi. Bu nedenle, cumartesi akşamları düzenli toplanan bu gruba ben de katıldım. Duvardan ve masadan vurma sesleri geliyor ya da iletişim kurulabiliyordu. Masanın, medyumdan bağımsız hareket etmesi kuşku uyandırabilecek gibiydi. Kısa sürede, deneye getirilen kısıtlamaların engelleyici bir etkisi olduğunu fark ettim. Bu nedenle, zaten var oldukları belli olan vurma sesleri yerine, iletişimin içeriğiyle ilgilenmeye başladım. Gözlemlerimin sonuçlarını doktora tezimde açıkladım. İki yıl kadar seansları sürdürdükten sonra sıkılmaya başladık. Medyumu üçkâğıtla olay yaratırken yakaladığım için deneylerden istemediğim halde vazgeçtim. Oysa bu örnekten, 2 no'lu kişiliğin nasıl oluştuğunu ve bir çocuğun bilincine girip onu sonunda nasıl kendisine kattığını öğrenmiştim. Kızcağız, "devrini erken tamamlayanlar"dandı ve yirmi altı yaşında veremden öldü. Onu yirmi dört yaşına geldiğinde bir kez daha görmüştüm. Kişiliğinin bağımsızlığı ve olgunluğu bende derin izler bıraktı. Ölümünden sonra, ailesinden yaşamının son aylarında kişiliğinin yavaş yavaş bölündüğünü, sonunda iki yaşında bir çocuğa dönüştüğünü ve o durumda son uykusuna yattığını öğrendim.

Önemli olan, bu olayın daha önceki düşünce sistemimi tümüyle yok ederek bana psikolojik bir bakış açısı kazandıran çok önemli bir deneyim olmasıydı. İnsan ruhuyla ilgili nesnel gerçekler keşfetmiştim fakat deneyimin niteliği bir kez daha konuşmamı engelliyordu. Olayı derinlemesine anlatabileceğim birini tanımıyordum. Bir kez daha, düşünmeye değer bir şeyleri rafa kaldırmak zorunda kaldım. Tezimin konusunu da birkaç yıl sonra bu oluşturdu.

Klinikte, yaşlı Immermann'ın yerine Friedrich von Müller geçmişti. Müller'in kafa yapısı bana uyuyordu. Keskin bir zekânın sorunsalları nasıl kavradığını ve çözümlerinin yarısı içlerinde gizli olan soruları nasıl oluşturduğunu görebiliyordum. Sanırım o da bende bir şeyler bulmuştu,

çünkü çalışmalarımın sonuna doğru atandığı Münih'e asistanı olarak onunla gitmemi önerdi. Bu davetin sonucunda kendimi dahiliyeye adamam gerektiğine inanır oldum. O sıralarda, geleceğimin ne olacağıyla ilgili kuşkularımı tümüyle yok eden bir olay olmasaydı gidecektim de. Psikiyatri derslerine ve klinik çalışmalarına katılmama karşın, hocamız insanı bu konuya çeken biri değildi. Üstelik, babamın akıl hastaneleri ve özellikle de psikiyatriden ne denli olumsuz etkilendiğini unutamadığım için bu alanın benim için özel bir yeri yoktu. Bu nedenle, devlet sınavına çalışırken psikiyatri kitabını en sona bırakmıştım. Hiç unutmuyorum, Krafft-Ebing'in kitabını elime aldığımda, "Bakalım, bir psikiyatrist neler yumurtlayabiliyor," diye düşünmüştüm. Dersler ve klinikte vakaların sunulması üzerimde en ufak bir iz bile bırakmamıştı. Klinikteki tek bir vakayı bile anımsamazken, sıkıntımı ve nefretimi hiç unutamıyordum.

Önsözle başladım. Bir psikiyatrın konusunu nasıl sunduğunu ya da en azından, varoluşunun gerekçelerini nasıl açıklayacağını merak ediyordum. Böylesine yüksekten bakmamın nedenini söylemem gerekir. O zamanlar, psikiyatri genelde hor görülürdü. Kimsenin bu konuda doğru dürüst bir bilgisi yoktu. Ayrıca, insanı bütün olarak ele alan ve patolojik farklılıklarını o bütünün içinde değerlendiren bir psikoloji de yoktu. Eski cüzam hastanelerinde olduğu gibi, klinik kentin uzağına kurulmuştu ve dış dünyayla ilişkisi kopuktu. Hastanenin başhekimi hastalarıyla birlikte kilitli kapılar ardındaydı ve herkes oradan gözlerini kaçırırdı. Doktorlar, bu konuda hiçbir şey bilmeyenlerden pek bir farkları olmadığı için insanların bu tutumunu yadırgamıyorlardı. Akıl hastalığı umutsuz ve ölümcül olarak nitelendiriliyor ve bu görüş psikiyatriye gölge düşürüyordu. Benim de kısa sürede kişisel deneyimlerimden çok iyi öğreneceğim gibi, psikiyatristlere o zamanlar biraz garip insanlar gözüyle bakılıyordu.

Önsözde şöyle diyordu: "Psikiyatri alanının kanıksanmamış özellikleri olması ve gelişmesinin tamamlanmış olmaması, bu konudaki kitapların oldukça öznel niteliklere sahip olmasına yol açmıştır." Birkaç satır sonra da yazar, "psikoz"ları kişilik hastalıkları olarak nitelendiriyordu. Kalbim deli gibi çarpmaya başladı. Kalkıp soluklanmak gereğini duydum çünkü kafamda bir şimşek çakmıştı. Benim için tek amaç psikiyatri olabilirdi.

Böylece, ilgimin iki değişik kanalı birlikte ilerleyebilir ve birleşerek akabilecekleri bir dere yatağı oluşturabilirlerdi. Her yerde boş yere arayıp bulamadığım biyolojik ve ruhsal gerçeklerin birlikte deneyime uygulanabileceği tek alan buydu. Doğanın ve ruhun çarpışmasının gerçekleşebileceği nokta sonunda ortaya çıkmıştı.

Krafft-Ebing'in psikiyatri ders kitaplarını "öznel" diye nitelendirmesi çok tepkime yol açtı. "Demek ki kitabın yarısı, yazarın itiraflarına ayrılmış," diye düşündüm. Kendine özgü önyargısı ve tüm benliğiyle, deneyimlerinin nesnelliğini göz ardı edip "kişilik hastalıkları"na tümüyle kendi kişiliğiyle tepki veriyordu. Klinik hocamdan hiç böyle bir şey duymamıştım. Krafft-Ebing'in kitaplarının bu konuda yazılmış kitaplardan çok büyük bir ayrıcalığı olmamasına karşın, değindiği birkaç nokta psikiyatri sorunsalına öylesine ışık tutuyordu ki, vazgeçemezcesine psikiyatrinin çekiciliğine kapıldım.

Karar verilmişti. Dahiliye hocama kararımı bildirdiğim de yüzünde şaşkın bir ifade belirdi. Düş kırıklığına uğradığı belli oluyordu. İnsanlara yabancı olduğum ve başkalarını kendimden uzaklaştırdığım duygusu yinelendi. Eski yaram depreşmişti. Oysa nedenini artık anlayabiliyordum. Kendim dahil hiç kimse bu belirsiz yan yola sapacağımı düşlememişti bile. Arkadaşlarım şaşırıp diyecek bir şey bulamadılar. Dahiliyede hâlâ çekiciliğini hissettiğim, aklı başında bir kariyer yapmak varken psikiyatri denen saçmalığa kapıldığım için bana aptal gözüyle bakıyorlardı.

Kimsenin beni izleyemeyeceği ya da izlemek istemeyeceği dar bir boğaza girdiğimin bilincindeydim fakat hiç kimsenin beni kararımdan caydıramayacağını da biliyordum. Kararım kesindi ve bu benim kaderimdi. Sanki birleşen iki nehir, tek bir akıntıyla beni almış, uzak amaçlara doğru sürüklüyordu. "Bütünleşmiş çift kişiliğim" olduğu düşüncesine öylesine güveniyordum ki, bu düşünce gizemli bir dalga gibi beni alıp sınavları çok iyi bir dereceyle geçirdi; fakat tüm mucizelerin yolunu kesen taşa takılıp tökezledim. En iyi bildiğim ders olan patolojik anatomide oldu bu. Hem de gülünç bir biçimde. Bir preparatta, yalnızca epitelyal hücreler olduğunu varsayıp köşede saklanan mantarları göremedim. Öbür konularda sorulacakları bile tahmin edebildiğim için birçok tehlikeli engeli başarılı bir

biçimde aşabildim. Kendime çok güvendiğim bir zamanda, intikam alınmış, çok kötü bir biçimde aptal yerine konmuştum. Bu hatayı yapmasaydım sınavlarda en yüksek notu alabilirdim.

Başka bir aday benim kadar puan aldı. Yalnız biriydi. Ne tür bir kişiliği olduğunu doğru dürüst çözememiştim. Kuşku uyandıracak denli bayağıydı. Onunla mesleğin en basit noktaları dışında bir şey konuşamazdınız. Bunun dışında, söylediğiniz her şeye, bana Ege' deki Yunan heykellerini anımsatan gizemli bir gülümsemeyle karşılık verirdi. Herkese tepeden bakmasının altında sanki utangaçlık yatıyor ve hiçbir zaman gerginliğini üzerinden atamıyordu. Yoksa bir tür aptallık mıydı bu? Ne olduğunu bir türlü kestiremiyordum. Kesin olan tek şey neredeyse, tek bir şeye yönelmiş olan hırsıydı. Tıptaki katı gerçekler ve tanımlar dışında hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. Birkaç yıl sonra şizofren oldu. Bunları anlatmamın nedeni, olayların paralelliğine tipik bir örnek olmasından. İlk kitabım *Dementia praecox* (şizofreni) psikolojisi üzerineydi. Çelişkili kişiliğim, kitapta kişilik hastalığının açıklamasını şöyle vermiş: Genel anlamda psikiyatri, hastanın, hasta ruhuyla, ruhunun normal olduğu varsayılan doktorun iletişimidir. Her ikisi de prensipte öznel oldukları için eşanlamlı olan, hasta kişilikle doktor arasında uzlaşma sağlanmasıdır. Amacım, anksiyetelerin ve halüsinasyonların yalnızca ruhsal hastalığın belirgin semptomları olmadıklarını ve birey açısından bir anlamı olduklarını belirtmekti.

Son sınavı verdiğim günün gecesi, yaşamımda ilk kez, çoktan beri istediğim bir şeyi gerçekleştirdim ve operaya gittim. O güne dek parasal durumum böyle bir lüksü karşılayacak durumda değildi. Antikaların satışından kazandığım paranın bir bölümü duruyordu. Böylece, yalnız operaya gitmekle kalmadım, Münih ve Stuttgart'a da gidebildim.

Bizet beni kendimden geçirdi ve sonsuz bir denizin dalgaları üzerine savurdu. Ertesi gün, bir tren beni daha geniş bir dünyanın sınırından geçirirken *Carmen*'in ezgileri bana eşlik ediyorlardı. Münih'te ilk kez gerçek anlamda klasik sanatla karşılaştım. *Carmen*'in müziğiyle birlikte sanat beni, derinliğini ve anlamını doğru dürüst algılayamadığım bir ruh haline soktu. Sanki, bir baharı yaşıyorcasına moralim çok yükseldi fakat ne yazık ki 1900 yılı Aralık ayının ilk on günü çok tatsız geçti.

Stuttgart'ta, kocası psikiyatrist olan teyzem Reimer Jung'u görmeye (son kez gördüm) gittim. Büyükbabamın Virginia de Lassauix ile yaptığı ilk evliliğinden olma kızıydı. Işıl ışıl mavi gözleri olan hayat dolu, hoş bir yaşlı hanımdı. Yitip gidecek bir geçmişin son solukları olan vazgeçilmez fanteziler ve anılarla doluydu. Bu ziyaret, çocukluğuma duyduğum özleme de veda etmem oldu.

10 Aralık 1900'de Zürich'teki Burghölzli Akıl Hastanesi'nde asistan olarak göreve başladım. Son yıllarda Basel'de soluk alamaz olduğum için Zürich'te olmaktan memnundum. Basel'liler için Basel'den başka kent yoktur. Onlara göre yalnızca Basel medenidir ve Birs Nehri'nin kuzeyinde barbarların ülkesi başlar. Arkadaşlarım gidişimin nedenini anlayamadılar ve kısa bir sürede döneceğimi düşündüler, fakat bu olacak iş değildi çünkü orada Rahip Paul Jung'un oğlu ve Profesör Carl Gustav Jung'un torunu damgasını sonsuza dek taşımam ve bir entelektüel olduğum için belirli sosyal çevrenin ve ruhun adamı olmam gerekiyordu. Sınıflandırılmak istemediğim ve buna karşı çıktığım için direniyordum. Basel'in entelektüel dünyası kıskanacak denli kente özgüydü fakat geleneklerin baskısını atamıyordu. Zürich'e gelir gelmez, değişik havasını hemen hissettim. Zürich'in dünyayla bağlantısı entelektüel değil, ticaridir. Orada, değerini hiçbir zaman unutamadığım daha özgür bir hava vardır. Zengin bir kültür birikimini özlersiniz fakat yüzyılların koyu renkli sislerinde boğulmazsınız. Eskisi gibi olmadığını bilmeme karşın, Basel'deki kültür birikimine karşı bugün bile içimde nostaljik duygular barındırırım. Bachofen'li, Burckhardt'lı günler, katedralin arkasındaki eski rahipler meclisi binası ve Ren Nehri'nin üzerindeki yarısı tahtadan yapılma eski köprü hâlâ gözümün önünden gitmiyor.

Basel'den ayrılmam anneme zor geldi fakat başka çarem yoktu. O da üzüntüsünü cesurca yüklendi. Benden çok farklı olan narin ve oldukça marazi kız kardeşimle birlikte yaşıyordu. Kız kardeşim sanki evde kalmak için yaratılmıştı. Hiç evlenmedi de. Şaşılacak bir kişilik gelişmesi göstermişti. Tutumuna her zaman hayran kalmışımdır. Önemli sayılmayan

bir ameliyatı atlatamadı. En küçük ayrıntısına kadar işlerini daha önceden yoluna soktuğunu öğrendiğimde çok etkilendim. Özünde benim için her zaman bir yabancıydı fakat ona çok saygı duyardım. Aslında çok duyarlı olmasına karşın, her zaman soğukkanlı davranırdı. Bense duygusaldım. Onun da sonunda, büyükbabamın tek kız kardeşinin yaptığı gibi kadınların kaldığı bir yaşlılar evinde yaşayacağını düşünürdüm.

Burghölzli'de işe başlamamla gerçek, amaç, bilinçlilik, görev ve sorumluluktan oluşan bir bütüne dönüştü. Dünyanın manastırına çekilmiştim sanki. Orada olabilirlik, sıradanlık ve anlam yoksunluğu dışında, hiçbir şeye inanmamaya yemin etmiş gibiydiniz. Bilinmeyen ve önemli olan her şeyi yadsımak zorundaydınız. Olağanüstü olanı da sıradanlaştırmanız gerekiyordu. Altında hiçbir şeyin yatmadığı yüzeysellikler, arkası gelmeyen başlangıçlar, tutarsız içerikler, giderek sınırları daralan bilgiler, sorun olduğu savunulan yanlışlar, insanı boğan dar görüşler ve sonu gelmez bir kısırdöngü olağandı orada. Altı ay boyunca, akıl hastanesinin atmosferine ve oradaki yaşama alışabilmek için kendimi o manastır gibi yere kapattım ve psikiyatrik düşünce biçimini anlayabilmek için *Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie* dergisinin elli baskısını devirdim. Bence psikiyatri, bir akıl hastalığı ortaya çıktığında, sağlıklı olduğu varsayılan ruhu gücü altına alan biyolojik tepkiye verilen bir addan öte bir şey olmadığı için, insanın ruhunun mahvoluşunu gördüğünde ne tür bir tepki gösterdiğini merak ediyordum. Meslektaşlarımı da hastalar kadar ilginç buluyordum. Ondan sonraki yıllarda, gizlice İsviçreli meslektaşlarımın kalıtım geçmişleriyle ilgili istatistikler tuttum ve çok da yararlandım. Bunu yapmamın nedeni bilgimi artırmak ve psikiyatrik düşünce biçiminin kökenlerini anlayabilmekti.

Yaptığım işe yoğunlaşmam ve kendimi dört duvar arasına bilinçli kapatmamın meslektaşlarımdan kopmama neden olduğunu sanırım söylememe gerek yok. Kuşkusuz, psikiyatrinin bana ne denli yabancı geldiğinden ve onun ruhuna girebilmek için ne denli çaba gösterdiğimden haberleri yoktu. O dönemde, henüz tedaviye ilgim uyanmamıştı. Buna karşın, uzun süredir çok istediğim, genel anlamda ruhun derinliklerini

kavrayabilme olanağını verdikleri için normal olduğu varsayılan patolojik çeşitlilikler beni neredeyse büyülüyordu.

İşte psikiyatriyi meslek edinmem böyle başladı. Öznel deneyimimden nesnel yaşamım doğdu.

Kendime uzaktan bakıp kaderimi gerçekten nesnel bir biçimde gözlemlemeyi istemiyorum. İstesem bile, bunu yapabilecek yeteneğim yok. Böyle bir şeyi yapmaya kalksam, özgeçmişlerde düşülen tipik yanılgıyı ben de yinelemiş olurum. Olması daha doğru gözükenleri hayalci bir biçimde dokur ya da bir *apologie pro vita sua*[21] yaratırım. Sonuçta, insan, kendisini yargılayamayan bir olgudur ve başkalarının iyi ya da kötü yargılarına bırakılmıştır.

15. (Lat.) Tanrı'nın gönderdiği düşler. (Y.N.)
16. (Lat.) Fikir birliği. (Y.N.)
17. İlk defa 1825'te Berlin'de yayımlanan Latince anonim öğrenci şarkısı. (Y.N.)
18. (Fr.) "Bütün bunlar iyi güzel de, insanın bahçesini işlemesi gerekir." (Y.N.)
19. (Lat.) "Küçük şeyler, büyük şeylerle kıyaslanacak olursa" anlamında. (Y.N.)
20. (Alm.) Zamansız Düşünceler. (Y.N.)
21. (Lat.) "Kişinin yaşamını savunması" anlamında. (Y.N.)

Psikiyatrik çalışmalar

Burghölzli’de çıraklık dönemimi geçirdim. İlgilendiğim ve üzerinde araştırma yaptığım konuların başında benim için çok önemli olan şu soru geliyordu: “Ruhsal hastalığı olan birinin içinde gerçekte neler oluyor?” O zamanlar bunu çözemiyordum. Meslektaşlarım bu tür sorunsallarla ilgilenmiyordu. Psikiyatri hocaları da hastanın anlattıklarını dinlemiyorlardı bile. Dertleri, günlük teşhisleri nasıl koyacakları ya da bulguları nasıl tanımlayacaklarıydı. Yalnızca istatistik bilgi topluyorlardı. O zamanlar klinik çalışmalarında ağır basan görüşte, hastanın insan yönünün ve bireyselliğinin hiç önemi yoktu. Doktor, elinde sorgulanmamış uzun bir teşhis listesi ve ayrıntılı bulgularla hasta X’in karşısına çıkar, hastalar sınıflandırılır, bir teşhisle damgalanır ve çoğu zaman iş orada biter ve bu işte akıl hastasının psikolojisi hiç rol oynamazdı.

Bu noktada, özellikle, isteri ve düşlerin psikolojisiyle ilgili temel araştırmaları olduğu için Freud’u çok önemsemeye başlamıştım. Bence, düşünceleri, bireysel vakaların daha yakından irdelenmesi ve anlaşılabilmesi için yol göstericiydiler. Nörolog olmasına karşın, psikiyatriye psikolojiyi sokan odur.

O zamanlar, çok ilgimi çeken bir vakayı anımsıyorum. “Melankoli” olduğu varsayılan genç bir kadın hastaneye yatırılmıştı. Muayeneler her zamanki gibi titizce yapıldı. Hastanın geçmişi, testler, fiziksel kontrol vb. Teşhis, şizofreni ya da o günkü adıyla *Dementia praecox*’du. Hastanın ne kadar sürede iyileşeceğiyle ilgili sonuç, “kötü” çıktı.

Kadın, benim bölümüme düştü. Başlarda, teşhisten kuşku duymaya cesaret edemedim. Yeni başlamış biriydim ve hâlâ genç sayılırdım. Başka

bir teşhis koyacak kadar kendime güvenemiyordum. Oysa vaka, garibime gidiyordu. Şizofreni vakası olmadığını, sıradan bir depresyon geçirdiğini düşünüyordum. Kendi yöntemlerimi uygulamaya karar verdim. O günlerde, teşhiste kullanılan çağrışımlarla ilgili çalışmalar içindeydim ve bu nedenle, hastaya bir çağrışım deneyi uyguladım. Ayrıca düşlerini de konuştuk. Böylece, geçmişiyle ilgili soruların ortaya çıkaramadığı gerçeği su yüzüne çıkarabildim. Karanlık ve trajik öyküsünü doğrudan doğruya bilinçdışından çekip çıkardığım bilgiyle elde ettim.

Evlenmeden önce, çok zengin bir sanayicinin çevredeki bütün kızların gözü üzerinde olan oğlunu tanımış ve çok hoş bir genç kız olduğu için de onu tavlamasının daha kolay olacağını düşünmüş. Anlaşılan, genç onunla ilgilenmemiş, o da başka biriyle evlenmiş.

Beş yıl sonra, eski bir arkadaşı onu ziyarete gelmiş. Eski günlerden söz ederlerken arkadaşı, zengin sanayicinin oğluna değinerek, “Evlenmen birini çok şaşırttı. Senin o Bay X’ini,” demiş ve işte o anda olan olmuş! Depresyonun başlangıcı o tarihe rastlıyor, birkaç hafta sonra da bir felakete yol açıyor: Bir gün, çocuklarına banyo yaptırıyormuş. İlk önce, dört yaşındaki oğlunu, sonra da iki yaşındaki kızını yıkamış. Yaşadığı taşra kentinde sular çok temiz olmadığı için, içmek için temiz kaynak suyunu, banyo ve temizlik için de mikroplu nehir suyunu kullanıyorlarmış. Kızını yıkarken, çocuğun süngeri emdiğini görmüş fakat sesini çıkarmamış. Oğluna, içmesi için bile o sudan vermiş. Doğal olarak bunu bilinçsizce ya da yarı bilinçli yapmış; çünkü zihni başlamış olan depresyonun etkisi altındaymış.

Kısa bir süre sonra, hastalığın kuluçka dönemi bitince, kızı hastalanıp tifodan ölmüş. En çok kızını severmiş. Oğluna enfeksiyonu almadığı için bir şey olmamış. Depresyonu, kızının ölümüyle akut hale dönüşmüş ve hastaneye kaldırmışlar.

Çağrışım deneyinden, onun bir katil olduğunu çıkarmış ve gizinin ayrıntılarını saptamıştım. Depresyona uğraması için bu yeterli bir nedendi. Aslında vaka şizofrenik değildi; psikojenik rahatsızlığı vardı.

İyileşmesi için ne yapmak gerekliydi? O güne dek uykusuzluğunu gidermek için uyuşturucular veriliyor, intihar girişimini önlemek için de

sürekli izleniyordu. Başka hiçbir şey yapılmamıştı. Fiziksel sağlığı yerindeydi.

Bir sorunla karşı karşıdaydım: Onunla açıkça konuşmalı mıydım, yoksa susmalı mıydım? Harekete geçmeli miydim? Benim için bir vicdan sorunuydu bu. Çelişen görevlerle yüz yüze kalmıştım. Tek başıma karar vermem gerekiyordu. Meslektaşlarıma sormaya kalksam, “Ne yapıyorsun! Sakın kadına bunları söyleme. Onu daha çok çıldırtırsın,” deyip beni uyaracaklardı. Oysa etkinin bunun tersi olabileceğini düşünüyordum. Genel anlamda, psikolojide tek bir kural yoktur denilebilir. Bilinçdışı faktörünü ele alıp almamamıza bağlı olarak, bir soruya değişik biçimde yanıtlar verilebilir. Kuşkusuz, büyük bir risk altına girdiğimin bilincindeydim. İşler ters giderse başım derde girecekti.

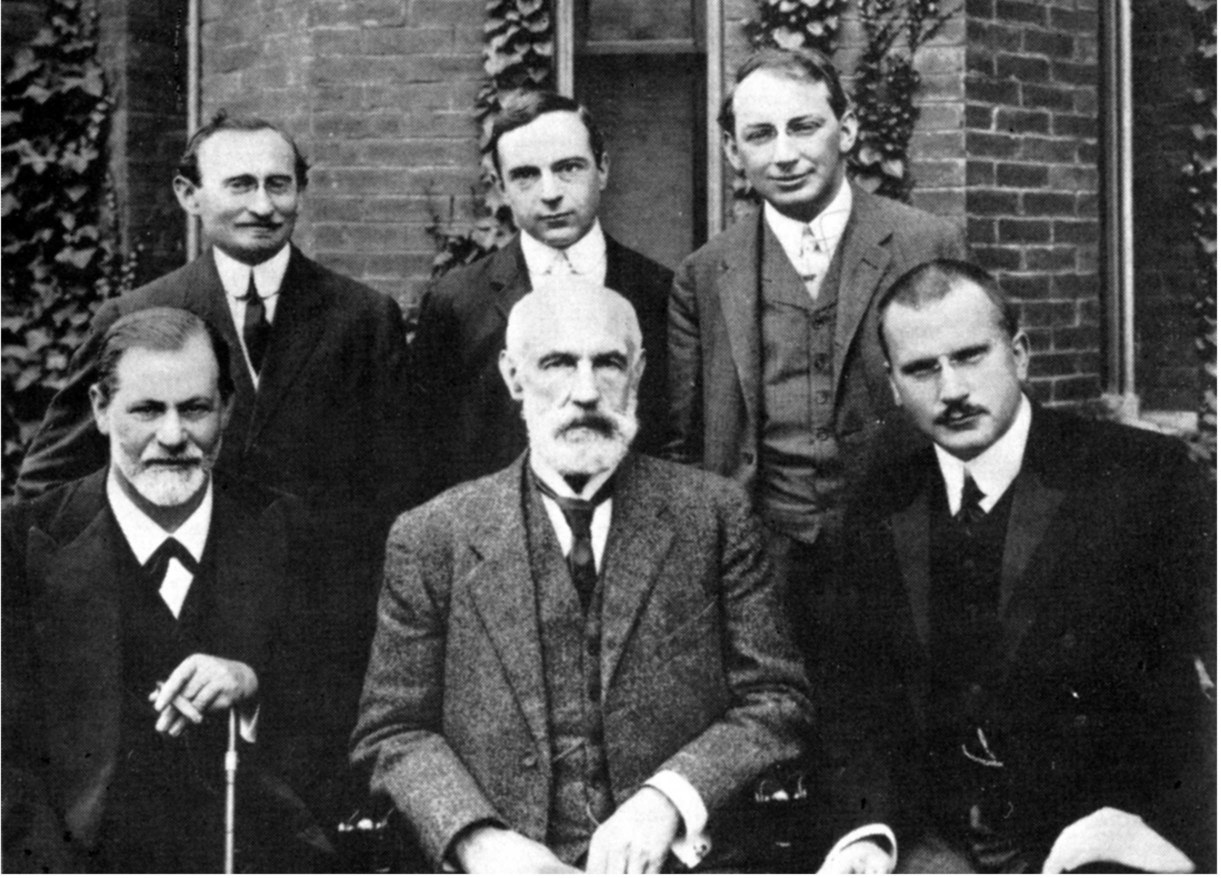
Her şeye karşın, sonu belli olmayan bir tedaviyi denemeye karar verdim. Hastaya çağrışım deneyinin ortaya çıkardıklarını anlattım. Bunu yapmanın benim için ne denli zor olduğunu anlamak zor olmasa gerek. Bir insanı açıkça cinayetle suçlamanın şaka götürür bir yanı yoktur. Hastanın bunu dinleyip kabullenmesi trajik bir olay oldu fakat iki hafta içinde toparlanıp taburcu oldu ve bir daha da hastaneye yatması gerekmedi.

Meslektaşlarıma bu olaydan söz etmememin başka nedenleri de vardı. Vakayı tartışıp yasal sorulara yönelmeleri olasılıydı. Kuşkusuz, hastayla ilgili bir şeyi kanıtlamaları olanaksızdı fakat bu tartışmalar onun felaketine neden olabilirdi. Kader onu yeterince cezalandırmış ve zaten büyük bir yükün altında ezilerek taburcu olmuştu. Bu yükü sırtlanarak yaşamayı öğrenmesi gerekiyordu. Çocuğunu yitirmek onun için ürkünç bir deneyimdi ve yaptığının kefaretini zaten depresyonu ve hastaneye kaldırılışıyla ödemeye başlamıştı.

Psikiyatri vakalarının çoğunda, hastanın dile getirilmemiş bir öyküsü vardır ve kural olarak, bu öyküyü kimse bilmez. Bence tedaviye, ancak tümüyle kişisel olan bu öyküyü iyice irdeledikten sonra başlanabilir. Hastanın gizidir bu ve hasta bu kayaya çarparak parçalanmıştır. Gizli öyküsü bilinirse tedavi için bir anahtar elde etmiş olunur. Doktorun görevi, bu gizle ilgili bilgiyi nasıl ortaya çıkaracağını düşünmektir. Çoğu vakalarda, bilincin malzemesini taramak yetersiz kalır. Bazı vakalarda çağrışım deneyi

yolu açabilir. Düşlerinin yorumu ya da hastayla uzun ve sabırlı bir iletişim kurmak da. Tedavide göz önünde bulundurulması gereken nokta hastanın tüm kişiliğidir, yalnızca bulgular değil. Tüm kişiliğini zorlayan sorular sorulmalıdır.

1905'te Zürich Üniversitesi'nde psikiyatri dersleri vermeye başladım ve aynı yıl içinde Psikiyatri Kliniği'nin başhekimi oldum. Dört yıl sonra da istifa etmek zorunda kaldım; çünkü işten başımı kaşıyacak vaktim kalmamıştı. Yıllar boyunca özel çalışmalarım öylesine yoğunlaşmıştı ki işlere yetişemez olmuştum. Gene de, hocalığımı 1913 yılına dek sürdürdüm. Psikopatoloji, doğal olarak Freud psikanalizinin temelleri ve ilkel insan psikolojisi üzerine dersler veriyordum. Ana konularım bunlardı. İlk dönemde verdiğim dersler, genelde hipnoz ve Janet ve Flournoy üzerineydi. Dersler ilerledikçe Freud'un psikanalizinin sorunsalları ön plana çıkmaya başladı.

(Arkada soldan sağa) Abraham A. Brill, Ernest Jones, Sándor Ferenczi.
(Önde soldan sağa) Sigmund Freud, Stanley Hall, Carl Gustav Jung.
1909'da Massachussetts'teki Worcester Koleji'nde. (Sigmund Freud Copyrights Ltd.)

Hipnoz derslerinde, öğrencilere sunduğum hastaların özgeçmişlerini sorardım. Bir vakayı hâlâ çok iyi anımsıyorum:

Bir gün, orta yaşlı bir kadın geldi. Dinsel yönünün güçlü olduğu belliydi. Elli sekiz yaşındaydı. Hizmetçisinin yardımıyla koltuk değneklerine abanarak yürüyebiliyordu. On yedi yıldır sol bacağında ağrı yapan felçten yakındı. Onu rahat bir sandalyeye oturtup olayı baştan sona anlatmasını istedim. Ne kadar kötü durumda olduğunu ve hastalığını en ince ayrıntısına kadar uzun uzun anlatmaya koyuldu. Bir süre sonra, sözünü keserek, “Bu kadar konuşacak zamanımız yok, ben size hipnoz uygulayacağım,” dedim. Sözümü doğru dürüst bitiremeden gözlerini kapadı ve hipnotize olmadan derin bir transa girdi. Şaşırmama karşın, onu rahatsız etmedim. Konuşmasını sürdürdü ve bilinçdışını oldukça yoğun yaşadığını

gösteren çok ilginç düşlerini anlatmaya başladı. Ben bunu ancak yıllar sonra anlayabildim. O gün bir çılgınlık nöbetine kapıldığını sanmıştım ve durumdan giderek rahatsız olmaya başlamıştım. Yirmi kadar öğrenci gözlerini bana dikmiş, hipnoz uygulamamı bekliyordu!

Yarım saat kadar bekledikten sonra, hastayı uyandırmak istedim. Uyanmıyordu. Çok telaşlandım. İstemeden gizli bir psikozu uyandırmış olabileceğim aklıma geldi. On dakika kadar uğraştıktan sonra kadını uyandırabildim. Bir yandan da, öğrencilerin ne denli gergin olduğumu anlamamaları için uğraşıyordum. Kadın kendine geldiğinde başı dönüyordu ve şaşkındı. “Ben doktorum. Merak edecek bir şey yok,” dememe kalmadan kadın, “İyileştim!” diyerek koltuk değneklerini fırlattı ve yürümeye başladı. Utançtan alı al moru mor, öğrencilere, “Hipnozla neler yapılabileceğini görüyorsunuz işte!” dedim. Oysa ne olup bittiğinden zerre kadar haberim yoktu.

Hipnozdan vazgeçmemin nedenlerinden biri bu olaydır. Ne olduğunu bir türlü anlayamamıştım. Oysa kadın iyileşip neşe içinde ayrılmıştı. En geç yirmi dört saat içinde eski şikâyetlerinin yineleneceğini varsaydığım için beni aramasını söylemiştim fakat tüm kuşkularıma karşın sonunda iyileştiğini kabul etmek zorunda kaldım.

Ertesi yıl, yaz döneminin ilk dersinde kadın geri geldi. Kısa bir süre önce başladığını söylediği şiddetli sırt ağrılarından yakınıyordu. Derslerimin yeniden başlamasıyla bir ilgisi olup olmadığını düşündüm, doğal olarak. Gazetede derslerin başlayacağını okumuş olabilirdi. Ağrıların ne zaman başladığını ve nedenini sordum. Belirli bir zaman veremiyordu, ne olduğunu da bilmiyordu. Hiçbir açıklamada bulunamadı. Sonunda, ağrıların gazetede ilanı gördüğü an başladığını sözlerinden çıkartabildim. Varsayımım doğruydu fakat hâlâ mucizevi iyileşmenin nasıl olduğunu anlayamıyordum. Onu bir kez daha hipnotize ettim, yani bir kez daha kendiliğinden transa girdi ve ağrılar kayboldu.

Bu kez, yaşamıyla ilgili daha çok şey öğrenebilmek için onu alıkoydum. Hastanede benim bölümümde yatan geri zekâlı bir oğlu olduğu ortaya çıktı. Bu konuda bilgim yoktu çünkü ikinci kocasının soyadını taşıyordu ve çocuk ilk kocasındandı. Başka çocuğu da yoktu. Doğal olarak yetenekli ve başarılı

bir oğlu olsun istemiş ve çocuğun genç yaşta akıl hastalığına uğraması ona büyük bir darbe olmuştu. O zamanlar, hâlâ genç bir doktordum ve oğlunda görmek istediği her şeyi ben simgeliyordum. Saplantıya dönüşen, bir kahramanın annesi olma isteğini bana yöneltmişti. Beni oğlu yerine koymuş, önüne gelene mucizevi iyileşmesini anlatır olmuştu.

Aslında, çevrede oluşan, bir sihirbaz olduğum yolundaki ünümü ona borçluydum. Olay kısa sürede yayıldığı için ilk özel hastamı da. Özel psikoterapik çalışmalarım, bir annenin beni akıl hastası oğlunun yerine koymasıyla başladı! Kuşkusuz, ona bağlantıları anlattım. Büyük bir anlayışla karşıladı ve bir daha da ağrısı olmadı.

Bu benim ilk gerçek tedavimdi diyebilirim. Daha doğrusu, ilk analizim. Yaşlı hanımefendiyle konuşmamı çok net hatırlıyorum. Zeki bir kadındı ve onu ciddiye almam ve hem kaderiyle hem de oğlunun durumuyla ilgilenmem, bana minnet duymasına yol açmış, bu da ona yardım etmişti.

Başlangıçta muayenehanemde hipnoz uyguluyordum fakat sonra vazgeçtim, çünkü karanlıkta el yordamıyla dolaşmak gibi oluyordu. Hipnozda gelişmenin ve tedavinin süreci hiçbir zaman belli olmadığı için belirsizlik içinde çalışmak beni rahatsız ediyordu. Hastanın ne yapması gerektiğine tek başıma karar vermeyi sevmem. Hastayı eğilimlerinin doğal akışına bırakıp ondan bazı şeyler öğrenmek beni daha çok ilgilendirir. Bunun için de, düşlerinin özenle analiz edilmesi ve bilinçdışının göstergelerinin irdelenmesi gerekir.

1904-1905 yılları arasında Psikiyatri Kliniği'nde bir deneysel psikopatoloji laboratuvarı kurdum. Bazı öğrencilerimle birlikte ruhsal tepkileri (örneğin çağrışımları) irdeledik. Franz Riklin yardımcımdı. Ludwig Binswanger o günlerde psikogalvanik[22] etkiyle bağlantılı çağrışım deneyleri üzerine doktora tezi yazıyordu. Ben de, *Zur Psychologischen Tatbestands diognastik*'i (Gerçeklerin Psikolojik Teşhisi) hazırlıyordum. Frederick Peterson ve Charles Ricksher gibi Amerikalı meslektaşlarımız da vardı. Yazıları Amerikan tıp dergilerinde yayımlanıyordu. 1909'da çalışmalarımı anlatmam için Clark Üniversitesi'ne davet edilmem de bu

meslektaşlarımın katkılarıyla oldu. Ayrıca Freud da davet edilmişti. İkimizi de hukuk doktoru unvanıyla onurlandırdılar.

Çağrışım ve psikogalvanik deneyleri Amerika'da ünlenmeme ve oradan hastaların gelmesine neden oldu. Bir vakayı hâlâ çok iyi anımsıyorum. Amerikalı bir meslektaşım, "alkolik nevrasteni" teşhisiyle bir hasta yollamıştı. Bulgular "iyileşmez" sonucunu vermiş, tedavimin bir işe yaramayacağını düşündüğü için de, Berlin'de ünlü bir nöroloğu görmesini de önermişti. Hastayla konuştuğumda hastanın ruhsal kaynağını bilmediği sıradan bir nevrozu olduğunu anladım. Çağrışım deneyi uyguladığımda çok ciddi bir anne kompleksinin etkisi altında olduğu ortaya çıktı. Zengin ve saygıdeğer bir aileden geliyordu, hoş bir karısı vardı ve görünürde hiçbir sorunu yoktu. Yalnızca, çok içiyordu. İçmesinin nedeni kendini umarsızca uyuşturabilmek ve baskıdan kurtulabilmekti. Doğal olarak da bir işe yaramıyordu.

Annesinin büyük bir şirketi vardı ve yetenekli oğlunu orada önemli bir mevkiye getirmişti. Annesinin yanında çalışmanın verdiği baskıdan kurtulabilmesi için çoktan ayrılması gerekirdi ama iyi mevkiinden vazgeçmeye gönlü bir türlü razı olmuyordu. Dolayısıyla onu o mevkiye getiren annesine bağımlı kalmıştı. Onunla beraber olduğunda ya da annesi işine karıştığında yoğun duygularını körletmek ya da onlardan kurtulmak için içmeye başlıyordu. Bir yönü o rahat ve sıcak yuvayı bırakmak istemezken başka bir yönü de içgüdülerine ters düşen bir durumla refah ve rahatın kendisini satın almasına izin veriyordu.

Kısa süreli bir tedaviden sonra içkiyi bıraktı ve kendini iyileşmiş varsaydı. Ona, "Yerinizde kalırsanız içkiye başlamayacağınızı garanti edemem," dedim. Bana inanmadı ve Amerika'ya rahatlamış olarak döndü.

Annesinin etkisi altına girer girmez yeniden içkiye başladı. Annesi İsviçre'ye geldiğinde beni görmek istedi. Zeki bir kadındı ama tam bir güç delisiydi. Oğlunun durumunu daha da iyi anladım. Oğlunun direnecek gücü yoktu. Fizik olarak bile zayıf ve narindi. Annesine hiç benzemiyordu. Emrivaki yapmaya karar verdim. Haberi olmadan annesine, oğlunun alkol sorunu nedeniyle o sorumluluğu alacak durumda olmadığını belirten tıbbi

bir belge verdim ve işten ayrılmasını önerdim. Annesi dediğimi yaptı ve kuşkusuz oğlu öfkeden köpürdü.

Burada yaptığım, normal koşullarda bir tıp adamına yakışmayacak bir iş olarak görülür ama hastanın iyiliği için bu adımı atmak zorunda kalmıştım.

Sonra ne mi oldu? Annesinden ayrılınca kişiliği gelişti ve benim yaptığıma rağmen ya da yaptığımdan dolayı çok parlak bir meslek hayatı oldu ve karısı, kocası alkolizmden kurtulduğu ve kendi yolunda çok başarılı olduğu için bana hep minnet duydu.

Başka çözüm olmadığını bilmeme karşın arkasından iş gördüğüm için yıllarca vicdan azabından kurtulamadım. Durumundan kurtulduğunda nevrozu gerçekten geçmişti.

Hiç unutmadığım bir vaka daha var. Bir gün muayenehaneme bir hanım geldi. Bir daha gelmeyeceğini söyleyerek adını vermek istemedi. Eskiden doktormuş. Üst tabakadan biri olduğu belliydi. Bana bir itirafta bulunmak istiyormuş. Yirmi yıl kadar önce kıskançlık nedeniyle bir cinayet işlemiş. Kocasıyla evlenebilmek için en iyi arkadaşını öldürmüş. Cinayet ortaya çıkmazsa sorun olmayacağını düşünmüş. Arkadaşının kocasıyla evlenmek istediği için en kolay yolun, onu ortadan kaldırmak olduğunu düşünmüş. Olayı ahlaksal açıdan önemsemiyormuş.

Sonuçta ne mi olmuş? Adamla gerçekten evlenmiş ama garip şeyler olmaya başlamış. Kızı evden ayrılmak istemiş. Evlenmiş ve ondan giderek uzaklaşmış. Bir süre sonra da ilişkileri tümüyle kesilmiş.

Bu hanım, ata binmeye meraklıymış ve atlarını çok severmiş. Bir gün ata binerken atların tümünün çok huzursuzlaştıklarını görmüş. En sevdiği atı bile binmesini istemiyormuş. Sonunda ata binmekten vazgeçmek zorunda kalmış. Bu kez köpeklerine düşkün olmaya başlamış. Olağanüstü güzel bir köpeği varmış. Köpeğinin felç olması bardağı taşıran son damla olmuş ve morali çökmüş. Birine itiraf etme gereksinimi duyduğu için bana gelmiş. Bir katildi ama kendini de öldürmüştü; çünkü böyle bir eylemde bulunan kişi kendi ruhunu da öldürür. Katil kendini yargılar. Yakalanırsa cezasını çeker ama ahlaksal bilinci devreye girmeden yapar ve olay gizli

kalırsa, bu vakada da görüldüğü gibi ceza onu bırakmaz ve sonuçta olay ortaya çıkar. Bazen katile hayvanların ve bitkilerin bile bu işten haberi varmış gibi gelir. Kadın işlediği cinayet nedeniyle büyük bir yalnızlığa itilmiş, hayvanlara bile yabancılaşmıştı. Yalnızlıktan kurtulabilmek için beni gizini paylaşmaya zorlamıştı. Katil olmayan birine gereksinimi vardı. Bu kişinin onu önyargısız dinlemesi gerekiyordu. Bunu yapmakla yeniden insanlarla iletişim kurmuş gibi olacaktı. İtiraf edeceği kişi profesyonel bir din adamı olamazdı, doktor olması gerekiyordu. Din adamının onu görevi olduğu için dinleyeceğinden ve gerçekleri kabul etmek yerine olayı ahlaksal açıdan ele alacağından korkuyordu. İnsanların ve hayvanların ona sırt çevirdiğini görmüştü ve artık bir kez daha yargılanacak gücü yoktu.

Onu bir daha ne gördüm ne de elimde doğru söylediğinin kanıtı var. Bazen aklıma gelir, ne olduğunu merak ederim. Öyküsü henüz bitmemişti. İntihar etmiş olabilir; çünkü o yalnızlığı kaldırabildiğini hiç sanmıyorum.

Klinik bulgular, bir doktorun uyum sağlayabilmesi için çok önemlidir ama hastaya bir yararları olmaz. Önemli olan hastanın tarihçesidir. Ancak onun yoluyla, hastanın insan olarak geçmişini ve acılarını öğrenebilirsiniz. O andan sonra doktorun tedavisi devreye girebilir. Böyle tipik bir vaka vardı:

Kadınlar koğuşunda yaşlı bir hasta vardı. Aşağı yukarı yetmiş yaşındaydı ve kırk yıldır yatalaktı. Elli yıl kadar önce hastaneye yatırılmıştı. O zaman hastanede olanların çoğu öldüğü için gelişini anımsayan kimse kalmamıştı. Yalnızca otuz beş yıldır orada çalışan başhemşire bir şeyler anımsıyordu. Yaşlı kadın konuşamıyor ve gıda olarak yalnızca sıvı ya da kıvamlı şeyler yiyebiliyordu. Elleriyle yemeye çalışıyor, gıdayı ağzına akıtıyordu. Bazen bir bardak sütü içmesi saatler alıyordu. Yemek yemediği zamanlarda elleri ve kollarıyla garip ritmik hareketler yapıyordu. Ne yaptığını bir türlü anlayamıyordum. Akıl hastalığının insana neler yapabildiğini görmek beni çok sarsıyordu ama bir açıklama getiremiyordum. Klinikte hastalar tanıtıldığında, *Dementia praecox* vakası

olarak gösterilirdi ama bunun benim için bir anlamı yoktu, çünkü bu, ne yaptığı hareketlerin anlamını ne de kaynağını açıklıyordu.

Bu vakanın üzerimdeki etkisi o dönem psikiyatrisine gösterdiğim tepkinin tipik bir örneğidir. Asistanlığa başladığımda psikiyatrinin ne olduğunu hiç anlayamadığımı düşünmüştüm. Ben karanlıkta el yordamıyla ilerlemeye çalışırken meslektaşlarımın takındığı kendinden emin hava, onların yanında kendimi çok rahatsız hissetmeme neden oluyordu. Bana göre psikiyatri hasta zihinde neler olup bittiğini anlamaktı ama bunu da anlayamıyordum. Yolumu göremediğim bir mesleğe saplanıp kalmıştım!

Bir gece, koğuşta dolaşırken yaşlı kadının yine o gizemli hareketleri yaptığını gördüm. “Bunları neden yapıyor?” diye düşündüm. Başhemşireyi buldum ve ona hastanın eskiden beri mi öyle olduğunu sordum. “Evet, benden öncekiler ayakkabı yaptığını söylediler,” dedi. Hastanın tarihçesine baktığımda orada gerçekten ayakkabıcı hareketleri yaptığı yazılıydı. Eskiden ayakkabı yapanlar ayakkabıyı dizlerinin arasına sıkıştırır ve bu hareketle iğneyi deriden geçirirlerdi. (Köy ayakkabıcıları hâlâ öyle yapıyor.) Hasta bir süre sonra öldüğünde kardeşi cenazeye geldi. Ona, “Kardeşiniz nasıl akıl hastası oldu?” diye sordum. Bana kardeşinin bir ayakkabıcıyı sevdiğini, onunla evlenmek istediğini ama adam onunla evlenmek istemeyince kardeşinin “uçtuğunu” söyledi. Ayakkabıcı hareketleri ölümüne dek sevdiğiyle özdeşleşmesini sağlıyordu. O vaka, içimde *Dementia praecox*’la ilgili kuşkuların doğmasına neden olmuştur. Ondan sonra tüm dikkatimi bir psikozdaki anlamlı bağlantılara verdim.

Başka bir vaka da bana psikozun, daha da ötesi anlamsız düşüncelerin arkasında yatanları açıkladı. Vaka, o güne dek anlamsız varsayılan şizofrenlerin dilini anlamamı sağladı. Bu Babette S. vakasıydı. Vakayı bir yerde yazdım ve 1908’de, Zürich’te bir konferansta sundum.

Babette, Zürich’in yoksul ve pis kenar mahallelerinden birinde büyümüştü. Kız kardeşi fahişe, babası alkolikti. Otuz dokuz yaşında, *Dementia praecox*’la bağlantılı paranoyaya yakalanmıştı ve onun tipik belirtisi olan megalomanisi vardı. Onu ilk kez gördüğümde yirmi yıldır

hastanedeydi ve garip bir ruhsal bölünmeye tanık olan yüzlerce tıp öğrencisine gösterilmişti. Tipik bir vakaydı. Babette tümüyle aklını yitirmişti ve çok garip şeyler söylüyordu. Ne demek istediğini anlamaya çalışıyordum. Örneğin, “Ben Lorelei’ım,” derdi. Bunun nedeni onu gören doktorların sürekli, “Ne anlama geldiğini bilmiyorum,”[23] demeleriydi. Ya da, “Ben Sokrates’in temsilcisiyim,” derdi. Bunun, “Ben de Sokrates gibi haksız yere suçlandım,” demek olduğunu çözebilmiştim. “Ben çift teknik bulunmaz biriyim,”; “Ben mısır ekmeğinin üzerine sürülmüş erik turtasıyım,”; “Ben çok lezzetli tereyağından yapılma Helvetia ve Germania’yım,”, “Napoli’yle birlikte dünya makarna gereksinimini karşılamamız gerekiyor,” gibi sözler söylerdi. Bu son söyledikleri, aşağılık kompleksini telafi ederek gözünde özdeğerini artırıyordu.

Babette ve başka vakalar bana hastaların söylediklerinin hiç de sanıldığı kadar saçma olmadığını gösterdi. Birçok kez, böyle hastalarda bile, normal sayılabilecek bir kişiliğin arka planda gizli kaldığını gördüm. O kişilik durup izler, denebilir. Arada sırada da, düşler ve sesler yoluyla mantıklı şeyler söyleyip yorum yapabilir. Özellikle, bedensel bir hastalık olduğunda ön plana çıkabilir ve hasta son derece normal görünür.

Bir kez, arka plandaki normal kişiliğinin belirgin olduğu yaşlı bir hastam vardı. İyileşme umudu yoktu, yalnızca bakımı sağlanıyordu. Her doktorun tedavi edilemeyecek hastaları vardır. Yapabildiği yalnızca ölüme giden yolda rahat ilerlemelerini sağlamaktır. Hasta bedeninin her yerinden gelen sesler duyuyordu. Göğsünden gelen ses de “Tanrı’nın sesi”ydi.

Yürekliliğime kendim de şaşarak ona, “Bu sese güvenmeliyiz,” dedim. Bu ses mantıklı şeyler söylüyor ve böylece işler yolunda gidiyordu. Bir gün ses ona, “Senin, İncil bilgini sınasın,” demiş. Yıpranmış eski bir İncil getirdi. Ben de ona her gidişimde bir bölümü ödev olarak vermeye başladım. Bir sonraki gidişimde onu o bölümden sınıyordum. Bunu on beş günde bir, yedi yıl sürdürdük. Başlangıçta rolümü garipsiyordum ama sonra anlamını çözdüm. Bu olaya yoğunlaşması bölünmüş hayallerine gömülmesini önlüyordu. Sonuçta altı yıldır süren sesler sol tarafına çekildi; sağ tarafında ses kalmamıştı. Sol tarafındaki sesler de artmamıştı. Hasta

iyileşmiş gibiydi. En azından yarı yarıya. Bu beklenmedik bir başarıydı. Bellek egzersizlerinin tedavide işe yarayabileceklerini hiç düşünmemiştim.

Hastalarla ilişkim bana paranoid düşüncelerin anlamlı bir öz taşıdığını öğretti. Psikozun arkasında, bir kişilik, bir yaşamöyküsü, umutlar ve istekler yatar. Anlamıyorsak suç bizdedir. İlk kez, kişiliğin genel psikolojisinin psikozun içinde saklı olduğunu ve insana özgü çelişkilere burada da rastladığımızı fark ettim. Hastalar tepkisiz ya da tümüyle geri zekâlı gibi görünseler bile zihinlerinde varsayılandan çok daha fazlası olup bitiyor ve çok daha anlam var. Akıl hastalığının derinlerine indiğimizde yeni ve bilinmeyen hiçbir şeyle karşılaşmayız. Bulduğumuz, bizim de altyapımızdır.

Psikiyatrinin psikozun içeriğine eğilmesinin bu kadar gecikmesi şaşırtıcı bir olaydır. Hiç kimse fantezilerin anlamı üzerinde durmamış, kendine, bir hastanın belirli bir fantezisi varken, öbürünün neden farklı bir fantezisi olduğunu, örneğin birini Cizvitler izlerken, neden bir başkasını Yahudilerin zehirlemek istediğini ya da bir üçüncüyü polislerin neden kovaladığını sormamıştır. O günlerde bu tür sorular doktorları ilgilendirmiyordu. Fanteziler örneğin, “izlenme düşünceleri” gibi bir ad altında toplanıveriyordu. O günlerde yaptığım çalışmaların artık neredeyse anımsanmaması da garip. Yüzyılın başında şizofreniyi psikoterapatik açıdan ele alıyordum. Bu nedenle, o yöntem yeni keşfedilmiş bir şey değildir. Psikolojinin, psikiyatrinin bir parçası olarak alınması çok uzun sürdü.

Klinikte çalışırken şizofrenik hastaları dolaylı yollarla tedavi edebiliyordum. Bunu yapmasam hayalcilikle suçlanacağımı biliyordum. Şizofreninin tedavi olmayacağına inanılıyordu. Şizofrenik bir vakada iyileşme görüldüğünde o vakanın zaten şizofreni olmadığına karar veriliyordu.

Freud beni 1908 yılında Zürich’te ziyaret ettiğinde ona Babette S. vakasını sundum. Daha sonra bana, “Bu hastayla ilgili bulgularınız çok ilginç ama, Tanrı aşkına, bu dünya çirkini kadına günlerce nasıl dayandınız?” dedi. Ona şaşkınlıkla bakmış olmalıyım çünkü böyle bir şeyi aklımın ucundan bile geçirmemiştim. Ayrıca, çok hoş düşünceleri olduğu ve

ilginç şeyler söylediği için ona tatlı, yaşlı bir yaratık gözüyle bakıyordum. İnanılmaz bir saçmalık bulutunun ardındaki insan yönü görülebiliyordu. Tedavi edilemedi çünkü uzun bir süredir hastaydı. Oysa kişiliğine dikkatle girilen hastalarda iyileşme sağlandığına tanık olmuştum.

Dıştan bakıldığında, hastalıklarının verdiği trajik tahribatı görürüz ama çoğu zaman bize yüz çevirmiş olan ruhlarının öbür yüzünü kavrayamayız. Dış görünüşün ne denli aldatıcı olduğunu genç bir katatonik hastada gördüğümde çok şaşırmıştım. On sekiz yaşındaydı ve kültürlü bir aileden geliyordu. On beş yaşındayken ilk önce erkek kardeşinin, daha sonra da bir okul arkadaşının tecavüzüne uğramıştı. On altı yaşından beri kendini soyutlamıştı. İnsanlardan kaçıyordu. Tek duygusal bağı başka bir aileye ait olan kötü huylu bir köpekti. Onun ilgisini çekmeye çalışıyordu. Giderek kötüleştiği için on yedi yaşında hastaneye yatırılmıştı. Sesler duyuyor, yemek yemeyi reddediyor ve hiç konuşmuyordu. İlk gördüğümde tipik bir katatoni durumundaydı. Birkaç hafta uğraştıktan sonra onu konuşturabildim. Uzun süre direndikten sonra bana Ay'da yaşadığını söyledi. Ay'da insanlar varmış. İlk önce oradaki erkekleri görmüş. Bir kez onu yanlarına almışlar ve karılarını ve çocuklarını gizledikleri, Ay'ın altında bir yere götürmüşler. Onları orada saklamalarının nedeni, Ay'ın dağlarında bir vampirin yaşamasıymış. Bu vampir çocuklarını ve karılarını kaçırıp öldürüyormuş. Ay insanları soylarının tükenmesi tehlikesiyle karşı karşıyaymışlar ve bu yüzden kadınları Ay'ın altında bir yerde saklıyorlarmış.

Hastam, Ay insanları için bir şeyler yapmak istemiş ve vampiri öldürmeye karar vermiş. Gözetleme kulesinin platformunda vampiri beklemeye başlamış. Birkaç gece sonra nihayet uzaktan büyük kara bir kuş gibi kanatlarını çırpa çırpa gelen vampiri görmüş. Büyük kurban bıçağını çıkarmış, giysisinin altına gizlemiş ve vampirin yaklaşmasını beklemeye başlamış. Vampir ansızın önünde bitmiş. Birkaç kat kanadı varmış. Yüzünü ve bedenini kanatları örttüğü için yalnız tüylerini görebiliyormuş. Bıçağı çekip yaklaştığında bu dünyadan değilmişçesine güzel bir adamla

karşılaşmış. Adam onu sıkıca kavradığı için bıçağı kullanamamış. Zaten öylesine büyülenmiş ki adamı bıçaklayamayacakmış. Adam onu almış, birlikte uçmuşlar.

Bu açıklamasından sonra normal konuşmaya başladı ama dirençler baş gösterdi. Ay'a gitmesini engellediğim için artık bu dünyadan kaçamıyordu. Dünyanın değil de, Ay'ın güzel olduğunu ve orada yaşamın bir anlamı olduğunu söylüyordu. Sonra yeniden katatonik durumuna girdi. Onu bir sanatoryuma nakletmek zorunda kaldım. Bir süre çok şiddetli delilik nöbetleri oldu.

İki ay sonra taburcu oldu. Onunla artık konuşulabiliyordu. Zamanla dünyadaki yaşamın kaçınılmaz olduğunu anladı. Bu gerçeği ve onun getireceği sonuçları kabul etmemek için umarsızca direniyordu. Bu nedenle sanatoryuma geri götürülmesi gerekti. Onu hücresinde ziyaret ettiğimde, "Bunun bir yararı yok; Ay'a geri dönemezsin," dedim. Hiç sesini çıkarmadı. Hiçbir tepki göstermiyordu. Kısa bir süre sonra taburcu edildi. Kaderine razı olmuştu.

Bir süre için bir sanatoryumda hemşire olarak çalıştı. Orada bir asistan onunla zamansız bir ilişkiye girmeye çalışmış. Doktoru vurdu. Şans eseri doktor hafif yaralandı. Silahlı olduğu ortaya çıkmıştı. Bana da silahlı gelmiş, tedavinin bitmesine yakın silahını bana teslim etmişti. Bunun ne işe yaradığını sorduğumda, "Beni düş kırıklığına uğratsaydınız sizi vuracaktım," demişti.

Doktorla olan olay sönünce doğduğu yere geri döndü. Evlendi, çocukları oldu ve bir daha hastalanmadan iki dünya savaşını da tanık olarak yaşadı.

Böyle fanteziler nasıl yorumlanabilir? Çok genç yaşta yaşamak zorunda kaldığı ensest, onu dünyanın gözünde küçük düşürmüş, buna karşın fantezi dünyasının genişlemesine neden olmuş ve kadın mitsel bir âleme dalmıştı çünkü ensest aslında geleneksel olarak tanrıların ve soyluların dünyasının bir parçasıdır. Yaşadıklarının sonucunda dünyadan kendini soyutlamış, dünya dışına çıkmış ve bir tür psikoza girmişti. Kozmik uzaklıklara gitmiş ve orada kanatlı şeytanla karşılaşmıştı. Tedavi sürecinde o figürü bana yansıttı. Bu tür olaylarda bu bir kuraldır. Onu normal yaşama döndürmeye

çalışan ben de dahil herkes ölüm tehdidi altındaydı. Bana öyküsünü anlatmakla bir bağlamda Şeytan'a ihanet etmiş ve bir dünya insanıyla bağ kurmuş oluyordu. Yaşama geri dönüp evlenebilmesinin nedeni de budur.

O günden sonra akıl hastalarının çektiği acılara farklı bir gözle bakmaya başladım; çünkü iç dünyalarının zenginliği ve önemiyle ilgili bir iç görüş kazanmıştım.

Bana çoğu zaman psikoterapik ya da analitik yöntemimin ne olduğu sorulur. Bu soruya tek bir yanıt veremem. Tedavi her vakada farklıdır. Bir doktor bana şu ya da bu yönteme sadık kaldığını söylerse tedavisinin etkili olacağından kuşku duyarım. Tıp literatüründe hastanın direndiğine öylesine sık değinilir ki doktorun hastanın gırtlağına sarıldığını sanırsınız. Oysa iyileşme hastanın içinde doğal olarak gelişmelidir. Ne kadar insan varsa o kadar da psikoterapi yöntemi ve analiz vardır. Her hastaya özel yaklaşırım çünkü sorun her zaman özeldir. Evrensel kurallar ancak çorbada tuz olabilirler. Psikolojik bir gerçek ancak tersi düşünülebilinirse geçerlidir. Benim için olanaksız olan bir çözüm başkası açısından tam aranılan çözüm olabilir.

Bir doktorun, kuşkusuz, yöntemleri bilmesi gereklidir ama rutin ve belirli bir yönteme saplanıp kalmaması doğru olur. Kuramsal varsayımlardan kaçınmalıdır. Bugün için geçerli olabilirler ama yarın onların yerini başka varsayımların alması olası. Bu nedenle, analizlerimde onlara yer vermem. Bana göre, bireylerle uğraşıyorsanız ancak bireysel bir anlayış geçerlidir. Her hasta farklı bir dil gerektirir. Bir analizde Adler'in dilini kullanırken bir başkasında Freud'un dilini kullanabilirim.

Önemli olan hastaya bir insan olarak yaklaşmaktır. Analiz iki kişi gerektiren bir diyalogdur. Analist ile hasta yüz yüze ve göz göze otururlar. Yalnız hastanın değil doktorun da söyleyecekleri vardır.

Psikoterapinin özü yöntem olmadığına göre, psikiyatri eğitimi görmüş olmak yeterli olmaz. Psikoterapi malzemesini öğrenebilmek için çok uzun yıllar çalıştım. 1909 yılından da önce, simgelerini tanımazsam gizli psikozu

tedavi edemeyeceğimi anlamıştım. Mitoloji öğrenmeye başlamamın nedeni budur.

Kültürlü ve zeki hastalarla karşılaştığınızda meslek bilgisi yetersiz kalır. Tüm kuramsal varsayımları bir kenara atarak hastayı neyin motive ettiğini anlamak zorundasınızdır. Bunu yapamazsanız gereksiz bir dirençle karşılaşırsınız. Önemli olan bir kuramın yerine oturması değil hastanın kendini bir birey kabul etmesidir. Bu da, doktorun bilmesi gereken ortak görüşlere göndermeler yapmak demektir. Bunun gerçekleşmesinde tıp eğitimi yetersiz kalır çünkü bir insanın ruhu bir muayenehanenin kısıtlı sınırlarının dışına taşan çok geniş bir ufka sahiptir.

Ruh bedenden çok daha karmaşık ve ulaşılmazdır. Şöyle diyebilirim: Birey, bilincine varabilirse dünyanın yarısının ruhtan oluştuğunu anlar. Bu nedenle, ruh bireysel bir sorun değil bir dünya sorunsalıdır ve bir psikiyatrist tüm dünyayla uğraşmak zorundadır.

Günümüzde, bizi tehdit eden tehlikenin doğadan gelmediğini, insan ve kitle ruhundan kaynaklandığını apaçık görüyoruz. Tehlike insanın ruhundan kopmuş olmasında. Her şey ruhumuzun doğru dürüst işlevini yerine getirip getirmemesine bağlı. Bu günlerde birileri kendilerini tutamazsa bir hidrojen bombasının patlaması işten bile değil.

Bir psikoterapistin hastasını anladığı kadar kendini anlaması da önemlidir. Bu nedenle eğitici analiz denen analizde, analizi yapan kişi analizden geçer. Hastanın tedavisi doktorun ele alınmasıyla başlar diyebiliriz. Ancak doktor kendiyle ve sorunlarıyla başa çıkmayı biliyorsa hastaya bunu nasıl yapabileceğini öğretebilir. Ancak o zaman! Eğitici analizde doktor kendi ruhunu tanımalı ve onu ciddiye almayı öğrenmelidir. Bunu yapmıyorsa hasta da yapamaz ve yalnızca hasta değil doktor da ruhunun bir parçasını yitirir. Bu nedenle analistin bir dizi kavram öğrenmesi yeterli değildir. Analiz olan kişi eğitici analizin kendisini ilgilendirdiğini, yaşamın bir gerçeğiyle yüz yüze olduğunu ve bunun ezberle öğrenilebilecek bir yöntem olmadığını anlamalıdır. Bir öğrenci eğitici analiz sürecinde bunu kavrayamazsa ilerdeki başarısızlıkları ona çok pahalıya mal olur.

"Küçük psikoterapi" denen bir tedavi yöntemi vardır; ama ayrıntılı bir analizde hem hastanın hem de doktorun tüm kişilikleri rol alır. Doktorun

kendini tümüyle vermeden tedavi edemeyeceği hastaları olur. Ciddi durumlar söz konusu olduğunda, doktorun trajediye katıldığı mı, yoksa yetkisine mi sığındığı çok önemlidir. Yaşamın çok kritik anlarında, yaşam ya da ölüm söz konusu olduğunda, küçük öneri numaralarıyla işi idare edemeyiz. Böyle durumlarda doktorun tüm benliğini zorlaması gerekir.

Terapist sürekli kendini denetlemek ve hastaya gösterdiği tepkileri ölçmek zorundadır çünkü yalnızca bilincimizle tepki göstermeyiz. Kendimize sürekli, “Bu durumu bilinçdışım nasıl yaşıyor?” diye sormalıyız. Düşlerimizi göz önünde tutmalı ve hastayı gözlemlediğimiz oranda kendimizi de gözlemlemeliyiz. Bunu yapmazsak tüm tedavi rayından çıkabilir. Buna bir örnek vermek istiyorum:

Çok zeki bir kadın hastam vardı ama birçok nedenle ona bir türlü güvenemiyordum. Başlangıçta analiz iyi gidiyordu ama sonra düşlerini doğru yorumlayamadığımı hissetmeye başladım. Konuşmalarımız giderek yüzeyselleşiyordu. Büyük bir olasılıkla o da bunun farkındaydı. Onunla konuşmaya karar verdim. Onunla konuşacağım günden bir gece önce bir düş gördüm:

Bir akşamüstü bir vadiden aşağıya inen bir yolda yürüyordum. Sağımda dik bir kaya yükseliyordu. Tepesinde yüksek bir kale vardı. Korkuluk gibi bir şeyin üzerinde bir kadın oturuyordu. Onu görebilmem için başımı iyice yukarıya kaldırmam gerekiyordu. Enseme bir ağrı saplandı ve uyandım. Düşte bile kadının hastam olduğunun farkına varmıştım.

Düşün yorumu belliydi. Düşte onu görebilmek için yukarıya bakmam gerekmişti ama gerçekte ona aşağılayarak bakıyordum. Düşler bilinçli durumun yerini alabilirler. Hastama düşümü ve yorumumu anlattım. Bu, durumu hemen değiştirdi ve tedavi yoluna girdi.

Bir doktor olarak kendime sürekli hastanın bana ne tür bir mesaj verdiğini sormam gerekir. Hastanın benim için anlamı nedir? Bir anlamı yoksa hücum edebileceğim bir dayanak da yok demektir. Bir doktor ancak kendi etkilenirse etkileyebilir. Yalnız yaralı bir doktor iyileştirebilir. Kişiliğini bir zırhın içine gizlerse etkili olamaz. Hastalarımı çok ciddiye alırım. Belki ben de onlar kadar bir soruna gömülmüşümdür. Doktorun

yarasına parmak basan çok hasta olmuştur. Bu nedenle, doktorun da zor duruma düştüğü anlar olabilir ya da zor durumda olan özellikle odur.

Her terapistin başka bir bakış açısına açık olabilmesi için üçüncü bir kişiye gereksinimi vardır. Papanın bile itiraflarını dinleyen biri var. Analistlere her zaman, “Kendinize itiraflarınızı dinleyecek bir baba ya da bir anne bulun!” öğüdünü veririm. Özellikle kadınlar, bu rol için biçilmiş kaftandır. Kusursuz sezgileri ve keskin eleştirel iç görüşleri vardır. Erkeklerin içlerini okurlar ve *anima*’larının karmaşıklığını görürler. Bu nedenle, hiçbir kadın kocasını süpermen sanmaz!

Bir birey, nevrozu olduğunda analizden geçmelidir ama kendini normal görüyorsa böyle bir zorunluluk yoktur. “Normallik” denen öğeyle çok ilginç deneyimlerim oldu. Bir kez tümüyle “normal” bir öğrenciyle karşılaştım. Yaşlı bir meslektaşımın önerisi üzerine bana gelmişti. Arkadaşımın asistanıymış, sonra da muayenehanesini devralmış. O sıralarda da normal bir meslek yaşamı, normal başarısı, normal bir karısı ve çocukları, normal bir geliri ve büyük bir olasılıkla normal bir beslenmesi varmış. Analist olmak istiyordu. Ona, “Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz? İlk önce kendinizi tanımanız gerekli çünkü siz bir araçsınız. Doğru dürüst işleyemezseniz hastaya doğru yolu nasıl gösterebilirsiniz? Bunu yapamazsanız Tanrı yardımcınız olsun. Hastaları yanlış yola itersiniz. Bu nedenle ilk önce analiz olmayı kabul etmeniz gerekir,” dedim. “Olur ama benim hiçbir sorunum yok,” diye yanıt verdi. Sözleri beni uyarmalıydı ama, “İyi, o halde bana düşlerinizi anlatın,” dedim. “Ben düş görmem,” dedi. Başkası olsa hemen o gece bir düş görürdü. Hiç düş anımsamıyordu. Bu iş iki hafta kadar böyle gitti. Kaygılanmaya başlamıştım.

Sonunda etkileyici bir düş gördü. Pratik psikolojide düşlerin ne denli önemli olduğunu belirtmek için size bu düşü anlatacağım. Trenle seyahat ederken tren iki saatliğine bir istasyonda durmuş. Kenti bilmediği için görmek istemiş. Kentte, Ortaçağ’dan kalma bir bina görmüş. İçeriye girmiş ve güzel döşenmiş odalarda dolaşmaya başlamış. Duvarlarda eski tablolar ve işlemeler asılıymış. Her yerde değerli nesneler varmış. O sırada güneşin

batmış olduğunu ve havanın kararmaya başladığını fark etmiş. İstasyona dönmesi gerektiğini düşünmüş ama bir türlü çıkışı bulamıyormuş. Kimseleri göremediği için panik içinde birini bulurum diye koşmaya başlamış ama kimseyi bulamamış. Büyük bir kapıyla karşılaşınca çıkışı buldum, diye sevinmiş, ama kapıyı açınca kendini çok büyük bir odada bulmuş. Oda öylesine karanlıkmış ki hiçbir şeyi seçemiyormuş. Çıkış karşı duvardadır diye telaşla koşmaya başlamış ve o anda da odanın tam ortasında yerde beyaz bir şeye gözü takılmış. Yaklaştığında bunun iki yaşlarında geri zekâlı bir çocuk olduğunu görmüş. Çocuk bir oturakta oturuyormuş ve elini yüzünü dışkıyla sıvıyormuş. O anda bağırarak uyanmış.

Bilmem gerekeni öğrenmiştim. Gizli bir psikozu vardı. Onu düşün etkisinden kurtarabilmek için epeyce ter döktüm. Bunun doğal olduğunu, bir tehlikesinin olmadığını söylemek zorundaydım. Oysa düşün anlattığı şuydu: Gittiği yer Zürich'ti. Orada kısa bir süre kalmıştı. Odanın ortasındaki çocuk kendisiydi. Küçük çocuklarda o tür davranış sıra dışıdır ama olmayacak bir şey değildir. Garip bir kokusu ve rengi olan dışkılarına ilgi duyabilirler. Kentte ve özellikle disiplinli yetiştirilmiş bir çocuk bundan utanabilir.

Oysa düşte doktor bir çocuk değil ergin bir kişiydi ve bu nedenle merkezdeki düşsel imge tehlikeliydi. Bana düşü anlattığında normalliğinin telafi edici olduğunu anladım. Ortaya çıkmak üzere olan gizli psikozunu ucundan yakalamıştım. Buna engel olmak gerekiyordu. Başka bir düşünün yardımıyla analize son vermek için geçerli bir neden bulabildim. İkimiz de bu işin bittiğine memnun olduk. Bulgumu ona söylememiştim ama sanırım o da çok ciddi bir paniğin eşiğinde olduğunu anlamıştı. Düşünde tehlikeli bir delinin onu kovaladığını görmüş. Evine döndü ve bir daha da bilinçdışını kurcalamadı. Edilgen normalliği bilinçdışıyla karşılaştığında bölünebilecek bir kişiliği sergiliyordu. Gizli psikozlar, psikoterapistin korkulu rüyasıdır çünkü çok zor saptanabilirler.

Bu, meslekten olmayanların analiz yapıp yapamayacağı sorusunu getiriyor. Doktor olmayanların psikoterapi öğrenip analiz yapmalarına karşı değilim ama gizli psikozlarda çok tehlikeli hatalar yapabilirler. Bu nedenle

bir doktorun denetimine gereksinimleri vardır. En ufak bir kuşkuya düştüklerinde ona danışmalıdırlar. Bırakın meslekten olmayan analistleri, gizli şizofreniyi bulup tedavi etmek doktorlar için bile zor bir iştir. Bu konuda çok yetenekli olan ve yıllardır bu işi yapan, meslekten olmayan birçok analistle karşılaştım. Üstelik, psikoterapi yapan yeterince doktor da yok çünkü bu iş için çok uzun ve çok ağır bir eğitim ve çok derin bir kültür gerekiyor.

Doktorla hasta arasındaki iletişim, özellikle hasta duygularını doktora aktarmışsa ya da doktorla bilinçdışı bir özdeşleşmesi varsa, parapsikolojik olaylara yol açabilir. Bu durumla sık karşılaştım. Psikojenik bir bunalımdan çıkardığım bir hastayla ilgili etkileyici bir vaka vardı. Evine döndü ve evlendi. Karısını ilk gördüğümde rahatsız olmuş ve kadından hoşlanmamıştım. Kocası bana minnet duyuyordu ama üzerinde etkili olduğum için karısının sıkıldığının bilincindeydim. Çoğu zaman kocalarını sevmeyen kadınlar kıskanç olurlar ve kocalarının dostluklarını engellemeye çalışırlar. Kocalarının tümüyle onların olmasını isterler çünkü onlar tümüyle kocalarına ait değillerdir. Kıskançlığın özünde sevgisizlik yatar.

Karısının baskısı, hastanın üzerinde kaldıramayacağı kadar ağır bir yüktü ve sonuçta bir yıl sonra yeniden ağır bir bunalıma girdi. Bu olasılığı bildiğim için moralinin bozulduğunu hissettiği anda bana hemen haber vermesini söylemiştim. Bunu yapmadı. Karısı ruh halinin değişimlerini kınıyordu. Bir daha onu görmedim.

Bir kentte konuşma yapmam gerekiyordu. Konuşmadan sonra arkadaşlarla oturup sohbet etmiştik. Gece yarısı otele dönüp yattım. Saat iki sularında uyandım. Odada biri var gibi gelmişti. Kapının hızla açıldığını sanmıştım. Işığı yaktım. Hiçbir şey yoktu. Biri kapıları şaşırmıştır diye çıkıp koridora baktım. Ortalarda kimseler yoktu. “Garip. Birinin odaya girdiğine kuşkum yok,” diye düşündüm. Ne olduğunu anımsamaya çalıştım. Sonra sanki biri alnıma ve enseme ağır bir şeyle vurmuşçasına bir ağrı hissederek uyandığımı anımsadım. Ertesi gün bir telgraf geldi. Hastanın

intihar ettiği bildiriliyordu. Kendini vurmuş. Daha sonra merminin kafatasının arkasına saplandığını öğrendim.

Bu gerçek bir senkronize olaydır. Arketipsel durumlardır bunlar. Bu vakada durum ölümdü. Başka bir yerde olan bir olayı bilinçdışındaki göreceli zaman ve yer yoluyla algılamış olabilirim. Ortak bilinçdışını hepimiz paylaşırız. Bu eskilerin dediği gibi "her şeyle duygudaşlık" kavramının kökenidir. Olayda bilinçdışı hastanın durumunu biliyordu. O gece her zamankinden farklıydım. Çok gergindim.

Hiçbir zaman hastayı başka birine dönüştürmeye çalışmam. Benim için önemli olan hastanın kendi görüşünü kazanmasıdır. Tedavim altındaki biri bir pagansa pagan, bir Hıristiyan'sa Hıristiyan ve bir Yahudi'yse Yahudi, yani kaderi neyse o kalır.

İnancını yitirmiş Yahudi bir kadın hastamı çok iyi anımsıyorum. Olay, gördüğüm bir düşle başladı. Düşümde tanımadığım genç bir kadın muayenehaneme geldi. Bana durumunu anlatırken, "Dediğinden hiçbir şey anlamıyorum. Ne demek istiyor?" diye düşünüp dururken ansızın çok güçlü bir baba kompleksi olduğuna karar verdim. İşte düş böyleydi.

Ertesi gün saat dört için bir randevu alınmıştı. Genç bir kadın geldi. Zengin bir Yahudi bankacının kızıydı. Çok zeki bir kadındı. Çok şık giyinmişti. Daha önceden de analize gitmiş ama doktoru ona duygularını aktarınca evliliği tehlikeye girmesin diye bir daha gelmemesini rica etmiş.

Kızın yıllardır şiddetli bir anksiyete nevrozu vardı. Özgeçmişiyle başladım ama dikkat çekici bir şey bulamadım. Batılılaşmış bir Yahudi'ydi ve uyum bozukluğu yoktu. İlk önce sorununun ne olduğunu anlayamadım. Birdenbire aklıma gördüğüm düş geldi. "Demek ki gördüğüm küçük kız bu!" diye düşündüm ama genç kadında baba kompleksinin izine rastlamamıştım. Böyle durumlarda yaptığım gibi kadına büyükbabasını sordum. Bir an gözlerini yumdu. O da bana yetti. Sorun burada yatıyordu. Ona, büyükbabasını anlatmasını söyledim. Hahammış ve bir Yahudi mezhebindenmiş. "Hasidîlerden miydi? Haham olduğuna göre bir *tzaddik*

miydi?” diye sordum. “Evet, öyleymiş. Bir aziz olduğu, sezgisinin de olağanüstü olduğu söylenir. Saçma! Böyle bir şey olamaz,” diye yanıtladı.

Kızın özgeçmişini irdelemeyi bıraktım. Nevrozunun nedenini anlamıştım. “Şimdi size kabul etmeyeceğiniz bir şey söyleyeceğim. Büyükbabanız bir *tzaddik*’miş. Babanız Yahudi dinine karşı çıkıp gizine ihanet etmiş ve Tanrı’ya sırt çevirmiş. Nevrozunuzun kaynağı Tanrı korkusu,” dedim. Yıldırım çarpmışa döndü.

Ertesi akşam bir düş gördüm. Evimde bir davet veriliyordu ve hastam da oradaydı! Yanıma geldi ve bana, “Şemsiyeniz yok mu? Çok yağmur yağıyor,” dedi. Bir şemsiye buldum. Tam ona verirken ne yaptım biliyor musunuz? Bir tanrıçaymışçasına dizlerimin üzerine çöktüm ve şemsiyeyi öyle verdim.

Bu düşü ona anlattım. Bir hafta içinde nevrozu geçti. Düş bana yüzeysel görünüşünün altında bir azizede olabilecek niteliklere sahip olduğunu anlatmıştı. Mitolojik düşünceleri yoktu. Bu nedenle, yapısının en önemli niteliği, kendini ifade etme olasılığını bulamıyordu. Tüm bilinçli faaliyetleri flört etmeye, giyime ve cinselliğe yönelmişti çünkü başka bir şey bilmiyordu. Yalnızca zihni tanıyor ve anlamsız bir yaşam sürüyordu. Aslında, ruhsallığa dönük yapıları olan Tanrı’nın çocuklarından biriydi. Böylece yaşamı anlam kazandı ve nevrozu geçti.

Bu vakada hiçbir yöntem kullanmadım. Yalnızca “numen”in varlığını sezmiştim. Ona yaptığım açıklamalar iyileştirici olmuştu. Burada önemli olan yöntem değil korkuydu.

Yaşamın sorunsallarına yanlış yanıtlar bulmuş ve onlarla yetinmiş ve bu nedenle nevrotik olmuş çok insan tanıdım. Mevki, para, evlilik ya da ün peşinde koşarlar; bulunca da mutsuzlukları sürer. Çoğu insan çok kısıtlı ruhsal sınırlar içinde kalır. Yaşamlarında ne yeterince içerik ne de yeterince anlam vardır. Kişiliklerinin gelişmesine yardımcı olunursa nevrozları çoğu zaman yok olur. Bu nedenle, kişilik gelişmesi benim için çok önemlidir.

Hastalarımın çoğunu inananlar değil, inançlarını yitirmiş olanlar oluşturdu. Bana gelen kişiler yitik kişilerdi. Çağımızda bile, inancı olan bir birey kiliseye gidip simgesel de olsa en azından yaşamını sürdürebilir. Dinin birçok açısını, vaftiz edilmeyi, ayinleri vb. düşünmemiz yeterli. Oysa

simgelerin deneyiminden geçmek insanın aktif olarak onlara katılması demektir. İşte günümüzde bu eksik. Hele nevrotik insanda bu hiç yoktur. Böyle durumlarda, bilinçdışının kendiliğinden, olmayanın yerini almaları için simgeleri çıkartıp çıkarmadığını gözlemlememiz gerekir ama bu, o kişinin bu simgesel düşleri ve imgeleri anlayıp anlayamayacağı ve sonuçlarına katlanıp katlanmayacağı sorununu ortadan kaldırmaz.

Örneğin, *Die Archetypen und das kollektive Unbewrapte*[24] adlı yapıtımda değindiğim bir din adamı vardı. Sürekli belirli bir düşü görüyordu. Bir koruya bakan yüksekçe bir vadide duruyormuş. Manzara çok güzelmiş. Düşünde, korunun ortasında bir gölcük olduğunu ve o güne dek bir şeyin onun oraya gitmesini engellediğini biliyormuş. Her sefer planını uygulayıp oraya gitmeye karar veriyormuş. Göle yaklaştığında garip bir hava oluşmaya başlıyor, ansızın çıkan bir rüzgâr suyun üzerinden esip geçiyor ve suyun üzerinde karanlık dalgalar oluşturuyormuş. Din adamı da bağırarak uyanıyormuş.

İlk önce düş, anlaşılacak gibi gelmedi ama din adamı olduğuna göre, içinde hastaların yıkandığı Bethesda Gölü’nü ve onun üzerinde ansızın esen rüzgârı anımsaması gerekirdi. Bir melek gelir ve dokunuşuyla suları şifalı yapar. Hafif rüzgâr, canının istediği yere giden soluktur. Din adamını ürküten buydu. Karşısında insanın ürktüğü, kendi yaşamını sürdüren bir numenin varlığı onu korkutuyordu. Düşü gören Bethesda Gölü çağrışımını kabul etmedi. Dinlemek bile istemedi çünkü bunlardan ancak İncil’de ve pazar günü yapılan ayinlerde söz edilir, psikolojiyle bir bağlantı kurulmaz. Gerektiğinde Teslis’ten (Kutsal Üçlü) söz edilebilir ama insan bunu asla yaşamamalı!

Sanırım din adamı korkusunu yendi ve paniğinden kurtuldu. Hasta önerilerimi izlemek istemiyorsa onu hiçbir zaman zorlamam. Hastanın basit dirençler nedeniyle tutuklaştığı varsayımını da kabul etmem. Hasta direnmede inat ediyorsa bu dikkat edilmesi gereken bir uyarıdır. İyileştirici yol herkesin yutamayacağı bir zehir olabilir. Ölüme bile yol açar.

En derine indiğinizde, yani kişiliğin özüne vardığınızda çoğu insan din adamının yaptığı gibi korkup kaçar. Din adamlarının daha zor bir durumda olduklarının bilincindeyim. Bir yandan dine daha yakınlarken öte yandan

Kilise’ye ve dogmalara bağlı kalmak zorundalar. İçsel deneyimler ve ruhsal maceralara çoğu kişi yabancıdır. Bu tür deneyimlerin gerçekliği olduğu düşüncesi onlara lanetlenmek gibi gelir. Bir şey doğaüstü olursa ya da en azından tarihsel bir kaynağı varsa sorun yok. İş ruha gelince, onunla yüz yüze kalan hasta onu aşağılamak için elinden geleni yapar.

Çağdaş psikoterapide, doktorun ya da psikoterapistin hastayla ve onun duygusal dalgalanmalarıyla uyum içinde olması isteniyor. Ben bunun her zaman doğru bir yol olduğunu düşünmüyorum. Sırasında doktorun aktif müdahalesi gerekebilir.

Bir zamanlar bir kadın hastam olmuştu. Yanında çalışanları, doktorları bile tokatlıyordu. Kompulsif nevrozu vardı ve bir hastanede tedavi görmüştü. Kuşkusuz başhekim de tokattan nasibini almıştı. Hastanın gözünde biraz daha üst düzeyde olsa da, o da sonuçta bir hizmetliydi. Faturayı ödeyen kendisi değil miydi? Bunun üzerine doktor onu başka bir hastaneye yollamış, orada da olay yinelenmiş. Deli olmamasına karşın ancak çok yumuşak davranıldığında başa çıkılabildiği için ne yapacağını bilemeyen doktor hastayı bana yolladı.

İriyarı bir kadındı. Tokatları da güçlü olmalıydı. Konuşma çok iyi geçti ama ona hoşuna gitmeyen bir şey söylemek zorunda kaldım. Çok sinirlendi ve ayağa fırladı. Ben de, “İlk önce siz vurun. Siz kadınsınız. Sonra sıra bana gelecek!” dedim. “Bana şimdiye dek kimse böyle bir şey söylemedi!” diye karşı çıktı ve sandalyeye çöktü. Bir balon gibi sönmüştü. O andan sonra tedavi yoluna girdi.

Bu hastanın gereksinimi erkekçe bir tepkiydi. Bu vakada hastanın suyuna gitmek yanlış olurdu. Kendisini ahlaksal açıdan denetleyemediği için kompulsif nevrozu oluşmuştu. Kendilerine ahlaksal kısıtlamalar getiremeyen hastalarda kompalsif belirtiler ortaya çıkar.

Yıllar önce hastalarımla ilgili istatistik tutmuştum. Şu anda size tam sayıları söyleyemem ama aşağı yukarı hastalarımın üçte biri tamamen, üçte biri de oldukça iyileşti; geri kalan üçte biri tedaviden etkilenmedi diyebilirim. Özellikle gelişme göstermeyen vakalarla ilgili bir varsayımda

bulunmak zor çünkü bazen tedavinin etkisi yıllar sonra ortaya çıkıyor. “Sizinle olduğum zamandan ancak on yıl sonra neler olup bittiğini anlayabildim,” diye yazan çok hastam olmuştur.

Birkaç olayda da boyumu aştığı için hastaları yollamak zorunda kaldım. Onların içinde bile sonradan olumlu raporlar yollayanlar oldu. Dolayısıyla tedavinin sonuçlarının ne olduğunu kesin söylemek zordur.

Bir doktorun meslek yaşamında onu çok etkileyen hastalarla karşılaşması doğaldır. Toplumun olumlu ya da olumsuz ilgisini üzerine çekmeyen kişiliklerle karşılaşır. Böyle olmasına karşın ya da bu yüzden, olağanüstü nitelikleri olan ve kaderlerinde daha önce görülmemiş gelişmeler ve felaketler olan insanlardır bunlar. Bazen başkalarının onlar uğruna yaşamını feda edebileceği olağanüstü yetenekli insanlar vardır ama bu yetenekler öylesine yanlış bir ruhsal durumda ortaya çıkar ki, bir dehayla mı, yoksa gelişmelerinin küçük bir parçasıyla mı karşı karşıya olduğunuzu bilemezsiniz. Bazen de toplumun yüzeysel toprağında hiç ummadığınız nadide çiçekler gibi ruhlar açar. Psikoterapinin başarılı olabilmesi için derin bir anlayış gereklidir. Bir doktor insanların çektiği acılara gözlerini kapayamaz. Anlayış sürekli karşılaştırma ve karşılıklı algıya bağlıdır. Dolayısıyla iki karşıt ruhsal gerçeğin diyalektik karşılaşması demektir. Herhangi bir nedenle, doktorla hasta arasında etkileşim olmazsa psikoterapide gelişme olamayacağı için başarı sağlanamaz.

Günümüzde nevrotik denen insanların çoğu başka bir çağda yaşasalardı nevrotik, yani kendilerine karşı bölünmüş olmazlardı. İnsanların, atalarının mitlerinden kopmadığı, doğanın yalnızca bakılacak bir şey olmadığı ve gerçekten yaşandığı bir dönemde yaşasalardı bölünmeleri engellenmiş olurdu. Mitlerin yok olmasını hazmedemeyen ve ne yalnızca dış dünyayla, yani bilimin gördüğüyle ne de bilgelikle hiçbir ilgisi olmayan entelektüel laf salatalarıyla yetinemeyen insanlardan söz ediyorum.

Günümüzdeki ruhsal bölünmenin kurbanları zorunlu nevrotikler değildirler. Egolarıyla bilinçdışı arasındaki uçurum kapandığı anda bölünmüşlükleri geçer. Bu bölünmeyi benliğinin derinlerine dek

hissedebilmiş bir doktor bilinçdışı ruhsal süreçleri daha iyi anlar ve bir psikolog için tehlike oluşturan enflasyondan kaçınmış olur. Buna karşın, arketiplerin numen niteliğinin deneyiminden geçmemiş bir doktor onlarla karşılaştığında olumsuz etkilerinden kurtulamaz. Deneysel bir kriteri olmadığı için onlara yalnızca entelektüel açıdan yaklaşır, bu da onları ya aşırı önemsemesine ya da hiç önemsememesine yol açar. Her şeye zihniyle egemen olmaya çalışması tehlikesi baş gösterir. Bunda gizli bir amaç vardır çünkü bu tutum hem hastanın hem de doktorun arketiplerin etkisinden uzak, güvenli bir yerde olmalarını sağlar. Böylece gerçek deneyimin ve gerçek ruhsal yaşamın üzeri örtülür ve bilinen kavramların kullanıldığı güvenli ama yapay, iki boyutlu kavramsal dünyaya sığınılmış olur. Deneyim soyutlanır ve gerçeğin yerini alan sözcükler kullanılmaya başlanır. Hiç kimse kavramlara uymak zorunda değildir. Kavramların iyi tarafı insanları deneyimlerden uzak tutmalarıdır. Ruh kavramlarda yaşamaz, yapılanlarda ve gerçeklerde yaşar. Sözcükler olmayan bir şeyi yaratamazlar ama bu sonsuza dek böyle gidecek.

Bu nedenle, hastalarım arasında, yalanı alışkanlık haline getirmişlerin dışında en zor ve en az minnet duyanlar entelektüeller olmuştur. Bir dedikleri bir dediklerine uymaz. Bir “kompartıman psikolojisi” oluştururlar. Duygularını denetleme gereği olmadığında her şeye verebilecekleri hazır bir yanıtları vardır. Oysa duyguları gelişmemişse onlar da nevrotik olurlar.

Hastalarım önümden sonsuz bir imge ırmağı akıttılar. Onlardan yalnızca bilgi değil kendimle de ilgili çok şey öğrendim. Bir o kadar da yanlışlarımdan ve başarısızlıklarımdan. Tedavilerine dört elle sarılan ve sorumluluklarını bilen anlayışlı ve zeki hastalarım oldu. Yeni tedavi yolları bulmamı sağlayan onlardır.

Bazı hastalarım da tam anlamıyla müritlerim oldular ve düşüncelerimi dünyaya yaydılar. Onların bazılarıyla yıllardır süregelen arkadaşlıklar kurdum.

Hastalarım beni insan yaşamının gerçeklerine öylesine yaklaştırdılar ki, onlardan çok şey öğrenmeden edemedim. Çok farklı yapıları ve değişik psikolojik düzeyleri olan bu kadar çok insanı tanımak benim için her zaman ünlülerle yapılan bölük pörçük konuşmalardan çok daha önemli olmuştur.

En derin ve en önemli konuşmalarım hep adı sanı bilinmeyen insanlarla oldu.

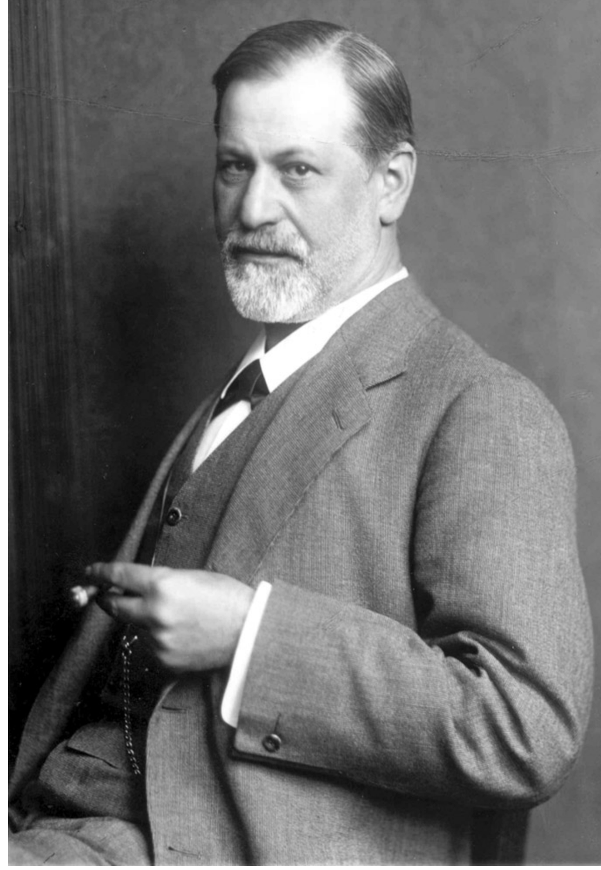
22. Psikogalvanik refleks, derinin elektrik direncinin bir süre için azalmasıdır. Zihinsel heyecan nedeniyle ter bezlerinin faaliyete geçmesiyle oluşur.

23. Heine'nin ünlü şiiri "Die Lorelei"ın ilk dizesi.

24. (Alm.) Ortak Bilinçdışının Arketipleri. (Ç.N.)

Sigmund Freud[25]

Psikiyatrist olmayı seçmekle zihinsel gelişme maceram başlamış oldu. Tüm saflığımla akıl hastalarını dıştan izlemeye başladım ve çarpıcı ruhsal süreçlerle karşılaştım. Bu vakaları içeriğini hiç anlamadan not ediyor ve sınıflandırıyordum. Zaten bu vakalar "patolojik" diye değerlendiriliyor ve iş orada bitiyordu. Zamanla daha iyi anladığım, paranoya, manik depresif delilik ve psikojenik rahatsızlık vakalarına yöneldim. Psikiyatri kariyerimin başından beri Breuer, Freud ve Pierre Janet'nin çalışmaları bana yeni şeyler öğretmiş ve beni yüreklendirmişti. En çok da Freud'un düş analiz yöntemlerinin ve yorumlarının şizofrenik ifade biçimlerine ışık tuttuğunu görüyordum. 1900 yılında Freud'un *Düşlerin Yorumu* adlı yapıtını okumaya çalışmış ama anlayamadığım için bir kenara bırakmıştım. Yirmi beş yaşında, Freud'un değerini anlayacak deneyimim yoktu. O tür deneyimler sonradan oluştu. 1903 yılında kitabı yeniden elime aldım ve düşüncelerime ne kadar uyduğunu fark ettim. En çok nevroz psikolojisiyle bağlantılı olan bastırma mekanizmasının düşlere uygulanması ilgimi çekti. Birçok kez, deneylerde yaptığım sözcük çağrışımlarında bastırmayla karşılaşmıştım. Belirli uyarıcı sözcükler hastada ya hiçbir şey çağrıştırmıyor ya da yanıt süreci çok uzuyordu. Daha sonraları bunun, uyarıcı sözcük ruhsal bir bölgeye ya da bir çelişkiye dokunduğunda olduğu ortaya çıktı. Çoğu vakalarda hasta bunu bilinçsizce yapıyordu. Rahatsızlığının nedeni sorulduğunda yapmacık bir tepkiyle karşılaşıyordunuz. Freud'un kitabını okuduğumda buna bastırma mekanizmasının neden olduğunu anladım. Gözlemlerim Freud'un düşüncelerinin doğruluğunu kanıtlıyordu. Böylece Freud'un izlediği çizgiyi anlamaya başladım.

Sigmund Freud.

Bastırmanın içeriğine geldiğimde durum farklılaştı. Bu konuda Freud'un düşüncelerine katılamıyordum. Bastırmayı cinsel bir travmaya bağlıyordu. Meslek deneyimlerim bana nevrozda cinselliğin ikincil bir rol oynadığını, örneğin, topluma uyum sağlama, yaşamın acı gerçeklerinin verdiği baskı ve prestij gibi öğelerin daha ön planda olduklarını göstermişti. Daha sonra Freud'a bu tür vakalar sundum ama o cinsellikten başka bir etken kabul etmiyordu. Bu da bana yetmiyordu.

Başlangıçta, Freud'un yaşamımdaki yerini saptamak ve ona doğru bir biçimde davranmak benim için zor oldu. Çalışmalarıyla karşılaştığımda akademik kariyerimin başındaydım ve üniversitede ilerlememi sağlayacak bir çalışmayı bitirmek üzereydim. O zamanlar üniversitede Freud istenmeyen bir kişiydi ve onunla bağlantısı olmak bilim çevrelerinde hoş karşılanmıyordu. "Önemli kişiler" ona şöyle bir değinir, kongrelerde adı

yalnızca koridorlarda geçerdi. Dolayısıyla, çağrışım deneylerimin Freud'un düşünceleriyle örtüşmesi benim açımdan hiç de hoş değildi.

Bir gün laboratuvarımda oturmuş bunları düşünürken Şeytan bana Freud'a değinmeden deneylerimi yayınlamamı fısıldadı. Nasıl olsa deneylerimi onun çalışmalarını tanımadan çok önce yapmıştım, ama o anda ikinci kişiliğimin sesini duydum: "Freud'un çalışmalarından haberin yokmuş gibi davranırsan bu bir aldatmaca olur. Yaşamını bir yalanın üzerine kuramazsın," dedi. Böylece sorun çözülmüş oldu. O günden sonra açıkça Freud'un yanında yer aldım ve onun için mücadele etmeye başladım.

İlk kez, 1906'ta Münih'te bir kongrede bayrakları açtım. Konuşmacı obsesyonel nevrozdan söz ediyor ama Freud'dan söz etmemeye özen gösteriyordu. Münih Tıp Dergisi'nde bu konuya büyük katkısı olan Freud'un kuramıyla ilgili bir yazı yazdım. Bunun üzerine iki profesör bana Freud'un tarafını tutarsam akademik kariyerimin tehlikeye gireceğini belirten uyarıcı mektuplar yolladılar. Onlara, "Freud gerçeği söylüyorsa onunla beraberim. Araştırmaların kısıtlandığı ve gerçeğin gizlendiği bir kariyer beni hiç ilgilendirmiyor," diye yanıt verdim ve Freud'un düşüncelerini desteklemeyi sürdürdüm. Oysa bulgularım bana tüm nevrozların cinselliği bastırmadan ya da cinsellikle ilgili travmalardan kaynaklanmadığını gösteriyordu. Kuşkularım vardı. Bazı vakalarda bu doğruydu ama başkalarında da değildi. Her şeye karşın Freud yeni bir yol açmıştı ve ona karşı yükselen çığlıklar bana saçma geliyordu.

Benim de, *Über die Psychologie der Dementia praecox*'ta ifade ettiğim düşünceler hiç olumlu karşılanmamıştı. Aslında meslektaşlarım benimle alay ediyorlardı ama bu kitap nedeniyle Freud'la tanıştım. Beni davet etti ve ilk kez 1907 Martı'nda Viyana'da öğleden sonra saat birde buluştuk ve hiç durmaksızın on üç saat konuştuk. Freud o güne dek karşılaştığım en önemli insandı. Herkesten farklıydı. Son derece ciddi bir tutumu vardı. Onu çok zeki ve çok akıllı, yani olağanüstü bulmuştum. Buna karşın, izlenimlerim karmaşıktı. Kişiliğini çözememiştim.

Cinsellik kuramıyla ilgili sözleri beni etkilemesine etkilemişti ama kuşkularım dinmemişti. Birkaç kez onları dile getirmeye çalıştım ama her defasında yeterince deneyimim olmadığını söyledi. Aslında haklıydı; o zamanlar düşüncelerimi savunacak kadar deneyimli değildim. Cinsellik kuramının onun için hem kişisel hem de felsefi bağlamda çok önemli olduğunu görmek beni etkiledi, ama cinselliği bu denli vurgulamasının ne kadarının öznel önyargılarına, ne kadarının da doğrulanmış deneyimlere dayandığına karar veremiyordum.

Her şeyden çok da, Freud'un ruha karşı tutumu bana garip geliyordu. Bir bireyde ya da bir sanat yapıtında ruhsallığın ifadesinden söz edildiğinde (doğaüstü değil zihinsel bağlamda) bundan kuşku duyuyor ve bunun bastırılmış cinsellikten kaynaklandığını söylüyordu. Doğrudan cinsellik diye nitelendirilemeyecek bir şey de hemen psiko-cinsel oluyordu. Bu varsayımın kültürün sonu olacağını söyleyerek karşı çıktım. Böyle varsayıldığında kültür, cinselliğin bastırılmasının kötü bir sonucu olacağı için bir gülmeceye dönüşüyordu. "Evet öyledir, bu da kaderin karşı koyacak gücümüzün olmadığı bir cilvesidir," dedi. Bunları duymazlıktan gelemezdim. Kabul etmem de olanaksızdı ama hâlâ onunla tartışacak kadar kendimi yetkili görmüyordum.

İlk buluşmamızda bana önemli gelen başka şeyler de vardı ama ancak dostluğumuz sona erdikten sonra düşünüp ne olduklarını çıkarabildim. Freud'un kurduğu cinsellik kuramına duygusal açıdan son derece bağlı olduğu su götürmez bir gerçekti. Ondan söz ettiğinde, sesi telaşlı ve kaygılı oluyor, her zamanki kuşkucu ve eleştirel halinden eser kalmıyor ve yüzünde, hiçbir zaman nedenini anlayamadığım garip bir duygusallık beliriyordu. Cinselliğin onun gözünde, bir tür *numinous* olduğunu çok güçlü sezinliyordum. Sezgimin doğru olduğu aşağı yukarı üç yıl sonra, 1910'da, gene Viyana'da yaptığımız bir konuşma sırasında ortaya çıktı.

Freud'un bana, "Sevgili Jung, cinsellik kuramından hiçbir zaman vazgeçmeyeceğine söz ver. Bu çok önemli. Bunu aşılmaz bir kale, bir dogma haline getirmemiz gerekli," dediğini çok iyi anımsıyorum. Bu sözleri, bir babanın oğluna, "Bana tek bir söz ver oğlum. Her pazar günü kiliseye gideceksin," dediği gibi büyük bir duygusallık içinde söylemişti.

Biraz şaşırarak, “Neye karşı bu kale?” diye sormuştum. Bu sorumu, “Kara çamur seline karşı,” diye yanıtlamış, sonra da, biraz duraksayarak, “doğaüstü güçlere karşı,” diye eklemişti. Özellikle, “dogma” ve “kale” sözcüklerinden kaygılanmıştım çünkü bir “dogma”, o düşünceye duyulan kuşkuları bir kalemde silmek amacıyla kurulan ve tartışmaya açık olmayan bir inançtır ve bu inancın artık bilimsel değerlendirmeyle bir ilgisi kalmaz; bireysel bir güç dürtüsüne dönüşür.

Dostluğumuzu can evinden vuran da bu oldu. Böyle bir tutumu hiçbir zaman onaylayamayacağımı biliyordum. Freud’un, “doğaüstü güçler” dediği olgu, felsefenin, dinin ve gelişen çağdaş parapsikoloji biliminin ruhla ilgili ortaya çıkardığı her şey demekti. Düşünceme göre, cinsellik kuramının da bunlardan bir ayrıcalığı yoktu, yani başka düşünce sistemlerinin çoğu gibi, o da kanıtlanmamış bir varsayımdı. Bence, bilimsel bir gerçek o gün için geçerli olan bir varsayımdır. Bu, onun sonsuza dek bir inanç abidesi gibi korunması gerektiği anlamına gelmez.

O zamanlar doğru dürüst anlayamamama karşın, Freud’da bilinçdışı dinsel faktörlerin bir yanardağ gibi patlayışını görmüştüm. Onu tehdit eden bilinçdışı etmenlere karşı bir bariyer kurmak için yardımıma gerek duyduğu kesindi.

Bu konuşma, aklımı daha da çok karıştırdı. O güne dek cinselliğin tehlikede olduğunu ve sadık kalınması gereken değerli bir kavram olduğunu hiç düşünmemiştim. Cinselliğin, Freud için, başka insanlara oranla çok daha önemli olduğu kesindi. Ona göre, dinsel bir huşu içinde gözlemlenmesi gerekiyordu. Bu tür derin inançlar karşısında insan utangaçlaşıyor ve çekinmeye başlıyor. Ağzımda bir şeyler geveledim ve kısa bir süre sonra da konuşma sona erdi.

Hem şaşırmış hem de utanmıştım. Bana doğru, bilinmeyen yeni bir dünyadan yepyeni düşüncelerin aktığını hissedebiliyordum. Açıkça anladığım bir şey vardı: Her zaman dinsiz olduğunu vurgulayan Freud bir dogma kurmuş, daha doğrusu, yitirdiği kıskanç bir tanrının yerini başka bir zorlayıcı imgeyle, yani cinsellikle doldurmuştu. Bu imge, aslı kadar ısrarcı ve vurgulayıcı, buyurgan ve tehdit ediciydi. Ahlaksal açıdansa daha da belirsizdi. Ruhsal açıdan daha güçlü bir araca, nasıl ki “yüce” ve “şeytani”

gibi göndermelerde bulunulmuşsa, bu durumda da cinsel libido, *Deus absconditus*, yani "gizli ya da saklanmış bir tanrı" rolünü üstleniyordu. Görünüşe göre bu değişim Freud'un bu yeni tanrısal prensibi dinin verdiği sıkıntılardan kurtulmuş ve bilimsel açıdan tartışılmaz görmesini sağlıyordu. Oysa özünde, tanrısallık, yani mantıksal açıdan karşılaştırılmaları olanaksız iki karşıtın, Yehova'nın ve cinselliğin psikolojik nitelikleri değişmiyordu. Yalnızca, adları değişmişti ve kuşkusuz görüş açısı da. Yitik Tanrı'nın artık yukarılarda değil aşağılarda aranması gerekiyordu. Oysa sonuçta, daha güçlü olan araç için adının bazen bu, bazen de şu olması fark eder mi? Psikoloji olmasaydı ve onun yerini somut nesneler alsaydı, bunlardan biri yok edilir, yerine başkası konurdu, oysa gerçekte, yani psikolojik deneyim konusunda ne ivedilik ne anksiyete ne zorunluluk vb. ortadan kalkmaz, sorun sürerdi. Sorun, duyduğumuz anksiyeteden, vicdan azabından, suçluluk duygusundan, zorunluluktan, bilinçdışından ve içgüdüden nasıl kaçabileceğimiz ya da onların üstesinden nasıl gelebileceğimizdir. Bunu aydınlık ve ideal bir açıdan başaramazsak, soruna karanlık ve biyolojik açıdan yaklaştığımızda daha şanslı olmamız olasıdır.

Bu düşünceler zihnimi ateş gibi yakıyordu. Daha sonraları Freud'un kişiliğini irdelediğimde, bu düşünceler önem kazandı. Her şeyden çok kafamı kurcalayan özelliği burukluğuydu. İlk karşılaşmamızda dikkatimi çekmişti ama cinselliğe olan tutumuyla bağlantılı olduğunu anlayana dek nedenini çözemedim. Cinselliğin, Freud'un gözünde bir *numinous* olduğu kesin olmasına karşın, kullandığı terimler ve kuramı tümüyle biyolojik bir olgu olduğu izlenimini veriyordu. İç dünyasının derinlerinde daha başka öğelerin varlığını yalnızca cinsellikten söz ederken gösterdiği duygusallık ele veriyordu. Aslında, içsel bir bakışla bakıldığında, cinselliğin ruhu da içerdiğini ve çok daha anlamlı olduğunu öğretmek istiyordu ya da bana öyle geliyordu. Oysa kullandığı somut terimler bu düşünceyi anlatamayacak denli kısıtlıydılar. Burukluğunun nedeninin, özünde, amacına ve de kendisine karşı savaşmaktan kaynaklandığı izlenimini edindim. Hiçbir şey bir insanın kendine düşman olmasından daha çok acı veremez. Kendisini, kendisinin de dediği gibi, "kara bir çamur seli"nin tehdidi altında

hissediyorduysa, herkesten çok, kovasını o karanlık derinlere indirmeye o gayret etmişti.

Freud neden sürekli cinsellikten söz etmesi gerektiğini ve konunun onda neden bir saplantıya dönüştüğünü hiçbir zaman sorgulamamıştı ve “yorumunun tekdüzeliği’nin kendinden ya da gizemlilik denebilecek öbür yanından bir kaçış olduğunun bilincine varamadı. O yanının varlığını yadsıdığı sürece kendisiyle uzlaşması olanaksızdı. Bilinçdışının içeriğinin belirsizliklerine ve çelişkilerine gözlerini yummuştu ve bilinçdışından yükselen her şeyin bir üstü ve bir altı, bir içi ve bir dışı olduğunu bilmiyordu. Freud’ un yaptığı gibi yalnızca dıştan söz edersek bütünün bir yarısını ele almış oluruz ve bu durum, bilinçaltından bir karşı tepkinin yükselmesine neden olur.

Freud’un bu tek yönlü düşüncesine karşı yapılabilecek bir şey yoktu. İçsel bir deneyim gözünü açabilirdi belki ama o zaman da zihni böyle bir deneyimi “salt cinselliğe” ya da “psiko-cinselliğe” indirgeyecekti. Farkına varabildiği tek yönün kurbanı olarak kaldı. Bu nedenle ben ona trajik bir kahraman gözüyle bakarım çünkü büyük bir insandı ama daha da ötesi, kendi şeytanının tutsağı bir insandı.

Viyana’daki ikinci konuşmamızdan sonra, o güne dek üzerinde durmadığım Adler’in güç varsayımını da anladım. Çoğu oğullar gibi, Adler de “baba”sının “söylediklerini” değil “yaptıklarını” öğrenmişti. Bunu düşündüğümde, aşk (ya da Eros) ve güç sorunları üzerime kurşun gibi çöktüler. Freud bana Nietzsche’yi hiç okumadığını söylemişti. Artık Freud’un psikolojisine, Nietzsche’ nin güç prensibini tanrısallaştırmasının yerini alan, zihinsel tarihte yapılmış usta hareketlerden biri olarak bakıyordum. Sorunun, “Freud Adler’e karşı” değil de, “Freud Nietzsche’ye karşı” olarak ele alınması gerekliydi. Bu nedenle, bu durumun, psikopatoloji dünyası içindeki bir kavganın ötesinde bir şey olduğunu düşünüyordum. Eros’un ve güç güdüsünün, aynı babanın anlaşamayan iki oğlu gibi olduklarını ya da deneyim söz konusu olduğunda, pozitif ve negatif elektrik akımları gibi karşıt biçimlerde dışa vurulan tek bir ruhsal gücün ürünleri olduklarını anladım. Eros edilgen, güç güdüsü etken oluyor ya da yer değiştiriyorlardı. Eros’un isteklerinin de güç güdüsününkilerden

aşağı kalır yanı yoktu. Biri olmadan öbürünün ne anlamı olur ki? Birey bir yandan güdüye boyun eğerken, öbür yandan da onu egemenliği altına almaya çalışır. Freud nesnenin güdüye nasıl boyun eğdiğini, Adler'se insanın kendi iradesini nesneye kabul ettirmek için güdüsünü nasıl kullandığını belirtir. Kaderi karşısında çaresiz kalan Nietzsche, kendine bir "üstün insan" yaratmak zorunda kaldı. Freud'un, Eros'un gücünden olağanüstü etkilendiği için onu dinsel bir tanrı, hatta bir dogma –*aere perennius*– olarak yükseltmek istediği sonucuna vardım. *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün bir din kitabı olarak yaratıldığı nasıl bilinen bir gerçekse Freud'un da Kilise'yle aşık atıp amacı uğruna öğretici dizeler yaratmak istediği bir gerçektir. Kuşkusuz, bunu gürültülü bir biçimde yapmadı. Tersine, benim peygamber olmak istediğimden kuşkulandı. Trajik iddiasını bir yandan yaparken bir yandan da yıkıyordu. Bir açıdan gerçek, başka bir açıdan da gerçekdışı oldukları için insanlar, tanrısallaştırdıkları şeye karşı genelde böyle bir tutum izlerler. Tanrısal deneyim insanı aynı anda hem yüceltir hem aşağılar. Freud, cinselliğin hem Tanrı hem de Şeytan olan bir numen olduğu düşüncesine biraz daha eğilseydi, biyolojik bir kavramın sınırları için de sıkışıp kalmaz, Nietzsche de insanın varoluşunun temellerine daha sıkı sıkıya sarılsaydı, zihinsel açıdan aşırılığa kaçıp dünyanın kenarındaki uçuruma sürüklenmezdi.

Ruh, her ne zaman tanrısal bir deneyimin verdiği şiddetli sarsıntılara hedef olsa, bireyin ucunda asılı olduğu ipin kopma tehlikesi baş gösterir. Böyle bir şey olduğunda, bazı bireyler tam bir onaylamaya, bazıları da tam bir yadsımaya sürüklenirler. *Nirvana* (karşıtlardan kurtulma) der buna Uzakdoğulular. Bunu hiç unutmam. Zihnin sarkacı doğru ve yanlış arasında değil, mantıklı ve saçma arasında gidip gelir. *Numinous*, insanı uçlara yönelmeye yüreklendirdiği için tehlikelidir ve bunun sonucunda, sıradan bir gerçek, tek gerçek, basit bir hata da, ölümcül bir hata olarak algılanmaya başlanır. *Tout passe* – dünün gerçeği bugünün aldatmacası ve dünün yanlış değerlendirmesi yarının açıklaması olabilir. Doğruyu söylemek gerekirse, özellikle çok az bilgimizin olduğu psikolojik konularda bu böyledir. Küçük (öylesine geçici) bilincimizin farkına varabildiği şeylerin dışında hiçbir

şeyin varlığından haberimizin olmamasının ne anlama geldiğini kavrayabilmekten henüz çok uzağız.

Freud'la konuşmamdan, onun cinsel sezgilerinin, *numinos*'un ışığını, "kara bir çamur seli"nin söndüreceğinden korktuğu sonucunu çıkardım. Bu noktada, "ışıkla karanlığın çatışması" anlamına gelen mitolojik bir durum ortaya çıkıyordu. *Numinu*'su açıklayan bu öğeydi ve Freud'un bir dinsel savunma aracı olarak dogmasına sarılmasının nedeni de böylece açıklanıyordu. Freud'un bu garip tepkisi beni, bu arketipik temayı ve bu temanın mitolojik geçmişini, kahramanının özgürlüğüne kavuşabilmek için uğraş verdiği bir sonraki kitabım, "Libidonun Simgeleri ve Değişimleri" daha çok irdelememe neden oldu. Bir yandan cinsellik yorumları, öte yandan da dogmaların güç kazanma isteğiyle bağlantısı beni yıllar boyu tipoloji sorunu üzerinde düşünmeye yöneltti. Ruhun zıt kutupları ve dinamiği de irdelediğim konular arasına girdiler. Ayrıca, yirmi yıldan daha uzun bir süre "doğaüstü güçlerin kara çamur seli" üzerinde çalışıp çağdaş psikolojinin altında yatan bilinçli ve bilinçdışı tarihsel varsayımları anlamaya çalıştım.

Freud'un bir olayı önceden bilme ve parapsikolojiyle ilgili görüşleri ilgimi çekmişti. Onu 1909'da, Viyana'da ziyaret ettiğim zaman bu konulardaki düşüncelerini sormuştum. Maddesel olduklarına önyargılı bir biçimde inandığı için, sorularımın tümünü saçma buldu ve konuya öylesine sığ bir pozitivizmle yaklaştı ki sert sözler sarf etmemek için kendimi zor tuttum. Bu konuşma parapsikolojinin ciddiyetini kavramasından ve "doğaüstü" olayların varlığını kabul etmesinden yıllar önce olmuştu.

Freud, düşüncelerini aktarırken garip bir duyarlılığa kapıldım. Sanki diyaframım demirden yapılmaydı ve kızgın bir demir kitlesi gibi kıpkırmızı kesilip yanmaya başlamıştı. O anda, yanımızda duran kitaplıktan öylesine büyük bir gürültü geldi ki, üzerimize yıkılacağı korkusuyla ikimiz de ayağa fırladık. Freud'a, "İşte bu, katalitik dışavurum denen olaylardan biri," dedim.

"Hadi canım siz de! Bu gözle görülebilen bir saçmalık," diye yanıtladı.

“Hayır, yanılıyorsunuz sayın profesör. Söylediklerimi kanıtlamam için biraz sonra bir gürültü daha olacak,” dememe kalmadan kitaplıktan gelen gürültü yinelendi. Bugüne dek, böyle bir şey olacağından nasıl bu kadar emin olduğumu çözemedim ama emindim. Freud dehşet içinde bana bakakaldı. Zihninden nelerin geçtiğini ya da bakışının ne anlama geldiğini bilemiyorum ama bu olayın sonucunda hoşuna gitmeyen şeyler söylediğim için bana olan güveninin sarsıldığından hiç kuşkum yok. Bu olaya bir daha hiç değinmedim.

1909 yılı, ilişkimiz açısından önemli bir yıl oldu. Çağrışım deneyimleri üzerine bir konferans vermem için Worcester, Massachusetts’teki Clark Üniversitesi’ne davet edildim. Freud da bir davet almış. Birlikte seyahat etmeye karar verdik. Bremen’de buluştuk. Ferenczi de bize katıldı. Oradayken Freud, herkesin dilinde olan bayılma nöbetlerinden birine tutuldu. Bunun nedeni, dolaylı olarak benim “bataklık cesetleri”ne duyduğum ilgiydi. Kuzey Almanya’nın bazı bölgelerinde “bataklık cesetleri” denen cesetlerin olduğunu biliyordum. Bunlar bataklıkta boğulmuş ya da oraya gömülmüş olan tarihöncesi döneme ait insanların cesetleriydi. Sudaki toprağın içerdiği asit kemiklerini eritmiş ama aynı zamanda ciltlerine yanık bir ten rengi vererek derilerinin ve saçlarının olduğu gibi korunmasını sağlamıştı. Bu aslında, cesetlerin doğal yollarla mumyalanmasıydı. Çamurun ağırlığı cesetleri sürekli bastırdığı için cesetler yamyassı bir hale dönüşmüşlerdi. Holstein, Danimarka ve İsveç’teki bataklık kazıcıları bu tür cesetlerle arada sırada karşılaşırlar.

Bunu daha önce okumuştum. Bremen’de aklıma geldi ama kafam biraz karışık olduğu için anlatırken cesetleri kentteki kurşun hücrelerde saklı mumyalarla karıştırdım. Böyle bir şeye ilgi duymam Freud’un sinirine dokundu. Birkaç kez, “Bu cesetlere neden bu kadar ilgi duyuyorsunuz?” diye sordu. Gereğinden çok sinirlenmişti ve birlikte yemek yerken bu konu yeniden açıldığında bayıldı. Sonradan bana, bu denli çok cesetlerden söz etmemin onun ölümünü istediğim anlamına geldiğinden hiç kuşkusu olmadığını söyledi. Böyle yorumlamasına çok şaşırdım. Fantezilerinin

boyutu beni kaygılandırdı. Anlaşılan, öylesine güçlüydüler ki bayılmasına bile neden olabiliyorlardı.

Freud, gene böyle bir olayda, benim önümde bir kez daha bayıldı. 1912 yılında, Münih'te psikanalizle ilgili bir kongredeydik. Biri, firavunlardan IV. Amenofis'e değindi. Babasına karşı olumsuz bir tutum içinde olduğu için onunla ilgili tüm kabartma yazıları sildirdiğini ve yarattığı harika tektanrılı dinin altında baba kompleksinin yattığını söyledi. Sözleri beni rahatsız etti. Amenofis'in çok dindar ve yaratıcı biri olduğunu ve yaptıklarının babasına karşı direnmesinin bir sonucu olamayacağını, tam tersine, babasının anısına saygı duyduğunu ve amacının, gördüğü yerde yok ettiği Tanrı Amon'un adını silmek olduğunu anlatmaya çalıştım. Babası Amenhotep'e ait kabartma yazılardan da Amon'un adını sildirdirmişti. Ayrıca, başka firavunların da kendilerini, aynı tanrının enkarnasyonu saydıkları için babalarının ya da yüce atalarının anıtlarındaki ve heykellerindeki adlarını kendi adlarıyla değiştirme hakkını kendilerinde gördüklerini, oysa onların ne yeni bir düşünce ne de yeni bir din ortaya koyabildiklerini söyledim.

O anda Freud bayılıp sandalyesinden kaydı. Herkes, çaresizlik içinde çevresine toplandı. Onu kucaklayıp yandaki odaya taşıdım ve kanepenin üzerine yatırdım. Onu taşırken kendine gelir gibi oldu ve bana babasıymışım gibi baktı. O bakışını hiçbir zaman unutamayacağım. Bayılmasının nedeni her neyse –hava çok gergindi– her iki olayın da ortak yönü güçlü bir babayı öldürme fantezisiydi.

O zamanlar Freud arada sırada beni ardılı gibi gördüğüne değiniyordu. Hiçbir zaman onun görüşlerini doğru dürüst, daha doğrusu onun istediği biçimde savunamayacağımı bildiğim için bu göndermeler beni utandırıyordu. Ayrıca, eleştirilerimi, onun açısından önemsenecek kadar toparlayıp ortaya koymayı başaramamıştım ve ona o denli saygı duyuyordum ki, sonunda onunla düşünce ayrılığına düşecek kadar onu zorlamayı istemiyordum. Başımdan büyük işlere kalkıp bir grubun öncülüğünü yüklenmek de birçok neden yüzünden hiç çekici gelmiyordu. O tür işler bana göre değildir. Düşünce özgürlüğümü feda edemezdim. Ayrıca, prestij peşinde koşmanın, benim gerçek amaçlarımdan sapmama neden

olmasından öte bir anlamı yoktu. Beni kişisel prestij sorunları değil, gerçekleri aramak ilgilendiriyordu.

1909’da, Bremen’de başlayan Amerika gezisi yedi hafta sürdü. Her gün beraberdik ve birbirimizin düşlerini analiz ediyorduk. O zamanlar, önemli saydığım birkaç düşüm vardı ama Freud onlara bir yorum getiremiyordu. Onun, bunları çözemediğini düşünmüyordum çünkü bazen çok iyi bir analizci bile, bilmece gibi düşleri yorumlayamaz. Bu insanoğlunun bir eksiğidir. Bu nedenle, düşleri yorumlamaktan vazgeçmek istemiyordum. Tersine, yaptığımız analizler ve ilişkimiz benim açımdan çok değerliydi. Freud’u benden daha yaşlı, daha olgun ve daha deneyimli bir kişilik olarak görüyordum ve bu bağlamda, kendimi onun oğlu yerine koyuyordum ama tüm dostluğumuza ağır bir darbe vuran bir şey oldu.

Freud bir düş görmüştü. Düşün içerdiği sorunu açıklamanın doğru olmayacağını düşünüyorum. Düşü elimden geldiğince yorumladım ve özel yaşantısıyla ilgili biraz daha ayrıntı verirse, yoruma birçok şey daha ekleyebileceğimi söyledim. Freud’un buna tepkisi kuşku dolu çok garip bir bakış oldu. Sonra da bana, “Ama otoritemi tehlikeye sokamam ki!” dedi ve o anda da onu yitirdi. Bu cümle zihnime çakılı kaldı ve ilişkimize gölge düşürmeye başladı. Freud kişisel otoriteyi gerçeğe yeğ tutmuştu.

Daha önce de söylediğim gibi, Freud o zamanlar gördüğüm düşleri ya hiç yorumlayamıyor ya da eksik yorumluyordu. Birçok simgenin var olduğu ortak öğeleri içeren düşlerdi bunlar. Özellikle bunlardan biri, benim için çok önemliydi çünkü beni ilk kez, “ortak bilinçdışı” kavramına yönlendiren ve “Libidonun Simgeleri ve Değişimleri” adlı yapıtımın ön çalışmasını biçimlendiren odur.

Düş şöyleydi: Tanımadığım, iki katlı bir evdeydim. Ev “benim” evimmiş. Kendimi üst katta, rokoko stilinde güzel eski eşyalarla döşeli salon gibi bir yerde buldum. Duvarlarda değerli eski tablolar asılıydı. Burasının evim olmasına şaşırmıştım. “Hiç de fena değil,” diye düşündüm. Sonra aklıma, alt katın nasıl bir yer olduğunu bilmediğim geldi.

Merdivenlerden alt kata indim. Oradaki her şey daha eskiydi. Evin bu bölümünün on beş ya da on altıncı yüzyıldan kalma olduğunun farkına vardım. Eşyalar, Ortaçağ stilindeydi. Yerler de kırmızı tuğlayla döşenmişti. Oldukça karanlıktı. Bir odadan öbürüne dolaşırken, “Bu evin her yerini görmeliyim,” diye düşündüm. Ağır bir kapının önüne gelip kapıyı açınca, mahzene inen taş bir merdivenle karşılaştım. Aşağıya inince kendimi, çok daha eski dönemlere ait olduğu anlaşılan kemerli, çok güzel bir odada buldum. Duvarları incelediğimde, olağan taş blokların arasında tuğla katmanlarını, harçta da tuğla parçacıklarını görür görmez duvarların Roma döneminden kalma olduklarını anladım. Merakım giderek artmıştı. Yere daha yakından baktığımda, taş karolarla döşeli olduğunu gördüm. Taşların birinde bir yüzük buldum. Onu almak istediğimde karo da kalktı ve altından karanlığa doğru uzanan dar taş basamaklar göründü. Basamaklardan inince, kayaya oyulmuş alçak bir mağarayla karşılaştım. Mağaranın zemini toz tabakasıyla kaplıydı ve tozun içinde ilkel bir kültürden arta kalmışçasına oraya buraya dağılmış kemikler ve kırık çanak çömlek parçaları görünüyordu. İki tane de çok eski, dağılmaya yüz tutmuş kafatası buldum. Ondan sonra da uyandım.

Bu düşte Freud’u en çok kafatasları ilgilendirdi. Birçok kez onlara değindi ve beni, onlarla bağlantılı bir isteğimi bulup çıkartmaya zorladı. “Bu kafataslarıyla ilgili düşüncelerim nelerdi?”; “Kimin kafataslarıydı onlar?” Sözü nereye getirmek istediğini pekâlâ biliyordum: Düşümde ölüm isteğinin gizlendiğini söylemek istiyordu. “Aslında benden ne istiyor?” diye düşündüm. “Kime karşı ölüm isteğim olabilir ki?” Bu tür bir yoruma kesinlikle karşıydım. Üstelik, düşün ne anlama geldiğiyle ilgili sezgilerim vardı ama değerlendirmeme güvenemediğim için Freud’un ne düşündüğünü öğrenmek istemiştim. Ondan duymak istiyordum. Bu nedenle, isteğine boyun eğerek, “Karım ve baldızım,” dedim. Hiç olmazsa ölümü bu isteğe değecek birinin adını vermem gerekiyordu!

Kısa bir süre önce evlenmiştim ve içimde böyle bir isteğin zerresi olmadığını biliyordum. Anlayışsızlık ve öfke dolu bir dirençle karşılaşmadan, Freud’a düşümün yorumu üzerine düşündüklerimi aktarmam olanaksızdı. Onunla kavga etmeye hiç istekli değildim, ayrıca

görüşümde ısrar edip dostluğunu kaybetmekten de korkuyordum. Bir yandan da, yanıtımdan ne sonuç çıkaracağını ve onun kuramına uygun düşen bir şey söylediğimde tepkisinin ne olacağını merak ettiğim için ona yalan söylemiştim.

Yaptığımın doğru olmadığını biliyordum ama düşünce dünyama girmesini kaldırmam olanaksızdı. Dünyalarımız arasında derin bir uçurum vardı. Yanıtım Freud'u çok rahatlattı. Bundan onun bazı düş yorumlarında çaresiz kaldığı için doktrininin arkasına saklandığını anladım. Düşün gerçek anlamını bulup çıkarmak bana kalmıştı.

Evin, ruhun bir tür imgesi olduğuna, yani o güne dek bilinçaltının eklediklerine birlikte bilincimin o aşamadaki durumunu yansıttığına kuşkum yoktu. Salon, bilinci simgeliyordu. Antik eşyalarla döşenmiş olmasına karşın, içinde hâlâ yaşandığı izlemini veriyordu.

Zemin kat bilinçdışının ilk katmanıydı. Aşağılara indikçe görüntü yabancılaşıyor ve karanlık artıyordu. İlkel bir kültürün kalıntılarını buluyordum. Bilincin uzanabilmesi ve aydınlatabilmesi hemen hemen olanaksız olan ilkel insandı bu. Tarihöncesine ait mağaralarda nasıl ki insanlar gelip oralara el koyana dek genelde hayvanlar yaşamışsa, ruhun ilkel yanı da, hayvan ruhunun yaşam sınırında sona erer.

O dönemde, Freud'la benim zihinsel tutumumuzun ne denli farklı olduğunu anladım. Ben, on dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru Basel'in yoğun tarihsel havasında büyümüş ve eski filozofları okuduğum için psikolojinin tarihçesiyle ilgili az çok bir şeyler öğrenmiştim. Düşleri ve bilinçdışının içerdiklerini hiçbir zaman tarihsel karşılaştırmalar yapmaksızın ele almamıştım. Öğrencilik yıllarımda, Krug'un eski felsefe sözlüğünü kullanmayı alışkanlık haline getirmiştim. Özellikle, on sekizinci yüzyılda ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında yaşamış yazarları oldukça iyi biliyordum. İlk kattaki salon, onların dünyasıydı. Buna karşın, yanılmıyorsam, Freud'un zihinsel geçmişi Büchner, Du Bois-Reymond ve Darwin'le başlıyordu.

Düş, biraz önce sözünü ettiğim bilinç durumunun başka uzantıları olduğunu da gösteriyordu. Bunlar, Ortaçağ'a özgü eşyalarla döşenmiş, kimsenin kullanmadığı ilk kat, Roma dönemine ait mahzen ve en dipteki

tarihöncesi mağaraydı ve geçmişi ve geçmişte yaşanmış bilinç dönemlerini gösteriyorlardı.

Düşten önceki birkaç gün, bazı sorular sürekli kafamı kurcalamıştı. Freud'un ruh halinin kaynağı neydi ve ne tür insan düşüncesine giriyordu? Son derece değişik kişiliğinin genel anlamda tarihsel varsayımlarla ilişkisi neydi? Düşüm, bunların tümünün yanıtını bana iletiyordu. Kültür tarihinin temellerini, yani bilinçliliğin birbirini izleyen katmanlarının tarihini gösterdiğine kuşku yoktu. Böylece düşüm, insan ruhunun bir tür yapısal şemasını çiziyor ve ruhun altında yatan ve hiçbir açıdan "kişiye özgü olmayan" bir yapının varlığı olasılığını ortaya koyuyordu. İngilizlerin dediği gibi, *click* etti, yani tam yerine oturdu. Düş benim için yol gösterici bir imgeye dönüştü ve ondan sonraki günlerde, baştan hiç düşünemediğim kadar doğrulandı. Kişisel ruhun altında önsel bir ortaklığın yatabileceği düşüncesi bende ilk kez bu düşle oluştu. Başta bunun, ruhun işlevselliğinin daha önceki formlarının izleri olduğunu düşündüm ama daha sonraları artan deneyimime ve daha güvenilir bilgiye dayanarak bunların içgüdü formları, yani arketipler olduğunu anladım.

Freud, bir düşün yüz oluşturduğunu, aslında bilinen ama sinsice diye nitelendirebileceğimiz bir biçimde bilinçten gizlenen anlamının da bu yüzün arkasında saklı olduğunu düşünüyordu. Bu düşüncesine hiçbir zaman katılamadım. Bir bitkinin büyümesinde ya da bir hayvanın yiyecek bulabilmek için olabildiğince çaba göstermesinde olduğu gibi, doğa elinden geldiğince kendini iyi ifade etmeye çalışır. Bence, düşler de, hiç aldatmayan doğanın bir parçasıdırlar. Bu yaşam biçimlerinin bizi yanılgıya düşürme gibi bir niyetleri yoktur ama biz doğru dürüst göremediğimiz için yanılırız. Kulaklarımız bizi aldatmak istedikleri için değil, biraz sağır olduğumuz için doğru dürüst duyamayız. Freud'la karşılaşmamdan çok önce bile bilinçdışını ve onun dolaysız ortaya çıkışı olan düşleri, hiçbir zaman keyfî ve göz boyama diye nitelendirilebilecek doğal yöntemler olarak görmedim. Bilincin oynadığı oyunların, bilinçdışının doğal yöntemlerine dek uzanabileceği varsayımını haklı çıkaracak hiçbir neden bulamıyorum. Tersine, günlük deneyimlerim bana, bilinçdışının bilincin eğilimlerine ne denli büyük bir güçle direndiğini öğretmişti.

Evle ilgili düş, üzerimde garip bir etki yaptı ve arkeolojiye olan ilgimi canlandırdı. Zürich'e döndükten sonra, Babil kazılarıyla ilgili bir kitap ve efsanelerle ilgili birçok şey okudum. Bunları okurken Friedrich Creuzer'in, *Symbolik und mythologie der alten Völker*[26] elime geçti. Bu kitap beni çok heyecanlandırdı. Deli gibi okumaya başladım. Kendimi kaptırıp yığınla mitolojik bilgi içeren yapıt okudum. Sonra da agnostik materyalleri taradım ve sonuçta aklım iyice karıştı. Klinik çalışmaları sırasında zihnin psikotik durumlarını anlamaya çalışırken de buna benzer bir şaşkınlığa uğramıştım. Sanal bir akıl hastanesinde, Creuzer'in kitabındaki tüm kentaurları, *nympha*'ları, tanrıları ve tanrıçaları hastalarıymışçasına tedavi edip analizden geçiriyordum. Bunlarla uğraşırken, elimde olmadan eski mitolojiyle ilkel insanların psikolojisinin yakın bağlarını keşfettim. Bu da beni, çalışmalarımı ilkel insanların üzerinde çalışmaya itti.

Çalışmalarımı sürdürürken Miss Miller adında tanınmamış Amerikalı bir kadının fantezileri elime geçti. Yazı, çok saydığım ve babam kadar sevdiğim dostum, Theodore Flournoy tarafından Psikoloji Arşivi'nde (Cenevre) basılmıştı. Fantezilerin mitolojik kimliği beni hayrete düşürdü. Birikmiş ve hâlâ darmadağınık düşüncelerim arasında bir katalizör etkisi yaptılar. Zamanla bunlar ve mitlerle ilgili elde ettiğim bilgiler biçim aldı ve ortaya, "Libidonun Simgeleri ve Değişimleri" adlı yapıtım çıktı. Bu kitabın üzerinde çalışırken Freud'la ilişkimizin kopacağını haber veren düşler gördüm. Bunların en belirgin olanı, İsviçre-Avusturya sınırındaki dağlık bir bölgede olanlardı. Akşam olmak üzereydi. Avusturya İmparatorluğu zamanındaki gümrük memurları gibi giyinmiş yaşlıca bir adam gördüm. Biraz kamburunu çıkararak bana aldırmadan önümden geçti. Yüzünde aksi ama oldukça melankolik bir ifade vardı. Bir şeye kızmış gibiydi. Orada olanlardan biri bana, yaşlıca adamın aslında orada olmadığını, yıllar önce ölmüş bir gümrük memurunun hayaleti olduğunu söyledi. "Bir türlü doğru dürüst ölemeyenlerden biridir," diye de ekledi. Düşün ilk bölümü böyleydi.

Bu düşü analiz etmeye başladım. "Gümrük" sözcüğünün ilk çağrıştırdığı sözcük "sansür" oldu. "Sınır" sözcüğü de bir yandan bilinçle

bilinçdışının arasındaki sınırı, öte yandan da Freud'un düşünceleriyle benimkiler arasındaki farkı belirtiyordu. Gümrükteki arama bana analize bir gönderme gibi geldi. Sınırda kaçakçılık olmasın diye can sıkıcı da olsa tüm bavullar açılır, didik didik edilir ve bilinmeyenler ortaya çıkar. Gümrük memuruna gelince: Yaptığı işten öylesine mutsuzdu ki, dünyaya küsmüştü. Freud'la benzeşmesini göz ardı edemedim.

O günlerde (1911) Freud'un üzerimdeki otoritesi iyice sarsılmıştı ama gözümde üstün bir insan olma niteliğini sürdürüyordu. Ona baba gözüyle bakıyordum ve bu yansıtmanın bitmesine daha uzun bir süre vardı. Böyle bir yansıtma olduğunda nesnel olamayız; bölünmüş bir değerlendirmede direniriz; bir yandan bağımlıyızdır, öte yandan da karşı koymaya çalışırız. Düşü gördüğümde Freud'a hem büyük saygım vardı hem de onu eleştiriyordum. Bu bölünmüş tutumum durumun bilincinde olmadığımı ve kesin bir karara varamadığımı gösterir. Bu durum, tüm yansıtmaların tipik özelliğidir. Düş bana, bu sorunu çözmem gerektiğini gösterdi.

Freud'un kişiliğinin verdiği baskı altında yargılarımı bir kenara bırakmış, eleştirilerimi bastırmıştım. Onunla işbirliği içinde olmam için bu gerekliydi. Kendime, "Freud senden çok daha akıllı ve deneyimli. Şu an için onu dinlemeli ve ondan bir şeyler öğrenmelisin," derken, onu Avusturya İmparatorluğu'nun aksi bir memuru olarak düşümde görmüştüm. Ölmüştü ama bir hayalet olarak yürümeyi sürdürüyordu. Bu, Freud'un aklıma soktuğu, ona karşı duyduğum ölüm arzusu olabilir miydi? Böyle bir isteğim hiç yoktu, çünkü ne olursa olsun onunla çalışmalarımı sürdürmek ve bencilce, bilgi zenginliğinden yararlanmak istiyordum. Dostluğu benim için önemliydi. Onun ölmesini istemem için bir neden yoktu ama düşün, aşırıya kaçan değerlendirmemi ve hayranlığımı düzeltmem ve bunları frenlemem gerektiğini açıklaması da olasıydı. Düş biraz daha eleştirel bir gözle bakmamı öneriyordu. Çok şaşırmıştım ama hiç olmazsa düşün son cümlesi bana, Freud'un ölümsüz olabileceğine de değiniyor gibi gelmişti.

Düş, gümrük memurunun öyküsüyle bitmedi. Bir süre sonra, çok daha ilginç olan ikinci bölümü geldi. İtalya'da bir kentteydim. Öğle vakti saat on iki ya da bir olmalıydı. Kızgın güneş dar sokakları kavuruyordu. Kent tepelerin üzerine kurulmuştu. Bana Basel'in belirli bir yerini, Kohlenberg'i

anımsattı. Orada, kentin içinden Birsigtal Vadisi'ne inen küçük sokakların bir bölümü basamaklardan oluşur. Düşümde bu basamaklardan biri Barfüsser Meydanı'na iniyordu. Orası Basel'di ama aynı zamanda da bir İtalyan kenti, Bergamo gibi bir yerdi. Yazdı ve güneş çok parlak olduğu için her şey yoğun bir ışık içindeydi. Bana doğru akan kalabalıktan, dükkânların kapanmaya başladığını ve insanların yemek yemek için evlerine gittiklerini anladım. Kalabalıkta zırhlar içinde biri yürüyordu. Bana doğru basamakları çıkmaya başladı. Başında ince zırhtan, yalnızca gözlerinin göründüğü bir başlık vardı. Zırhının üzerine, önünde ve arkasında kırmızı haçlar olan beyaz tunik gibi bir şey giymişti.

Neler hissettiğimi anlamak zor olmasa gerek. Modern bir kentte, kalabalık bir saatte bana doğru bir şövalye geliyordu. İşin ilginç yanı, çevredeki insanların hiçbirinin onunla ilgilenmemesiydi. Hiç kimse başını çevirip bakmıyordu bile. Sanki benden başka herkes için görünmezdi. Bu görüntünün ne anlama geldiğini sordum kendime. Çevrede kimse konuşmadı ama bana biri yanıt verdi gibi geldi. "Evet, bu düzenli bir görünmedir," dedi. "Şövalye buradan her gün saat on ikiyle bir arası geçer. Uzun zamandır da (bunu yüzyıllar olarak aldım) bunu sürdürüyor. Bunu herkes bilir."

Şövalye ve gümrük memuru karşıt görüntülerdi. Gümrük memuru "bir türlü ölemeyen", giderek solgunlaşan, gölge gibi biriydi. Buna karşın, şövalye yaşam doluydu ve gerçeğe benziyordu. Düşün ikinci bölümü, insanı şaşırtacak denli gizem doluydu; oysa birincisi soluktu, hiç etkileyici değildi. Bunu düşünmem bile beni sersemletmeye yetmişti.

Düşleri izleyen sürede, şövalyenin gizemli görüntüsü üzerine çok düşündüm ama çok sonraları, düşü uzun bir süre derin derin düşündükten sonra anlamının bir bölümünü çıkarabildim. Düşü görürken bile, şövalyenin on ikinci yüzyıldan olduğunu biliyordum. O yüzyıl, simyanın ve Hz. İsa'nın son yemeğinde kullandığı varsayılan kutsal kâsenin aranmaya başlandığı dönemdir. Altın Kâse'yle ilgili öyküler, ilk kez onları okuduğum on beş yaşımdan beri, benim için her zaman önemli olmuşlardır. Öykülerin ardında hâlâ keşfedilmemiş büyük bir gizin olduğunu sezmişimdir. Bu nedenle, düşte kâsenin peşindeki şövalyelerin dünyasının ve onların arayışının

varoluşu bana doğal geldi, çünkü bu, en derin anlamıyla, Freud'un dünyasıyla hiçbir ilgisi olmayan benim de dünyamdı. Tüm benliğimle, hâlâ yaşamın bayağılığına anlam katabilecek bilinmeyen bir şeyi bulmaya çalışıyordum.

Giderek gelişen anlama gücüne karşın, ruhun derinlerinde bilinen ve "tümüyle insana özgü" olanların dışında henüz bir şey bulunamamış olması beni büyük düş kırıklığına uğratıyordu. Taşrada, köylülerin arasında büyümüş, ahırlarda öğrenemediklerimi, folklorün sınır tanımayan fantezilerinden ve Rabelais'yi anımsatan mizah gücünden öğrenmiştim. Ensest ve sapıklık, benim ilk kez duyduğum, açıklamaya değecek yenilikler değildi. Suç işlemek gibi yaşamın tadını bozan karanlık tortuların parçasıydılar. İnsanın varoluşunun çirkinliğini ve anlamsızlığını açıkça ortaya seriyorlardı. Lahananın gübreli toprakta büyümesi bana doğal geliyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, bu tür bilginin derinlerine inebilmek için bana yardım edebilecek sezgiye ulaşamıyordum. O zamanlar, bu çirkin konulardan usanarak, "Doğadan ve insanın içinde barındığı ahırdan haberleri olmayanların tümü kentsoylu," diye düşünüyordum.

Doğayı tanımayan insanların, gerçeğe dönük olmadıkları için nevrotik olduklarına kuşku yok. Onlar çocukça bir saflık içindedirler ve nevrozlarını geçirmeye yaramasa da, onlara yaşamın gerçeklerini, yani herkes gibi insan olduklarını öğretmek gerekir. Analiz, onlara, daha değişik ve daha iyi şeyler olduğunu anlatıp çocukluğu bırakmalarını sağlayamazsa, onları kıskıvrak yakalayıp rasyonel ya da "sağduyulu" telkinlerde bulunan kavramlarla bunu başarabilirler mi? Onun yerine koyacak daha iyi bir şey bulamadıkları sürece çocukluktan neden vazgeçsinler ki? Bir yaşam biçiminden, yerini dolduracak başka bir yaşam biçimi bulunamadıkça kolayca vazgeçilemez. Deneyimler bize, yaşama tam bir rasyonel yaklaşımın olanaksızlığını gösterir. Özellikle de bir insanın yapısı, nevrotiklerinki kadar sağduyudan uzaksa.

Freud'un psikolojisinin beni neden bu denli ilgilendirdiğini artık anlayabiliyordum. "Mantıklı çözümünün" gerçek yüzünü görmeyi çok istiyordum. Bunun yanıtını öğrenebilmek için birçok şeyi feda etmeye de

hazırdım. Doğru yolu izlediğimi hissediyordum. Freud'un kendisi nevrotikti. Amerika gezisinde anladığıma göre teşhis konabilecek durumdaydı ve çok sorunlu bulgular ortaya seriyordu. Bana, herkesin biraz nevrotik olduğu ve bu konuda hoşgörülü olmamız gerektiği öğretilmişti ama bununla yetinmek niyetinde değildim. Daha doğrusu, bir insanın nevrozdan nasıl sakınabileceğini bilmek istiyordum. Ne Freud'un ne de –hocaları kendi nevrozuyla başa çıkamadığına göre– müritlerinin, psikanaliz kuramında ve uygulanmasında bu noktanın ne denli önemli olduğundan haberi vardı. Freud, kuramı ve yöntemi nitelemeye ve onu bir tür dogmaya çevirmeye kalktığında onunla çalışmam olanaksızlaştı. Yapabileceğim tek bir şey vardı, o da çekilmek.

Libidoyla ilgili kitabım üzerinde çalışıyordum. "Kurban" bölümünün sonuna gelirken bu kitabın yayımlanmasının Freud'la dostluğumu sona erdireceğini biliyordum; çünkü kitaba ensest ve libido kavramının belirli değişimleri gibi, Freud'unkilerden çok değişik olan görüşlerimi eklemek niyetindeydim. Benim düşünceme göre ensest çok ender vakalarda kişisel bir soruna bağlıdır. Ensestin genelde çok güçlü bir dinsel boyutu olduğu için tüm evren bilimiyle ilgili şeylerde ve birçok mitte belirleyici bir yeri vardır. Oysa Freud, ensestin sözlük anlamından vazgeçmiyor ve bir simge olarak ruhsal açıdan önemli olduğunu kavrayamıyordu. Bu konudaki görüşlerimi hiçbir zaman kabul etmeyeceğini biliyordum.

Karımla bu konuyu konuşup korkularımı dile getirdim. Freud'un, görüşlerimi onaylamasa da çok karşı çıkmayacağını söyleyerek beni yatıştırmaya çalıştı. Ben de böyle düşünüyordum. Çelişkim bende huzur bırakmadığı için iki ay boyunca elimi kaleme süremedim. Düşüncelerimi kendime mi saklamalıydım, yoksa benim için çok değerli bir dostluğu kaybetmeyi göze mi almalıydım? Sonunda, yazmayı sürdürmeye karar verdim ve gerçekten de bu karar Freud'la dostluğumun sona ermesine neden oldu.

C.G. Jung'un eşi
Emma Rauschenbach Jung.

Freud'la bozuştuktan sonra dostlarım ve tanıdıklarım ortadan yok oldular. Kitabım saçma olarak nitelendirildi. Mistik olduğuma karar verildi. Yalnızca, Riklin ve Maeder beni desteklemeyi sürdürdüler. Yalnız kalacağımı biliyordum ve dost dediğim kişilerle ilgili hayallere kapılmamıştım. Bu noktayı baştan inceden inceye düşünmüştüm. Her şey tehlikeye düşecekti ama inançlarıma sadık kalmam gerekiyordu. "Kurban" bölümünün aslında, kurbanın ben olduğum anlamına geldiğinin farkındaydım. Uzun süre düşünüp bu karara varınca, savımın anlaşılmayacağını bile bile, yeniden yazmaya başlayabildim.

Geriye baktığımda, Freud'un çok önemsediği, "arkaik izler" ve "cinsellik" sorunsallarını yalnızca benim mantıklı bir biçimde irdelemeyi sürdürdüğümü söyleyebilirim. Benim cinselliğin önemini anlayamadığım kanısı yaygın ama bu yanlış bir kanı. Tersine, cinsellik, psikolojimde ruhsal bütünlüğü ifade etmeye yarayan vazgeçilmez öğelerden biridir ama tek değildir. Benim en çok ilgilendiğim, cinselliğin kişisel önemi ve biyolojik işlevinden öte, ruhsal bağlamı ve gizemli yönünü irdelemek ve böylece Freud'un büyülendiği ama anlayamadığı yönünü ortaya çıkarmaktı. Bu konuyla ilgili görüşlerimi, *Die Psychologie der Übertragung*[27] ve *Mysterium Coniunctionis*'te[28] belirttim. Cinselliğin, yeraltı ruhunun ifadesinde çok önemli bir yeri vardır. Bu ruh, "Tanrı'nın öbür yüzü", yani Tanrı imgesinin karanlık yönüdür. Yeraltı ruhu sorunsalı, simya dünyasını irdelemeye başladığımdan beri kafama takılan bir konudur. Aslında, bu ilgim Freud'la ilk konuşmamızda cinsellikten söz ederken gösterdiği yoğun duygusallığı görüp şaşırmamla başlar.

Büyük bir olasılıkla, Freud'un en büyük başarısı nevrotik hastaları ciddiye alması ve onların kendine özgü psikolojilerine girebilmesiydi. Vakaya özgü malzemenin rahatça ortaya dökülmesine izin verecek kadar yürekli olması ve bu yolla hastanın gerçek psikolojisinin derinlerine inebilmesiydi. Hastanın gözüyle bakıyordu denebilir. Bu nedenle, ruhsal hastalıkları o güne dek olmadığı kadar iyi anlayabilmiş ve bu bağlamda, yan tutmadığı için yürekliliğiyle birçok önyargının üstesinden gelmeyi başarmıştır. Freud, Tevrat'taki eski peygamberlerden biri gibi, yapay tanrıları devirip sahtekârlıkların ve ikiyüzlülüklerin maskesini düşürerek, çağımızda ruhun ne denli çürümüş olduğunu acımasızca göstermeyi görev bildi. Böyle bir atılımın getireceği sonuçlardan da yılmadı. Medeniyetimize hız veren, onun bilinçdışına giden yolu keşfetmiş olmasıdır. Düşleri, bilinçdışının işleyiş biçimiyle ilgili bilgilerin en önemli kaynağı olarak değerlendirerek insanoğluna, tümüyle yitirilmiş gibi görünen bir aracı geri vermiş ve özellikle, C.G. Carus'un ve Eduard von Hartmann'ın felsefelerinde yer aldığı gibi, o güne dek yalnızca felsefi açıdan ele alınan bir varsayım olan bilinçdışının var olduğunu deneylerle göstermiştir.

Çağımızın insanının, yarım yüzyıldır bu savla karşı karşıya olmasına karşın, çağdaş kültür bilinci, bilinçdışı düşüncesini ve onun anlamını genel felsefesinin bir parçası saymamıştır. Ruhsal yaşamın iki ayrı kutbu olduğu temel görüşü yaygın olmasına karşın, hâlâ gelecekte çözümlenecek bir sorunsal olmayı sürdürüyor.

25. Bu bölüm Jung'un Freud'la ilgili yazılarına bir ekleme olarak değerlendirilmelidir. Freud'la ilgili yazılarının çoğu, *Freud und die Psychoanalyse* (Freud ve Psikanaliz) adlı yapıtında derlenmiştir. (Y.N.)

26. (Alm.) Eski Halkların Simgeleri ve Mitolojisi. (Ç.N.)

27. (Alm.) Yöneltme Psikolojisi. (Y.N.)

28. (Lat.) Raslantının Gizemi. (Y.N.)

Bilinçdışını irdeleme

Freud'la yollarımız ayrıldıktan sonra bir kararsızlık dönemine girdim. Bu duruma uyumsuzluk demek abartılı olmaz sanırım. Dayanacak bir şey bulamadığım için sanki havada asılı kalmıştım. En önemlisi de, hastalarıma yeni bir tutumla yaklaşmam gerektiğine inanmamdı. Onlara herhangi bir kuramla baskı yapmak yerine, bir süre durup onlardan geleceklere kulak kabartmaya karar verdim. Amacım, işi şansa bırakmaktı. Bunun sonucunda, hastalar o anda akıllarına gelen düşlerini ve fantezilerini bana aktarmaya başladılar. Ben de onlara yalnızca, "Bu sizde neyi uyandırıyor?" "Sizce bu ne anlama geliyor?" ya da, "Bu nereden geliyor?" gibi sorular soruyordum. Yorumlar kendiliğinden, hastanın yanıtlarından ve çağrışımlarından çıkıyordu. Tüm kuramsal görüşleri bir yana bırakmıştım; hiçbir kuramı ya da kuralı uygulamıyor, hastaların, düşlerindeki imgeleri kendiliklerinden anlamalarına yardımcı oluyordum. Kısa sürede, düşleri, yorumun temeli olarak böyle ele almanın doğru olduğunun farkına vardım. Zaten düşlerin amacı da budur. Onlardan yola çıkmamızı gerektiren gerçeklerdir onlar. Doğal olarak, bu yöntemin getirdiği değişik açılar öylesine çoğaldı ki, sonunda, bir kriterin bulunması gerektiği giderek ortaya çıktı. Bu gereksinmenin, başlamak için ilk uyum olduğunu söyleyebilirim.

Aşağı yukarı o günlerde, o güne dek izlediğim yolu inanılmayacak kadar açık görmemi sağlayan bir an yaşadım ve, "Artık elinde mitolojinin anahtarı var. Ruhun tüm bilinçdışı kapılarını açmakta özgürsün," diye düşündüm. Ama sonra içimden bir ses, "Bütün kapıları neden açasın ki?" diye fısıldadı ve o güne dek neyi doğru dürüst başardığım sorusu çıktı ortaya. Tarihteki halkların mitlerini anlatmış, insanın içinde yaşadığı, mitlerdeki kahramanlarla ilgili bir de kitap yazmıştım. Oysa günümüz insanı hangi mitte yaşıyordu? "Hıristiyan mitinde yaşıyor," denilebilirdi.

Kendime, “Peki, sen onda mı yaşıyorsun?” diye sordum. Sorunun dürüstçe yanıtı, “Hayır”dı. Bence, artık onda yaşamıyorduk. “Mitlerimiz tükendi mi artık?”; “Görünüşe göre yok.”; “Öyleyse hangi mitte yaşıyorsun?” Kendimle yaptığım tartışmadan rahatsız olduğum için düşünmekten vazgeçtim. Bir çıkmaza girmiştim.

Sonra, 1912 Noeli’nde bir düş gördüm. Sütunlarla bezenmiş görkemli bir İtalyan terasındaydım. Yerler ve parmaklıklar mermerdendi. Altın bir Rönesans koltuğunda oturuyordum. Önümde de inanılmaz güzellikte bir masa vardı. Zümrüt gibi yeşil bir taştan yapılmaydı. Teras, bir şatonun kulesinde olduğu için uzakları görebiliyordum. Çocuklarım da masadaydı.

Ansızın küçük bir martı ya da bir güvercine benzeyen beyaz bir kuş geldi ve çok zarif bir hareketle masaya kondu. Çocuklara kuşu kaçırmasınlar, diye sessiz olmalarını işaret ettim. Kuş, altın sarısı saçları olan sekiz yaşlarında bir kız çocuğuna dönüştü. Çocuklarla beraber koştu. Sütunların arasında oynamaya başladılar.

Olup biteni düşünerek orada oturmayı sürdürdüm. Küçük kız geri döndü ve kollarını şefkatle boynuma doladıktan sonra ansızın kayboldu ama güvercin oradaydı. İnsan sesiyle yavaşça bana, “Yalnızca, gecenin erken saatlerinde kendimi bir insana dönüştürebilirim çünkü erkek güvercin o saatlerde on iki ölüyle ilgileniyor,” dedi ve uçup gitti. Ben de uyandım.

Çok heyecanlanmıştım. Erkek bir güvercinin on iki ölü insanla ne ilgisi olabilirdi? Zümrüt masa bana Hermes Trismegistos’un simya efsanesindeki zümrüt masası olan Tabula Smaragdina’yı çağrıştırdı. Söylenceye göre Hermes, üzerine Yunanca tüm simya bilgeliğinin özünün yazılmış olduğu zümrüt bir masa bırakmış. Ayrıca, on iki havari, yılın on iki ayı, on iki burç vb. de aklıma geldi ama gizi çözemedim. Sonunda da vazgeçmek zorunda kaldım. Çıkarabildiğim tek sonuç, düşün, bilinçdışının sıradışı bir faaliyetine işaret etmesiydi. İçsel işlevlerin derinlerine inebilecek bir yöntem bilmediğim için bekleyip dikkatimi fantezilerime vererek yaşamımı sürdürmekten öte yapabileceğim bir şey yoktu.

Ürkünç bir fantezim sürekli yineleniyordu. Ölü ama aynı zamanda da canlı bir şeyin varlığını düşlüyordum. Örneğin, cesetler krematoryumun fırınlarına konuyor, sonra da canlı oldukları anlaşılıyordu. Bu fanteziler doruğa ulaştıkça kendilerini düşlere yöneltiyorlardı.

Arles yakınlarındaki Alyscamps'ı anımsatan bir yerdeydim. Orada Merovenj hanedanı dönemine dek uzanan lahitlerin dizili olduğu bir yol vardır. Düşümde o kentten geliyordum. Önümde bir sürü mezarın dizili olduğu o yola benzeyen bir yol uzanıyordu. Ölüleri kaidelerin üzerindeki taşlara yatırmışlardı. Eski kiliselerdeki lahitlerin üzerine uzanıp yatmış zırhlı şövalyeler gibiydi düşümdekiler. Ellerini kavuşturmuş, eski çağ giysileri içinde yatıyorlardı. Şövalyelerden farkları, bunların taştan yapılmamış olmasıydı. Garip bir biçimde mumyalanmışlardı. İlk mezarın başında durup ölüye baktım. On dokuzuncu yüzyılın başlarında yaşamış bir insandı. İlginç bulduğum için, giysilerini incelerken ansızın kımıldadı ve ellerini açtı. Ona baktığım için bunu yaptığını biliyordum. Hiç de hoş olmayan bir duyguya kapıldım. Yürüyüp başka bir ölünün önünde durdum. O da, on sekizinci yüzyılın insanıydı. Orada da aynı şey oldu. Ona baktığımda hareket etti ve ellerini açtı. Ölülerin önünden geçip on ikinci yüzyıldan olanının önüne geldim. Haçlı seferlerine katılan şövalyelerden biriydi. Giysisi ince zırhtan yapılmaydı. O da ellerini kavuşturmuş yatıyordu. Tahtadan oyulma gibiydi. Gerçekten ölü olduğunu düşünerek onu uzun uzun inceledim. Derken, ansızın sol elinin küçük parmağının kımıldadığını gördüm.

Kuşkusuz başlangıçta, Freud'un, eski deneyimlerin izlerinin[29] bilinçdışında kaldıkları savına katılmıştım. Oysa bu gibi düşler ve bilinçdışıyla ilgili gerçek deneyimlerim bana, bunların ölü ve dolayısıyla işlevlerinin bitmiş olmadığını, tersine, canlı varlığımızın bir parçası olduklarını gösterdi. Çalışmalarım zaten bu varsayımı doğrulamıştı ve arketipler kuramı zaman içinde bu çalışmaların sonucu olarak gelişti.

Buna karşın, düşler uyumsuzluğu yenmemi sağlayamıyorlardı. Yaşamım sürekli bir baskı altında geçiyordu. Bazen bu baskı öylesine yoğunlaşıyordu ki, ruhsal bir rahatsızlığım olduğundan kuşkuya düşer oldum. Bu nedenle, iki kez tüm yaşamımı, özellikle de çocukluk dönemimi

gözden geçirdim. Anlayamadığım, geçmişle ilgili bir şeyin bu sıkıntıya neden olabileceğini düşünüyordum. Oysa bu geriye dönüş cehaletimi bir kez daha kanıtlamanın ötesinde bir işe yaramadı. Bunun üzerine, “Hiçbir şey bilmediğime göre, aklıma ne eserse onu yapacağım,” diye karar verip kendimi bilinçli bir biçimde, bilinçdışının akıntısına koyuverdim.

Yüzeye ilk önce, büyük bir olasılıkla on ya da on bir yaşlarında olduğum dönemle ilgili bir anı çıktı. O zamanlar bloklarla inşaat yapmaya düşkündüm. Nasıl küçük evler ve kaleler yaptığımı, şişeleri arkların ve girişlerin kenarlarına nasıl dizdiğimi anımsadım. Daha sonraları taşlar kullanmıştım. Harcı da çamurdan yapıyordum. Bu yapılar uzun bir süre beni büyüledi. Bu anımın beni çok duygusallaştırması garibime gitti. “Demek ki bunlar hâlâ canlı. Küçük çocuk hâlâ buralarda ve bende olmayan yaratıcı bir yaşamla dolu,” dedim kendi kendime ve, “Ona nasıl ulaşabilirim,” diye düşünmeye başladım. Bir yetişkin olarak o günle geçmişte kalmış on bir yaşım arasında bir köprü kurmam olanaksız gibiydi. O dönemle bağlantımı yenilemek istiyorsam, yapabileceğim tek şey, o döneme dönüp çocuksu oyunlar oynayan çocuğun yaşamını yinelemekti. Uzun süre direndim ama sonunda çaresizlikten boyun eğmek zorunda kaldım. O an kaderimi değiştirdi çünkü çocuksu oyunlar oynamanın ötesinde bir seçenek kalmadığının bilincine varmam benim açımdan çok utandırıcı bir deneyim olmuştu.

Her şeye karşın, uygun taşlar aramaya koyuldum. Bunların bir bölümünü göl kenarından, bir bölümünü de suyun içinden topluyordum. Bir yandan da ortaya yapılar çıkarmaya başladım. Kulübeler, bir kale ve tüm bir köy yaptım. Kilisesi eksik kaldı. Bu nedenle, kare biçimde bir bina yapıp tepesine altıgen bir ekleme ve bir kubbe oturttum. Kilisesi olduğuna göre, mihrabı da olmalıydı ama bu konuda karar veremedim.

Bir gün, her zamanki gibi, bu işin içinden nasıl çıkacağımı düşünerek dolaşıyordum. Taş toplarken gözüm aşağı yukarı dört santim yüksekliğinde, piramit biçiminde kırmızı bir taşa ilişti. Dalgalar onu aşındıra aşındıra bu biçime sokmuştu. Rastlantılar ortaya böyle bir ürün çıkarmıştı. O anda, bunun kilisenin sunağı olacağına karar verdim. Onu kubbenin altına, tam

ortaya yerleştirirken aklıma çocukluktaki fallus düşüm geldi. Bağlantı hoşuma gitmişti.

Hava uygun olduğunda, öğleden sonralarımı bina yapma oyununa ayırıyordum. Öğle yemeği biter bitmez başlıyor, hastalar gelince bırakıyor, işim erken biterse akşamüstleri de sürdürüyordum. Bu oyunu sürdürmek zihnimi açıyor, varlıklarını sezinlediğim belirsizlik içindeki fantezilerimin bilincine varabiliyordum.

Doğal olarak, yaptığımın ne anlama geldiğini sorguluyordum. "Küçük bir kenti dinsel bir törencesine inşa ediyorsun," diyordum kendi kendime ama bu soruya bir yanıt bulamıyordum. Bildiğim tek doğru, mitimi keşfetme yolunda olduğumdu. İnşa oyunu bir başlangıç oldu ve bir fanteziler seline yol açtı. Onları bir süre sonra, özenle kâğıda geçirdim.

Bu bana her zaman olur. Ne zaman bir duvarla karşılaşsam ya resim yapar ya da taşlarla uğraşırım. Bu tür uğraşlarımın bir *rite d'entrée* (giriş töreni) işlevi vardır. Daha sonraki düşüncelere ve çalışmalara yol açarlar. *Gegenwart und Zukunft*, *Ein Moderner Mythus it* ve *Über das Gewissen*[30] gibi bu yıl[31] ve geçen yıl yaptığım çalışmalarımın tümüne, karımın ölümünden sonra[32] yaptığım taş heykeller yol açtı. Yaşamının yitişi ve bu olayın benim bazı şeylerin farkına varmama yol açması beni çok sarsmıştı. Kendimi toparlayabilmek için çok çaba sarf etmek zorunda kaldım. İşte o dönemde, taşlarla ilişkimin bana çok yararı oldu.

1913 güzüne doğru, içimde hissettiğim baskı havada bir şey varmışçasına dışarıya yönelmeye başladı. Hava bana eskisinden daha karanlık geliyordu. Baskı, sanki tümüyle öznel bir ruhsal durumdan değil de, nesnel bir gerçekten kaynaklanıyor ve bu duygu giderek yoğunlaşıyordu.

Ekim ayında, tek başıma yaptığım bir gezi sırasında bir imgenin etkisi altına girdim. Kuzey Denizi ve Alp Dağları arasındaki alanın kuzeyini ve alçak yerlerini dev bir dalganın kapladığını görüyordum. Dalga İsviçre'ye yaklaştıkça, ülkemizi korumak için dağlar yükselmeye başlıyordu. Çok büyük bir felaketin sürdüğünü anlıyordum. Sarı dev dalgaları, medeniyetin

enkazını ve boğularak ölmüş binlerce insanın suda sürüklenişini görebiliyordum. Sonra, tüm deniz kana dönüştü. Bu görüntü bir saat kadar sürdü. Şaşkına dönmüştüm. Midem bulanmış, zayıflığım beni utandırmıştı.

İki hafta sonra imge yenilendi. İlki gibiydi ama eskisinden çok daha netti. Kan da daha belirgindi. İçimden bir ses bana, “İyi bak! Gerçek bu ve hiç kuşkun olmasın, bu böyle olacak,” dedi. O kış biri bana gelecekle ilgili dünya görüşümü sormuş, ben de, “Hiçbir fikrim yok. Yalnızca kan nehirleri görüyorum,” diye yanıtlamıştım.

Bu imgelerin, bir devrimin habercisi olup olmadıklarını düşündüm ama böyle bir şeyi olası saymadığım için, kendimle ilgili olduğuna ve bir psikozun eşiğinde olduğuma karar verdim. Savaş olabileceği hiç aklıma gelmedi.

Kısa bir süre sonra, 1914 ilkbaharında ve yazında, üç kez yinelenen bir düş gördüm. Yazın ortasında, kutuplardan inen soğuk bir dalga yeri donduruyordu. Örneğin, Lorraine bölgesini ve oradaki kanalları tümüyle donmuş gördüm. İnsanlar oraları terk etmiş, don, canlı her tür yeşilliği öldürmüştü. Bu düş, nisan ve mayıs aylarında, en son olarak da 1914 Haziranı’nda yinelendi.

Üçüncü düşte, gene, evrenden ürkünç bir soğuk alçaldı ama düş beklenmedik bir sonla bitti. Yaşam ağacım olduğunu düşünmeme neden olan bir ağaç belirdi. Meyvesi yoktu, yalnızca yaprakları vardı ve bu yapraklar, donun etkisiyle şifalı sularla dolu tatlı üzümlere dönüşmüştü. Onları toplayıp bekleşen büyük bir insan topluluğuna verdim.

1914 Temmuzu’nda, İngiliz Tıp Birliği’nce Aberdeen’de bir konferansta “Psikopatoloji’de Bilinçdışının Önemi” üzerine bir konuşma yapmak için çağrıldım. Bu tür düşler kadere yöneliktirler. Bu nedenle, bir şeyler olacağını biliyordum. Yakamı bırakmayan korkularım ve o zamanki ruh halim, bilinçdışının önemi üzerine bir konuşma yapmam zorunluluğunu kaderin bir oyunu olarak almama neden oldu.

Ağustos ayının ilk günü savaş patladı. Neler olup bittiğini ve genelde, öznel deneyimimin insanlığın deneyimiyle ne ölçüde örtüştüğünü anlamaya çalışmam gerekiyordu. Bu nedenle, ilk önce kendi ruhumun derinlerine

inmeyi denemeliydim. İnşa oyunu sırasındaki fantezilerimi yazarak işe koyuldum. Yapılması gereken ilk iş buydu.

Fanteziler durmaksızın akıyordu. Kafam iyice karışmadan, bu garip olgulara bir anlam yüklemeye çalışıyordum. Her şeyin zor ve anlaşılmaz olduğu yabancı bir dünyada çaresiz kalakalmıştım. Sürekli bir gerginlik içindeydim; bazen üzerime binlerce ton ağırlığında dev taşlar yıkılıyor gibi geliyordu. Gök gürültüleri birbirini izliyordu. Bu fırtınaları ancak güçlü olursam göğüsleyebilirdim. Nietzsche, Hölderlin ve daha niceleri bu yüzden yıkılmışlardı ama içimde şeytanca bir güç vardı ve ne pahasına olursa olsun, bu fantezilerin getirdiği deneyimlerin anlamını bulmaya kararlıydım. Bilinçdışının saldırılarına direnirken yüce bir iradeye boyun eğdiğime inanıyordum ve bu inancım işin üstesinden gelene dek sarsılmadı.

Çoğu zaman duygusal açıdan öylesine yoğundum ki, duygularımı denetleyebilmek için yoga yapmak zorunda kalıyordum, ama amacım, içimde neler olup bittiğini anlamak olduğu için yoga hareketlerini bilinçdışıyla ilgili çalışmamı sürdürebilecek kadar sakinleşene dek yapıyordum. Kendimi toplar toplamaz, duygularımın üzerinde kurduğum baskıyı kaldırıyor, imgelerin ve içsel seslerin yenilenmelerine izin veriyordum. Oysa bir Hintli, çoğul ruhsal içerikleri ve imgeleri tümüyle yok etmek için yoga yapar. Duyguları resimlere çevirebildiğim sürece, yani duygularda gizli imgeleri bulup çıkartabildiğim sürece rahatlıyor ve kendimden hoşnut oluyordum. O imgeleri duyguların içinde saklı bıraksaydım, sanırım bilinçdışı beni perişan ederdi. Onları bölüp yok edebilirdim belki, ama o zaman da bir nevrozun pençesine düşer ve kaçınılmaz bir biçimde aynı kötü sona ulaşırdım. Deneylerim sonucunda, tedavi açısından, duyguların arkasında gizli olan belirli imgeleri bulup çıkarmanın çok yararlı olabileceğini öğrendim.

Fantezileri elimden geldiğince not ettim ve hangi ruhsal koşullarda ortaya çıktıklarını analiz edebilmek için ciddi bir uğraş verdim. Dili akıcı olmadı. Önce gözlemlerimi biçimlendirmeye çalıştım. Arketiplerin niteliğine uygun olarak gözlemlerimi genelde “çalakalem” yazıyordum. Arketipler ağdalı bir dil kullanırlar. Bu dile abartılı bile denebilir. Bence utanç verici bir dildir. Sinirime dokunur. Sanki biri alçıdan yapılma bir

duvarı tırnağıyla çiziyor ya da tabağa bıçağı sürtüyor duygusuna kapılırsınız. Ne olup bittiğini bilmediğim için, her şeyi bilinçdışının seçtiği biçimde yazmak zorundaydım. Bazen duyar gibi oluyor, bazen de sanki ağzımla hissediyor, arada sırada da kendimi sözcükler fısıldarken yakalıyordum. Bilinçdışının eşiğinin altındaki her şey cıvıl cıvıl yaşam doluydu.

Baştan beri, bilinçdışıyla gönüllü karşılaşmamı, benim yönettiğim ve sonucunu büyük bir merakla beklediğim bir deney olarak almıştım. Oysa bugün düşündüğümde, onun "bana" uygulanan bir deney olduğunu söyleyebilirim. Karşılaştığım zorlukların en büyüklerinden biri, olumsuz duygularımla başa çıkabilmekti. Onaylamadığım duygulara boyun eğiyor, çok direndiğim ve sık sık saçma bulduğum fantezileri not etmek zorunda kalıyordum. Anlamlarını çıkartamadığımız sürece, o fanteziler bayağılığın ve gülünçlüğün şeytanımsı bir karışımı gibi gelirler. Onlara dayanabilmem bana pahalıya patlıyordu ama kaderdi beni zorlayan. Sonunda, olağanüstü bir çaba harcayarak o labirentten kendimi kurtarabildim.

İçimden, yeraltında canlanan fantezileri anlayabilmek için onları olduğu gibi kabul edip kendimi onlara teslim etmem gerektiğini biliyordum. Oysa onlara karşı hem çok güçlü bir direncim vardı, hem de belirgin bir korkum. Kontrolümü kaybedip onların kurbanı olmaktan korkuyordum. Bir psikiyatrist olarak bunun ne demek olduğunu çok iyi biliyordum. Uzun bir süre tereddüt ettikten sonra, başka çıkar yol olmadığına karar verdim. Şansımı denemek ve onları gücümün altına almaya çalışmak zorundaydım. Bunu yapamazsam onlara yenik düşmem olasıydı. Bu atılımımın önemli nedenlerinden biri, cüret edemediğim bir şeyi, hastalarımdan isteyemeyeceğime inanmamdı. Onlara yardım eden birinin yanlarında olması geçerli bir bahane olamazdı, çünkü pekâlâ biliyordum ki bu yardımcı, yani bu durumda ben, onların fantezilerinin içeriğini doğrudan doğruya özdeneyiminden bilmiyorsa, onlara yardımcı olamaz ve elinde de, o anda başvurabileceği, değerleri kesin olmayan kuramsal birkaç önyargıdan başka bir kaynak olmaz... Bu tehlikeli işe yalnız kendim için değil, hastalarım adına da giriştiğimi düşünmem, birçok kritik dönemi atlatabilmeme yardımcı oldu.

1913 Noeli yaklaşırken (12 Aralık) işe başlamaya kesin karar verdim. Çalışma masamda oturmuş korkularımı düşünüyordum. Kendimi rahat bıraktığımda, ansızın ayaklarımın altında yer gerçekten açılır gibi oldu ve karanlığın derinliklerine yuvarlandım, ama çok derine inmeden, birdenbire ayaklarım yumuşak ve yapışkan bir zemine basınca durdum. Zifirî karanlıkta olmama karşın çok rahatlamıştım. Bir süre sonra, alacakaranlık olmasına karşın gözlerim alıştı ve önümde karanlık bir mağaranın girişinin olduğunu gördüm. Mağaranın içinde, mumyalanmış gibi duran bir cüce görünüyordu. Cildi kösele gibiydi. Dar girişten süzülerek cüceyi geçtim ve diz boyu, buz gibi suyun içinde zorlukla yürüyerek mağaranın dibine ulaştım. Mağaranın dibindeki kayanın bir parçası, ışıl ışıl yanan kırmızı kristaldendi. Kristali kaldırdığımda, altının oyuk olduğu ortaya çıktı. İlk önce, ne olduğunu anlayamadım ama sonra oradan bir suyun aktığını gördüm. Suyun içinde, başında bir yara olan sarı saçlı bir gencin cesedi yüzüyordu. Cesedi, dev gibi kara bir bokböceği ve sonradan, suyun derinlerinden doğan kıpkırmızı bir güneş izledi... Işıktan gözlerim kamaşmıştı. Taşı yeniden oyuğun üzerine koymaya çalıştığım sırada oyuktan bir sıvı yükseldi. Kandı bu. Dışarıya doğru fışkırıyordu. Fenalaşmıştım. Bana kanın fışkırması hiç durmayacakmış gibi geldi ama sonunda durdu ve görüntü kayboldu.

Bu görüntü beni şaşkına çevirdi. Kuşkusuz, bir kahramandı bu. Bir güneş miti, bir ölüm ve yenidendoğuş olayıydı ve yenidendoğuşu Mısırlıların kutsal bokböceği simgeliyordu. Bundan sonraki imgenin bir sonraki gün olması gerekirdi. Oysa onun yerine, insanın zor dayanabileceği kadar çok kan fışkırmıştı. Bu bana çok garip geldi ama sonra aynı yılın güzünde gördüğüm düşteki kanı anımsadım ve daha çok anlamaya çalışmaktan vazgeçtim.

Altı gün sonra, (18 Aralık 1913'te) şöyle bir düş gördüm: Kayalık ıssız bir yerde, tanımadığım koyu tenli genç bir vahşiyle beraberdim. Güneş henüz doğmamıştı ama gökyüzü aydınlanmış, yıldızlar sönmeye yüz tutmuştu. Siegfried'in borazanının dağlarda yankılandığını duydum ve onu öldürmemiz gerektiğini anladım. Silahlıydık zaten. Dağın üzerindeki dar yolda pusu kurmuştuk.

Sonra Siegfried, güneşin ilk ışınlarıyla dağın tepesinde göründü. Ölülerin kemiklerinden yapılma bir arabayı çılgın gibi kayalıklardan aşağıya sürmeye başladı. Bir köşeyi dönerken ateş ettik. Öldü ve kayalıklardan aşağıya yuvarlandı.

Bu denli büyük ve değerli bir şeyi yok etmenin verdiği kendimden iğrenme ve pişmanlık duyguları içinde dönüp kaçmaya çalıştım. Cinayetin ortaya çıkacağından korkuyordum. O sırada, bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı. Ölüyle ilgili tüm izleri yağmurun silip süpüreceğini biliyordum. Olayın ortaya çıkma olasılığından kurtulmuştum. Yaşam hiçbir şey olmamışçasına sürebilecek ama dayanılmaz bir suçluluk duygusu hiç dinmeyecekti.

Uyandığımda, düşü kafamda evirip çevirdim ama anlayamadım. Yeniden uykuya dalmayı denedim ama içimden bir ses, “Düşü anlamak zorundasın ve bunu hemen yapmalısın!” dedi. İvedi olduğu için telaşlanmam, sesin, “Anlayamazsan kendini vur!” dediği o ürkünç âna dek arttı. Başucumdaki komodinde dolu bir tabanca vardı. Çok korktum. Deli gibi düşünmeye çalışıyordum. Sonra, ansızın düşü çözebildim: “Bu sorun, kuşkusuz, dünyada oynanan oyunla ilgiliydi!” Siegfried, Almanların gerçekleştirmek istediklerini simgeliyor, Almanların iradelerinde ve seçtikleri yolda kahramanca direnmelerini herkese duyuruyordu. “İstenirse her zaman bir yol bulunur,” diye düşündüm. Ben de aynı şeyi yapmak istemiştim ama artık bu olası değildi. Düş bana, Siegfried’in kahramanca tutumunun bana uygun olmadığını göstermişti. Bu nedenle, onun öldürülmesi gerekiyordu.

Onu vurduktan sonra, güçlü bir özdeşleşme yaşadım. Sanki vurulan bendim... Bu, kahramanla olan gizli özdeşleşmeme ve bir insanın amacından ve bilinçli üstlendiği tutumundan vazgeçmek zorunda bırakıldığında duyduğu derin hüzne parmak basıyordu. Kahramanlık idealizmiyle özdeşleşmekten vazgeçmeliydim çünkü egonun isteklerinden çok daha yüce şeyler vardı ve biz onlara boyun eğmek zorundaydık.

O an için bu düşünceler yeterli oldu. Yeniden uykuya dalmışım.

Bana eşlik eden ve öldürmeye önayak olan koyu tenli ufak tefek vahşi, ilkel gölgenin varlığa dönüşmüş biçimiydi. Yağmur, bilinçle bilinçdışı

arasındaki gerginliğin sona erdiğini gösteriyordu. O zamanlar bu düş, birkaç ipucu dışında onu çözümleyemememe karşın, içimde, bilinçdışıyla yaptığım denemeleri sonuna dek götürmemi sağlayabilecek yeni güçler oluşmasına neden oldu.

Çoğu kez, fantezileri yakalayabilmek için bir uçuruma indiğimi düşlerdim. Birçok kez, uçurumun dibine inmeye bile çalıştım. İlk kez dibe ulaştığımda, aşağı yukarı üç yüz metre indim gibi geldi; ondan sonraki inişimde de, kendimi kozmik bir boşluğun kenarındayım sandım. Ay'a yolculuk ya da boşluğa iniş gibi bir şeydi. İlk önce bir krater imgesi belirdi. Ölülerin ülkesine girmiş gibi bir his içindeydim. Olduğum yerin havası öbür dünyayı anımsatıyordu... Dik bir kayanın yanında iki insan seçebildim. Sakallı yaşlı bir adam ve güzel bir kız. Cesaretimi toplayıp onlara yaklaştım ve gerçek insanlarmış gibi söylediklerini can kulağıyla dinlemeye başladım. Yaşlı adam İlyas olduğunu anlatıyordu. Bu beni çok şaşırttı. Kızın kendisinin Salome olduğunu söylemesine daha da çok şaştım. Kız kördü. Garip bir çift oluşturuyorlardı: Salome ve İlyas! İlyas sonsuzlukta her zaman beraber olduklarını söylediğinde, şaşkınlığım daha da arttı. Onlarla yaşayan kara bir yılan vardı ve o yılan, bana büyük sevgi gösterisinde bulundu. İlyas'a yakın durmaya çalıştım çünkü içlerinde en aklı başında ve zeki olanı o gibiydi. Salome'ye hiç güvenemedim. İlyas'la uzun uzun konuştuk ama bir tek kelime bile anlamadım.

Doğal olarak, kendime babamın rahip olduğunu anımsatarak, fantezilerimin İncil'deki kişilere gönderme yapmasının mantıklı bir açıklamasını bulmaya çalıştım. Oysa bu hiçbir şey ifade etmiyordu. Yaşlı adam ne anlama geliyordu? Neden beraberdiler? Ancak yıllar sonra, bu konuda bilgim arttığında, yaşlı adamla kızın birliktelikleri bana çok doğal gelmeye başladı.

Düşlere girdiğinizde, sık sık genç bir kızın eşlik ettiği yaşlı bir adamla karşılaşırsınız. Bu tür çiftler, birçok efsaneye dönüşmüş öyküde vardır. Örneğin, agnostik geleneğe göre, Simon Magus, genelevden çıkarttığı bir genç kızla dolaşırmış. Adı Helen'miş ve ona Troyalı Helen'in

yenidendoğuşu gözüyle bakılırmış. Klingsor ve Kundry, Lao-tzu ve dans eden kız da bu gruba dahildirler.

Fantezimde üçüncü bir olguya değinmiştim. O da, büyük kara yılandı. Efsanelerde yılan, çoğu zaman, kahramanla eşanlamdadır. Benzerliklerinin birçok örneği var. Örneğin, kahramanın gözleri yılana benzer ya da öldükten sonra yılana dönüşür ve çok saygı görür. Başka bir örnek de yılanın oğlu olmasıdır, vb. Bu nedenle, fantezimde yılanın varlığı, bir kahramanla ilgili bir efsane olduğunu gösteriyordu.

Salome, bir *anima* simgesidir. Kördür çünkü anlamları göremez. İlyas yaşlı, bilge bir peygamberdir ve aklı ve bilgiyi temsil eder. Salome'yse erotik öğedir. Bu iki öğenin, Logos'un ve Eros'un insana dönüşmüş biçimleri olduğu söylenebilir ama bu, aşırı entelektüel bir tanıma girer. Ben onlara o zaman yüklediğim anlamı, yani onları olay ve deneyim olarak almayı daha doğru buluyorum.

Bu fanteziden kısa bir süre sonra, bilinçdışından başka bir resim yükseldi. İlyas öğesinden doğmuştu. Ona Philemon adını uygun buldum. Philemon bir pagandı ve agnostismin de renklendirdiği bir Mısır-Helen havasını da beraberinde getiriyordu. Bana ilk kez, aşağıda anlatacağım düşte göründü:

Denizi anımsatan masmavi bir gökyüzü, bulut yerine de yassı kahverengi toprak parçaları vardı ve sanki parçalanıyorlardı. Aralarından denizin mavisi görünüyordu. Oysa görünen mavi gökyüzüymüş. Ansızın sağ taraftan, gökyüzünde süzülen kanatlı bir şey çıktı. Boğa boynuzlu yaşlı bir adam olduğunu gördüm. Elinde dört anahtar tutuyordu. Birini, bir kapıyı açacakmışçasına ileriye doğru uzatmıştı. Kanatları yalıçapkınının kanatlarıydı ve o kuşa özgü renklere bürünmüştü.

Düşteki simgeyi anlayamadığım için aklımda kalsın diye resmini yaptım ve resimle uğraştığım günlerden birinde, gölün kenarındaki bahçemde ölü bir yalıçapkını buldum! Bu beni çok şaşırttı çünkü Zürich yöresinde bu kuşlara çok ender rastlanır. O günden sonra da bir daha ölü olanınla karşılaşmadım. Bulduğum kuş öleli çok olmamıştı. En çok birkaç gün önce ölmüştü. Hiçbir yerinde de bir yara izi yoktu.

Fantezilerimde karşılaştığım Philemon ve onun gibiler, benim çok önemli bir olguyu sezinlememe neden oldular. Ruhta, benim üretmediğim şeyler vardı. Kendilerini üretiyorlar ve yaşamlarını sürdürüyorlardı. Philemon, benim dışımda bir gücü simgeliyordu. Fantezilerimde onunla konuşurduk ve benim daha önceleri bilinçli düşünemediğim şeyleri söylerdi. Konuşanın ben değil de o olduğunu çok iyi anlayabiliyordum. Düşünceleri kendimin ürettiğini sandığımı, ama aslında düşüncelerin bir ormandaki hayvanlar, bir odadaki insanlar ya da havadaki kuşlar gibi olduklarını düşündüğünü söylerdi. “Bir odadaki insanları gördüğünde, o insanları senin yarattığını ya da onlardan senin sorumlu olduğunu düşünmezsin, değil mi?” diye de eklerdi. Ruhsal nesnelliği ve ruh gerçeğini bana öğreten o olmuştur. Onun sayesinde, kendimle, düşündüğüm şey arasındaki farklılığı öğrendim. Bana nesnel bir biçimde yaklaştı. İçimde, bilmediğim ya da söylemek istemediğim, hatta sırasında, bana karşı olanları bile söyleyebilecek bir şey olduğunu anladım.

Psikolojik bağlamda Philemon, üst düzeyde sezgiyi simgeliyordu. Benim gözümde, gizemli bir öğeydi. Bazen yaşayan bir insanmışçasına gerçek olduğunu düşünürdüm. Onunla bahçede bir aşağı bir yukarı dolaşırdık. Bir Hintli için gurusu neyse benim için de o öyleydi.

Ne zaman yeni bir kişiliğin anahatları ortaya çıksa, kendimi yenik düşmüş sayardım çünkü bu durum o güne dek bilmediğim bir şeyin daha var olduğunu kanıtlardı. Bu tür imgelerin ardı arkasının kesilmeyeceğinden ve bilmezliğin dipsiz kuyusunda boğulacağımdan korkardım. Dış dünyadaki başarılarım bana yetmez, içimdeki ben, kendini değersiz bulmaya başlardı. Karanlık dünyam, her şeyden çok, (*Aurora Consurgens*’in[33] dediği gibi “*Horridas nostrae mentis purga tenebras*”, yani zihnimdeki ürkünç karanlıkları temizle) hayal gücümün iradem dışında yarattıklarını çözümleyebilecek, olağanüstü bilgili ve yetenekli, canlı bir gurunun olmasını istiyordu. Bu görevi Philemon üstlenmiş, ben de ister istemez, bu bağlamda ona psikoloğum gözüyle bakmak zorunda kalmıştım. Gerçekten de bana birçok aydınlatıcı düşünce aktardı.

En azından on beş yıl geçtikten sonra, Gandhi’nin arkadaşı, çok kültürlü bir Hintli beni ziyarete geldiğinde, onunla Hint öğretisini ve özellikle de bir

guru ve *chelah*'ı (öğrencisi) arasındaki ilişkiyi konuştuk. Biraz çekinerek ona, bana gurusunun kişiliği ve onunla ilişkilerini anlatıp anlatamayacağını sordum. Sıradan bir şey söylermişçesine, "Aa, evet, o Shankaracharya'ydı," dedi.

"Asırlarca önce ölen Veda yorumcusunu kastetmiyorsunuz, değil mi?" diye sordum.

Beni çok şaşırtan bir yanıt verdi. "Evet, o," dedi.

"Öyleyse, bir ruhtan mı söz ediyorsunuz?" diye sordum.

"Kuşkusuz, onun ruhuydu," dedi.

O anda Philemon'u düşündüm.

"Hayalet gurular da vardır," diye ekledi. "Çoğu insanın yaşayan guruları olur ama gurusu bir ruh olanlara da her zaman rastlanır."

Verdiği bilgi beni hem aydınlattı hem de rahatlattı. İnsanların dünyasından kopmadığımı ve bu konuda benzer çaba gösterenlerin de, bu tür deneyime açık olduklarını anladım.

Bir süre sonra, Philemon'un yanında başka bir öğe daha belirdi. Adını Ka koydum. Eski Mısır'da "kralın Ka"sı, kralın, dünyadaki bedenleşmiş ruhudur. Fantezimde, Ka-ruh derin bir oluktan çıkarcasına aşağıdan, yeryüzünün altından çıkıyordu. Onun, dünyadaki haliyle bir resmini yaptım. Resimde, bronzdan yapılma heykeli, taştan yapılma bir kaidenin üzerinde duruyor. Resmin üst bölümünde, bir yalıçapkınının kanadı görünüyor ve onunla ka'nın başı arasında yuvarlak bir yıldız bulutu ışıldıyor. Ka'nın yüzündeki ifade şeytanımsı. Mephisto'vari denebilir. Bir elinde renkli bir pagoda ya da azizlerin kemiklerinin konduğu kutu gibi bir şey tutuyor, öbür elindeki sivri aletle de kutunun üzerine bir şeyler çiziyor. "Tanrıları altının ve değerli taşların içine gömen benim," diyor.

Philemon topaldı ama kanatları olan bir ruhtu. Ka'ysa, bir tür toprak ya da maden şeytanı. Philemon ruhsal açıyı ya da anlamı temsil ediyordu. Oysa ka, o zamanlar henüz tanımadığım, Yunan simyasındaki Anthroparion[34] gibi, doğanın ruhlarından biriydi. O zamanlar, Anthroparion'un kim olduğunu henüz bilmiyordum. Her şeyi gerçeğe Ka dönüştürüyordu, ama yalıçapkınını, yani anlamı, sırasında

belirginsizleştiren, sırasında da, ona, güzelliğin yardımıyla sonsuza dek sürecek yansısını veren de oydu.

Zamanla iki öğeyi bir bütüne dönüştürebildim. Simya öğrenmemin çok yararı oldu.

Bir kez, fantezilerimi kâğıda geçirirken kendime, “Ne yapıyorsun? Bunların bilimle hiçbir ilgisi yok. Öyleyse bu ne?” diye sorduğumda, içimden bir ses, “Bu sanat,” diye yanıtladı. Şaşırmıştım. Yazdıklarımın sanatla ilgisi hiç aklıma gelmemişti. “Belki de bilinçdışım benim dışımda kendini ifade etmeye kararlı bir kişilik oluşturuyor,” diye düşündüm. Sesin bir kadından geldiğine kuşkum yoktu. Bana kişiliğini güçlü bir biçimde aktaran yetenekli bir psikopat hastamın sesini tanıdım. İç dünyamda canlanmıştı.

Kuşkusuz, yaptığım bilim değildi. Sanattan başka ne olabilirdi ki? Sanki, dünyada bu ikisinden başka bir olasılık yokmuş gibi. Bir kadının kafası böyle işler.

Bu sese içtenlikle, fantezilerimin sanatla ilgisi olmadığını söylediğimde, içimde çok güçlü bir direncin oluştuğunu hissettim. O zaman sustu, ben de yazmayı sürdürdüm. Sonra ikinci bir dalgayla ısrar yenilendi: “Bu sanattır.” Bu kez onu yakalayıp, “Hayır, bu sanat değil, tam tersine doğa,” diyebildim ve tartışmaya hazırlandım. Yanıt gelmeyince, içimdeki kadının bende olan konuşma merkezinden yoksun olduğunu düşündüğüm için benimkini kullanmasını önerdim. Kabul etti ve uzun uzun savını savundu.

İçimden bir kadının bana karşı çıkmasını çok garipsedim. Onun, ilkel bağlamda “ruh” olduğuna karar verdim ve ruha neden *anima* dendiğini düşünmeye koyuldum. Neden dişi olduğu varsayılıyordu? Daha sonraları, bu içsel kadın öğesinin bir erkeğin bilinçdışında tipik ya da arketipsel bir rol oynadığını anladım ve ona *anima* adını verdim. Kadının bilinçdışındaki karşıt öğeye de *animus* dedim.

Başlangıçta, beni en çok *anima*’nın olumsuz yönü etkiledi. Karşısında biraz şaşırıyordum. Odada görünmez bir varlık olduğunu sezinlemek gibi bir şeydi. Sonra, zihnimde yeni bir düşünce doğdu: Analizi yapmak için yazdığım tüm bu malzemeyi aslında *anima*’ya mektup olarak yazıyor, yani aslında, bilinç dünyamdan farklı bir bakış açısı olan bir parçama

sesleniyordum ve o parçam, şaşırtıcı, sıra dışı yanıtlar bulup çıkarıyordu. Bir kadın ve bir ruhça analiz edilen bir hastaya dönmüştüm! Yazmazsam *anima*'nın fantezilerimi yakalayamayacağını düşündüğüm için her akşam yazmayı kendime görev edindim. Ayrıca, yazdığım için, fantezilerimi çarpıtıp yeni karmaşalar oluşturmasını da önlemiş oluyordum. Söylemek istediğinizle söylediğiniz arasında çok büyük fark vardır. Kendime karşı olabildiğince dürüst olabilmek için, "Elindeki her şeyi ver; ancak o zaman karşılığını alabilirsin" diyen eski bir Yunan özdeyişine sadık kalıyordum.

Zamanla, düşüncelerimle sesin içeriğini ayırabilmeyi öğrendim. Örneğin, araya bayağılıklar sokmaya çalıştığında, kendime, "Ara sıra böyle düşündüğüm ya da bunları hissettiğim doğru ama şimdi de böyle düşünmek ya da hissetmek zorunda değilim. Bayağılığımı sonsuza dek sürdürmem gerekmez. Bu aşağılama anlamsız," diyordum. Önemli olan, bilinçdışı malzemeye kişilikler yükleyerek kendini ondan ayırabilmek ve aynı zamanda, onların bilinçle bağlantı kurmalarını sağlamaktır. Güçlerini yok etmenin yöntemi budur. Bir oranda bağımsızlıkları ve kendilerine özgü kimlikleri olduğu için, onlara kimlik vermek çok zor değildir. Bağımsızlıklarını kabullenmek de başlı başına bir iştir ama bilinçdışının kendini böyle ortaya koyması, bizim, onu en iyi biçimde yönetebilmemizi de sağlar.

İçimde sesini duyduğum hastam, erkekleri etkilemeye çalışırdı. Meslektaşlarımdan birini anlaşılmamış bir sanatçı olduğuna inandırmış, o da inandığı için yıkılmıştı. Nedeni de, kendi düşünceleri yerine başkalarınınkine göre yaşamını düzenlemeye kalkmasıydı. Bu tehlikelidir. Bu onun kararsız bir insan olmasına ve *anima*'nın göndermelerine direnememesine yol açtı; çünkü *anima*'nın sözleri genellikle baştan çıkarıcı ve kurnazcadır.

Ben de, bilinçdışının fantezilerini sanat diye alsaydım, onlara içimdeki gözle bakar ya da onları bir film gibi izler, yalnızca görüntüleri algılamaktan öte bir anlam çıkartamazdım. Onlara karşı ahlaksal bir sorumluluğum da olmazdı. *Anima* beni rahatlıkla kandırıp anlaşılmamış bir sanatçı olduğuma inandırabilir, sanatçı olduğu varsayılan kişiliğim bana gerçeği göz ardı etme hakkını sağlardı. Sesin çizdiği yolu izleseydim, ses

bir gün bana büyük bir olasılıkla, “Uğraştığın saçmalıkların gerçekten sanat olduğuna inanıyor musun? Hiç ilgisi yok,” diyebilirdi. Bilinçdışının sözcüsü olan *anima*’nın baştan çıkarıcılığı bir insanı mahvedebilir. Bir analizin sonucunu belirleyen faktör her zaman bilinçtir çünkü bilinçdışının ortaya döktüklerini yalnızca o anlar ve onlara karşı durabilir.

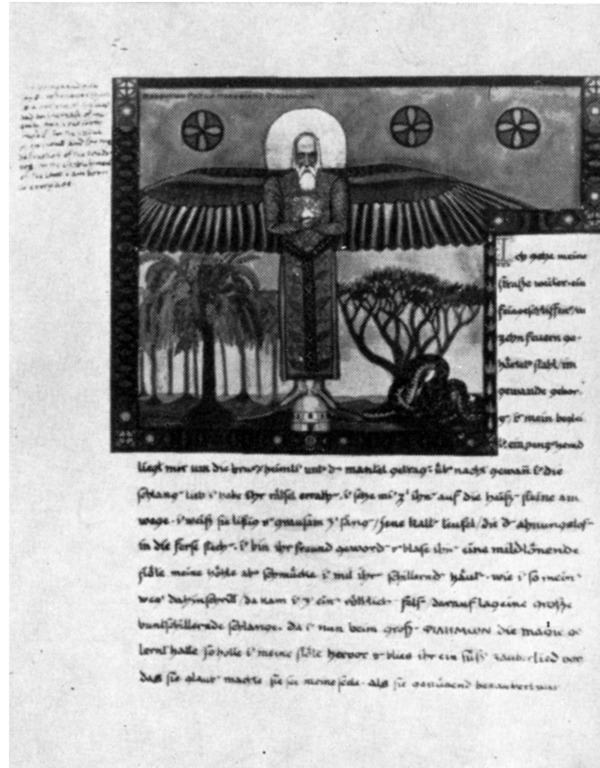
Tüm bunlara karşın, *anima*’nın olumlu bir yanı da var. Bilinçdışındaki imgeleri bilinçli zihne o taşır. Bu nedenle onu değerli bulurum. Yıllarca, duygusal davranışlarımda bir şeylerin doğru gitmediğini ve bilinçdışımda bir şeylerin biriktiğini hissettiğimde ona başvurdum. Böyle zamanlarda, ona, “Amacın nedir? Ne görüyorsun? Bilmek istiyorum,” derdim. Bir süre direndikten sonra bir imge üretir ve imge oluştuğunda, huzursuzluk ya da baskı duygusu sona ererdi. Duygularımın tüm enerjisi imgeye duyduğum ilgiye ve meraka akardı. Bana ulaştırdığı imgeleri *anima*’yla tartışırdım çünkü düşleri anlamaya çalıştığım gibi imgeleri de elimden geldiğince anlamak zorundaydım.

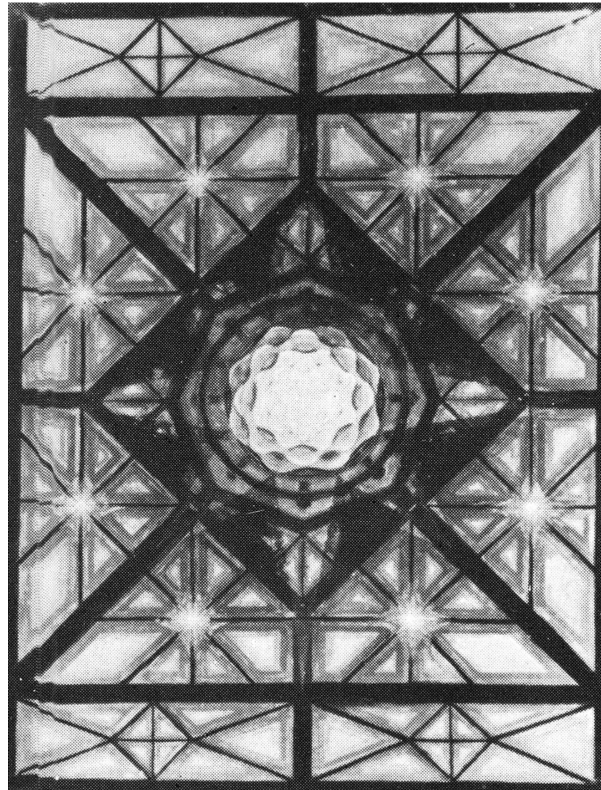
Bugün artık *anima*’yla konuşmaya gerek duymuyorum çünkü o tür duygularım kalmadı. Olsaydı, gene aynı yolu izlerdim. Bugün, bilinçdışının içerdiklerini kabullenmeyi ve anlamayı öğrendiğim için *anima*’nın düşüncelerinin bilincindeyim. İçsel imgelere nasıl davranmam gerektiğini biliyorum ve anlamlarını doğrudan düşlerimden çıkarabildiğim için bir aracıya gereksinim yok.

Fantezilerimi ilk önce *Schwarze Buch*’a (Kara Kitap) topladım, sonra da onları, *Roten Buch*’a (Kırmızı Kitap) geçirdim ve bu kitabı resimlerle süsledim. *Mandala* çizimlerimin çoğu bu kitaptadır. *Roten Buch’*ta estetik kaygım vardı. Fantezilerimi daha edebî bir dille çevirmeye çalışmıştım ama bitiremedim çünkü doğru dili bulamadığımı anladım. Başka bir şeye çevirmek zorunda olduğumu hissediyordum. Bu nedenle estetiğe dikkat etmekten vazgeçip anlamı vermeye özen göstermeye başladım. Bu denli çok fantezinin sağlam bir zemine oturmasının ve her şeyden önce, gerçeği göz önünde bulundurmam gerektiğinin bilincine varmıştım. Bence gerçek,

bilimsel anlayış demekti. Bilinçdışının bana verdiği sezgisel anlayıştan somut sonuçlar çıkarmam gerekiyordu ve bu iş bir ömür aldı.

Benim, bir psikiyatrist olarak deneylerimin hemen hemen her aşamasında akıl hastalarında bulunan psikozun da içerdiği aynı ruhsal malzemeyle karşılaşmam kuşkusuz bir çelişki. Akıl hastasının zihnini ölesiye bulandıran bilinçdışı imgelerin kaynağı da bu ruhsal malzemedir. Ayrıca, akıl çağımızda yitip gitmiş mitleri yaratan düş gücünün kaynağı da bu. Böyle bir düş gücü hâlâ her yerde varlığını sürdürmesine karşın, hem tabulaştı, hem de artık ondan korkulur oldu. Bu nedenle, insanı bilinçdışının derinlerine götüren belirsiz yola güven duymaya ya tehlikeli bir deney ya da kuşkulu bir macera gözüyle bakılıyor ve yanlışlıkların, ikili anlamların ve yanlış anlam yüklemelerin yolu olduğu düşünülüyor. Goethe'nin sözlerini anımsıyorum. “Herkesin gizlice sokulduğu kapıları / Cüret et sen ardına dek açmaya...” *Faust*'un ikinci bölümü yalnızca, edebî bir deneme değildir. Felsefi simyanın ve agnostisizmin başlangıcından, Nietzsche'nin *Zerdüşt*'üne dek süregelen *Aurea Catena* zincirinin[35] bir halkasıdır. Dünyanın öbür kutbuna yapılan bu keşif gezisi rağbet görmez çünkü belirsizlikler ve tehlikelerle doludur.

Roten Buch’tan sayfalar.

Özellikle, fantezilerim üzerinde çalışırken, “bu dünyadan” desteğe gereksinimim vardı ve bu desteği, ailemde ve profesyonel mesleğimde buldum diyebilirim. Gerçek dünyada, garip iç dünyama karşı durabilecek normal bir yaşantımın olması çok önemliydi. Ailem ve mesleğim, gerçekten var olan sıradan bir insan olduğuma inanabilmem için her zaman geri dönebileceğim bir üs oldular. Bilinçdışının içeriği aklımı kaçırmama neden olabilirdi ama ailem ve Zürich Üniversitesi’nden bir diplomam olduğunu, hastalarıma yardım etmem gerektiğini, bir karım ve beş çocuğum olduğunu ve Küsnacht, 228 See Sokağı’nda oturduğumu bilmemin bana çok yardımı oldu. Görevlerim vardı. Gerçekten var olduğumu ve Nietzsche gibi ruhun rüzgârlarında savrulan boş bir kâğıt parçası olmadığımı bana sık sık anımsatan bu gerçeklerdi. Nietzsche’nin ayaklarının yere basmamasının nedeni, düşüncelerinin içsel dünyasından öte bir şeye sahip olmamasıdır. Bu düşünceler ona, onun onlara olduğundan daha çok sahiptiler. Kökünden koparılıp ayakları yerden kesildiği için abartıya ve gerçek olmayana boyun eğmek zorunda kaldı. Benim açımdansa, gerçekten uzaklaşma dehşetin ta kendisiydi çünkü *bu* dünyaya ve *bu* yaşama dönüktüm. Ne denli kendini kaptırsam da ya da ne denli kendimi kaybetsem bile, her zaman geçirdiğim deneyimlerin tümüyle gerçek yaşamın yönünde olduğunun bilincindeydim. Görevlerimi yerine getirmek ve yaşamıma anlam katmak istiyordum. Düsturum şuydu: *Hic Rhodus, hic salta*![36]

Böylece, ailem ve mesleğim her zaman mutluluk getiren bir gerçek olarak kaldılar ve normal bir yaşantım olduğunun kanıtı oldular.

Giderek, bendeki içsel değişimin kabataslak da olsa anahatları ortaya çıkmaya başladı. 1916 yılında, bir şeyleri somutlaştırma gereksinimi duymaya başladım. İçimden bir şey, Philemon’un söylediği varsayılan sözleri biçimlendirmem ve ifade etmem için beni zorluyordu. İşte, *Septem Sermones ad Mortuos*[37] ve onun kendine özgü dili böyle oluştu.

Giderek huzurum kaçıyordu ama neden böyle olduğumu ya da “onların” benden ne istediklerini anlayamıyordum. Çevremi uğursuz bir hava sarmıştı. Havada hortlaklar uçuşuyormuşçasına garip bir duyguya

kapılmıştım. Sonra evim sanki perili bir eve dönüştü. En büyük kızım odadan geçen beyaz bir şey gördü. Ortanca kızım, büyük kızımla bir bağlantısı olmaksızın, gece battaniyesinin iki kez üzerinden çekilip atıldığını söyledi. Aynı gece, dokuz yaşındaki oğlum da bir karabasan gördü. Hiç resim yapmamasına karşın, sabah kalktığında annesinden boya kalemi istedi ve düşünün resmini yaptı. Adını da, "Balıkçının Resmi" koydu. Resmin ortasından bir nehir geçiyordu. Suyun kenarında, elinde olta olan bir balıkçı duruyordu. Bir balık tutmuştu. Balıkçının başının üzerinden, içinden alevler ve dumanlar yükselen bir baca yükseliyordu. Nehrin öbür yanından Şeytan uçarak geliyor ve balığı çalındığı için lanetler yağdırıyordu. Balıkçının başının üzerinde, havada asılı bir melek de, "Ona bir şey yapmamalısın; o yalnızca kötü balıkları yakalar," diyordu. Oğlum bu resmi cumartesi günü çizmişti.

Pazar günü öğleden sonra beş sularında kapı deli gibi çalınmaya başladı. Güneşli bir yaz günüydü. Hizmetçilerin ikisi de mutfaktaydılar. Oradan evin giriş kapısının önü görünür. Herkes dışarıda kimin olduğunu anlamak için baktı. Kimse yoktu. Ben zile yakın oturduğum için zili hem duymuş hem de hareket ettiğini görmüştüm. Birbirimize bakakaldık. Ortalığa ağır bir hava çökmüştü. Bir şey olacağını biliyordum. Evin içini sanki bir kalabalık basmış, eve ruhlar doluşmuştu. Kapıya kadar ev tıka basa doluydu ve o ağır havada soluk almak olanaksızlaşmıştı. Bana gelince; zihnimden sürekli, "Tanrım, ne demek oluyor bunlar?" sorusu geçiyordu. Sonra, onlar koro halinde, "Kudüs'te aradığımızı bulamadığımız için geri döndük!" diye bağırdılar. *Septem Sermones* böyle başlar.

Septem Sermones sanki içimden boşaldı; üç gecede bitirdim. Kalemi elime alır almaz toplanmış ruhlar havaya karışıp yok oldular. Oda sessizleşti, odanın havası da açıldı. Ruhlar rahatsız etmekten vazgeçmişlerdi.

Bu deneyim neyse ya da neye benziyorsa öyle alınmalı. Kuşkusuz, o günlerdeki duygusal durumumun bunda rolü var. Parapsikolojik olaylara açıktım. O garip ortam bir bilinçdışı kümeydi. Böyle bir kümenin kendine özgü havasının bir arketipin numeni olduğunu tanımlamıştım. "Kendini öbürlerinden ayırıp gösteriyordu!" Zihin kuşkusuz, böyle bir şeye

doğabilimsel bir tanım getirmek ister; bunu yapamadığında da kuralların dışına çıkıldığını söyleyip bir kenara atmayı yeğler. Oysa arada sırada kurallar çiğnenmese dünya ne sıkıcı bir yer olurdu!

Bu deneyimden bir süre önce, ruhumun uçup gittiği bir fantezimi kaydettim. Bu, benim için önemli bir olaydı. Bilinçdışıyla bağlantıyı ruh, yani *anima* sağlar. Bir bağlamda bu, aynı zamanda ölülerin ortak niteliğiyle bağ kurmak demektir çünkü bilinçdışı, aynı zamanda ölülerin, yani atalarımızın mitos ülkesi anlamına da gelir. Bu nedenle, insanın, ruhunun kaybolmasıyla ilgili bir fantezisi olursa, bu, ruhun bilinçdışına ya da ölülerin ülkesine çekildiğini gösterir. Orada, gizemli bir canlılık göstererek, atasal izlere, yani ortak içeriğe görünür bir biçim verir ve bir medyummuşçasına, ölülere kendilerini gösterme olasılığını sağlar. Bu nedenle, ruhumun kaybolmasından kısa bir süre sonra "ölüler" bana göründü ve bunun sonucunda da, *Septem Sermones ad Mortuos* ortaya çıktı. Bu, yerliler arasında sık sık karşılaşılan "ruhun kaybı" olgusuna bir örnektir.

O günden sonra ölüler benim için, yanıtlanamayanın, çözümlenemeyenin ve kurtarılamayanın sesi oldular çünkü kaderimin beni yanıt bulmaya zorladığı sorular ve istekler dışarıdan değil, iç dünyamdan yükseliyordu. *Septem Sermones*'te verdiğim ölülerle konuşmalarım, daha sonraları, dünyaya, bilinçdışıyla ilgili söyleyeceklerime bir girişti ve bilinçdışının düzenli bir anlatımına ve içeriğinin yorumuna bir hazırlıktı.

Geçmişe bakıp fantezilerle uğraştığım dönemde başımdan geçenleri gözden geçirdiğimde, bana o zamanlar çok güçlü bir mesaj gelmiş gibi geliyor. İmgelerde benimle birlikte başkalarını da ilgilendiren şeyler vardı. Bu nedenle, yalnızca kendime ait olmaktan vazgeçtim. Buna hakkım olmadığına karar vermiştim ve o andan başlayarak yaşamım herkese ait olmaya başladı. İlgilendiğim ve aradığım bilgiler o dönemin biliminde yer almıyordu. İlk deneyimlerden ben geçmek zorunda kaldım, üstelik, deneyimlerimin sonuçlarının gerçeklik toprağına iyice kök salması gerekiyordu. Bu olmasa, çabam yaşama geçirilemeyen öznel bir varsayım

olarak kalırdı. Bunun sonucunda, kendimi ruhun hizmetine adadım. Onu hem sevmem hem de ondan nefret etmeme karşın, en değerli varlığım da oydu. Varoluşuma dayanmak ve onu olabildiğince dolu dolu yaşayabilmek için kendimi ona teslim etmekten başka bir seçeneğim yoktu.

Bugün bile, ilk deneyimlerimden hiçbir zaman kopmadığımı söyleyebilirim. Tüm yapıtlarım ve tüm yaratıcı gücüm, 1912 yılında, bundan aşağı yukarı elli yıl önce başlayan o fantezilerimden ve düşlerimden kaynaklandı. O dönemden sonra, yaşamımda başarabildiğim her şey, ilk önceleri yalnızca duygular ve imgeler olarak ortaya çıkmış olsalar da, onların içeriğinde saklıydı.

O karmaşadan beni çıkartabilecek tek yol bilimimdi. O olmasaydı, edindiğim malzeme beni bataklık çiçekleri gibi hapseder ve o dev sarmaşıklar beni boğardı. Her bir imgeyi ve ruhsal dağarcığımda olan her şeyi tek tek anlamaya ve onları olabildiğince bilimsel sınıflara ayırmaya özen gösterdim. En çok da, onları gerçek yaşama geçirmeye çalıştım. Çoğu zaman bunu yapmayı ihmal eder, imgelerin yükselmesine izin verir ve onları merak ederiz ama bundan öteye gitmeyiz. Onlardan ahlaksal sonuçlar çıkarmak bir yana, onları anlamaya çalışmayız bile, ama böyle yarı yolda durmamız bilinçdışının olumsuz etkiler oluşturmasına yol açar.

İmgeleri biraz anlamanın, yeterince bilgi kazanmak olduğunu sanmak da çok ciddi bir hatadır. Onların dünyasına girebilmeyi ahlaksal bir zorunluluğa dönüştürmek gereklidir. Bunu yapmamak, güç prensibine yem olmak demektir ve bu, bilen kadar, başkalarına da zarar getirecek sonuçlar doğurur. Bilinçdışının imgeleri, bir insana büyük sorumluluk yükler. Onları anlamayı başaramamak ya da ahlaksal sorumluluktan kaçmak, insanı bütünleşmeden yoksun bırakır ve yaşamında acı verici bölünmelere yol açar.

Bilinçdışının imgeleriyle uğraştığım dönemin ortasında, sekiz yıldır (1905’ten beri) anlaşmalı doçent olarak ders verdiğim üniversiteden ayrılmaya karar verdim. Yaşadığım deneyimler ve bilinçdışıyla yaptığım deneyler, entelektüel faaliyetlerimi durağanlaştırmıştı. *Über die Psychologie des Unbewußten*[38] adlı yapıtımı bitirdikten sonra, bilimsel tek bir kitap okuyamaz olmuştum. Bu durum üç yıl sürdü. Ne entelektüel

gereksinmelerin dünyasına ayak uydurabilecek ne de üzerinde çalıştığım konulardan söz edebilecektim. Bilinçdışından aydınlığa çıkan malzeme beni, kelimenin tam anlamıyla serseme çevirmişti. Onu ne anlayabiliyor ne de ona bir biçim verebiliyordum. Üniversitede herkesin gözünün önündeydim. Dersleri sürdürebilmem için tümüyle farklı, yeni bir uyum sağlamam gerekiyordu. Zihnim tümüyle bir kuşkular yumağıyken genç öğrencilere ders vermeyi sürdürmem haksızlık olacaktı.

Bu nedenle, iki olasılıkla karşı karşıya olduğumu hissettim. Ya yolu açık olan akademik kariyerimi sürdürecek ya da daha yüce bir gerekçeyi izleyip içsel kişiliğimin yasalarını göz önüne alıp bilinçdışıyla yüz yüze gelme deneylerimi içeren bu garip çalışmayı üstlenecektim. Ve çalışma bitene dek, ortadan yok olmam gerekiyordu.

Bilerek ve isteyerek akademik kariyerimden vazgeçtim. Başıma gelenlerin çok önemli olduğunu hissediyordum ve *Sub specie aeternitatis* bana çok daha önemli geliyordu. Onun üzerine bir şeyler inşa etmeye uğraşıyordum. Yaşamımı dolduracağından emin olduğum için her türlü tehlikeyi göze almaya hazırdım.

Zaten profesör olsam ne olurdu, olmasam ne olurdu! Kuşkusuz bu işten vazgeçmek beni rahatsız ediyor ve genelde, anlaşılabilen malzemeyle uğraşmakla yetinememem beni üzüyordu. Kadere başkaldırdığım anlar bile oldu ama bu tür duygular geçicidir, üzerinde durmaya değmez. Öbürü önemlidir ve içsel kişiliğimizin isteğini ve söylediklerini göz ardı etmezsek sızı diner. Böyle bir deneyimi, yalnız akademik kariyerimden vazgeçtiğimde değil, birçok başka olayda da yaşadım. Böyle durumlar çocukluğumda da olmuştu. Gençliğimde çabuk heyecanlanırdım ama duygu, doruğuna erdiğinde tersine döner ve içimi kozmik bir sessizlik kaplardı. Öyle zamanlarda her şeyden uzaklaşırdım ve çok kısa bir süre sonra, beni çok heyecanlandırmış bir şey çok uzaklarda kalmış gibi gelirdi.

Kararımın sonuçları ve ne benim ne de başkalarının anlayabildiği şeylerle uğraşmam beni çok büyük bir yalnızlığa itti. Hiç kimseye sözünü edemeyeceğim düşüncelerin ağırlığı altında eziliyordum. Anlatsam yanlış anlaşılacaktı. İç dünyanın imgeleriyle dış dünya arasındaki uçurumun acısını çok derinden hissedebiliyordum. Bugün artık anlayabildiğim iki

dünya arasındaki etkileşimi o zamanlar henüz çözemememiştim. Tek gördüğüm “içsel” ve “dışsal” olanın uzlaşmaz karşıtlıklarıydı.

Buna karşın, baştan beri, ancak, (bu da çok çaba gerektiriyordu) ruhsal deneyimlerin gerçek olduğunu ve bunların, benim öznel deneyimlerim kadar, başkalarının da yaşadığı ortak deneyimler oldukları gerçeğini gösterebildiğimde, dış dünyayla iletişim kurabileceğimi çok iyi biliyordum. Daha sonraları, bunu bilimsel yapıtlarımda gösterebilmek ve yakınlarıma farklı görmeyi öğretebilmek için var gücümle uğraştım. Bunu başaramazsam mutlak bir yalnızlığa mahkûm olacağımı biliyordum.

Ancak, Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru, yavaş da olsa, karanlığımdan sıyrılabilmeye başladım. Buna iki olay yol açtı. Birincisi, beni, fantezilerimin sanatsal değeri olduğuna ikna etmede direnen kadınla ilişkimi kestim. İkincisi ve daha önemlisi de, *Mandala* çizimlerini anlamaya başlamamdı. Bunlar 1918-1919 yılları arasında oldu. İlk *Mandala*’yı, 1916’da, *Septem Sermones*’i yazdıktan sonra, ne olduğunu hiç anlamadan çizmiştim. Bunda şaşılacak bir şey yoktu.

1918-1919 yıları arasında Oex Şatosu’ndaydım. Orada olduğum süre içinde, her sabah bir deftere, sanırım o andaki ruh halimi yansıtan küçük bir dairesel şekil, yani bir *Mandala* çiziyordum. Bu çizimler günbegün ruhsal değişimimi gözlemlememe yardımcı oluyordu. Örneğin, bir gün, bilinçdışımdan yükselen fantezilerimin sanatsal değeri olduğu için sanat diye nitelendirilmeleri gerektiğinde ısrar etmekten vazgeçmeyen estetiğe düşkün hanımdan bir mektup almıştım. Mektup sinirime dokundu. Hiç de aptalca yazılmış bir mektup olmadığı için insanın kapılması işten bile değildi. Çağdaş sanatçılar da zaten bilinçdışını malzeme olarak kullanarak sanat yaratma arayışı içindeler. Savunduğunun arkasındaki işlevsellik ve ayrıca, kendimi önemseme duygumun körüklenmesi kuşkuya düşmeme neden oldu. Ürettiğim fantezilerin, hiçbir zorlama olmadan kendiliğinden mi oluştuklarını, yoksa sonuçta benim keyfî buluşlarım mı olduklarını sorgulamaya başladım. Ne oldukça iyi bir esinin insanın kendi yeteneğinden ne de daha düşük düzeydeki tepkilerin rastlantı sonucu ya da bize yabancı

kaynaklardan geldiğini varsaymayı yeğleyen bağnaz düşünceden kurtulabilmiştim. İçimde süregelen gerginlik ve dengesizlik ertesi günü, değişik bir *Mandala* üretmeme neden oldu. Dairesel formun bir kenarı patlarcasına açılmış, simetri bozulmuştu.

Mandala'nın aslında, "biçimlendirme, değiştirme ve ölümsüz zihnin sonsuza dek sürecek yeniden yaratılışı" anlamına geldiğini zamanla çıkarabildim. İşte bu, insanın, her şey yolunda gittiği sürece uyum içinde olan ama kendini aldatmaya hiç dayanamayan benliği, yani kişiliğinin bütünlüğüdür.

1918'de Oex Şatosu'nda eşi ve çocuklarıyla. (Foto: A. Lenzi)

Mandala'lar, bana her gün, benliğimin ne durumda olduğunu gösteren şifrelerdi. Onlarda kendimi, yani tüm benliğimin devinimini görebiliyordum. Başlangıçta onları tam anlayamamama karşın, çok önemli olduklarını bildiğim için, onları çok değerli mücevherler gibi sakladım. Odak noktası olduklarını anlayabiliyordum ve zamanla onların sayesinde, benlikle ilgili, durağan olmayan bir göstergeyi izleyebilme şansına sahip oldum. Benliğin, benim ve benim dünyam gibi bölünmez olduğunu düşündüm. *Mandala*'lar bu bölünmezliği ve ruhun mikrokozmik doğasını simgelerler.

O zamanlar kaç *Mandala* çizdiğimi artık unuttum ama çok sayıda olduklarını biliyorum. Onların üzerinde çalışırken sürekli zihnimde, "Bu işlem nereye varacak?"; "Amaçları ne?" sorularına yanıt arıyordum. Deneyimlerim bana, güvenebileceğim bir amaç seçme olanağımın olmadığını söylüyorlardı. Benliğin ikincil durumda olduğu düşüncesinden tümüyle vazgeçmem gerektiği kanıtlanmıştı. Bu düşünceyi sürdürmeye kalkışmam durdurulmuştu. "Libidonun Simgeleri ve Değişimleri" adlı yapıtımda başladığım mitlerin bilimsel analizini sürdürmek istiyordum; amacım da hâlâ oydu. Ama bunu unutsam daha iyi olurdu! Bilinçdışının süreçlerinden geçmek zorunda kalmış, beni nereye götüreceğini bilemediğim bu akıntıya kendimi bırakmam gerekmişti. Oysa *Mandala*'ları çizmeye başladığımda, her şeyin, geçtiğim tüm yolların ve attığım her adımın beni tek bir noktaya, odak noktasına geri götürdüğünü ve merkezin *Mandala* olduğunu giderek daha iyi anladım. Tüm yolların göstergesiydi o. Merkeze, yani bireyselliğe giden yol oydu.

O yıllarda, yani 1918'le 1920 arasında, ruhsal gelişimin amacının benlik olduğunu anlamaya başladım. Çizgisel bir evrim yoktu. Merkezin çevresinde dönüp dolaşılıyordu. Düzenli bir gelişim, olsa olsa başlangıçta vardır ama sonra her şey merkeze yönelmeye başlar. Bu iç görüş dengemi kazanmamı sağladı ve giderek iç huzurum geri döndü. *Mandala*'nın, benliğin ifadesi olduğunu anlamamın benim için mutlağı yakalamak anlamına geldiğini biliyordum. Belki başka biri benden daha çok şey biliyordur, ama benden bu kadar.

Birkaç yıl sonra (1927'de) merkez ve benlikle ilgili düşüncelerim bir düşle onaylandı. Özünü *Fenster in die Ewigkeit*[39] adını verdiğim bir *Mandala*'yla gösterdim. Resim *Das Geheimnis der Goldenen Blüte*'de[40] vardır. Bir yıl sonra, merkezinde altın bir kale olan ikinci bir *Mandala* çizdim. Resim bittiğinde, "bu formda neden bu denli Çin etkisi var?" diye düşündüm. Görünüşünün Çin'le bir ilgisi yoktu ama biçimi ve renk seçimi beni etkilemiş ve öyle düşünmüştüm. Kısa bir süre sonra, Richard Wilhelm'in[41] bana, *Das Geheimnis der Goldenen Blüte*'de başlıklı Taocu bir simyasal bildiri yollayıp onunla ilgili bir yorum yapmamı istemesi garip bir rastlantıdır. *Mandala*'larla ve merkezin çevresinde dolaşmayla ilgili düşüncelerimi hayal edemeyeceğim denli desteklediği için el yazısı bildiriyi bir solukta okudum. Yalnızlığımı gideren ilk olay da bu oldu. Bir şeyle ya da biriyle bağ kurulabileceğini ilk kez fark ettim.

Bu rastlantının, yani bu "eşzaman"ın anısına, bana o denli Çin etkisinde görünen resmin altına, "1928'de ben, bu iyi korunan altın kaleyi çizerken Richard Wilhelm, Frankfurt'tan bana, ölümsüz bedenin özü olan sarı kaleyle ilgili bin yıllık bir Çin bildirisi yolladı," diye yazdım.

Daha önce sözünü ettiğim düşle ilgili, 1927 yılına ait bir *Mandala* daha var. Düşümde, pis, is içinde bir kentteydim. Geceydi. Kıştı ve yağmur yağıyordu. Kent, Liverpool'muş. Aşağı yukarı bir düzine İsviçreliyle karanlık sokaklarda dolaşıyordum. Oraya limandan geldiğimizi ve asıl kentin yukarılarda, kayaların üzerinde olduğunu düşünüyordum. Bir yamaca tırmandık. Kent bana Basel'i anımsatıyordu. Orada pazaryeri aşağılarda kalır; Totengässchen'den[42] geçerek yukarılardaki bir platodaki Peter Meydanı'na ve Peter Kilisesi'ne varırsın. Platoya vardığımızda, kendimizi sokak lambalarının cılız ışığıyla aydınlanmış geniş bir meydanda bulduk. Meydana birçok sokak açılıyordu. Kentin mahalleleri meydanın çevresini sarmıştı. Meydanın ortasında yuvarlak bir havuz, havuzun ortasında da bir adacık vardı. Çevredeki her şey, yağmurun, sisin, isin ve yarı karanlığın etkisiyle doğru dürüst görünmezken, ada gün ışığında ışıl ışıl parlıyordu. Adanın ortasında, üzeri kırmızımsı tomurcuklarla kaplı tek bir ağaç, bir manolya ağacı vardı ve sanki ağaç hem güneş ışınlarıyla aydınlanıyor, hem de ışığı kendisi veriyordu. Yanımdakiler havanın ne

kadar berbat olduğunu söylediler. Ağacı görmemiş gibiydiler. Liverpool'da oturan başka bir İsviçreliden söz ettiler ve oraya ne akla hizmet yerleştiğine şaştılar. Çiçek açan ağacın ve gün ışığında parlayan adanın güzelliğiyle büyülenmiştim. "Buraya neden yerleştiğini çok iyi anlıyorum," diye düşündüm. Sonra da uyanmışım.

Bir ayrıntıyı da yorumlamam gerekli. Kentin mahalleleri bir merkezin çevresine dairesel kurulmuşlardı. Merkez büyük bir sokak lambasıyla aydınlanıyordu ve adanın tıpatıp aynısıydı. "Öbür İsviçrelinin" ikincil merkezleri olan mahallelerden birinde yaşadığını biliyordum.

Bu düş o zamanki durumumu aydınlatıyordu. Yağmurda ışıldayan, ıslak sarımsı gri yağmurluklar hâlâ gözümün önünde. Her şey o zamanki ruh halim gibi berbat. Karanlık ve hiçbir ışıltı olmamasına karşın, bu dünyadan olmayan bir güzelliğe tanık oluyorum. Yaşamaya çabalamamın nedeni de bu. Liverpool'un anlamı: yaşam gölü. Eski bir görüşe göre, "karaciğer" yaşamın barınağıdır ve "yaşama"yı o sağlar.

Bu düş beraberinde bir sona erme duygusu getirdi. Amacın açıklandığını anlıyordum. Hiç kimse merkezi aşamazdı. Amaç merkezdi ve her şey ona yöneliyordu. Bu düş sayesinde, benliğin ana öğe olduğunu ve uyumun ve anlamın arketipi olarak nitelendirilmesi gerektiğini anladım. İyileştirici işlevi de burada yatıyordu. Bana göre, bu iç görüş, merkeze yakınlaşmayı vurguladığı için amacı da kapsamış oluyordu. Bu düşünceden kişisel mitimin ilk pırıltıları çıktı.

Bu düşten sonra *Mandala* resimleri yapmayı bıraktım. Düş, bilinçliliğimin gelişme sürecinin doruk noktası olmuştu. Durumumun ne olduğunu kapsamlı bir biçimde verdiği için beni çok tatmin etti. Çok önemli bir şeyle uğraştığımı biliyor ama ne olduğunu çıkaramıyordum. Meslektaşlarım arasında da, durumumu anlayabilecek kimse yoktu. Düşün getirdiği açıklık benliğimi dolduran şeylere karşı nesnel bir yaklaşım içine girmemi sağladı. Böyle bir imgeyle karşılaşmasaydım, büyük bir olasılıkla, uyumumu yitirecek ve tüm çabalarımdan vazgeçmek zorunda kalacaktım. Oysa anlam açıklığa kavuşmuştu. Freud'dan ayrıldığımda, bilinmeze doğru yola çıktığımı biliyordum. Freud'dan daha çok şey bilmeme karşın,

karanlığa adım atmak zorunda kalmıştım. Böyle bir durumda kaldığınızda, bunun gibi bir düşü bir nimet olarak görürsünüz.

Bilimsel dağarcığımdan o zamanlar yaşadığım ve not aldığım şeyleri süzüp çıkarmak neredeyse kırk beş yılımı aldı. Gençliğimde, bilimimle bir şeyler yapabilmeyi amaçlıyordum ama sonra bu kızgın lav seline kapıldım ve alevlerin ısısı yaşamımı yeniden biçimlendirdi. Beni, üzerinde çalışmaya zorlayan ana madde buydu. Çabam bu kızgın maddeyi zamanımın dünya görüşüne ekleyebilmekti. İlk fanteziler ve düşler, kızgın bazalt gibiydiler. Onun kristalleşmesiyle, işleyebileceğim taş ortaya çıktı. Sanırım bunu da başardım.

İçsel resimlerimi izlediğim yıllar yaşamımın en önemli yılları oldu. Önemi olan her şeye, o süre içinde karar verdim. Her şey o zaman başladı; ondan sonraki ayrıntılar, bilinçdışından fışkıran ve başlangıçta beni neredeyse boğan malzemeye yaptığım eklemeler ve açıklamalardır. Bir ömür boyu sürecek bir çalışmanın ana malzemesi oydu.

29. Freud arkaik izlerden söz ediyor. (Y.N.)

30. (Alm.) Şimdi ve Gelecek, Modern Bir Mit, Vicdan Üzerine. (Y.N.)

31. 1957.

32. 27 Kasım 1955.

33. Aquino'lu Aziz Tommaso'nun yazdığı varsayılan simyasal bildiri. (Y.N.)

34. Anthroparion ufak tefek bir adam ve bir tür münzevidir. Örneğin, üçüncü yüzyılın ünlü simyacılarından Panopolisli Zosimos'un imgelerinde görülür. Simyada cıvanın ruhu olan Merkür de bir Anthroparion'dur.

35. Simyadaki Altın Zincir, Hermes Trismegitos'la başlayan bilge adamların oluşturduğu dizidir. Yeryüzünü gökyüzüyle birleştirir. (Y.N.)

36. (Lat.) Rodos oradaysa atlayış burada. (Y.N.)

37. Ölülere Yedi Konuşma. (Y.N.)

38. (Alm.) Bilinçdışının Psikolojisi. (Y.N.)

39. (Alm.) Sonsuzluğa Açılan Pencere. (Y.N.)

40. (Alm.) Altın Çiçeğin Gizi. (Y.N.)

41. Cheng Yi'nin, *Yi zhuan* (Değişimler Kitabı) adlı eserini en iyi yorumlayan ve Almancaya çeviren düşünür. (Y.N.)

42. (Alm.) Ölüler Yolu. (Ç.N.)

Yapıtların oluşumu

Yaşamımın ikinci yarısına girdiğimde, artık bilinçdışının içeriğiyle karşılaşmış bulunuyordum. Bu konuyla ilgili çalışmalarım çok zamanımı aldı. Ancak yirmi yıl sonra fantezilerimi oldukça anlayabilmeye başlamıştım.

İlk önce içsel deneyimlerimin tarihsel karşıtlarını bulmak zorundaydım. Kendime, “Ortaya koydukların, tarih sürecinin hangi noktasında bulunabilir?” sorusunu sormam gerekiyordu. Kanıt bulamazsam düşüncelerimi somut bir hale getirmem olanaksızlaşırdı. Bu nedenle simyayla karşılaşmam benim açımdan çok yararlı oldu ve o güne dek sahip olmadığım tarihsel temeli kazanmamı sağladı.

Analitik psikoloji, temelinde bir doğabilimidir ama başka bilimlere oranla gözlemcinin bireysel önyargılarına çok daha açıktır. Bu nedenle, bir psikolog en azından gözle görülebilen yanılgılara düşmek istemiyorsa tarihsel ve edebî paralellikler kurabilmeye çok özen göstermek zorundadır.

1918 ve 1926 yılları arasında, ciddi bir biçimde agnostik yazarları irdeledim. Bunun nedeni, onların da imgeleri içgüdü dünyalarının etkisiyle bulanıklaşmış olsa da, bilinçdışının geçmişteki dünyasına girip içeriğini araştırmış olmalarıydı. İmgelerden ne anladıklarını çözmek zor çünkü onlarla ilgili çok az bilgi var ve bu bilgilerin büyük bir oranı da onlara karşı olan Kilise otoritelerinden kaynaklanıyor. Olguları psikolojik açıdan ele aldıklarını sanmıyorum. Çok eskilerde kaldıkları için karşılaştığım sorulara yanıt bulabilmek için agnostiklerle bir bağ kurabilme olanağım yoktu. Görebildiğim kadarıyla, agnostikleri çağımıza bağlayabilecek gelenek kopmuştu ve bu nedenle, uzun bir süre, gnostizmle (ya da Yeni Platonculuk’la) zamanımız arasında bir köprü kurabilmenin olası olmadığını düşündüm. Oysa simyayı anlamaya başlayınca, onun

agnostizmle olan tarihsel bağı simgelediğini ve böylece geçmişle günümüz arasında bir süreklilik olduğunun farkına vardım. Ortaçağ'ın doğal felsefesinde oluşan simya, hem geçmişte kalan gnostizmle, hem de gelecekte oluşacak olan bilinçdışının modern psikolojisi arasında bir köprü oluşturuyordu.

Cinselliğin klasik agnostik motiflerini ve kötü baba otoritesini içeren bilinçdışı psikolojisini oluşturan Freud'dur. Gnostik Yehova motifi ve Yaratıcı Tanrı, Freud'un asıl baba ve o babadan gelen karanlık superego mitinde bir kez daha ortaya çıkmıştır. Freud'un mitinde o bir Şeytan'a dönüşür ve düş kırıklıkları, boş hayaller ve acılar yaratır ama maddenin gizleriyle uğraşan simyacıların zamanında bile ortaya çıkmaya başlayan maddeci akım, Freud'un agnostizmin öbür önemli yönünü görmesini engellemiştir. Bu yön, insanoğluna, ruhsal değişimini sağlaması için *krater*'i[43] veren ve daha yüce bir tanrı olan asıl ruhun varlığıdır. *Krater* Freud'un babaerkil dünyasında yer alamayacak denli dişi bir öğeydi. Ayrıca, bu konuda önyargılı olan bir tek Freud değildir. Katolik dünyasında da, asırlarca süren kararsızlıktan sonra, Tanrı'nın annesi ve İsa'nın karısı kavramları ancak son zamanlarda kutsal *Thalamus*'a (gelin odası) kabul edilmiş ve böylece tam olmasa da onaylanmıştır. Buna karşın Protestan ve Yahudi çevrelerde, baba motifi her zamanki gibi egemenliğini sürdürmektedir. Oysa felsefi simyada dişi prensibi erkek prensibiyle eş oranda rol alır.

Simyayı keşfetmeden önce, sürekli aynı temayı yineleyen bir dizi düş gördüm. Evimin yanında, bana garip gelen başka bir ev daha vardı. Her seferinde düşümde, evimin çoktan beri orada olduğu anlaşılan o bölümünü o güne dek neden fark etmediğimi soruyordum. Sonunda, o tarafa geçtiğimi gördüğüm bir düş gördüm ve orada daha çok on altı ve on yedinci yüzyıla ait kitaplardan oluşan olağanüstü bir kitaplık keşfettim. Raflara domuz derisi kapaklı, kalın ciltler dizilmişti. Bazı kitaplarda, o zamana dek görmediğim garip harflerle yazılmış bakır oyma yazılar ve garip simgelerden oluşan çizimler vardı. O anda, onların ne olduğunu anlayamadım. Ancak uzun bir süre sonra, simyasal simgeler olduklarını kavrayabildim. Düşümde yalnızca o kitapların ve tüm kitaplığın beni nasıl

büyülediklerinin farkındaydım. Kitaplık, Ortaçağ'da basılmış ilk kitapları ve onların on altıncı yüzyıl baskılarını kapsayan bir koleksiyondan oluşuyordu.

Evin tanımadığım bu bölümü, bana ait bir şeydi. Kişiliğimin bir parçasıydı ama ne olduğunu anlayamıyordum. Oysa o bölüm ve özellikle de kitaplık, henüz bilmediğim ama kısa bir süre sonra öğreneceğim simyayı simgeliyordu. Aşağı yukarı on beş yıl sonra düşümdekine çok benzeyen kitaplardan oluşan bir kitaplığım oldu.

Simyayla karşılaşacağımı haber veren en önemli düşü, 1926 yılında gördüm. Güney Tirol'deydim. Savaş zamanı, İtalyan cephesinde. Ufak tefek bir köylünün at arabasıyla cepheden dönüyorduk. Her bir yandan mermiler yağıyordu. Tehlike içinde olduğumuzu bildiğim için olabildiğince hızlı gitmemiz gerekiyordu. Bir köprüden, sonra da tavanı mermilerden zarar görmüş bir tünelden geçmemiz gerekti. Tünelden çıktığımızda, önümüzde güneş içinde bir manzara belirdi. Verona çevresinde olduğumuzu anladım ve aşağıda, gün ışığında parlayan kenti gördüğümde rahat bir soluk aldım. Sonra, ilkbaharın güzelliğiyle dolu Lombardia Ovası'nda yol almaya başladık. Pirinç tarlalarını, zeytin ağaçlarını ve üzüm bağlarını görebiliyordum. İlerde Kuzey İtalya düklerinin saraylarını andıran çok büyük bir villa görünüyordu. Birçok eki ve yan binaları olan tipik bir malikâneydi. Yol, Louvre'da da olduğu gibi, büyük bir avludan geçerek malikânenin önünden devam ediyordu. Ufak tefek arabacıyla birlikte evin bahçe kapısından girdik. Olduğumuz yerden, ilerdeki ikinci kapının ardında uzanan güneş içindeki manzara görülebiliyordu. Çevreme baktığımda, evin cephesi sağımda kalıyor, solumda da dizi dizi hizmetlilerin evleri, ahırlar, samanlıklar ve öbür binalar uzanıyordu.

Avlunun ortasına varıp evin giriş kapısının önüne geldiğimizde, beklenmedik bir şey oldu. Her iki bahçe kapısı da boğuk bir gürültü çıkararak kapanıverdi. Köylü arabadan aşağıya atladı ve, “İşte şimdi on yedinci yüzyılda kalakaldık,” diye haykırdı. Kaderime razı olup, “Ne yapalım, olan oldu! Yıllarca burada kapalı kalacağız,” diye düşündüm ama sonra, “nasıl olsa yıllar sonra bir gün buradan çıkarım,” diye kendimi avuttum. Bu düşü gördükten sonra, düşü yorumlamama yardım edecek bir

şey bulurum diye dünya, din ve felsefe tarihini didik didik ettim. Hiçbir işe yaramadı. Ancak uzun bir süre sonra, düşün, on yedinci yüzyılda doruğuna ulaşan bir ilim olan simyaya gönderme yaptığını anlayabildim. Herbert Silberer'in simyayla ilgili yazılarını unutmuş olmam garipti. Kitap yayımlandığı dönemde, Silberer'in yapıcı görüş açısını beğenmeme karşın simyayı önemsemiyor ve oldukça saçma buluyordum. Onunla, o zamanlar yazışıyorduk. Yapıtını ne denli değerli bulduğumu ona bildirmiştim. Trajik ölümü[44] de ortaya çıkardığı sorunsalı, iç görüşünü izleyemediğini gösterir. Kitabında genelde, simyanın son dönemine rastlayan yazılardan yola çıkmıştı ve ben hiçbir şey anlamamıştım. Son dönem simya yazıları fantastik ve baroktur. Ancak onları yorumlamayı öğrendiğimizde gizli birer hazine olduklarını anlayabiliriz.

Simyanın doğası, 1928 yılında Richard Wilhelm'in yolladığı, Çin simyasından bir örnek olan *Das Geheimnis der Goldenen Blüte*'yi okuduktan sonra zihnimde canlanmaya başladı. Simyacıları daha iyi tanıyabilmek için o konuyla ilgili yazıları okumayı ister oldum. Münihli bir kitapçıdan eline geçen her tür simya kitabını bana yollamasını istedim. Kısa bir süre sonra, bana ilk önce simya klasiklerinin bazılarını da içeren geniş kapsamlı, *Artis Auriferae Volumina Duo* (1593) adındaki birkaç ciltlik Latince bildirileri yolladı.

Neredeyse iki yıl kitaba el sürmedim. Arada sırada açıp resimlerine baktığımda, “Tanrım, bu ne saçmalık! Anlaşılır bir yanı yok bunun!” deyip kitabı kapatıyordum. Bir süre sonra, etkisinden kurtulamayacağımı anlayınca, yakından incelemeye karar verdim. Ertesi kış okumaya başladığımda, giderek daha çok heyecan verici ve ilgi çekici gelmeye başladı. Kuşkusuz, hâlâ saçma olduklarını düşünüyordum ama arada sırada önemli olduğunu varsaydığım bölümler oluyor, tek tük cümleleri anlayabiliyordum. Sonunda, simyacıların simgelerle konuştuklarını anladım. Benim eski tanıdıklarımdı onlar. “İşte bu harika! Tüm bu şifreleri çözmem gerekli!” diye düşündüm. Beni büyülemişlerdi artık. Zaman buldukça onlarla uğraşır oldum. Bir gece çalışırken, ansızın aklıma on yedinci yüzyılda tutsak kaldığım düş geldi. Sonunda düşün anlamını

çözebilmiştim. “Demek ki, simyayı baştan başlayarak öğrenmeye mahkûmum!” diye düşündüm.

Ariadne gibi elime ipliğini verip bana yol gösteren olmadığı için, simyasal düşünce tarzının labirentlerinde yolumu bulabilmem çok uzun sürdü. On altıncı yüzyılda yazılmış, *Rosarium Philosophorum*’u okurken, *solve et coagula, unum vas, lapis, prima materia, Mercurius* gibi bazı garip terimlerin ve deyimlerin sık sık yinelendiğinin farkına vardım. Bu ifadelerin özel bir anlamı olduğunu anlıyor ama bu anlamı çözemiyordum. Bu nedenle, anahtar sözcükleri kapsayan bir sözlük oluşturmaya karar verdim. Bağlantılı oldukları bölümleri de not ediyordum. Zamanla, birkaç bin anahtar deyim, sözcük ve alıntıyla dolu ciltler oluştu. Bir başka dilin karmaşıklığını çözmeye çalışırcasına, işi dil açısından ele alıyordum. Bu yöntemi uygulamam sonucunda, simyasal ifade biçimi giderek anlamını ele vermeye başladı. Bu işle on yıldan uzun bir süre uğraştım.

Analitik psikolojinin ilginç bir biçimde simyayla örtüştüğünün bilincine kısa bir sürede varmıştım. Ben de, simyacıların geçtiği deneyimlerden geçmiştim. Bir anlamda dünyalarımız da aynıydı. Bu benim arayıp da bulamadığım bir şeydi. Rastlantı sonucu bilinçdışı psikolojimin tarihsel eşdeşini bulabilmiştim. Simyayla karşılaştırabilme olanağı ve kopukluk olmadan agnostizmle zihinsel bir bağ oluşturabilmem, psikolojik savıma sağlam bir temel bulmamı sağladı. Eski yazılara eğildiğimde, fantezi imgeleri ve meslek deneyimlerim sırasında biriktirdiğim malzeme ve onlardan çıkardığım sonuçların tümü yerli yerine oturdu. Ruhun içeriğinin tarihsel bağlamda ne anlama geldiğini artık anlayabiliyordum. Mitleri irdelemeye başladığım zaman, tipik niteliklerini anlamaya başlamıştım ve artık onları derinlemesine sezinleyebiliyordum. Asıl imgeler ve arketiplerin doğası çalışmalarımın ana konusuna dönüştüler. Tarih ve bilinçdışı olmadan psikolojinin olmayacağının bilincine vardım. Bilinç psikolojisini anlamada, doğal olarak, bireysel yaşamdan çıkartılan malzeme yeterli olabilir ama bir nevrozun nedenlerini açıklamaya çalışıyorsak kesinlikle bilincin bildiklerinden çok daha derinlere giden bir özgeçmişe gereksinimimiz

vardır. Tedavi sürecinde olağandışı kararlar almak zorundaysak, yorum yapabilmemiz için, bireysel anılardan çok daha fazlasını gerektiren düşler ortaya çıkar.

Simyayla ilgili çalışmalarımı, Goethe’yle olan içsel bağımın bir simgesi olarak görüyorum. Onun gizinin nedeni, yüzyıllardır süren arketiplerin dönüşüm sürecinin onu etkisi altına almış olmasıdır. *Faust*’u bir *opus magnum* ya da bir *divinum* olarak görüyordu. *Faust* için, “asıl işim” derdi. Tüm yaşamı boyunca da o yapıtın yapısına sadık kaldı. Bunun nedeni, benliğinde, durağan olmayan ve yaşayan canlı bir maddenin olması ve *Mundus archetypus*’un da (arketipler dünyası) büyük düşü olan üst düzeyde bir kişilik sürecinden geçmesiydi.

Aynı düş beni de rahat bırakmıyor. On bir yaşımdan beri, ben de “asıl işim” diyebileceğim bir çalışmaya yönlenmeye zorlandım. Tüm yaşamım, tek bir düşüncenin etkisiyle, tek bir amaca yönelik geçti. Kişiliğimin bölünmemesini de buna borçluyum. Amacım, kişiliğin gizlerine derinlemesine girebilmekti. Yaptığım her şey, bu ana noktadan yola çıkarak açıklanabilir ve tüm yapıtlarımın ana teması budur.

Gerçek bilimsel çalışmalarım, 1903 yılında yaptığım çağrışım deneyiyle başladı. Bu deneyi, doğabilimi açısından ilk çalışmam olarak değerlendiriyorum. *Diagnostischen Assoziationsstudien*’i[45], daha önce değindiğim psikiyatriyle ilgili iki bildiri, *Über die Psychologie der Dementia praecox* ve *Der Inhalt der Psychose*[46] izledi. “Libidonun Simgeleri ve Değişimleri” adlı yapıtım 1912 yılında yayımlandı ve bu da, Freud’la dostluğumun sona ermesine neden oldu. O günden sonra, yolumu kendim çizmek zorunda kaldım.

Kendi bilinçdışımın imgelerini irdelemeye başlamamın da bir başlangıç noktası var. O dönem 1913 yılından 1917 yılına dek sürdü. Ondan sonra, fantezi seli durdu. Ancak fanteziler durulup büyülü dağdaki tutsaklığım sona erdikten sonra, tüm deneyimlerime nesnel bir gözle bakmaya ve o konuda düşünmeye başlayabildim. Kendime sorduğum ilk soru, “Bilinçdışı insanın ne işine yarar?” oldu. Buna yanıtım, “Egoyla bilinçdışı arasındaki

bağlantıdır," oldu. 1916 yılında Paris'te, bu konuda bir konuşma yaptım ama Almanya'da ancak on iki yıl sonra çok daha ayrıntılı bir biçimde yayımlandı. Konuşmada, bilinçdışının kendine özgü içeriğinin bir bölümünü anlatmış ve bilincin bu içeriğe karşı kesinlikle ilgisiz bir tutum içinde olmadığını göstermiştim.

Aynı dönemde, ilk kez 1921 yılında yayımlanan *Psychologische Typen*[47] adlı yapıtım üzerinde de çalışıyordum. Bu yapıt daha çok, Adler'den ve Freud'dan farklı görüşlerimi açıklamak gereksiniminden doğdu. Bu sorunsala yanıt ararken türler sorunuyla karşılaştım. Çünkü bireyin yargılarını en başından beri saptayan ve kısıtlayan, o bireyin psikolojik türüdür. Bu nedenle yapıtım, bireyin dünyayla, başka bireylerle ve nesnelerle ilişkisini açıklamak çabasıyla oluşturuldu. Bilincin değişik yönlerini ve bilinçli zihnin dünyaya karşı gösterebileceği değişik tutumları irdeledim. Bu nedenle, yapıta, klinik bağlamda, bilincin psikolojisini içeriyor denebilir. Bu çalışmamda edebiyata birçok göndermelerin ve Spitteler'in yazılarının, özellikle de *Prometheus und Epimetheus*'unun[48] özel bir yeri var. Ayrıca Schiller'i, Nietzsche'yi ve klasik dönemin ve Ortaçağ'ın entelektüel tarihiyle ilgili düşüncelerimi de kapsıyor. Spitteler'e kitabımı yollama gafletinde bulundum. Yanıt vermedi ama kısa bir süre sonra, "Prometheus ve Epimetheus" adlı yapıtının hiçbir anlamı olmadığını ve, "Bahar geldi, hoş geldi, lay lay lay..." şarkısını bile söylese aynı kapıya çıkacağını belirttiği bir konuşma yaptı.

Bu kitap, bireyin değer yargılarının kendi kişilik türünün koşullandırılmasına bağlı olduğunu ve her görüş açısının göreceli olduğunu açıklar. Bu saptama, sapmaları önleyen kişiliğin bütünlüğü sorunsalına yol açtı ve beni doğrudan doğruya Çinlilerin Tao kavramına götürdü. Ruhsal gelişmemle Richard Wilhelm'in bana Taocu bir bildiri yollaması arasındaki etkileşime daha önce de değinmiştim. Bu durum, 1929'da birlikte *Das Geheimnis der Goldenen Blüte*'ni yayımlamamıza yol açtı. Düşüncelerimi ve çalışmalarımı ancak bir odak noktasında, yani benlik kavramında yoğunlaştırabildikten sonra dünyaya geri dönebildim ve konuşmalar yapmaya ve kısa gezilere çıkmaya başladım. Yıllarca süren içsel arayışımı,

bir anlamda o konuşmalar ve makaleler dengeledi. Okuyucularımın ve hastalarımın sorularına verdiğim yanıtlar da bunda etkendir.

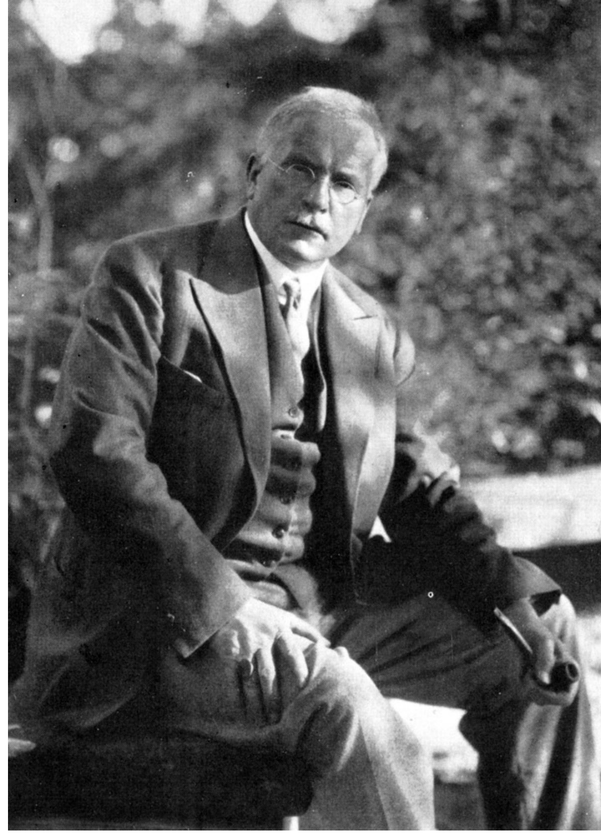
Wahnlungen und Sybmbole[49] adlı yapıtımdan sonra libido kuramını kafamdan silemez olmuştum. Libidoyu bedensel bir enerjiyle eş gördüğüm için, aşağı yukarı oransal bir kavram olduğunu ve bu nedenle nitelik belirten sözcüklerle ifade edilmemesi gerektiğini düşünmüştüm. Amacım, libido kuramını o zamanlar egemen olan somut biçiminden kurtarmaktı. Başka bir deyişle, artık açlık, saldırganlık ve cinsellik içgüdülerinden söz etmek istemiyor ve bunların tümünü bedensel enerjinin kendisini ifade ettiği olgular olarak görmek istiyordum.

Fizikte de enerjiden ve onun elektrik, ışık, ısı vb. gibi değişik ortaya çıkış biçimlerinden söz ederiz. Psikolojide de durum aynıdır. Onda da, özünde enerjiyi görürüz, yani onun da daha az ya da daha çok oranda olduğunu söyleyebileceğimiz yoğunluk ölçüleri vardır ve ortaya çıkış biçimi farklılıklar gösterebilir. Libidoyu enerji olarak ele aldığımızda, cinsellik mi, güç mü, açlık mı ya da başka bir şey mi olduğu gibi nitelik soruları önemlerini yitirirler. Arzum psikolojiye de, fen bilimindeki enerji kuramının sağladığı mantıklı ve geniş kapsamlı bir görüş açısı kazandırmaktı. *Über die Energetik der Seele*[50] (1928) adlı çalışmam bunun ürünüdür. Bence insan içgüdüleri, enerji süreçlerinin değişik ortaya çıkış biçimleri oldukları için, örneğin, ışık ve ısı gibi enerjilerle eşdeğerde güçler olarak alınmalıdırlar. Günümüzde bir fizikçi, nasıl tüm güçlerin, örneğin, yalnızca ısıdan geldiğini düşünmezse, bir psikiyatrist de tüm içgüdüleri cinsellik kavramıyla özetlemekten sakınmalıdır. Freud'un başlangıçta yaptığı hata buydu. Daha sonra "ego güdüleri" olduğunu varsayarak düzeltti. Daha sonraları da superego kavramını getirdi ve ona tam bir egemenlik sağladı.

Die Beziehungen zwischen dem Ich und dem Unbewußten'de[51] bilinçdışına duyduğum ilgiden ve bu ilginin ne tür bir ilgi olduğundan söz etmiş ama bilinçdışının içeriğine fazla değinmemiştim. Fantezilerimi irdelerken, bilinçdışının değiştiğinin ya da değişiklik yarattığının farkına varmıştım ama ancak simyayı anlamaya başladığımda bilinçdışının bir işlevi olduğunu ve ruhun, egoyla bilinçdışının içeriği arasındaki ilişki

sonucunda değiştiğini ya da geliştiğini anladım. Bireysel vakalarda bu değişim, düşlerden ve fantezilerden çıkarılabilinir. Ortak yaşamdaysa, genelde izlerini değişik din sistemlerinde ve onların değişen simgelerinde görebiliriz. Ortak değişim süreçleri üzerinde çalışarak ve simyada kullanılan simgeleri öğrenerek psikolojik savımın ana kavramına ulaştım. Bu kavram, “kişiliğin oluşma sürecidir”.

Çalışmalarımın önemli bir bölümü de, kısa bir süre sonra ortaya çıkan, bireyin dünyaya bakış açısı ve psikolojiyle din arasındaki bağlantı sorunsalını içeriyor. Bu konuları ayrıntılı olarak ilk önce *Din ve Psikoloji* adlı yapıtımda (1940), daha sonra da o çalışmanın devamı olan *Paracelsica*’da irdeledim (1942). Bu kitaptaki ikinci makale olan, “Paracelsus’un Ruhsal Bir Olgu Olarak Ele Alınması”, bu bağlamda önemlidir. Paracelsus’un yazıları, daha sonraki bir dönemde ve barok stilinde yazılmış olmalarına karşın, yeni düşünceler ortaya atması ve simyacıların zihinlerini kurcalayan soruları iyi derleyip toparlaması açısından bulunmaz bir hazinedir. Paracelsus’un yardımıyla, sonunda, simyanın doğasını, din ve psikoloji açısından ya da daha doğrusu, simyayı dinsel bir felsefe biçimi olarak ele almaya başlayabildim. Bu çalışmam, *Psychologie und Alchemie*[52] adlı yapıtımdadır (1944). Sonunda, 1913 ve 1917 yılları arasındaki deneyimlerim bir temele oturdu çünkü o zamanlar geçtiğim süreç, kitapta ele alınan simyasal değişim sürecinin eşiydi.

Carl Gustav Jung, 55 yaşında.
(Foto: Hans Meiner, Zürich)

Doğal olarak bilinçdışı simgelerinin Hıristiyanlıkla ve öbür dinlerle olan bağlantısı sorunsalı kafamı sürekli kurcalıyordu. Bence, Hıristiyanlığın verdiği mesajın kapısının açık olması gerekir. Batılılar açısından büyük önemi olduğunu düşünmeme karşın, bu olgunun çağımız ruhunun getirdiği değişiklikler göz önüne alınarak yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine inanıyorum. Bu yapılmazsa, zamanla aramızda bir kopukluk olur ve bu durumun insanın bütünlüğüne bir katkısı olmaz. Yazılarımda bu noktayı vurgulamaya çalıştım. Üçleme öğretisinin ve Aşai Rabbani metinlerinin psikolojik açıdan anlamlarını verdim ve bunları üçüncü yüzyılda yaşamış bir agnostik ve simyacı olan İskenderiyeli Zosimos'un betimlediği imgelerle karşılaştırdım. Analitik psikoloji ile Hıristiyanlık arasında bağ kurmaya çalışmam beni psikolojik bir öğe olarak İsa sorunsalına yöneltti. Daha önceleri, 1944 yılında bile, *Psychologie und Alchemie* adlı yapıtımda,

İsa figürüyle simyacıların ana kavramı olan lapis ya da taş arasındaki benzerliği belirtmiştim.

1939 yılında, Aziz Ignacio de Loyola'nın *Exercitia Spritualia*' sı[53] üzerine bir seminer vermiştim. O günlerde *Psychologie und Alchemie*'yi de hazırlıyordum. Bir gece uyandığımda, yatağımın ayakucunda, ışıklar içinde çarmıha gerilmiş Hz. İsa'yı gördüm. Normal boyutlarında değildi ama çok net görünüyordu ve bedeni yeşilimsi altındandı. Görüntü olağanüstü güzel olmasına karşın beni çok sarstı. Bu tür görüntülere yabancı değilim çünkü çok canlı, büyüleyici imgeler düşlerime sıkça girer.

Uzun bir süredir, *Exercitia Spritualia*'da sözü edilen derin düşüncelerden biri olan *Anima Christi*'yi düşünüyordum. Bu imge bana sanki bir şeyi unuttuğumu anlatmak için görünmüştü. Unuttuğum, simyacıların *aurum non vulgi'si* (sıradışı ışık) ve *viriditas*'iyle (yeşil olan) İsa arasındaki benzerlikti. İmge, bu ana simya simgesine işaret ediyordu. İsa'nın özünde simyasal olan bir imgesini görmüştüm. Bu beni rahatlattı.

Yeşil altın, simyacıların yalnız insanlarda değil, cansız şeylerde de gördükleri yaşamsal niteliktir. Tüm dünyada yaşayan *Anthropos*'un *anima mundi* ya da *filius macrocosmi* denen yaşam ruhunun bir ifadesidir. Bu ruh kendini, her şeye, cansız maddeye bile akıtır. Metalde ve taşta bile bulunur. Gördüğüm imge, İsa imgesinin benzeri olan bir maddeyle, yani *filius macrocosmi*'yle bütünleşmesiydi. Yeşilimsi altın beni böylesine etkilemeseydi, Hıristiyan düşüncesinde çok önemli bir öğenin eksik olduğunu düşünmekten kendimi alıkoyamayacak, geleneksel İsa imgem yetersiz kalacağı için Hıristiyanlığın gelişmesini anlamak için çaba göstermem gerekecekti. Oysa metalin vurgulanması ve açıkça ortaya konan simya kavramı bana, ruhsal bağlamda canlı ama fiziksel bağlamda ölü olan maddenin İsa'da bir bütüne dönüştüğünü gösterdi.

İsa sorunsalını *Aion*'da (1951) bir kez daha ele aldım ve o yapıtta değişik tarihsel paralellikleri irdelemek yerine, İsa figürünün psikolojiyle olan bağlantısını açıklamaya çalıştım. İsa bana göre çevresinden soyutlanmış bir birey olmadığı için, daha çok onun temsil ettiği dinsel

içeriğin yüzyıllarca süren gelişmesini göstermek istedim. Ayrıca, İsa'nın astrolojik açıdan geleceğini, tarihin saptanabileceğini ve hem çağının hem de iki bin yıllık Hıristiyan medeniyetinin ruhu olarak nasıl görüldüğünü açıklamaya çalıştım. Amacım, bunları yorumlamanın yanı sıra yüzyıllar boyunca süregelen, onunla ilgili ama onu aşan garip yorumlara da değinmekti.

Bu konulara eğildiğimde, tarihsel bir kişilik olarak insan İsa'nın kim olduğu da gündeme geldi. Bu nokta, onun yaşadığı dönemin ortak düşünce biçimini göstermesi açısından önemlidir. Oluşmuş arketip, yani Anthropos'un asıl imgesi hemen hemen hiç tanınmayan İsa adındaki Yahudi peygamberde odaklanmıştır. Kökleri bir yandan Yahudi geleneğine, bir yandan da Mısır Horus mitine dayanan eski Anthropos düşüncesi, zamanın ruhunun bir parçası olduğu için Hıristiyanlığın başlangıcında insanları etkisi altına almıştır. Bu düşünce, bu dünyanın hâkimi, tanrılaşmış Augustus'a karşı çıkan Tanrı'nın gerçek oğlu sayılan insanla ilgilidir. Bu düşünce biçimi, aslında bir Yahudi sorunsalı olan mesih kavramıyla pekişmiş ve bunu bir dünya sorunsalına dönüştürmüştür.

Bir marangozun oğlu olan İsa'nın, *Evangelion*'u[54] ilan edip dünyanın kurtarıcısına dönüşmesini yalnızca bir rastlantı varsaymak büyük bir yanlış anlama olur. Bilinçsizce de olsa, genel bağlamda, çağının beklentilerini bu denli iyi temsil ve ifade edebilmiş olması, olağanüstü yetenekli bir insan olduğunu gösterir. İsa'dan, bu özel insandan başka hiç kimse bu mesajı iletemezdi.

O dönemde, Yüce Caesar'la simgeleşen ve her yerde ezici bir güce dönüşen Roma yüzünden, birçok insanın, hatta bütün halkların kültürel bağımsızlıkları ve ruhsal özgürlükleri ellerinden alınmıştı. Günümüzde de, bireyler ve kültürler aynı tehlikeyle yüz yüzeler. Bu tehlike kitlenin içinde yitip gitmektir. Bu nedenle, birçok yerde İsa'nın yeniden ortaya çıkacağı umudunu taşıyan akımlar oluşmuş, hayalî bir kurtuluş umudunu ifade eden söylentiler bile çıkmıştır. Bu umutların aldığı biçim hiçbir tarihsel dönemle karşılaştırılamaz, çünkü bu durum teknoloji çağının kendine özgü bir ürünüdür. Bu ürün de, tüm dünyayı saran UFO olgusudur.

Psikolojinin simyayla ya da simyanın psikolojik savımla bağlantısını tam anlamıyla göstermek amacında olduğum için, din sorunsalının yanı sıra, simyacıların hangi özel psikoterapik sorunları yapıtlarında irdelediklerini bilmek istedim. Tıptaki psikoterapinin ana sorunsalı duyguların başka birine "aktarılmasıdır". Bu konuda Freud'la aynı düşünüyorduk. Simyanın bu konuya değindiğini gösterebilmiştim. Bu *coniunctio* (birleşme) kavramıdır ve bu kavramın büyük önemi daha önce Silberer tarafından da saptanmıştır. Bu bağlantıya *Psychologie und Alchemie* adlı yapıtımda yer verdim. İki yıl sonra, 1946'da, bu konuyu, *Die Psychologie der Übertragung*[55] adlı çalışmamda daha ayrıntılı bir biçimde ele aldım. Araştırmalarım sonucunda da, *Mysterium Coniunctionis* (1956) adlı yapıtım ortaya çıktı.

Tüm kişisel ve bilimsel sorunlarımda olduğu gibi *Coniunctio* sorununda da düşler birbirini izledi ve birçok şeye öncülük ettiler ve bu düşlerden birinde hem bu sorunsal, hem de İsa sorunsalı şaşılacak bir imgede odaklandı. Düşte, bir kez daha evimin, hiç girmediğim büyük bir bölümü olduğunu anladım ve oraya girmeye karar verdim. İçeri girdiğimde büyük bir çift kapıyla karşılaştım. Kapıyı açtığımda kendimi laboratuvar olduğu anlaşılan bir odada buldum. Pencerenin önünde, üzerinde birçok cam kabın ve bir zooloji laboratuvarının tüm gereçlerinin durduğu bir masa vardı. Orası babamın çalışma odasıymış ama babam orada değildi. Duvarlar boyunca uzanan raflara, içlerinde akla gelebilecek her tür balığın bulunduğu yüzlerce şişe dizilmişti... Çok şaşırdım. "Demek ki babam balık bilimine merak sardı!" diye düşündüm. Çevreme baktığımda, güçlü bir rüzgârın etkisiyle arada sırada dalgalanan bir perde gözüme çarptı. Ansızın, taşralı genç bir adam olan Hans ortaya çıktı. Ona, perdenin arkasındaki odada bir pencerenin açık olup olmadığına bakmasını söyledim. Bir süre ortadan kayboldu. Döndüğünde yüzünde bir dehşet ifadesi vardı. Yalnızca, "Evet, orada bir şey var. Hiç tekin değil," dedi.

Sonra ben oraya girdim ve annemin odasına açılan bir kapı gördüm. İçerde kimse yoktu. Odanın havası sanki uğursuzdu. Çok büyük bir odaydı. Tavana, her biri beşer sandıktan oluşan iki dizi sandık asılmıştı ve bu sandıklar yerden iki karış yükseklikte sallanıyorlardı. Küçük kameriyeleri

andıran aşağı yukarı ikiye iki boyutundaki bu sandıkların her birinde iki yatak vardı. Aradan çok uzun bir süre geçmiş olmasına karşın, annemin konukları kabul ettiği odayı tanıdım. Yatakları, onu ziyaret eden ruhlar uyusun diye koyduğunu anlamıştım. Çiftler geliyordu. Bunlar hayalete dönüşmüş evli çiftlerdi denebilir. Geceyi orada geçiriyorlardı. Gündüzleri kaldıkları bile oluyordu.

Annemin odasının karşısında bir kapı vardı. Kapıyı açıp otel lobilerini andıran çok büyük bir salona girdim. Rahat koltuklar, çay masaları, sütunlar ve öyle bir yerin gerektirdiği her tür lüks vardı. Ortalarda, sesini daha önceden de uzaktan duyduğum gürültülü dans müziği ve marşlar çalan bir bandonun dışında kimse görünmüyordu. Salondaki bando, gösterişli bir neşeyi ve bu dünyaya dönük oluşu simgeliyordu. Hiç kimse, bu gürültülü görüntünün ardındaki öteki dünyanın da aynı binada olduğunu sezinleyemezdi. Salon imgesi, uyumlu yönümün ya da dünyaya dönük canlılığımın bir karikatürü gibiydi. Oysa bu yalnız görüntüde böyleydi; onun ardında bandonun gürültüsünde fark edilemeyen, balık laboratuvarı ve kameriyeler gibi farklı şeyler de vardı. Her ikisi de, gizemli bir sessizliğin egemen olduğu ürkünç yerlerdi. İçinde bulunduğum yerde gecenin egemen olduğunu, salonun da aydınlık dünyayı ve onun yüzeyselliğini vurguladığını hissedebiliyordum.

Düşteki en önemli imgeler, balık laboratuvarı ve ruhların kabul edildiği odaydı. İlki biraz da alaycı bir biçimde, *Coniunctio*'yu, ikincisi de, kendisi de balık olan (*Ichthys*) İsa'yla ilgili düşüncelerimi belirtiyordu. Her ikisi de, beni on yıldan uzun bir süre meşgul eden konular oldular.

Balıklar üzerinde çalışmanın babamla ilintili olması garipti. Düşümde babam, Hıristiyan ruhların koruyucusuydu. Eski bir görüşe göre, Petrus'un ağına takılan balıklar bunlarmış. Aynı düşte, annemin dünyadan ayrılmış ruhların koruyucusu olması da ilginçti. Bu durumda, annem ve babam, aslında benim işim olan "ruhları iyileştirme" sorununun ağırlığı altında eziliyor gibiydiler. Annemi ve babamı hâlâ rahatsız eden geleceğe dönük bir şey bilinçdışlarında saklı duruyordu. Felsefi simyanın ana konusu olan *coniunctio*'yu ele almadığım konusunda bir uyarıydı bu. Hıristiyan ruhunun bana yönelttiği soruya henüz yanıt bulamamıştım. Ayrıca karımın yaşarken

üzerinde en çok durduğu bir konu olan Aziz Graal efsanesiyle ilgili çalışmalarım tamamlanmamıştı. *Aion* adlı yapıtımı hazırlarken, sıra *Ichthys* simgesine geldiğinde, Kutsal Kâse'yi (Aziz Graal) arayış efsanesini ve balıkçı kralı sık sık düşündüğümü hâlâ anımsıyorum. Efsane karımın konusu olmasaydı, simya çalışmalarım sırasında kuşkusuz onu da irdelerdim.

Babamı, Amfortas yarasının kurbanı olarak anımsıyorum. Bu yara, balıkçı kralın bir türlü kapanmayan yarasıdır ve Hıristiyanların acısını çektiği bu yaraya, simyacılar *Panacee* (panzehir) aramışlardır. "Aptal" bir Parsifal olduğum gençlik çağımda, babamın rahatsızlığına tanık olmuş ama ben de, Parsifal gibi söyleyecek bir şey bulamamış, durumunu sezinlemekle yetinmiştim. Aslında *Thériomorphos*[56] İsa simgeleri hiçbir zaman babamın ilgisini çekmedi ama İsa'yı taklit etmek olduğunun bilincine hiçbir zaman varamadan, İsa'nın önceden haber verdiği, İsa'yla simgeleşen acılar içinde kıvrandı. Bu acıların, Galatialıların, "Yaşıyorum ama yaşayan ben değilim; içimde yaşayan İsa," sözlerinde de belirttikleri gibi, Hıristiyanlığın ortak acılarından kaynaklandığını anlayamadı ve doktora danışılacak bireysel bir sorunu olduğunu varsaydı. Babam dinsel konularda düşünmekten bucak bucak kaçtığı için bu sözlerin tam anlamını hiçbir zaman kavrayamadı. İnancının ona yetmesini istiyordu ama inancı, inancına sadık kalmasını önledi. *sacrificium intellectus*'un ödülü genelde bu olur. "Herkes bu sözü kabul edemez, ancak Tanrı'nın güç verdiği kişiler kabul edebilir. (...) kimisi de Göklerin Egemenliği uğruna kendini hadım sayar. Bunu kabul edebilen etsin."[57] Bir şeyi körü körüne kabullenmek çözüme ulaştırmaz hiçbir zaman, olsa olsa duraksatır ve bedeli sonraki kuşak çok ağır öder.

Tanrılara *Thériomorphos* göndermeler, tanrıların yalnızca insanüstü alanları değil, insandan daha alt düzeydekilerin dünyasını da kapsadığını gösterir. Doğanın tanrısal imgeyle bağlantılı saydığı hayvanlar da onların gölgeleridir. *Pisciculi Christianorum*, İsa'yı taklit edenlerin balık olduklarını, yani *cura animarum*'a gereksinimi olan bilinçsiz ruhlar olduklarını gösterir. Balık laboratuvarı, dinde olan "ruhların iyileşmesi" öğesiyle eşanlamdaydı. Yaralı nasıl kendisini yaralarsa iyileşen de kendisini

iyileştirir. Düşte önemli olan, ölülerin ölüler için harekete geçmesi ve bunun, bilinç dünyasının dışında, yani bilinçdışında olmasıydı.

Bu nedenle, yaşamımın o döneminde, ne işimin önemli bir yönünü anlayacak denli bilinçliydim ne de düşe yeterli bir yorum getirebilecek durumdaydım. Yalnızca anlamını sezinleyebiliyordum. “Eyub’a Yanıt”ı yazabilinceye dek güçlü içsel direnişlerimi yıkmaya çalışmam gerekiyordu. Bu da uzun bir süre aldı.

Bu yapıtın içsel kökleri *Aion*’da bulunabilir. Kitapta, Hıristiyanlık psikolojisini ele almıştım. Eyub için İsa’nın yeniden ortaya çıkışıdır denebilir. Ortak noktaları acı çekme düşüncesindedir. İsa gibi Eyub de Tanrı’nın acı çeken bir kuluydu. İsa’da acıların nedeni dünyada işlenen günahlardır ve Hıristiyanların acıları da bunun genel anlamda yanıtıdır. Bu durum akla hemen, “Öyleyse, bu günahların sorumlusu kim?” sorusunu getiriyor. Sonuçta, dünyayı ve onun günahlarını yaratan Tanrı’dır ve insanlığın kaderini yüklenebilmek için İsa’ya dönüşmüştür. *Aion*’da tanrısal imgenin aydınlık ve karanlık yönlerine göndermeler var. Tanrı’nın Gazabı’ndan, “Tanrı’dan korkma!” emrinden ve “Bizi günahlardan koru!” yalvarışından söz ettim. Karmaşık duygulara yol açan Tanrı imgesi, “Eyub’a Yanıt”ta önemli bir yer tutuyor. Eyub, Tanrı’nın iradesinin, Tanrı’ya karşı onu desteklemesini istiyor. Böylece, Tanrı’nın trajik çelişkisi ortaya çıkıyor. “Eyub’a Yanıt”ın ana konusu böyle. Bu kitabı yazmamda dış etkenler de rol oynadı. Halktan ve hastalarımdan gelen sorular karşısında çağdaş insanın dinsel sorunlarıyla ilgili düşüncelerimi daha anlaşılır bir biçimde açıklamam gerektiğini anladım. Uyandıracağı tepkileri bildiğim için yıllarca bundan kaçınmıştım ama sonunda, sorun tüm ivediliği ve zorluğuyla karşıma dikildi. Yanıtlamamın daha doğru olacağını hissettim. Bu konuyu, sorunun kendisini ortaya koyduğu biçimde, duygusal açıdan yoğun bir deneyim yaşayarak ele aldım. Bunu bilinçli yaptım çünkü sonsuza dek sürecek bir gerçeği ortaya koyduğumun sanılmasını istemiyordum. “Eyub’a Yanıt”, yaşadığı toplumdan biraz anlayış bekleyen bir bireyin kendini ifade etmesinden öte bir şey değil. Metafizik bir gerçeği ortaya koymak gibi bir amacım kesinlikle yoktu. Buna karşın, din adamları, sonsuz gerçeklerle uğraşmaktan başka tür gerçeklere eğilemedikleri için

beni suçluyorlar. Bir fizikçi, atom şunlardan oluşur deyip bir çizim yapsa, bu, sonsuz bir gerçeğin peşinde anlamına gelmez ama din adamları doğabilimlerini, özellikle de psikolojik düşünceyi anlamazlar. Analitik psikolojinin malzemesi ve ana prensibi, değişik yerlerde ve değişik zamanlarda tutarlı bir biçimde kendini gösteren ifadelere dayanır.

Eyub sorunsalı ve onun getirdikleri bir düşte ortaya çıktı. Düş, uzun süre önce ölen babamı ziyaret etmemle başladı. Babam, neresi olduğunu bilmediğim taşrada bir yerde yaşıyormuş. On sekizinci yüzyıl stilinde yapılmış, büyük ek binaları da olan ferah bir ev gördüm. Ev, öğrendiğime göre, eskiden kaplıcalarda bir konaklama yeriymiş ve ünlüler ve prensler gibi birçok tanınmış insan orada kalmış. Bu kişilerden bazıları orada ölmüşler; lahitleri de eve ait kapalı bir mezarlıktaymış. Babam bu lahitleri koruyordu.

Kısa sürede, babamın, koruyucu olma yanında, yaşarken hiçbir zaman olmadığı bir âlim olduğunu da öğrendim. Onunla çalışma odasında karşılaştık. Garip olan, aşağı yukarı benim yaşımda olan Dr. Y. ve oğlunun da orada olmalarıydı. Babam bir şey sorduğum için mi ya da o bir şey açıklamak istediği için mi bilmiyorum, raftan evimdeki Mecdelli Meryem İncili’ne benzeyen büyük bir İncil indirdi. İncil’in kapağı parlak balık derisindendi. Eski Ahit’i açtı ve belirli bir pasajı yorumlamaya başladı. Öylesine hızlı ve bilerek yorumluyordu ki onu izleyemiyordum. Yalnızca önemini algılayabiliyor ama içeriğini tam olarak anlayamadığım için değerlendiremediğim, çok değişik ve geniş bir bilgiyi ortaya koyduğunu kavrayabiliyordum. Dr. Y.nin hiçbir şey anlamadığı belliydi. Oğlu gülmeye başladı. Babamın uydurduğunu ve söylediklerinin anlamsız olduğunu düşünüyorlardı. Babamın bir hezeyan içinde olmadığını ve söylediklerinin hiç de saçma olmadığını biliyordum. Tersine, savını öylesine zekice ve bilgili ortaya koyuyordu ki, bizim aklımız ermiyordu. Onu büyüleyen çok önemli bir şeyden söz ettiği için o denli ürkütücü bir heyecanla konuşuyor, zihninde derin düşünceler birbirini izliyordu. Bizim gibi üç aptalın önünde konuşmak zorunda kaldığı için rahatsız oldum.

Düşteki iki psikiyatrist, tıp açısından kısıtlı düşünceyi simgeliyordu. Kuşkusuz doktor olarak ben de buna giriyordum. Baba ve oğul gölgemi

temsil ediyorlardı ve onun ilk ve ikincil kopyalarıydılar. Sonra sahne değişti. Babamla birlikte, büyük bir olasılıkla, içinde odunların saklandığı bir barakanın önündeydik. İçerden kalın odunların oraya buraya atıldığı izlenimi veren gürültüler geliyordu. İçerde en aşağı iki işçinin çalıştığını sandım ama babam orasının tekin olmadığını söyledi. Demek ki, gürültüyü bir tür cinler çıkarıyordu.

Sonra eve girdik. Evin duvarlarının çok kalın olduğunu fark ettim. Dar bir merdivenden ikinci kata çıktık ve garip bir manzarayla karşılaştık. Fetihpur Sikri'deki Sultan Ekber'in eşi bir *divan-ı kaas*'a (toplantı salonu) girmiştik. Yüksek tavanlı, büyük, daire biçiminde bir salondu ve duvarı çevreleyen galerilerden salonun havuz biçimindeki ortasına dört merdivenden inilebiliyordu. Havuzu alttan dev bir sütün tutuyor ve havuzun içindeki yuvarlak oturma yeri, sultanın tahtını oluşturuyordu. Sultan bu yüksek yerden, galerilerde oturan danışmanlarına ve filozoflarına seslenirmiş. *Divan-ı kaas*'ın eşi olan tüm bu görüntü, dev bir *Mandala*'ydı. Ansızın düşte, doğal olmayan bir şey gördüm. Ortadan, duvarlardan birinin tepesine çıkan dik bir merdivendi bu. Merdivenin tepesinde küçük bir kapı görünüyordu. Babam, "Şimdi seni en yüksek mevkiye götüreceğim," dedi. Secdeye yattı ve alnını yere koydu. Çok duygulanmıştım. Onu taklit ettim ama nedense alnımı bir türlü yere değdiremiyordum. Yere bir milimetreden fazla yaklaşamıyordum ama hiç olmazsa onun yaptığını yapabilmiştim. Babam mı söyledi bilemiyorum ama ansızın, yukarıdaki tek odada Kral Davud'un kumandanı Uriah'ın yaşadığını anladım. Davud, ona, karısı Bat-şeba yüzünden, düşmanın kılığında, askerlerine onu terk etmelerini emrederek ihanet etmişti.

Bu düşle ilgili bazı açıklamalar yapmam gerekiyor. Başlangıçtaki sahne babama bilinçsizce, yani bilinçdışından yüklediğim görevlerin ortaya çıkmasıydı. Babamın aklı büyük bir olasılıkla Kutsal Kitap'taydı ("Yaratılış" olabilir) ve sezgilerini dile getirmek istiyordu. Balık derisi, İncil'in bilinçdışı içeriğini vurguluyordu; çünkü balıklar dilsiz ve bilinçsizdir. Zavallı babam derdini anlatamıyordu; çünkü dinleyenler yarı cehaletten, yarı da aptallıktan ne demek istediğini anlayamıyorlardı.

Bu başarısızlığımdan sonra, cinlerin faaliyette bulunduğu öteki tarafa geçtik. Cinlerle ilgili olaylar, daha çok ergenlik çağına girmemiş gençlerin çevresinde olur. Demek istediğim, ben de henüz toy ve bilinçsizdim. Hintlilere özgü atmosfer, “öteki taraf”ı vurguluyordu. Hindistan’dayken, *divan-ı kaas*’ın, merkezin içeriğini simgeleyen bir *Mandala* gibi yapılmış olması, üzerimde çok büyük bir etki yapmıştı. Merkez, Davud gibi, “bu dünyanın efendisi” olan Büyük Ekber’in oturduğu yerdi. Davud’un masum kurbanı olan, düşmana terk ettiği kumandanı Uriah, Davud’dan daha yüksek bir yerdeydi. Uriah, Tanrı’nın terk ettiği bir tanrı-insandır ve İsa’nın yeniden vücut bulmasıdır. “Tanrım, Tanrım, beni neden terk ettin?” diyen odur. Yaptığı yetmezmiş gibi Davud, onun karısını da almıştı. Uriah’ın ne anlama geldiğini sonra anlayabildim. Beni zor duruma sokmasına karşın, Eski Ahit’teki Tanrı kavramının belirsizliğiyle ilgili düşüncelerimi açıkça dile getirmek zorunda kalmış, bu yetmiyormuş gibi ölüm, karımı elimden almıştı.

Bunlar, bilinçdışında saklanıp beklemişlerdi. Bu kadere boyun eğmek zorundaydım ve kaderime boyun eğmemin tam olması için alnımı yere değdirmem gerekiyordu. Oysa bir şey beni engelledi ve değdiremedim. İçimden bir ses, “Evet; kabul ediyorum ama tam anlamıyla değil,” diyordu. İçimde bir şey direniyordu. Aptal bir balık olmamaya kararlıydım. Özgür insanda bu tür bir karşı çıkma olmasaydı, İsa’nın doğumundan birkaç yüz yıl önce, “Eyub’un Kitabı” yazılmazdı. İnsanoğlunun yüce değerlendirmelere bile karşı çıkan zihinsel bir yönü vardır. Öyle olmasa, özgürlüğü nerede kalır? Ayrıca onu tehdit eden Tanrı’yı o da tehdit edemezse, özgürlüğü ne işe yarar?

Demek ki Uriah, Ekber’den daha yüksek bir konumdaydı. Düşün de belirttiği gibi, “en yüksek mevki”, Bizans dışında, Tanrı için kullanılan sözlerdir; doğrusu da budur. Bunlar bana kuşkusuz, Buddha’yı ve onun tanrılarla ilişkisini anımsatıyor. Dindar bir Asyalı için Tathagata, en yüce ve mutlak olandır. Bu nedenle, Hinayana Budizmi, çok yanlış olsa da, ateizm olarak nitelendirilir. Tanrılar, insanın Yaratıcı’sıyla ilgili iç görüş kazanmasını sağlarlar. İnsanoğluna yaratılışın ana yönü olan bilinçliliği yok etme gücü bile verilmiştir. Günümüzde, dünyadaki üst düzeydeki yaşamı

radyoaktiviteyle yok edebiliriz. Dünyayı yok etme düşüncesine Buddha daha önceleri değinmişti. Aydınlanma yoluyla, kaçınılmaz bir biçimde yaşlılığa, hastalığa ve ölüme yol açan Nidana zincirinin kırılabileceğini ve böylece benlik hayalinin sona ereceğini söylemişti. Schopenhauer'in Tanrı'nın iradesini yadsıması, gelecekle ilgili bir sorunun kehanetidir. Bu sorun bizi tehdit etmeye başladı bile. Düşüm, insanlıkta uzun bir süredir olan bir düşünceyi ve bir önseziyi açıklıyordu. Bu düşünce, yaratılanın, kendisini yaratanı, küçük ama sonuç verebilecek bir öğe yüzünden geçeceğiydi.

Düşler âlemindeki bu geziden sonra yeniden çalışmalarıma döneyim. *Aion*'da tek tek değerlendirilmesi gereken zincirleme sorunları ele aldım ve İsa'nın ortaya çıkmasının, Balıklar Çağı denen yeni bir dönemle nasıl eşzamanlı olduğunu belirtmeye çalıştım. İsa'nın yaşamıyla nesnel bir astronomik olay olan bahar ekinoksunun balık burcuna girmesi senkronize olaylardır. Bu nedenle, nasıl ondan önce gelen Hammurabi oğlaksa, İsa'da "balık"tır ve yeni çağın öncüsü olarak ortaya çıkmıştır. Senkronize olma sorunsalına yol açan bu saptamayı, "Senkronizasyon: Nedensiz Bağlantılar Prensibi" adlı yazımda irdeledim.

Aion'daki İsa sorunsalı beni Anthropos'un, yani psikolojik bağlamda benliğin, bireyin deneyiminde nasıl ifade edildiği sorusuna yöneltti. Bu soruyu, *Von den Wurzeln des Bewusstseins*'i[58] (1954) yazarak yanıtlamaya çalıştım. Yazıda, bilinçle bilinçdışının karşılıklı etkileşimlerini, bilinçdışından bilinçliliğin gelişmesini ve daha yüce bir kişilik olan insanın içselliğinin her bireyin yaşamını nasıl etkilediğini ele aldım.

Mysterium Coniunctionis, bu konuyu ve benim bilinçdışı psikolojimi derlediğim kitabımdır. Kitapta da duyguları başkasına aktarma sorunsalını, ama bu kez başlangıçtaki amacıma sadık kalarak, tüm simyayı, psikolojik simya ya da derin psikolojinin simyasal temeli olarak ele aldım. Psikolojik savım sonunda, *Mysterium Coniunctionis*'le gerçekteki yerini aldı ve tarihsel temeline oturdu ve böylece çalışmalarımı tamamlayıp işimi bitirmiş oldum. Artık çalışmalarım kalıcı olmuşlardı. Dibe dokunmakla, arketipler

konusunda bilimsel anlayışın en uç sınırı olan deneyötesine varmıştım. Ondan öte, bilimsel hiçbir şeyin söylenemeyeceği bir noktaydı bu.

Burada anlattıklarım, kuşkusuz, çalışmalarımın kısa bir özeti. Çok daha fazlasını anlatmam gerekir ya da belki de çok daha azını. Bu kitapta anlattığım her şey gibi onları da aklıma geldiği gibi aktardım. O anda gelen düşüncelerdir bunlar. Çalışmalarımı bilenler, büyük bir olasılıkla, onlardan yararlanabilir; bilmeyenler de belki düşüncelerimi öğrenmek için bakmak zorunda kalırlar. Yaşamım, ortaya koyabildiğim bilimsel yapıtlardır. İkisi de aynı şey demek. Yapıtlarım, içsel gelişmemi ifade ettikleri için yaşam yolumdaki belli durak noktaları olarak değerlendirilebilirler. Zaten insanı biçimlendiren ve gelişmesini sağlayan, bilinçdışının içeriğine eğilebilmesidir. Yazdığım her şey, içsel bir zorunluluğun sonucuydu. Kaynakları da kaderimde olan bir zorlama. Yazdıklarım bana içimden saldıran şeylerdi... Beni harekete geçiren ruhun konuşmasına izin verdim ve hiçbir zaman yazdıklarıma ne coşkulu bir yanıt ne de büyük bir yankı bekledim. Günümüz dünyasının yitirdiği bir şeyleri yerine oturtmaya çalıştım ve kimsenin duymak istemediklerini söylemek zorunda kaldım. Bu nedenle, özellikle başlangıçta, kendimi bu dünyadan çok kopuk hissettim. Günümüz insanına, bilinç dünyasının karşıtı bir dengeyi kabul etmek zor geliyor. Bu nedenle, söyleyeceklerimin kimsenin hoşuna gitmeyeceğini biliyordum. Bugün artık, gereği kadar, hatta umduğumdan çok daha fazla başarı elde ettiğimi görmenin şaşkınlığı içinde olduğumu söyleyebilirim. Elimden geleni yaptığıma inanıyorum. Bir ömür boyu süren çalışmalarım, kuşkusuz, çok daha geniş kapsamlı ve çok daha iyi olabilirdi ama gücüm ancak bu kadarına yetti.

43. (Alm.) (Burada) Karıştırıcı kabı. Pagan bir gnostik olan Poimandres'in yazılarında "krater" içi ruhlarla dolu bir teknedir. Yaratıcı-Tanrı bu tekneyi daha üst düzeyde bilinç elde etmek isteyenler, içinde vaftiz olsunlar diye yeryüzüne yollamış. Ruhsal açıdan yenilenme ya da doğuşu sağlayan bir tür rahim ve içinde maddelerin dönüşüme uğradığı simyasal "vas".

44. Silberer intihar etmişti. (Y.N.)
45. (Alm.) Sözlük Çağrışımları Üzerine Çalışma. (Y.N.)
46. (Alm.) Dementia Praceox Psikolojisi, Psikozun İçeriği. (Y.N.)
47. (Alm.) Psikolojik Tipler. (Y.N.)
48. (Alm.) Prometheus ve Epimetheus. (Y.N.)
49. (Alm.) Değişimler ve Simgeler. (Y.N.)
50. (Alm.) Ruhsal Enerji. (Y.N.)
51. (Alm.) Egoyla Bilinçdışının İletişimi. (Y.N.)
52. (Alm.) Psikoloji ve Simya. (Y.N.)
53. (Lat.) Manevi Deneyler. (Y.N.)
54. (Yun.) İncil, müjde. (Y.N.)
55. (Alm.) Duyguların Başkasına Aktarılması. (Y.N.)
56. (Yun.) Hayvan formunda tanrısal varlık. (Y.N.)
57. Kutsal Kitap, Yeni Ahit, Matta 19:11-12. (Y.N.)
58. (Alm.) Bilinçli Olmanın Kökleri. (Y.N.)

Kule

Bilimsel çalışmalarım sayesinde zamanla fantezilerimi ve bilinçdışının içeriğini somut bir biçime dönüştürebildim, ama nedense kalem ve sözcükler bana çok gerçekçi görünmediği için daha farklı bir şeye gereksinimim oldu. Biriktirdiğim bilgileri ve derin düşüncelerimi yansıtan bir tür simge oluşturmam gerektiğini düşünüyordum. Başka bir deyişle, inancımı taştan bir itirafa dönüştürmeliydim. “Kule” adını verdiğim Bollingen’deki evimi yaptırmaya başlamamın nedeni budur.

Eskiden beri su kenarında bir yere yerleşmeye kararlıydım. Zürich’in yukarısındaki gölün manzarası beni her zaman çekmiştir. Bu nedenle, 1922 yılında Bollingen’de, St. Meinrad civarında, eskiden St. Gallen Manastırı’na ait bir araziyi satın aldım.

İlk önceleri, doğru dürüst bir ev yerine tek katlı ilkel bir barınak istiyordum. Ortasında ocağı, duvar boyunca da divanları olan yuvarlak bir kulübe olacaktı. Aklımda, ortada birkaç taşla çevrili bir ocağı olan bir Afrika kulübesi vardı. Orada, tüm ailenin yaşamı ortadaki o ocağın çevresinde geçer. İlkel barınaklar aile bütünlüğünü pekiştirir. Evcil hayvanlar da bu bütünün bir parçasıdır. İnşaata başlandığında bu düşüncemden vazgeçtim; çünkü çok ilkel olacaktı. Alçak bir kulübe yerine, iki katlı bir ev olmasının daha doğru olacağına karar verdim. 1923 yılında evin ilk katı tamamlandığında, içinde rahat yaşanabilecek yuvarlak bir kule ortaya çıktı.

Taşındığım günden itibaren orada kendimi yeniden doğmuş gibi hissettim. Bana anne sıcaklığını verdi; ama gene de bir şeyin eksik olduğu duygusunu üzerimden atamadım. Giderek söylemek istediklerimi henüz tam anlamıyla ifade edemediği duygusuna kapılmıştım. Bu nedenle, dört yıl sonra, 1927’de, evin ana bölümü ve ek bir kule inşa edildi.

C.G. Jung'un, Zürich Gölü kıyısındaki Bollingen'deki evi.

Aradan bir süre geçince (gene dört yıl) bir kez daha eksik bir şeylerin olduğu duygusuna kapıldım. Ev bana hâlâ çok ilkel geliyordu. Böylece, 1931 yılında kule büyütüldü. Kulede yalnız kalabileceğim bir oda istiyordum. Hint evlerinde, ev sakinlerinin çekilebilecekleri bir oda ya da perdeyle ayrılmış bir köşe vardır. Orada bir süre meditasyon ya da yoga egzersizleri yaparlar.

Hindistan gibi, insanların iç içe yaşadığı bir yerde yalnız kalabileceğiniz böyle bir yer çok önemlidir. Ben de öyle bir yerim olsun istiyordum. Odama çekildiğimde kendimle baş başa kalıyorum. Anahtarı hep bende duruyor ve oraya iznim olmadan kimse giremiyor. Zamanla, o odanın duvarlarına, beni zamandan ve günümüzden koparıp sonsuzluğa taşıyan şeylerin resimlerini çizdim. Böylece ikinci kule benim için ruhsal açıdan yoğunlaşabileceğim bir yer oldu. 1935 yılında, etrafı çevrili açık bir yer olsun istedim.

Gökyüzüne ve doğaya açık genişçe bir yere gereksinim vardı. Böylece, (gene dört yıl sonra) eve bir avlu, göl kenarına da bir bütün oluşturan üç bölümlü, evden ayrı dördüncü bir yer olan üstü kapalı, dört bir yanı açık bir yer eklettim. On iki yıl içinde, birbirinden farklı dört bölümü olan bir ev oluştu.

Karım, 1955 yılında öldü. Onun ölümünden sonra kendimi nasılsam öyle olma zorunda hissettim. Bollingen'deki evin diliyle söylersem birdenbire, kendimi iki kule arasına sıkışmış ve gizlenmiş orta bölüme benzettim. Artık, "anaç" ve "manevi" adını verdiğim kulelerin arkasına saklanamıyordum. Bu nedenle, bu bölümün üzerine, beni ya da benliğimin kişiliğini simgeleyen ikinci bir kat çıktım. Daha önceleri bunu kişiliğimi vurgulamak olarak alacağımdan yapamazdım. Oysa bunu yapabilmiş olmam, yaşlılığımda daha bilinçli olduğumu gösterir. Böylece bina, sonunda tamamlanmış oldu. İlk kuleyi yapmaya 1923'te, annemin ölümünden iki ay sonra başlamıştım. Bu iki tarih anlamlı çünkü ilerde anlayacağımız gibi kule kayıplarımla bağlantılı.

Daha ilk günden, kuleyi bir tür olgunlaşma yeri olarak gördüm. İçinin, eskiden ve bugün olduğum ve gelecekte olacağım "ben"i kavrayan bir ana rahmi ya da bir anne figürü olduğunu düşündüm. Taştan yeniden doğduğum duygusunu veriyordu bana. Kişileşme sürecinin somuta dönüşmesi ve *Aere perennius*'un bir anıtıydı. Ev yapılırken kuşkusuz, bunları düşünmüyordum. O anda neye gereksinim duyuyorsam onu yaptırmıştım. Onu bir tür düş içinde yaptırdım da denebilir. Ev bittikten sonra, bölümlerinin ne denli birbirine uyduğunu ve nasıl anlamlı bir bütün oluşturduğunu fark ettim. Ev, eski bir tohumun filiz vermesi gibi kendi kendine gelişti ve ruhsal bütünlüğün simgesine dönüştü.

Bollingen'de gerçek yaşamımı sürdürüyorum ve neysem oyum. Burada, simyacıların bilgece dediği gibi, "annenin çok yaşlı oğlu" gibiyim çünkü, onların deyimiyle, "yaşlı adam" ya da "ihtiyar", her zaman olan ve olacak olan 2 no'lu kişiliktir. Bu kişiliği ben çocukluğumda tanıdım. Bu kişilik zamanla bağlantılı değildir ve anneyle ilintili bilinçdışının oğludur. Fantezilerimde Philemon'a dönüşmüştü ve Bollingen'de yeniden canlandı.

Bazen, tüm çevreyi kapsıyorum gibi bir duyguya kapılıyorum. Her ağacın, her dalganın, bulutların ve gelip geçen her hayvanın içindeyim. Mevsimlerin ve nesnelerin de. Kulede, benim bağlı olmadığım ve yıllar geçtikçe kendi biçimini bulmayan ve gelişmeyen hiçbir şey yok. Burada her şeyin benim gibi bir geçmişi var ve yer bulamadığı için ikincil kalmış her âleme burada yer var.

Elektrik olsun istemedim. Kendi sobamı ve kendi ocağımı kendim yakıyorum. Akşamları gaz lambası kullanıyorum. Çeşme suyu da yok. Suyu kuyudan ben çekiyorum. Odun kesiyorum ve yemeğimi kendim yapıyorum. Bu basit işler, insanı sade yapar. Sade olmak da öylesine zordur ki!

Bollingen'de, neredeyse sessizliğin sesini duyabiliyor, "doğayla gösterişsiz bir uyum içinde" yaşayabiliyorum. Geçmiş yüzyıllara uzanan düşünceler su yüzüne çıkıyor ve uzak bir geleceği de yansıtıyorlar. Burada yaratılışın verdiği acı azalıyor; yaratıcılık ve oyun iç içe geçiyor.

1950 yılında, kulenin benim için ne anlama geldiğini ifade eden, taştan, anıta benzer bir şey yaptım. Bu taşın buraya gelişi ilginçtir. Bahçe diyebileceğim yerin duvarları için taş gerekiyordu. Bollingen çevresindeki bir taşocağından ısmarladım. Usta, taşçıya ölçüleri verirken ben de yanlarındaydım. Ölçüleri bir bir deftere yazdı ama taşlar gemiyle gelip boşaltıldığında, köşe taşının ölçülere uymadığı anlaşıldı. Üçgen bir taş yerine, dört köşe bir taş yollanmıştı. Siparıştekinden çok daha büyük ve kalın, kare biçiminde bir taştı. Usta çok kızdı ve hemen geri götürmelerini söyledi.

Oysa taşı görünce, "Götürmeyin. Bu benim taşım. Bende kalması gerekli," dedim. Ondan bir şey yapmak istiyordum ama ne yapabileceğimi henüz bilemiyordum.

İlk aklıma gelen, simyacı Villanueva'lı Arnaldus (ölümü 1313) Latince bir dörtlük oldu:

Burada duran kaba bir taş
Fiyatı da ucuz mu ucuz!

Aptallar ne kadar hor görürse,
Bilgeler o kadar sever onu.

Bu dörtlük, hor görülen ve yadsınan simyacı taşı lapisten söz ediyor. Kısa bir süre sonra başka bir şey ortaya çıktı. Taşın ön yüzünde, doğal yapısının içinde, bana bakan bir göze benzeyen küçük bir daire görmeye başladım. Taşın ortasına küçücük bir adam oydum. Bu küçük oyuncak bebek, gözbebeği anlamına gelir. Bir tür kabir ya da Asklepios'un Telesphoros'udur. Eski heykeller onu kukuletalı ve elinde fenerle betimlerler. Aynı zamanda yol göstericidir. Taşı oyarken aklıma gelen sözleri ona adadım. Yunanca yazdım. Çevirisi şöyle:

> Zaman bir çocuktur –çocuk gibi oyun oynar– satranç tahtasıyla çocuğun krallığı. Bu, kozmosun karanlık bölgelerinde dolaşan ve bir yıldız gibi derinlerden parlayan Telesphoros'tur. Güneşin kapılarını ve düşler ülkesinin yolunu gösterir.

Taşı oyarken bu sözcükler zihnimde birbirlerini izledi. Taşın göle bakan üçüncü yüzüne, taşın söylediklerini yazdım. Bu yazılar Latince ve aşağı yukarı tümü simya metinlerinden alıntılar. Şöyle çevirebilirim:

> Ben, tek başına kalmış bir öksüzüm ama her yerde bulunabilirim. Ben tekim ama kendimin karşıtıyım. Aynı anda, hem genç hem de yaşlı bir adamım. Ne annemi ne de babamı tanıyorum; çünkü derin sulardan bir balık gibi çıkarıldım ya da göklerden beyaz bir taş gibi düştüm. Ormanlarda ve dağlarda dolaşırım ama insan ruhunun derinlerinde gizliyimdir. Herkes beni ölümlü sanır ama çağların döngüsü bana dokunmaz.

Son olarak da, Villanueva'lı Arnaldus'un sözlerinin altına Latince, “Bunu, 1950 yılında C.G. Jung yetmiş beşinci doğum gününün anısına, minnetini göstermek için yaptı ve buraya dikti,” diye yazdım.

Taş tamamlandığında ona sık sık baktım ve ne anlama geldiğini ve beni onu yapmaya iten dürtünün arkasında ne olduğunu hep merak ettim.

Taş, kulenin dışında dikili ve onun bir açıklaması gibi. Başkalarınca anlaşılamayan kulenin sahibinin dışavurumuydu bu. Taşın arkasına ne kazımak istediğimi bilmek ister misiniz? "*Le cri de Merlin!*" Taş bana, Merlin'in dünyadan gittikten sonra ormanda sürdürdüğü yaşamını anımsatıyor. Efsaneye göre, insanlar hâlâ onun haykırışlarını duyarlarmış ama ne anlayabilir ne de yorumlayabilirlermiş. Merlin, Ortaçağ bilinçdışının Parsifal'le paralellik kurulabilecek bir kişilik yaratma çabasıdır. Parsifal, Hıristiyan bir kahraman; Merlin'se onun, hem Şeytan'ın oğlu hem de saf bir bakir olan karanlık yüzlü kardeşidir. Efsanenin oluştuğu on ikinci yüzyılda, Merlin'in karmaşık anlamının yorumlanabileceği bir ortam henüz oluşmamıştı. Bu nedenle sürüldü ve gene aynı nedenle, ölümünden sonra bile, ormandan haykırışları duyuldu. Kimsenin anlayamadığı bu haykırışlar, ruhunun huzura ermediği bir yaşam sürdürdüğünü gösteriyor. Öyküsü, özünde bugün bile sona ermedi ve o hâlâ dolaşıyor. Merlin'in gizi simyada, özellikle Merkür'le devam etmiştir. Sonra ben, bilinçdışı psikolojimde onu irdeledim ama o gene de bugüne dek anlaşılamadan kaldı! Bunun nedeni de, insanların çoğunun bilinçdışıyla iletişimin olanaksız olduğunu düşünmeleri. İnsanlar için bunun ne kadar zor olduğuna çoğu kez tanık olmak zorunda kaldım.

İlk kule bitmek üzereyken Bollingen'deydim. 1923-24 kışıydı. Anımsadığım kadarıyla kar yoktu; belki de bahardı. Bir hafta, belki de daha uzun bir süredir orada yalnızdım. Tanımlanması zor bir sessizlik sürüyordu.

Bir akşam –hâlâ dün gibi aklımda– ateşin önüne oturmuş, bulaşıkları yıkamak için çaydanlıktaki suyun ısınmasını bekliyordum. Su kaynadı ve çaydanlık şarkı söylemeye başladı. Değişik tonda sesler geliyor ya da bir yaylı çalgılar topluluğu çalıyordu. Bir orkestra da denebilir. Bana o anda ilginç gelen, aslında hiç sevmediğim polifonik müzik dinliyor gibi olmamdı. Sanki kulenin içinde ve dışında iki ayrı orkestra vardı. Birbirlerine yanıt veriyorcasına kâh biri kâh öbürü çalıyordu.

Oturduğum yerden büyülenmişçesine dinliyordum. Bir saatten uzun bir süre, bu doğal melodilerden oluşan konseri dinledim. Doğanın akortsuz

tınılarını da içeren hafif bir müzikti. Doğrusu da buydu, çünkü doğada uyum kadar çelişki ve karışıklık da vardır. Müzik de öyleydi. Rüzgârın ve suyun niteliklerini taşıyordu. Öylesine garipti ki betimlemek olanaksız.

1924 baharında, bir gece Bollingen'de gene yalnızken, kulede dolaşan hafif ayak sesleriyle uyandım. Uzaktan, giderek yaklaşan bir müzik sesi geliyordu. Sonra konuşmalar ve gülüşmeler duydum. "Kim olabilir? Ne oluyor? Gölün kenarında ıssız bir patika var. Oradan da pek geçen olmaz," diye düşündüm. Bunları düşünürken iyice ayıldım ve pencereye gittim. Panjurları açıp baktığımda hiçbir şey göremedim. Ne bir insan ne de rüzgâr vardı. Hiç ama hiçbir şey yoktu. "Çok garip!" diye düşündüm. Ayak sesleri, konuşmalar ve gülüşmeler duyduğum kesindi. Düş gördüğümü sanarak yeniden yattım. Kendimizi nasıl aldatabildiğimiz ve böyle garip bir düşün nedenini düşünürken uyuyakalmışım. Uyur uyumaz düş yinelendi. Bir kez daha, ayak seslerini, müziği, konuşmaları ve gülüşmeleri duymaya başladım. Derken bir imge belirdi. Dağlardan aşağıya inen, pazar giysileri içindeki köylü çocuklarına benzeyen yüzlerce karanlık gölge kalenin çevresini sardı. Gülüyorlar, şarkı söylüyorlar, akordeon çalıyorlar ve dünyanın gürültüsünü yapıyorlardı. Öfke içinde, "Ama bu kadarı da fazla! Düş olduğunu sandım ama gerçek bu!" diye düşünürken uyandım. Yataktan fırladım, gidip panjurları açtım ama gene hiçbir şey göremedim. Ay ışığında çevre ölümcül bir sessizliğe bürünmüştü. "Bu, cinlerin basmasından başka bir şey olamaz," diye düşündüm.

Doğal olarak bir düşün gerçekliğini bu denli vurgulamasının ve uyanıkken de sürmesinin nedenini merak ettim. Böyle bir durum ancak bir hortlak gördüğümüzde olabilir. Uyanık olmak gerçeği algılamak demektir. Bu nedenle, bir tür uyanıklık durumu yaratan düş, gerçeğin eşi bir durum oluşturuyordu. Bu tür düşlerde, sıradan düşlerin tersine, bilinçdışı düşü görene güçlü bir gerçeklik izlenimi verme eğiliminde olur ve bu izlenim yinelenerek vurgulanır. Bu tür gerçekler hem fiziksel duyulardan hem de arketiplerden kaynaklanırlar.

O gece her şey öylesine gerçekti ya da öylesine gerçek izlenimi veriyordu ki, bu iki gerçekten hangisinin doğru olduğunu bilemedim. Düşü de çözemedim. Uzun bir alay halinde, müzik yaparak geçen köylü

çocuklarının anlamı neydi? Bana kuleyi merak ettikleri için gelip görmek istediler gibi geldi. Böyle bir düş ya da buna benzer bir durum bir daha yaşamadım. Kimseden de duymadım. Ancak, uzun bir süre sonra bir açıklama bulabildim. O da, Rennward Cysat'ın on yedinci yüzyılda tuttuğu "Lozan Tarihçesi"ni okuduğum zaman. Şöyle bir olay anlatıyor: Cysat, cinleriyle ünlü Pilatus Dağı'na tırmanırken dağdaki yüksek ovada bir kulübede kalmış ve o gece kulübesinin dört bir yanından şarkı söyleyip çalgılar çalarak geçen bir alay insandan rahatsız olmuş. İşte benim kulede yaşadığım da buydu. Ertesi sabah Cysat, kulübede beraber kaldığı çobana bunun anlamını sormuş. Çobanın yanıtı hazırmış. "Onlar *sälig Lüt* olmalı," demiş. İsviçre lehçesinde *sälig Lüt*, hem bu dünyadan ayrılanlar, hem de, örneğin, Odin'in dünyadan ayrılanlardan oluşan ordusu gibi, kutsanmışlar anlamına gelir. Çobanın dediğine göre bunlar dolaşıp kendilerini gösterirlermiş.

Bu olayların, yalnızlıktan, ıssızlığın ve sessizliğin yerini bir insan topluluğu imgesiyle doldurmak isteğinden kaynaklandığı iddia edilebilir. Bunu iddia etmek, münzevilerin aynı gereksinmeden kaynaklanan hayallerinin bu olayların eşi olduğunu söylemektir. Oysa bu tür olayların hangi gerçeklere dayandığını bilmiyoruz! Başka bir neden de, benim, yalnızlığın etkisiyle, oradan geçen "bu dünyadan ayrılan insanlar"ı algılayabilecek kadar duyarlılığımın artmış olması olabilir. Yaşadığım bu olayı, ruhsal bir eksikliğin yerini doldurma diye açıklamak beni tatmin eden bir yanıt değil. Bir imge olduğu da değil. Özellikle, elime geçen on yedinci yüzyılla ilgili öyküden sonra o olayın gerçek olabileceğini düşünmek zorundayım.

Büyük bir olasılıkla senkronize bir olaydı. Bu tür olaylar, önsezilerin ve imgelerin çoğu zaman dışsal gerçeklerle bağlantıları olduğunu gösterirler. O yaşadığım olayın eşi bir olayın var olduğu ortaya çıktı. Ortaçağ'da gençler öyle toplanırlarmış. Bunlar paralı askerlermiş ve ilkbaharda bir araya gelip Orta İsviçre'den Locarno'ya yürür; Minusio'daki Casa di Ferro'da başka paralı askerlerle buluşup hep beraber, İtalya'daki yabancı prensler adına savaşmak için Milano'ya giderlermiş. Bu nedenle, gördüğüm imge,

gençlerin düzenli olarak toplanıp ülkelerine neşe içinde şarkı söyleyerek veda etmeleri olabilir.

1923 yılında Bollingen'deki evin yapımı başladığında, büyük kızım yeri görmeye gelince, "Yoksa burada mı ev yapacaksın? Çevre ceset dolu!" diye bana karşı çıkmıştı. Doğal olarak, "Öyle bir şey yok. Saçma!" diye düşünmüştüm ama dört yıl sonra ek binayı yaparken toprağın aşağı yukarı iki metre altında bir iskelet bulduk. Dirseğine bir mermi saplanmıştı ve bulgular cesedin çürümeye yüz tuttuktan sonra o çukura atıldığını gösteriyordu. 1799 yılında, Linth'te boğulan ve daha sonra yukarı gölün kıyılarına vuran Fransız askerlerinden biriydi. Bu askerler, Avusturyalılar, Fransızların saldırdığı Grynau Köprüsü'nü havaya uçurdukları zaman ölmüşlerdi. Açılmış mezarın içindeki iskeletin resmi ve bulunduğu tarih – 22 Ağustos 1927– hâlâ kulede duruyor.

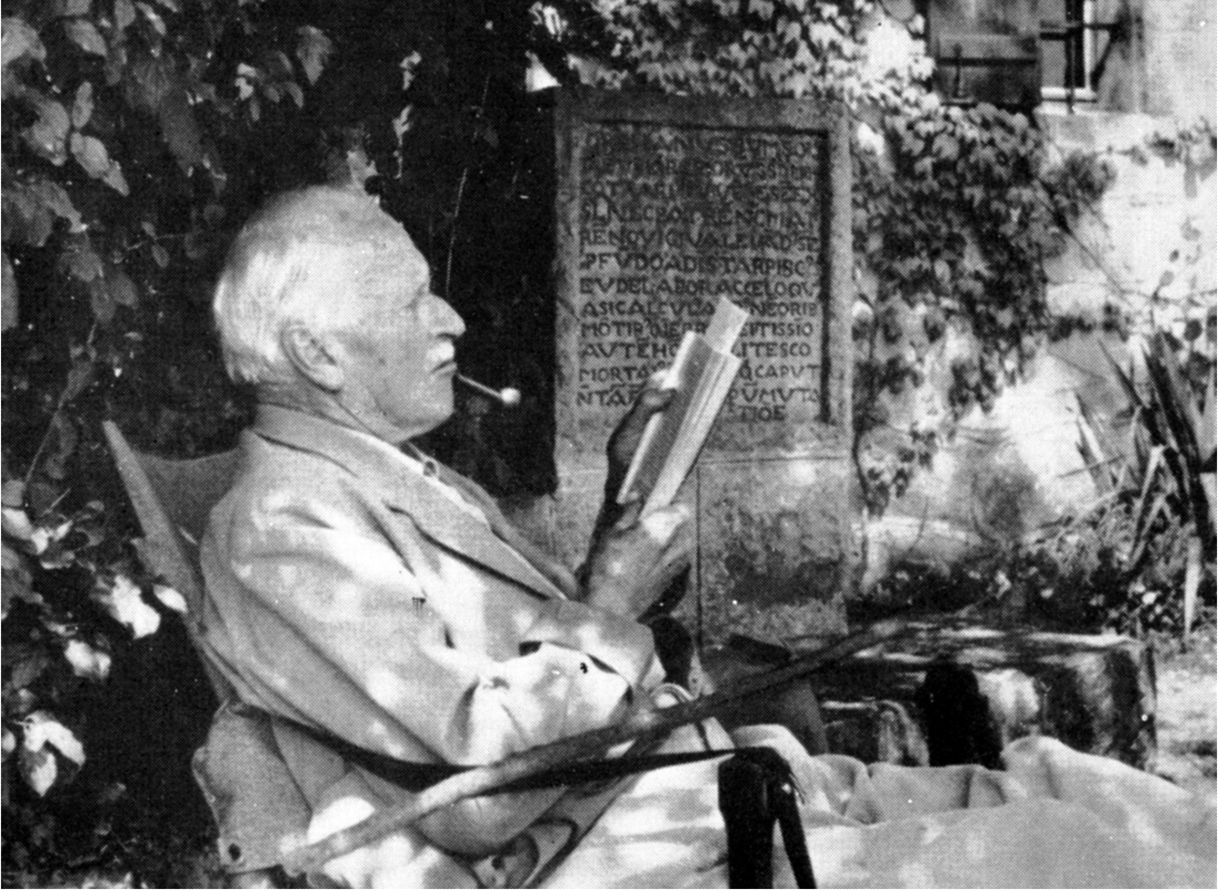
Bahçemde doğru dürüst bir mezar yaptırıp mezarın başında üç kez ateş ettim ve üzerinde ona ait bir yazı olan bir mezar taşı koydum. Kızım cesedin varlığını sezinlemişti. Bu sezi yeteneği ona anneannemden geçmedir.

1955-1956 kışında, babamın atalarının adlarını sırayla üç taşa kazıdım ve kulenin avlusuna diktim. Tavana da benim, karımın ve damatlarımın aile armalarından aldığım motifler çizdim.

Jung ailesinin armasında aslında bir Anka kuşu vardır. Büyük bir olasılıkla bu kuş, "genç", "gençlik" ya da "yenidendoğuş" anlamına geliyordu. Ateşli bir mason ve İsviçre locasının başı olan büyükbabam, armayı, sanırım, babasıyla ruhen anlaşamadıkları için değiştirmiş. Buna değinmemin, benim tarihle ve yaşamımla ilgili düşüncelerimle ilintili olması dışında belirli bir nedeni yok.

Büyükbabamın değiştirdiği armayı ben de sürdürdüğüm için benim armamda da Anka kuşu yok. Onun yerine, sağ üst köşede mavi bir haç, sol alt köşede altın bir tarlada mavi bir salkım üzüm, ortada da bir mavi çubuk ve bir altın yıldız var. Armanın masonik ya da Gül-Haç Biraderliği ile ilgili bir anlamı var. Haç ve gül, Gül-Haç Biraderliği'nin karşıtlık sorunsalını

(per crucem ad rosam), yani Hıristiyan ve Diyonizyen öğelerini, haç ve üzümler de Cennet'in ve yer altının ruhunu simgeler. Altın yıldız, *aurum Philosophorum* denen, birleştirici simgedir.

C.G. Jung, Bollingen'deki evinin bahçesinde. 1958. (Foto: Aniela Jaffé)

Gül-Haç Biraderliği düşünce biçimi, Hermetik ya da simya felsefesinden kaynaklanır. Kurucularından biri, tanınmış bir simyacı olan Michael Maier'dir (1568-1622). M. Maier'le Gerardus Dorneus çağdaştırlar ama Dorneus çok daha önemli olmasına karşın, onun kadar tanınmış değildir. İkisi de, o zamanlar simya felsefesinin merkezi sayılan Frankfurt'ta yaşamışlardır. Her neyse Maier, II. Rudolf'un saray doktoru olduğu için o çevrede tanınan biriydi. O zamanlar, 1654'te ölen doktor ve hukukçu Carl Jung, Mainz'de yaşıyormuş. Onunla ilgili başka bilgi yok çünkü seceremizle ilgili bilgi, on sekizinci yüzyılda yaşamış olan

büyükbabamın büyükbabasıyla sona eriyor. Bunun nedeni, Mainz Belediyesi'nin arşivinin İspanyol Savaşı sırasında yanıp kül olması. Kültürlü bir insan olan Carl Jung, kuşkusuz bu iki simyacının yazılarına yabancı değildi; çünkü o zamanlar farmakoloji hâlâ büyük bir oranda Paracelsus'un etkisi altındaydı ve Dorneus'un bir Paracelsus yandaşı olduğu biliniyordu. Paracelsus'un bildirisi *De Vita Longa*'ya ayrıntılı bir önsöz bile yazmış ve kişiliğin gelişme sürecini başka simyacılara oranla daha ayrıntılı ele almıştır. Ömrümün büyük bir bölümünü karşıtlar sorunsalı ve özellikle de karşıtların simyasal simgeleri üzerinde çalışarak geçirdiğim düşünülürse, bu konuya özel ilgi duymam doğal.

Atalarımın taşlarını hazırlarken onlarla benim aramda bir kader benzerliği olduğunu anladım. Annemin, babamın, büyükbabalarımın ve onlardan önce gelen atalarımın eksik bıraktıkları ya da cevap bulamadıkları konuların beni çok etkilediğine inanıyorum. Bu soruların bireysel sorunlar mı, yoksa daha genel (ortak) sorunlar mı olduklarını saptamak kolay değil. Sanırım ikincisi doğru. Sorunun ortak olduğu bilinmezse, her zaman insana yalnızca kendi sorunuymuş gibi gelir ve insan bunu ruhsal dünyasına özgü sanır. İnsanın iç dünyası kuşkusuz etkilenir ama bunun ana nedeni insanın kendisi olmayabilir. Toplumsal değişiklikler olduğunda uyum sağlayamayan insan da bu duruma düşer. Bu nedenle, ruhsal bir rahatsızlığın nedeni, kişisel ortamda değil, ortak sorunlarda aranmalıdır. Psikoterapide bugüne dek bu konu çok az ele alındı.

İç dünyasını irdeleyebilen her insan gibi ben de kişiliğimdeki bölünmenin yalnızca kendi sorunum ve sorumluluğum olduğunu düşünmüştüm. Faust, "Göğsümde iki ruh barınıyor!" diye itirafta bulunmuş ama ikilemin nedenlerine ışık tutmamıştır. Gene de, bu sözleri söylemekle bana çok yardımcı olduğuna kuşku yok. İç görüşü bir anlamda sanki bana yönelikti. *Faust*'u okumaya başladığım günlerde, Goethe'nin garip ve yürekli mitinin ne denli ortak bir deneyimden kaynaklandığını ve Almanların gelecekteki kaderini nasıl sezinlediğini hiç anlayamamıştım. Benim durumuma değiniyor gibi gelmişti. Faust gurur ve kendini beğenmişlik içinde, Philemon ve Baukis'in ölümüne neden olduğunda ben de sanki geçmişte bu iki yaşlının öldürülmesine yardım etmişim gibi geldi.

Bu garip düşünce beni çok korkuttu. O zamanlar, bu suçun kefaretini ödemek ya da yinelenmesini önlemekle sorumlu olduğumu düşünüyordum.

Çıkardığım bu yanlış sonuçta, o yıllarda bir yerlerden duyduğum garip bir şeyin de payı var. Büyükbabamın, Goethe'nin evlilikdışı doğan oğlu olduğu kulağıma çalınmıştı. Bu can sıkıcı söylenti, bağlantı kurmama ve Faust'a bu denli garip bir tepki duymama neden oldu. Reenkarnasyona inanmıyordum ama Hintlilerin *karma* diye adlandırdıkları kavramı içgüdülerimle algılayabiliyordum. Bilinçdışının varlığından henüz haberim olmadığı için tepkilerimin psikolojik nedenlerini açıklayamazdım. Bir insanın geleceğini çok daha önceden bilinçdışının hazırladığını ve bu nedenle, medyumlarca önceden bilinebileceği konusunda da bilgim yoktu. Bugün bile, bu konuda çok az bilgi var. Jakob Burckhardt, İmparator Wilhelm'in Versailles'da taç giydiğini öğrendiğinde, "Bu, Almanya'nın sonu demek!" diye bağırmış. Wagner'in arketipleri zaten kapısına dayanmışlar, Nietzsche de Dionysos'u daha doğrusu, vecit tanrısı Odin'i anımsatan deneyimini yaşamıştı. Wilhelm ve adamlarının gururu da Avrupa'nın yabancılaşmasına neden oldu ve 1914 felaketine varan yolu açtı.

Gençliğimde bilinçsizce, çağın ruhuna ben de kendimi kaptırmıştım ve bundan kendimi soyutlamanın yollarını bilmiyordum. Faust beni öylesine etkilemişti ki, bu etkiye kişisel demek zorundayım. Önemli olan onun, iyilik ve kötülük, akıl ve madde, karanlık ve aydınlık gibi karşıtlar sorunsalının bilincine varmama neden olmasıdır. Beceriksiz ve kafasız filozof Faust, olumsuz yönüne karşın, intiharın eşiğindeki bu kısır bilimadamına oranla yaşamın gerçek ruhunu çok daha iyi yansıtan, kişiliğinin karanlık yüzü ve kötü gölgesi Mephistopheles'le karşılaşır. İçimdeki çelişkiler bu yapıtta can bulmuş, sanki Goethe benim çelişkilerimi ve çözümünü kâğıda geçirmişti. Faust-Mephistopheles ikilemi tek bir kişide bütünleşmişti ve o kişi de bendim. Başka bir deyişle, bu, benim içinde bulunduğum durumdu ve bu durumu kaderim diye algıladım. Böylece, yapıttaki tüm önemli noktalar beni doğrudan etkilemiş oldular. Bu nedenle, bazılarını coşkuyla onaylamaktan, bazılarına da karşı çıkmaktan kendimi alıkoyamadım. Hiçbir çözüme ilgisiz kalamazdım. Daha sonraları, ama bilinçli olarak, Goethe'

nin aktardığı, insanlığın sonsuz haklarına saygı, “eski tarih”in bilincinde olma ve kültürü ve zihinsel gelişmeyi sürdürme prensiplerine bağlı kaldım.

Ruhumuz ve bedenimiz, atalarımızda da olan bireysel öğelerden oluşur. Bireyin ruhundaki “yenilik” çok eski öğelerin sonsuz değişimlerinden biridir. Bu nedenle, ruhun ve bedenin yoğun bir biçimde tarihsel nitelikleri vardır ve bunlar bir varlık dünyaya geldiğinde, kendilerine bu yeni şeyin içinde doğru dürüst bir yer bulamazlar, yani atalarımızdan gelen nitelikler bu yeni şeyle tam uyum içinde değildirler. Günümüz ruhu çağdaş olduğunu savunsa da, insanoğlunun ne Ortaçağ’la ne Antik Çağ’la ve ne de ilkellikle işi bitmiştir. Buna karşın, bizi köklerimizden uzaklaştırdıkça artan bir gelişme seline kendimizi kaptırdık gidiyoruz. Çoğu zaman, geçmişten kopmak, geçmişi yok etmek demektir. Böyle olduğunda, ileriye doğru gitmekten başka bir olasılık kalmaz. Oysa medeniyetimizin getirdiği “hoşnutsuzluk”, köksüzlüğümüzün ve geçmişle bağlantımızın yitmesinin sonucudur. Sürekli bir telaş içinde, evrimsel geçmişimizin henüz yakalayamadığı günümüzden çok gelecekte ve onun getirmeye söz verdiği hayal ürünü bir altın çağda yaşıyoruz. Giderek artan bir verimsizlik duygusunun, hoşnutsuzluğun ve huzursuzluğun kamçılamasıyla, düşüncesizce yeniliklere doğru koşuyoruz. Elimizdekilerle yetinmeyip verilen sözlerle yaşıyor, günümüzün ışığı yerine, sonunda bize uygun bir güneşin doğacağını umut ettiğimiz geleceğin karanlığında yaşamayı yeğliyoruz. Bilimin en parlak buluşlarının bize getireceği ürkünç tehlikeleri bir yana bıraksak bile, daha iyi bir şeyin, her zaman çok kötü bir bedeli olduğunun bilincinde değiliz. Örneğin, daha çok özgürlük sağlama umudu, devlete köle gibi daha çok bağlanmayı getirir; bu da, umudun yok olması demektir. Babalarımızın ve atalarımızın arayışlarını anlamadığımız için kendimizi de anlayamıyoruz ve bunun sonucunda birey, çekim gücüne kapılan bir zerreciğe dönüşüyor.

Gelişmenin getirdiği yenilikler, yani yeni yöntemler ve araçlar, kuşkusuz ilk anda insanı çok etkiliyorlar ama uzun vadede düşünüldüğünde bunlar kuşku verici ya da en azından çok büyük bedeller ödememiz gerekecek şeyler. Genelde, insanın mutluluğuna ya da huzuruna hiçbir biçimde katkıları olmuyor. Çoğu, yaşama aldatıcı hoşluklar ekleyen şeyler.

Örneğin, ne yazık ki, yaşam temposunu hiç de hoş olmayan bir biçimde hızlandıran ve kendimize her zamankinden daha az zaman ayırabilmemize neden olan hızlı iletişim araçları. Eskilerin dediği gibi: *Omnis festinatio ex parte diaboli est.* Yani: “Acele işe Şeytan karışır.” Geçmişi göz önünde bulundurarak yapılan iyileştirmeler her zaman çok daha ucuz ve kalıcıdır çünkü geçmişin daha basit ve doğrulukları deneylerle kanıtlanmış yöntemleri kullanılır ve gazete, radyo, televizyon gibi zaman kazandırdıkları var sayılan şeyler çok daha akıllıca kullanılabilir.

Bu kitapta öznel dünyama oldukça geniş bir yer ayırdım ama bu dünya, mantıklı bir düşüncenin ürünü olmak yerine, varoluşunun biçimini görmek ve işitmek için bilerek gözlerini yarı-kapalı tutan ve kulaklarını oldukça tıkayan birine gelen imgelerden oluşuyor. Edindiğimiz izlenimler çok açıksa, günün saatlerine ve dakikalarına bağlı kalıyorlar demektir. Öyle olunca da, atalarımızın ruhlarının bugünü nasıl duyumsadıklarını ve bugünden ne anladıklarını bilemeyiz. Başka bir deyişle, bilinçdışımızın tepkilerini ölçemeyeceğimiz için atalarımızdan aldığımız niteliklerin yaşamımızda özden gelen bir memnuniyet mi bulduklarını ya da yaşamımızın onlara itici mi geldiğini bilemeyecek kadar cahil kalırız. İç huzur ve memnuniyet, büyük bir oranda, bireye kalıtımsal olarak geçen tarihsel ailenin günün çevre koşullarına uyum sağlayıp sağlayamamasına bağlıdır.

Bollingen’deki kulede insan, aynı anda birkaç yüzyılda yaşıyor gibi. Yer benden çok yaşayacak ve yapıldığı yer ve biçimi, çok eskilerde kalmış şeylere dikkat çekecek. Orada, bugünü akla getirecek çok az şey var. On altıncı yüzyılda yaşamış biri bu eve taşınsa, yalnızca gaz lambası ve kibritler ona yeni gelir; onun dışında orada yaşamakta zorlanmaz. Ölüleri huzursuz edecek ne elektrik ne telefon ne de başka bir şey var. Ayrıca, evin ruhsal havası onları orada tutuyor çünkü yaşamlarından geriye kalan soruları iyi ya da kötü, elimden geldiğince yanıtlamaya çalışıyor, duvarlara bile çiziyorum. Ev sanki geçmiş yüzyıllara uzanan büyük, suskun bir ailenin üyeleriyle dolu. Orada, ikinci kişiliğimde yaşıyorum ve yaşamı geniş anlamıyla bir var olan, bir yok olan bir şey olarak algılıyorum.

Geziler

I. Kuzey Afrika

1920 yılının başında bir arkadaşım, iş için Tunus'a gideceğini ve ona eşlik etmek isteyip istemediğimi sordu. Hemen kabul ettim. Mart ayında yola çıktık ve ilk önce Cezayir'e gittik. Kıyıyı izleyerek Tunus'a geçtik, sonra da Suse'ye. Arkadaşımı orada işiyle baş başa bırakıp ayrıldım.

Uzun yıllar boyunca, Avrupa dışında, Avrupa dillerinin konuşulmadığı, Hıristiyan kavramlarının egemen olmadığı ve farklı bir ırkın farklı bir geleneğe ve felsefeye göre yaşadığı bir yerlere gitmek istemiştim. Avrupa'nın yabancı bir ortamdan, bir yabancının gözüyle nasıl göründüğünü hiç olmazsa bir kez görmek istiyordum. Sonunda bu gerçekleşti. Ne yazık ki Arapça bilmiyordum ama bunun biraz yararı da oldu. İnsanları ve onların davranış biçimlerini çok daha dikkatli izlemek zorunda kaldım. Saatlerce bir kahvede oturup insanların bir tek kelimesini bile anlamadığım bir dilde konuşmalarını dinledim. El kol hareketlerini, özellikle duygulandıklarında yüzlerinde beliren ifadeyi ve bir Avrupalıyla konuşurken davranışlarındaki belli belirsiz değişikliği izledim. Böylece, olabildiğince farklı bir gözle bakmayı ve farklı bir çevredeki bir Avrupalının nasıl biri olduğunu anlayabildim.

Avrupalılar, Ortadoğuluları sakin ve ilgisiz diye nitelendirirler. Oysa bence bu bir maske ve o maskenin arkasında nedenini anlayamadığım bir huzursuzluk ve –az da olsa– sıkıntı var. Kuzey Afrika'ya adım attığım andan itibaren garip bir etkinin altındaydım. Ülkede garip bir koku olduğunu düşünüyordum. Sanki ülkenin topraklarına işlemiş bir kan kokusuydu bu. Topraklarda üç ayrı medeniyetin yok olduğu aklıma geldi.

Kartacalılar, Romalılar ve Hıristiyanlar oralardan gelip geçmişlerdi. Teknoloji çağının İslam dünyasına ne getireceğiyse henüz belli değildi.

Suse'den Sefakis'e, oradan da Sahra Çölü'ndeki bir vaha kenti olan Tuzur'a gittim. Kent, bir platonun kenarına, biraz yüksekçe bir yere kurulmuş. Kentin eteklerinden suları ılık ve biraz tuzlu birçok kaynak fışkırıyor ve tüm vaha bu kaynaklardan çıkan binlerce küçük kanalla sulanıyor. Altlarında şeftali, kayısı ve incir ağaçlarının yeşerdiği kule gibi yükselen palmiye ağaçları, yeşil bir çadır gibi gölge veriyorlar. Yeri de inanılmaz tonlarda bir yeşil kaplamış. Bu yeşilliğin içinde yalıçapkınları bir mücevher gibi parlıyor ve bu yeşil gölgeliğin altında, beyazlara bürünmüş insanlar dolaşıyor. Aralarında birbirine sarılmış dolaşan çiftler de var. Büyük bir olasılıkla bunlar eşcinseldi. Klasik Yunan Çağı'nı anımsadım. O zamanlar bu eğilimler erkek toplumunun ve kentin belkemiğini oluştururmuş. Burada erkeklerin erkeklerle, kadınların da kadınlarla konuştuğu belli. Ortada çok az kadın var. Onlar da, rahibeler gibi baştan aşağı kapalı. Peçesi açık çok az kadın gördüm. Rehberimin söylediğine göre bunlar fahişeymiş. Ana caddelerde erkekler ve çocuklar çoğunluktaydı.

Rehberim eşcinselliğin yaygın olduğu izlenimimi onayladı ve bunun doğal sayıldığını söyledi ve hemen teklifte bulundu. İyi niyetli rehberimin, o anda aklımda şimşek gibi çakan düşünceden haberi yoktu. Yüzyıllar öncesine, yarım yamalak Kuran bilgileriyle, çok eskiden beri içinde oldukları yarı aydınlık bilinçli durumlarından kurtulup kuzeyden gelen tehditlere karşı kendilerini koruyabilmek için varoluşlarının bilincine varmaya çalışan bu insanların saf ergenlik çağlarına dönmüştüm. Yüzyıllardır değişmeyen varoluşu düşünürken Avrupa'nın hızlı temposunu simgeleyen cep saatim aklıma geldi. Kuşkusuz, bu hızlı tempo bir kara bulut gibi, bu hiç kuşkulanmayan insanların ruhlarının üzerinde dolaşıyordu. Onları, avcıyı görememelerine karşın onu sezebildikleri için kendilerini biraz huzursuz hisseden kurbanlara benzettim, yani zaman tanrısı, hâlâ sonsuzlukla eşanlamlı sayılabilecek sürekliliği yakında parça parça edip saatlere, dakikalara ve saniyelere bölecekti. Bundan kaçınmaları olanaksızdı.

Tuzur'dan Nefta Vahası'na gitmek için rehberimle birlikte güneş doğmadan yola çıktık. Yükümüz ağırdı ama katırlar hızlı gidebiliyorlardı. Vahaya yaklaşırken beyazlar içinde bir atlı yaklaştı. Bize selam bile vermeden gümüş kakmalı semeri olan bir katıra bindi ve gururla bize eşlik etmeye başladı. Zarif ve etkileyici bir adamdı. Kol saati bir yana, cep saati bile olmadığı belliydi. Kuşkusuz, kendisini irdelemeye kalkmadığı için her zaman olduğu gibi kalmış bir insandı. Avrupalının biraz şaşkın havası onda yoktu. Avrupalı, yüzyıllar önceki insan olmadığını bilir ama o zamandan bu zamana neye dönüştüğünü bilmez. Kolundaki saat ona, Ortaçağ'ın ve onunla eşanlamlı olan ilerlemenin onun sırtına bindiğini ve ondan bir daha geri gelmeyecek bir şeyler alıp götürdüğünü söyler. O da, hafif bavullarını alır ve giderek artan bir hızla belirsiz amaçlara doğru yolculuğunu sürdürür. Yerçekiminden ve onunla bağlantılı bütünleşememe duygusundan kurtulmanın yerini, onu, değişik hızların gerçeğine iten ama zamanını çalan gemiler, trenler, uçaklar ve roketler gibi düşsel zaferleriyle doldurmaya çalışır.

Sahra Çölü'nde ilerledikçe zaman daha da yavaşladı ve neredeyse geriye doğru gidiyor gibi gelmeye başladı. Yerden dalga dalga yükselen sıcak, kendimi bir düşteymiş gibi hissetmeme neden oluyordu. Vahadaki palmiyeleri ve evleri gördüğümde, o vahanın yüzyıllardır orada var olduğunu ve tam gerektiği gibi olduğunu düşündüm.

Ertesi sabah, ne olduğunu anlayamadığım sesler duyarak uyandım. Kaldığım hanın önündeki meydan, bir gece önce boştu, oysa o anda insanlar, develer, katırlar ve eşekler meydanı doldurmuşlardı. Develer değişik tonlarda sesler çıkararak her zamanki memnuniyetsizliklerini gösteriyor, eşeklerin her biri ayrı bir tonda anırıyor, insanlar da ellerini kollarını sallayarak bağırıyor, heyecan içinde oradan oraya koşuşturuyorlardı. Ürkütücü bir görüntüleri vardı. Rehberim, o günün önemli bir bayram olduğunu ve kadıya tarla işlerinde yardım etmek için birçok çöl kabilesinin iki günlüğüne orada toplandığını söyledi. Kadı, yoksullara yardım edermiş ve vahada birçok tarlası varmış. Çevreden, yeni bir tarla açıp su kanalları döşemek için gelmişler.

Meydanın bir köşesinde bir toz bulutu yükseldi; yeşil bir bayrak açıldı ve davullar çalmaya başladı. Ellerinde sepetler taşıyan vahşi görünümlü bir alay insanın ortasında saygı uyandıran ak sakallı yaşlı bir adam gördüm. Sanki, hep yüz yaşındaymışçasına yapmacıksız bir onurla çevreyi izliyordu. Beyaz bir katırın üzerinde gelen bu adam kadıydı. Çevresindeki erkekler darbuka çalarak dans ediyorlardı. Tozdan göz gözü görmüyor, yakıcı sıcağın altında insanlar çılgın bir coşku içinde haykırıyorlardı. Alay, çılgın gibi, büyük bir azim içinde vahaya doğru aktı gitti. Sanki savaşa gidiyorlardı.

Alayı uzaktan izledim. Rehberim işin yapılacağı yere varana dek yaklaşmamızı istemiyor gibiydi. Burada heyecan daha da arttı. Davullar daha hızlı çalmaya, insanlar daha çok bağırmaya başladılar. Bir karınca yuvasına çomak sokulmuşçasına her şey inanılmaz bir hızla yapılıyordu. Kimi tepeleme toprak doldurduğu sepetini taşıyor, kimi davul eşliğinde dans ediyor, kimileri de çılgın bir hızla hendekler kazıp su toplama yerleri yapıyorlardı. Bu karışıklığın ortasında kadı, beyaz katırının üzerinde, yaşlılara özgü o yumuşak, onurlu ama bezgin ifadeyle dolaşıyor ve büyük bir olasılıkla sağa sola ne yapmaları gerektiğini söylüyordu. Gittiği her yerde iş daha da hızlanıyor ve insanlar daha çok bağırmaya başlıyorlardı. Bu fonun önünde kutsal adam, sakin görüntüsüyle olağanüstü etkileyici bir izlenim veriyordu. Akşama doğru, adamların yoruldukları belli olmaya başladı. Develerinin yanına yatıp derin bir uykuya daldılar. Gece olduğunda, köpeklerin kaçınılmaz bir ağızdan ulumalarından sonra, çevreye, beni her zaman çok duygulandıran müezzinin sesi sabahın ilk ışıklarıyla birlikte duyulana dek, derin bir sessizlik çoktu.

Gördüklerimden bir şeyler öğrendim. Bu insanları duyguları yönetiyordu. Bilinçleri bir yandan yerlerine uyum sağlamalarına ve dış etkileri almalarına yarıyor, bir yandan da dürtülerinin ve duygularının etkisi altında kalıyor, ama bunu düşünceye geçiremedikleri için bağımsız bir “benlik” olgusu oluşmuyordu. Aslında, biraz daha karmaşık olmamıza karşın, Avrupalının durumu da bundan pek farklı değil. Avrupalının tek farklı yönü, belirli bir oranda iradeye sahip olması ve amaçlarına yönelebilmesi. Bizde eksik olan, yaşamı yoğun yaşayabilmek.

Yerlilerin etkisi altında kalmamaya bakarken bedenim etkilendi. Bağırsak iltihabından hastalandım ama yerlilerin pirinç suyu ve kalomeli sayesinde birkaç günde kendime geldim.

Tunus'a geri döndüğümde düşüncelerle doluydum. Marsilya'ya gitmek üzere yola çıkmadan bir gece önce, tüm gördüklerimi özetleyen bir düş gördüm. Aynı anda iki ayrı düzeyde yaşamaya kendimi alıştırmıştım. Bunlardan biri, anlamaya çalışan ama anlamayan bilinç düzeyim, öbürü de bir şeyi ifade etmek isteyen ama bunu yalnızca düş yoluyla ifade edebilen bilinçdışı düzeyimdi.

Düşümde, çoğunda olduğu gibi bir kalesi olan bir Arap kentindeydim. Kent düz bir alana kurulmuştu. Çevresi dört köşe duvarlarla çevriliydi ve dört kapısı vardı. Kulenin çevresi, Araplarda pek olmayan, su dolu bir hendekle çevrilmişti. Suyun üzerindeki tahta bir köprünün başında duruyor ve at nalı biçimindeki girişe bakıyordum. Giriş açıktı ama girişin ardında karanlıktan öte bir şey görünmüyordu. Kalenin içini görmek istediğim için köprünün üzerinde yürümeye başladım. Yarı yola geldiğimde, kapıdan, soylu, kral gibi bir Arap çıktı. Yakışıklı, esmer, beyazlar içinde bir adamdı. Bu gencin, kalenin sahibi prens olduğunu anladım. Bana saldırdı, boğuşmaya başladık ve köprünün korkuluğu kırılınca suya yuvarlandık. Başımı suyun altında tutarak beni boğmaya çalışıyordu. Bu kadarı da fazla, diye düşünüp ben de onun başını suyun içinde tutarak onu boğmaya çalıştım. Bir yandan da, ona büyük hayranlık besliyordum. Ne ölmek ne de öldürmek istiyordum; amacım, onun bayılıp dövüşü bırakmasını sağlamaktı.

Sonra sahne değişti. İkimiz kalenin ortasında, kemerli, sekizgen bir odadaydık. Odada her şey beyazdı. Çok güzel, sade bir odaydı. Açık renk duvarlar boyunca divanlar dizilmişti. Önümde, yerde, süt beyazı parşömen kâğıdının üzerine siyah harflerle olağanüstü güzellikte bir yazıyla yazılmış bir kitap duruyordu. Harfler Arap harfleri değildi. Bana daha çok Uygur harfleri gibi geldi. Bu harfleri, Turfan'daki Manicilere ait yazılardan tanıyordum. Yazının ne anlama geldiğini bilmiyordum ama bu kitabın,

“benim” kitabım olduğunu çünkü onu benim yazdığımı düşünüyordum. Biraz önce boğuştuğum prens solumda yere oturmuştu. Ona, onu yendiğim için bu kitabı okuması gerektiğini söyledim ama istemedi. Omzuna kolumu atıp babacan bir sabır ve şefkatle onu okumaya zorladım.. Bu kitabı okuması çok önemliydi. Sonunda razı oldu.

Bu düşteki Arap genci, yolda bize selam vermeden geçen gururlu Arap’ın eşiydi. Kalenin sahibi olması benliğin simgesi ya da benliğin elçisi olduğunu gösteriyordu. Kapısından çıktığı kale, dört köşe duvarı ve dört kale kapısıyla kusursuz bir *Mandala*’ydı. Beni öldürmeye çalışmış olması, İncil diliyle söylenecek olursa, Yakup’un melekle mücadelesini simgeliyordu. Düşteki genç, insanları tanımadığı için onları öldürmek isteyen, Tanrı’nın bir meleği ve habercisi gibiydi. Aslında meleğin benim içimde olması gerekirdi ama bu olanaksızdı çünkü o yalnızca meleklere özgü şeyleri biliyor, insanlığı tanımıyordu. Bu nedenle genç, başlangıçta bana düşmanca davrandı ama sonra ben kalenin efendisi oldum, o da ayağımın dibine oturup düşüncelerimi, daha doğrusu insanı öğrenmek zorunda kaldı.

Arap kültürüyle karşılaşmam beni derinden sarstı. Yaşama bizden çok daha yakın olan bu düşünmeyen insanların duygusal yapısı, bizim ancak kısa bir süre önce yenip arkamızda bıraktığımız ya da yendiğimizi sandığımız içimizdeki tarihsel katmanlara güçlü bir telkinde bulunuyor. Geride bıraktığımızı sandığımız çocukluk cennetimiz en ufak bir kışkırtmayla yeni yenilgilere düşmemize neden oluyor. Günümüz, geçmişten kaçmamız için bize baskı yaptıkça, bizi tehlikeli bir biçimde, gelecekle ilgili çocukça düşlere itiyor.

Buna karşın, çocukluk döneminin niteliği olan saflık ve bilinçsizlik, erginlik dönemine oranla, bireyin bozulmamış kişiliğinin ve bölünmemiş benliğinin resmini çok daha iyi verir. Bunun sonucunda da, ergin ve medeni bir insanın içinde bir çocuk ya da ilkel bir insan gördüğünde belirli özlemler uyanır. Bu özlemler, resmin, kişiliğin tatmin edilmemiş istek ve gereksinmelerini içeren parçalarıdır ama toplumsal kişiliğe uyma uğruna karalanmışlardır.

Afrika'ya gitmekle ruhsal bağlamda Avrupa'yı dıştan gözlemleyebileceğim bir yer bulmuş oldum. Avrupalı olmanın getirdiği etkiler ve baskılar nedeniyle kişiliğimin görünmeze dönüşmüş parçasını bilinçsizce arıyordum. Bu parça, bilincinde olmadığım bir karşıt öğe ve ben onu bastırmak için elimden geleni yapıyorum. Doğasına sadık kalarak, beni öldürmek için bilinçsiz olmamı (su altında kalmamı) sağlamaya çalışıyor. Oysa benim amacım, iç görüşümle onu daha bilinçli bir duruma getirerek ortak bir yaşam biçimi bulabilmek. Arap gencin koyu teni onun bir gölge olduğunu gösteriyor ama bu kişiselden çok ırksal bir gölge ve toplumsal yüzümden çok öz kişiliğimle, yani benliğimle bağlantılı. Kalenin efendisi olduğuna göre benliğin bir tür gölgesi olarak yorumlanması doğru olur. Yaygın olan, mantıklı Avrupalı tipi, insanca olan birçok şeyi kendine yabancı bulur. Gurur duyduğu mantığını canlılığını kaybederek kazandığının ve bu nedenle kişiliğinin ilkel yönünün yeraltında varlığını sürdürmeye mahkûm olduğunun farkında bile değildir.

Düş, Kuzey Afrika'yı tanımamın beni nasıl etkilediğini gösteriyor. O süreçte, en büyük tehlike, Avrupalı bilincimin, ansızın, bilinçdışı benliğimin şiddetli bir saldırısına uğramasıydı. Bu durumun bilincinde olmadığım gibi, Avrupalılığım bana her attığım adımda hatırlatıldığı için kendimi üstün bile görüyordum. Bu da kaçınılmazdı çünkü Avrupalı olduğum için o insanlardan çok farklı bir yapıdaydım ve bu fark hemen belli oluyordu. İçimde, o yabancıların kişilik parçalarını bu denli yoğun bir biçimde almaya hazır bilinçdışı güçlerin varlığından da haberim yoktu ve bu durumu çok güçlü bir çelişki izledi ve düş, bu çelişkiyi öldürmeye teşebbüsle simgeledi.

Hissettiğim rahatsızlığın gerçek nedenini ancak birkaç yıl sonra, Afrika'nın tropikal bölgesinde kaldığım sırada anladım. Aslında, “derinin altının kararması” denilen bu durum, Afrika'da, köklerinden kopmuş Avrupalıları tehdit eden ve yeterince önemsenmeyen bir tehlikedir. Böyle durumlarda, çoğu zaman aklıma Hölderlin'in sözleri gelir. “Tehlike olan yerde kurtuluş da vardır,” demişti. Kurtuluşu, uyarıcı düşler yoluyla bilinçdışı dürtüleri bilinçli bir duruma getirerek sağlayabiliriz. Bu düşler, içimizde bilinçdışının etkilerine boyun eğmeyen, tersine, onunla karşılaşmak için istekle hareket eden bir şeyin olduğunu ve o şeyin

kendisini gölgeyle özdeşleştirdiğini gösterirler. Bazen bir çocukluk anısı ansızın bilincimizde öylesine canlı duygular uyandırır ki, kendimizi gerçekten o âna dönmüş sanırız. Öyle durumlarda olduğu gibi, görünüşte yabancı ve tümüyle farklı Arap ortamı da, unuttuğumuz ama aslında çok iyi bildiğimiz, tarihöncesi geçmişimizden gelen arketip bir anıyı canlandırabilir ve bazı yerlerde varlığını sürdürmesine karşın, medeniyetin örttüğü bir yaşam potansiyelini anımsatır. Bunu safça yaşamaya kalktığımızda bu, barbarlığa dönüş demek olur. Bu nedenle unutmayı yeğleriz ama bu durum kendini bir çelişki olarak yansıtıyorsa, o zaman, bunu bilincimizde tutup iki ayrı olasılığı gözden geçirmemiz gerekir. Birinci olasılık yaşadığımız hayat, ikincisi de unuttuklarımızdır. Bunu yapmamız gerekir çünkü kaybolmuş bir şey yeterince neden olmadan yeniden su yüzüne çıkmaz. Yaşam sürecindeki ruhsal yapılarda hiçbir şey mekanik değildir; her şey bütünle bağlantılıdır ve onun tutumuna uyar, yani her şeyin bir amacı ve anlamı vardır. Oysa bilinç, bütünü göremediği için bu anlamı çıkaramaz. Bu nedenle, şimdilik, bu olguyu ortaya koymakla yetinmeli, benliğin gölgesiyle bu çatışmanın bağlantısının önemini ortaya çıkarmayı, ilerde yapılacak araştırmalara bırakmalıyız. Ben o zamanlar, ne bu arketip deneyimin yapısını ne de tarihteki örneklerini biliyordum. Düşün anlamını tümüyle çözemememe karşın hiç unutmadım. İlk fırsatta, bir kez daha Afrika’ya gitmek istiyordum. Bu isteğin gerçekleşmesi için aradan beş yıl geçmesi gerekti.

II. Pueblo yerlileri

Eleştiri yapabilmemiz için her zaman dıştan bakmamız gerekir. Özellikle de psikolojide bu çok önemlidir; çünkü bu bilim dalında olaylara, başka bilimlere oranla, çok daha öznel yaklaşmak zorunda kalırız. Peki, örneğin, millî özelliklerimizin bilincine, ülkemizin dışına çıkmadan nasıl varacağız? Ülkeye dışarıdan bakmak demek, ülkeyi başka bir milletin gözüyle görmek demektir. Bunu başarabilmemiz için o yabancı ülkenin ortak ruhuyla ilgili bilgimizin olması gerekir. Benzerlikleri gözden geçirirken, bize özgü ulusal önyargılar ve özellikleri oluşturan farklılıklarla

karşılaşırız. Başkalarında bizi rahatsız eden şeyler, kendimizi tanımamıza yardımcı olabilirler. İngiltere'yi ancak bir İsviçreli olarak uyamadığım bir ortamda, en büyük sorunumuz olan Avrupa'yı da, bir Avrupalı olarak farklı bir yere ters düştüğüm zaman anlayabilirim. Amerikalı tanıdıklarım ve Amerika'ya yaptığım geziler sayesinde Avrupalı kişiliğini daha yakından tanıyabildim. Bence bir Avrupalının, herhangi bir zamanda, Avrupa'ya bir gökdelenin tepesine çıkıp bakmasından daha yararlı bir şey olamaz. İlk kez Sahra Çölü'nde, Avrupa'yla ilişkileri, bizim içinde bulunduğumuz modern çağın Roma Antik Çağı'yla ilişkisine benzeyen bir ortamda, Avrupa'nın dışarıdan nasıl göründüğünü düşündüğümde, beyaz adamın Amerika'da bile hâlâ kültürel bilincinin tutsaklığından kurtulamadığını anladım. Bu durum bende, daha da düşük kültürlerin düzeyine inip tarihsel karşılaştırmalarımı çoğaltma isteğini uyandırdı.

Amerika'ya yaptığım ikinci gezide, Amerikalı arkadaşlarımla birlikte, Yeni Meksika'da kentler kuran Puebloları görmeye gittim. Aslında, kent demek burada biraz abartılı kaçıyor. Köyler kurmuşlar ama evler üst üste olduğu için kent görünümü veriyor. Dilleri ve davranışları da kentliler gibi. Orada şans eseri, ilk kez Avrupalı olmayan, yani beyaz adam sayılmayan biriyle sohbet etme olanağını buldum. Taos Pueblolarının reisi olan kırk elli yaşlarında Ochwiä Biano (Dağ Gölü) adında biriydi. Onunla hiçbir Avrupalıyla konuşamadığım gibi konuştum. Kuşkusuz o da bir Avrupalı gibi kendi dünyasının sınırları içinde kalmıştı ama onun dünyası öylesine ilginçti ki! Bir Avrupalıyla konuşurken çoktan beri bilinen ama hiçbir zaman anlaşılamayan şeylerden söz eder ve bir çıkmaza girersiniz. Oysa bu yerliyle sohbetimiz çok yabancı konularda bile su gibi akıp gitti. Yeni ufuklara doğru gitmenin mi, yoksa unutulmuş çok eski bilgilere başka açılardan bakmanın mı daha zevkli olduğuna karar veremedim.

Ochwiä Biano, "Beyazların ne denli acımasız göründüklerine bak! Dudakları ince, burunları da sivri. Yüzleri kırışıklardan değişmiş. Gözlerinden arayış içinde oldukları anlaşılıyor. Hep bir şey arıyorlar. Ne arıyorlar acaba? Beyazlar hep bir şeyler ister ve her zaman huzursuzdurlar. Ne neyin peşinde olduklarını biliyoruz ne de onları anlayabiliyoruz. Bizce onlar deli," dedi. Ona tüm beyazlara neden deli gözüyle baktığını sordum.

“Kafalarıyla düşündüklerini söylüyorlar,” diye yanıtladı. Şaşırarak, “Tabii ki öyle yapacaklar,” dedim.”Siz neyle düşünürsünüz?” Kalbini göstererek, “Burasıyla,” dedi. Uzun bir süre susup düşündüm. Yaşamımda ilk kez, biri bana gerçek beyaz adamın resmini çizmişti. O güne dek gördüklerim hep duygusal bir yaklaşımla güzelleştirilerek çizilmiş renkli resimlerdi. Yerli bizim en duyarlı noktamıza parmak basmış, körlükten göremediğimiz bir gerçeği dile getirmişti. İçimden ne olduğunu bilmememe karşın, bana çok tanıdık gelen bir sis bulutu yükseldi ve o bulutun içinden art arda resimler çıkmaya başladı. İlk önce, Romalı askerlerin Galya kentlerini yakıp yıkmasını ve Caesar’ın, Scipio Africanus’un ve Pompeius’un keskin yüz hatlarını gördüm. Roma Kartalı, Kuzey Denizi’nde ve beyaz Nil’in kıyılarında dalgalanıyordu. Sonra, Aziz Augustinus’un Romalıların mızraklarına taktıkları Britanyalıları imana çağırmasını ve büyük bir zafer diye nitelendirilen, Şarlman’ın putperestlere zorla dinini kabul ettirmesini gördüm. Ardından da, Haçlıların yağmalayan ve öldüren ordularını... Haçlılarla ilgili eski romantizmin anlamsızlığı, içime bir ok gibi saplandı. Bunları, ateş, kılıç, işkence ve Hıristiyanlıkla, uzak ülkelerinde babaları olarak kabul ettikleri güneşin altında huzur içinde düşler kuran Puebloların bile üzerine giden Kolomb, Cortés ve başka fatihler izledi. Misyonerlerin zorla giydirdikleri mikroplu giysilerden geçen frengi ve kızıl gibi hastalıklardan telef olan Pasifik Adaları halkları da.

Bunlar yetti de arttı bile. Bizim kolonizasyon, putperestlere misyon ve medeniyetin gelişmesi diye nitelendirdiğimiz olguların bir başka yüzü daha vardı. Bu yüz, uzak yerlerde inatla avını arayan yırtıcı bir kuşun, korsan ve çapulcu denebilecek bir ırkın yüzüydü. Armalarımızı süsleyen tüm kartalların ve başka yırtıcı kuşların, psikolojik durumumuza çok uyan simgeler olduklarını düşündüm.

Ochwiä Biano’nun söylediği başka bir şey de kafama takıldı. Sohbetimizin kendine özgü havasıyla bağlantılı olduğu için, resmi tamamlamak açısından bunu da anlatmak zorundayım. Onunla ana binanın beşinci katının damında konuştuk. Arada sırada, öbür damların üzerinde, yün battaniyelerine sarınıp her gün pırıl pırıl bir gökyüzünde doğup yolculuğunu yapan güneşe bakarak derin düşüncelere dalan başka yerliler

görünüyordu. Çevremiz, o yörenin özelliği olan, yerden çatıya çıkan ya da daha yüksek evlerde çatıdan çatıya geçmeyi sağlayan merdivenleri olan, açık havada kurutulmuş tuğlalardan (*abode*) yapılmış dört köşe basık evlerle sarılmıştı. (Tehlikede oldukları eski dönemlerde evlere damdan girilirmiş.) Önümüzde Taos Platosu ufka doğru uzanıyor (denizden aşağı yukarı 2300 m yükseklikte), uzakta 4000 m kadar yükselen dağların huni biçiminde tepeleri (eski volkanlar) görünüyordu. Olduğumuz binanın arkasından, tertemiz suyu olan bir dere akıyordu. Derenin karşı kıyısında kırmızımsı tuğladan evleri olan başka bir Pueblo vardı. Evler, merkezdeki yerleşim alanına doğru üst üste yapıldıkları için, garip bir biçimde, gökdelenlerin kentin merkezinde olduğu büyük Amerikan kentlerine benziyorlardı. Dereden yukarıya doğru, aşağı yukarı yarım saatlik mesafede, çevresinde hiçbir şey olmayan ulu bir dağ vardı ama bu dağın adı yoktu. Bana dediklerine göre, o dağı bulutlar kapladığında, erkekler gizemli ayinler yapmak için o yöne gidip gözden kaybolurlarmış.

Pueblo yerlilerinin ağızları sıkı, özellikle de din konusunda ağızlarını açmıyorlar. Dinsel ayinlerini gizli tutuyorlar; öylesine gizli ki onlara doğrudan doğruya bir soru sorabilme umudunu sonunda yitirdim. Daha önce bu denli bir gizlilikle karşılaşmamıştım. Medeni toplumların dinleri açıktır ve kutsal saydıkları şeylerin gizemi çoktan yok olmuştur. Oysa orada, yerlilerin tümünün bildiği bir giz vardı havada ama bu gizi beyazların öğrenmesi olanaksızdı. Bu bana Eleusis'i hatırlattı. Onda da tüm ülke, gizi bilir ama kimse ona ihanet etmez. Pausanias'ın ve Heredotos'un, "Tanrının adını ağzıma almam yasak," dediklerinde ne demek istediklerini anlıyorum. Bunun, kendilerine gizemli bir hava vermek için yapmadıklarını çünkü bu çok önemli gize ihanet etmenin hem toplumun hem de bireyin bütünlüğünü zedeleyeceğini anladım. Pueblo yerlileri gizi korumaktan onur duyuyorlar. Egemen beyazlara karşı direnmeleri için onlara güç veriyor. Onlara birlik ve tutarlılık sağlıyor ve sanırım, gizin kutsallığı bozulmadıkça Puebloların kendine özgü toplumu da sürer.

Konuştuğum yerlinin dinsel konularda düşüncesini söylerken duygularının değişmesine çok şaşırdım. Günlük yaşantısını neredeyse kaderci bir aldırmazlık diye nitelendirebileceğimiz bir huzur ve onurla

sürdürmesine karşın, iş gizemli konulara geldiğinde, saklayamadığı bir duygusallığa kapılıyordu. Bu da, merakımı tatmin etmeme yaradı. Daha önce de söylediğim gibi, doğrudan soru sormanın bir yararı olmuyordu. Bu nedenle, önemli konularda bilgi alabilmek için sıradan bir şeye değiniyor, o sırada da, konuştuğum kişinin yüzündeki çok iyi bildiğim duygusal ifadeye dikkat ediyordum. Can alıcı bir noktaya değindiysem yoğun bir duygusallık içinde ya susuyor ya da kaçamak yanıtlar veriyor, ara sıra gözleri bile doluyordu. Dinselliği kavramsal bağlamda almıyorlardı. (Zaten bir insanın gözlerinin yaşarması için kavramların biraz garip olması gerekir.) Onların gözünde, dinle dış olayların bir farkı yoktu. Din de insanı duygulandırabilen önemli bir gerçekti.

Damda giderek yükselen güneşin altında otururken Ochwiä Biano bana güneşi gösterdi ve, “Orada yükselen şey, babamız değil mi? Bunun tersini kim iddia edebilir? Başka bir tanrı nasıl olur? Güneş olmadan hiçbir şey olmaz,” dedi. Sözcükleri bulmakta zorluk çekiyordu. Sonunda, “Bir insan dağda tek başına ne yapabilir? O olmadan ateş bile yakamaz,” diye ekledi.

Ona güneşin görünmeyen bir tanrının yaptığı ateşten bir top olup olmadığını sordum. Soruma bırakın kızmayı, şaşırmadı bile. Görünüşe göre sorum onda bir tepki uyandırmamış, soruyu aptalca bile bulmamıştı. Geçilmez bir duvarla karşılaşmıştım. Yalnızca, “Güneş tanrıdır. Bu herkesin görebileceği bir şey,” dedi.

Kuşkusuz hiç kimse güneşin büyük etkisini göz ardı edemez, ama gene de, bu olgun ve onurlu insanların bu denli yoğun bir duygu içinde olduklarını görmek beni çok duygulandıran yeni bir deneyim oldu.

Başka bir gün, platodan bir 2 000 m daha yüksek olan dağlara bakarak, orasının Amerika kıtasının çatısı olduğunu ve orada insanların, Pueblo’nun yüksek damlarında battaniyelerine sarınıp güneşin görüntüsüne dalmış suskun yerliler gibi, yüzleri güneşe dönük yaşadıklarını düşünürken, heyecanını yenmeye çalıştığı belli olan biri kulağıma, “Tüm yaşamın dağdan geldiğine inanmıyor musun?” diye fısıldadı. Yaşlıca bir yerlinin, mokasenleri ses çıkarmadığı için sessizce arkamdan yaklaştığını duymamıştım. Bana öylesine geniş kapsamlı bir soru sormuştu ki! Dağdan aşağıya gürül gürül akan nehrin görüntüsü bile bu soruyu haklı çıkartıyordu.

Kuşkusuz, tüm yaşamın sürmesini dağ sağlıyordu. Orada su ve yaşam vardı. Apaçık bir gerçekti bu. “Dağ” sözcüğünün onda yarattığı duygusallığı hissettim ve dağda yapılan gizli ayinleri düşündüm. “Gerçeği söylediğini herkes anlar,” dedim ona.

Ne yazık ki, konuşmamız burada kesildiği için suyun ve dağın neyi simgelediklerine daha derinlemesine giremedim.

Pueblo yerlilerinin, dinleriyle ilgili konulara girmemelerine karşın Amerikalılarla ilişkilerini anlatmaya can attıklarını gözlemledim. Ochwiä Biano bana, “Amerikalılar bizi neden rahat bırakmıyorlar? Neden danslarımızı yasaklıyorlar? Çocuklarımızı okuldan alıp *kiva*’ya (ayinlerin yapıldığı yer) götürüp dinimizi öğretmek istediğimizde neden zorluk çıkarıyorlar? Amerikalılara zarar verecek bir şey yapmıyoruz ki!” dedi. Uzun bir süre sustuktan sonra, “Amerikalılar dinimizi yok etmek istiyorlar. Bizi neden rahat bırakmıyorlar? Yaptıklarımızı yalnız kendimiz için yapmıyoruz ki, Amerikalılar için de yapıyoruz. Evet, tüm dünya için yapıyoruz. Herkesin yararına bu,” diye ekledi.

Heyecanından dinlerinin çok önemli bir öğesine değindiğini anladım ve bu nedenle ona, “Dinsel açıdan yaptıklarınızın tüm dünyaya yararı olduğunu mu düşünüyorsun?” diye sordum. Büyük bir coşkuyla, “Kuşkusuz öyle! Biz bunları yapmasak dünyanın hali ne olur?” diye yanıtladı ve güneşi gösterdi.

Çok duyarlı bir konuya, kabilelerinin gizemleri konusuna girmek üzere olduğumuzun bilincindeydim. “Biz dünyanın çatısında yaşayan insanlarız ve Baba Güneş’in oğullarıyız. Dinimizle, babamızın her gün gökyüzünde hareket etmesine yardım ediyoruz. Bunu yalnızca kendimiz için değil, bütün dünya için yapıyoruz. Ayinlerimizden vazgeçsek, on yıl içinde güneş doğmamaya başlar ve sonsuza dek gece olur,” dedi.

Bu sözlerinden, bir yerlinin huzurunun ve onurunun neye bağlı olduğunu anladım. Güneş’in oğluydu ve tüm yaşamı koruyan babasının her gün doğup batmasına yardımcı olduğu için evrendeki yaşamı anlam kazanıyordu. Bu düşünceyle, bizim mantığımızın biçimlendirdiği kendimizi haklı çıkarmalarımızı karşılaştırırsak, yaşamımızın ne denli kısır olduğunu anlarız. Sırf kıskançlığımız yüzünden yerlinin saflığına gülüyoruz ve

kendimizi çok zeki sanıyoruz. Zaten böyle yapmasak, ne denli ruh zenginliğinden uzak olduğumuzu anlar ve bunu kaldıramayız. Bilgi bizi zenginleştirmiyor, tersine, doğduğumuzda kendimizi içinde bulduğumuz mitler dünyasından giderek uzaklaştırıyor.

Bir anlığına Avrupalı mantığından kendimizi soyutlayabilir, kendimizi bir yüzü kıtanın kırlarına, öbür yüzü de Büyük Okyanus'a bakan dağın temiz havasına kaptırabilirsek Pueblo yerlilerinin bakış açısını sezinlemeye başlayabiliriz. Ama bunu başarabilmemiz için, dünya bilincimizi bir yana bırakmamız ve onun yerine, ardında ne tür bir dünya olduğunu bilmediğimiz, uçsuz bucaksız gibi görünen bir ufku koyabilmemiz gerekir. "Tüm yaşam dağdan gelir," düşüncesi bir yerli için çok doğal. Ölçülere sığamayacak bir dünyanın çatısında, Tanrı'ya en yakın yerde yaşadığı inancı da. Üstelik, tanrısı herkesten çok ona kulak veriyor ve duaları herkesinkinden daha çabuk uzaktaki güneşe ulaşıyor. Dağların kutsallığı, Yehova'nın Sina'yla ilgili kehaneti ve Nietzsche'ye Engadin'i yaratabilmesi için gelen esin, bunların tümü aynı dili konuşur. Bir ayinin güneşi etkileyebileceği düşüncesi bize saçma gelse de, daha yakından bakıldığında, düşündüğümüzden çok daha mantıklı ve tanıdık gelmeye başlar. Tüm dinlerde olduğu gibi, Hıristiyanlıkta da belirli davranışlardan ya da örneğin, belirli ayinlerden ve dualardan ve Tanrı'nın hoşuna gidecek ahlaksal bir tutumdan Tanrı'nın etkilenebileceği varsayımı yaygındır.

İnsanın dua etmesi ya da ayin yapması Tanrı'nın insana yaptıklarına bir yanıt ya da bir tepkidir, ama bununla kalmayıp büyülü bir birleşmeyi sağlamak için yapılan bir "harekete geçirme" de olabilir. Tanrı'nın ezip geçen gücüne karşı geçerli yanıtlar bulabilmek ve Tanrı için bile önemli olan bir şeyleri geri verebilmek insanı gururlandırır çünkü bunu yapmak insanı metafizik öğenin yüceliğine yükseltir. Kuşkusuz, bir Pueblo yerlisi kıskanılacak huzurunu, bu bilinçsiz bir varsayım da olsa, "Tanrı ve biz" kavramına borçludur. Böyle bir insan, kelimenin tam anlamıyla, doğru yolda olan bir insandır.

III. Kenya ve Uganda

"Tout est bien sortant des mains de l'Auteur des choses."[59]

ROUSSEAU

1925 yılında Wembley Sergisi'ni ziyaret ettiğimde, İngiliz idaresi altındaki kabileler üzerine yapılan kusursuz araştırmaları görünce çok etkilendim ve Afrika'nın tropik bölgelerini gezmeye karar verdim.

Aynı yılın sonbaharında, biri İngiliz biri de Amerikalı iki arkadaşımla yola çıktık. Bindiğimiz Woerman gemisinde Afrika'nın değişik bölgelerine atanmış birçok genç İngiliz vardı. Gemideki havadan, bu yolcuların zevk için oralara gitmedikleri, kaderlerine razı oldukları belliydi. Neşe dolu gibi görünüyorlardı ama alttan alta kaygılı oldukları belliydi. Gerçekten de, gezimi tamamlamadan, gemide beraber olduklarımdan birkaçının başına gelenleri öğrendim. Bazıları iki ay içinde sıtmadan, ishalden ve zatürreeden ölmüşler. Aralarında, aynı masada oturduğum bir genç ve o geziye çıkmadan kısa bir süre önce New York'ta tanıştığım, Orta Afrika'daki Gorilleri Koruma Alanı'nın kurucusu, ünlü Dr. Akley de vardı.

Mombasa deyince aklıma bir palmiye ve mango ormanın içine gömülmüş, nüfusu Avrupalılardan, Hintlilerden ve zencilerden oluşan, nemli, sıcak bir yer geldi. Çok hoş bir görünümü vardı. Doğal bir limanın kıyısına kurulmuştu. Portekizlilerin kurduğu kente yüksekten bakan bir de kalesi vardı. Orada iki gün kaldıktan sonra, daha içerlerde olan Nairobi'ye gitmek üzere akşamüzeri, dar bir demiryolunda ilerleyen bir trene bindik ve çok kısa bir süre sonra tropik gecenin karanlığına daldık.

Kıyı boyunca ilerlerken zenci köylerinden geçtik. Cılız ateşlerin başında köylüler oturmuş sohbet ediyorlardı. Sonra tren tırmanmaya başladı ve yerleşim alanları gerimizde kaldı. Zifirî karanlığın içinde ilerliyorduk. Hava biraz serinlemişti. Ben de uyuyakaldım. Sabahın ilk ışıklarıyla uyandığımda trenin kırmızı bir toz bulutunun içinde, kızıl renkli bir yarın çevresini döndüğünü, yarın tepesinde duran kara tenli, ince bir adamın da mızrağına

dayanmış kıpırdamadan trene baktığını gördüm. Yanında da dev gibi bir kaktüs vardı.

Görüntü çok hoşuma gitti. Öyle bir şeyi ilk kez görmeme karşın, daha önce de görmüşüm gibi bir duyguya kapıldım. Ânı daha önce de yaşadığımı ve o dünyayı benden yalnızca zaman farkının ayırdığını sezinliyordum. Sanki o anda gençliğimin topraklarına dönmüştüm ve o kara tenli adam beş bin yıldır orada beni bekliyordu.

Bu garip deneyimin yarattığı duygudan, vahşi Afrika'da kaldığım sürece kurtulamadım. Bunun gibi belleğe dayalı olmayan tanımayı bir kez daha yaşamıştım. O da, eski şefim Profesör Eugen Bleuler'le birlikte ilk kez parapsikolojik bir olay gördüğümde oldu. Bu denli olağanüstü bir olay görürsem şaşırıp kalacağımı düşünmüştüm.

Oysa hiç de şaşırmadım. Çoktan beri bildiğim bir şeydi sanki. Bu nedenle bana çok doğal geldi. Yalnız avcının beni neden bu kadar etkilediğini bilmiyorum. Tek bildiğim, onun dünyasının binlerce yıldır benim de dünyam olduğu.

1800 metre yükseklikteki Nairobi'ye öğlen vardık. Kendi dünyama dalmıştım. Kendimi, Engadin'de alçak yörelerdeki kış sisinden kurtulup yükseldiğinizde sizi saran güneşin parlak ışınlarını anımsatan, gözleri kör edici bir ışık selinin ortasında buldum. Trenden indiğimde, istasyondaki genç hamalların, Engadin'de çok giyilen, benim de eskiden giydiğim, eski moda gri-beyaz yün şapkalar giydiğini görünce çok şaşırdım. Şapka, Alpler'de çok tutulur; çünkü önünü indirdiğinizde yüzünüzü acı rüzgârdan koruyabilirsiniz ama orada güneşten korunmak için kullanıyorlardı.

Nairobi'den küçük bir Ford'a binip geniş bir vahşi hayvanları koruma alanı olan Athi Plains'e gittik. Bu geniş arazinin içindeki alçak bir tepeye çıktığımızda, olağanüstü bir manzarayla karşılaştık. Ceylan, antilop, yabandomuzu ve zebra sürüleri ufka kadar dağılmıştı. Hayvanlar otluyor, başlarını sallıyor ve sürüler ağır bir nehir gibi ilerliyorlardı. Çevrede yırtıcı bir kuşun hüzünlü sesinden başka ses duyulmuyordu. Dünya, canlılar ortaya çıkmadan önce, başlangıçta da böyle sessizdi ve bu sessizlik sonsuza dek sürecekti. O zamanlar dünyanın böyle olduğunu bilebilecek kimse yoktu. Arkadaşlarımdan olabildiğince uzaklaşıp yalnızlığın tadına vardım. İşte

buradaydım; burasının dünya olduğunu anlayan ama onu gerçekten yaratanın o anda kendisi olduğunu henüz bilmeyen ilk insandım.

Bilincin kozmik anlamını o anda apaçık kavradım. “Doğanın yarım bıraktığını sanat tamamlar,” der simyacılar. Ben, yani bir insan, gizli bir yaratıcılıkla, dünyaya nesnel bir varoluş katarak, ona kusursuz damgasını vurmuştum. Böyle bir davranışı ancak Yaratıcı yapabilir, denir. Oysa böyle dersek yaşamı, en ince ayrıntısına dek ayarlanmış ve daha önceden saptanmış kurallara göre işleyen bir makine gibi görürüz. Saat gibi işlediğini düşünürsek, insanın, dünyanın ve Tanrı’nın trajedisi bu tablonun dışında kalır ve “yeni ufuklar”a yol açacak “yeni günler” doğmaz. Geriye de, tasarlanmış, can sıkıcı bir işlemden öte bir şey kalmaz. Aklıma yaşlı Pueblo arkadaşım geldi. Puebloların var olma nedenini, her gün, babaları olan güneşin gökyüzünü yükselmesine yardım etmelerinde buluyordu. İnancına bağlılığını kıskanmıştım. Bense, kendimize özgü bir mit bulma umudu olmadan, bir arayış içinde, sağa sola bakınmıştım. Oysa artık ne olduğunu, hatta daha fazlasını da biliyordum. İnsan, yaratılışın tamamlanabilmesi için gerekliydi; çünkü insanın kendisi ikinci bir yaratıcıydı ve dünyaya nesnel varlığını kazandıran oydu. Milyonlarca yıldır onun duyusu, görüşü, sessizce yemek yemesi, doğum yapması, ölmesi ve başını sallaması bile olmasaydı, dünya bilinmeyen son gününe dek, varoluşunun ortaya çıkmadığı koyu bir karanlığın içinde sürer giderdi. Nesnel varoluşu ve anlamı yaratan insandı ve insan varoluşun yüce sürecinde vazgeçilmez yerini almıştı.

Hâlâ yapımı süren, Uganda tren yoluyla, son istasyon olan Sigistifour’a (altmış dört) kadar gittik. Hamallar yükümüzü indirdiler. Başüstünde taşınabilecek büyüklükteki gıda kutularından birinin üzerine oturdum ve pipomu yakarak, *Oikumene*’nin (yeryüzünün yerleşik alanları) sonuna vardığımızı düşündüm. Bir süre sonra, orada yerleşmiş olduğu belli olan yaşlıca bir İngiliz yanıma oturdu. O da piposunu çıkardı ve nereye gittiğimizi sordu. Gideceğimiz yerleri söylediğimde, “Buraya ilk kez mi geliyorsunuz? Ben kırk yıldır buradayım,” dedi.

“Evet, Afrika’nın bu yöresine ilk kez,” dedim. “O zaman beyim, size bir öneride bulunabilir miyim? Burası insanın değildir, Tanrı’nın ülkesidir. Bir şey olursa oturun ve dert etmeyin,” dedikten sonra kalktı ve gözden kayboldu. Başka bir şey söylemeden, artık ne olduğunu; hatta daha fazlasını da biliyordum. İnsan yaradılışına özgü bir ruhsal durumdan kaynaklandığını bulmaya çalıştım. Kuşkusuz, yaşadıklarının sonucuydu bu sözler. Burada insanın değil Tanrı’nın sözü geçiyor, başka bir deyişle, irade ve niyet yerine, anlaması zor bir düzenin egemenliği sürüyordu.

Düşüncelere dalmışken arabalarımızın hazır olduğunu haber verdiler. Eşyalarımızla birlikte arabalara doluştuk. Sekiz kişiydik ve zor zahmet sığabiliyorduk. Ondan sonraki birkaç saatte öylesine sarsıldık ki düşünmeye zaman kalmadı. Afrika Silahlı Kuvvetleri’nin küçük bir garnizonunun, bir hastanenin ve (şaşılacak şey) küçük bir akıl hastanesinin olduğu, bir sonraki yerleşme alanı Kakamega, sandığımdan çok daha uzaktaydı. Gece yaklaşıyordu ve ansızın basan karanlıkla birlikte tropik bir fırtına koptu. Durmamacasına şimşek çakıyor ve gök gürlüyordu. Birdenbire boşanırcasına yağan yağmurda sırılsıklam olduk. Dereleri aşmak bir işkenceye dönüşüyordu.

Kakamega’ya gece yarısını biraz geçe, bitkin bir halde varabildik. Bulutlar dağılmaya başlamıştı. Garnizonun kumandanı bizi odasına aldı ve ısınmamız için viski ikram etti. Şöminede içimizi ısıtan gürül gürül bir ateş yanıyordu. Bize çok iyi geldi. Odanın ortasında, üzerinde İngilizce dergiler olan büyük güzel bir masa vardı. Oda, Sussex’teki herhangi bir kır evinin odası olabilirdi. Öylesine yorgundum ki, yerde mi gökte mi olduğumu bilemeyecek bir haldeydim. Üstelik, çadırlarımızı kurmak zorundaydık. Yaşamımda ilk kez böyle bir işe kalkışıyordum. Neyse ki bir şey unutmamıştık. Ertesi sabah kırıklığım oldu. Boğazım da ağrıyordu. Bu nedenle, gün boyu yatmak zorunda kaldım. “Kafa ateşi kuşu” denen kuşla tanışmamı da bu durumuma borçluyum. Bu yaratık, notaları şaşılacak denli doğru okuyor ama son notaya gelince vazgeçip yeniden başlıyordu. Ateş içinde yatıyorsanız, ateşinize eşlik eden bu kuşu dinlerken aklınızı kaçırabilirsiniz.

Muz bahçelerinin tüylü başka bir yaratığı da flüt sesine benzer çok hoş iki ton çıkardıktan sonra ötmesini ürkünç acı haykırışla bitiriyordu. “Doğanın yarım bıraktığını...” Buna karşın “çankuşu”nun şarkısı olağanüstü güzeldi. Öttüğü zaman, ufukta bir çanın sürüklendiği duygusuna kapılıyordunuz.

Ertesi sabah, başkanın yardımıyla eşyalarımızı taşıyacak hamalları toplayabildik. Askari denen üç asker de bize eşlik edecekti. Böylece, Elgon Dağı’na yürüyüşümüz başlamış oldu. Kısa bir süre sonra, 4 400 m yükseklikteki krater duvarı ufukta belirdi. Patika, şemsiye biçiminde akasyaların dışında oldukça kuru bir araziden geçiyordu. Çevremiz, iki-üç metre yüksekliğinde, eski beyaz karınca yuvaları olduğu anlaşılan tümseklerle kaplıydı.

Yol boyunca yolcuların konaklamaları için damları ottan, yuvarlak toprak kulübeler yapılmıştı. Kapıları yoktu, içleri de boştu. Geceleri kapılara, içeriye bir şey girmesin, diye fenerler asılıyordu. Aşçımızın feneri yoktu ama onun yerine, tek başına olmaktan çok memnun olduğu minicik bir kulübesi vardı. Oysa bu durum neredeyse onun hayatına mal oluyordu. Bir gün önce kulübesinin önünde, beş Uganda şilingine aldığımız bir koyunu kesmiş. Bize koyun pirzolası ziyafeti çekti. Yemekten sonra, ateşin çevresinde oturup pipolarımızı tüttürürken uzaktan garip sesler duymaya başladık. Sesler giderek yaklaşıyordu. Kâh ayılar homurdanıyor, kâh köpekler havlıyordu. Sonra sesler sanki çığlıklara ve gülme krizlerine dönüştü. İlk önce, Barnum ve Bailey’deki güldürü numaraları aklıma geldi, ama sonra iş ciddileşti çünkü çevremizi koyunun kan kokusunu alan bir sürü aç sırtlan çevirdi. Koro halinde ürkünç sesler çıkarıyorlardı. Alevlerin ışığında yüksek otların arasında parlayan gözlerini görebiliyordunuz.

Sırtlanların doğasıyla ilgili yüksek bilgimiz bize sırtlanların insanlara saldırmadığını anımsatmasına anımsatıyordu ama biz gene de huzursuz olduk. Silahlarımızı kapıp (bir dokuz mm, bir de Mannlicher tüfeği) ışıldayan noktalara ateş etmeye başlar başlamaz aşçımız panik içinde koşarak geldi ve bir *fizi*’nin (sırtlan) kulübesine girdiğini haber verdi. Nerdeyse onu öldürecekmiş. Kamp birbirine girdi. Sanırım sırtlanlar heyecandan öylesine etkilendiler ki, protesto edercesine gürültülü bir

biçimde basıp gittiler. Hamallar uzun bir süre bu işe çok güldüler. Ondan sonra, gece sakin geçti. Ertesi sabah, o yörenin reisi geldi ve bize hediye olarak iki tavuk ve bir sepet yumurta getirdi. Sırtlanları vurmamız için bir gün daha kalmamızda ısrar etti. Bir gün önce, kulübesinde uyuyan yaşlı bir adamı sürükleyerek dışarı çıkarıp yemişler.

Gün doğarken hamalların kaldığı yerden yine kahkahalar yükseldi. Büyük bir olasılıkla bir gece önce olanların taklidini yapıyorlardı. İçlerinden biri uyuyan aşçıyı taklit ediyor, askerlerden biri de yavaşça sokulup adamı öldürmeye niyetlenen sırtlan oluyordu. Bu sahne bilmem kaç kez yinelendi. İzleyiciler de pek memnun kaldılar.

O günden sonra aşçının takma adı “Fizi” oldu. Biz üç beyazın “etiket”leri zaten çoktan saptanmıştı. İngiliz arkadaşımın adı “Kırmızı Ense”ydi. Yerlilere göre tüm İngilizlerin ensesi kırmızıydı. Zengin bir gardırobu olan Amerikalının adı da “Bwana Maredadi” (Süslü Bey) idi. O zamanlar saçlarım beyazlamaya başlamıştı (elli yaşındaydım). Ben de “Mzee”, yani Yaşlı Adam oldum. Bana yüz yaşındaymışım gözüyle bakıyorlardı. O yörelerde ileri yaşta insan bulmak çok zor. Çok az beyaz saçlı adam gördüm. Mzee, aynı zamanda bir saygı ifadesi. İngiliz Dışişleri Bakanlığı’nın düzenlediği Bugishu Psikolojik Keşif Gezisi’nin başkanı olduğum için de bana bu adı layık görmüşlerdi. Bugishuları ziyaret ettik ama zamanımızın büyük bir bölümünü Elgonilerle geçirdik.

Sonuç olarak zencilerin karakter tanımada üstlerine yok. İç görüşlerine giden yollardan biri de taklit yetenekleri. İfadeleri, el kol hareketlerini, ne olursa olsun her şeyi şaşılacak kadar iyi taklit edebiliyorlar. Başkalarının duygusal yapısını bu denli iyi anlamaları da beni şaşırttı. Çok sevdikleri uzun sohbetlerinden de hiç sıkılmadım ve bu yolla çok şey öğrendim.

Ziyaretimizin yarı resmî olması çok işe yaradı; çünkü çok kolay hamal bulduk ve bize eşlik edecek asker verdiler. Beyazların kontrolünde olmayan bölgelere de gideceğimiz için bu önemliydi. Elgon Dağı’na yaptığımız gezide, yanımızda bir onbaşı ve iki er vardı.

Bize Uganda valisinden gelen bir mektup verdiler. Sudan yoluyla Mısır’a gidecek İngiliz bir kadını korumamız isteniyordu. Vali aynı yolu izlediğimizi biliyordu. Kadınla daha önce Nairobi’de tanışmıştık. Ayrıca,

bize birçok konuda yardımcı olan valinin de hatırını kıramazdık. Bu olaya değinmemin nedeni, bir arketipin davranışlarımızı ne denli etkilediğini anlatabilmek için. Rastlantı sonucu grupta üç erkek vardı. Bir arkadaşıma daha bize katılmasını önermiştim. Gelseydi ben dördüncü kişi olacaktım ama koşullar elvermediği için gelemedi. Bu durum, daha önceden kaderimize yazılmış dörtlü bir grup oluşmasını sağladı. Bu arketipin tarihteki örneklerini çok görmüşüzdür. Bir üçlünün arketipi oluşur ve tamamlanmak için bir dördüncüyü arar.

Karşıma çıkan rastlantıları kabul etmeye yatkın olduğum için üç erkeğin olduğu grubumuza o kadının katılmasını olumlu karşıladım. Dirençli ve çevik bir kadın olduğu için, çoğunluğu erkek olan grubumuza karşı bir denge oluşturduğu da sonradan belli oldu. İçimizden biri tropik sıtmadan çok ağır hastalandığında, o kadının Birinci Dünya Savaşı'nda hemşire olarak kazandığı deneyim çok işimize yaradı ve bizi çok rahatlattı.

Sırtlanları avlayarak reise yardım edemedik ve o geceki maceradan sonra yola devam ettik. Giderek yükseliyorduk. Lav yatakları belirginleşmeye başlamıştı. Kırmızı tomurcuklarıyla gurur duyan dev Nandi alev ağaçlarının olduğu görkemli ormanlardan geçtik. Çok büyük böcekler ve onlardan da büyük rengârenk kelebekler ormanın açık alanlarını ve çevresini süslüyorlardı. Ormanın içlerine girdikçe, ağaç dallarını sallayan meraklı maymunlarla karşılaştık. Cennet gibi bir yerdi. Çoğu zaman toprağı kırmızı düz arazide, yerlilerin açtığı, şaşılacak kadar keskin virajlı patikalarda ilerliyorduk. Yol bizi oldukça büyük Nandi Ormanı'ndan geçirerek Nandi Bölgesi'ne getirdi. Böylece kazasız belasız, önümüzde yükselen Elgon Dağı'nın eteğindeki bir konaklama yerine vardık. Patika oradan sonra çok daraldı. Bizi o yörenin *laibon*'unun, yani sihirbaz hekiminin oğlu karşıladı. Yörenin reisiydi. İlk kez orada bir at görüyorduk. Ondan, kabilesinin Masailerden olduğunu ama dağın yamaçlarında, öbür kabilelerden ayrı yaşadıklarını öğrendik.

Birkaç saatlik bir tırmanıştan sonra, ortasından üç metre yüksekliğinde bir şelaleden dökülen ve pırıl pırıl serin suyu olan bir derenin aktığı, çok

hoş, geniş bir açık alana vardık. Şelalenin dibindeki gölcük, bizim yıkanma yerimiz oldu. Kampımız oradan biraz uzakta, şemsiye akasyalarının gölge verdiği, toprağı kuru yamaçta kurulmuştu. Aşağı yukarı on beş dakika uzakta, birkaç kulübe ve bir *boma*'dan (çevresi dikenli bir çitle çevrili alan) oluşan bir yerli köyü vardı. Reisle Svahili dilinde anlaşabiliyordum. Bu köyden, bir anne ve iki kızından oluşan su taşıyıcılarımızı bulduk. Çikolata renginde tenleri ve çarpıcı bir güzellikleri vardı. İnce uzun bedenleri, bellerine sardıkları *kauri*[60] kemeri dışında çıplaktı. Soylulara özgü bir rahatlıkta davranıyorlardı. Her sabah, dereden gelirken ayak bileklerindeki halhallara takılı zillerin çıkardığı sesi duymak, sonra da başlarının üzerinde taşıdıkları su dolu amforaları dengelemeye çalışarak, sarı sazların arasından salına salına çıkmalarını görmek benim için bir zevk halini aldı. Halhallar, bakır bilezikler ve kolyeler, bakır ya da halka biçiminde tahta küpeler, alt dudaklarına da bir kemik ya da demir bir çivi takıyorlardı. Çok terbiyeliydiler. Bizi her zaman utangaç, hoş bir gülümsemeyle selamlıyorlardı.

Yerli kadınlarla bir kez dışında hiç konuşmadım. Konuşmam da beklenmiyordu. Güney Avrupa'da olduğu gibi, orada da erkekler erkeklerle, kadınlar da kadınlarla konuşur. Bunun dışına çıkmak hemen ilişki kurmak istemeyi akla getirir. Böyle bir şeye kalkışan beyaz bir erkek, yalnız otoritesini yitirmekle kalmaz aynı zamanda "siyahlaşma" riskini de göze alır. Bu da tehlikelidir. İnsanın ders çıkartabileceği birçok örnek gördüm. Yerliler bazen bir beyaza "kötü adam" diyorlardı. Nedenini sorduğumda yanıt, "Kadınlarımızla yatıyor," oluyordu.

Elgonilerin erkekleri hayvancılık ve avcılıkla uğraşıyorlardı. Kadınlar da muz, tatlı patates ve mısır yetiştirilen *shamba*'larla. Çocuklar, keçiler ve tavuklar, aileyle birlikte yuvarlak kulübede yaşıyorlardı. Ekonomik açıdan rollerini büyük bir doğallık ve onurla yüklenmişlerdi. Herkes birbirinin aktif ortağıydı. Kadınlara eşit haklar tanıma kavramı, böyle bir ortaklığın anlamını yitirdiği bir çağın ürünüdür. İlkel toplumlar, bilinçsizce, egoizm ve altruizmle yönetilir ama bu ikisi çok akıllıca dengelenmiştir; ama bilinçsizce kurulmuş böyle bir düzende, bilinçli bir çare gerektiğinde, bu denge hemen bozulur.

Bana, Elgonilerin aile yapısıyla ilgili çok önemli bilgiler veren Gibroat'ı her zaman büyük bir keyifle anımsıyorum. Reisin oğlu olan Gibroat, çok yakışıklı ve çok terbiyeli bir gençti. Zamanla onun güvenini kazanmıştım. Armağan diye verdiğim sigaraları kabul ederdi ama verilenleri kaçırmamaya çalışan öbürleri gibi açgözlü değildi. Arada sırada beni görmeye gelir ve bir sürü ilginç şey anlatırdı. Benden bir şey isteyeceğini ama buna bir türlü dilinin varmadığını düşünürdüm. Tanışmamızdan bir süre sonra ailesine konuk olmamı isteyerek beni şaşırttı. Henüz evli olmadığını, annesinin ve babasının da ölmüş olduklarını biliyordum. Aile dediği, birinin kuması olan dört çocuklu ablasıydı. Gibroat, onun beni tanımasını çok istiyordu. Anlaşılan ablası, annesinin yerini tutuyordu. Yerlilerin aile yaşantılarıyla ilgili iç görüş kazanabilmeyi umut ettiğim için önerisini kabul ettim.

"*Madame etait chez elle*",[61] bizi kapıda büyük bir doğallıkla karşıladı. Orta yaşlarda, yani "otuz yaşlarında" hoş bir kadındı. Zorunlu *kauri*'nin dışında çıplaktı. Halhallar ve bilezikler, ayrıca da, iyice sarkmış kulak memesine bakır süsler takmıştı. Göğsüne de, küçük bir av hayvanının derisini dolamıştı. Dört küçük *Mtotos*'unu kulübeye kapamıştı. Kapıdaki çatlaklardan bizi gözetleyip gülüşüyorlardı. Ricam üzerine, onlara dışarı çıkmalarını söyledi ama uzun bir süre dışarı çıkmaya çekindiler. Bu işi ayarladığı için çok sevindiği belli olan kardeşi gibi o da çok terbiyeliydi.

Tavuk ve keçi pisliğiyle dolu tozlu zeminden başka oturacak yer olmadığı için ayakta durduk ve klasik aile, çocuklar, ev ve bahçe konularında sohbete koyulduk. Biraz uzaktaki kulübede oturan birinci eşin altı çocuğu varmış. Kardeş dediği, ondan daha yaşlı birinci eşin *boma*'sı, onunkinden aşağı yukarı seksen metre ilerdeydi. İkisinin arasında kocaları olan erkeğin kulübesi, onun aşağı yukarı elli metre arkasında da ilk eşinden olan büyük oğlunun küçük kulübesi vardı. Her iki kadının da kendilerine ait *shamba*'ları, yani muz, tatlı patates, darı ve mısır yetiştirdikleri bahçeleri varmış. Ev sahibemin bundan çok gurur duyduğu belliydi.

Kendine olan güvenini ve rahat davranışını kişiliğinin bölünmemişliğine bağladım. Kendisine çocukları, evi, hayvanları, *shamba*'sı ve ayrıca hoş bir kadın olmasından oluşan özel bir dünya kurmuştu. Kocasına şöyle bir

değinip geçiyordu. Anlaşılan kocası arada bir uğruyordu. O anda da, bilmediği bir yerde kalıyormuş. Ev sahibemin, sorunsuz, tutarlı ve kocasına güven veren bir kadın olduğu açıktı. Kocasının orada olup olmaması önemli değildi; önemli olan, kadının orada olması ve sürüleriyle orada burada dolaşan kocasının gözünde, çekici bir merkez oluşturmasıydı. Bu "yalın" ruhların içinde olup bitenler, bilinçli olmadığı için, bilinemez, yalnızca, "ileri" Avrupalıyla farklılıklarını karşılaştırarak bir anlam çıkarabiliriz.

Beyaz kadınların giderek erkekleşmelerinin altında doğal bütünlüklerini yitirmelerinin (*shamba,* çocuklar, hayvanlar, kendi evleri, ocakta ateş yakma) yatıp yatmadığını, bunun, kadının ruhsal açıdan yoksullaşmasının yerini doldurmaya yarayıp yaramadığını ve bunun sonuçlarından birinin de, beyaz erkeğin giderek kadınlaşması olup olmadığını sordum kendime. Yönetim biçimi ne kadar mantığa dayanırsa cinsler arasındaki ayrım da o kadar belirginliğini yitiriyor. Modern toplumlarda eşcinsellik önemli bir rol oynuyor. Anne kompleksinin yanı sıra, amaca yönelik bir olgu (üremeyi önlemek) bu.

Arkadaşlarımla birlikte Afrika'nın inanılmaz güzelliğini ve onunla eşdeğerdeki acılarını az da olsa görebilme şansına sahip olduk. Sonunda dönme zamanı geldi. Kamp yaşantısı yaşamımın en güzel anılarından biridir. Henüz bozulmamış bir ülkenin "tanrısal huzuru"nu yaşadım. "İnsanı ve başka hayvanları hiç böyle görmemiştim." (Herodotos) Tüm şeytanlıkların anası olan Avrupa'yla aramda binlerce kilometre olduğu için şeytanlar bana ulaşamıyordu. Ne telgraf ne telefon ne mektup ne de konuk vardı.

Gün boyunca kampımızın çevresinde çömelip bitmez tükenmez bir merakla yaptıklarımızı izleyen yerlilerle her sabah sohbete koyulmak zor olmuyordu. Başkanımız İbrahim bana sohbet kurallarını öğretmişti. Erkeklerin (kadınlar yaklaşmıyordu bile) yere oturmaları gerekiyordu. İbrahim bana maun bir reis taburesi ayarlamıştı. Benim oraya oturmam gerekiyordu. Sonra onlara hitap ediyor ve *shauri*'yi, yani günün konusunu açıklıyordum. Yerlilerin çoğu, iyi kötü Svahili dilini konuşabiliyor, ben de

çoğu zaman sözlük kullanarak onlara meramımı anlatabiliyordum. Küçük sözlüğüme çok hayrandılar. Sözcük dağarcığım kısıtlı olduğu için çok yalın konuşmak zorundaydım. Konuşmamız çoğu zaman bir bilmece bulmacaya dönüştüğü için bu sohbetler çok revaçtaydı. Konuşmalar bir ya da bilemediniz bir buçuk saatten fazla sürmüyordu çünkü adamlar yorulmaya başlıyor ve abartılı bir biçimde, “Çok, çok yorulduk!” diye yakınmaya başlıyorlardı.

Doğal olarak gördükleri düşleri merak ediyordum ama uzun bir süre, hiçbirine, düşlerini anlattırmayı başaramadım. Her zaman almaya can attıkları sigara, kibrit, çengelliiğne gibi şeyler vermeyi önerdim ama yararı olmadı. Düşlerini anlatmaya neden çekindiklerini tam anlayamadım. Sanırım korkuyorlar ve bana güvenemiyorlardı. Zencilerin resimlerinin çekilmesinden korktuklarını herkes bilir. Resimlerine sahip olan birinin onların ruhlarını ele geçirmesinden korkarlar. Büyük bir olasılıkla, düşlerini ele vermeye de bu nedenle çekiniyorlardı ama bu daha çok Somali ve Svahili kıyılarından gelmiş olan hamallarımız için geçerli değildi. Yürüyüşümüz süresince ikide bir başvurdukları Arapça bir düş yorumu kitapları vardı. Yorumlara güvenmediklerinde gelip bana danışıyorlardı. Bana, “kitap adamı” demelerinin nedeni Kuran’ı bilmemdi. Onlara göre ben, belli etmesem de Müslüman’dım.

Bir sabah *laibon*’la, yani yaşlı hekimle konuştuk. Geldiğinde üzerinde değerli bir gösteriş aracı olan mavi maymun kürkünden bir pelerin vardı. Ona düşlerini sorduğumda, gözleri yaşararak, “Eskiden *laibon*’lar düş görürmüş ve böylece, ne zaman savaş ya da hastalık olacağını, yağmurun ne zaman yağacağını ve sürülerin nerede güdülmesi gerektiğini bilirlermiş,” dedi. Büyükbabası bile düş görürmüş; ama beyazlar Afrika’ya geldiğinden beri kimse düş görmez olmuş. Aslında düşlere de gerek kalmamış çünkü İngilizler her şeyi biliyorlarmış!

Verdiği yanıttan, sihirbaz hekimin var olma nedenini yitirdiğini anladım. “İngilizler her şeyi çok daha iyi bildikleri” için kabilenin danıştığı ilahî ses yok olmuştu. Daha önceleri, sihirbaz hekim tanrılarla ya da kaderin gücüyle tartışır ve ona göre kabilesine önerilerde bulunurdu. Eski Yunan’da en son sözün Pythia’da olduğu gibi, burada da kabile hekiminin sözü çok

etkiliydi. Oysa artık, sihirbaz hekimin yerine bölge başkanının sözü geçer olmuştu. Yaşamın tüm değeri şimdilik, yalnızca bu taraftaki dünyada odaklanmıştı. Bence siyah ırkın, kaba gücün öneminin bilincine varması zamana ve enerjisine bağlı.

Bizim *laibon,* yetkili bir kişi olma yerine, biraz ağlamaklı yaşlı bir beye dönüşmüştü ve küçümsenen, modası geçmiş ve bir daha da düzelmeyecek bir dünyanın parçalanmasını simgeliyordu.

Birçok kez tanrıların dünyasından ve özellikle de dinsel ayinlerden söz açtım. Bu konularla ilgili bir tek kanıtım vardı. Bir köyün kalabalık anayolunda, boş bir kulübenin önünde, birkaç metre çapında iyice süpürülüp temizlenmiş bir alan görmüştüm. Dairenin ortasına bir *kauri* kuşağı, bilezikler, halhallar, küpeler, kırık çömlek parçaları ve kazmak için kullanılan bir sopa bırakılmıştı. Yalnızca, o kulübede bir kadının öldüğünü öğrenebildik. Nasıl gömüleceğine kimse değinmiyordu.

Sabah sohbetinde, üstüne basarak, batıdaki komşularının "kötü" insanlar olduklarını söylediler. Orada biri öldüğünde komşu köye haber salınırmış, akşamüzeri de, ölü iki köyün tam arasında bir yere konurmuş. Öteki taraf aynı yere armağanlar getirip bırakır ve ertesi sabah ölü ortadan yok olurmuş. Öbür köydekilerin ölüyü mideye indirdikleri üstü kapalı söylendi. Dediklerine göre Elgoniler böyle şeyler yapmazlarmış. Ölüleri ormana götürüp bırakırlar, sabaha kalmadan sırtlanlar onların icabına bakarlarmış. Gerçekten de hiç mezarlık görmedik.

Bana, ölen kişinin, yaşadığı kulübenin ortasına, yere konduğunu söylediler. Sonra *laibon* ölünün çevresine, "*Ayik adhìsta, adhìsta ayik!*" diye mırıldanarak bir çanaktan süt serpermiş.

Bu sözlerin anlamını unutamadığım bir sohbetten anımsıyorum. Konuşma bittiğinde, yaşlı bir adam ansızın, "Sabah güneş doğduğunda kulübelerimizden çıkar, avuçlarımıza tükürür ve onları güneşe doğru açarız," dedi. Ondan yaptıklarını bana göstermesini istedim. Avuçlarını açıp içine var güçleriyle tükürdüler ya da üflediler ve avuçlarını güneşe tuttular. Avuçlarına tükürmenin ya da üflemenin ne anlama geldiğini sordum ama boşuna. "Biz hep böyle yaparız," dediler. Başka bir şey öğrenmek olanaksızdı. Yalnızca yaptıklarını ama ne yaptıklarının farkında

olmadıklarını anladım. Yaptıklarında bir anlam göremiyorlardı ama bizim de Noel ağacındaki mumları yakmak ya da Paskalya'da yumurta saklamak gibi, nedenini bilmediğimiz dinsel davranışlarımız vardır.

Yaşlı adam, tüm Kevirondosların, tüm Bugandaların ve dağdan gözün görebildiği öbür kabilelerin ve dağın ardındaki halkların tümünün gerçek dininin, güneşin doğduğu an olan "adhista"ya tapmak olduğunu söyledi. Güneş yalnızca o anda *mungu*, yani tanrıydı. Batı göğünün morumsu renginin içinde ilk kez beliren altın rengindeki narin yeniay da yalnızca, o anda tanrıydı; başka zamanlar değildi.

Anlaşılan Elgonilerin yaptığı, güneşe tanrısal olduğu anda bir şey sunmaktı. Tükürüğü armağan olarak veriyorlarsa bunun nedeni, ilkel kabilelerin gözünde tükürüğün iyileştirme, büyü ve yaşam gücü veren bir madde olarak kişisel manayı içermesindendir. Soluklarını sunuyorlarsa, bu da, Arapçası *ruh*, İbranicesi *ruah*, Yunancası da *pneuma* olan rüzgârı ve ruhlarını sunuyorlar demektir. Bunu yapmakla, "Tanrı'ya yaşayan ruhumu sunuyorum," demek istiyorlardı. Sözle değil, yalnızca yaptıkları hareketle dua etmiş oluyorlardı ama yaptıklarının, "Tanrım, ruhumu senin eline teslim ediyorum," demekten bir farkı yok.

Öğrendiğimize göre, Elgoniler, *adhista*'nın yanı sıra, yerin altında yaşayan ve bir şeytan olan *ayik*'e de saygı duyuyorlar. Geceleri yolculuk edenlere pusu kuran soğuk bir rüzgâr olan korkuyu yaratan oymuş. Yaşlı adam, *ayik*'in ormandaki yüksek otlar arasında gizlice nasıl süründüğünü betimleyebilmek için ıslıkla bir Loki ezgisi çaldı.

Genelde, Yaratıcı'nın her şeyi iyi ve güzel yaptığını ve iyilik ve kötülükten daha yüce olduğunu kabul ediyorlardı. *M'zuri*, yani güzeldi, yaptığı her şey de *m'zuri*'ydi.

"Öyleyse, hayvanlarınızı öldüren kötü hayvanlar nasıl olmuş?" diye sorduğumda, "Aslan, iyi ve güzeldir," dediler. "Peki, korkunç hastalıklarınız ne?" diye sorduğumda da, "Güneşte yatarsın, geçer," dediler. Bu denli iyimser olmalarından etkilendim, ama akşam olmadan, saat altıda, iyimserliklerinden eser kalmadığını keşfettim. Günbatımından sonra, orası, *ayik*'in kötülük, tehlike ve korkudan oluşan farklı dünyasına dönüşüyor ve iyimser felsefelerinin yerini hayaletlerden korkma ve kötülükten korunmak

için yapılan büyüler alıyor, ama güneş doğarken hiç çelişkiye düşmeden, iyimserliklerine geri dönebiliyorlardı.

Nil Nehri'nin kaynağında, Eski Mısır'da geçerli bir kavram olan Osiris'in, Horus'un ve Set'in iki yardımcısını çağrıştıran bir görüş olduğunu öğrenmek beni çok sarstı. Görünüşe göre, burada oluşan çok eski bir düşünceyi Nil Nehri'nin kutsal suları Akdeniz kıyılarına taşımıştı. *Adhista,* yani doğan güneş, Horus gibi aydınlığı; korku üreten *ayik* de karanlığı simgeliyordu. Ölüler için yapılan basit ayinlerde, *laibon,* sözleri ve süt serpmesiyle iki karşıt öğeyi birleştiriyor ve gözle görülebilen bir biçimde, gece ve gündüz diye ayrılan ve her biri on iki saatlik süreçleri boyunca güçlü ve önemli olan bu prensipler aynı anda sunakta bulunuyordu. Önemli olan, tropik yörelerin bir özelliğiyle bağlantılı olarak günün ilk ışıklarının ansızın bir ok gibi fırladığı andı ve o anda gece, yaşam dolu ışığa dönüşüyordu.

O enlemde güneşin doğuşu, benim her gün yeniden şaşırmama neden oldu. Önemli olan, güneşin ufuktan bir ok gibi fırlaması değildi. O andan sonra olanlardı. Gün doğmadan taburemi alıp bir akasyanın altına oturmayı alışkanlık haline getirmiştim. Önümdeki küçük vadinin dibinde, karşı taraftaki platonun kenarının, üzerine bir kule gibi eğildiği, neredeyse karanlık diyebileceğim kara yeşil bir orman parçası vardı. İlk önce ışıkla karanlık birbirinden bir bıçakla kesilmişçesine ayrılıyor, sonra nesnelerin kenarları seçilebiliyor, sonra da vadiyi tümüyle kaplayan ışığın içinde belirginleşiyorlardı. Ufuk göz alıcı bir beyazlığa bürünüyor ve nesneler, dalga dalga kabaran ışık içlerine işlercesine giderek saydamlaşıyorlardı. Sonunda, her şey bir kristal görünümü alıyor ve bu arada çan kuşunun sesi tüm ufukta çınlıyordu. Bir tapınakta olduğumu sanırdım. Günün en kutsal ânıydı. Bu görkemi kana kana içer, kendimi zamandan soyutlardım. Oturduğum yerin yakınında büyük babunların (büyük maymun) yaşadığı dik bir yamaç vardı. Bütün gün, çeneleri hiç durmadan gürültülü patırtılı bir biçimde ormanda dolaşmalarına karşın, gün doğarken, yüzleri güneşe dönük, hiç ses çıkarmadan öylece otururlardı. Sanki onlar da benim gibi güneşin doğmasını beklerdi. Onları, Mısır'daki Abu Simbel Tapınağı'nda, tapınma hareketleri yapan büyük babunlara benzetirdim. O babunlar da aynı

öyküyü yineler: İnsanoğlu, binlerce yıldır, parlak bir ışık olarak karanlığın içinden çıkıp gökyüzünde yükselerek dünyayı bağışlayan bu yüce tanrıya tapınmıştır.

O zaman, insanoğlunun yaratılışının ilk günlerinden beri içinde ışığa karşı bir istek olduğunu ve o zamanların karanlığından kurtulmak için, içinde bastıramadığı bir dürtü olduğunu anladım. Gece olduğunda her şeyi yoğun bir hüzün basar ve her ruh ışığa kavuşmak için can atmaya başlar. Bu dışa vurulmayan duygunun izleri ilkellerin ve hayvanların gözlerinden okunabilir. Hayvanların gözleri hüzünlüdür. Bu hüznün hayvanların ruhlarıyla mı bağlantılı olduğunu, yoksa hâlâ bilinçsiz olan varlıklarından bize iletmeye çalıştıkları acı bir mesaj mı olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Aynı hüzün, yalnızlığını yaşayan Afrika'nın da ruh halini yansıtıyor. Yaşamın başladığı günlerin karanlığı anaç bir giz. Bu nedenle, sabahları güneşin doğuşu yerlilere bu denli anlamlı geliyor. Işığın geldiği an, tanrı ve o an, bağışlanma ve kurtuluş getiriyor. Güneşin, tanrı olduğunu söylemek, o ânın arketip deneyiminin belirginliğini görememek demektir. Yerliler, "Ruhların ortada dolaştığı gecenin bittiğine sevindik," diyeceklerdir ama bu söylediğim de bir varsayım oldu. Aslında, o ülkenin üzerine normal bir gecenin karanlığından çok farklı bir karanlık çökmüş. Karanlık, milyonlarca yıl sonra, bugün bile değişmemiş olan ilk zamanların ruhsal karanlığı. Işığı özlemek, bilinçli olmayı özlemek demektir.

Elgon Dağı'ndaki o güzel günler de sona erdi ve dönme zamanı geldi. Gene geleceğimize içimizden söz verip canımız sıkkın, çadırlarımızı toplamaya başladık. Hiç beklemediğim bu görkemi bir daha yaşayamayacağıma inanmak istemiyordum. Günlerden beri çok şey değişti. Kakamega'da altın bulundu ve madencilik başladı. Saf ve arkadaş canlısı yerliler arasında Mau Mau Ayaklanması başladı. Biz de medeniyet düşünden çok kötü uyandık.

Elgon Dağı'nın güney yamacından inmeye başladık. Görüntü giderek değişiyordu. Vadinin kenarlarında daha yüksek dağlar ve daha sık ağaçlı ormanlar görünmeye başladı. Yerlilerin tenleri iyice koyulaştı, bedenleri de

hantallaştı ve irileşti. Masailerin zarafeti onlarda yoktu. Bugishu bölgesine giriyorduk. Orada, bir tepenin üzerine yapıldığı için olağanüstü güzellikteki Nil Vadisi'ni alabildiğince görebildiğiniz, Bunambale konuk evinde bir süre kaldık. Sonra, bizi Victoria Gölü'nün kenarındaki Jinja'ya götürecek olan iki Ford kamyonun beklediği Mbala'ya geçtik. Jinja'ya vardığımızda, eşyalarımızı oraya on beş günde bir uğrayan trene yükleyip Kiyoga Gölü'ne gittik. Orada bindiğimiz, odunla işleyen buharlı gemi, birkaç maceradan sonra bizi Masindi Limanı'na götürdü. Böylece, yeniden kamyonlara doluşup Kiyoga Gölü'yle Albert Nyanza'yı ayıran yüksekçe bir platoda kurulmuş olan Masindi'ye varmış olduk.

Albert Gölü'nden Sudan'daki Recaf'a giderken bir köyde ilginç bir olayla karşılaştık. Uzun boylu, oldukça genç olan reis, maiyetiyle birlikte bizi karşılamaya gelmişti. Oradaki zenciler kadar siyah tenlisini görmemiştim. Gelenler nedense, insana güvenilir gelmiyordu. Nimule valisi bize eşlik etmeleri için yanımıza üç asker vermişti. Askerlerin de bizim hamallar kadar huzursuz olduklarını gözlemledim. Silahlarında da fazla mermi yoktu. Varlıkları yalnızca hükümetin sembolik bir jestinden öte bir şey değildi.

Reisin, akşam bir *n'goma*, yani dans düzenleme önerisini sevinçle kabul ettim. Coşkularının gerçek doğalarını ortaya koymalarına yarayacağını düşünüyordum. Gecenin geç saatlerinde, uykudan bayılmak üzereyken, sonunda davul ve borazan sesleri gelmeye başladı. Parlayan mızrakları, sopaları ve kılıçlarıyla asker giysileri içinde aşağı yukarı altmış adam geldi. Onları, biraz geriden kadınlar ve çocuklar izliyordu. Kundaktaki bebekleri kadınlar sırtlarında taşıyorlardı. Bunun büyük bir sosyal olay olduğu belliydi. Otuz dört derece sıcakta kavrulmamıza karşın, büyük bir ateş yaktılar. Çocuklar ve kadınlar ateşin çevresini sardı. Erkekler de onların arkasında bir daire oluşturdular. Bir kez huzursuzlaşan fillerin de aynı şeyi yaptığını görmüştüm. Bu kitle halindeki gösteriye sevineyim mi, üzüleyim mi bilemedim. Çevremde hamalları ve askerleri aradım ama hepsi ortadan yok olmuştu! İyi niyetimizi göstermek için sigara, kibrit ve çengelliiğne dağıttım. Erkekler koro halinde, çok da kötü olmayan sert savaş şarkıları söylemeye ve bacaklarını sağa sola sallamaya başladılar. Kadınlar ve

çocuklar ağır ağır ateşin çevresinde dönüyor, erkekler de silahlarını sallayarak, vahşice şarkı söyleyerek ve davul ve borazan çalarak ateşe doğru ilerliyor, geri çekiliyor ve bu hareketi sürekli yineliyorlardı.

Gizemli ay ışığının ve ateşin pırıltısı, olayı vahşi ve duygu yüklü bir olaya dönüştürmüştü. İngiliz arkadaşımla birlikte biz de dans edenlere katıldık. Yüzlerinden, katılmamızın hoşlarına gittiği belliydi. Giderek hızlanan davulların ve borazanların eşliğinde daha da coştular ve hep birlikte ayaklarımızı yere vurarak ter içinde şarkılar söyledik, bağırdık, çağırdık. Böyle bir müziğin eşlik ettiği bu tür danslarda, yerliler tam bir sahiplenme duygusuna kendilerini kolayca kaptırıyorlar. O anda da öyle bir havaya girmişlerdi. Saat on bir sularında, iş çığrından çıktı ve dans garip bir olaya dönüşmeye başladı. Dansçılar vahşileşmişti. İşin nereye varacağını düşünüp korkmaya başladım. Reise, herkesin yatacağını ve bu nedenle dansı durdurması için işaret ettim ama o hâlâ, “Bu son,” deyip duruyordu.

Aklıma, Sarasin’lerin kuzenlerinden birinin, Celebes’e yaptığı bir keşif gezisi sırasında, bir *n’goma*’yı izlerken havada uçan bir mızrakla vurulduğu geliyordu. Bu nedenle, reisin dediklerine aldırmadan insanları bir araya toplayıp sigara dağıttım. Elimle de uykuya yatmak zamanının geldiğini işaret ettim. Sonra gülerek kırbacımı tehdit eder gibi salladım ve ne dilde söyleyeceğimi bilemediğim için İsviçre Almancasıyla bu kadarının yettiğini ve eve gidip yatma zamanının geldiğini haykırdım. Kızmış numarası yaptığımı anladılar ama gene de etkileyici oldu. Bir kahkaha koptu, sonra dağılıp gecenin karanlığında kayboldular. Uzun bir süre neşeli haykırışlarını ve davulların sesini duyduk. Sonunda sesler kesildi. Biz de bitkin bir halde gidip yattık.

Gezimiz Nil kıyısındaki Recaf’ta sona erdi. Orada eşyalarımızı, su çok sığ olduğu için nasılsa kıyıya yanaşabilmiş küçük bir tekneye yükledik. Yaşadıklarım yetmiş de artmıştı bile. Kafamdan binbir düşünce geçiyordu ve daha fazlasını kaldıracak halim kalmadığını anlıyordum. Yapmam gerekli olan şey, aldığım notları toparlayıp gözlemlerimi ve deneyimlerimi gözden geçirmek ve birbirleriyle bağlantılarını bulmaktı.

Gezim sırasında düşlerim Afrika'yla ilgili olmamak için ellerinden geleni yaptılar. Sürekli evimle ilgili düşler gördüm. Bilinçdışı süreçleri, bu denli bireysel bir yoruma izin verirseniz, sürekli evimle ilgili düşler görmemi sağlayarak bana Afrika gezimi gerçek görmediklerini, bu geziye, benimle ilgili bulguları ortaya koyan ya da simgesel bir olay diye baktıklarını anlatmak istediler. En çok etkilendiğim olaylar bile düşlerime girmedi. Tüm keşif gezisi boyunca yalnızca bir kez düşümde bir zenci gördüm. Yüzü bana hiç yabancı gelmedi ama onu nereden tanıdığımı çıkarabilmek için uzun süre düşünmem gerekti. Sonunda buldum. Chattanooga, Tennessee'deki berberimdi, yani Amerikalı bir zenciydi! Düşümde, kızgın, dev gibi bir saç maşasıyla saçlarımı zencilerinki gibi kıvırcık yapmaya çalışıyordu. Yakıcı sıcağı hissedebiliyordum. Ter içinde uyandım.

Bu düşü bilinçdışından gelen bir uyarı olarak aldım. İlkelliğin benim açımdan tehlikeli olacağını açıklıyordu. O günlerde, "siyahlaşmaya" çok yaklaşmıştım. Tatarcık hummasına yakalanmıştım. Hastalık, büyük bir olasılıkla ruhsal direncimi zayıflatmıştı. Düş bir zencinin beni tehdit ettiğini, dolaylı simgelemek için onu, on iki yaşındayken Amerika'da berberim olan bir zenciye dönüştürmüştü. Düşlerimin garip tutumu, bir rastlantı sonucu Birinci Dünya Savaşı sırasında saptanan bir olgunun eşidir. Savaşan askerler, savaştan çok evleriyle ilgili düşler görürlermiş. Askerî psikologlar, bir asker aşırı derecede savaşla ilgili düşler görmeye başladığında o askerin cepheden geriye çekilmesi gerektiğini, çünkü bunun, o askerin ruhsal direncinin dış etkenlere dayanamayacak denli zayıfladığı anlamına geldiğini belirtirlerdi.

Tüm dikkatimi, zorlayıcı bir ortam olan Afrika'ya vermeme karşın, içimde hep aynı çizgide giden bir şeyler düşlerime yansımıştı. Düşlerim kişisel sorunlarımla ilgili oldu. Bundan çıkarabildiğim tek sonuç, Avrupalı kişiliğimin koşullar ne olursa olsun aynı kaldığıydı. Afrika'ya gitme nedenimin, açıkça belli olmasa da, birçok kişinin geçmişte yaptığı ve hâlâ da yapmakta olduğu gibi, Afrika'da kalma pahasına bile olsa, Avrupa'dan ve onun karmaşık sorunlarından kaçmak olduğundan kuşkulanmaya başladım. Bu da beni çok şaşırttı. Geziye, yerlilerin psikolojisini

araştırmaktan çok, (Bugishu Psikolojik Keşif Gezisi; kutuların üzerinde siyah harflerle yazdığına göre: BPKG) “Bakalım psikolog Jung’a, vahşi Afrika’da neler olacak?” gibi yüz kızartıcı bir sorunun yanıtını bulmak için yola çıktığımı anladım. Entelektüel bağlamda, gerçek amacımın bir Avrupalının ilkel koşullara tepkisinin ne olduğunu irdelemek olmasına karşın bu soruyu sürekli kafamdan atmaya çalışmıştım; ama sonunda, bu gezinin tümüyle nesnel bir bilimsel araştırmadan çok, ciddi bir kişisel araştırma olduğunun ve derinlere inmenin içimdeki yaralara dokunduğunun bilincine vardım ve geziye çıkmamın gerçek nedeninin Wembley Sergisi olmadığını, Avrupa’ nın havası beni boğduğu için bu işe kalkıştığımı kendime itiraf etmek zorunda kaldım.

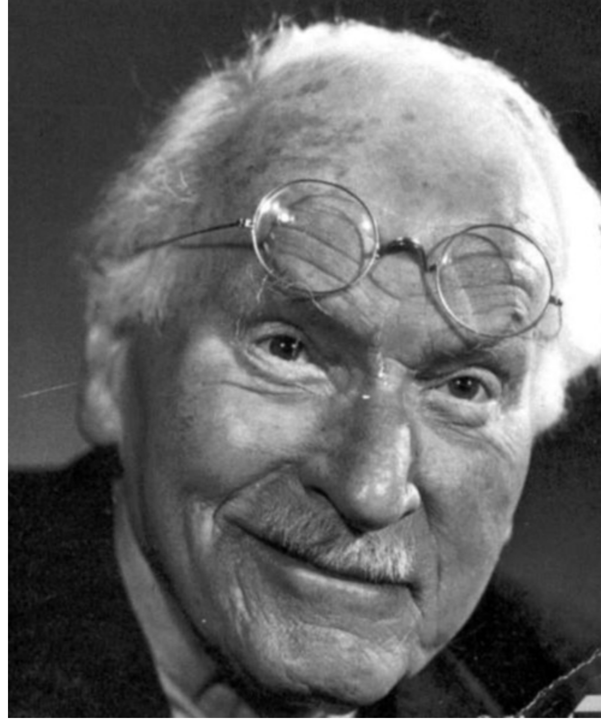
Bu yoğun düşünceler içinde, Nil’in sakin sularında, kuzeydeki Avrupa’ya, yani geleceğe doğru yolculuğumuzu sürdürdük. Nehir yolculuğumuz Hartum’da sona erdi. Artık Mısır’da sayılırdık. Böylece isteğim gerçekleşmiş oldu. Bu kültür âlemine, Avrupa ve Yunanistan yerine güneyden, Nil Nehri’nin çıktığı yerden gitmek istemiştim. Mısır kültüründeki karmaşık Asya öğeleri beni çok ilgilendirmiyordu. Hami etkileri daha çok ilgimi çekiyordu. Nil’in coğrafi yapısını ve tarihsel zaman akışını izleyerek bazı sonuçlar çıkarabilirdim. Bu bağlamda öğrendiğim en önemli şey, Elgonilerdeki Horus öğesiydi. Bu öğe ve onunla bağlantılı tüm öykü, Mısır’ın güney giriş kapısı Abu Simbel’i gördüğümde bir kez daha önümde canlandı.

Horus miti, ilk kez doğan tanrısal ışığın çok eskilere dayanan öyküsüdür. Bu mit, büyük bir olasılıkla, insanoğlunu tarih öncesi karanlıktan kurtaran kültür süreci (bilinçliliği) başladıktan sonra ortaya çıkmış olmalı. Benim için de Afrika’nın göbeğinden Mısır’a gitmek bir tür ışığın doğuşunu canlandırmak anlamına geldi. Bu oyun tümüyle benimle, yani benim psikolojimle ilgiliydi. Bunun farkındaydım ama ifade etmek için yeterli sözcükleri bulamıyordum. Afrika’nın benim için ne anlama geleceğini gitmeden kestiremiyordum, ama işte, doyurucu deneyimler yaşamış ve doğru yanıtları bulabilmiştim. Bu, benim için herhangi bir etnolojik saptamadan, bir silah ya da çanak çömlek koleksiyonundan ya da avda bir kupa kazanmaktan çok daha değerliydi.

IV. Hindistan

Hindistan'a gitmeyi kendim planlamadım. 1938 yılında, İngiliz hükümeti, Kalküta Üniversitesi'nin kuruluşunun yirmi beşinci yıl törenlerine beni de davet etti. O zamana kadar Hint felsefesi ve diniyle ilgili birçok şey okumuştum ve Doğu bilgeliğinin değerini biliyordum ama öznel kararlarımı verebilmem için bir münzevi gibi kendi kendimle baş başa kalmam gerekiyordu. Hindistan beni bir düş gibi etkiledi; çünkü kendimi ve bana özgü gerçeği arıyordum.

O günlerde, simya üzerinde yoğun çalışıyordum. Hindistan gezisi araya girdi. Kafam simyayla öylesine doluydu ki, yolculuğa çıkarken yanıma Gerardus Dorneus'un ana yazılarını içeren *Theatrum Chemicum*'un (1602) ilk cildini de aldım ve yolculuk boyunca o kitabı başından sonuna ayrıntılı irdeledim. Bu nedenle, Avrupa düşünce biçiminin köklerinin oluşmasında etken olan bu malzemeyi, içinde bulunduğum yabancı bir kültür ve düşünce biçimiyle ilgili izlenimlerimle karşılaştırma durumunda kaldım. Her iki kültür de, bilinçdışının ruhsal deneyimlerinden yola çıktıkları için aynı, benzer ya da en azından karşılaştırılabilir iç görüşler ortaya koyuyorlardı. Hindistan'la ilgili ilk izlenimim, bize çok uzak ve çok farklı bir kültürü olduğuydu. Orta Afrika gezimde, değişik öğelerin etkisi altında kalmıştım. Ama kültürlerinin önemli bir etkisi olmamıştı. Kuzey Afrika'daysa, kültürlerini bana doğru dürüst anlatabilecek birini bulamamıştım. Oysa Hindistan'da, Hint düşünce biçiminin sözcüleriyle karşılaştım ve Avrupa düşünce biçimiyle onlarınkini karşılaştırma olanağı buldum. Beni bir süre konuk eden Mysore mihracesinin gurusu S. Subramanya'yla ve ne yazık ki adlarını unuttuğum başkalarıyla çok derin sohbetlerimiz oldu. "Kutsal adam" denen kişilerle konuşmamaya özen gösterdim çünkü kendim çaba göstermeden onların gerçeğini kabul etmek istemiyordum. Kendi gerçeğimle yetinmek zorundaydım. Kutsal adamlardan gerçeği öğrenmek ve onların düşüncelerini kabul etmek benim için hırsızlık gibi bir şey olacaktı. Bilgelikleri onlara ait, içimden gelenler de bana. Avrupalı olduğum için bazı şeyleri Doğu'dan ödünç alamazdım. Yaşamıma, içimdeki benliğin dediklerine ya da doğanın getirdiklerine göre kendim biçim vermeliydim.

C.G. Jung. 1940'lar.

Hindistan'daki kutsal adamların önemini yadsımıyorum ama onları tümüyle ayrı bir olay olarak almayı da düşünmedim, çünkü bilgeliklerini kendilerinin mi yarattığını, yoksa binlerce yıldır ülkenin sokaklarında dolaşan bilge sözlerden alıntılar mı olduğunu bilemem. Bununla ilgili tipik bir öyküyü anımsıyorum. Seylan'da iki köylü arabalarıyla çok dar bir yolda burun buruna gelmişler. Doğal olarak kavga çıkacağına, her ikisi de çekinerek, "*Adukan anatman*" gibi nezaket sözcükleri mırıldanmaya başlamışlar. Bu sözcükler, "geçici bir rahatsızlık; (kişisel) olayın ruhlarımızla ilgisi yok" anlamına geliyor. Bu olay acaba bir kez mi olmuş yoksa o da tipik bir Hintli davranışı mı?

Hindistan'da özellikle, kötülüğün psikolojik yapısıyla ilgilendim. Bu sorunun Hintlilerin ruhsal yaşamının doğal bir parçası olması beni çok etkiledi. Bu sorunsala farklı bir açıdan bakmayı öğrendim. Kültürlü bir Çinliyle yaptığımız sohbette, bu insanların "kötülük" denen şeyi, itibarlarını kaybetmeden nasıl yaşama kattıklarını öğrenmek beni çok etkiledi. Doğulu için ahlak sorunsalı, bizde olduğu gibi öncelikli değil. Onlar iyiyle kötünün

anlamlı bir biçimde doğada iç içe olduğuna ve her ikisinin de aynı bütünün değişken öğeleri olduğuna inanıyorlar. Hint ruhsallığının iyilik kadar kötülüğü de içerdiğini gördüm. Bir Hıristiyan iyiyi ararken kötülüğe boyun eğer, oysa bir Hintli, kendisini iyiliğin de kötülüğün de dışında görür ve bu durumu meditasyon ya da yogayla gerçekleştirmeye çalışır. Ben buna karşıyım çünkü o zaman, ne iyilik ne de kötülük biçimlenir ve bu durum durağanlığa neden olur. İnsan böyle bir durumda, ne iyiliğe ne de kötülüğe inanır. İnansa bile, bu, “benim” iyiliğim ya da “benim” kötülüğüm düzeyinde kalır, yani bir şey “bana göre” iyi ya da kötüye dönüşür. Böyle düşündüğümüzde, Hint düşüncesindeki çelişkiyi görürüz. Hint düşüncesinde iyi ve kötü kavramları olmadığı ya da bu düşünce çelişkiler içinde boğulduğu için, karşıtlardan ve onun gibi binlerce şeyden kurtulmak için *nirvana* gerektiriyor.

Bir Hintlinin amacı ahlaksal açıdan kusursuzluğa ulaşmak değil, *nirvana* durumuna gelebilmektir. Kendisini doğadan soyutlamak ister ve bu amaca yönelik olarak meditasyon yaparak hiçliği ve imgesizliği yaratmaya çalışır. Buna karşın ben, doğayı ve ruhsal imgeleri bilinçli düşünmeyi sürdürmek istiyorum. Ne insanlardan ne kendimden ne de doğadan kurtulmak istiyorum çünkü bence bunlar en büyük mucizeler. Doğa, ruh ve yaşam bana tanrısallığın sürekli ortaya çıkışları gibi geliyor. Daha ne isteyebilirim ki? Bence varoluşun en yüce anlamı, ne olmadığı ya da artık ne olmadığında değil, yalnızca, ne olduğu gerçeğinde yatıyor.

A tout prix bir kurtuluş yok. Sahip olmadığım, yapmadığım ya da yaşamadığım bir şeyden kurtulamam. Yapabileceğim her şeyi yaptıktan, kendimi bir şeye adadıktan ve ona varlığımla katıldıktan sonra kurtulabilirim ancak. Katılmaktan sakınırsam ruhun o parçasını kesip atıyorum demektir. Bir deneyime kendimi kapıp koyvermemek için geçerli bir nedenim olması doğaldır ama böyle bir durumda, beceriksizliğimi itiraf etmek ve çok önemli bir şeyi yapmayı ihmal ettiğimi bilmek zorundayım. Beceriksizliğimi apaçık kabul etmem, olumlu bir davranışta bulunmamın özrü olur.

Tutkularının cehenneminden geçmemiş bir insan hiçbir zaman onların üstesinden gelemez çünkü o zaman, o tutkular komşu kapıda pusu kurarlar

ve herhangi bir anda kıvılcımlanarak insanın kendi evine saldırırlar. Bir şeyden vazgeçersek ve bir şeyi geride bırakıp onu iyice unutursak, görmezden geldiğimiz şeyin güçlenerek geri dönme tehlikesini oluşturmuş oluruz.

Orissa'da, benimle büyük tapınağa gelmeyi öneren bir *pandit*'le karşılaştım. Tapınağın dış duvarları baştan aşağı çok müstehcen kabartmalarla donatılmıştı. Uzun sohbetimiz sırasında bana, bunun ruhsallığı elde etmenin bir yolu olduğunu söyledi. O sırada duvarlara ağızları açık bakakalmış genç köylüleri göstererek, o insanların o anda ruhsallıkla ilgileri olmadığını, büyük bir olasılıkla, bu olağanüstü kabartmalara hayran hayran bakarken kafalarında cinsel fanteziler ürettiklerini söyleyerek karşı çıktım. Bana, "Önemli olan da bu. *Karma*'larını gerçekleştirmeden ruhsallıklarını nasıl kazanırlar ki? Buradaki müstehcen sahneler insanlar *dharma*'larını (yasa) hatırlasınlar, diye yapılmış. Bunlar olmasa bu bilinçsizlerin aklına bile gelmeyebilir," dedi.

Genç erkeklerin, kızışma döneminde olmayan hayvanlar gibi cinselliklerini unutabileceklerini düşünmeyi garipsedim. Oysa yanımdaki bilge adam, onların hayvanlar kadar bilinçsiz olduklarında ve bu nedenle uyarılmaları gerektiğinde ısrar etti. Başka türlü ruhsallaşmaya katılamayacaklarını ve tapınağın içine girmeden önce, dıştaki süslemelerin onların *dharma*'larının bilincine varmasını sağladıklarını anlattı.

Tapınağın kapısından girerken, arkadaşım, içeri giren herkesi gülümseyerek karşılayan iki "baştan çıkarıcı"yı gösterdi. Dans eden dolgun kalçalı iki kızdı bunlar. "Dans eden bu kızları görüyor musunuz? Bunların anlamı da aynı. Kuşkusuz bunlar, sizin ve benim gibi belirli bir bilinç düzeyine ermiş olanları ilgilendirmez ama köylü gençler için vazgeçilmez bir ders ve bir uyarıdır," dedi.

Tapınaktan çıkıp taş yolda ilerlemeye başladığımızda ansızın, "Bu taşları görüyor musunuz? Ne anlama geldiklerini biliyor musunuz? Size çok büyük bir sır vereceğim," dedi. Bu tür dikili taşların fallik anlamını çocukların bile bildiğini sandığım için çok şaşırdım. Büyük bir ciddiyetle

eğildi ve kulağıma, “Bu taşlar, erkeklerin mahrem yerleridir,” dedi. Oysa bana, bunların büyük tanrı Şiva’yı simgelediklerini söylemesini bekliyordum. Ağzım açık ona bakakaldığım sırada, kendisini çok önemsercesine başını sallıyordu. Sanki, “Ya, işte böyle! Siz cahil Avrupalılar bunu nereden bileceksiniz,” der gibiydi. Bu olayı Heinrich Zimmer’e anlattığımda çok hoşuna gitti ve, “Sonunda Hindistan’la ilgili doğru bir şey duyabildim!” dedi.

Stupa’lar benim için unutulmaz bir anı oldu. Çoğu zaman, anlamının bilincine hâlâ varamadığım bir şey, bir insan ya da bir düşünceyle karşılaştığımda, içimde kendine özgü çok yoğun bir duygu oluşur. Buddha’nın ilk vaazını verdiği Sanchi *stupa*’larını gördüğümde de böyle oldu. *Stupa*’lar, Buddha’nın Maha-Parinibbana Sutra’daki betimlemelerine uyularak, yeşil kırların arasından giderek yükselen büyük taşlardan yapılma bir patikayla çıktığınız, kayalık tepelerin doruğuna yapılan mezarlar ya da kemiklerin korunması için yapılan yerlerdir. İki pirinç çanağı üst üste konmuş gibi yarım daire biçimindedirler (içbükey içbükeyin üzerinde). İngilizler orayı büyük bir saygı içinde restore etmişler. Bu binaların en büyüğü, dört görkemli kapısı olan bir duvarla çevrili. Kapılardan birinden girdiğinizde, yol sola dönüyor ve *stupa*’nın çevresinden dolanıyor. Dört ana noktada, Buddha’nın heykeli var. İlk daireyi dolaştıktan sonra, gene aynı yönde giderek daha yüksekteki ikinci çevre yoluna giriyorsunuz. Uçsuz bucaksız manzara, *stupa*’lar, tapınağın harabeleri ve kutsal yerin sessizliği beni büyüledi. Arkadaşıma veda ettim ve insanı etkisine alan o yerin havasına daldım.

Bir süre sonra, giderek yaklaşan ritmik çan sesleri duydum. Derken, her birinin elinde küçük bir gong olan sıraya dizilmiş Japon hacılar göründü. Çok eski bir dua olan, “*Om mani padme hum*”a ritim tutuyorlar, sıra *hum* sözcüğüne geldiğinde gonga vuruyorlardı. *Stupa*’nın dışında saygıyla eğildiler. İçeriye girince de, Buddha’nın heykelinin önünde bir kez daha eğildiler. Buddha’nın her heykelinin önünde bir ilahi okuyarak, daire biçimindeki iki yolu da dolaştılar. Onları izlerken tüm benliğimle onlara katıldım ve içimden bir şey onlara, benim ifade edemediğim duygularımı yansıtmama yardımcı oldukları için minnettar kaldı.

Duygularımın bu denli yoğun oluşu bana, Sanchi Tepesi'nin benim açımdan önemini gösterdi. Orada Budizme farklı bir açıdan bakmayı öğrendim. Buddha'nın yaşamını, benliğin gerçeğe dönüşmesi ve ortaya çıkıp öznel bir yaşam olduğunu savunması olarak algılıyordum. Buddha'nın felsefesinde benlik tüm tanrılardan üstündür ve insanın ve dünyanın varoluşunun özünü simgeler. Benlik, insanın hem kendisinin hem de varoluşunun bilincine varmasını sağlar. O olmasaydı, dünya da var olmazdı. Buddha insan bilincinin evrensel değerini görebilmiş ve insan bu ışığı söndürdüğünde, dünyanın bir hiçliğe yuvarlanacağını anlamıştı. Schopenhauer'in büyüklüğü de bunu anlayabilmesinde ya da Buddha'dan bağımsız olarak, bu gerçeği yeniden keşfetmesinde yatar.

İsa da, Buddha gibi benliğin varlığını ortaya koymuştur ama çok farklı bir bağlamda. Her ikisi de dünyanın üstesinden gelmeyi simgeler ama Buddha bunu mantığıyla, İsa'ysa kendini kurban ederek yapmıştır. Hıristiyanlıkta daha çok acı çekilmiş, Budizmdeyse daha çok şeyin bilincine varılmış ve daha çok şey yapılmıştır. Her iki yol da doğru yoldur ama Hint bakış açısına göre, Buddha daha kusursuz bir insandır ve tarihsel bir kişilik olduğu için insanların onu anlaması daha kolaydır. Oysa İsa, hem tarihsel bir kişilik hem de Tanrı olduğu için anlaması daha zor bir insandır. Kendisi bile kendini anlayamamıştı. Yalnızca, içinden bir sesin onu zorladığını ve bu nedenle kendisini kurban etmesi gerektiğini biliyor ve kendisini kurban etmesini kaderin bir cilvesi olarak alıyordu. Buddha uzun yıllar yaşayıp yaşlı bir adam olarak öldü, oysa İsa'nın İsa olarak eylemi büyük bir olasılıkla çok kısa bir süreyi kapsar.

Daha sonraları Budizm de Hıristiyanlığın uğradığı değişimin eşini yaşamıştır. Buddha, Nidana Zinciri'nin üstesinden gelerek her insanın aydınlanmış bir birey, yani bir Buddha olabileceğini vaaz etmesine karşın, benliğin gerçekleşmesini simgeleyen bir imgeye dönüşmüş ve insanlar onu taklit etmeye başlamışlardır. Buna karşın İsa, her Hıristiyan'ın benliğinin bir parçasıdır. Oysa tarihsel akımlar sonucunda insanlar İsa'yı taklit etmeye başlamışlar ve kendi yollarını kendileri çizip kişiliklerini bütünleştireceklerine, İsa'nın gittiği yolu izlemeye başlamışlardır. Tarihsel akımlar Doğu'da da, Buddha'yı körü körüne taklide yol açmışlardı.

Buddha’ yı taklit etmek, onun düşüncesinin gücünü nasıl azaltmışsa, İsa’yı taklit de, Hıristiyan düşüncesinin evriminin duracağı döneminin habercisi olmuştur. Buddha iç görüşü nedeniyle Brahma tanrılarından çok daha üst düzeydedir. İsa da Yahudilere, “Siz tanrısınız!” diye bağırmıştı ama insanlar onun ne demek istediğini anlayamadılar. Bu nedenle, bugün Hıristiyan Batı denen kesim, yeni bir dünya kurma yerine, sahibi olduğu dünyayı yok edebilecek dev adımlarla ilerlemektedir.

Hintliler beni üç fahri doktorluk unvanı vererek onurlandırdılar. Bunları İslam, Hinduizm ve İngiliz-Hint tıp ve bilimi adına Allahabad, Benares ve Kalküta’da aldım. İnanılacak gibi değildi. Kendimi biraz geri çekmem gerektiğini düşünmeye başladım. Öyle de oldu. On gün ortalıktan kayboldum ama farklı bir nedenden. Kalküta’da dizanteriye yakalandığım için hastaneye yatmak zorunda kalmıştım. Soluk aldırmayan izlenimlerin vahşi denizinde, o adaya çekilmek bana iyi geldi. Binbir şeyi ve onların insanı şaşırtan kargaşasını düşünebileceğim bir liman bulmuştum sonunda.

Sağlığıma kavuşup otele döndüğümde, öylesine tipik bir düş gördüm ki değinmeden geçemeyeceğim. Birçok Zürich’li arkadaşım ve tanıdıkla birlikte, büyük bir olasılıkla İngiltere’nin güney kıyılarına yakın, bilmediğimiz küçük ve ıssız bir adadaydık. Ada aşağı yukarı otuz kilometre uzunluğunda, dar, uzun bir yerdi. Kuzeyden güneye doğru uzanıyordu. Adanın güney ucundaki kayalık kıyıda bir Ortaçağ şatosu vardı. Dolaşmaya çıkmış turistler gibi şatonun avlusunda duruyorduk. Önümüzdeki büyük kapıdan mum ışığıyla aydınlatılmış sütunlu hole çıkan geniş bir taş merdiven görünüyordu. Şatonun, “İsa’nın kutsal kâsesi”nin olduğu yer olduğunu ve o gece orada bununla ilgili kutlamaların yapılacağını biliyordum. Çok gizli bir yerden almıştım haberi. Yanımızdaki Alman profesör bile bunu bilmiyordu. Onunla uzun sohbetlerimiz oluyordu ve bilgisinden ve zekâsından çok etkilenmiştim ama beni rahatsız eden bir şey vardı. Sürekli geçmişte kalmış şeylerden söz ediyor ve bana Altın Kâse efsanesinde, İngilizlerin Fransızlarla bağlantısını anlatıyordu. Anlaşılan, efsanenin bilincinde değildi. Efsanenin hâlâ yaşadığını da bilmiyordu. Oysa

ben her ikisini de biliyordum. Ayrıca çevrenin de farkında değildi ve sınıfta ders verir gibi konuşuyordu. Durumumuzun özelliğine dikkatini çekmeye çalıştım ama başaramadım. Ne merdivenle ne de şölen için hazırlanmış salonla ilgilendi.

Çaresizlik içinde çevreme bakındım ve yüksek bir şatonun duvarının dibinde olduğumun farkına vardım. Duvarın alt bölümüne, üzerinde yaprakları, dalları ve üzümleriyle tam bir üzüm bahçesi görünümü veren bir pano asılmıştı. İşlemelerde ahşap yerine demir kullanılmıştı. Dalların arasından kuş evlerini andıran, yine demirden yapılma evler görünüyordu. Derken dallar kıpırdadı ve ilk önce fare sandığım, demirden yapılma kukuletalı minik bir adam gördüm. Evden eve gidip geliyordu. Profesöre dönüp, “Aa, şuna bakın! Böyle bir şeyin...” demeye kalmadan bir kopukluk oldu ve düş değişti. Bu kez, profesör dışında, aynı grup şatonun dışında çıplak, kayalık bir yerde duruyorduk. Altın Kâse henüz şatoda olmadığı ve o gece kutlamanın yapılması gerektiği için bir şeyler yapılmalıydı. Altın Kâse’nin, adanın kuzeyinde tek başına duran ıssız küçük bir evde saklı olduğu söyleniyordu. Altın Kâse’yi şatoya bizim getirmemiz gerektiğini biliyordum. Altı kişi kuzeye doğru yola koyulduk.

Saatlerce uğraştıktan sonra adanın en dar bölümüne ulaştık. Oradan, adanın aslında denizle ayrılmış iki parçadan oluştuğunu gördüm. Boğazın en dar yeri aşağı yukarı yüz metre genişlikteydi. Güneş batmıştı; bir süre sonra karanlık basacaktı. Bu nedenle, geceyi orada geçirmeye karar verdik. Çevrede ne bir insan ne de bir ağaç vardı, yalnızca kayalar ve otlar seçilebiliyordu. Köprü ve sandal da yoktu. Buz gibi havada, arkadaşlarım uykuya daldılar. Ne yapılması gerektiğini düşünmeye başladım ve yüzerek gidip kâseyi almamdan başka çaremiz olmadığına karar verdim. Tam soyunurken uyandım.

Yüzlerce Hindistan deneyiminin etkisinden henüz çıkamadan, Avrupalıya özgü bir düş görmüştüm. Altın Kâse’yle ilgili birçok kuramsal araştırma yapılmıştır ama aşağı yukarı on yıl önce, bu efsanenin, İngiltere’nin birçok yerinde hâlâ yaşamın bir parçası olma geleneğini sürdürdüğünü öğrenmiş ve bu şiirsel mitle, simyada sözü geçen *unum vas, una medicina* ve *unus lapis* simgeleri arasındaki uyumu fark ettiğimde daha

da etkilenmiştim. Günün unuttuğu mitleri geceler anlatır. Bilincin bayağı ve bakmaya değmez bulduklarını ozanlar görür ve bir kâhin gibi onları yeniden yaşama döndürürler. İşte bu nedenle, düşünebilen bir insan da bunlarla değişik biçimleri içinde karşılaştığında, onları tanır. Geçmişin büyük adamlarının öldüğü varsayılır. Oysa yalnızca adları değişir ve yüzü örtülü "kendisi küçük, yüceliği büyük" Kebir, yeni bir eve girmiş olur.

Düş, beni yoğun Hindistan etkisinden koparıp yeniden, Kutsal Kâse'nin Arayışı'nda ve filozofların taşına da değinilen, uzun bir süredir ihmal ettiğim, Avrupa ülkeleri sorunsalına geri götürdü. Yaptığım gezi, amacıma giden yolun üzerinde bir dönüm noktasıydı ama Hint dünyasının bir parçası olmadığımı itiraf etmek zorundaydım. Düş bana, ana görevimin Hindistan olmadığını anımsattı. Sanki bana, "Hindistan'da işin ne? Onun yerine, kendin ve arkadaşların için iyileştirici aracı bul; buna gerçekten gereksinmen var. Durumun tehlikeli; oluşması yüzyıllar sürmüş bir yapıdaki her şeyi yıkmak üzeresin," demek istiyordu.

Gezimin son durağı olan Seylan'ın, Hindistan'dan çok farklı bir ülke olduğunu düşündüm. Orada neredeyse, güney denizlerinin kokusu vardı. Cennet gibi olduğu için insanın uzun bir süre dayanamayacağı bir yerdi. Colombo, her gün, saat beşle altı arasında, berrak bir gökyüzünden aniden inen bir sağanakla yıkanan, trafiği çok yoğun, milletlerarası bir liman. Kısa bir süre sonra, kentten ayrılıp daha dağlık iç yörelere gittik. Eski hükümdarlık merkezi Kandy'nin üzerinden kalkmayan sis iklimi öylesine nemli yapıyor ki, tüm çevre yemyeşil. Buddha'nın kutsal sayılan dişinin olduğu Dalada-Maligawa Tapınağı küçücük ama kendine özgü bir çekiciliği var. O zamanımın büyük bir bölümünü tapınağın kitaplığında kesişlerle konuşarak ve gümüş varak üzerine yazılmış Budist metinlerini inceleyerek geçirdim.

Orada unutamayacağım bir akşam duasına katıldım. Gençler, kızlı erkekli, mırıldanırcasına bir *mantra,* yani bir dua okuyorlar ve mihrapların önüne kucak kucak yasemin serpiyorlardı. Buddha'ya dua ettiklerini düşündüm ama bana rehberlik eden keşiş, "Hayır, artık Buddha yok. *Nirvana* da. Ona dua edemeyiz. Gençler, yaşam bu çiçeklerin güzelliği gibi

geçici, Tanrım, bu sunağın kazandırdıklarını paylaş benimle, diye dua ediyorlar," dedi.

Törenden önce, *mandapamda* ya da Hindistan'da bekleme salonu denen yerde, bir saatlik bir davul konseri verildi. Beş davulcunun dördü, dört köşe salonun köşelerinde, çok iyi bir davulcu olan ve solo çalan beşincisi de salonun ortasında duruyordu. Göğsü çıplaktı. Koyu renk teni ışıl ışıl parlıyordu. Kırmızı kemerli bir *shoka* (bileklere dek inen uzun etek) giymiş, başına beyaz bir türban dolamış, kollarına pırıltılı bilezikler takmıştı. "Müziği adamak için" altın rengindeki Buddha'ya yaklaştı ve çok zarif el ve kol hareketleriyle, sanatsal açıdan kusursuz, garip bir ezgi çalmaya başladı. Mandapa'nın küçük gaz lambalarıyla dolu girişinde durduğu için yalnızca arkasını görebiliyordum. Davul karnın ve karındaki sinir ağının eski dilini konuşur. Karın "dua" edemez ama "çok değerli" *mantra*'nın ya da meditasyon dilinin oluşmasında rol oynar. Bu nedenle bu davranış, var olmayan Buddha'ya tapınmak değil, aydınlanma yolunun bilincinde bir insanın, benliğinin bağımsızlaştığını sergileme yollarından biriydi.

İlkbahar yaklaşırken eve dönüş yolculuğum başladı. İzlenimlerimin yükü beni öylesine eziyordu ki, Bombay'ı görmek için gemiden inmek istemedim. Onun yerine kendimi Latince simya kitaplarıma gömdüm ama Hindistan hiç iz bırakmadan yaşamımdan silinip gitmedi; tersine, bir sonsuzluktan başka bir sonsuzluğa geçmeme yol açan izler bıraktı.

V. Ravenna ve Roma

1913 yılında Ravenna'ya ilk gidişimde, Galla Placidia'nın (doğumu, 450) mezarı bana çok anlamlı ve büyüleyici gelmişti. Yirmi yıl sonra ikinci kez gittiğimde de aynı duygular içindeydim. Mezarın başında beni gene o garip ruh hali sardı ve çok duygulandım. Bir arkadaşımla beraberdim. Mezardan Ortodoks Vaftizhanesi'ne gittik.

Orada ilk gözüme çarpan şey, odayı dolduran solgun, mavi bir ışık oldu ama bu ışığın üzerinde durmadım. Nereden geldiğine de bakmadım. İlk

gidişimde gördüğümü sandığım pencerelerin yerinde tümüyle unuttuğum dört tane olağanüstü güzellikte fresk olduğunu görünce biraz şaşırdım. Belleğimin beni bu denli yanıltmasına canım sıkıldı. Güneye bakan mozaik Ürdün’deki vaftizi, kuzeydeki de İsrail çocuklarının Kızıldeniz’i aşmalarını betimliyordu. Doğudaki üçüncüsünün nasıl olduğunu anımsayamıyorum. Sanırım, Naaman’ın Ürdün’de cüzamdan iyileşmesini gösteriyordu. Bendeki Mecdelli Meryem İncili’nde, o mozaiğe çok benzeyen bir resim vardır. Batı’ya bakan mozaik en etkileyici olandı. En son ona baktık. Dalgalar arasında çırpınan Petrus’a elini uzatan İsa’yı betimliyordu. Aşağı yukarı yirmi dakika, o mozaiğin önünde durup vaftizin kökeni ve özellikle de, arkaik bir inanışa göre vaftizin ölüm tehlikesiyle ilk karşılaşma sayıldığını ve bu nedenle, doğumun ve ölümün arketipsel ifadeleri olduğundan söz ettik. İlk vaftizlerde, boğulma tehlikesini ifade etmek için bebek iyice suyun içine batırılırmış.

Bugüne dek, boğulmak üzere olan Petrus’u unutmadım. Denizin mavisi, mozaik parçalarının her biri ve Petrus’la İsa’nın ağzından çıkan sözleri betimleyen yazılar, tümü en ince ayrıntısına kadar gözümün önünde. Yazıları çözmeye çalışmıştım. Vaftizhane’den sonra, mozaiklerin resimlerini almak için Alinari’ye gittik ama bulamadık. Kısa bir gezi olduğu için zamanım kısıtlıydı. Zürich’ten sipariş etmeye karar verdim.

Eve döndükten sonra, Ravenna’ya giden bir tanıdığa, resimleri betimledim ve getirmesini rica ettim ama resimleri getiremedi çünkü orada öyle mozaikler yokmuş. O günlerde, bir seminerde vaftiz kavramını anlatırken, Ortodoks Vaftizhanesi’nde gördüğüm mozaiklerden de söz etmiştim. Resimler bugün bile gözümün önünde. Vaftizhane’de beraber olduğum kadın arkadaş uzun bir süre, “gözleriyle gördüğü” mozaiklerin orada olmadığına inanamadı.

Bildiğimiz gibi, iki insanın aynı anda aynı şeyi gördüklerini saptamak zordur. Oysa o olayla, her ikimizin de en azından anahatlarıyla aynı şeyi gördüğümüzü kanıtladım.

Ravenna’da yaşadığım bu olay, başıma gelen en garip olaylardan biridir. İmparatoriçe Galla Placidia’nın öyküsünde yer alan bir olaydaki mavi ışık oraya yansımış olabilir. Bizans’tan Ravenna’ya giderken çok şiddetli bir kış

fırtınasına yakalanmış. Sağ kalırsa bir kilise yaptırıp içinde fırtınanın tehlikelerini betimleyeceğine söz vermiş ve sözünü tutarak Ravenna'daki San Giovanni Bazilikası'nı yaptırmış; ama bazilika, Ortaçağ'ın başlarında, içindeki mozaiklerle birlikte yanıp kül olmuş. Milano'daki Ambrosiana'da, Galla Placidia'yi teknenin içinde betimleyen bir sahne hâlâ duruyor.

İlk gezimde bile Galla Placidia beni çok etkilemişti. Böylesine çok kültürlü ve kaprisli bir kadının barbar bir prensle nasıl yaşadığına şaşmıştım. Mezarı bana ondan kalan son şey olduğu için, onun kişiliğine ulaşabileceğim bir yer gibi gelmişti. Kaderi ve tüm varlığı benim için hâlâ canlıydı. Coşkulu yapısı, *anima*'ma çok uygun düşüyordu.

Bir erkeğin *anima*'sının çok güçlü bir tarihsel niteliği vardır. Bilinçdışının sözcüsü olarak tarihöncesi dönemlere gider, geçmişin içerdiklerini somutlaştırır ve bireye tarihöncesi dönemlerle ilgili bilmesi gerekenleri sağlar. *Anima*, bireyin, geçmiş ve o anda içinde canlı olan yaşamının tümüdür. Onun yanında ben, ne geçmişi ne de geleceği olan, hiçlikten yeni fırlamış bir barbar gibi kalırım.

Anima'yla karşılaşmam sırasında, mozaiklerde betimlenen tehlikelerden biri, az kalsın beni de yakalıyordu. Boğulacaktım. İsa'yı yardıma çağıran Petrus'un başına gelen benim de başıma geliyordu. Kaderim Firavun'un ordularının kaderiyle aynı olacaktı. Petrus gibi ben de, hiçbir yerime bir şey olmadan kurtuldum ve bilinçdışımın içeriğinin bütünleşmesi kişiliğimin tamamlanmasına önemli bir katkıda bulundu. Birey, daha önceden beri kendisinde bulunan bilinçdışının içeriğini bilinciyle birleştirdiğinde, içinde olup bitenleri sözcüklere dökmek olanaksızdır. Bu durum yalnızca yaşanır ama tartışılamaz, çünkü çok öznel bir olaydır. Her birimizin kendimizin nasıl olduğuyla ilgili bir yargımız var ve bu gerçekten kuşku duymak ne anlamlı ne de olası. Başkalarına verdiğimiz izlenimler de tartışılamaz. Bildiğimiz kadarıyla, tüm bu izlenimleri ve görüşleri eleyecek daha üst düzeyde bir yetkili yok. Kişiliğin bütünleşmesine dayanan bir değişiklik olup olmadığı ya da bu değişikliğin ne olduğu kişisel yargıya bağlıdır. Bilimsel açıdan doğrulanabilmesi olanaksız olduğu için, dünyadaki saptanmış ve yerleşmiş görüşlere katılamamasına karşın, yaşanması ve

sonuçları çok önemlidir. Gerçekçi psikoterapistlerin ve psikologların bu tür gerçekleri göz ardı etmemeleri gerekir.

Ravenna'da yaşadıklarımdan sonra, dışsal bir şeyin içsel gibi görünebileceği ya da bunun tam tersinin olabileceğini anladım. Vaftizhane'nin duvarlarının, o duvarlar kadar gerçek görünen başka bir görüntüyle örtülmüş olması gerekir. O anda hangisi gerçekti? Duvarlar mı, yoksa imge mi?

Bu ilk kez benim başıma gelmiyor. Böyle bir durumla karşılaştığımızda, onu okuduğumuz ya da duyduğumuz bir şeyden çok daha gerçek diye algılamak zorunda kalırız. Bu tür olayları duyduğumuzda da gizemi açıklayacak bir sürü neden bulmaya çalışırız. Bilinçdışıyla ilgili kuramlar üretmeden önce, bilinçdışıyla ilgili daha pek çok şey yaşamamız gerektiğine inanıyorum.

Yaşamım boyunca çok seyahat ettim. Roma'yı da görmek isterdim ama kentin üzerimde yapacağı etkiyi kaldıramayacağımı düşündüğüm için gitmedim. Pompei'de gördüklerim yetti de arttı bile. Orada gördüklerim, neredeyse algılama gücümün üzerindeydi. Pompei'ye ilk kez gitmemin nedeni, 1910-1913 yılları arasında yaptığım Antik Çağ'ın psikolojisiyle ilgili çalışmalarımın, o çağla ilgili az da olsa bir iç görüş kazanmamı gerektirmeleriydi. 1917 yılında Cenova'dan Napoli'ye gemiyle giderken Roma'nın enlemine yaklaştığımızda küpeşteye dayanıp uzaklara daldım. İşte Roma orada, uzaklardaydı! Avrupa Ortaçağı'nın ve Hıristiyanlığın iç içe geçmiş köklerinden fışkırmış olan eski kültürlerin hâlâ tüten ocağı oradadaydı ve Antik Çağ tüm görkemi ve acımasızlığıyla canlılığını sürdürüyordu.

Örneğin, Paris'e ya da Londra'ya gider gibi Roma'ya gidenlere hep şaşmışımdır. Kuşkusuz, Roma'dan da, öbür kentler kadar estetik açıdan zevk alınabilir ama attığınız her adımda, orada gizlenen ruhu benliğinizin derinlerine dek hisseder ve her duvar kalıntısı ya da sütun size hemen tanıyabildiğiniz bir yüz gibi gelirse, iş çok farklılaşır. Pompei'de bile daha

önceden sezinleyemediğim resimler canlandı önümde; beklemediğim şeyler bilinç düzeyine yükseldi ve bana yanıtlayacak kadar olgun olmadığım sorular yönelttiler.

Yaşlılığımda, (1949'da) Roma'ya gitmemekle yaptığım hatayı düzeltmek istedim ama bilet almaya gittiğimde fenalık geçirdim. Önemli bir şey değildi ama o günden sonra Roma'ya gitme planlarımdan tümüyle vazgeçmek zorunda kaldım.

59. (Fr.) Tanrı'nın elinden çıkan her şey iyidir. (Y.N.)
60. (Svahili dili) Para olarak da kullanılan kabuklar. (Ç.N.)
61. (Fr.) "Madam evdeydi." (Ç.N.)

İmgeler

1944 yılında ayağım kırıldı. Bu şanssızlığı bir de kalp krizi izledi. Ölümün eşiğinde, kendimde olmadan yatıyordum. Oksijen ve kâfur veriyorlardı. Sanırım hezeyanlar ve imgeler o sırada başladı. İmgeler öylesine güçlüydü ki ölmek üzere olduğuma inandım. Hemşire daha sonra bana, “Çevrenizde bir ışık oluşmuştu,” dedi ve bunu, ara sıra, ölmek üzere olanların çevresinde gördüğünü ekledi. Ölümün sınırına dayanmıştım; sanki bir düşte yaşar gibiydim. Her neyse! Garip şeyler olmaya başladı.

Uzayda olduğumu sanıyordum. Aşağıda, parlak bir mavi ışığın içinde dünya duruyordu. Derin mavi denizleri ve kıtaları görebiliyordum. Ayaklarımın altında Seylan, uzakta da Hint Yarımadası vardı. Görüş açım tüm dünyayı kapsamıyordu ama küresel biçimde olduğu çok açıktı. Kürenin kenarları da olağanüstü güzellikteki mavi ışığın içinde gümüş ışıltılar saçıyordu. Kürenin bazı yerleri renkliydi ya da okside olmuş gümüşü anımsatan koyu yeşil rengindeydi. İyice solda, geniş bir alan vardı. Orada, dünyanın gümüş rengi, kırmızımsı bir altına dönüşmüş gibiydi. Sonra Kızıldeniz geliyordu; çok çok uzakta, bir haritanın kenarında kalmışçasına, Akdeniz’in küçük bir parçasını da görebiliyordum. Gözlerimi oradan ayıramıyordum. Geri kalan yerler belirgin değildi. Himalayalar’ın karla kaplı tepelerini de görebiliyordum ama o yön sisli ve bulutluydu. “Sağ” tarafa hiç bakmadım bile. Dünyadan ayrılmak üzere olduğumu biliyordum.

Daha sonra, insanın bu denli geniş bir manzarayı görebilmesi için ne kadar yükseklikte olması gerektiğini düşündüm. En aşağı 1 500 kilometre olmalıydı! Bu yükseklikten dünya, yaşamımda gördüğüm en görkemli şeydi.

Bir süre manzarayı izledikten sonra arkamı döndüm. Yüzüm kuzeye dönük durdum. Hint Okyanusu arkamda kalmıştı. Bana şimdi de güneye

bakıyorum gibi geldi. Yeni bir imge belirdi. Boşlukta, bir meteora benzeyen, belki evimden de büyük, dev gibi siyah bir taş gördüm. O da, benim gibi boşlukta yüzüyordu.

O tür taşları Bengal Körfezi'nde görmüştüm. Mezarlarda bulunan, bazılarının içleri oyuk, sarımsı kahverengi granit parçalarıydı. Gördüğüm blok halindeki taş da onlardan biriydi ama siyahtı. Taşın üzerinde küçük bir antreye açılan bir oyuk vardı. Girişin sağında, lotus pozisyonunda bir Hintli kımıldamadan oturuyordu. Uzun, beyaz bir şey giymişti. Beni beklediğini biliyordum. Antreye iki basamakla çıkılıyor, sonra sağdaki kapıdan tapınağa giriliyordu. Kapının çevresindeki sayılamayacak kadar çok küçük nişlere yerleştirilmiş çanaklarda yanan hindistancevizi yağının alevi, kapının çevresinde bir çelenk oluşturmuştu. Böyle bir görüntüyle Seylan'daki Kutsal Diş Tapınağı'nda da karşılaşmıştım. Oradaki kapı da, birkaç dizi çanağın içinde yanan yağın aleviyle çevrelenmişti. Tapınağın basamaklarına yaklaştığımda garip bir şey oldu. Dünyadayken istediğim, amaçladığım, düşündüğüm ve yaptığım her şey, bir yaranın kabukları gibi düşmeye başladı ya da biri onları koparıyordu. Canım çok acıyordu. Geriye tek bir şey kaldı. Sanki artık, yalnızca o âna dek yaşadığım ya da yaptığım şeyleri yüklenmiştim. Tümü içimdeydi ya da ben onlardım diyebilirim. Geçmişimden oluşuyordum. "Ben işte buyum. Yaptıklarımdan ve başardıklarımdan oluşan bir yumağım," diye düşündüm. Buna hiç kuşkum yoktu. Bu deneyim bana hem çok büyük bir yoksulluk hem de çok büyük bir tatmin verdi. Tüm isteklerimden arınmış ve nesnellik kazanmıştım. O âna dek olduğum ve yaşadığımdan ibarettim. Başka her şeyimin benden alınıp yok edilmesinin verdiği bir duygu kapladı içimi ama bir süre sonra yok oldu. Üzülmüyordum, tersine, "ben" olan her şeye sahiptim ve bu da zaten her şey demekti.

Tapınağa yaklaşırken başka bir şey dikkatimi çekti. Aydınlık bir odaya gireceğime ve gerçekten de bana ait olan insanların tümünü orada bulacağıma kuşkum yoktu. Orada, en sonunda, tarihsel bağlamda kim olduğumu ve yaşamımın tarihsel bağlamda yerinin neresi olduğunu da öğrenecektim. Benden önce neler olduğunu, neden var olduğumu ve yaşamımın nereye doğru aktığını da. Ara sıra, yaşamım bana, başı sonu

olmayan bir öykü gibi gelmiş, başı ve sonu eksik tarihsel bir metnin bir parçası olduğumu düşünmüşümdür. Olaylar zincirinin kopuk bir parçasıyım gibi gelir bana. Birçok soru yanıtsız kaldı. “Neden bu yolda yürüyorum? Neden belirli varsayımları doğarken beraberimde getirdim? Bu varsayımlarla neler yaptım? Bundan sonra neler olacak?” Kaya tapınağa girer girmez bu soruların yanıtlarını bulacağıma kuşkum yoktu. Orada yaşamımın neden farklı değil de böyle geliştiğini yanıtlayabilecek insanlar olacak ve onlar bana bunun nedenini açıklayacaklardı. Bunları düşünürken, gözüm Avrupa yönünden yükselen başka bir şeye takıldı. Doktorum H. ya da daha doğrusu onun benzeriydi bu. Altın bir zincir ya da defne dallarından yapılma çelenkten bir çerçevenin içindeydi. “Bana bakan doktor bu ama eski Kos Kralı olarak geldi,” diye düşündüm. Doktorun yaşamı, ilk çağlardan beri var olan asıl kral kalıbının geçici olarak cisimleşmiş haliydi, oysa şimdi asıl biçiminde gelmişti.

Büyük bir olasılıkla ben de asıl biçimimdeydim. Bu da bana doğal geliyordu. Önümde durduğunda konuşmadan birbirimizi anladık. Dr. H. bana dünyadan bir mesaj getirmek üzere görevlendirilmişti. Mesaj benim gitmeme karşı çıkıldığını çünkü gitmeye hakkım olmadığını ve geri dönmem gerektiğini belirtiyordu. Bunu duyduğum anda fantezi sona erdi.

Büyük bir düş kırıklığına uğramıştım. Demek ki, bedenimden parça parça koparılan kabuklar ve her şey boşuna olmuştu. Tapınağa girip ait olduğum insanlara kavuşmama da izin verilmiyordu.

Gerçeğe dönersek yeniden yaşamaya karar vermem üç hafta aldı. Yemek gördüğüm zaman fena oluyordum. Hasta yatağımdan görebildiğim kent ve dağlar bana kara delikleri olan boyalı bir perde ya da hiçbir anlam ifade etmeyen resimlerle dolu eski bir gazete gibi geliyordu. Düş kırıklığı içinde, “Kutu düzenine geri dönmem gerekiyor,” diye düşünüyordum. Bana, sanki kozmosun ufkunun ardında üç boyutlu yapay bir dünya kurulmuş ve o dünyada insanların her biri tek başına küçük bir kutuda oturuyor gibi geliyordu. Bir kez daha, bunun bir önemi olduğuna kendimi inandırmam gerekiyordu. Yaşam ve tüm dünya benim için bir hapishaneden

farksızdı ve hapishanenin hâlâ yerinde durduğuna inanasım gelmiyordu. Tam o düzenden kurtulduğumu sanırken, yeniden, herkes gibi ben de pamuk ipliğine bağlı bir kutuda asılı kalmak zorunda kalacaktım. Uzayda yüzerken üzerimde hiçbir ağırlık hissetmediğim günler geride kalmıştı.

Beni yaşama döndürdüğü için doktora karşı bir yandan çok olumsuz duygular besliyor, bir yandan da onun için kaygılanıyordum. “Aman Tanrım, yaşamı tehlikede! Bana asıl biçiminde göründü! Bir insanın bu biçimine dönmesi onun öleceğini gösterir çünkü artık o, da ‘büyük’lerine katılmış olur!” diye düşünüyordum. Aklıma ürkünç bir şey geldi. Benim yerime onun öleceğine inanmaya başladım. Ona bunu anlatmaya çalıştım ama anlamadı. Bu da beni çok öfkelendirdi. “Kos Kralı olduğunu bilmiyor mu? Asıl biçimini aldığını da mı bilmiyor? Numara yapıyor,” diyordum kendi kendime. Karım, ona dostça davranmadığım için bana kızıyordu. Haklıydı da. İmgelerde, aramızda geçenleri anlatmama inatla izin vermemesi de beni sinirlendiriyordu. “Kendisini uyarmaya çalıştığımı anlamıyor! Bu denli umursamaz olamaz. Ona kendisine dikkat etmesini söylemeye çalışıyorum,” diye düşünüp duruyordum. Yaşamının tehlikede olduğuna adım kadar emindim.

Son hastası ben oldum. 1944 Nisanı’nın dördüncü günü (hâlâ tam tarihi anımsıyorum) ilk kez yatağın kenarına oturmama izin verdiler. Aynı gün doktor hastalanmış. Bir daha da hastalıktan kalkamadı. Sık sık ateşleniyormuş. Kısa bir süre sonra da septisemiden öldü. Deha pırıltıları olan iyi bir doktordu. Öyle olmasaydı, bana Kos Kralı olarak gözükmezdi.

O günlerde garip bir tempom vardı. Gündüzleri moralim çok bozuk oluyor, çok halsiz ve isteksiz olduğum için canım kımıldamak bile istemiyor, kafamda karamsar düşünceler dolaşıyordu. “Kasvetli dünyaya geri dönmek zorundayım yeniden,” diyordum. Akşama doğru uyuyakalıyordum ve bu uyku aşağı yukarı gece yarısına kadar sürüyordu. Sonra uyanıyor ve bir saat kadar tümüyle değişik bir ruh hali içinde uyanık kalıyordum. Kendimden geçmişçesine, uzayda dolaşır gibiydim. İnanılmaz büyüklükteki bir boşlukta, evrenin rahminin güvenliği içindeymişçesine çok

mutluydum. “Bu sonsuz bir mutluluk duygusu. Anlatılamayacak denli olağanüstü bir duygu!” diye düşünüyordum. Çevremdeki her şey büyülü gibi geliyordu. Geceleri hemşire yemeğimi ısıtıp getirirdi çünkü yalnızca o zaman yiyebiliyordum, hem de iştahla. Bir süre onun, olduğundan daha yaşlı görünen yaşlı bir Yahudi kadın olduğunu ve bana dinsel törenlere özgü Yahudi yemekleri hazırladığını sandım. Ona baktığımda, başının üzerinde bir hale görür gibi oluyordum. Sanki Pardes Rimmonim’de, yani nar bahçesindeydim ve Tiferet’le Malhut’un düğününe katılmıştım ya da ölümünden sonra evliliği kutlanan haham Şimon ben Yohay oluyordum. Bu evlilik, Kabala geleneğindeki mistik evliliktir. Ne denli olağanüstü olduğunu size anlatamam! Sürekli, “İşte burası nar bahçesi! İşte bu da Malhut’la Tifereth’in düğünü!” diye düşünüp duruyordum. Benim orada ne işim olduğunu anlayamıyordum. Özünde hepsi bendim. Evlilik bile. Mutlu bir evlilikteki gibi ruhsal açıdan dolu doluydum.

Zamanla nar bahçesi silindi ve imgeler değişti. Kudüs’te “Kuzunun Evliliği” şölenini görmeye başladım. Coşku içinde oluyordum. Işıklar içindeydim ve çevremde melekler uçuşuyordu. Oradada, “Kuzunun Evliliği” benim benliğim olmuştu.

O resim de kayboldu ve son imge ortaya çıktı. Geniş bir vadide yürüyüp bir dizi tepenin olduğu bir yere varıyordum. Vadi çok güzel bir yeşilliğin içine yapılmış bir amfiteatrla sona eriyordu. Burada da *Hierosgamos,* yani kutsal evlilikler kutlanıyordu. Kadınlar ve erkekler dans ederek sahneye çıkıyorlardı. Çiçeklerle kaplı bir divanın üzerinde, her şeyin babası Zeus ve Hera oturuyordu. Onlar da, İlyada’da da betimlendiği gibi mistik evliliklerini kutluyorlarmış.

Her gece büyük bir mutluluk içinde “tüm yaratılanların imgeleriyle çevrili”, inanılmaz güzellikte şeyler yaşıyordum. Bir süre sonra, biçimler karışmaya ve solmaya başlıyorlardı. Genelde imgeler bir saat kadar sürüyor, sonra yeniden uykuya dalıyordum. Sabah olmak üzereyken, “İşte gene sabah oluyor! Gri dünya, kutularıyla birlikte geri dönüyor. Ne kadar saçma! Ne aptalca!” diye düşünmeye başlıyordum. İçsel dünyam öylesine güzelliklerle doluyken, bu dünya iyice saçma gelmeye başlıyordu ama yaşama döndükçe imgeler soluklaştı ve üç hafta sonra tümüyle yok oldular.

O imgeleri gördüğüm süredeki duygularımın güzelliğini ve yoğunluğunu anlatmam olanaksız. Onlar kadar hiçbir şey beni o denli etkilememiştir. Gündüzlerse çok farklı geçiyordu. Sıkıntı içinde kıvranıyordum. Sinirlerim çok gergindi. Her şey beni rahatsız ediyor, her şey çok maddeci, kaba ve hantal geliyor, ne uzaysal ne de ruhsal açıdan hiçbir şey sınırlarından kurtulamıyordu. Yalnızca bir boşluk algılamama ve nedenlerinin bilinmezliğine karşın, bu hapishanenin, gerçek yalnızca oymuşçasına büyüleyici bir çekim gücü vardı. Dünyaya inancımı yeniden kazandım ama bir daha, bu yaşamın, var olmanın yalnızca bir parçası olduğu ve özellikle onun için kurulan, üç boyutlu bir kutuyu andıran bir evrende geçtiği duygusundan kendimi kurtaramadım.

Unutmadığım bir şey daha var. Nar bahçesi imgesini görmeye başladığımda, hemşireye, ona zarar veriyorsam beni bağışlamasını rica ettim. Odanın kutsal havasının ona zarar verebileceğini söyledim. Ne demek istediğimi anlamaması doğaldı. Bana göre kutsallığın büyülü bir havası vardır. İnsanların buna dayanamayacağından korkmuştum. O zaman, "kutsallığın kokusu" ya da Kutsal Ruh'un "tatlı kokusu" dediklerinde ne demek istediklerini anladım. Odada, anlatılması olanaksız bir kutsallığın soluğu vardı ve o soluk *mysterium coniunctionis* olarak ortaya çıkmıştı.

Böyle bir şey yaşanabileceği aklıma bile gelmezdi. Düş gücümün bir ürünü değildi bu. İmgeler ve deneyimlerim tümüyle gerçekti. Öznel bir yönleri de yoktu; tümüyle nesnel nitelikteydiler.

"Sonsuzluk" sözcüğünden genelde kaçınırız ama ben gene de yaşadıklarımı, dünün, bugünün ve geleceğin bir bütün oluşturduğu bir zamansızlığın içinde vecit içinde olma diye nitelendireceğim. O zamanın içinde olan her bir olay bütünleşip somutlaşmıştı. Hiçbir şey zamanın içinde dağılmamıştı ve hiçbir şey geçici zaman kavramlarıyla ölçülemiyordu. Yaşadıklarımı duygusal bir durum olarak nitelemek gerekir ama bu duygu oluşumunu düş gücünün bir ürünü olarak değerlendirmek yanlış olur. Dünden önce, bugün ve yarından sonra da var olduğumu aynı anda nasıl düşleyebilirim? Oysa bazı şeyler henüz başlamamıştı, bazı şeyler o anda

oluyordu, bazıları da geçmişte kalmıştı ama sonunda bunların tümü bir bütüne dönüştü ve duygu, bir başlangıcın beklentisinden, o anda olanın şaşkınlığından ve olmuş bitmiş şeylerin düş kırıklığı ya da memnuniyetinden oluşan bu toplamı, rengârenk bir bütün olarak aynı anda algıladı. İnsan böyle bir durumda anlatılmaz bir bütünleşmeyle karşılaşıyor ve her şeyi tam bir nesnellikle algılıyor.

Böyle bir nesnelliği daha sonra, karım öldüğü zaman da yaşadım. Onu imge gibi bir düşte gördüm. Bana uzaktan içtenlikle bakıyordu. Aşağı yukarı otuz yaşlarındaki halindeydi. Üzerinde kuzenimin yıllar önce ona diktiği giysi vardı. Sanırım giydiği en güzel giysi odur. Yüzünde ne bir sevinç ne bir acı ne de bir duygusallık ifadesi vardı. Tüm etkilerden arınmışçasına, nesnel bir bilgelik ve anlayış içinde bana bakıyordu. Kendisinin orada olmadığını ve bana ulaşabilmek için bir resmini çizdiğini biliyordum. Resim, ilişkimizin ilk günlerini, elli beş yıllık evliliğimizde olan olayları ve yaşamını yitirmesini kapsıyordu. İnsan böyle bir bütünle yüz yüze geldiğinde, anlaşılması neredeyse olanaksız olduğu için nasıl yorumlayacağını bilemiyor.

Bu düşte ve imgelerde yaşadıklarım tamamlanmış bir kişilik gelişme sürecinin bir parçasıdır. Değerlendirmelerden ve duygusal dediğimiz bağlardan arınmışlığı gösterir. Duygusal bağlar, genelde, insanlar için çok önemlidirler. Oysa yansıtmaları da içerdikleri için, kendimize dönmek ve nesnelliğe kavuşabilmek için bu yansıtmaları geri çekmemiz gerekir. Duygusal ilişkiler, baskı ve sıkıntıyla yüklü, istek ilişkileridir. Başka bir insandan bir şeyler beklenir. Bu da, hem o kişinin hem de bizim özgürlüğümüzü yok eder. Duygusal bir ilişkinin çekiciliğinin altında nesnel bir saptama her zaman vardır ve büyük bir olasılıkla ana giz de odur. Gerçek bir “*Coniunctio*”yu yalnızca bu nesnel tanıma sağlar.

Hastalığımdan sonra, benim için üretken bir dönem başladı. Önemli yapıtlarımdan çoğunu o dönemde yazdım. Kazandığım iç görüş ya da her şeyin sonunu gösteren imgeler bana yeni biçimlere yönelme yürekliliğini verdi. Düşüncelerimi aktarmaktan vazgeçtim ve kendimi düşüncelerimin

akışına bıraktım. Böylece sorunsallar art arda su yüzüne çıkmaya ve biçimlenmeye başladılar. Hastalığımın başka bir etkisi daha oldu. Bunu her şeyi olduğu gibi kabul etmek diye özetleyebilirim. Olan bir şeye, öznel karşı çıkmalar olmadan, koşullanmalardan arınarak "evet" demeyi, var olmanın koşullarını ve kendi yapımı gördüğüm ve anladığım gibi kabul etmeyi öğrendim. Hastalığımın ilk günlerinde, tutumumun yanlış olduğunu ve başıma gelenlerden kendimin sorumlu olduğunu düşünüyordum. Oysa kişileşme yolundaysanız ve kendi yaşamınızı sürüyorsanız, hataları hesaba katmanız gerekir. Yaşam, onlar olmadan tam bir yaşam olmaz. Hiçbir şeyin bir an bile garantisi yoktur. Her an hataya düşebilir ya da ölümcül bir tehlikeyle karşılaşabiliriz. Güvenli bir yolda olduğumuzu düşünebiliriz ama o güvenli yol yalnızca ölüme giden yoldur. O zaman da zaten hiçbir şey olmamaya başlar. En azından, doğru şeyler olmamaya başlar. Güvenli sandığı yolu seçen biri bir ölüden farksızdır.

Hastalığımdan sonra, insanın kendi kaderini onaylamasının önemini anlayabildim. Ancak bu yolla, anlaşılmaz olaylarla karşılaştığında yıkılmayan, gerçeklere dayanabilen ve dünyayla ve kaderle başa çıkabilen bir ego oluşturabiliriz. Böyle bir durumda, yenilgi aynı zamanda zafer olur. İnsanın yaşadığı süreç yaşamın ve zamanın akıntısına kapılmadığı için ne içsel ne de dışsal bir zarar görür. Bunu sağlayabilmenin yolu, kaderin işine burnumuzu fazla sokmamaktır.

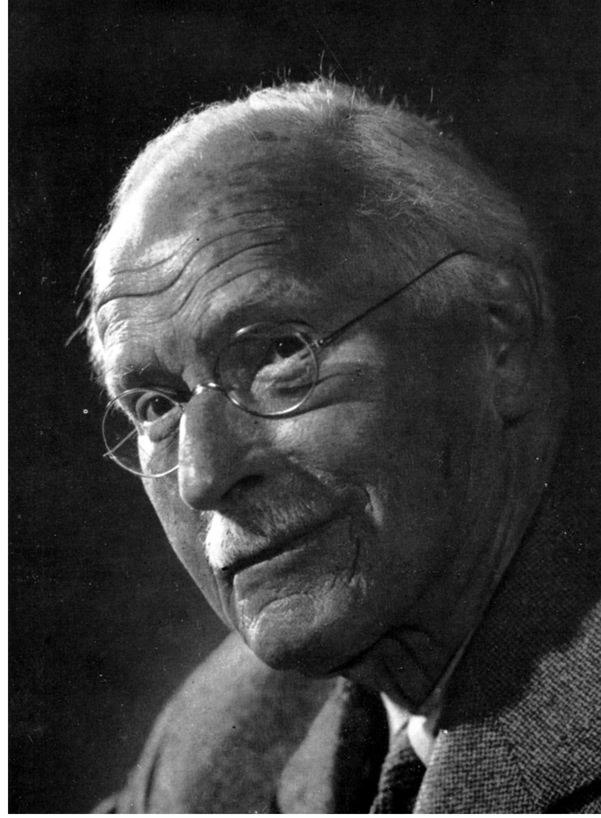
Ayrıca, insanın içinden geçen düşünceleri kendi gerçeği olarak alması ve onların akışını engellememesi gerektiğini de anladım. Kuşkusuz, bu düşünceler ya doğru ya da yanlış sınıfına girerler ama bunlar insanı bağlamaz ve ikincildir, çünkü düşüncelerin varoluşu öznel değerlendirmelerimizden çok daha önemlidir. Ama değerlendirmelerimizi de bastırmaya kalkmamamız gerekir çünkü onlar da bütünlüğümüzün var olan bir parçasıdırlar.

Ölümden sonra yaşam üzerine

Öbür dünya ve ölümden sonra yaşam üzerine söyleyebileceklerimin tümü, anılar, gördüğüm imgeler ve beni zorlayan düşüncelerden oluşuyor. Bu anılar bir bağlamda çalışmalarımın da altyapısını oluşturuyorlar, çünkü çalışmalarım, “burası” ile “öbür dünya” arasındaki iç içe oyunun ortaya koyduğu sorulara sürekli yanıt bulma çabasından öte bir şey değil; ama hiçbir zaman ölümden sonra yaşam olduğunu açıkça yazmadım çünkü o zaman ortaya kanıtlar koymam gerekirdi. Bunu yapmama olanak yok. Böyle olduğuna göre, şimdi yalnızca, düşüncelerimi ifade etmek istiyorum.

Şu anda bile öyküler anlatmaktan, yani “bir mit yaratmaya çalışmak”tan öteye gidemem. Belki de insanın bunları açıkça ifade edebilmek için gereken özgürlüğü kazanabilmesi için ölüme iyice yaklaşmış olması gerekiyor. Bu, ölümden sonra yaşam olmasını istiyorum anlamına gelmez. Tersine, bu tür düşünceler beslememeyi yeğ tutuyorum ama gerçeği söylemek gerekirse, arzu etmeme ve bir çaba göstermeme karşın, bende böyle düşüncelerin oluştuğunu da belirtmeden geçemeyeceğim. Bu düşüncelerin doğru ya da yanlış olduğunu bilemem ama var olduklarından kuşkum yok. Onları bazı önyargılara kapılıp bastırmıyorsam bu, onlara da söz hakkı tanımam gerektiği anlamına gelir. Önyargılar ruhsal yaşamın dolu dolu yaşanmasını engeller ve onu yıpratırlar. Ruhsal yaşamı, çok üst düzeyde bir bilgiden yola çıkarak doğrularını saptayabilecek kadar iyi bilmiyorum. Eleştirel mantık, birçok mitsel kavram gibi, ölümden sonra yaşam düşüncesini de kabul etmiyor. Bunun tek nedeni, günümüzde insanların çoğunun, kendilerini yalnızca bilinçleriyle özdeşleştirmeleri ve yalnızca, kendileriyle ilgili bildiklerinden oluştuklarını düşünmeleri olabilir. Oysa bir damla psikoloji bilen biri bile, bu bilginin ne denli kısıtlı olduğunun farkındadır. Mantıksallık ve doktrinleştirme, günümüzün

hastalığı. Tüm soruların yanıtlarını bildiklerini sanıyorlar ama ilerde, günümüzün kısıtlı görüşünün olanaksız diye kestirip attığı daha birçok şey keşfedilecek. Yer ve zaman kavramlarımız tümüyle geçerli değil. Büyüklü küçüklü sapmaların olabileceği daha birçok alan var. Bunları göz önünde bulundurduğum için, kuramsal varsayımlarıma uysalar da uymasalar da ruhun garip mitlerine özenle kulak veriyorum ve yoluma çıkan farklı olaylara gözümü açıp bakıyorum.

C.G. Jung, 83 yaşında. (Ottawa'lı Karsh'ın koleksiyonundan)

Ne yazık ki günümüzde insanın mitsel yönüne pek değer verilmiyor ve artık düşsel öyküler yaratılmıyor. Sonuç olarak da çok şey kaçırmış oluyoruz. Oysa anlaşılamayan şeylerden söz etmek önemli. Bu tür konuşmaların, şöminenin başında oturup piponuzu içerken dinlediğiniz iyi hortlak öykülerinden farkı yoktur.

Ölümden sonra yaşamla ilgili mitlerin ve öykülerin ne anlama geldiğini ve arkalarında yatan gerçeği bilmiyoruz. Antropomorfik yansıtmalar olarak kuşku uyandırıcı değerlerinden öte geçerlilikleri olup olmadığını da saptayamayız. Anlayışımızın üstünde olan şeylere kesinlik kazandırmamızın bir yolu olmadığını aklımızdan çıkarmamamız gerekir.

Zihnimizin biçimlenmesine yardım etmiş ve ana ruhsal koşullarımızı saptamış belirli bir dünyada yaşadığımız için, çok farklı yasaları olan başka bir dünyayı gözümüzün önüne getirmemiz olanaksız. Doğuştan getirdiğimiz yapımızın sınırları içinde kalmak zorundayız. Bu nedenle, tüm benliğimiz ve düşüncelerimizle bu dünyaya bağlıyız. Mitsel insan, kuşkusuz, “tüm bunları aşmak” ister, ama bilimadamları buna izin vermezler. Zihinsel bağlamda benim mit yaratmaya çalışmam boşuna kafa yormaktan öte bir şey değildir, oysa duygularım açısından iyileştirici ve geçerli bir uğraştır; varoluşa, yoksun kalmak istemeyeceğimiz bir çekicilik katar. Vazgeçmemiz için de geçerli bir neden öne süremeyiz.

Parapsikoloji, ölülerin, hayaletler ve medyumlar yoluyla, onlardan başka kimsenin bilemeyeceği şeyleri açıklamalarını, ölümden sonra yaşam varsayımına bilimsel açıdan yeterli bir kanıt gözüyle bakıyor. Bu konuda somut belgeler olmasına karşın hayaletin ya da sesin, ölen insanın sesi mi yoksa ruhsal bir yansıtma mı olduğu henüz saptanmış değil. Söylenen şeylerin ölü tarafından mı söylendiği, yoksa bilinçdışında zaten var olanların mı ortaya çıktığı da bilinmiyor.

Böyle bir şeyin gerçekten var olup olmadığı üzerine yapılan mantıksal tartışmaları bir yana bırakırsak, birçok insan için, o andaki yaşamlarından sonra sonsuza dek yaşayacaklarına inanmaları önemlidir. Bu insanlar daha aklı başında yaşarlar, kendilerini daha iyi hissederler ve daha huzurludurlar. Başka insanların bir yüzyılı varken, bu insanların önlerine serilen zaman sonsuza dek uzanır. Öyleyse böyle deli gibi koşturmanın amacı ne?

Doğal olarak bu mantık bazı insanlara ters gelir. Sonsuzluğa bayılmayan ve bir bulutun üzerinde oturup on binlerce yıl arp çalmaktan ürken insanlar

da var! Az da olsa bazıları yaşamlarından öylesine bezmişlerdir ve yaşadıklarına öylesine pişmandırlar ki, yaşamlarının sonsuza dek sürmesi yerine bu işin bitmesini isterler. Çoğu insan içinse sonsuzluk sorunsalı öylesine ivedi ve göz ardı edilemeyecek bir konu olduğu için, çaba gösterip bir düşünce üretmek zorundayız ama nasıl?

Benim varsayımıma göre bunu bilinçdışının verdiği ipuçlarıyla, örneğin düşlerle yapabiliriz. Soruların yanıtsız kalacağından kuşkumuz olmadığı için, çoğu zaman bu ipuçlarını yok sayarız. Bu anlaşır kuşkuya karşı benim önerim şöyle: Bir şeyi bilmemize olanak yoksa onu zihinsel bir sorun olarak görmekten vazgeçmemiz gerekir. Örneğin, evrenin neden yaratıldığını bilemem, hiçbir zaman da öğrenemeyeceğim. Bu nedenle bunun bilimsel ya da entelektüel bir sorun olup olmadığını düşünmekten vazgeçmeliyim. Oysa mitsel gelenekler ve düşler yoluyla zihnimde bir düşünce oluşursa, bu düşünceyi dikkate almam gerekir. Hiçbir zaman kanıtlanmayacağını ve sonsuza dek bir varsayım olarak kalacağını bilmeme karşın, bu ipuçlarını kullanarak bir düşünce biçimi oluşturmam doğru olur.

Birey, yenik düştüğünü itiraf etmek zorunda kalsa bile, ölümden sonra yaşamla ilgili bir düşünce biçimi ya da bir tür imge oluşturabilmek için elinden geleni yaptığını söyleyebilmelidir. Bunu yapmamış olmak çok önemli bir kayıptır çünkü karşılaştığı sorunsal ilk çağlardan beri süregelen bir mirastır. Bu miras, bireyin kişisel yaşamını bütünleştirmek için onun yaşamına katılmak isteyen, kendi gizli yaşamı zenginlik dolu bir arketiptir. Mantığın bizim için koyduğu sınırlar çok kısıtlıdır. Yalnızca bilineni, o da sınırlı olmak koşuluyla kabul etmemize ve yaşamın nereye kadar sürdüğünü bilirmişçesine, bilinen bir çerçeve içinde yaşamamıza izin verir. Oysa aslında her gün bilincimizin sınırlarının çok ötesinde yaşıyoruz. Biz farkında olmadan, bilinçdışının yaşamı da içimizde sürüp gidiyor. Eleştirel mantığın egemen olduğu oranda yaşam kısırlaşır; bilinçdışını ve bilince yükseltebildiğimiz mitleri kattığımız oranda da yaşama katkıda bulunmuş oluruz. Mantığa aşırı değer verme siyasal mutlakiyete benzer: Her ikisinin egemenliğinde de birey kısırlaşır.

Bilinçdışı bize bazı göndermelerde bulunur ya da simgesel imgeler yollar. Ne kadar uğraşırsak uğraşalım, mantığımızla çıkaramayacağımız bilgileri bize aktarmaya yarayan başka yöntemleri de vardır. Gerçekleşen senkronize olayları, düşleri ve önsezileri unutmayalım.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Bollingen'den eve dönerken olan bir olayı anımsıyorum. Okumak için bir kitap almıştım ama bir türlü okuyamıyordum çünkü zihnimden, boğulmak üzere olan bir insan imgesi gitmiyordu. Askerliğimi yaparken tanık olduğum bir kazaydı bu. Tüm yolculuk boyunca bu düşünceyi zihnimden silemedim. Bana çok ürkütücü geldi ve, "Bir kaza ya da başka bir şey mi oldu acaba?" diye düşünmekten kendimi alıkoyamadım.

Bu düşünceden çok huzursuz olmuştum. Erlenbach'ta trenden indim ve eve yürüdüm. Torunlarım bahçedeydi. Kızım ve ailesi savaş nedeniyle Paris'ten İsviçre'ye taşınmışlardı. Çocukların canları sıkkındı. Ne olduğunu sorduğumda, en küçük torunum Adrian'ın kayıkhanede suya düştüğünü söylediler. Orada su oldukça derindir. Doğru dürüst yüzme bilmediği için az kalsın boğuluyormuş; ağabeyi zor kurtarmış. Olay, trende öbür olayı anımsadığım anda olmuş. Bilinçdışı bana bir ipucu vermişti. Bana başka şeyleri de neden bildirmesin?

Böyle bir şey karımın akrabalarından biri ölmeden önce de başıma geldi. Düşümde, karımın yatağının bir taş duvarın içine gömülü olduğunu gördüm. Bir mezardı bu ve her nasılsa bir Antik Çağ mezarı izlenimi veriyordu. Sonra, biri ruhunu teslim edercesine bir inleme duydum. Karıma benzer biri mezarın içinde doğruldu, sonra da havada yükseldi. Üzerindeki beyaz giyside garip siyah desenler vardı. O sırada uyandım ve karımı uyandırdım. Saate baktım. Tam üçtü. Böylesine garip bir düşün birinin ölümü anlamına gelebileceğini düşündüm. Sabah yedide, karımın kuzeninin gece üçte öldüğünü haber verdiler.

Genelde ön bilgi vardır ama anlaşılamaz. Böyle bir düş görmüştüm. Bir garden partideydim. Kız kardeşim de oradaydı. Buna çok şaşırdım çünkü birkaç yıl önce ölmüştü. Daha önce ölen bir arkadaşım da oradaydı. Geri kalanların tümü hâlâ sağ olanlardı. Kız kardeşime çok iyi tanıdığım bir kadın eşlik ediyordu. Düşümde o kadının öleceğine karar verdim.

“İşaretlenmiş,” diye düşündüm. Kim olduğunu ve Basel’de oturduğunu düşte biliyordum, oysa uyandığımda, tüm düş gözümün önünde olmasına karşın o kadının kim olduğunu bir türlü çıkartamadım. Yardımı olur diye, Basel’de oturan tanıdıklarımın tümünü gözümün önüne getirdim ama hiçbir şey çağrıştırmadılar.

Birkaç hafta sonra, bir arkadaşımın bir kazada öldüğü haberi geldi. O anda, onun, düşte görüp tanıyamadığım kişi olduğunu anladım. Oysa ölümünden bir yıl öncesine kadar hastam olduğu için çok iyi tanıdığım biriydi. Basel’deki tanıdıklarımı anımsamaya çalışırken, ilk aklıma gelenin o olması gerekirken, zihnimdeki resim dizisinde çıkmayan tek resim onunki olmuştu.

Böyle deneyimler yaşadığınızda, (başka böyle olaylardan da söz edeceğim) insan bilinçdışının potansiyeline ve becerilerine saygı duymaya başlıyor ama gene de eleştirel olmakta ve bunların öznel anlamları olabileceğini akılda tutmakta yarar var. Gerçekle bağlantıları olabilir de, olmayabilir de. Her şeye karşın, bu ipuçlarından yola çıkarak oluşturulan görüşlerin boş olmadıklarını gördüm. Doğal olarak, onlarla ilgili bir yorum kitabı yazmaya niyetim yok ama, tüm o âleme daha derinlemesine bakabilmem için beni yüreklendiren bir mit oluşturduğumu kabul ediyorum. Mitler bilimin ilk biçimleridir. Ölümden sonra yaşamdan söz ederken, içimden gelenleri söylüyorum. Bu konuda, düşlerimden ve mitlerimden öte bir şey de söyleyemem.

Tüm yaşamlar sonsuzluğu arzu ettiği için, bir insan baştan, ölümden sonra yaşamla bağlantılı mitlerin ve düşlerin doğamızda olan bir tür savunma fantezileri olduğunu varsayarak bu işi kestirip atabilir. Buna verebileceğim tek yanıt mitin kendisidir.

En azından, ruhun hiç olmazsa bir parçasının, yer ve zaman yasalarına uymadığını gösteren belirtiler var. Bu konudaki bilimsel kanıtlar, iyi bilinen J.B. Rhine deneyleriyle ortaya çıktı. Benim de yaşamımdan örnek olarak verdiğim birçok anı, önsezi ve yerle bağlantılı olmayan algılama olaylarının yanı sıra bu deneyimler, ruhun yer ve zaman nedenselliğiyle ilgili yasalara uymadığını kanıtlıyor. Bu da, zaman ve yer kavramımızın ve bunun sonucu olarak da nedensellik kavramımızın eksik olduğunu gösterir. Dünyanın tam

bir resmini alabilmemiz için bir boyuta daha gereksinmemiz var. Ancak o zaman olayların tümünü kapsayan eksiksiz bir açıklama getirebiliriz. Rasyonalistler, bugüne dek parapsikolojik olayların olmadığında ısrar ediyorlar çünkü dünya görüşleri bu sorunsalın var olmasına ya da olmamasına bağlı. Bu olaylar doğruysa, görünen dünyanın ardında farklı değerleri olan bir gerçeğin saklı olduğu sorunsalını göz ardı edemeyiz ve yer, zaman ve nedenselliğe dayanan dünyamızın, "ardında ve altında", "burada" ve "orada" ve "daha önce ve daha sonra" kavramlarının önemini yitirdiği başka bir düzenle bağlantılı olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalırız. Ruhsal varlığımızın en azından bir parçasının yer ve zamanla göreceli olduğuna kuşkum yok. Bu görecelik, bilinçten giderek uzaklaşarak mutlak bir zaman ve yer yokluğuna doğru uzanıyor.

Yalnızca kendi düşlerim değil, başkalarının düşleri de ölümden sonra yaşam konusundaki görüşlerimin biçim almasında, düzeltilmesinde ve inandırıcılık kazanmasında etken oldu. Özellikle, öğrencim olan altmış yaşlarındaki bir kadının, ölümünden iki ay önce gördüğü bir düşü anımsıyorum. Öbür dünyaya göç ettiğini görmüş. Bir sınıftaymış; ölmüş birçok arkadaşı ön sırada oturuyorlarmış. Bir şey bekliyor gibiymişler. Öğretmenin nerede olduğunu görebilmek için sağa sola bakınmış. Kimseyi göremeyince öğretmenin kendisi olduğuna karar vermiş çünkü ölenler, öldükten hemen sonra, yaşamlarını ayrıntılarıyla anlatmak zorundaymışlar. Sınıftaki ölüler, yeni geleni, dünyadakilerin zaman ve yerle bağlantılı deneyimlerini, çıkaracakları sonuç bu deneyimlere bağlıymışçasına can kulağıyla dinlemişler. Önemli olan, düşte, dünyada bulunamayacak kadar iyi dinleyiciler olması ve bizim düşünce biçimimize göre hiç de önemsenmeyecek, sıradan bir yaşamın psikolojik sonuçlarına ve onlardan çıkan yorumlara bu denli ilgi duymaları. "Dinleyiciler" ancak göreceli bir zamansızlık içindeyseler ve "son", "olay" ve "gelişme" kavramları onların açısından tartışılabilir kavramlara dönüşmüşlerse, kendilerinin içinde olmadıkları o koşullara bu denli ilgi duymuş olabilirler.

Öğrencim düşü gördüğü günlerde ölümden çok korkuyordu ve bu düşünceyi zihninden silmek için elinden geleni yapıyordu. Oysa ölüm, özellikle yaşlanan bir insan için merak konusudur. Bir ayrım sorunuyla yüz yüze kalır ve buna bir yanıt bulmaya zorlanır. Mantık ona yavaş yavaş indiği zifirî bir karanlıktan öte bir çözüm getiremeyeceği için, o kişinin kendisi için ölümle ilgili bir mitos yaratması doğru olur. Mitin başka bir özelliği de, başka imgelere yol açarak ölülerin dünyasındaki yaşamla ilgili resimlere huzur katması ve onu zenginleştirmesidir. Bu imgelere inanırsa ya da en azından onları biraz inanarak karşılarsa, hiç inanmayan bir insan kadar haklı ya da haksız olabilir. Umarsızlığa kapılan biri hiçliğe doğru sürüklenirken, arketipe inanan, yaşamın yollarını izler ve ölümüne dek gerçekten yaşar. Kuşkusuz her ikisi de hiçbir zaman kuşkudan tam kurtulamazlar, ama biri içgüdüleriyle savaşarak yaşarken, öbürü onları kabullenmiş olur.

Bilinçdışının ürettiği de bilgiden yoksundur ve ona ulaşabilmek için insana ve bilinçle ilişki kurmaya gereksinmeleri vardır. Bilinçdışı üzerinde çalışmaya başladığımda, Salome ve İlyas figürlerinin bu çalışmalarda önemli bir yeri oldu. Bir süre sonra kendilerini geri çektiler ama aşağı yukarı iki yıl sonra bir kez daha ortaya çıktılar. Hiç değişmemiş olduklarını ve o iki yıl içinde bir şey olmamışçasına konuştuklarını ve davrandıklarını görmek beni çok şaşırttı. Aslında, yaşamımda çok büyük değişiklikler olmuştu. Baştan başlayarak onlara olup biteni anlatıp bazı şeyleri açıklamak zorunda kaldım. O zamanlar bu duruma çok şaşırmıştım ama bir süre sonra ne olup bittiğini anladım. İki yıllık arada bilinçdışına çekilmişler ve kendilerine, yani daha doğrusu zamansızlığa dönmüşlerdi. Benlikle ilişkileri kesildiği için egonun değişen koşullarından haberleri olmamış ve bu nedenle, bilinç dünyasında neler olup bittiğini öğrenememişlerdi.

Bilinçdışı figürlerine ve farklılığının zor anlaşıldığı başka bir grup olan, “ayrılıp gidenlerin ruhları”na bazı şeyleri öğretmem gerektiğini çoktan anlamıştım. Böyle bir olayı ilk kez, bir arkadaşımla birlikte, 1911 yılında İtalya’yı bisikletle dolaşırken yaşadım. Eve doğru Pavia’dan Arona’ya

giderken bir gece, Maggiore Gölü’ nün aşağılarında bir yerde konaklamıştık. Aslında gölün kıyısını izleyerek Tessin’den Faido’ya gidecek, oradan da Zürich’e dönmek üzere trene binecektik; ama Arona’da gördüğüm bir düş planımızı altüst etti.

Düşümde, geçmiş yüzyılların önemli kişilerinden bazılarıyla beraberdim. 1944 yılında, siyah taş tapınağında “aydınlatıcı atalar”la birlikte olduğum düşte de böyle duygular içinde olmuştum. Latince konuşuyorlardı. Uzun, kıvırcık bir peruk takmış bir bey, uyandığımda anımsayamadığım zor bir soru sordu. Sorusunu anladım ama Latincem yeterli olmadığı için yanıt veremedim diye çok utandım. Beni uyandıran da bu oldu.

Uyandıktan sonra, o sıralar üzerinde çalıştığım, “Libidonun Simgeleri ve Değişimleri” adlı kitabımı düşündüm. Sorulan soruya yanıt veremediğim için öylesine yoğun bir aşağılık duygusuna kapıldım ki, çalışmalarıma bir an önce yeniden başlayabilmek için ilk trenle eve döndüm. Bisiklet turunu sürdürüp üç gün daha kaybetmem olanaksızdı.

Ancak yıllar sonra, düşü ve tepkimi anlayabildim. Peruklu bey, atalarımdan biri ya da ölülerden birinin ruhuydu ve bana boşuna o soruyu sormuştu, çünkü henüz o aşamada değildim ama tam anlamasam da içimden bir ses bana, kitabım üzerinde çalışarak o sorunun yanıtını verebileceğimi söylemişti. Ruhsal atalarım, sanki dünyadaki dönemlerinde yanıtını bulamadıkları bir soruya yanıt bulmak umuduyla o soruyu sormuşlardı, oysa sorunun yanıtının oluşması için yüzyıllar geçmesi gerekiyordu. Soru ve yanıtı sonsuzlukta var olsaydı, zaten hazır oldukları için benim bir çaba göstermem gerekmez, herhangi bir yüzyılda ortaya çıkardı. Doğanın sınırsız bilgi içerdiği doğru ama bu bilgileri bilinç yalnızca zamanı geldiğinde algılayabiliyor. Büyük bir olasılıkla bu süreç insan ruhunda da olan bir olguya benziyor. Yıllarca bir şeyden kuşkulanırız, ama gerçeği ancak belirli bir an geldiğinde açıkça kavrayabiliriz.

Daha sonraları, *Septem Sermones ad Mortuos*’u yazarken de bana soru soranlar, ölüler oldu. Dediklerine göre, Kudüs’ten geliyorlardı. Orada

aradıkları yanıtları bulamamışlardı. Bu durum beni çok şaşırttı çünkü geleneksel görüşe göre en derin bilgilere ölüler sahiptir ve insanlar ölülerin bizden çok şey bildiklerine inanır. Hıristiyan doktrinine göre, “öbür dünyada yüz yüze gelip her şeyi anlayacağız”. Oysa –anlaşılan– ölüler öldükleri anda bildiklerinden öte bir şey bilmiyorlar ve bu nedenle yaşama katılıp bir şeyler öğrenmeye çalışıyorlar. Çoğu zaman, arkamızda durup onlara ve kadere vereceğimiz yanıtları duymak için bekledikleri duygusuna kapılırım. Bana, tüm bilgi, daha doğrusu tüm bilinç, yalnızca yaşayanlara, yani bir bedende olan ruhlara aktarılabildiği için, ölüler bu bilgiye ulaşamıyorlar ve bu nedenle bazı soruların yanıtını bulmak için yaşayanlara güveniyorlar gibi gelir. Bu durumda, görünüşe göre, yaşayanların ölülere oranla en azından bir noktada üstünlükleri var: o da açık ve kesin bilgiye ulaşabilme yetenekleri. Görüşüme göre, zaman ve yer içindeki üç boyutlu dünya bir koordinatlar düzenini andırıyor. Bu dünyada ordinat ve apsislere ayrılmış olanların, zaman ve yer kavramlarının olmadığı “orada”, bir arketipi saran dağınık bir algı bulutuna dönüşmeleri olası ama bir şeylerin içeriğini açıkça ayırabilmek için bir koordinatlar sistemi gereklidir. Böyle bir işlemin dağınık bilgiler ya da konusu olmayan ve ayrımlarının zamanı ve yeri saptanmamış bir bilinçle kurulabileceğini düşünemeyiz. Zihin, gelip geçen kuşaklar gibi, bir şeyi öğrenebilmek için, o şeyin karşıtı, burası ve orası, altı ve üstü, öncesi ve sonrası olduğu varsayımından yola çıkar.

Düşünceme göre, ölümden sonra bilinçli bir yaşam olması için, o yaşamın, her çağda insanlığın elde ettiği üstün ama gene de, değişken sınırları kısıtlı bir bilinç düzeyinde sürmesi gerekir. Yaşamları boyunca ve ölürken bile kendi yetilerinin bilincinde olmayan, daha da önemlisi, yaşamları boyunca başka insanlar tarafından bilinç düzeyine çıkarılan bilgilerin çok gerisinde kalmış birçok insan olmuştur. Yaşadıkları sürede elde edemedikleri bilinçliliği ölümlerinde paylaşmak isterler.

Bu düşüncelere, ölülerle ilgili düşleri gözlemleyerek ulaştım. Bir kez, iki hafta önce ölen bir arkadaşımı ziyaret ettiğimi gördüm düşümde. Arkadaşım sağlığında dünyayı hep geleneksel bir bakış açısıyla

değerlendirmiş ve hiçbir zaman bu fazla kafa yormayan tutumundan vazgeçememişti. Düşümde evi, Basel yakınlarındaki Tüllinger Tepesi'ne benzeyen yüksek bir yerdeydi. Eski bir kalenin duvarları, küçük bir kilise ve birkaç küçük binanın olduğu bir meydanı çevreliyordu. Bana Rapperswil Kalesi'nin önündeki meydanı anımsattı. Güzdü. Asırlık ağaçların yaprakları altın sarısı rengine dönüşmüş ve yumuşak gün ışığı tüm görüntüyü değiştirmişti. Arkadaşım, Zürich'te psikoloji eğitimi görmüş olan kızıyla birlikte bir masada oturuyordu. Kızının ona psikolojiyle ilgili bir şeyler anlattığını anlayabiliyordum. Arkadaşım anlatılanlara kendisini öylesine kaptırmıştı ki beni, "Beni rahatsız etme" dercesine eliyle üstünkörü selamladı. Selamlama aynı zamanda bir başından savmaydı. Düş bana, anlayamadığım bir biçimde, yaşamında başaramadığı ruhsal varoluşunu algılaması istendiğini anlatıyordu.

Ölümden sonra ruhun evrim geçirdiğini belirten başka bir olayı (karımın ölümünden aşağı yukarı bir yıl sonra) daha yaşadım. Bir gece ansızın uyandığımda, bütün bir günü onunla birlikte Fransa'nın güneyinde Provence'da geçirdiğimi fark ettim. Orada Graal efsanesiyle ilgili çalışmalar yapıyordu. Bu çalışmayı ölümünden önce tamamlayamadığı için bu bana önemli geldi. Bu konudaki kişisel yorumum önemli değil. *Anima*'m, karımın yapması gereken araştırmalar konusunu kapatmış değildi. Hâlâ da o konunun bitmediğini biliyorum ama karımın ölümünden sonra da ruhsal gelişimini sürdürdüğünü bilmek bana anlamlı geldi ve yüreğime biraz su serpti.

Bu tür düşünceler, kuşkusuz, kesinliği olmayan düşünceler ve bir beden nasıl düz bir yüzeye yansıdığında ya da üç boyutlu bir modele bakarak dört boyutlu bir şey çizildiğinde hiçbir zaman tam ve doğru bir resim elde edilemezse, bunlar da tam ve doğru bir resim vermezler. Bize kendilerini tanıtmak için üç boyutlu dünyanın dilini kullanırlar. Matematik biliminin deneysel algılamanın ötesinde terimler yaratabilmek için çok çaba harcaması gibi, disiplinli bir düş gücünün de deneysel bilgi yoluyla, yani düşsel kanıtlara dayanarak mantıksal prensipler kurabilmesi önemlidir. Bunu yapabilmek için kullanılan yönteme ben, "zorunlu ifade yöntemi" diyorum. Bu, düşlerin yorumunu genişletmek ve ayrıntılı irdelemek

(amplifikasyon) anlamına gelir. Bu ifadeleri ortaya koymanın en basit yolu tam sayılar kullanmaktır.

Bir, ilk sayı olduğu için, “bütünlük” ifade eder. Aynı zamanda, “tek oluş”u, “tek olan”ı “her şey bir bütündür”ü, “bireysellik”i ve “ikili olmama”yı da gösterir. Bu bağlamda, bir sayı olmaktan çıkar; bir arketipe ve bölünmez Tanrı’ya gönderme yapan felsefi bir kavrama dönüşür. İnsan zihninin bu ifadeleri kullanması yerindedir ama insan zihni, ‘tek olma’ ve onunla ilgili göndermelerde kavramsal açıdan baştan beri kararlı olmuştur ve belirli sınırları aşamamıştır. Başka bir deyişle, bu ifadeler isteğe bağlı değildirler. Tek olmanın doğası onları yönlendirdiği için gerekli olan ifadelerdir. Kuramsal açıdan, birden sonra gelen sayılar da kavramsal olarak kullanılabilirler ama giderek artan sayılarla başa çıkmak zor olacağı için işlem sürdürülemez.

Her yeni sayı, yeni nitelikler ve değişimler getirir. Örneğin, dört sayısının niteliği dördüncü derece denklemlerin çözümlenmesini sağlar ama beşinci derecede denklem çözülemez. Bu nedenle, dört sayısının gerekli ifadesi, başka niteliklerinin yanı sıra bir doruk ve daha önceki yükseltmelerin sonu olur. Ondan sonra eklenen her yeni sayı bir ya da birkaç yeni matematiksel nitelik ortaya çıkaracağı için ifadeler biçimlendirilemeyecek denli karmaşık bir duruma gelirler.

Doğal sayıların sonsuz dizileri, insan denen yaratığın sonsuz sayısıyla eştir. Dizeler bireyleri de içerirler ve ilk on insanın nitelikleri bile, (bir şeyi temsil ediyorlarsa) tekten çıkan soyut bir yaratılış kuramını temsil eder. Sayıların nitelikleri aynı zamanda maddenin de nitelikleridir ve bu nedenle, belirli denklemler maddenin davranışını da önceden tahmin edebilirler.

Dolayısıyla, matematiksel ifadelerin dışında kalan başka ifadelerin de (örneğin, doğada olan gizli ifadelerin) ortaya konamayan gerçekleri işaret etme niteliklerinin olduğunu kabul ediyorum. Bu ifadeler, örneğin, evrensel kabul gören hayal ürünleri ya da tüm değişik arketip motifleri gibi oluşumlarının sıklığıyla saptanabilen olgular olabilir. Bazı matematik denklemlerinin hangi fiziksel gerçekleri ifade ettiklerini bilemediğimiz gibi, bazı mitolojik ürünlerin de hangi ruhsal gerçeklere işaret ettiklerini baştan bilemeyiz. Isıtılmış gazın havadaki çalkantılarıyla ilgili denklem bu tür

gazlarla ilgili araştırmalar kesinlik kazanmadan da vardı. Buna benzer bir durum mitolojik öğelerde de var. Bilinçaltının işlemlerinin dinamiklerini ifade eden bu öğelere çok uzun bir süredir sahibiz ama ancak son zamanlarda bu dinamikler adlandırılabildi.

Bana göre, her yerde varılmış olan en üst düzeydeki bilinç, ölülerin elde edebileceği en üst bilginin sınırıdır ve büyük bir olasılıkla, dünyasal yaşam ve bir bireyin öldüğü zaman “oraya götürdüğü” bilginin bu denli önem kazanmasının nedeni de budur. Bilinç düzeyi yalnızca, karşıtların çatıştığı burada, yani dünyadaki yaşamda daha üst düzeye yükseltilebilinir ve bir bireyin metafiziksel görevi de budur, ama bu olgu “mitoloji üretmeden” elde edilemez. Mitler bilinçsiz bilgiyle bilinçli bilgi arasındaki doğal ve vazgeçilmez iletişimi sağlarlar. Bilinçdışının bilinçten çok daha fazla şey bildiği doğrudur ama bilgisi, sonsuzlukla ilgili farklı bir bilgidir. Entelektüel dile dayanmaz ve “buraya” ve “şimdiye” bağlı değildir. Yukarıda, sayılarla ilgili örnekte gösterdiğim gibi, bilinçdışının ifadesi genişletilirse, algılama sınırlarımızın içine girebilir ve yeni bir açıyı algılayabiliriz. Bu işlem başarılı düş analizlerinde, insanda kuşku bırakmayacak bir biçimde yinelenir. Bu nedenle, düşlerin ifade ettiklerine önyargıyla ve kuramsal düşüncelerle yaklaşmamak çok önemlidir. Yorumların tekdüzeliğini fark eder etmez, yaklaşımımızın kuramsallaştığını ve bunun sonucu olarak da kısırlaştığını anlamamız gerekir.

Ölümden sonra ruhun sürdüğüyle ilgili geçerli kanıtlar olmamasına karşın, bizi düşündüren deneyimler var. Bunları ipucu olarak alıyorum ama bunlarla sezginin önemi ortaya çıkıyor gibi bir iddiam da yok.

Bir gece uyuyamamıştım ve bir gün önce gömülen bir arkadaşımın ani ölümünü düşünüyordum. Çok üzülüyordum. Ansızın onun odada olduğunu sezinledim. Bana, yatağın ayakucunda durup onunla gitmemi istiyor gibi geldi. Onu göremiyordum. Daha çok içsel bir görüntü duygusuna kapılmıştım. Bu nedenle, bunun bir fantezi olduğuna karar verdim ama kendime dürüstçe, “Bunun bir fantezi olduğunun kanıtı var mı? Arkadaşım gerçekten buradaysa ve ben bunu bir fantezi olarak almışsam, bu benim

açımdan çok kötü bir şey olmaz mı?" diye sordum. Yatağın ayakucunda durduğuyla ilgili kanıtlarım da yetersizdi. Sonra, "Ne bu ne de o durumun kanıtı var! Onun varlığını bir fantezi sayacağıma, kesin karar veremediğime göre deney açısından onun gerçek olduğunu kabul etsem daha doğru olacak," diye düşündüm. Bunları düşündüğüm anda arkadaşım kapıya gitti ve bana gelmemi işaret etti. Demek ki oyunu sürdürecektik! Bunu beklemiyordum. Zihnimde düşüncelerimi toparlamak zorunda kaldım ve ancak ondan sonra onu düş gücümle izleyebildim.

Beni önce bahçeye, sonra da yola çıkararak çok uzakta olmayan evine götürdü ve çalışma odasına soktu. Bir tabureye çıktı ve kitaplığın üstten ikinci rafında duran kırmızı ciltli beş kitaptan ikincisini gösterdi ve o anda imge silindi. Kitaplığına hiç girmediğim için kitaplarını bilmiyordum. Durduğum yerden gösterdiği üst raftaki kitapların neyle ilgili olduklarını görememiştim.

Bu deneyim bana öylesine garip geldi ki, ertesi sabah evine gittim ve dul eşine kitaplıkta bir şeye bakmak istediğimi söyledim. İçeri girdiğimde tabure orada duruyordu. Kırmızı ciltli kitapları görebiliyordum. Kitapların adlarını okuyabilmek için tabureye çıktım. Émile Zola'nın romanlarının çevirileriydi. İkinci kitap, "Ölülerin Mirası"ydı. Konusu bana ilginç gelmedi. Yalnızca, başlığın deneyimimle olan bağlantısı önemliydi.

Annemin ölümünden önce gördüğüm düşler de benim için aynı derecede önemlidir. Ölüm haberi geldiğinde Tessin'deydim. Hiç beklemediğim bir anda böyle bir haberle karşılaşmak beni çok sarstı. Ölümünden bir gece önce ürkünç bir düş görmüştüm. Karanlık bir ormandaydım. Dev gibi ağaçların arasında, oraya buraya düşmüş, çok büyük, olağanüstü kaya parçaları vardı. Görüntü eski kahramanlık öykülerindeki ilkel yerleri anımsatıyordu. Ansızın, tüm evrende yankılanırcasına kulağı delen bir ıslık duydum. Dizlerim titremeye başladı. Sonra, çalıların arasında bir kıpırtı oldu ve dev gibi bir kurt dişlerini gıcırdatarak çalıların arasından fırladı. Onu görünce buz kestim. Yanımdan ok gibi geçerken ne olduğunu anladım. Vahşi Avcı kurda bir insanın ruhunu

alıp götürmesini emretmişti. Ter içinde uyandım. Ertesi sabah annemin ölüm haberi geldi.

Çok az düş beni bu denli sarsmıştır. Yüzeysel bir yorum, annemi Şeytan'ın aldığı olur ama daha doğru bir yorumu, düşün o gece, Vahşi Avcı'nın, yani Grünhütl'ün ya da Yeşil Şapkalı'nın kurtlarıyla birlikte avlandığını söylemesi. Fön fırtınalarının olduğu ocak ayındaydık. Alman atalarımın tanrısı olan Odin, annemi atalarına götürmüş, olumsuz düşünüldüğünde "vahşi sürü", olumlu düşünüldüğünde, *sälig Lüt*, yani kutsanmışlar topluluğuna ulaştırmıştı. Odin'i şeytanlaştıran Hıristiyan misyonerlerdir. Odin, kendi açısından önemli bir tanrıdır. Romalıların doğru olarak niteledikleri gibi, bir Merkür ya da bir Hermes'tir. Graal efsanesinin Merlin'inde bir doğa cini olarak yaşama geri dönmüş ve simyacıların çözmeye çalıştığı doğal gize, yani *spiritus Mercurialis*'e dönüşmüştür. Düş annemin ruhunun, benliğin Hıristiyan ahlakının sınırlarının dışında kalan, doğanın ve ruhun çelişkilerinin ve zıtlıklarının çözümlendiği daha geniş kesimine götürüldüğünü belirtiyordu.

Hemen eve dönmek için trene bindim. Çok büyük acıma karşın, yüreğimin derinlerinde garip bir neden yüzünden yas tutamıyordum çünkü yol boyunca, bir düğün kutlanırcasına dans müziği, kahkahalar ve neşeli sesler duydum. Bu olgu, acımın beni perişan etmesine ters düşüyordu. Kulağıma gelen canlı dans müziği ve neşeli kahkahalar acıma yoğunlaşmama engel oluyorlardı. Arada sırada acım beni çok kötü vuruyordu ama bir an sonra neşeli ezgiler beni yeniden etki altına alıyordu. Bir yanım duygusallık ve neşeyle doluyken, öbür yanım dehşet ve acı içindeydi. Birbirine karşıt duygular arasında gidip geliyordum.

Bu durumu şöyle bir varsayımla açıklayabiliriz: Ölüm bir anlığına ego açısından, ondan sonraki anda da ruh açısından ele alınıyordu. İlk durumda, ölümü, çoğu zaman, acımasız ve kötü güçlerin yaşama son vermesi sonucu başımıza gelen bir felaket olarak görürüz.

Öyledir de. Öyle değilmiş gibi davranmanın anlamı yok çünkü ölüm gerçekten acımasızlığın ürkünç bir parçası. Yalnızca fiziksel bir olgu olarak değil, ruhsal açıdan da acımasızdır. Bir insan bizden kopartılarak alınır, geriye de ölümün buz gibi sessizliğinden öte bir şey kalmaz. İletişim kurma

umudu da yiter çünkü bütün köprüler bir darbede yıkılmıştır. Yaşamaya layık olanlar olgunluk çağında koparılıp alınır, hiçbir işe yaramayanlar da iyice yaşlanana dek yaşar. Bu durum, görmezlikten gelemeyeceğimiz acımasız bir gerçektir. Ölümün rastgeleliğini ve acımasızlığını yaşamak bizi öylesine vurur ki şefkatli bir tanrı, adalet ve iyi niyetin olmadığı kararına varırız.

Oysa başka bir açıdan bakıldığında, ölüm sevindirici bir olgudur. Sonsuzluğu düşündüğümüzde ölüm bir evlilik, bir *mysterium coniunctionis*'tir. Ruh eksik kalmış yarısına kavuşur ve böylece bütünlüğünü sağlar. Yunan lahitlerinde bu sevindirici öğe, dans eden kızlarla gösterilmiştir. Etrüsk mezarlarında da ziyafet sofralarıyla. Dindar Kabala hahamı Simon öldüğünde arkadaşları düğününü kutladığını söylemişlerdi. Bugün bile Ruhlar Günü'nde, mezarların üzerinde piknik yapma geleneği sürmektedir. Bu tür gelenekler, ölümün bayram kutlamalarına benzer bir olgu olduğu duygusunun ifadesidirler.

Annemin ölümünden birkaç ay önce, 1922 Eylülü'nde, beni çok etkileyen, babamla ilgili bir düş gördüm. 1869'daki ölümünden beri onu düşümde ilk kez görüyordum. Uzun bir geziden dönercesine düşüme yeniden girdi. Gençleşmiş gibiydi. Baba otoritesini vurgulayan görüntüsünü üzerinden atmıştı. Onunla kütüphaneme girdik. Neler yapmak istediğini öğrenmek beni çok mutlu etmişti. Ona karımı ve çocuklarımı tanıştırmayı, evimi gezdirmeyi ve ona o süre içinde yaşadıklarımı ve neler yaptığımı anlatmayı çok istiyordum. Ayrıca, o günlerde yayımlanan psikolojik tiplemelerle ilgili kitabımı da gösterecektim ama buna olanak olmadığını gördüm çünkü babam çok dalgın görünüyordu. Sanki benden bir şey isteyecekti. Bunu sezinlediğim için kendimden söz etmekten vazgeçtim. Babam bana, psikolog olduğuma göre, evlilik psikolojisinden söz etmek istediğini söyledi. Tam evliliğin karmaşıklığıyla ilgili uzun bir açıklamaya girişecekken uyandım. Düşe hiçbir anlam veremedim. Annemin ölümüyle bir bağlantısı olabileceği de, annem 1923 yılının Ocak ayında ansızın ölünceye dek aklıma gelmedi.

Annemle babamın evliliği mutlu bir evlilik değildi. Zorlayıcı olaylar ve sabır sınavlarıyla geçmişti. Her ikisi de çiftlerin yaptığı olağan hataları

yaptılar. Düş annemin ölümünü haber veriyordu, çünkü babam, aralarındaki ilişki yeniden başlayacağı için yirmi altı yıl sonra bir psikoloğa evlilik sorunlarıyla ilgili yeni görüşleri ve bilgileri sorma gereğini duymuştu. Zamanla kısıtlı olmadığı durumda bile bazı şeyleri anlayamamıştı ve bu nedenle, değişen zamanları yaşama şansına sahip canlılardan birine başvurarak yeni ve değişik görüleri öğrenmek istiyordu. Verilmek istenen mesaj buydu. Kuşkusuz, düşün öznel anlamını daha derinlemesine irdeleyebilirdim ama neden önceden sezinlemediğim annemin ölümünden hemen önce bu düşü görmüştüm? Düşün, yaşlandıkça kendime daha yakın hissettiğim babamla ilgili olduğu apaçıktı.

Bilinçdışı, zaman ve yer görecesi sonucunda, yalnızca duyumsal algılamaları kullanabilen bilinçten çok daha fazla bilgi kaynaklarına sahip olduğu için biz, ölümden sonra yaşamla ilgili mitimizi yalnızca bilinçdışının ani ortaya çıkışları ve düşlerdeki ipuçlarına dayandırabiliriz. Daha önce de söylediğim gibi bu değinmelere, kanıt bir yana, bir bilgi değeri bile yüklememiz olanaksızdır ama buna karşın, bunlar mitleri genişletmek için uygun temellerdir. Araştırıcı zihnin canlılığı için vazgeçilmez olan hammaddeyi sağlarlar. Mitsel imgelerin ara dünyasını kesip attığınız zaman zihin kuramsal katılıklara kurban düşer. Buna karşın, mitlerle fazla uğraşmak zayıf ve etkiye açık zihinler için tehlikelidir, çünkü bu tür zihinlerin belirgin olmayan göndermeleri somut bilgi sanmaları ve yalnızca fanteziler üretmeleri olasılığı vardır.

Öbür dünyayla ilgili yaygın bir mit de yenidendoğuşta odaklaşan düşünceler ve imgelerdir.

Entelektüel kültürü bizimkine oranla çok daha karmaşık ve eski olan bir ülkede (kuşkusuz Hindistan'ı kastediyorum) yenidendoğuş, bize, dünyayı Tanrı'nın yarattığı ya da bir *spiritus rector* olduğu düşüncesi nasıl doğal geliyorsa öylesine doğal gelir. Kültürlü Hintliler, bizim onların düşüncesine katılmadığımızı bilirler ama bu onları hiç rahatsız etmez. Doğu ruhuna göre, amaçsız bir tekerlek sonsuza dek dönercesine, ölüm ve doğum birbirini sürekli izler. İnsan doğar, bilgi edinir ve ölür. Sonra baştan başlar.

Yalnızca, Buddha'da bir amaç düşüncesi vardır. O da dünyasal varoluşun üstesinden gelebilmektir.

Batı'nın mitsel gereksinimi, "başlangıcı" ve "amacı" olan evrimsel bir evrenin yaratıldığı düşüncesine yatkındır. Batılı, başlangıcı olan ve sonra da sona eren bir yaratılışa isyan eder ve değişmeyen, kendisiyle yetinen ve sonsuza dek dönüp duran bir olaylar çarkını kabul edemez. Buna karşın Doğulu, bu düşüncede aykırı bir yön bulmaz. Anlaşılan, dünyanın doğasıyla ilgili bir düşünce birliği olmadığı gibi, çağdaş astronomlar arasında da bu düşünceyle ilgili bir anlaşma yok. Batılı insan durağan bir dünyanın anlamsızlığına dayanamaz. Anlamı olduğunu düşünmek zorundadır. Doğulunun böyle bir varsayıma gereksinmesi yoktur çünkü kendisi bu düşüncenin somutlaşmış halidir. Batılı dünyanın anlamını tamamlamak gereksinimi içindeyken, Doğulu dünyayı ve varoluşu kendisinden uzaklaştırmaya çalışarak anlamı insanın kendisinde gerçekleştirmeye çalışır (Buddha).

Bence her ikisi de haklı. Batılı insan tümüyle dışadönük, Doğulu insansa tümüyle içedönük izlenimi verir. İlki, anlamı nesnelere yansıtarak onlarda anlam olduğunu varsayarken, ikincisi anlamı içinde hisseder. Oysa anlam hem dışta hem de içtedir.

Yenidendoğuş düşüncesi *karma*'dan ayrı bir düşünce olarak ele alınamaz. Sorun, bir insanın *karma*'sının yalnızca ona ait olup olmadığı. Kişiye özgüyse, o insanın yaşama girdiği anda sahip olduğu önceden saptanmış kaderi, ondan önceki yaşamlarının elde ettiklerini gösterir ve bu nedenle kişisel bir süreklilik var demektir, ama doğum ânında kişiye özgü olmayan bir *karma* o kişiyi egemenliği altına alıyorsa, o zaman o *karma*, kişiye özgü bir süreklilik olmadan yeniden doğmuş demektir.

Müritleri Buddha'ya iki kez *karma*'nın öznel olup olmadığını sormuşlar. Her kez soruyu yanıtlamamış ve o konuya girmemiş. Bunu bilmenin, bir insanın varoluş hayallerinden kurtulmasına yardımcı olamayacağını söylemiş. Buddha müritlerinin Nidana Zinciri, yani doğum, yaşam, yaşlılık ve ölüm ve acı çekmenin nedenleri ve sonuçları üzerinde düşünceye dalmalarının daha yararlı olacağı kanısındaydı.

Karma’nın geçmişteki yaşamlarımın sonucu mu ya da daha doğrusu, mirasları benliğimle birlikte doğdukları için atalarımın elde ettiği bir şey olup olmadıklarını bilemem. Ben, atalarımın yaşamlarının bir birleşimi miyim ve o yaşamlar benim bedenimde mi yeniden somutlaşıyor? Geçmişte belirli bir kişilik olarak mı yaşadım ve o yaşamda şu anda bir çözüm arayabilecek kadar geliştim mi? Buddha bu soruyu yanıtlamamış. Sanırım, o da tam olarak bilmiyordu.

Daha önceki yüzyıllarda yaşadığımı, henüz yanıtını bilmediğim sorularla karşılaştığımı ve bana verilen görevi yerine getiremediğim için yeniden doğmak zorunda kaldığımı kolayca varsayabilirim. Öldüğümde yaptığım şeyleri beraberimde götüremeyeceğime göre, sonunda ellerim boş kalakalacağıma, o zamana kadar bir şeyler yapmam gerekir. Büyük bir olasılıkla Buddha da böyle düşünmüş çünkü müritlerinin yararsız düşüncelerle zaman kaybetmemesi için çalışmış.

Yaşamımın anlamı, yaşamın bana yönelttiği sorudadır ya da tam tersi, ben kendim dünyaya yöneltilen bir soruyum ve yanıtımı ona söylemezsem onun verdiği yanıtına bağlı kalmak zorunda kalırım. Bu, insanüstü bir yaşam görevi ve ancak çok büyük emekle ve zorlukla başarılabilecek bir iş. Belki de atalarımın zihnini, yanıtını bir türlü bulamadıkları için sürekli meşgul eden soru da buydu. Faust’tan, sonunda bir çözüm olmadığı için mi öylesine etkilenmiştim? Ya da beni etkileyen, Hıristiyanların yitirdikleri ve Nietzsche’nin sonunu hazırlayan yaşamın dionizyen yönü müydü? Ya da çözmesi zor bilmecelere dönüşen Germen ve Frenk atalarımın huzur nedir bilmeyen Odin’i ve Hermes’i miydi? Atalarımın yaşamlarının sonucu ya da daha önceki bireysel yaşamımda elde ettiğimi hissettiğim şey, bireyselliği olmayan ve bugün herkese baskı yapan bir arketipin özellikle bende sürmesi de olabilir. Örneğin bu arketip, Teslis’in yüzyıllar boyunca süren gelişmesi ve onun dişi öğeyle karşılaşması ya da kötülüğün kökeniyle ilgili süregelen agnostik soru ya da başka bir deyişle, Hıristiyanların eksik Tanrı imgesi de olabilir.

Ayrıca, bir bireyin çabasıyla bir sorunun dünyaya katılabileceği ve bir bireyin o soruya bir yanıt bulması gerekebileceği olasılığını da göz önünde bulunduruyorum. Böyle bir durumda, soruyu soruş biçimim ve ona

verdiğim yanıt yetersizse, benim *karma*'ma sahip başka bir bireyin (ya da benim) tam bir yanıt bulabilmesi için yeniden doğması gerekir. Dünyanın böyle bir yanıta uzun bir süre gereksinmesi olmayabilir; bu nedenle, o konularla ilgilenen ve onlarla uğraşabilen biri gerekene dek yeniden doğmam ve birkaç yüzyıl huzurum sürer. Yeniden etkili olana dek bir dinlenme dönemine girebileceğini düşünüyorum.

Ne *karma* düşüncesi, ne bireysel yenidendoğuş ve ne de ruhların bir bedenden başka bir bedene girme sorunsalı zihnimde bir açıklığa kavuştu. Hintlilerin yenidendoğuşla ilgili kuramlarını önyargısız dikkatle dinliyorum ve bir bireyde ya da herhangi bir şeyde yenidendoğuşu gösteren gerçek bir işaret olup olmadığını anlayabilmek için dünyayı izliyorum. Doğal olarak Batı'daki yenidendoğuş inancından kaynaklanan birçok tanıklıkları saymıyorum. Herhangi bir inanç, yalnızca inanç olgusunun varlığını gösterir ama o inancın içeriğiyle ilgili bilgi vermez. Bir inancı kabul edebilmem için onun deneysel ifadesini görmem gerekir. Dikkatle izlememe karşın son zamana dek bu konuda hiçbir işaretle karşılaşmadım ama kısa bir süre önce, ölmüş bir tanıdığımın yenidendoğuş sürecini belirttiğini varsayabileceğim bir dizi düş gördüm, ama başkalarında da bu tür düşler görüp görmediğini bilmediğim için karşılaştırma olanağım olmadı. Gözlemim tek ve öznel olduğu için yalnızca varlığına değinmekten öte bir şey söyleyemem. Ortaya kesin bir yargı koyamam, yalnızca bu deneyimden sonra yenidendoğuşa farklı baktığımı söyleyebilirim.

Yaşamın "orada" sürdüğünü varsayarsak ruhun yaşaması için zaman ve yer gereksinimi kalmadığından yaşamın ruhsal düzeyde sürdüğünü düşünmek zorundayız. Ruhsal varoluş ve daha da önemlisi, burda ele aldığımız iç dünyamızın imgeleri, öbür dünyadaki yaşamla ilgili mitsel düşünceler oluşturabilmek için yeterli malzemeyi sağlıyorlar ve ben o yaşamın imgeler dünyasının bir devamı olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle ruh, öbür dünyanın ve ölülerin dünyasının yer aldığı bir varoluş olabilir.

Psikolojik bağlamda, öbür dünyadaki yaşam, yaşlılık döneminin ruhsal yaşamının mantıklı bir devamı gibi görünüyor. Yaş ilerledikçe insanın yaşamında içsel imgeler üzerinde düşünmek ve onları yansıtmak daha önemli bir rol oynamaya başlar. “Senin ihtiyar, düşleri düşleyecek,” demek, yaşlı insanların ruhlarının taşlaşmamış ya da dumura uğramamış olduğunu söylemek demektir – *sero medicina paratur cum mala per longas convaluere moras.*[62] İnsan yaşlılık döneminde, kendisini geçmişin içsel ve dünyasal resimlerinin yardımıyla tanıyabilmek için zihin gözünün önünden anıların geçmesine izin verir ve düşünür. Platon’un görüşüne göre felsefe ölüme hazırlıksa, bu durum da, öbür dünyada varoluşa hazırlıktır. İçsel resimler kişisel geçmişimde yolumu kaybetmememi sağlıyorlar. Çoğu yaşlı insan geçmiş olayları yeniden inşa etmeye kendini çok kaptırır ve o anıların tutsağı olur. Oysa bu anılar yansıtılabilirse ve resimler yorumlanabilirse, geçmişe dönüş bir “*reculer pour mieux sauter*”e[63] dönüşebilir. Ben, yaşamım yoluyla dünyaya giren, süren ve sonra da dünyadan çıkan çizgiyi görmeye çalışıyorum.

Genelde insanların öbür dünyayla ilgili oluşturdukları düşüncelerin büyük bir bölümü umutlardan ve önyargılardan oluşur ve bunun sonucunda, öbür dünyanın hoş bir yer olduğu düşlenir. Ben böyle olduğunu açıkça göremiyorum. Ölümden sonra, ruhumuzun bir çiçek bahçesine geçeceğini hiç sanmam. Öbür dünyada her şey iyi ve hoş olsaydı, bizimle kutsanmış ruhlar arasında dostça bir iletişim olur, doğumumuzdan önceki dönemde iyiliğe ve güzelliğe gark olurduk. Oysa böyle bir şey olmuyor. Bu dünyadan göçenlerle bu dünyada olanlar arasında neden bu denli aşılmaz engeller var? Ölülerle karşılaşma olaylarının en azından yarısı, karanlık ruhlarla ilgili ürkünç olaylardır ve ölüler dünyasının, geride kalanların acılarına hiç aldırmadan buz gibi bir sessizliği sürdürmesi bir kuraldır.

Bu beni kaçınılmaz bir düşünceye götürüyor. Bence dünya, zıt kutuplar kuralının geçerli olmadığı bir öbür dünyanın olamayacağı bir bütünlük içinde. Orada da doğa var ve o da Tanrı’ya ait. Ölümden sonra girdiğimiz yaşam da, Tanrı ve doğanın bilebildiğimiz parçası kadar yüce ve ürkünç olacak. Acıların tümüyle biteceğini de düşünemiyorum. 1944 yılında imgelerle ilgili yaşadıklarımın (bedenin yükünden kurtulma ve anlamı

algılayabilme) beni çok mutlu ettiği doğru ama o zaman da karanlık bir şeyler vardı ve insan sıcaklığı garip bir biçimde yok olmuştu. Yoluma çıkan kara taşı anımsıyor musunuz? Simsiyahtı ve en sert granitten yapılmaydı. Bunun anlamı ne? Yaratılışın aslından gelen kusurlar olmasaydı, bu denli bir yaratma dürtüsü ve hâlâ tatmin edilmesi gerekenlere karşı böylesine bir istek sürüp gider miydi? Tanrılar insanla ve yaratılışla ya da Nidana Zinciri'nin sonsuza dek sürmesiyle neden ilgilensinler ki? Buddha acı veren varoluş yanılgısından söz ediyor, Hıristiyanlar da bu dünyanın sonunun bir an önce bitmesini umuyorlar.

Bana, öbür dünyada da belirli kısıtlamalar var gibi geliyor. Sanırım ölülerin ruhları özgürleşme sınırlarının nerede bittiğini ancak zamanla öğreniyor. "Orada" bir yerlerde, dünyadaki koşullanma gereksiniminde de olduğu gibi, ölümden sonra olgusuna son verme çabasında olan bir karar vericinin olması gerekir. Yaratıcı niteliği olan o karar vericinin hangi ruhların yeniden yaşama döneceklerini saptaması gerektiğini düşünüyorum. Sanırım bazı ruhlar üç boyutlu yaşamsal varoluşu sonsuzluğa yeğ tutuyorlardır. Bu da, büyük bir olasılıkla, yaşadıkları sürede ne kadar kusuru ve kusursuzluğu öteki tarafa götürdüklerine bağlı. Ruh belirli bir anlayış düzeyine ulaştıktan sonra, üç boyutlu bir yaşam çekiciliğini yitirebilir ve anlayış bütünlüğü yeniden cisimleşme isteğini köreltttiği için, yeniden dönmesine gerek kalmayabilir. Böyle bir durumda ruh, üç boyutlu dünyadan yok olur ve Budistlerin "*Nirvana*" dedikleri duruma ulaşır. Buna karşın, ruh hâlâ *karma*'dan kurtulamamışsa, yeniden istekleri olacağı ya da tamamlanmış bir şeylerin olduğunun farkında olduğu için yaşama yeniden geri döner.

Bana gelince; doğmamın en önemli nedeni, anlayabilmek için içimde duyduğum sonsuz istek olmalı çünkü yapımdaki en güçlü nitelik bu. İçimdeki doyumsuz anlama dürtüsünün, neyin ne ve nasıl olduğunu anlayabilmem ve bilinmeyenin cılız ipuçlarından mitsel kavramlar oluşturabilmem için bir bilinç yaratmış olabileceğini düşünüyorum.

Bir parçamızın sonsuzluk için korunduğunu gösteren somut bir kanıt yok. Fiziksel ölümden sonra ruhumuzdaki bir şeyin sürdüğü olasılığından öte bir şey söyleyemeyiz. Böyle bir şey varsa, var olmayı sürdürenin

kendisinin bilincinde olup olmadığını da bilmiyoruz. Bu konuda bir düşünce oluşturmak istiyorsak, kişilik bütünlüğünden ayrılmış ruhsal kopukluklardan öğrendiklerimize başvurabiliriz. Birçok vakada, bütünden kopmuş bir kompleks kendini ayrı bir bilinci varmışçasına bir kişilik olarak ortaya koyar. Akıl hastalarının duyduğu seslerin kişilik kazanması bundandır. Uzun bir süre önce, doktora tezimi hazırlarken kişiliğe dönüşmüş kompleksler üzerinde çalışmıştım. Bu kompleksleri bilinçliliğin sürmesine kanıt olarak değerlendirmek de olasıdır. Beynin zedelenmesi sonucu beyne kan ya da ciğerlere ciddi bir biçimde hava gitmemesi durumlarında, böyle bir varsayımı destekleyici bazı şaşılası gözlemler yapılmıştır. Her iki tür vakada da bilincin tümüyle yitirilmesi olgusuna dış dünyayla ilgili algılamalar ve çok canlı düş deneyimleri eşlik eder. Böyle durumlarda, bilincin merkezi olan serebral korteks işlevini yerine getiremez. Bu olgunun nedeni henüz anlaşılamadı. Bu vakalar en azından, kesin bir bilinçsizlik içindeyken bile bilinçli kalabilmek için öznel bir direnme çabasının varlığına kanıt olarak gösterilebilir.

Sonsuzluğun bir parçası olan insanla, zaman ve yere bağımlı insan arasındaki bağlantıyla ilgili zor sorunsal, gördüğüm iki düşle aydınlandı.

1958 Ekimi'nde, gördüğüm ilk düşte, lens biçiminde iki parlak metal cismin evimin üzerinden göle doğru dar bir kavis çizerek hızla ilerlediğini gördüm. İki UFO'ydu bunlar. Sonra başka bir cismin bana doğru uçtuğunu fark ettim. Teleskop merceği gibi yusyuvarlaktı. Dört yüz ya da beş yüz metre ilerde bir an durdu ve sonra uçup gitti. Ondan sonra hemen, başka bir tanesi hızla bana doğru gelmeye başladı. O da mercek biçimindeydi ama ucunda bir kutuya benzer büyülü bir fenerin asılı olduğu metal bir uzantı vardı. Bu kez, o cisim, altı ya da yedi yüz metre ilerde tam karşımda durdu. Şaşkınlık içinde uyandım. Hâlâ düşte gibiydim. “UFO'ların bizim yansıtmalarımız olduğunu sanırız, oysa biz onların yansıtmalarıymışız. Büyülü fener beni C.G. Jung olarak yansıttı ama bu aracı kim kullanıyor?” diye düşündüm.

Daha önce de benlik ve ego sorunsallarıyla ilgili bir düş görmüştüm. Düşte tepelik bir yerde, dar bir yolda yürüyüşe çıkmıştım. Işıl ışıl bir güneş vardı ve olduğum yerden tüm çevreyi görebiliyordum. Yolumun üzerine küçük bir kilise çıktı. Kapı aralıktı. İçeriye girdim. Kilisenin içinde, Meryem Ana'nın resminin ve haçın yerine, çok güzel düzenlenmiş bir çiçek demetinin olması beni çok şaşırttı. Mihrabın önünde, yerde, yüzü bana dönük meditasyon yapan bir yoginin lotus pozisyonunda oturduğunu fark ettim. Ona daha yakından baktığımda, yüzünün benim yüzüm olduğunu anladım. Dehşet içinde uyanırken, "Demek ki beni düşünen o! Bir düşü var. Düş de benim," diye düşündüm. Uyandığında ben yok olacaktım.

Bu düşü 1944 yılındaki hastalığımdan sonra görmüştüm. Bir benzetme var burada: Benliğim meditasyon yaparak dünyadaki cismimi düşünüyor. Başka bir deyişle benliğim, bir insanın denize dalmak için dalgıç giysisi giymesi gibi, üç boyutlu varoluşa girebilmek için insan biçimine bürünüyor. Öbür dünyadaysa varoluşu yadsıdığı zaman, düşteki kilisenin simgelediği gibi dindarlaşıyor. Dünyadaki biçimiyle üç boyutlu dünyanın deneyimlerinden geçebiliyor ve daha da bilinçlenerek gerçekleşmeye doğru bir adım daha atmış oluyor.

Düşteki yogi, benim, aşağı yukarı doğumdan önceki bütünlüğümü ve Uzakdoğu'yu simgeliyordu. Uzakdoğu düşlerde, genelde, bizimkine ters düşen yabancı bir ruhsal durum anlamına gelir. Yoginin meditasyonu, büyülü bir fener gibi, benim deneysel gerçekliğimi "yansıtıyor"du. Kurala göre bu nedensel ilişkiyi tersinden görürüz, yani bilinçdışının ürünlerinde *Mandala* simgeleri keşfederiz. Bunlar, bütünlüğü temsil eden dörtlüden oluşmuş (*quatern*) dairesel biçimlerdir ve bütünlüğü ifade etmek istediğimizde bu biçimleri kullanırız. Merkezimiz ego bilincidir, dünyamız da egonun odak noktasında yoğunlaşan ışık alanıdır ve açık olmayan gizemli dünyaya, gördüğümüz gölgeli biçimlerin ne dereceye kadar bilincimizden kaynaklandığını ya da kendilerine özgü bir gerçeklikleri olup olmadığını hiçbir zaman bilmeden, bu odak noktasından bakarız. Yüzeysel gözlemci ilk varsayımlarını yeterli bulur. Oysa daha yakından gözlemlendiğinde, kurala göre bilinçdışının imgelerini bilincin üretmediğini ve bu imgelerin kendilerine özgü bir gerçekleri ve tutumları olduğunu

görürüz ama buna karşın onları gene de yüzeysel bir biçimde marjinal olaylar olarak nitelemekten vazgeçmeyiz.

Bu iki düşün amacı, ego bilinciyle bilinçdışı arasındaki iletişimi tersine çevirmek ve bilinçdışının deneyimsel kişiliği sağlayan öğe olduğunu ortaya koymaktı. Bu tersine dönme, “öteki taraf”ın gözünde gerçek olanın bilinçdışı varlığımız olduğu ve belirli bir amaçla oluşturulmuş bilinç dünyamızın, bir düş sürdüğü sürece onu gerçek sanmamız gibi, aslında bir hayal olduğu varsayımına yol açıyor. Bu durumun Doğu felsefesindeki Maya[64] kavramına çok benzediği açıktır.

Bu nedenle, bilinçdışı bütünlüğümüzün tüm fiziksel ve ruhsal olayların arkasındaki gerçek olduğuna inanıyorum. Bu öğe tam bir gerçekleşmeyi sağlamaya çalışmaktadır ve bu gerçek, insanın tümüyle bilinçli olabilmesidir. Bilinçliliği elde etmek genel anlamda kültür demektir ve bu sürecin özü ve kalbi kendini tanıyabilmektir. Doğu felsefesi benliği, tartışmasız, kutsal varsayar; eski Hıristiyanlığa göre de kendini tanıma, Tanrı’yı tanımaya giden yoldur.

İnsan için can alıcı soru şudur: Sonsuzluğun bir parçası mısın, yoksa değil misin? Tüm yaşamının kriteri budur. Asıl olanın sonsuzluk olduğunu bilsek, ilgimizi boş şeylere vermekten ve hiçbir önemi olmayan amaçlara yönelmekten vazgeçebilir miyiz? Bunu yapabilsek, dünyayı, sahibi olduğumuzu sandığımız güzellik ve yetenek gibi iyi nitelikleri bize vermesi için zorlayabilirdik. Bir birey, ne kadar yapay sahiplenmelere yönelirse, önemli şeylere karşı duyarlılığı ve yaşamdan elde ettiği doyum o kadar azalır. Kısıtlı amaçları olduğu için kendisini kısıtlanmış hisseder. Bunun sonucunda da kıskançlık ve haset duygularına kapılır. Bu yaşamda, yani buradayken sonsuzlukla bir bağlantımız olduğunu anlayabilirsek isteklerimiz ve tutumumuz değişir çünkü sonuç olarak, özüne sahip olduğumuz bir şey olduğunu varsayarız. Bu düşünceyi içimizde oluşturabilirsek yaşamımız boşa geçmemiş olur. Başka bireylerle olan ilişkilerimizde de önemli olan, ilişkide kısıtlayıcı bir öğenin olup olmadığıdır.

Sonsuzluk duygusu ancak en dışta olana bağlı olmakla elde edilebilir. İnsanoğlu için en büyük kısıtlama “benliği”dir ve, “Ben yalnızca buyum!” düşüncesinde kendini gösterir. Yalnızca, benliğin dar sınırlarının bilincinde olmamız bilinçdışının sonsuzluğuyla bir bağ kurabilmemizi sağlar. Bu gerçeği kavrayabildiğimizde, hem kısıtlı hem de sonsuz olduğumuzu anlayabiliriz. Bunlar iç içe geçer ve hem o hem de öbürü olabiliriz. Öznel birleşimimizin tek olduğunu, yani tümüyle kısıtlı olduğumuzu bilmekle, sonsuzluğun bilincine varabilecek gücü elde etmiş oluruz. Ama ancak o zaman!

Yaşam alanını genişletmek ve ne pahasına olursa olsun mantıksal bilgiyi çoğaltmak amacını taşıyan çağımızda, bir insanın başkalarıyla karşılaştırılamayacak tekliğini ve sınırlarının bilincine varmasını istemek zor bir iş. Tek olma ve kısıtlama aynı anlama gelir. Onlar olmadan sınırsızlık algılanamaz, bilinçli de olunamaz ve sonuçta ortaya, büyük sayılarla sarhoş olan ve siyasi güç kazanmak hırsıyla dolup taşan hayalî bir kimlik çıkar.

Çağımız yalnızca bu ânı ve burayı vurgulamaya başladı ve bunun sonucunda insanı ve insanın dünyasını şeytanlaştırdı. Diktatörler olgusu ve onların neden olduğu tüm acıların kaynağı, üst düzeydeki akıllıların dar görüşü sonucu insanın fizikötesine ulaşma isteğinin elinden alınması ve onlar gibi, bilinçsizliğin kurbanı olmasıdır. Oysa insanın görevi bunun tersidir. Görevi, bilinçdışından yükselmeye çalışan malzemeyi bilince yükseltmektir. Ne bilinçsizlikte inat etmeli ne de benliğindeki bilinçdışı öğelerle özdeşleşmekle yetinmelidir. Böylece, giderek daha çok bilinç yaratmak olan kaderine ihanet etmemiş olur. Söyleyebileceğimiz kadarıyla, insanın varoluşunun tek nedeni, yalnızca var olmanın karanlığına bir ışık tutabilmektir. Bilinçdışının bizi etkilediği gibi, bilincimizin artmasının da bilinçdışını etkileyeceğini bile varsayabiliriz.

62. (Lat.) İllet uzun süre güçlenirse hazırlanacak ilaç için çok geç kalınmış olur. (Romalı şair Ovidius’tan) (Y.N.)

63. (Fr.) Daha uzağa atlamak için geri gitmek. (Y.N.)

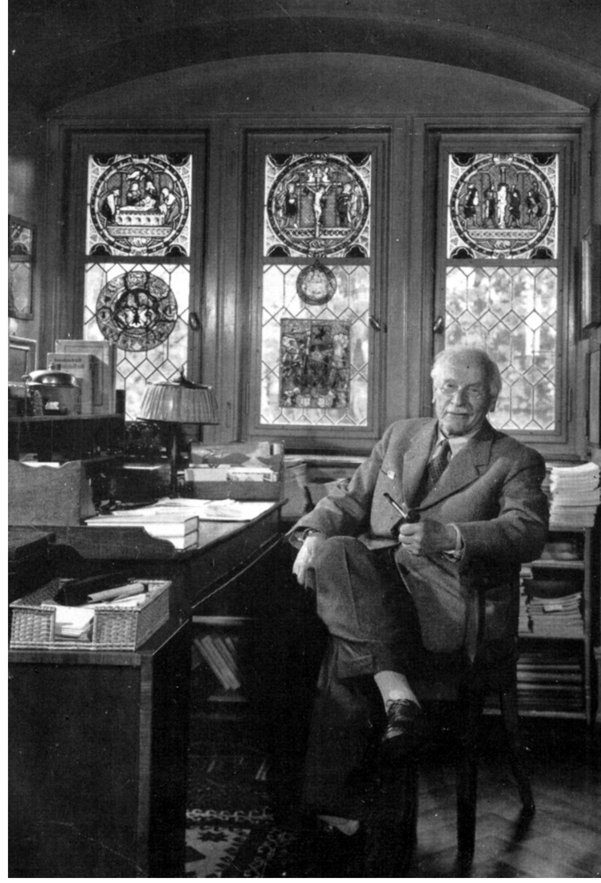
64. (Sanskritçe) Yanılsama. Hindu felsefesinin, özelilkle de Vedanta sistemine bağlı Advaita (Tekçilik) okulunun temel bir kavramıdır. (Y.N.)

Son dönem düşünceleri

Benimle ilgili herhangi bir biyografinin aşağıdaki düşünceleri içermesi gerektiği kanısındayım. Bu düşünceler başkalarına aşırı kuramsal gelebilir ama bu tür kuramlar yaratmak benim için yemek içmek gibi doğal bir şey ve benim için çok önemi olan bir işlev.

I

Hıristiyanlıkta şaşılası olan, dogmatik yapısı içinde, tanrısallık kavramında, yani "öteki taraf"la ilintili, tarihsel bir değişikliğin oluştuğunu varsayması. Bunu da, gökyüzünde anlaşmazlık olduğunu varsayan daha yeni mitle yapıyor. Bu noktaya ilk kez yaratılış mitinde değinilir. Yaratıcı'ya karşı çıkan yılan biçimine girmiş biri ortaya çıkar ve daha bilinçli bilgiye (*scientes bonum et malum*) sahip olacağına söz vererek insanı karşı çıkması için kandırır. İkinci olarak da, insanın dünyasını zamansız istila eden bilinçdışı içerikli bir öğe olan "Meleklerin Düşüşü"ne değinilir. Melekler garip bir türdür. Neyseler odurlar; başka bir şeye dönüşemezler. Efendilerinin düşüncelerini ve sezgilerini temsil etmekten öte bir işlevleri olmayan ruhsuz varlıklardır. Yalnızca, öbürlerinden farklı olan düşmüş melekler "kötü"dür ve "gurur"un çok iyi bilinen etkilerini ve günümüzde diktatörlerde gördüğümüz megalomaniyi dağıtanlar bunlardır. Henoch'un kitabında, bu meleklerin insanlarla ilişki kurarak, insanlığı yok etme tehditi oluşturan bir "devler ırkı" üretmekte olduklarına değinilir.

Ölümünden kısa bir süre önce çalışma odasında.
(Ottawa'lı Karsh'ın koleksiyonundan)

Bu mitin üçüncü ve son bölümüyse, Tevrat'ta belirtilen “kutsal evlilik” düşüncesinin yerine gelmesi ve bunun sonucunda Tanrı'nın kendisini insan biçiminde gerçekleştirmesidir. İlkel Hıristiyanlık döneminde bile yenidendoğuş kavramı, “içimizdeki İsa” sezgisini içine alacak kadar özümlenmiş ve böylece bilinçdışı bütünlük içsel deneyimlerin ruhsal dünyasının bir parçası olmuş ve insan kendisini oluşturan her şeyin farkına varabilmiştir. Bu insan için olduğu kadar Tanrı için de önemli bir adım olmuş, Tanrı, onun karanlığından kurtulanların gözünde kötü niteliklerini yitirerek iyiliklerden oluşan bir bütüne dönüşmüştür. Bu mit, bilinçliliğin artmaya başladığının belirtilerinin ortaya çıktığı on birinci yüzyıla dek, bin yıl tartışmasız önemini sürdürmüş, o yüzyıldan sonraki ikinci bin yılın sonunda, ilk önce bilinçliliğe bir tehdit olarak kendini gösteren evrensel bir felaketin anahatları belirmeye başlayana dek huzursuzluk ve kuşku sürekli

artmıştır. Bu tehdit “devlik” tehdidi ya da başka bir deyişle bilinçliliğinin gururudur ve, “Hiçbir şey insandan ve onun yaptıklarından üstün değildir,” biçiminde özetlenebilir. Bu düşüncenin ortaya çıkışıyla öbür dünyaya ilgi ve Hıristiyan mitinin fizikötesine geçebileceği görüşü yok olmuş, dolayısıyla öbür dünyada bütünlüğün elde edilebileceği görüşü de ortadan kalkmıştır.

Işığı gölge izler; bu Yaratıcı’nın öbür yüzüdür. Bu gelişme yirminci yüzyılda doruğuna ulaştı ve Hıristiyan dünyası günümüzde gerçekten kötülük öğesiyle, yani göz göre göre haksızlık, yalan, kölelik ve vicdan baskısıyla karşı karşıya kaldı. Bu kötülük, görünüşe göre Rus devletinde süreklilik kazandı ama ilk şiddetli patlama Almanya’da meydana geldi. Bu da, yirminci yüzyılda Hıristiyanlığın ne denli zayıfladığını gösterir. Bu bağlamda kötülük artık yalnızca düşünürlerin dillerinin bir süsü, diye nitelendirilemez. Kötülük etken bir gerçeğe dönüşmüştür. Dolaylı ifadeler kullanıp onu dünyada yok sayamayız. Kalıcı olduğuna göre, onunla nasıl başa çıkabileceğimizi öğrenmek zorundayız. Ürkünç sonuçlar vermeden, onunla birlikte nasıl yaşayabileceğimiz henüz belli değil.

Durum ne olursa olsun, yeni bir uyuma, yani bir *metanoia*’ya gereksinimimiz olduğu kesin. Kötülüğe yanaşmanın en ciddi tehlikesi onun boyunduruğu altına girme olasılığıdır. Bu nedenle, hiçbir şeye artık boyun eğmemeliyiz. İyiye bile. İyi olarak nitelendirilen bir şeye boyun eğdiğimizde, ahlaksal bağlamda iyilik niteliğini yitirir. Bu, iyiliğin içinde kötülük olduğundan değil, boyun eğdiğimizde sorunlara yol açacağımız içindir. Uyuşturan ister alkol, ister morfin, isterse de idealizm olsun, her türlü bağımlılık kötüdür. İyi ve kötüyü birbirinin tam karşıtı olarak görmemeye özen göstermeliyiz.

Ahlak ölçüsü artık iyinin ayrı bir kategori olarak bir zorunluluk olduğu, kötülükten de tümüyle sakınılabileceği gibi basit bir düşünceye bağlı değil. Kötülüğün gerçek olduğunun bilincinde olmak, zorunlu olarak iyinin bilincinde olmayı da getirir. Tam tersi de geçerlidir ve bu bilinç oluştuğunda, her ikisi de, birbirlerine aykırı gibi görünseler de bir bütünün iki yarısına dönüşürler. Pratik bağlamda ele alındığında, iyi ve kötü artık,

kesinliklerini yitirdiler. Her birinin bir “değerlendirme” gerektirdiğini unutmamız gerekli.

İnsan yargısının yanlış olabileceğini bildiğimize göre, her zaman doğru karar vereceğimizi düşünemeyiz. Yanlış yargıların kurbanı olmamız hiç de zor değildir. Bu gerçek, ahlak sorunsalını ancak ahlaksal değerlendirmelerden kuşkuya düştüğümüz zaman etkiler. Oysa biz, her zaman ahlaksal yargılara varmak zorunda kalırız. “İyi” ve “kötü”nün göreceli olması, her ikisinin de geçersiz olduğu ya da var olmadığı anlamına gelmez. Ahlaksal yargılama her zaman vardır ve beraberinde tipik psikolojik sonuçlarını getirir. Birçok kez, geçmişte yaptığımız ve gelecekte yapacağımız, düşündüğümüz ya da yapmaya niyetlendiğimiz haksızlıkların kendi ruhumuzdan intikam alacağını vurguladım. Yargılarımızın içeriği, tümüyle, zamanın ve yerin değişken koşullarına bağlı olduğu için değişik biçimde ortaya çıkar. Bunun nedeni, ahlaksal değerlendirmelerin her zaman iyi ve kötünün ne olduğunu tam olarak bildiğini savunan ahlak kurallarını temel almasıdır. Oysa bu temelin ne denli zayıf olduğunu anladığımızda, ahlaksal değerlendirmeler öznel ve yaratıcı bir davranış biçimine dönüşür. Yapılan değerlendirmenin geçerliliğini ancak bilinçdışının nedensiz ve kesin bir dürtüsü ortaya çıktığında anlayabiliriz. İyi ve kötü arasındaki karar demek olan ahlak bu dürtüden etkilenmez, yaptığı yalnızca bizi zor duruma düşürmektir. Ahlaksal kararımız yüzünden acı çekmemize hiçbir şey engel olamaz. Çok ters bir ifade gibi gelse de, bazı koşullarda, ahlaksal değerlendirmemizin gereği, bilinen ahlaksal iyiden vazgeçip kötü diye bilineni yapma özgürlüğüne sahip olmamız gerektiğidir. Başka bir deyişle, karşıtlardan herhangi birine boyun eğmemeliyiz. Hint felsefesinde *neti-neti* denen yararlı bir yöntem vardır. Bazı belirli vakalarda ahlak kuralları yok sayılır ve karar bireye bırakılır. Aslında bu tümüyle yeni bir şey değil. Psikolojinin henüz ortaya çıkmadığı günlerde bu zor seçenekler biliniyor ve “görev çelişkileri” başlığı altında toplanıyordu.

Birey öylesine bilinçten yoksundur ki, kendi karar verme yetisini göremez. Bu bir kuraldır. Bunun yerine, kaygıyla sürekli çevresine bakınarak kendisini şaşkınlığından kurtaracak dışsal kurallar ve düzenlemeler arar. Bireyin yetersizliğinin yanı sıra eski genellemelerden

vazgeçmeyen ve öznel deneyimlerin gizlerinden hiç söz etmeyen eğitimin de bunda rolü büyüktür. İnsanlar yüreklerinde bunlara uyamayacaklarını bilirler ama yine de onlara sürekli idealist inançlar ve nasıl davranılması gerektiği öğretilmeye çalışılır. Resmî makamlarsa bu üst düzeydeki standartlara kendilerinin de hiçbir zaman uymadıklarını ve uyamayacaklarını bilmelerine karşın bu idealler konusunda vaaz verirler. Ayrıca, kimse de kalkıp bu tür eğitimin değerini sorgulamaz.

Bu nedenle, kötülük sorunsalının bugünkü durumuna yanıt arayan bir bireyin her şeyden önce “kendini,” yani bütünlüğünü olabildiğince iyi tanıması gereklidir. Kendine hiç acımaksızın ne kadar iyilik yapabileceğini, hangi suçları işleyecek kapasitesi olduğunu anlamaya çalışmalı ve ikisinden birine gerçek, öbürüne de hayal gözüyle bakmamalıdır. Her ikisi de doğasında olan öğelerdir ve kendini aldatmayı ya da hayal içinde yaşamını sürdürmeyi istemiyorsa, ki istememelidir, her ikisi de su yüzüne çıkmaya mahkûmdurlar. Çoğu insandan bunu beklemek yanlış çünkü bunu yapabilecek yetileri yok. Buna karşın, günümüzde birçok insanın da çok yoğun bir özeleştiriye gidebilecek kadar derin bir içgörüşü var. Kendini tanıyabilmek son derece önemlidir çünkü içgüdülerin barındığı insan doğasının özüne ya da temeline ancak bu yolla varabiliriz. Bilincimizin ahlaksal kararlarının bağlı olduğu, daha önceden de var olan dinamik öğeler o özdedir. Hakkında kesin yargılara varamayacağımız, bilinçdışıdır. Bilinçdışıyla ilgili düşüncelerimiz yetersiz kalmaya mahkûmdur çünkü onun özünü anlayabilecek ve mantıksal sınırlar koyabilecek durumda değiliz. Doğayla ilgili bilgileri, bilinçliliğimizi artıran bilim yoluyla elde edebiliyoruz. Bu nedenle, kendimizle ilgili daha derinlemesine bilgi edinebilmemiz için de bilime gereksinimimiz var. İşte bu bilim dalının adı psikoloji. Hiç kimse, iyi niyetine güvenerek elinin bir hareketiyle bir mikroskop ya da bir teleskop yapamaz. İlk önce optik bilgiye sahip olması gerekir.

Bugün, varoluşumuzla doğrudan bağlantılı nedenler yüzünden psikolojiye gereksinimimiz var. İnsanı hiç tanımadığımız ya da yarım yamalak ve çarpık bir resminden yola çıktığımız için Nazizm ve Bolşevizm olgularına şaşırıp akıl erdiremiyoruz. Kendimizi yeterince tanısaydık böyle

olmazdı. Ürkünç kötülük sorunuyla yüz yüzeyiz. Oysa onunla savaşabilmek bir yana, karşımızda neyin olduğunu bile bilmiyoruz. Bilsek bile, burada böyle bir şeyin nasıl olabileceğini anlayamayacağız. Bir devlet adamı ortaya çıkıp inanılmaz bir zayıflıkla, göğsünü gere gere, "Kötülük benim sözlüğümde yok," diyebiliyor. Çok da haklı, çünkü bizim kötülükten haberimiz yok ama kötülük bizi sahiplenmiş. Bazıları bunu bilmek istemiyorlar, bazıları da kötülükle özdeşleşiyorlar. Günümüzde dünyanın psikolojik durumu şöyle: Bazıları Hıristiyanız diyorlar ve isterlerse kötülük denen şeyi ayaklarının altında ezebileceklerini düşlüyorlar, bazıları da kötülüğe kendilerini öylesine kaptırmışlar ki artık iyiyi göremiyorlar. Kötülük artık bir süper güç oldu. İnsanlığın yarısı, insan zihninin ürettiği bir doktrinle beslenip güçlenirken, öbür yarısı duruma uygun düşebilecek bir mitin yokluğundan nefret ediyor. Hıristiyan ülkeler acınası bir duruma geldiler. Hıristiyanlık uykuya yattı ve yüzyıllardır mitini geliştirmeyi ihmal etti. Mitsel düşüncelerin karanlık kıpırdanmalarını ifadeye kalkışanlara da kimse kulak asmadı. Gioacchino da Fiore, Meister Eckhart, Jacob Boehme ve onlar gibi olanlar, çoğunluğun gözünde belirsiz kişiler olarak kaldılar. Tek ışık, XII. Pius ve onun dogmasıdır. Bunları söylediğimde insanlar neden söz ettiğimi bile anlamıyorlar. Bir mit yaşamıyorsa ve gelişmiyorsa ölmüş demektir. Bunun farkında değiller. Mitimiz ölüm sessizliğine büründü ve artık bize yanıt vermiyor. Kutsal Yazılar'da dendiği gibi suç onda değil, tümüyle bizde. Biz onu geliştireceğimiz yerde geliştirmeye yönelik çabaları bastırmayı yeğledik. Mitin aslı birçok çıkış noktası ve olasılık gösterir. Örneğin, "Öyleyse, yılan kadar kurnaz ve güvercin kadar zararsız ol," sözlerini İsa'nın söylediği varsayılmıştır. İnsan neden yılan kadar kurnaz olsun? Ve, o kurnazlıkla güvercinin saflığı arasındaki bağlantı nedir? "Küçük çocuklar gibi olmadıkça" çocukların gerçekten nasıl olduklarına kim kafa yorar? Tanrı'nın, Kudüs'e zaferle girmek için O'na gerekli olan eşeğin alınmasını haklı bulması hangi ahlaka uyar? Kısa bir süre sonra da, kızıp çocuk gibi davranarak incir ağacını lanetleme gereğini neden duymuştur? Adil olmayan kâhya öyküsünden çıkan ders nedir? Tanrı'ya aitmiş gibi gösterilen, "İnsanoğlu, ne yaptığını biliyorsan kutsanırsın; bilmiyorsan, lanetlenirsin ve yasayı çiğnersin," sözlerinden

durumumuzu aydınlatabilecek nasıl bir derin iç görüş ve geniş kapsamlı bir anlam çıkartabiliriz? Son olarak da, Aziz Paulus'un çıkıp, "Yapmayacağım kötülüğü yapıyorum," diyerek itirafta bulunması ne anlama geliyor? Kıyamet' te açıkça belirtilen kehanetler kimsenin hoşuna gitmediği için onlara en iyisi hiç değinmeyeyim.

Gnostiklerin ortaya attığı, "Kötülük nereden kaynaklanır?" sorusuna Hıristiyan dünyası yanıt vermedi ve Origenes'in iddiasız bir biçimde değindiği, Şeytan'ın kurtulmuş olabileceği düşüncesi dine küfür olarak kabul edilmiştir. Bugün bu soruya yanıt bulmak zorundayız ama ne yapacağımızı bilemeden şaşkın ve elimiz boş kalakaldık. Bir mite ivedilikle gereksinimimiz olmasına karşın, hiçbir mitin yardımımıza gelmeyeceğini bile düşünemiyoruz. Siyasal ortamın ve bilimin ürkünç, hatta şeytanımsı zaferlerinin sonucu olan gizli sarsıntıları ve karanlık belirtileri yaşıyoruz ama bir çıkış noktası bulamıyoruz. Çok az kişi bu durumdan, bu kez gerekli olanın çoktan beri unutulan insan ruhu olduğu sonucunu çıkartabiliyor.

Miti sürdürüp geliştirmeye Kutsal Ruh'un havarilere akmasıyla başlanabilir. Bu yolla, yalnız onlar Tanrı'nın oğlu olmakla kalmamış, onlar sayesinde yalnız başkaları değil, onlardan sonra gelenler de *filiatio,* yani "Tanrı'nın oğlu" düzeyine erişmişler ve böylece, yalnızca, yeryüzünden çıkan ve yeryüzünde kalmaya mahkûm olan *anima*'lar olmadıkları kesinlik kazanmıştır. İki kez doğdukları için kökleri Tanrı'daydı. Görünen fiziksel yaşamları bu dünyadaydı ama içlerindeki görünmeyen insan, Hıristiyan kurtuluş mitine göre, bütünlüğün asıl imgesinden, yani sonsuz Ata'dan geliyordu ve gene oraya dönecekti.

Yaratıcı'nın bütünlüğü olduğuna göre, onun yarattığı oğlunun da bütünlüğü olması gerekir. Tanrısal bütünlükten hiçbir şey çıkartılamaz ama nedense bu bütünlük parçalanmış ve ışık âlemi ve karanlıklar âlemi diye ikiye bölünmüştür. Eyub'un ve başkalarının deneyimlerini ve Hıristiyanlık öncesinde çok yaygın olan Henoch'un kitabındakileri doğru varsayarsak, böyle bir bölünmenin varlığı, Hıristiyanlıktan hemen önceki dönemde, henüz İsa ortaya çıkmadan önce de kabul edilmişti. Hıristiyanlıkta da bu

metafiziksel bölünme açıkça sürmüştür. Tevrat'ta Yehova'nın yakınlarından biri sayılan Şeytan, artık sonsuza dek tanrısal dünyanın tam karşıtına dönüşmüştür. Kökü kurutulamadığı için on birinci yüzyılda bile Tanrı'nın yerine Şeytan'ın dünyayı yarattığı düşüncesinin oluşmasına şaşmamak gerekir. Böylece, Hıristiyanlığın ikinci dönemi için zemin hazırlanmış oldu. Zaten düşmüş melekler miti, o meleklerin insanlara, bilimin ve sanatın tehlikeli bilgilerini öğrettiklerini daha önceden açıklamış bulunuyordu. Acaba o eski öykücüler Hiroşima'ya ne der?

Jacob Boehme dâhiyane düş gücüyle Tanrı imgesindeki çelişkiyi görmekle mitin daha da gelişmesine katkıda bulunmuştur. Boehme'nin çizdiği *Mandala* simgesi bölünmüş bir tanrıyı gösterir çünkü içteki daire sırt sırta vermiş iki yarım daireye bölünmüştür.

Dogmaya göre, Tanrı, Teslis'te ve dışarıya akan Kutsal Ruh'un her parçasında da olduğuna göre, her insan da Tanrı'nın bütününü ve oğulluğunu paylaşıyor demektir. Tanrı imgesinin zıt kutuplar içeren oluşumu insana bir bütün olarak değil, bir çelişki olarak geçti. İmgenin karanlık parçası, yaygın olan Tanrı'nın bir "ışık" olduğu varsayımına ters düşüyor. Günümüzde yaşanan çelişki bu. Oysa bu işlerden anladıkları varsayılan ve görevleri insanlığa ders vermek olan resmî öğretmenlerin çok azı bu durumun farkındadır. Dünyanın önemli bir dönüm noktasına geldiğini birçok insan sezinliyor ama bu büyük değişikliği nükleer parçalanmaya ve roketlere bağlıyorlar ve bu arada insan ruhunda neler olup bittiği sorunsalı görmezlikten geliniyor.

Tanrı imgesinin, psikolojik bağlamda, ruhun özünün bir göstergesi olduğu ve bu imgede, dünya politikasında bile ciddi bir ikiye bölünmüşlük yaratan bir çatlağın bulunduğu artık insanoğlunun farkına vardığı bir gerçektir ve bu nedenle, yerine başka bir şey koyma gereksinimi ortaya çıkmış ve bu gereksinim kendini, ruhtaki karşıtların bir sentezi olarak bütünlüğü dairesel simgelerle göstermek olarak ortaya çıkmıştır. 1945 yılından beri ortada dolaşan UFO söylentilerini kastediyorum. Bu söylentiler ya hayal ürünü ya da gerçek. UFO'ların başka gezegenlerden ya da dördüncü bir boyuttan geldikleri savunuluyor.

Bu söylentilerin başlamasından aşağı yukarı yirmi yıl önce, 1918'de, ortak bilinçdışı üzerinde yaptığım araştırmalarda buna benzer bir evrensel simgenin varlığını ortaya çıkarmıştım. Buluşumu açıklamadan önce, emin olabilmek için on yıl boyunca bilgi topladım. *Mandala*, çağlar boyunca varlığı kabul edilmiş bir arketip imgesidir ve benliğin bütünlüğü anlamına gelir. Bu dairesel imge ruhsal özün bütünlüğünü ya da mitsel bağlamda, insanda var olan tanrısallığı simgeler. Boehme'nin *Mandala*'sının tersine, yeni *Mandala*'lar bütünleşmeyi, ruhsal bölünmeyi telafi etmeyi ya da bu çatlağın üstesinden gelebilmeyi umut ediyorlar. Bu işlem ortak bilinçdışının bir ürünü olduğu için kendini her yerde gösteriyor. UFO olaylarının dünyayı sarmış olması bunun kanıtıdır ve UFO'lar dünyanın bugün içinde bulunduğu ruhsal durumun belirtileridir.

Analitik tutum "gölge"yi bilince yükselttiğinde, bir bölünme ve bunun sonucunda da karşıtlığın verdiği bir gerginlik oluşur. Karşıtlar bu gerginlikten kurtulmak için birleşmek isterler. Uyumu sağlayan simgelerdir. Karşıtların çatışmasını ciddiye alırsak ya da onlar bizi ciddiye alırsa, ruhsal durumumuz çökme noktasına gelebilir. Bu durumda, mantığın *tertium non datur*'u haklı çıkıyor: Görünürde bir çözüm yok. Her şey yolunda giderse çözümün kendisi doğadan çıkacak ve ancak o zaman inandırıcı olacak ve bir lütuf gibi hissedilecek. Çözüm, karşıtların yüz yüze gelmesi ve çatışmasından çıkabileceğine göre, bilinç ve bilinçdışı öğelerin karışımını içerir. Dolayısıyla bir simge, yani ikiye bölünmüş bir para yeniden birleştirildiğinde iki parçanın birbirine tam uymasıdır.[65] Bu durum bilincin ve bilinçdışının ortak çabalarının sonucunu temsil eder ve *Mandala* biçiminde tanrı imgesinin benzerliğine ulaşır. Bu biçim büyük bir olasılıkla bütünlük kavramının en yalın modelidir ve insan zihnince, karşıtların mücadelesinin ve uzlaşmasının bir temsilcisi olarak algılanır. İlk başta tümüyle kişisel bir yapısı vardır ama kısa bir süre sonra birey, bu öznel çelişkinin, karşıtların evrensel çelişkisinin çok küçük bir kesiti olduğunu sezmeye başlar. Ruhumuz evrenin yapısıyla uyum içinde olmaya ayarlandığı için makrokozmosta olan her olayın eşi, ruhumuzun ulaşabilecek en küçük ve öznel zerresinde de oluşur. Bu nedenle tanrı imgesi, her zaman güçlü bir yüz yüze gelmenin içsel bir deneyime

yansımasıdır. Bu durum içsel deneyimin ilk dürtülerini aldığı nesnelerin sembolleşmesi olarak ortaya çıkmış, bu nesneler gizemli önemlerini sürdürmüş ve gizem ya da o gizemin egemen gücü olarak nitelendirilmişlerdir. Bu yolla düş gücü, nesnenin somutluğundan kendini kurtarma olanağı bulur ve görünmeyenin kabataslak biçimini olayın arkasında duran bir şey olarak düşlemeye çalışır. Burada sözünü ettiğim, *Mandala*'nın en basit temel biçimi olan daire ve o dairenin çeyreği ya da bazı durumlarda haç biçimidir.

Bu tür deneyimlerin bireye yardım edici bir etkisi olduğu kadar, mahvedici bir etkisi de olabilir. Bunları anlayamadığı, onlardan kendini kurtaramadığı ve onların üstesinden gelemediği için çok etkilenir ve bilinçli kişiliğinden gelmediklerinin farkına vardığı için de onları *mana,* Şeytan ya da Tanrı diye nitelendirir. Bilim, "bilinçdışı" terimini kullanıyor ve böylece, bu konuda hiçbir şey bilmediğini kabul etmiş oluyor. Bir şeyi bilmenin tek yolu ruh olduğuna göre, ruhun içeriğini bilmesine olanak yok. Bu nedenle, *mana*, Şeytan ya da Tanrı gibi terimlerin geçerliliği ne onaylanabilir ne de yadsınabilir. Buna karşın, ruhtan kaynaklanmıyor gibi görünen nesnel bir deneyimin verdiği garip duygunun yapay bir duygu olmadığını saptayabiliyoruz.

Bir düşü ya da bir eşini kendimizin "yaratmadığını", bunların kendiliklerinden oluştuğunu bildiğimiz gibi, yolumuzun üzerinde bize yabancı gelen bilmediğimiz bir şeyin olduğunu da biliyoruz. Bu anlamda, bize olanların bir *mana*'dan, bir şeytandan ya da bilinçdışından kaynaklandığını varsayabiliriz. İlk üç terimin, gizemin duygusal yönünü içerme ve onu güçlendirme nitelikleri var, oysa dördüncü terim, yani bilinçdışı bayağı ve bu nedenle de gerçeğe daha yakın. Bu son kavram deneysel âlemi, başka bir deyişle, çok iyi bildiğimiz sıradan gerçeği kapsıyor. Bilinçdışı düş gücünü harekete geçiremeyecek denli nesnel ve mantıklı bir terim. Yalnızca bilimsel amaçla oluşturulduğundan, çelişkili oldukları için fanatizmi besleyebilen doğaüstü kavramların ve metafizik savların olmadığı, tutkudan arınmış gözlemlere uygun düşer.

Bu nedenle, kendimi mitsel dilde ifade etmek istediğimde "Tanrı" ve "Şeytan" terimlerini de kullanabileceğimi bilmeme karşın, ben "bilinçdışı"

terimini kullanmayı yeğliyorum. Mitsel dili kullandığımda, *mana*, “Şeytan” ve “Tanrı” terimlerinin bilinçdışı için eşanlamlı olduklarının, yani her üç terimle ilgili bilgimizin, dördüncü terimden ne daha fazla ne de daha az olduğunun farkındayım. İnsanlar yalnızca daha çok şey bildiklerine “inanıyorlar” ve belirli amaçlar için bu inanç, bilimsel bir terimden çok daha yararlı ve etkili. “Tanrı” ve “Şeytan” kavramlarının en büyük yararı “yüz yüze” gelmenin daha somutlaşması, yani bu kavramlara bir kişilik yüklenebilmesidir. Duygusal nitelikleri onlara canlılık ve etkenlik kazandırır. Nefret ve sevgi, korku ve saygı yüz yüze gelme sahnesinde rol alır ve olaya önem katarlar. O âna dek, yalnızca ortada sergilenenlerle yetinmeyip onlar da oyunun bir parçası olurlar. Böylece, bireyin bütünlüğü zorlanmaya başlar ve birey tüm gerçeğiyle kendini bir karmaşanın içinde bulur. İşte ancak bu olursa, birey bütünleşebilir ve, “Tanrı doğabilir,” yani insanlık gerçeğine girebilir ve insanlarla “insan” olarak ilişkiye geçebilir. Bu yenidendoğuş eylemi, İsa’nın, “Beni gören Tanrı’yı görür,” sözlerine uygun düşerek, içsel bağlamda, egonun yerini Tanrı’nın almasına yol açar, dışsal bağlamda da Tanrı insan olur.

Bu noktada mitsel terminolojimin yetersizliği ortaya çıkıyor. Bir Hıristiyan’ın sıradan Tanrı kavramına göre Tanrı her şeye kadirdir, her şeyi bilir ve bağışlayıcıdır, dünyayı o yaratmıştır. Bu Tanrı insan olmak istese, bütünlüğünü, bölünemeyecek kadar küçük olan insanın düzeyine indirgeyebilmek için çok büyük bir “kenosis”, yani boşalmaya gereksinimi olur. Böyle bir şey olsa bile, insan yapısının, bu yenidendoğuşun etkisiyle, nasıl olup da tuzla buz olmayacağını anlayabilmek çok zor. Bu nedenle, din bilimciler İsa’ya sıradan insan varoluşunun üstünde nitelikler verme gereğini duymuşlardır. Her şeyden önce, İsa’da *macula peccati* (ilk günahın izi) yoktur. Başka bir nedeni yoksa, yalnızca bu nedenle, en azından bir tanrı-insan ya da bir yarı-tanrıdır. Hıristiyan Tanrı imgesi, çelişkilere düşmeden yaşayan bir insanda yeniden doğamaz. Ayrıca insanın dışsal niteliklerine bakılırsa, Tanrı’yı temsil etmeye hiç de uygun olmadığı da ayrı bir gerçek.

Bu mit tektanrıcılığı ciddiye almalı ve yetkililerce resmen yadsınmasına karşın bugüne dek süren ve her şeye kadir Tanrı ve onun karşısında sonsuz bir karanlık güçten oluşan ikileminden vazgeçmeli ve sistemde Nikolaus von Cusa'un felsefi karşıtlıklar kompleksinin ve Jacob Boehme'nin ahlaksal karmaşıklığının söz hakkına sahip olması sağlanmalıdır. Bunlar yapıldığında Tanrı bir bütünlük kazanabilir ve ona özgü olması gereken karşıtların bir sentezine ulaşılabilinir. Simgelerin, yapıları gereği, karşıtların, birbirleriyle çatışmadan ya da sapmalara yol açmadan, birbirlerini karşılıklı tamamlayarak bir bütün oluşturmalarını sağladıkları ve böylece yaşama anlamlı bir biçim verdikleri doğrudur. Bu deneyimden geçildikten sonra, doğa-tanrı ya da yaratıcı-tanrı imgesinin verdiği karmaşanın günümüzde yarattığı zorluklardan arınılabilinecek ve ancak o zaman, Tanrı'nın yenidendoğuş gerekliliğinden kaynaklanan mit (Hıristiyanlık mesajının özü) insanın karşıtlarla yaratıcılığa dönük karşılaşmasını ve onların benlikteki sentezi, yani kişiliğinin bütünlüğü olarak algılanabilmesini sağlayacaktır. Yaratıcı-tanrı imgesindeki kaçınılmaz çelişkiler, simyacıların *coniunctio oppositorum* dedikleri ya da *unio mistica* denen bu birleşmeyle uzlaşabilir ve bir bütünlük sağlayabilirler. Benliğin bu deneyiminde, eskiden olduğu gibi uzlaşma "Tanrı" ve "insan" yerine, Tanrı imgesinin içindeki karşıtlar arasında olur. Tanrı'ya hizmet etmenin yolu budur. Bu hizmet karanlıktan aydınlığa çıkmak demektir ve Yaratıcı'nın yaratısının, insanın da kendisinin bilincine varabilmesi için insanın Tanrı'ya verebileceği bir hizmettir. İnsana yaratılış tasarımı içinde anlamlı bir yer ve yaratılışa anlam katabilecek amaç ya da amaçlardan biri budur. Yılların birikimiyle iç dünyamda oluşan açıklayıcı bir mittir bu. Bu amacı onaylayabildiğim ve ona saygı duyduğum için kendi açımdan yeterli buluyorum.

Düşünme yeteneği insanı hayvanların dünyasından çıkarıp yücelmesini sağlamıştır ve bu olgu, doğanın ona bilincini geliştirmesi için bu yüksek yetiyi verdiğini gösterir. Bilinç yoluyla, dünyanın var olduğunun farkına varıp doğayı sahiplenmesi, Yaratıcı'yı da onaylaması demektir. Bilinçli düşünce olmasaydı dünya olayların dünyasına dönüşemezdi. Yaratıcı kendisinin bilincinde olsaydı, bilinçli yaratıklara gereksinimi olmaz, ayrıca,

büyük bir olasılıkla milyonlarca yıl süren sayısız türlerin ve yaratıkların üremesini sağlayan yaratılışın dolaylı yöntemleri, amaçlı bir tasarımın sonucu olmazlardı. Doğa tarihi bize, milyonlarca yıldır birbirini yiyip yutan türlerin gelişigüzel ve nedensel değişikliklere uğradıklarını söylüyor. İnsanın biyolojik ve politik tarihiyse, aynı şeylerin daha karmaşık bir biçimde yenilenmesinden oluşur. Oysa insan zihninin tarihi farklı bir resim ortaya çıkarır ve bu tarih süreci için devreye, mucizevi bir biçimde, ikinci bir evrenin yaratılış kuramı olan düşünebilen bilinç girer. Bilincin önemi öylesine büyüktür ki, insan görünüşte anlamsız gibi gelen ürkünç biyolojik karmaşanın bir yerinde bir anlamın gizlendiğinden kuşkulanmaktan kendini alamamış ve sonuçta, bu anlama giden yolun mutlak göstergesi, farklılaştırılmış beyinleri olan sıcakkanlı omurgalıların düzeyinde bulunmuştur. Bu yol amaçlanmadan ve daha önceden bilinmeden, her nasılsa hissedilerek karanlık bir dürtüden çekip çıkartılmıştır.

İnsanın ve mitinin anlamı üzerinde düşündüklerimi mutlak bir gerçek olarak ortaya koymak gibi bir düşüncem yok, ama sanırım ki Balık burcunun etkisindeki çağımızın sonunda söylenebilecekler bunlardır. Büyük bir olasılıkla, Balık burcundan sonra gelen ve simgesi insan olan Kova burcu (su taşıyıcı) çağını düşünerek de bunları söylemek gerekir. Balık burcu ters duran iki balıktan oluşan bir *coniunctio oppositorum*’dur. Su taşıyıcı sanki benliği gösteriyor ve soylu bir davranışla, özü hâlâ bilinçsiz olan bir oğulu simgeleyen *Piscis austrinus*’un ağzına, elindeki kabın içindekileri boşaltıyor. Bu bilinçsiz özden, iki bin yıldan fazla süren bir çağ daha geçtikten sonra, nitelikleri oğlak simgesiyle gösterilen bir gelecek doğacak. Capricornus veya Aigokeros birlikte büyümüş, birbirinin eşi olan iki hayvansal öğeden oluşur ve dağları ve denizlerin derinliklerini simgeler. Bu garip yaratık rahatlıkla “insanla”, yani Anthropos’la karşılaşan, Yaratıcı Tanrı’nın ilk imgesi olabilir. Bu konuda, tanıdığım insanların bilinçdışlarından ya da tarihsel belgelerden oluşan, elimdeki deneysel bilgi verilerinin suskunluğu içimde de sürüyor. İçgörüş kendiliğinden oluşmadığı sürece, düşünüp varsayımlarda bulunmanın bir anlamı yok. Ancak Kova

burcu çağıyla ilgili bilgiyle karşılaştırabileceğimiz nesnel bilgi elimize geçtiğinde, bu bir anlam kazanır.

Bilinç sürecinin uzunluğunu ve ilerde insanı nereye götüreceğini bilmiyoruz. Bu süreç yeni bir öğe ve karşılaştırabileceğimiz örnekler olmadığı için ne, ne tür bir potansiyel içerdiğini ne de *Homo sapiens* türünü gelecekte neyin beklediğini bilebiliyoruz. Acaba bu tür de, bir zamanlar yeryüzünde gelişen, sonra da nesli tükenen hayvan türlerinin kaderini paylaşıp o türlerden biri mi olacak? Biyoloji bilimi böyle olmayacağını gösteren nedenler ortaya koyamıyor.

Ruhsal bütünlüğümüz ve bilinçle bilinçdışının ortaklığıyla, insanın evrendeki varlığını yeterince açıklayabilen bir dünya görüşü oluşturabilsek mitsel açıdan gerekeni ifade etmiş oluruz. Anlamsızlığın, yaşamı dolu dolu yaşamayı engellediği için bir hastalıktan farkı yoktur. Birçok şeyi, hatta belki de her şeyi dayanılır bir hale dönüştüren anlamdır. Hiçbir zaman, herhangi bir bilim mitin yerini alamayacak ve bilimden hiçbir zaman bir mit oluşturulamayacak, çünkü “Tanrı” bir mit değil, insanın içindeki tanrısallığın ortaya çıkmasıdır. Miti biz yaratmıyoruz. Bizimle daha çok Tanrı’nın Söz’ünü söyleyerek konuşuyor. Tanrı’nın Söz’ü bize ulaşıyor ve bizim de bu Söz’ün Tanrı’dan ne denli farklı olduğunu ayırt edebilmemiz olanaksız. Bu Söz’de, onunla hazırlıksız karşılaşmamızın ve bize sorumluluk yüklemesinin dışında bilinmeyen ya da insanca olmayan hiçbir şey yok ve irademizin keyfî işlemlerinden etkilenmiyor. Bir esinin nedenlerini açıklayamayız. Bir eşini zihnimizde ölçüp biçerek oluşturamayacağımızı, çünkü onun bize başka bir yerden geldiğini hissederiz. Doğru çıkan bir düş gördüğümüzde, bunu kendi gücümüzün oluşturduğunu düşünebilir miyiz? Aradan belirli bir süre geçmeden, düşün, önceden bir şeyi ya da uzakta olan bir olayı haber verdiğini nereden bileceğiz?

Dünya bizim başımıza gelen bir olgudur ve biz çok büyük bir belirsizliğin kurbanları olduğumuz için acı çekeriz. Tanrı bir *Complexio oppositorum* olduğuna göre, her şey kelimenin tam anlamıyla olasıdır. Gerçek ve düş, iyilik ve kötülük eşdeğerde başımıza gelebilir. Bir mit, Delphoi kehaneti ya da bir düş gibi iki anlamlıdır ya da iki anlamlı olabilir.

Mantığı göz ardı edemeyiz ve etmemeliyiz ama içgüdülerimizin bizim yardımımıza koşacağı umudunu da yitirmememiz gerekir. Bunu yaptığımızda, Eyub'un uzun bir süre önce anladığı gibi, Tanrı bizi Tanrı'ya karşı destekler. "Öbür irade"nin ifade edildiği her şey, bir insanın düşünmesi, sözleri, imgeleri ve yetersizliği bile, o insanın içinde oluşan şeylerdir. İnsan her şeyi üstüne alma eğilimindedir ve basmakalıp psikolojik terimlerle düşünmeye başlarsa, her şeyin kendi isteklerinden ve kendisinden kaynaklandığı sonucuna varır. Çocukça bir saflıkla, ulaşabileceklerini ve "kendi"nin ne olduğunu bildiğini sanır. Oysa bu süreçte, bilincinin zayıflığı ve onunla eş orandaki bilinçdışı korkusundan kaynaklanan ölümcül bir zayıflık içindedir. Bu nedenle, özenle kurduğu mantıkla, ona doğru başka bir kaynaktan ansızın akanı birbirinden ayırmayı kesinlikle başaramaz. Kendisine karşı nesnel olamadığı gibi, kendisinin iyi de olsa kötü de olsa, varlığı olan bir olguyla aynı şey olduğunu göremez. Başlangıçta her şey üstüne yığılır, her şey onun başına gelir ve ancak çok büyük bir çaba harcayarak kendine görece bir özgür alan kazanmayı ve onu elinde tutmayı başarır.

Ancak bunu gerçekleştirdikten sonra, baştan beri ona verilmiş olan ve ne kadar isterse istesin yok edemediği içgüdüsel köküyle yüz yüze kaldığının bilincine varır. Başlangıçta olanlar kesinlikle geçmişte kalmaz, onun varoluşunun altyapısında sürekli onunla birlikte yaşarlar ve bilincine, çevresindeki fiziksel dünya kadar onlar da biçim verirler.

Bu gerçekler bireye içten ve dıştan büyük bir güçle saldırırlar. Bu güçleri insanoğlu, Tanrı unsuru diye özetlemiş, etkilerini mitlerin yardımıyla betimlemiş ve bu mitleri, "Tanrı'nın Sözü", yani "öteki taraf"taki numenin esinleri ve açıklamaları olarak yorumlamıştır.

II

Hiçbir şey, bireyselliğin verdiği bir hazineye sahip olma duygusunu, gizli tutmaya söz verdiğin bir gizden daha çok yoğunlaştıramaz. İlkel toplumsal yapılanmalar, insanların gizli örgütler kurma isteği içinde

olduklarını göstermiştir. Geçerli gizler bulunamadığında, yalnızca o gizi “bilenlerin” ve “anlayanların” kabul edildiği gizler icat edilmiştir. Gül-Haç Biraderleri ve onun gibi birçok topluluk bu amaca yönelikti. Buradaki çelişki, bu sahte gizlerin, örneğin, simya geleneğinden devşirilenlerin arasında, müritlerin haberinin bile olmadığı gerçek gizlerin bulunmasıydı.

İlkel düzeyde görkemli bir gizin varlığı son derece önemliydi, çünkü paylaşılan bu giz, kabilenin üyelerini bir arada tutuyordu. Kabile düzeyinde gizler, bireysel kişilik bütünleşmesi olmamasının ve öbür kabile üyeleriyle birlikte ilk bilinçdışı kimliğine kayma olasılığının yerini yararlı bir biçimde doldururlar. Kendine özgü yapısının bilincinde olan insanı yaratmak olan insanlığın amacı, çok uzun süreli ve neredeyse gerçekleşmesi olanaksız bir eğitim gerektirir çünkü belirli gizlere katılmaları nedeniyle herhangi bir biçimde kişilikleri gelişmiş olanlar bile, grupları toplumsal açıdan farklı olsa da, aslında grup kimliğinin yasalarına boyun eğerler.

Gizli örgütler bireyselliğe giden yolun yarısıdır. Birey, bireyselleşmesini sağlayabilmek için ortak bir örgüte bağımlıdır, yani bireyin esas görevinin başkalarından kendi farklılığını ayırmak ve ayakları üstünde durmak olduğunun bilincine varamamıştır. Hangisi olursa olsun, örgütlerden birine üye olmak ve “izm”leri vb. desteklemek ortak kimlik anlamına geldiği için, bireyin bu görevine engel olur. Bu tür ortak kimlikler, bir yandan sakatlara değnek, utangaçlara kalkan, tembellere yatak ve sorumsuzlara bakım yeri işlevini görürken, öte yandan da zayıflara, yoksullara ve gemisi batanlara barınak, yetimlere bir ana kucağı ve düş kırıklığına uğramışlara ve bezgin hacılara ümit vaat eden ülkelerdir. Yolunu kaybetmişlerin bir sürünün içinde güven bulmalarını sağlarlar ve beslenmelerini ve gelişmelerini sağlayan anneleri olurlar. Dolayısıyla, bu ara dönemi bir tuzak gibi algılamamak gerekir. Tam tersine, günümüzde her zamankinden çok, kimliği olmamak tehlikesiyle karşı karşıya kalan bireyin, varlığını temsil etmesinin tek yolu örgütlerdir. Ortak yapılanmalar bugün öylesine önem kazanmıştır ki, birçokları, biraz da haklı olarak bunu tek amaç olarak görmeye başladılar. Bağımsızlığa doğru atılan adımlar, küstahlık, gurur, hayal dünyasında yaşamak ya da aklı başında olmamak diye düşünülüyor.

Durum ne olursa olsun bir insan, yeterli nedenlerle, kendine daha geniş ufuklar açmak yolunda kendi ayaklarının üzerinde ilerlemesi gerektiğini hissedebilir ve yaşamın önüne koyduğu tüm biçimlerde, koşullarda ve tarzlarda aradığını bulamayabilir. Böyle durumlarda tek başına yürür. Arkadaş olarak kendini seçer ve sırasında, tümü de, aynı yönde olmayan değişik düşünceler ve eğilimlerle dolu kendi grubuna hizmet eder. Aslında, bazen kendini bile tanıyamaz ve ortak hareket edebilmek için çoğul amaçlarını birleştirmede çok zorlanır. Bu aşamada toplumsal biçimlerce dıştan korunsa da, içindeki çoğula karşı savunmasızdır. İçindeki kopuklukların, onun vazgeçmesine ve çevresinin kimliğine kaymasına yol açması da olasıdır.

Gizli bir örgütün ayrıcalığı olmayan ortaklığından kendisini kurtarmış bir üyesi gibi, yolunda yalnız yürüyen bir bireyin de, birçok nedenle açıklayamayacağı ya da açıklamaması gereken bir gize gereksinimi vardır. Böyle bir giz, bireysel amaçlarındaki yalnızlığına karşı onu güçlendirir. Birçok birey bu yalnızlığa dayanamaz. Oyunlarını ciddiye alamayan, kendileriyle ve başkalarıyla saklambaç oynama gereksinimini duyan nevrotik insanlar vardır. Bu insanların bireysel amaçları, çevrelerinin desteklediği tüm düşüncelerden, inançlardan ve ideallerden oluşan ortak uyumu paylaşmak isteklerine yenik düşer. Bu bir kuraldır. Üstelik, hiçbir mantıklı sav çevreye karşı üstün çıkamaz. Yalnızca, bireyin açıklamaya korktuğu ya da sözlere dökemediği için açıklayamadığı bir giz, delice düşünceler sınıfına girse bile, o bireyin geri çekilmesini önleyen tek etken olabilir.

Bir birey bazen bir gize öylesine gereksinim duyar ki, kendisini artık sorumlu tutulamayacağı düşüncelere ve davranışlara kaptırır. Onu yönlendiren kapris ya da küstahlık değil, kendisinin de anlayamadığı bir *dira necessitas*'tır. Bu gereksinme gaddar bir kader gibi üzerine çullanır ve belki de yaşamında ilk kez, kendisinin efendisi olduğunu sandığı en içsel dünyasında, ondan daha güçlü yabancı bir şeyin var olduğunu gösterir.

Bu duruma en uygun örnek, melekle boğuşan ve kalçası çıkan ama bir cinayeti önleyen Yakup'un öyküsüdür. Güzel günlerde, Yakup'un öyküsü hiç sorgulanmadan kabul edilirmiş. Böyle bir öyküyü anlatan çağdaş bir

Yakup olsaydı, öyküsü gülümsemeyle karşılanır, böyle olunca da, özellikle Yehova'nın habercisiyle ilgili kişisel bir görüşü varsa, bu konuda sesini çıkarmamayı yeğ tutardı. Dolayısıyla, ister istemez bir gizin sahibi olur ve ortak görüşlerden sapmış olurdu. Doğal olarak, ömür boyu iki yüzlü davranmayı başaramazsa, zihninde tuttuğu er ya da geç açığa çıkacaktır. Oysa hem topluluğuna uymaya çalışan hem de kişisel amacını izlemeye çalışan bir insan nevrotik olur. Modern Yakup'umuz, meleğin kendisinden daha güçlü kuvvetli olduğunu gizlemeye çalışacaktır. Meleğin de topalladığını iddia eden olmadığına göre işin doğrusu da budur.

Şeytanının gösterdiği yolda giden insan, ara aşamanın sınırlarını aşmış olur ve gerçekten "ayak basılmamış ve basılmaması" gerekli bölgeye girer. Artık ne yol tarifleri ne de üzerinde onu koruyan bir çatı kalır. Daha önceden göremediği bir durumla, örneğin görev çelişkisiyle karşılaştığında, ona yol gösterecek kurallar da yoktur artık. Çoğu zaman bu "hiç kimsenin olmayan topraklar"a gezintiler, çatışma ortaya çıkmadığı sürece sürer ve uzaktan çelişki kokusu alındığında da hızla sona ererler. Arkasına bile bakmadan kaçan birini suçlayamam ama zayıflığını ve korkaklığını da onaylayamam. Hor görmemin ona bir zararı olmayacağına göre, böyle bir teslimiyeti övgüye değer bulmadığımı söyleyebilirim.

Oysa görev çelişkisi içindeki bir insan tüm sorumluluğu üzerine alıp gece gündüz onu yargılayan bir hâkimin karşısında uğraşmaya başlarsa, kendisini çok yalnız hissedebilir. Kendi kendisinin acımasız denetmeniyse ve sonu gelmeyen içsel hesaplaşmalardan geçiyorsa, yaşamında kimselere açamadığı gerçek bir giz var demektir ve ne bir dünya hâkimi ne de bir ruh hekimi, uykusuz geçen gecelerini ona geri veremez. Bu tür yargılamalardan zaten bıkmış olmasaydı kendisini çelişki içinde bulmazdı çünkü bu tür çatışmalar daha yüksek düzeyde bir sorumluluk duygusunu gösterirler. Bu duyguya sahip olan bireyin toplumun ortak kararlarını kabul etmemesinin nedeni de budur. Böyle bir insanda, mahkeme içsel dünyaya taşınır ve karar kapalı kapılar ardında verilir.

Bu aşamaya gelindiğinde, o bireyin ruhu daha da önem kazanır ve yalnızca çok iyi bilinen toplumsal açıdan tanımlanmış bir benlik olmakla kalmaz, kendi içinde ve kendisi için ne değerde olduğunu ölçebilecek bir

araca dönüşür. Hiçbir şey, içsel zıt kutuplarla yüzleşmek kadar, bilincin gelişmesini sağlayamaz. Suçlamalarda o güne dek kuşku duyulmayan noktalar ortaya çıkar ve savunma o zamana kadar bilmediği savunmalar keşfetmek zorunda kalır. Bu süreçte dış dünyanın belirli bir bölümü içsel dünyaya ulaşır ve bu durum dış dünyanın zayıflamasına ya da ondan kurtulunmasına yol açar. Öte yandan, iç dünya ahlaksal kararlara varabilecek bir yargı organı düzeyine ulaşmakla, bir o kadar daha ağırlık kazanmış olur ve geçmişte bütünlüğü olan benlik, yalnızca savcı olma niteliğini yitirip avukat rolünü de üstlenmek zorunda kalınca, karmaşık duygular içinde bocalamaya başlar. Belirginliğini yitirip iki ateş arasında kalır ve karşıtın altında, karşıt bir öğenin daha yattığının farkına varır.

Hiçbir görev çelişkisi, büyük bir olasılıkla biri bile sonsuza dek tartışılsa da, ölçüp biçilse de çözümlenemez. Er ya da geç karar, yani ürün kendiliğinden oluşur. Günlük yaşam, bu çelişkiler yüzünden sonsuza dek durdurulamaz. Yaşam sürerken, karşıtlar ve çelişkiler, bir anlığına, bir harekete geçme dürtüsüne boyun eğseler de, yenik düşmezler. Bireyin kişilik bütünlüğünü sürekli tehdit etmeyi sürdürürler ve çapraşık varlıklarıyla yaşamı bir karmaşaya dönüştürürler.

Böyle bir durumda, doğan tehlikeler ve çekilen acılar bir insanın neredeyse evde oturmaya karar vermesine neden olabilir. Ev güvenli bir barınak, sıcak bir kozadır ve insanı koruyacağına söz veren yalnızca bu güven duygusudur. Annesinden ve babasından ayrılmak zorunda olmayanlar en güven içinde olanlardır. Birçok insan da, kendisini bireyselleşme yolunda ilerlerken bulur ve insan doğasının olumlu ve olumsuz yönlerini kısa bir süre içinde öğrenir.

Bütün enerjiler karşıtların ürünleri olduğu gibi, ruhta da içsel kutuplaşma vardır. Herakleitos’un uzun bir süre önce anladığı gibi, ruhun canlılığı için vazgeçilmez bir öğedir bu. Hem kuramsal hem de işlevsel bağlamda, tüm canlıların yapısında kutuplaşma vardır. Bu büyük güçle başa çıkacak olan, ancak binlerce yılda, o da sayısız koruyucu önlemlerle varlığı oluşabilen kırılgan benliktir. Benliğin varoluşunun nedeni de, büyük bir olasılıkla, tüm karşıtların dengeli bir durum içinde olmak isteğinden kaynaklanıyor. Denge, sıcakla soğuğun, yüksekle alçağın vs. çatışmasından

çıkan enerji alışverişi sonucu kurulur. Bilinçli ruhsal yaşamın altında yatan enerji, ondan önce oluşur ve bu nedenle, ilk zamanlarında bilinçdışıdır. Bilinçliliğe yaklaştıkça, numenin bağlantıları ilk önce, enerjinin yaşamsal kaynağı gibi görünen *mana,* Tanrı, Şeytan vb. doğaüstü yansıtmalar olarak ortaya çıkarlar ve bu süreç, bu doğaüstü biçimler kabul edildiği sürece geçerlidir. Bunlar zamanla soluklaşıp güçlerini yitirdiklerinde benliğin, yani gündelik yaşamın içindeki insanın bu enerji kaynağını sahiplendiği anlaşılıyor ama bu sahiplenmesini hiç de açık olmayan ama tam olan şu ifadeyle tanımlayabiliriz: Bir yanda bu enerjiyi elde etmeye çalışıp hatta elde ettiğini sanırken, öte yandan bu enerji onu elde eder.

Bu garip durum, kuşkusuz, ancak bilincin içeriği, ruhsal varoluşun tek biçimi olarak alınırsa oluşur ama böyle bir durumda da, geri dönen kalıcı yansıtmalarla enflasyon önlenemez. Oysa bilinçdışı bir ruhun varlığı kabul edilirse, bu yansıtmalar, bilinçlilikten önce oluşmuş olan yapımızdaki içgüdüsel biçimler tarafından algılanabilirler. Dolayısıyla, tarafsızlıkları ve bağımsızlıkları korunmuş ve enflasyondan kaçınılmış olur. Bilinçten önce de var olan ve onu biçimlendiren arketipler asıl rollerinde, yani bilinç malzemesinden önceki yapısal biçimlerinde ortaya çıkarlar ve kendi başlarına bir şeyi temsil etmek yerine, daha çok algılama ve anlama biçimlerini tanımlarlar. Kuşkusuz algılamanın kendine özgü yapısını bir tek arketipler sağlamaz. Onlar yalnızca algılamanın ortak öğesinden sorumludurlar ve içgüdüyle olan bağlantıları sonucunda, onun dinamik yapısına katılırlar. Sahip oldukları enerji belirli davranışları ve dürtüleri zorunlu hale getirir. Bu da, belirli koşullarda, onların sahip çıkıcı ve saplantılı bir güç (numenlik niteliği!) kazanmalarına neden olur. Bu nedenle, onların Şeytan kavramı olarak algılanması doğalarına ters düşmez.

Tanımlamaların bir şeyin gerçek doğasını değiştirdiğini sanmak sözcüklere aşırı güvenmekten kaynaklanır çünkü ne ad verilirse verilsin gerçekler hiçbir zaman değişmez. Yalnızca biz etkileniriz. Bir insan “Tanrı”yı “mutlak bir hiçlik” diye algılıyorsa bunun, o üst düzenle bir bağlantısı yoktur. Adın değişmiş olması hiçbir şeyi değiştirmedi, gene geçmişteki kadar bu konuda saplantılıyız. Yeni ad bir yadsımaysa, yaptığımız gerçeğe karşı yanlış bir tutum içinde olmak. Oysa bilinmeyene

olumlu bir ad vermenin bizim de bu bağlamda olumlu bir tutum içinde olmamızı sağlamak gibi bir iyiliği olur. “Tanrı’dan” söz etmek, onun gerçek yapısıyla ilgili bir şeyler söylemek anlamına gelmez, yalnızca, onun bilinçlilikten önce de var olan ruhumuzun bir parçasında yeri olduğu ve dolayısıyla, bilincin icat ettiği bir şey olarak varsayılamayacağı anlamına gelir. O’nu ne daha fazla uzaklaştırabiliriz ne de silip atabiliriz. Yapabileceğimiz, O’nu yaşayabilmek için kendimize daha çok yaklaştırmaktır ve bu önemli bir noktadır çünkü yaşanmayan bir şeyin varlığından kuşkuya düşmek daha kolaydır. Bu kuşku öylesine çekici ki, Tanrı’ya sözde inananlar, benim ilkel bilinçdışı ruhunu yeniden yapılandırma çabalarımı, Tanrı’ya inanmamak ya da o değilse gnostizm ya da başka bir şey olarak nitelendiriyorlar ama hiçbir zaman bilinçdışı gibi ruhsal bir gerçek akıllarına gelmiyor. Eğer bilinçdışının bir varlığı varsa, bilinçli ruhumuzdan önce oluşan evrimsel aşamalardan geçmiş olması gerekir. İnsanın hiçbir aşamadan geçmeden, tüm görkemiyle Yaratılış’ın altıncı gününde yaratıldığı varsayımı, günümüzde artık bizi tatmin edemeyecek kadar basit ve modası geçmiş bir görüştür. Genel kanı da böyle, ama iş ruha gelince, eski düşünce biçimi olan, ruhun öncesi olmadığı, bir *tabula rasa* olduğu, doğumla ortaya çıktığı ve kendini nasıl görüyorsa öyle olduğu varsayımı ısrarla sürdürülüyor.

Bilinç, filogenetik ve ontogenetik açıdan ikincil bir olgudur. Artık bu gerçeğin anlaşılmasının zamanı geldi. Bedenin oluşmasının milyonlarca yıl süren anatomik geçmişi olduğu gibi, ruhsal sistemin de bir geçmişi var. Bugün nasıl bedenin her bir uzvu evrimin sonucunu gösteriyorsa ve hâlâ daha önceki aşamaların izleri belliyse, ruh için de aynı şey söylenebilir. Bilinç, bize bilinçsizlik gibi gelen hayvansal bir aşamayla evrimine başlamıştır ve bu farklılaşma süreci her çocukta yenilenir. Çocuğun ruhu, bilinç öncesi aşamada bir *tabula rasa* kesinlikle değildir. Tanımlanabilecek bireysel bir tarzı önceden oluşmuştur. Üstelik, kendine özgü insan güdüleriyle ve daha üst düzeyde işlevler için gerekli bir temelle donatılmış olarak doğar.

Ego olgusu bu karmaşık temelin üzerinde yükselir ve yaşam boyu bu temel ayakta kalır. Temel işlevi yitirildiğinde boşluk başlar ve bunu ölüm

izler. Bu nedenle, bu temelin canlılığı ve gerçekliği son derece önemlidir. Dış dünya bile, karşılaştırıldığında ikincil kalır, çünkü endojen dürtüleri kavrayıp onları yönlendirmese, dünyanın ne anlamı kalır ki! Uzun vadede hiçbir bilinçli irade yaşam içgüdülerinin yerini alamaz. İçgüdü, bir zorunluluk, bir emir ya da bir irade biçiminde içimizden gelen bir şeydir ve herkesin başına geldiği gibi, ona bireysel bir şeytan demekle, hiç olmazsa ruhun durumunu doğru ifade etmiş oluruz. Buna arketip kavramını da kattığımızda, Şeytan'ın bizi avucunun içine aldığı noktayı biraz daha yakından tanımlamış, yaşam kaynağına biraz daha yaklaşmış ve hiçbir şeyi göz ardı etmemiş oluruz.

Bir psikiyatrist olarak (adı üstünde: ruh doktoru) önde gelen amacım, hastalarıma sağlıklı temellerini yeniden kazanmalarında yardımcı olmak olduğuna göre, bu görüşü desteklememden daha doğal bir şey olamaz. Onlara yardım edebilmek için çoğul bilgiye sahip olmak gerektiğini öğrendim. Tıp da böyle ilerlemiştir. Bir çare bulup yöntemlerini basite indirgememiş, tersine, başka kaynaklar yanında, farklı alanlardan aldığı verileri de kendisine katarak, olağanüstü karmaşık bir bilime dönüşmüştür. Bu nedenle öbür bilim dallarına bir şeyi kanıtlamak gibi bir kaygım yok; onlardan gelen bilgileri kendi alanımda olabildiğince iyi kullanmaya çalışıyorum. Doğal olarak, uygulamalarımı ve çıkan sonuçları onlara bildirmekle yükümlüyüm. Bir bilim dalındaki bilgileri başka bir bilim dalında kullanıp pratiğe döktüğünüzde yeni bulgular ortaya çıkıyor. Röntgen ışınları yalnızca, bir fizikçinin özel alanı içinde kalıp tıpta uygulanmasaydı, o konuda çok daha az şey biliyor olurduk. Ayrıca, radyoterapinin bazı koşullarda verdiği zararlı sonuçlar bir doktora ilginç gelir ama radyasyonu tümüyle farklı amaçlar için ayrı yöntemlerle kullanan bir fizikçinin ilgisini çekmeyebilir. Ama bu durum, onun, görünmez ışınların zararlı ya da yararlı niteliklerini belirten doktorun kendi alanına karıştığını düşünmesine de yol açmaz.

Örneğin ben, psikoterapiye tarihsel ve dinsel iç görüşleri uygularım ve doğal olarak bu alanlar, başka amaçlara yönelik olan kendi alanlarına bağlı kalarak elde ettikleri sonuçlardan farklı bir ışık ve farklı kapıları açabilecek ipuçları verirler.

Dolayısıyla, ruhun dinamiğinin kökeninde kutuplaşma olması, genel anlamda, onunla bağlantılı tüm dinsel ve felsefi yönleriyle karşıtlar sorunsalının psikolojik tartışmalara girmesi anlamına gelir ve konu psikolojik sorunlar olduğu ve işe artık dinsel ya da felsefi gerçeklik açısından bakılmadığı ve yalnızca, psikolojik geçerlilikleri ve önemleri ön plana çıktığı için bu açılar, özgün alanlarındaki özerkliklerini yitirirler. Bu açıların birbirlerine bağımlı olmayan gerçekler oldukları iddialarını bir yana bırakırsak, deneysel, yani bilimsel açıdan ele alındığında, özlerinde ruhsal olayların yattığı gerçeği yadsınamaz. Bence bu gerçeğin tartışılacak bir yönü yok. Kendilerini haklı çıkarmaya çalışmaları da psikolojik yaklaşıma uyuyor çünkü psikolojik yaklaşım, böyle bir iddiayı haksız diye damgalamak yerine onu özel bir ilgiyle ele alır. Sık sık, özellikle din adamlarından gelen, bir şeyin "yalnız psikolojik" olduğu saldırılarına karşın, psikolojide, "yalnızca dinsel" ya da "yalnızca felsefi" gibi yargılara yer yoktur.

Algılanabilinen tüm ifadeleri ruh üretir. Ruhun, başka şeyler yanında, iki kutup arasında akan enerjinin üzerine kurulmuş antitezler temeline dayanan dinamik bir süreç olduğu anlaşılıyor. Mantıktaki genel bir kurala göre, "prensipler gereğinden fazla çoğaltılmamalıdır". Bu nedenle, enerji yorumları doğabilimlerinde genel anlamda geçerli bir açıklama prensibine ulaştıklarına göre, psikolojide de bu sınırların dışına çıkmamalıyız. Elimizde başka bir görüş açısını düşünebilmemizi sağlayacak kesin gerçekler yok. Üstelik, ruhun çelişkili ya da kutuplaşmış yapısı ve içeriği psikolojik deneylerle doğrulanmıştır.

Ruhun dinamiği kavramı doğruysa, ruhun kutuplaşmasının sınırlarını aşmaya çalışan ifadeler, örneğin metafizik gerçeklerle ilgili ifadeler herhangi bir biçimde geçerli olduklarını iddia ederlerse bir çelişki doğar.

Ruh kendisini aşamaz. Kutuplaşması ifadelerini göreceli yaptığı için, mutlak gerçekler de kuramaz. Örneğin, "Tanrı harekettir" ya da "Tanrı birdir" gibi mutlak gerçek ifadeleri kullandığında, zorunlu olarak kendi antitezlerinden birine ya da öbürüne yönelinmiş olur çünkü bu iki ifade

eşdeğerde şöyle de olabilir: “Tanrı hareketsizliktir” ya da “Tanrı her şeydir”. Ruh, tek yönlü olmakla bölünür ve tanıma yetisini yitirir ve yalnızca, yansıtıcı olmadıkları için hiçbir şeyi yansıtmayan ruhsal durumlar birbirini izler olur. Başka bir durumdan haberi olmadığı ya da henüz farkına varamadığı için her bir durum kendisinin haklı olduğunu sanır.

Bunları söylemekle, kuşkusuz, ortaya bir değer yargısı konmuyor. Yalnızca, bu sınırın sıkça aşıldığı belirtilmek isteniyor. Bu da kaçınılmaz çünkü, “her şey değişkendir”. Bir tezi antitezi izler. İkisinin arasında da üçüncü bir öğe oluşur. Bu da, önceden algılanmayan belirsizlik dönemidir. Bu dönemde bir kez daha, yalnızca ikili doğasını sergiler ve hiçbir zaman kendi dışına çıkmaz.

Ruhun sınırlarını tanımlamaya çalışırken yalnızca ruh vardır demek istemiyorum. Amacım algılama ve anlama söz konusu olduğunda ruhtan öte bir şeyler göremeyeceğimizi belirtmek. Doğabilim, açıkça ifade etmese de, ruhsal olmayan doğaüstü bir nesnenin varlığından kuşku duyuyor ama bunun yanı sıra, özellikle bunu algılayabilecek bir organ ve gerekli düşünme biçimleri olmadan ya da henüz yaratılmadan, bu şeyin gerçek yapısını anlamanın ne kadar zor olduğunu da biliyor. Duyu organlarımız ve onlara yardımcı olan araçlar gerçek bir nesnenin varlığını kanıtlamadıkları sürece, zorluklar öylesine çok ki, insana böyle bir nesnenin olmadığını onaylamak daha kolay geliyor. Ben bu acele karara varamıyorum çünkü duyularımızın hiçbir zaman varlıkların tüm biçimlerini algılayabilecek kapasitede olduklarına inanmadım. Bu nedenle, özel ruhsal olgular olan arketip oluşumların, şizoid bir temele, yani yarı ruhsal ve büyük bir olasılıkla, yarı, tümüyle farklı bir varlık biçimine dayandırılabileceği varsayımını ortaya atma riskine bile girdim. Genelde ruhsal diye nitelendirilen bu varoluş biçimlerini, deneylere dayanan bilgiler olmadığı için ne anlıyorum ne de bu konuda bilgim var. Bu bağlamda düşündüklerim bilimsel açıdan somut sayılmadığı için cehaletimi kabul etmek zorundayım. Ama arketipler beni etkilediği sürece, gerçek yapılarını bilmesem de, benim gözümde gerçek ve geçerlidirler. Kuşkusuz, bu düşüncem yalnızca arketiplere özgü değil. Ruhun doğal yapısını da kapsıyor. Ruh kendini nasıl ifade ederse etsin, hiçbir zaman kendi sınırlarının dışına çıkamayacak. Tüm

anlayışımız ve anladığımız her şey özünde ruhsaldır ve bu bağlamda, ruhsal dünyanın içinde, kurtulma umudu olmadan sıkışıp kalmışız. Buna karşın, bu perdenin arkasında bizi etkileyen, anlayamadığımız mutlak bir nesnenin var olduğunu varsaymamız için geçerli nedenlerimiz var. Doğru olduklarını kanıtlayan ifadeler kullanamasak da, ruhsal olaylarda bile ya da özellikle onlarda, böyle bir şeyi varsayabiliriz. Olasılık ya da olası olmamayı belirten ifadeler ancak ihtisaslaşmış alanlarda geçerlidirler. Alanların dışında böyle bir girişimde bulunmak küstahça bir varsayımdan öteye geçemez.

Durup dururken, yani elde yeterince neden olmadan bazı şeyleri ifade etmek nesnel açıdan yasak olsa da, nesnel nedenlere dayanmamalarına karşın ifade edilmeleri gereken şeyler de vardır. Bundaki haklılık tümüyle psikodinamik bir haklılıktır ve yalnızca ifadeyi kullananı ilgilendiren çok öznel bir durum diye nitelendirilir, ama burada bir hataya düşülebilir ve ifadenin yalnızca uzak gibi görünen bir konuyu mu ilgilendirdiği ve yalnızca kişisel amaçlı mı olduğu ya da genel olup ortak bir dinamikten mi kaynaklandığı ayrımı yapılmaz. Genel ve ortak olduğunda, o ifadeyi öznel yerine psikolojik açıdan nesnel olarak sınıflandırmak gerekir çünkü birçok birey, ansızın, bir başkasının ifadesinin aynısını yinelemek dürtüsüyle hareket eder ya da belirli bir görüşün çok önemli olduğunu düşünür. Bir arketip durağan olmadığı, belirli bir enerjiyle yüklü, gerçek bir güç olduğu için bu tür ifadeler, *causa efficiensi* olarak nitelendirilebilinir. Başka bir deyişle, ifade o kişinin özel varlığından kaynaklanmaz, arketip onun aracılığıyla konuşur. İfade edilenler susturulur ya da göz ardı edilirlerse, hem tıp deneyimlerine hem de genel bilgiye göre, ruhsal sorunların kapıda olduğu anlaşılır ve bu durum, ya nevrotik belirtiler ya da nevrotik olma yetileri olmayan insanlarda, ortak bir gerçekten sapma biçiminde ortaya çıkar.

Arketip ifade biçimleri içgüdüsel önkoşullardan kaynaklanırlar. Mantıkla ilgileri yoktur. Ne mantıksal bir temele dayanırlar ne de mantıklı savlarla yok edilebilirler. Dünya kuruldu kurulalı da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Levy-Bruhl'un haklı olarak dediği gibi, bunlar *représentations collectives'*dirler. Kuşkusuz "ben" ve onun iradesi yaşamda çok büyük bir rol oynar ama "ben"in iradesinde büyük bir oranda, benliğin

farkında olmadığı arketip işlevlerin bağımsız ve doğaüstü müdahaleleri rol oynar. Psikolojik açıdan yaklaşıldığında, dinin özü, bu süreçlerin pratiğe dökülüp ele alınmasıdır.

III

Düşünme alanının yanı sıra, ondan daha geniş olmasa da en az onun kadar geniş başka bir alanın olduğu gerçeği, beni ondan söz etmeye zorladı. Bu gerçek, ne mantık yoluyla anlamanın ne de temsil edebilme biçimlerinin anlayacak bir şey bulabildikleri bir alandır. Sözünü ettiğim, Eros'un alanı. Bu tür şeylerin doğru dürüst anlaşıldığı klasik çağda, Eros'a tanrısallığı insanın sınırlarını aştığı için hiçbir biçimde anlaşılamayan ya da temsil edilemeyen bir tanrı gözüyle bakılırdı. Benden önce gelenlerin yaptığı gibi ben de, faaliyet alanı Cennet'in ucu bucağı olmayan yerlerinden Cehennem'in karanlık uçurumlarına dek uzanan bu Şeytan'la ilgili bir yaklaşımda bulunabilirdim ama sevginin önceden hesaplanamayan çelişkilerini doğru dürüst ifade edebilecek sözcükleri bulmakta zorlanıyorum. Eros bir yaratıcı ve tüm bilincin annesi ve babası olan bir *kosmogonos*'tur. Bazen, Paulus'un, "Ve sevgisi yoktu," demesinin, tüm anlayışların ilki ve tanrısallığın gerçek özü olduğunu düşünürüm. "Tanrı sevgidir" sözlerinin entelektüel bağlamda yorumu ne olursa olsun, Paulus'un sözleri bunun karşıtını, yani *complexio oppositorum*'unu veriyor. Meslek deneyimimde ve özel yaşantımda sürekli sevginin gizemleriyle karşılaştım ama hiçbir zaman ne olduğunu açıklayamadım. Eyub gibi, "Sana nasıl yanıt verebilirim. Ağzımı elimle kapıyorum. Bir kez konuştum, yanıt alamadım, ikinci kez konuşamam artık,"[66] diyeceğim. Bu alanda, en büyük ve en küçük, en uzak ve en yakın, en yüce ve en bayağı her şey var. Bir yönünü tartışıp öbürünü görmezden gelemeyiz. Bu çelişkileri anlatmaya sözcükler yetmez. Ne kadar tanımlamaya çalışırsanız çalışın, tümünü kapsayamazsınız. Bir bölümünden söz etmek ya çok az ya da çok fazla olur, çünkü ancak tümü anlamlıdır. Sevgi "her şeyi taşır" ve "her şeye dayanır". Bu sözler gerekeni söylüyor. Bunlara bir şey eklenemez çünkü en derin

anlamıyla, hepimiz evrenin yaratılışından beri “sevgi”nin araçları ve kurbanlarıyız. Sevgi sözcüğünü tırnak içine almamın nedeni, bu sözcüğü, çağrıştırdığı arzu, tercih, istek ve bunlar gibi duyguları değil, bireyden daha üstün olan bölünmemiş bir bütün anlamında kullandığım için. İnsan bir parça olduğu için bütünü anlayamaz ve iş sevginin merhametine kalır. Ona baş da kaldırsa, boyun da eğse, o, onu yakalar ve içine çeker. Ona bağımlı olur ve her şeyi, ışığı ve karanlığı o olur. Sonucu da bilemez. Meleklerin diliyle de konuşsa, bilimsel bir titizlikle bir hücrenin yaşamının en ince ayrıntısına dek inse de, “sevgi bitmez”. İnsan, emrinde olan sözcükleri akıtarak sevgiyi adlandırmaya çalışsa da, bu sonu olmayan bir kendini aldatmaca olarak kalır. Bir damla aklı varsa, bu işten vazgeçer ve bu bilinmeze, ondan da büyük bir bilinmez olan *Ignotum per ignotius*, yani “Tanrı” adını verir. Böylece boyun eğdiğini, kusursuz olmadığını ve bağımlı olduğunu itiraf eder ama yaptığı, aynı zamanda, gerçekle yanılgı arasında seçim yapmakta özgür olduğunun kanıtıdır.

65. Ortadan bölünmüş bir madenî para, birbirinden ayrılan iki arkadaşın bir bütün oluşturmasının simgesidir. Her biri paranın yarısını alır. Jung ona gönderme yapıyor.

66. Kutsal Kitap, Eski Ahit, Eyüp, 40:4-5. (Y.N.)

Geçmişe bakış

Bana hikmet sahibi ya da bilge denmesini kabul edemem. Birisi bir ırmaktan bir avuç su çıkardı. Bunun ne anlamı var? Ben o ırmak değilim, ırmaktayım ve hiçbir şey yapmıyorum. Başka insanlar da orada ve çoğu onunla bir şeyler yapmak zorunda olduklarını hissediyorlar. Bense hiçbir şey yapmıyorum. Kuru dalların üzerinde güller açtırmam gereken kişi olduğumu hiç düşünmedim. Durup doğanın neler yapabildiğini hayranlıkla izliyorum.

Güzel bir eski öykü vardır. Bir gün bir öğrencisi hahama gitmiş ve, "Eskiden Tanrı'nın yüzünü gören insanlar varmış. Neden artık görmüyorlar?" diye sormuş. Haham da, "Çünkü bugün artık kimse o kadar eğilemiyor," diye yanıt vermiş. Irmaktan su çıkarabilmek için biraz eğilmek gerekir.

Çoğu insanla aramdaki fark, benim gözümde, "ara duvar"ların saydam oluşu. Benim özelliğim bu. Başkalarına göre bu duvarlar öylesine kalın ki, arkasında bir şey göremedikleri için hiçbir şey yok sanıyorlar. Duvarların ardında olup bitenleri bir dereceye kadar algılayabiliyorum ve bu benim içimden emin olmamı sağlıyor. Hiçbir şey görmeyenler emin değiller ve bu nedenle sonuçlara varamıyorlar ya da varsalar bile ipuçlarına güvenmiyorlar. Yaşam ırmağını algılamamı neyin başlattığını bilmiyorum. Büyük bir olasılıkla bilinçdışının kendisi ya da gördüğüm ilk düşler başlattı. Başlangıçta yolumu saptayan onlardır.

Duvarların arkasında da işlemler olduğunu erken öğrenmem dünyayla ilişkimi biçimlendirdi. Özünde o ilişki, çocukluğumda neyse şimdi de öyle. Çocukken kendimi yalnız hissederdim; hâlâ da öyle hissediyorum çünkü bazı şeyleri biliyorum ve bunları hiç bilmedikleri ya da bilmek istemedikleri anlaşılan insanlara bazı ipuçları vermeye çalışıyorum.

Yalnızlık, insanın çevresinde insan olmaması demek değildir. İnsan kendisinin önemsediği şeyleri başkalarına ulaştıramadığı ya da başkalarının olanaksız bulduğu bazı görüşlere sahip olduğu zaman kendisini yalnız hisseder. Bu duygu ilk düş deneyimlerimle başladı ve doruğuna, bilinçdışı üzerinde çalıştığım dönemde ulaştı. Bir insan başkalarından daha çok şey biliyorsa yalnızlaşır ama bu, o insanın arkadaşlığa düşman olduğu anlamına gelmez çünkü arkadaşlık konusunda hiç kimse yalnız bir insandan daha duyarlı olamaz ve arkadaşlık ancak, her insan kendi bireyselliğini unutup başkalarınla özdeşleşmeye kalkmazsa gelişir.

Bilinmeyen bir şeyi hissetmek ve bir gize sahip olmak önemlidir. Bu, yaşamı öznel olmayan bir şeyle, yani bir *numinous*'la doldurur. Böyle bir şey yaşamamış bir insan, önemli bir şeyi yaşamamış olur. Bir insanın, bazı açılardan gizemli bir dünyada yaşadığını, açıklanamayan bazı şeylerin olduğunu ve bunların yaşanabildiğini ve olan her şeyin anlaşılamayacağını hissetmesi gerekir. Beklenmedik ve inanılmaz şeyler vardır bu dünyada. Ancak o zaman yaşam bir bütün olur. Dünya benim gözümde baştan beri ucu bucağı olmayan, anlaşılmaz bir yer oldu.

Düşüncelerim beni çok zorladı. İçimde bir şeytan vardı ve varlığı sonunda kanıtlandı. Beni gücünün altına aldı ve bazen fazla cüretkâr olduysam bunun nedeni onun etkisi altında olmamdı. Bir noktaya ulaştığımda durmasını hiç bilemedim. Düşüncelerimi yakalayabilmem için sürekli bir telaş içindeydim. Çağdaşlarım, doğal olarak, görüşümü kavrayamadıkları için onların gözünde, boş yere durmamacasına koşturan biri diye nitelendirildim.

Beni anlamadıklarını gördüğümde, iletişim kurmaktan hemen vazgeçtiğim için birçok insanı kırdım. İlerlemem gerekiyordu. Hastalarımın dışında, insanlara karşı sabırlı olamadım. Bana uygulanan ve seçme özgürlüğümü elimden alan içimdeki bir yasaya uymak zorundaydım ama kuşkusuz, her zaman ona uyamadım. Hangimiz yaşam boyu tutarlı olabiliriz ki?

İç dünyama uydukları sürece bazı insanlar için hep vardım ve onlara kendimi yakın hissederdim, ama sonra beni onlara bağlayan bir şey kalmazsa onlardan kopardım. İnsanların bana söyleyecek bir şeyleri

kalmasa da varlıklarını sürdürdüklerini öğrenmem hiç de kolay olmadı. Birçok insanda beni heyecanlandıran insanca bir canlılık buldum ama bu heyecanı psikolojinin büyülü dairesi içinde kaldıkları sürece duyuyor, bir an sonra, onları aydınlatan projektör başka bir yöne döndüğünde artık görülecek bir şey bulamıyordum. Birçok insana karşı yoğun bir ilgi duydum ama içlerini okur okumaz ilgim sönerdi. Bu yüzden çok düşman edindim. Yaratıcı bir insan, yaşamını çok az denetleyebilir. Özgür değildir. Şeytan'ı onun elini kolunu bağlar ve onu yönetir.

> Ayıptır
> bir güç yüreğimizi söküp alır.
> Nedeni, gökyüzündekilerin her birinin, bizden özveri istemesi
> kalsaydı, hiç de iyi olmazdı.
>
> HÖLDERLIN

Özgür olmamam beni çok üzdü. Çoğu zaman kendimi bir savaş alanındaymışım gibi hissettim. Kendime, "Bak arkadaş, sen yere düştün ama benim ilerlemem gerekli çünkü, '...ayıp ama, bir güç yüreğimizi söküp alıyor'. Seni seviyorum gerçekten, ama kalamam. İnsanın şu an için yüreği parçalanıyor. Kurban olan benim. Kalamıyorum ama Şeytan işleri öyle ayarlıyor ki, insan bunu da atlatıyor ve kutsanmış tutarsızlık, 'ihanetime' karşın, kuşku duyulmayacak denli sadakatımı da korumamı sağlıyor," diyordum.

Sanırım şöyle diyebilirim: İnsanlara başkalarından hem daha çok hem de daha az gereksinmem var. Şeytan işbaşında olduğunda, insan ya çok yakın ya da çok uzaktır. İnsan ancak, o suskunken ılımlı olabilir.

Yaratıcılık şeytanı bana çok acımasız davrandı. Her zaman ve her yerde olmasa da, en çok, tasarladığım sıradan atılımlarımda zorlandım. Sanırım, bu durumları tutucu yönümle telafi ettim. Pipomu hâlâ, büyükbabamın tütün kabından doldururum. O zamanlar yeni açılmış bir ılıca olan Pontresina'dan getirdiği, sapı dağ keçisi boynuzdan yapılma bastonunu da saklıyorum.

Yaşamımın izlediği yoldan memnunum. Dolu dolu yaşadım ve çok şey aldım. Bu kadarını nasıl umabilirdim ki? Sürekli beklemediğim şeyler oldu. Ben farklı olsaydım birçok şey de farklı olurdu, ama her şey olması gerektiği gibi oldu çünkü ben benim. Birçok planım gerçekleşti ama her zaman bana yararı olmadı. Her şey doğal ve kaderime uygun gelişti. Yaptığım, inatçılığımdan kaynaklanan saçmalıklara pişmanım ama o niteliğim olmasa amacıma ulaşamazdım. Bu nedenle, hem düş kırıklığı içindeyim hem de değilim. İnsanlar da, kendim de, beni düş kırıklığına uğrattılar ama onlardan şaşırtıcı şeyler öğrendim. Kendimden umduğumdan çok daha fazlasını gerçekleştirdim. Yaşam ve insan olguları çok geniş kapsamlı oldukları için sonuç diyebileceğim bir yargıya varamam. Yaşım ilerledikçe kendimi giderek daha az anlamaya ve daha az tanımaya başladım. Kendimle ilgili iç görüşüm de azaldı.

Kendime şaşıyorum; kendimden memnunum ve kendimden düş kırıklığına uğradım. Dertliyim, yitiğim ve coşkuluyum. Bunların tümüyüm. Bunların toplamının ne olduğunu da bilmiyorum. Mutlak bir değeri ya da değersizliği saptama niteliğim yok. Kendimle ve yaşamımla ilgili bir yargım da. Tümüyle emin olduğum hiçbir şey yok. Tümüyle inandığım bir şey de gerçekten yok. Tek bildiğim, doğduğum ve var olduğum. Bana sürüklendim gibi geliyor. Bilmediğim bir şeyin temelinin üzerinde varlığımı sürdürüyorum ama tüm bu belirsizliklere karşın, tüm varoluşun sağlam bir temele dayandığını ve onun bende de sürdüğünü hissedebiliyorum.

Doğduğumuz dünya çok acımasız, ama aynı zamanda ilahî bir güzelliği var. Anlamlı oluşunun mu, yoksa anlamsızlığının mı ağır bastığına karar vermek, insanın yapısına bağlı. Anlamsızlık tümüyle baskın çıksaydı, gelişmek için attığımız her adımda, yaşamın anlamı büyük bir oranda değerini yitirirdi. Ama böyle değil ya da bana öyle geliyor. Büyük bir olasılıkla, tüm metafizik sorunsallarında olduğu gibi, her ikisi de doğru. Yaşam anlam ve anlamsızlık demek ya da yaşamda anlamlar ve anlamsızlıklar var. Anlamın ağır basıp zaferi kazanmasını kaygılı bir umutla yürekten istiyorum.

Lao-tzu, “Her şey apaçık, bulanık gören benim,” demekle, benim bu ileri yaşımda hissettiklerimi ifade etmiş. Lao-tzu, olağanüstü bir içgörüşle

değeri ve değersizliği görmüş ve yaşamış ve yaşamının sonunda kendi benliğine, yani sonsuz bilinmeyen anlama dönmeyi arzu eden bir insana iyi bir örnektir. Yeterince şey görmüş yaşlı adam arketipi sonsuza dek gerçek kalacak. Her entelektüel düzeyde bu tip ortaya çıkar ve yaşlı bir köylü de olsa, Lao-tzu gibi büyük bir filozof da olsa, kimliği her zaman aynıdır. Bu, yaşlılık ve kısıtlanma demek, ama beni dolduran öylesine çok şey var ki: bitkiler, hayvanlar, bulutlar, gece ve gündüz ve insandaki ölümsüzlük, tümü. Kendime olan güvenim azaldıkça, her şeyle kan bağım olduğu duygusu artıyor. Aslında bana, beni dünyadan uzun bir süre ayıran yabancılaşma iç dünyama kaydı ve beni beklenmedik bir biçimde kendimden uzaklaştırdı gibi geliyor.

AÇIKLAMALAR

Amplifikasyon: İnsanla ilgili bilimleri (semboloji, mitoloji, mistisizm, folklor, din tarihi, etnoloji vb.) kullanarak bir düş imgesini genişletmek, ayrıntılarıyla irdelemek ve yorumlamak.

Anima ve Animus: Bir erkeğin bilinçdışı dişi doğasının, bir kadının da bilinçdışı erkek doğasının kişileştirilmesi. Bu çift cinsellik biyolojik bir gerçektir ve dişi ya da erkek olmak bunlardan birini saptayan genlerin sayısına bağlıdır. Azınlıkta kalan karşı genler, karşıt bir kişilik oluştururlar ve bu durum genelde bilinçdışı kalır. *Anima* ve *Animus* tipik olarak kendilerini düşlerdeki ve fantezilerdeki kişilikler (düşsel kız, düşsel sevgili vb.) olarak gösterirler. Başka bir olasılıkta, bir erkeğin mantığa uymayan duygularında ve bir kadının mantığa uymayan düşüncelerinde ortaya çıkmalarıdır. Davranışları düzenledikleri için en etkin iki arketip bunlardır.

C.G. Jung: "Her erkek, içinde, o ya da bu kadına ait olmayan sonsuz bir kadın imgesi taşır. Bu imge özünde bilinçdışıdır ve erkeğin organik sistemindeki asıl kadın biçiminin, yani bir arketipin, kalıtımsal bir öğesidir. Bu asıl resim, kadınlığın tüm atasal deneyimlerinin ve o güne dek kadınlığın bıraktığı izlerin bir birikiminden oluşur. İmge bilinçdışı olduğu için sevilene bilinçsizce yansıtılır. Tutkuya ya da nefrete neden olan budur."

Arketip: C.G. Jung: "Arketip kavramı... örneğin, dünya edebiyatındaki mitlerin ve masalların dünyanın neresinde ve ne zaman olursa olsun belirli motifleri içerdiğini saptayan sayısız gözlemler sonucunda ortaya çıkmıştır. Aynı motifleri, günümüz insanının fantezilerinde, düşlerinde, hezeyanlarında ve hayale kapılmalarında da görüyoruz. Ben, bu tipik imgelere ve onların çağrışımlarına arketipsel düşünceler adını veriyorum. Bu tür düşünceler canlı oldukları oranda duyguların yoğunlaşmasına neden olurlar ve bizi etkileyip büyülerler. Ruhun kalıtımsal yapısının içinde var olmasına karşın ifade edilemeyen bilinçdışının bir parçası gibidirler. Bu nedenle, herhangi bir yerde ve çağda ansızın ortaya çıkan bu arketipler, içgüdüsel yapıları nedeniyle, duygu farklılıklarının ve duygu egemenliğinin oluşmasında en büyük etkendirler."

Asıl imge: Jung bu terimi, arketip anlamında kullanır.

Benlik: Merkez olan ve düzeni sağlayan arketip. Kişiliğin tümü. Simgeleri: daire, kare, dörtlülük, çocuk, *mandala* vb.

Bilinçdışı: C.G. Jung: "Kuramsal bağlamda bilinç alanına sınır konamaz, çünkü sonu belli olmayan bir sürece dönüşme kapasitesi vardır. Oysa deneysel bağlamda, bilinmeyenle karşılaştığında sınırına ulaşmış olur. Bilinmeyen, bilmediğimiz ve bu nedenle bilinç alanının merkezi olan egoyla bağlantısının olamayacağı her şey demektir. İki tür bilinmeyen vardır. Birincisi, dışsal olduğu için duyu yoluyla denenir; ikincisi de, hemen o anda deneyimlerinden geçtiğimiz içsel bilinmezlerdir. Birinci grup dış dünyadaki, ikincisi de iç dünyadaki bilinmezleri içerir. Biz bu ikinci gruba bilinçdışı adını veriyoruz."

Bilinçlilik: C.G. Jung: "Bilinçli olmanın aslında ne anlama geldiğini düşündüğümüzde, kozmosta olan bir olgunun eşzamanda içsel bir imge ürettiğini ve o olgunun bilincimizde de oluştuğunu anlar ve çok şaşarız.
Bilinç kendini yaratmaz. Bilinmeyen derinliklerden kaynaklanır. Çocuklukta giderek uyanır ve yaşadığımız sürece her sabah, bilinçdışı bir durum olan uykunun derinlerinden çıkıp uyanır.

Bilinçdışının asıl rahminden her gün yeniden doğan bir çocuk gibidir."

Bütünleşme/bireyselleşme (Individuasyon): C.G. Jung: "Bu terimi bir insanın psikolojik bağlamda bölünmeze dönüştüğü süreç ya da benliğine kavuşması anlamında kullanıyorum." Bütünleşmenin ya da bireyselleşmenin egonun bilince yükselmesi anlamında kullanılmasının yanlış olduğunun birçok kez altını çizdim. Ego benlikle özdeşleştirildiğinde, ortaya umarsız bir kavram kargaşası çıkıyor ve bireyselleşme benmerkezci ve otoerotik olarak anlaşılıyor. Benlik yalnızca ego demek değildir. İnsanın benliğinin parçalarından biridir. Bireysellik bir insanı dış dünyadan koparmaz, tersine, bütünleşmiş insan dünyayı kendinde toplar."

Çağrışım: Düşünceler ve algılar arasında, benzerlik, birliktelik, karşıtlık ya da nedensellik yoluyla bağlantı kurma. Freud'un düş yorumlarındaki serbest çağrışım tanımı: Düşü görenin o anda aklına gelenler. Düşle ilintili olma koşulu yoktur.

Çağrışım deneyi/çağrışım testi: Tepki süreçlerini ve uyarıcı sözcüklere verilen yanıtları yorumlayarak komplekslerin bulunması. Kompleks göstergeleri: uzatılmış tepki süreçleri, yapılan hatalar ya da deneğin gizlemeye çalıştığı ya da bilincinde olmadığı komplekslere dokunan uyarıcı sözcüğe verdiği sıra dışı yanıtlar.

Dışadönüklük: Dışsal nesnelere dönük ilgide yoğunlaşmaya yönelik tutum.

Düş: C.G. Jung: "Düş, ruhun en içsel bölümünde saklananların, egobilinci oluşmadan da var olan ve her zaman var olacak olan ruha, yani karanlık kozmik geceye açtıkları küçük ve gizli bir kapıdır. Düşlerde bilinç kendini ayırır ve biz asıl gecenin içindeki gerçeğe daha yakın olan evrensel sonsuz insana daha çok benzeriz. Asıl insan orada hâlâ bir bütündür. Egosu yoktur ve doğadan ayrıştırılamaz. Her şeyin bütünleştiği derinlerden düş yükselir ve hiçbir zaman çocukça, garip ya da ahlaksız diye nitelendirilemez."

Enflasyon: Kişiliğin, personayla ya da bir arketiple özdeşleşmesi sonucunda normal sınırlarını aşıp genişlemesi. Patolojik vakalarda tarihsel ya da dinsel bir kişiyle özdeşleşme. Özönemlilik abartılı bir biçimde ortaya konur ve aşağılık kompleksinin neden olduğu duygularla yeri doldurulur.

Fallus: Erkeklik organı. Eski dinlerde güç simgesi.

Graal/Grail efsanesi: İsa'nın ölümünden önce şarap içtiği varsayılan kutsal kâse. Bu kâsedeki şarabın onun kanına dönüştüğü ve bu kâseyi bulanın insanüstü güce kavuşacağı söylenir.

Gölge: Kişiliğin daha düşük düzeydeki parçası. Seçilmiş bilinçlilikle başa çıkamadıkları için yaşam sürecinde kendilerini ifade etmelerine izin verilmeyen ve bu nedenle, bilinçdışında karşıtlık yaratmaya çalışan ve oldukça bağımsız bir 'hizip' oluşturan tüm bireysel ve ortak ruhsal öğeler. Düşlerde, gölge figürü her zaman düşü görenle aynı cinsiyetten olur.

Hierosgamos: Kutsal ya da ruhsal evlilik. Antik çağların yenidendoğuş gizemlerinde ve simyada, arketiplerin birleşmesi. Tipik örneği, İsa ile Kilise'nin, damat ve gelin (*sponsus* ve *sponsa*) olarak sunulması.

İçedönüklük: Öznel ruhsal içerik yoluyla yaşama uyum sağlama, diye nitelendirilebilecek tutum.

Katernite (Dörtlülük) C.G. Jung: "Dörtlülük neredeyse evrensel bir arketiptir. Bir yargının mantıksal temellerini oluşturur... Bir kişinin bütünlüğü olan bir yargıya varabilmesi için bu dörtlü gerekir. Örneğin, bir ufku tümüyle betimleyebilmek için gökyüzünün dört yönüne de değinmeniz gerekir. Her zaman dört öğe, dört ana nitelik, dört renk vb. olduğu gibi ruhsal gelişmenin de dört yolu vardır. Bu

nedenle psikolojik uyumun da dört açısı vardır... Uyum sağlayabilmemiz için bir şeyin orada olduğunu onaylayacak bir işleve (duyu), ne olduğunu saptamak için ikinci bir işleve (düşünme), kabul edip etmeyeceğimizi belirten üçüncü bir işleve (duygular) ve nereden gelip nereye gittiğini gösteren dördüncü bir işleve (sezgi) gereksinimimiz vardır. Bunlar olduktan sonra, söylenecek başka bir şey kalmaz; yargıya varılmıştır. Bütünleşmenin ideali bir daire ya da küredir ama doğal minimal bölümü bir çeyrektir. Dörtlülük ya da dörtlü olma, çoğu zaman 3+1 yapısındadır. Bu dörtlüden birinin özel bir yeri ya da öbürlerinden farklı bir yapısı olur (Örneğin, Evanjelistlerin üç simgesi hayvan, dördüncüsüyse melektir). Bu dördüncü, öbür üçe katıldığında teke dönüşürler; bu da bütünlüğü gösterir. Analitik psikolojide, ikincil durumdaki işlev (örneğin, deneğin bilincinin emrinde olmayan işlev) dördüncüyü temsil eder ve bireydeki bilinçliliğe katılması, bütünleşmeyi sağlayan ana işlevden biridir.”

Kompleks: C.G. Jung: “Kompleksler, travmatik etkiler ya da birbirine uymayan eğilimleri nedeniyle kopmuş ruhsal parçacıklardır. Çağrışım deneylerinin gösterdiği gibi, kompleksler iradenin niyetlerine karışırlar ve bilinçli davranışı rahatsız ederler. Belleğe ve çağrışım süreçlerine engel olurlar. Kendi yasalarına göre ortaya çıkarlar ya da yok olurlar. Geçici bir süre için bilince sahip olabilirler ve konuşma ve davranışlarda bilinçli olmayan etkilere neden olurlar. Akıl hastalarının duyduğu seslerde, ruhların otomatik yazılar ve ona benzer yöntemlerle kendilerini ifade etmeleri gibi, onlar da bazen kişisel bir ego niteliğine bürünebilirler.”

Mana: Malezya dilinde, bir insandan, bir nesneden, bir hareketten, bir olaydan ya da doğaüstü varlıklardan ve ruhlardan kaynaklanan olağanüstü etken güç. Ruhsal enerjinin ilkel bir kavramı.

Mandala (Sanskritçe): Büyülü daire. Jung’da merkez simgesi, amaç ya da ruhsal bütünlüğüne ulaşmış benlik, merkezleşmeye varan ruhsal sürecin kendini temsil etmesi ya da bireyde yeni bir merkez oluşması anlamında kullanılıyor. Bunlar simgesel bağlamda, bir daire, bir kare ya da dört sayısının ve katlarının simetrik düzenlenmesiyle oluşan bir dörtlükle gösterilirler. *Mandala*, Lamaizm ve Tantrik Yoga’da, tanrıların oturduğu ve doğduğu yer sayılır ve bir meditasyon aracıdır. Düzeni bozulmuş *mandala*: daire, kare, ölçüleri eş olmayan haç, ana sayısı dört ya da onun katları olmayan biçimlerden herhangi biri.

Numinous (*numen*): Rudolf Otto’dan alınan bir terim. İfade edilemeyen, gizemli ve ürkünç olan. Dolaysız yaşanır ve tanrısallığa özgüdür.

Persona: Aslında, antik tiyatroda aktörlerin taktığı maske.

C.G. Jung: “Persona, bireyin dünyaya uyum sağlamasını ya da başa çıkabilmesini sağlayan sistemdir. Örneğin, her mesleğin belirli bir *persona*’sı vardır... Tehlike, insanların personalarıyla özdeşleşmeleridir (Örneğin, öğretmen ders kitabıyla, tenor kendi sesiyle)... Biraz abartıyla, personanın, insanın gerçekte olmadığı ama hem kendisinin hem de başkalarının sandığı kişi olduğunu söyleyebiliriz.”

Tanrı imgesi: Kilise büyüklerinden alınma bir terim. Onlara göre, Tanrı imgesi insan ruhuna işlemiştir. Bu imge, düşlerde ve fantezilerde ansızın ortaya çıktığında, psikolojik bağlamda benliğin ve ruhsal bütünlüğün simgesine dönüşür.

İRİS KANTEMİR